DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

الأسس في السنة

EL ESAS Fİ'S SÜNNE

Siyretün Nebeviyye 1

SAİD HAVVA

1

Düzenleyen:BilgiDK
2018-07-06

AKSA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

الأساس في السنة

SAİD HAVVA

1

AKSA
YAYIN-PAZARLAMA SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Halıcılar Cad. Okumuş Adam Sk. 24
Fatih - İstanbul
Tel: 531 45 86

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

الأسس في السنة وفقهها

كافة حقوق الطبع والنشر والترجمة محفوظة

للناشر

دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع

لصاحبها

عبد القادر محمود البكار

١٢٠ شارع الأزهر تلفون ٩٣٢٨٢٠ - ٩٣٥٦٤٤

ص ب ١٦١ الغورية تلكس ٩٣٩٨٧ ايجبتل بكار

الطبعة الأولى

١٤٠٩ هـ - ١٩٨٩ م

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Aksa Yayın - Pazarlama
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Küçükağa

c 1991

'El Esas Fi's Sünne' adıyla Türkçe'ye kazandırılan bu eserin Türkçe'de tercüme ve yayın hakları naşir 'Darü's Selam' tarafından Aksa Yayın Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şirketine devredilmiş olup, her hakkı saklıdır. İçinde bulunan yazılar, izin alınmadan tümüyle veya kısmen yayınlanamaz, kullanılamaz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EL ESAS Fİ'S SÜNNE

Siyretün Nebeviyye

İlmi Danışman

Ziya Eryılmaz

Çevirenler

Abdurrahim Ali Ural • Orhan Aktepe
M.Ahmet Varol • H.Ahmet Özdemir
Recep Çetintaş

Redakte ve İmla

Hamdi Çelebi

Sayfa Düzeni

Veysel Polat

Bu eser, Ziya Ofset Tesislerinde basılmış ve Sezgin Ciltevinde ciltlenmiştir. Nisan 1991 - İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

'El Esas Fi's Sünne'nin birinci cildinin 15 - 318. sahifeleri Recep Çetintaş, 319 - 492. sahifeleri Abdurrahim Ali Ural tarafından tercüme edilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SUNUŞ

Elinizdeki bu eser, Üstad Said Havva (r.a.)'nın 'El Esas' dizisinin ikinci kitabıdır. İlki 'El Esas fit Tefsir' olan bu serinin üçüncüsü ise 'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas'dır.

Her biri başlı başına bir boşluğu dolduran bu serinin ikinci kısımının yayın hazırlığını bize lütfettiği için Rabbimize sonsuz şükürler olsun. Rabbimiz, eğer nasip eder ve dilerse, üçüncü kısmının hazırlığını da üstlenmiş olacağız.

Aslında, Üstad Said Havva (r.a.), Türkiye'li müslümanların yakından tanıdığı bir ilim adamı. Gene de O'nun kişiliği, hayat ve mücadelesi üzerinde durmayı yararlı görüyoruz.

1970'li yılların ortalarına kadar Türkiyeli müslümanların yeteri kadar tanıyamadığı, fakat daha sonraki yıllarda ansızın karşılaştığı ve eserlerini içercesine okuyup şekillendiği ender fikir, hareket ve dava adamlarından birisiydi Said Havva (r.a.). Yüzyılımıza Cenab-ı Hak'kın bir armağanı olan Şehid İmam Hasan el Benna'nın ilmi terbiyesiyle büyümüş, O'nun terbiye, ahlak, davet ve gönüllere coşku veren aşkıyla aşklanmış, kendisini çalışmanın içinde bulmuştu. Said Havva (r.a.)'nın eserleri bir bakıma Şehid İmam'ın ortaya serdiği prensiplerin birer açıklamasıydı. Küçük yaşlarından itibaren İslami terbiye içinde kendisini bulmuş, ilim tahsil etmiş, sofi meclislerinden feyizlenmşi, ruh ve gönül mimarlarından nurlanmış, hareket ve cemaat çalışmalarının ekseninde büyüyerek gelişmiş, nihayet Suriye müslümanlarının önderlerinden birisi oluvermişti. Hayatı, sohbet, vaaz, irşad, davet ve hareket çalışmalarında geçmiş, kendisinin de ifade ettiği gibi gencecik yaşından hayata gözlerini yumduğu zamana kadar, hep İslami hizmetlerin içinde bulunmuştu. İlimsiz hareketin ve hareketsiz ilmin, müslümanlara hiç bir şey kazandıramayacağına inanmış, sürekli okumuş, sürekli konuşmuş, sürekli yazmış, sürekli çalışmaların odak noktasında bulunmuştu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Enerjik bir yapıya, bitmek tükenmek bilmeyen bir aksiyona sahipti.

Şehid İmam Hasan el Benna, O'nun için çok şey ifade ediyordu. Ta küçük yaşlarından itibaren Şehid İmam'ın eserleriyle tanışmış, O'nun Suriye'deki uzantısının içine girmiş, hareket içinde büyümüştü. İlimle hareketi, hareketle ilmi bir araya getirmiş, çilenin ve işkencenin yoldaşı olmuştu. Bir bakıma Sadi Havva, Hasan el-Benna'nın çağdaş yorumcusuydu da.

İmam Hasan el-Benna: "Gayemiz Allah'tır" demiş,

Said Havva bunu 'İslam'da Allah İnancı' adlı eseriyle şerhetmişti.

Hasan el Benna: "Önderimiz Resulullah'tır" demiş

Said Havva bunu 'Er Resul' adlı eseriyle dile getirmişti.

Hasan el Benna: "Anayasımız Kur'an'dır" demiş,

Said Havva bunu 'İslam' adlı eseriyle kalp ve beyinlere kazımıştı.

Hasan el Benna: 'Yolumuz cihaddır' demiş,

Said Havva bunu, 'Cihad yolunda bir adım daha ileri' adlı risalesiyle açıklamıştı.

Hasan el Benna: 'En büyük emelimiz Allah yolunda şehid olmaktır' demiş,

Said Havva bunu, sayısız eserleriyle şekillendirmişti.

Çünkü O, İmam Hasan el Benna'nın çizgisinde, O'nun hareketinin dosdoğru yolundan ilerlemişti.

Hayatı mücadele içinde geçen, fiili mücadeleden hiç bir dönem ayrı kalmayan bu insan, hayatının tamamını Allah davasına adamıştı. İlmini, ahlakını, tecrübesini, pratik gözlemlerini kaleme alıyor, ümmete bir miras bırakmıştı. Eserleri, bu ümmete bırakılan bir miras niteliğindeydi.

'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' bütün İslam coğrafyalarında, İslam gençliğinin vazgeçemediği bir eser durumuna gelmişti.

'Ruh Terbiyemiz' ve 'İslam'de Nefis Tezkiyesi' adlı eserlerinde, sahih ve bulandırılmamış bir zahidliğin işaret taşlarını ortaya koymuştu.

'Dersler', 'Eğitim Risalesi' ve 'Allah Erinin Stratejisi' ve 'Müslüman Kardeşler Hareketi' adlı eserleriyle, teşkilatın, cemaatsel çalışma ve organizeli hizmetlerin usullerini şekillendirmişti.

Üstad Said Havva'nın eserleri başlı başına bir külliyattır. Birbirini tamamlayan, pek çok konuda açıklık bırakılmayan, bir çok meseleyi yerli yerine koyan bir anlayışın külliyatı...

O yalın bir ilmi şahsiyet değildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İlmiyle amil bir müslümandı. Bildiğini öğreten, öğrettiğinin semaresini alan, yaşadığını yazan bir şahsiyetti. O, hep cihad meydanlarında, hareketin merkezindeydi. Evini mekan tutmaz, hizmetlerin merkezini kendisine mekan kabul ederdi.

O, yaşayışıyla kendi bölgesindeki müslümanlara, eserleriyle bütün müslümanlara yol gösteriyordu.

Dengeli ve mutedil bir anlayışa sahipti. İfrat ve tefritin, O'nun hayatında yeri yoktu. İlimle cihadı, hareketle bilgiyi birleştiren bir davet önderiydi.

Allah'ın rahmetine kavuştuğunda 54 yaşında, kendisinden en fazla hizmet umulan bir çağındaydı.

O, hünüz eserlerini tamamlayamamıştı. Ama bıraktıkları, O'ndan sonra da gönülleri Allah davasına taşıyacak, İslam gençliğine yol gösterecekti.

Said Havva, pratik çalışmaları, organizeli hareket faaliyetleriyle Suriye gençliğine yol gösteriyor, onların terbiye, eğitim, ahlak, hareket, cihad, çalışma, fedakarlık ve aksiyoner hale gelmesine hayatını vakfettiği gibi, yazmış olduğu eserleriyle de dünya İslam gençliğine yol gösteriyor, rehberlik ediyordu. Bugün için Türkiye'de var olan İslam gençliğinin bugünkü seviyeye gelmesinde, her meseleye İslami perspektiften bakmasında ve 'sırat-ı mustakim'in işaret taşlarına aşina olmasında Said Havva'nın eserlerinin büyük payı vardır. O'nun eserleri, Türkiye'de müslüman gençliğin elinde bir başucu kitabı olmaya başlamasından sonra, zihinlerdeki bulanıklık, yerini saf ve berrak İslami anlayışa bırakmıştır. Elbette bu noktaya gelinmede Said Havva'nın dışında çok değerli önderlerin de payı vardır, ama buradaki payın önemli bölümü Said Havva'ya aittir.

'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' adlı eserini okuduktan sonra, dünya görüşleri değişen, olaylara İslami gözlükle bakmaya başlayan müslümanların sayısı oldukça çoktur. 'Ruh Terbiyemiz' adlı eseriyle tasavvuf üzerine kümeleşen anlayışları yerle bir etmiş, bu konudaki ifrat ve tefrit anlayışlarını gerektiği yere mihenklemiştir. 'Müslüman Kardeşler Hareketi' kitabıyla çağdaş müslümanın çalışma usullerini gözler önüne sermiş, çalışmada örnekliği sistematik şekle getirmiştir.

Said Havva'nın pratik hizmetlerinin yanısıra, yazmış olduğu bu eserleri, çağımız müslümanlarının İslami davet çalışmalarında adeta işaret taşları oluvermiştir.

'El Esas' dizisini meydana getiren üç temel eseri ise, alanlarında önemli boşlukları doldurmuş, çağdaş davet fıkhını bu eserlerle yoğurmuş, günümüz müslümanına İslami temel esasları sunmanın gayretini göstermiştir.

Elinizde bulunan 'El Esas fi's Sünne'nin içerik, muhteviyat ve konularını, ilerleyen sayfalarda, yazarın kendi takdiminde göreceksiniz. Bu nedenle biz eser üzerinde durmaktan çok, eserin anahatlarından söz edeceğiz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu eser, iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm 'Siyretün Nebeviyye' ikinci bölüm ise 'İslam Akaidi'nden oluşmaktadır. Birinci bölümün Arapça orjinali dört, ikinci bölüm ise üç cildden meydana geliyor. Biz Türkçeye, birinci bölümünü altı, ikinci bölümünü dört cild olmak üzere toplam on cild halinde kazandıracağız.

Üstad Said Havva, bu eserin birinci bölümünde önce genel hatlarıyla sünnet'in esaslarını, sahihlik şartlarını, sünnet imamlarının hayatlarını, çalışma usullerini ve gösterdikleri gayret ve cehdlerini ele alıyor. Bu konuyu aserin takdim kısmında göreceksiniz. Daha sonra ise Allah Resulünün hayatını, nübüvvetten önce ele alıyor, vefatına kadar geniş biçimde, en sahih kaynaklara dayanarak vermeye çalışıyor. Bunun yanısıra geçen olayları, Nebi (a.s.)'nin söz, davranış ve amellerinin hikmetleri üzerinde duruyor. 'Dersler ve ibretler' başlığı altında olaylardan alınması gereken öğütleri belirliyor. Bu özelliğiyle eser, Allah Resulünün örnek hayatı sadece okunmakla kalınmıyor, günümüz müslümanlarına, çağdaş hareket ve muamelat konularında yol göstericilik özelliğini de taşıyor. Elbette bu özellikleri taşıyan eserler daha önce de vardı. Ama bu özellikler en geniş şekilde ve çağdaş bir alimin günümüzde baş gösteren gelişmelere ışık tutar özellikte olmasıyla bir farklılık arzediyor.

Gene eserin ikinci bölümünü oluşturan 'İslam Akaidi' bölümü, bu alanda Türkçede bulunan eserlerin en kapsamlısı olarak dikkat çekecektir. İslam inancının, tevhidin birinci rüknünü oluşturduğu göz önüne alınırsa, bu kısımla, Türkiyeli müslümanların en önemli ihtiyacına cevap vereceği görülecektir. Her şeyden önemlisi de bu önemli konuların, Üstad Said Havva gibi bir ilim, irfan ve davet önderinin kaleminden çıkmış olmasıdır. Oldukça geniş bir açıdan dünya olaylarına bakan, feraset ve basiretli tesbitleriyle dünya İslam gençliğine yol gösteren, böylesine mümtaz bir simanın bu konulara açıklık getirmesi, elbette bir farklılık olacaktır.

Hayatını hep ilme, hareket, çalışma ve davete adayan bu çağdaş davetçi, ömrünün baharında ve en verimli bir zamanında hayata gözlerini kapadı. Kendisinden en çok istifade edilmesi gereken bir çağında, daha 54 yaşında Hak'kın rahmetine kavuştu. Bu kısacık ömre, kütüphaneler dolusu eser sığdırdı, bir külliyat bırakıp göç edip gitti.

Ama O'nun bıraktıkları O'ndan sonra da gönülleri Allah davasına taşıyacak, İslam gençliği bütün dünyada O'nun eserlerinin sağlam ve sarsılmaz yorumlarıyla büyüyüp, Allah davasının sancağını yükseklere dikecek.

Allah O'ndan razı olsun ve niyetlerinin karşılığını versin...

Allah (c.c.) O'nu fazlı ve nimetleriyle şereflendirsin....

Yayın Yönetmeni

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

SAİD HAVVA (r.a.)

1935 yılında Suriye'nin Hama şehrinde doğdu. Fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Said Havva, ilk öğremini Hama'da gördü ve buradaki camilerde ünlü ulemalardan dersler aldı. O dönemde Hama'da sosyalizmden kavmiyetçiliğe kadar çeşitli fikri akımlar vardı ama O, Allah'ın lütfu ve inayeti sayesinde İslami alanda eğitim görme şerefine kavuştu. Yoğun bir İslami ilim tahsilinden geçti ve Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nden mezun oldu.

1952 yılında henüz 17 yaşında iken 'Müslüman Kardeşler' hareketine katıldı. Bu hareket içinde geniş çaplı çalışmaların içine girdi. Harekete katılmasından kısa bir süre sonra bu hareketin 'Hama Talebe Teşkilatı Başkanlığı"na, daha sonra "Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi Talebe Teşkilatı Başkanlığı"na getirildi. 1964 yılında ise Hama "Müslüman Kardeşler Hareketi Başkanlığı"nı üstlendi. Aynı yıl Hama'da meydana gelen olaylarda aktif görevler aldı. Bu olaylar, Hamalı müslümanların, devrin yönetimine karşı bir kıyam hareketiydi. Said Havva, bu olaylara katılmasından ötürü tutuklandı ve hapse atıldı ve hakkında idam hükmü verildi. Hama halkının yönetime karşı yoğun baskıları sonucu idam hükmü yerine getirilemedi.

1973 yılında Hama'da meydana gelen ikinci kıyam hareketine gene başkanlık etti. Bu kıyam ise, yönetimin, İslam yerine sosyalist demokrasiye geçişini öngeren anayasa değişikliğine karşı yapılmıştı. Bu olaylardan hemen sonra yeniden tutaklandı ve hapse atıldı. Hakkında kesinleşen 5 yıllık mahkumiyeti yaşadı ve 1978 yılında hapisten çıktı. 1979 yılında "Müslüman Kardeşler Yürütme Komitesi Üyeliği"ne getirildi. 1982 yılında Suriye yönetiminin yerle bir ederek 50.000 müslümanı katlettiği Hama kıyamanın öncülerinden birisiydi. Bu tarihten sonra Suriye'den hicret etti.

Hayatının pek çok dönemlerinde hapishanelerde kalan Sadi Havva'ya hapis-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

te geçirdiği dönemlerde çok ağır işkenceler edildi. Bu işkenceler O'nun sağlığını büyük ölçüde etkiledi.

Hayatının son yıllarında sürekli tedavi gördü. Çok ağır darbelerle bünyesi zayıflayan Havva, son bir yılını hastahanelerde geçirdi ve 1989 yılının Mart ayında, henüz 54 yaşında iken Rahmet-i Ralman'a kavuştu.

Üstad Said Havva, gencecik yaşlarında adım attığı 'Müslüman Kardeşler' hareketinde hayatının son yıllarına kadar hizmet verdi. Hayatının bir döneminde tasavvufa karşı da ilgi duydu ve bu bağlamdaki ulemadan derslar aldı. Fıkıh ulemalarından tevhid ilmi ulemalarına, arap dili alimlerinden, hadis ve tefsir alimlerine kadar, her alandaki ulemadan yararlanıyordu. Kitap okumayı çok severdi. O'nun günde 500 sayfa kitap okuduğu söyleniyor.

Eserleri:

'El Esas Fi't Tefsir' (16 Cilt), *'El Esas Fi's Sünne'* (10 Cilt), ***'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas'*** (10 cild), ***'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü', 'Er Resul', 'İslam'*** (Üç cilt), ***'İslam'da Allah İnancı', 'Müslüman Kardeşler Hareketi', 'Ruh Terbiyemiz', 'Eğitim Üzerine', 'Dersler', 'İslam'da Nefis Tezkiyesi', 'Eğitim Risalesi', 'Allah Erinin Stratejisi', 'Cihad Yolunda Bir Adım Daha İleri', 'İslam'da Emir ve Emirlik.'***

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TAKDİM

Hamd, Alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsusdur. Salat ve selam Peygamber olarak gönderilenlerin efendisine, O'nun temiz al'ine ashabına ve kıyamet gününe kadar sünnetine tâbi olup, hidâyetiyle amel edenlere olsun.

İmam Malik Muvattâ'ında Resulullah (a.s.)'in şöyle dediğini rivayet eder: *"Ben size iki şey bıraktım: Onlara sarıldığınız müddetçe ebediyyen delâlete düşmeyeceksiniz: Bu iki şey de Allah'ın kitabı ve Nebi'sinin sünnetidir."* Allah Teâlâ bize, İslam ümmetine Kur'anı Kerim'in tefsirini *(El-Esas fi't-Tefsir)* takdim etmemizi nasib eyledi. Bu tefsir *"Yöntemde Esas"* dizisinin birinci kısmı kabul edilir. Allah Teala'dan bizi bu çalışmamızda da muvaffak kılmasını dileriz. Şimdi ise bu eserle şerefli ümmetimize üç kitaptan meydana gelen *"Yöntemde Esas"* dizisinin ikinci kısmının birinci kitabını takdim ediyoruz.

El Esas Fi's Sünne'yi meydana getiren bu dizi ve bu kısım, özellikle bazan bilerek, bazan da bilmeyerek, plan ve tuzak kuran ve sünneti bırakıp Kur'an'da olanı alma hezeyanlarının giderek artış gösterdiği asrımızda, en az tefsirin taşıdığı ehemmiyete sahip bulunmaktadır. Bu hezeyanlar bazan Sünnete, bazen kitapların baskı ve tevziine tâ'n etme, bazan sünnet'in din'de hüccet ve nas olması hususunda şüphe uyandırma, bazan rivayetinin sahihliği ve bazan da bir kısım sapık fırkaların yaptığı gibi râvilerine tâ'n etme gibi muhtelif şekillerde kendisini göstermektedir. Bu şekilde sünnet'i terk etme teşebbüsleri çok eski olup, hicri birinci asra kadar uzanmaktadır. İmam Beyhâkî'nin kendi senediyle, Şebib İbn Ebi Feddalet'il *Mekkiy*'den rivayetine göre İmran İbn Hüseyn (r.a.) şefaatten bahsedince topluluktan birisi *"Ey Ebu Nüceyd! Muhakkak siz, bize bir takım hadisler naklediyorsunuz ama biz onların aslını Kur'an'da bulamıyoruz"* dedi. Bunun üzerine İmran sinirlenerek adama *"Sen Kur'an'ı okudun mu?"* dedi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Adam *"Evet okudum"* diye cevap verdi. İmran (r.a.) o halde *"Sen yatsı namazını dört, akşam namazını üç, sabah namazını iki, öğle ve ikindi namazlarının dörder rek'at olduğunu Kur'an'da buldun mu?"* dedi. Adam *"hayır bulamadım"* cevabını verdi. İmran (r.a.) *"Öyleyse bunları kimden öğrendiniz? Biz bunları Resulullah'(s.a.v.)'dan, siz de bizden almadınız mı?"* dedi. Ve hadis'in sonunda İmran (r.a.) *"Resul size neyi verdiyse, onu alınız ve neden nehyettiyse, ondan da sakınınız (1)"* ayetini okudu ve şöyle dedi: *"Muhakkak ki bizler Resulullah (a.s.)'den bir takım şeyler aldık ki, sizin onlar hakkında hiç bir bilginiz yoktur."*

Resulullah (a.s.) gelecekte Sünnet-i Nebevi hakkında şüphe uyandırmak isteyen bu gibi kimselerin ortaya çıkacağını haber vermiş ve bizi onlardan sakınmaya davet etmiştir.

İmam Ahmed ve Ebu Davut sahih bir senedle Mikdam İbn Ma'di Kerib (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. *"Haberiniz olsun, bana kitap ve onunla beraber bir de misli verildi. İyi biliniz ki, bana Kur'an ve onunla bir de benzeri verildi. Dikkat edin karnı tok bir vaziyette iken, koltuğuna yaslanmış bir şekilde "Şu Kur'ana sarılınız. O'nda helal olarak bulduğunuzu 'helal", haram olarak bulduğunuzuda "haram" kabul ediniz" diyecek olan bir adamın gelmesi yakındır. Ancak iyi bilin ki, Resulullah (a.s.)'in haram kıldıkları da Allah'ın haram kıldıkları gibidir. Resulullah'ın bu mucizevi haberi doğru çıkmıştır. Allah Teala bu hususta şöyle buyurmuştur. "Her kim Resul'e itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiş olur."(2)*

Bizim için Kur'anı Kerim'i ve Nebi'sinin sünnetini muhafaza eden Allah'a hamd olsun. Yaygın olan kanaat: *"Muhakkak ki Kur'an'ı biz indirdik, O'nun koruyucusu da elbette biziz"(3)* Ayet'i Kerimesinin sadece Kur'an'ın hıfzına mahsus olduğu şeklindedir. Her ne kadar tercih edilen kavle göre bu böyle olsa bile, şunu unutmamak gerekir ki, Sünnet-i Nebeviyyenin muhafazası da Allah Teala'nın kıyamete kadar kulları için din olarak seçtiği ve kendisiyle diğer şeriatlara son verdiği şeriatın muhafazasının ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısiyle bu parlak şeriatın muhafazası, ilahi tedbirin bir uzantısıdır. Bu muhafaza ise ancak kitap ve sünnetten ibaret olan iki yüce aslın hıfzı ile tahakkuk edecektir.

Şüphesiz bu ümmet sair ümmetlerden, kıyamete kadar ümmetlerin azığı ve hidayet kaynağı olmaya devam etmesi için eşi görülmemiş ince ve kamil bir hıfz ile dinlerinin nass'larını muhafaza etmesi ile kendini gösterir.

---

1) Haşr Sûresi: 7
2) Nisâ Sûresi: 80
3) Hicr Sûresi: 7

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ancak, ne var ki [illegible] birbirlerini takip eden asırlara uygun [illegible] her neslin mühim gördüğü [illegible] temas etmek, kapsamlı ve [illegible] halletmek gerekir. İşte asrımızda [illegible] bunlardır.

Bu sebeple yüce Allah'tan, bu [illegible] şüphe ortaya çıkarmak için çalışanların karşısındaki [illegible] ümit ederiz.

Said Havva

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Bismillahirrahmanirrahim."

Bu kitabı okuduğunuz zaman, Sünnet-i Nebevîyi bütün yönleriyle içine aldığını göreceksiniz. Zira bu kitap Buhâri ve Müslim'in Sahih'leri; Ebu Dâvud, Nesâi, Tirmizî, İbn-i Mace ve Darimî'nin Sünen'leri; İmam Malik'in Muvattâı, İmam Ahmed, Ebu Ya'la el Mûsilî ve Ebu Bekir el Bezzâr'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın Sahih'leri, Taberâni'nin üç Mu'cem'i ve Hâkim'in Müstedrek'i başta olmak üzere, saydıklarımızın dışında toplanması mümkün olan diğer sahih ve hasen hadislerden meydena gelen sünnetin ana kaynaklarını içeren Nebevî Sîreti anlatır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EL ESAS Fİ'S SÜNNE

TAKDİM VE İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI
KİTABIN KAYNAKLARI
VE MUSANNIFLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KİTABIN TANITIMI

İslamî davete Allah'ın lûtfuyla çok erken yaşlarda yöneldim. Çağdaş İslamî kütüphaneler eser yönünden çok fakirdi. O günlerde eserleriyle karşılaştığım en kuvvevtli yazarlardan birisi Muhammed El Gazzâlî oldu. - Allah Teala eserinin bekasını dâim eylesin- O'nun, okuduğum eserlerinden birisi de 'Fıkhussîre' adlı kitabıydı. O, bu kitabında şöyle diyordu:

"Muhakkak ki Kur'an İslamın ruhu ve özüdür. O'nun muhkem ayetlerinde İslamın anayasası açıklanmış ve dâvet şekilleri anlatılmıştır. Onu muhafaza etmeyi bizzat Allah (c.c.) tekeffül etmiş ve bu nedenli dinin hakikati bugüne kadar korunmuştur. Sonsuza kadar da yaşaması takdir edilmiştir. Allah'ın ayetlerini tebliği ve risaletini yüklemek için seçtiği şahıs, insanlar arasında dolaşan bir canlı idi. O, Kur'an'ın tasvir ettiği iman, huşû, çalışmak, cihad, hak ve kuvvet, fıkıh ve beyanın canlı bir meşalesiydi. Bu yüzden de hiç şüphe yok ki, O'nun sözü, davranışları, ahlakı, ahkâmı ve hayatının her yönü bütünüyle dinin bir rüknü ve müminlerin hayatlarını ona göre düzenleyecekleri bir şeriat kabul edilir."

Allah (c.c.) O'nu, şüphesiz kendi adına konuşması ve kendisinden tebliğde bulunması için seçmiştir. O halde Allah (c.c.)'ın söylediği şeylerdeki muradını O'ndan daha iyi kim anlayabilir? Kur'an'ın yakın ve uzak delâletleriyle uyuşan yolları ondan daha iyi kim belirleyebilir? Şüphesiz bir kanunu tatbik etmek onu yapmak kadar zordur. Kanunların bir metni, bir de ruhu vardır. Çeşitli hadiseleri hazırlanmış kanunlara uygun olarak halletmek için bir yığın fetva bulunur, nasihatlar düzenlenir, tecrübelere ve ibretlere riâyet edilir. Bazılarında kanun metnine, bazılarında da kanunun ruhuna daha yakın hükümler tesbit edilir.

Kur'an İslamın koyduğu kanun, sünnet ise onun uygulamasıdır. Müslüman işte bu uygulamaya karşı, bizzat kanunun kendisine gösterdiği hassasiyeti göstermekle mükelleftir. Allah (c.c.), Peygamberine emrettiği ve yasakladığı her

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hususta O'na uyulması gerektiğini bildirmiştir. Çünkü O, emreder ve nehyederken hevâ ve hevesinden konuşmaz. Aksine O'na itaat bizzat Allah (c.c.)'a itaattır. Bu konuda Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Kim Peygambere itaat ederse şüphesiz Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, biz seni onların üzerine koruyucu göndermedik."(1)

"Sana da Kur'anı indirdik ki, insanlara vahyedilenleri açıklayasın. Belki düşünürler." (2)

"Peygamber size neyi verdiyse onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da kaçının." (3)

Şüphesiz Peygamberin izinde yürümek tamamiyle hayırdır, hayrın tâ kendisidir. Bu yüzden de Muhammed (a.s.)'in sünneti, Allah (c.c.)'ın kendisini O'nunla şereflendirdiği kitabın yanısıra şeriatın kaynağıdır. Ancak şu kadar vardır ki, rivayet edilen sünnetlerin kaynağından sağlam olanların alınması esastır. Çünkü Peygambere nisbet edilen her sünnet kabul edilebilir bir sünnet olmayabilir. Aynı şekilde Peygambere nisbeti sahih olan her sünnet doğru olarak anlaşılmayabilir veya yerinde kullanılmayabilir.

Müslümanlar hadislerin yanlış anlaşılıp yerinde kullanılmayışından çektikleri kadar, -ayıp ve kusuru kolayca görüldüğü için- uydurma hadislerden çekmemişlerdir. Neticede bu durum öyle bir noktaya gelmiştir ki, artık bütün hadislere şüphe ve kuşku ile bakanlar ve müslümanların bu hadislerden kurtulmasını temenni edenler olmuştur...

Bu, iki yönden yanlıştır.

Birincisi; bu, tarihi bir hakikati görmemektir. Çünkü dünya Muhammed İbn Abdullah (a.s.)'den başka hayatı inceden inceye gözden geçirilmiş -kavlî, fiilî, takrîrî- bütün eserleri sayılmış, dikkatle ayıklanmış ve tenkid edilmiş bir insanı asla tanımamıştır.

İkincisi ise; Sünnetin içeresinde erişilmesi güç yüce hikmet hazineleri vardır. Bu hazinelerden sadece bir kısmı herhangi bir insana nisbet edilseydi, o şahıs dünyanın bilinen en büyük reformisti sayılırdı. O halde bu hazineler niçin sahibinin istemediği şekilde kullanılmak suretiyle zayi edilip insanlar onun hayrından mahrum bırakılsınlar..?

Muhammed (a.s.)'in ahlak konusunda bırakmış olduğu mirası incelerken ve çeşitli faziletler hakkında binleri aşan hadislerini ele alırken aklımıza şu geldi: Psikoloji ve eğitim uzmanlarından oluşmuş kalabalık bir ekip kurulsa, O'nun insanlığa sunduğu şu edeb ve terbiyeye benzer bir eğitim tarzı getirmekten aciz

1) Nisa Sûresi: 80
2) Nahl Sûresi: 44
3) Haşr Sûresi: 7

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kalırlardı. Ahlak, kaldı ki, Muhammed (a.s.)'in risâletinin sadece bir şubesinden ibarettir.

Bu sebeple Allah (c.c.) yolunda yürümeye başladığım günden itibaren sahih ve hasen hadislerin araştırılıp öğrenilmesinin ve bunların doğru olarak anlaşılmasının zarûri olduğu düşüncesi zihnimde yerleşmeye başladı. Sünnet kitaplarından bir çoğunu iyice tetkik ettikten sonra bütün sahih ve hasen hadisleri bir arada toplayan ve bununla beraber şerh ve izahına ihtiyaç duyulan nasların doğru olarak anlaşılmasını sağlayan bir eserin yazılmasına büyük bir ihtiyaç olduğunu gördüm. Ve bundan dolayı bende bu kitabı yazma fikri doğmuş oldu.

Hadis kitaplarını incelerken, şekil ve resminin kaybolması sebebiyle bazı kelimeleri veya isimleri okumakta tereddüde düşüyordum. Bunları tehkik etmek istediğim zaman da çok fazla vakit alıyordu. Bundan dolayı çoğu zaman bazı kelime ve terkiplerin manalarını anlayamıyor, mutlaka anlamak istediğim zaman da uzun bir müddet araştırma yapmam gerekiyordu. Bu sebeple itimad edilen hadislerin bir kitapta toplanmasının ve bazı nasların doğru manalarının bu kitapta arzedilmesinin, bunun için de ihtisas sahibi olmayan normal bir okuyucu için, muğlak olabilecek her kelimenin mutlaka harekelenip şerh edilmesinin zarûri olduğunu anladım.

Yine hadis kitaplarını tetkik ederken, müelliflerinin Sünneti Nebeviyyenin hizmetinde kullanmadıkları hiçbir imkanı bırakmadıklarını düşünüyordum. Fakat her asırda yapılan te'liflerde imkanların o asrın ihtiyaçlarına göre seferber edildiğini de söylemek isterim. Zira her eserin te'lifi bir ihtiyaç ve zarûretten doğmuştur. Dolayısıyla bir misal vermek gerekirse, Mezhebî bir mücadelenin bulunduğu veya sapık fırkaların türediği bir beldede, o asırda yaşayan müelliflerin telif ettikler eserlerde bu gibi meseleleri gözetmeleri gerekir. Bundan dolayı mevzular üzerinde merkezleşerek ünvan ve eser isimleri ortaya çıkar. Bazan bir asırda görülen eserlerin tasnif türü, diğer tasnif nev'ilerinden daha üstün olabilir. Bu incelemem esnasında ihtisas sahibi olmayan bir okuyucu için daha uygun ve benim müştehî olduğum psikoloji veya eğitim ile ilgili bazı hadislerin tahkiki için daha münasip olabilecek tasnif türüne rastladığım gibi, asrımızın önem verdiği, vuzûha kavuşmamış pek çok mevzuların bulunduğunu da gördüm.

Zihnimde yerleşen hususlardan biri de ihtisas sahibi olmayan bir okuyucu ile, ihtisas sahibi olan bir okuyucunun ihtiyaçlarının aynı olmayıp; mütehassıs olmayan okuyucu için mühim olanın metin olduğu; onun bu metni ezberleme veya mukayese yaparak diğerlerinden ayırd etme ihtiyacının bulunmadığı meselesiydi. Hadis kitaplarının büyük çoğunluğu sünneti ihata eden veya sünnete itina göstermekle birlikte sünnetin sahihini sakîfinden ayırdırmak için lazım olan kaidelere önem verdikleri halde, tahkik ve araştırma için gerekli olan usullere

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yer vermeksizin sözü sadece sünnetin kendisi üzerine tahsiseden, mütehassıs olmayan okuyucunun ihtiyacı olan bir kısım kitapların mevcud olduğunu da gördüm. İşte mütehassıs olmayan müslüman bir okuyucu için lazım olan kitaplar bu tür kitaplardır.

Bilhassa, İslamı, âleme takdim etmeyi ve dünya hayatını İslam'a göre şekillendirmeyi arze ederlerken asrımızdaki İslam dâvetçilerinin en önemli vazifelerinden birinin de Kur'an ve sünnet nass'larını, insanlara en kolay ve en güzel bir uslup; en doğru ve en mûtedil bir açıklama ile sunmaları olduğunu kabul ettiğim için bu ihtiyaçlara cevap verecek bir dizinin zoruri olduğunu gördüm. Böylece zihnimde tasarladığım "Tefsir'de Esas", "Sünnette Esas", "Nasları bilme ve kaidelerini anlamada esas", olmak üzere üç kısım halindeki "Yöntemde Esas" dizisini ortaya koyma düşüncem kuvvetlenmiş oldu.

Asrımızda İslam davetçilerinin ve müslüman liderlerin, başta Sünnet-i Nebevi olmak üzere bir çok İslâmî ilimlerin eğitimini ikmal etmediği müddetçe şahsiyyetinin tekâmül edemeyeceğini düşündüğümden Allah'a davet için öne çıkan yahut bu meziyetlere ehil olan veya adil bir İslamî lider olması için kardeşlerinin öne geçirdiği her mü'minin okuması gereken sahih ve hasen hadisleri toplayan bir eserin zaruri olduğunu gördüm.

Yukarıda da belirttiğim gibi, bu hususlar, beni bu kitabı tasnif etme düşüncesine sevkeden etkenlerden bazılarıdır. Benim kendisiyle hedeflediğim, herşeyi gerçekleştiren bir eser olmasını arzu ettiğim ve gördüğünüz şekilde bu kitabı ortaya koymak için yapmış olduğum çalışmalardan önce hadisle ve diğer ilimlerle ilgili bazı konular üzerinde bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum

(I)

İslam ümmeti diğer bütün ümmetlerden, ince ve kâmil bir titizlikle dinlerinin nasslarını muhafaza etmiş olmalarıyla ayrılır. Bu ise, İslam'ın mûcizelerinden ve onun kitabı olan Kur'an'ın va'dettiği şeylerin hak ve doğru olmasındandır. Nitekim *"muhakkak ki bu Kur'an-ı biz indirdik biz, O'nun koruyucuları da şüphesiz biziz"*. Ayet-i Celile'sinin aynen gerçekleşmiş olması bunun delilidir. Bu va'di ilâhî sebebiyle şüphesiz ki, Kur'an-ı Kerim kendisine hiçbir bâtılın yaklaşamayacağı şekilde muhafaza edildiği gibi, Kur'anı Kerim'i açıklayıp şerheden Sünnet-i Nebevî de aynı şekilde tek başına bir mu'cize olacak biçimde muhafaza edile gelmektedir. Zira bu ümmet, Kur'an ve sünnet naslarının korunması için îfâ edilmesi gereken her türlü vazifeyi yerine getirmeye muvaffak kılınmış ve bu gaye uğrunda büyük çaba sarfetmiştir. Sünneti korumak için, İslam tarihinde girişilen faaliyetlerin mâhiyetini bilenler, bunun, İslamın bir mucizesi olduğunu kolayca idrak ederler.

(II)

İslam ümmeti vahiy metinlerini muhafaza etmek için rivayet ve ihtiyat pren-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

siplerine dayanmış ve bu iki asla itimadın neticesinde yüzlerce dinî-ilmî ıstılah, kaide, usul ve onlarca ilim ve eğitim türü va'z etmiş, bütün bunların sonucunda ise onbinlerce eser meydana gelmiştir. Bu faaliyetlerin hepsi neticede itimad edilmesi caiz olan ve olmayan dini naslara ulaşmak için yapılmıştır.

(III)

Kıraat imamları gayret ve çabalarını; kıraatta sesi gizleme (Gunne)den, lehçelerin sayısına; ve Resulullah (a.s.)'ın muhtelif kabilelere Kur'anı Kerimi edâ ve tebliğ ederken kullandığı eda tarikletine varıncaya kadar Kur'anın harfleri ve rivayetleri ile alakalı olan darb-ı mesel haline gelmiş şiir ve sözleri toplamaya yönelttiler.

Muhaddisler bütün gayretlerini hadislerin toplanmasına ve hadislerin içine giren veya karışan ya da kasıtlı olarak sokulan şeylerin beyanına tahsis ettiler.

Bu çaba ve gayretleriyle kıraat imamları ve muhaddisler, esbab-ı nüzul, nasih, mensuh, tefsir, usulü-t-tefsir, akaid, fıkıh, ahlak, adab, sulûk, sîret, şemâil ve benzeri gibi Kur'an ve sünnetten kaynaklanan İslamî ilimlerin tümüne hammadde sunuyorlardı. Şüphesiz sunulan bu hammaddeler, hayatın tamamını içine almaktadır. Zira Kur'an ve sünnetten istinbat edilebilecek ilim ve manaların sınırı yoktur.

Kur'an ve sünnet naslarından çıkarılması murad edilen netice, şer'i hükümler olduğu için zaman ve mekan boyutunu içine alan ve aynı şekilde alanı sınırlandırılamayan şer'i hükümleri elde etmenin keyfiyetini ta'yin eden usul-ü fıkıh ilmi geliştirildi.

Hüküm çıkarma ve usullerine nisbetle bu ilim, -usûl-ü fikh ilmi- sünnet'i yerli yerine koyan ve ince bir dikkatle nass'ların arasından ve hükümlerin kaynaklarından şer-î hükümleri elde etme kaidelerini vaz'eden ilimdir.

İşte bu şekilde kıraat imamları, muhaddisler, müctehid imamlar, usul alileri ve ilimde rüsuh sahibi olan bütün ulema, İslam binasına nisbetleher bir nass'ı uygun olan mahalline koyma hususunda birbirlerine yardım etmiştir.

Muhaddisler rivayetleri tesbit etmek için bütün dikkatlerini "Senet ve Metin" olmak üzere iki nokta üzerine teksif etmişlerdir.

Senedle ilgili olarak: adalet, doğruluk ve zabıt vasıfları, birbirleriyle görüşüp görüşmedikleri ve birbirlerinden hadis almalarının imkan dahilinde oluşu vb. gibi, ravilerin hallerini incelemişlerdir.

Metinle ilgili olarak: rivayet edilen hadis metinlerini birbirleriyle mukayese ettiler. Şayet sîka ve râvm kendisinden daha sîkâ bir râvî'ye veya sîkâ bir râvî birden çok sîkaya muhalefet etmişse ve iki hadis arasında cem yapma imkanı da yoksa, bu durumda sîka râvi'nin rivayetini reddetmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu şekilde senedi tenkid ve hadis metinlerini birbirleriyle mukayese ederek hadisleri tesbit etme işini iyice sağlamlaştırdılar. Bununla beraber, bu kadarıyla da iktifa etmediler. Aksine -İllet-i kâdiha denilen- gizli kusurları açığa çıkarabilmek için sened ve metnin inceliklerini bilen ve kusurlarını gören bir âlim gözüyle, sened ve metin üzerinde kapsamlı bir inceleme yapmayı kendilerine vecibe kabul ettiler. Bundan hareket ederek -İlm'ü-l-ilel- adını verdikleri bir ilim dalı ortaya koydular. Ve şâzz ve illetten salim olmadıkça hiç bir hadisi sahih kabul etmediler.

Bütün bunlar muhaddislerin cehd ve gayretleriyle olmuştur. Onların bu çalışmalarını müctehid imamlar ikmal etmiştir. Zira muhaddislerin vazifesi, rivayetlerdeki şazz ve illet-i anlamak için sened ve metni incelemek ve Sünnet-i Nebevi'nin metinlerini birbirleriyle mukayese etmek; müctehid imamların görevi ise, Kur'an ve sünnet nass'larını ince bir nazarla mukayese edip herhangi bir hadis'in Kur'anın manasına veya şer'i bir asla muhalefet edip etmediğini anlamaktır. Bu yaptıklarıyla müctehid imamlar muhaddislerin çalışmalarını ikmal etmiş olurlar. Onun için muhaddislerin sahih kabul ettiği bir kısım hadisleri; ya Kur'anî bir nass'a veya muhkem bir şer'i kaideye muhalif gördükleri ya da İslam devletinin siyasi lideri olması hasebiyle Resulullah (a.s.)'ın yapmış olduğu hususi bir sünnet addettikleri için müctehid imamların delil olarak kabul etmediklerini görürsünüz. Sünneti ta'til etme durumu söz konusu olduğundan bu mesele çok tehlikeli bir meseledir ve böyle bir hareket ictihad ehli olmayanlar için haramdır. Bu sebeble ictihada ehil olmadığı halde ictihad için ortaya çıkan kimseleri ümmetin alimleri hem sapık hem de başkalarını saptırıcı kabul etmiştir. Zira onun bu ictihadı bazı nas'ları ta'til veya şeriatın aslına müdahale kabul edilir.

Böylece eşi ve benzeri görülmemiş bir şekilde çaba ve gayretler bir araya getirilerek, neticede İslamın asılları (nass) karışıklık, tahrif, tebdil ziyade, veya noksandan salim olarak kıyamete kadar ümmetlerin azığı ve hidayet kaynağı olmaya devam edecektir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÇAĞDAŞ KÜTÜPHANELERİN DURUMU

İzninizle uygun bir uslubla size çağdaş kütüphanelerin durumlarını anlatmak istiyorum. Bu hususta Muhammed İbn-i Ca'fer El-kattânî'nin 'Er-Risaletül-Müstedrefe li Beyani Meşhur-i Kutüb-i-s-Sünnet-il-Müşerrefe' adlı meşhur fihristini esas alıyorum. Bu kitabın incelenmesi de, bu eserde hedeflemiş olduğum hususları gerçekleştirmek için yaptığım çalışmaların takdimi içinde yer almaktadır.

Müellif Kattânî, eserine Sünnet-i Nebevi hususunda te'lif edilen ilk eserlerden söz ederek başlamakta ve hicrî birinci ve ikinci asırlardaki müelliflerin önde gelenlerinden bahsetmektedir. Daha sonra birbirini izleyerek devam eden te'lif eserlere temas ederek:

"Bu dönemden sonra te'lif eserler çoğaldı, türlerine ve sınıflarına göre tasnif edilen kitaplar yayılmaya başladı. Hatta herbiri farklı seviye ve muhtelif türde olmak üzere bu tür eserler o kadar çoğaldı ki, sınıflara ayrılması ve tarifleri güçleşti. Bunlardan bir kısmı hadis ilmi tahsil eden bir talebinin başlangıçta okuması gereken eserlerdir" demekte ve Sahihi Buhari, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebu Davud, Sünen-i Tirmîzi, Sünen-i Nesâi ve Sünen-i İbn Mace olmak üzere Kütübü sitte'yi zikretmektedir.

Daha sonra dört büyük mezheb imamının esas olarak kabul ettikleri sünnet (hadis) kitaplarından bahsederek İmam Malik'in Muvatta-ı'nı ve İmam Ebu Hanife'nin Müsned'ini zikreder ve bunun hakkında şunları kaydeder:

İmamların imamı ve İslamın direği en-Nuban İbn Sabit el-Kârî el-Küfî Fakihül Irak İmam Ebu Hanife'nin (H.150 veya 151'de Bağdat'ta vefat etmiştir) Müsnedi. Ebu Hanife'ye nisbet edilen onbeş tane müsned vardır. İmam Ebu's-Sabr Eyyub El-Halûtî "Fihrist"inde bunların sayısını onaltıya çıkarır. Bu müsnedlerin hepsi de, her ne kadar kendisi tarafından telif edilmiş olmasa da, dayandığı hadisleri ihtiva etmesi sebebiyle O'na nisbet edilmektedir. Ebul Müeyyed Muhammed İbn-i Mahmut İbn-i Hasan el-Hatîb el-Huvarizmi (V.655) Kay-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

naklarını hazf ve mükerrer senedleri terkederek bunların onbeş tanesini "Câmiul Mesânid" adını verdiği bir kitapta cemetmiş ve fıkhi konularına göre tertip etmiştir. Bundan sonra İmam Şâfiî ve İmam Ahmed İbn-i Hanbel'in müsnedlerini zikrederek tariflerini yaptıktan sonra şöyle der:

"İşte bunlar dinin medârı ve İslam'ın asılları olan; ve ilk altı kitaba ilaveleriyle sayıları ona tekmil olan dört imamın kitaplarıdır."

Daha sonra Kattani sözüne devamla:

"Bunlardan -hadis kitaplarından- bir kısmı da daha önce emsali bulunmaksızın müelliflerinin sahih (hadis) şartına dikkat ederek yazmış olduğu hadis kitaplarıdır" der ve bu hususta Sahih-i İbn Huzeyme, Sahihul-Hakim, ve Sahih-i İbn Hibban'ı, Dara Kutni'nin Kitabül-İlzamat'ını, Hafız Ebu Zerril Herevi'ninin Kitabül Müstedrek'ini, İbnüşşarki mahlasıyla maruf Hafız Ebu Hamid en Siysabüri'nin Sahih'ini, Ziyaüddin el-Makdisi'nin Kitabül-Ceyyadül-Muhtare'sini ve İsmailî, Fatrafi, Ebu Zuhel, İbn Mürdeveyh, Ebu Avane, İbn Asba, Ebu Ca'fer el-Habrî, Muhammed İbn Muhammed en-Nisabûrî, el-Cevzakî, eş-Şarikî, Ebul-Velid, el-Kazvinî, Ebu İmran El-Cüveynî, Ebu-n-Nasr et-Tûsî, Ebu Osman el-Hayrî, Ahmet İbn Seleme en-Nisâbûrî, Ahmet İbn-Muhammed et-Tûsi el-Belazûrî ve daha bir çoklarının müstahrecleri gibi Buhari ve Müslim'in veya sadece birinin üzerine yazılmış müstahreclerini zikreder. Bunların Buhari ve Müslimin sahihleri veya birisi üzerine başka senedlerle tahriç ettikleri başka bir takım müstehrecleri daha mevcuttur. Bütün bu müstehrecler Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'deki hadislerin mevsûkiyyetini ifade eder.

Sonra fıkhî konularına göre tasnif edilen sünen kitaplarından bahseder ve meşhur dört kitaba ilaveten müzeninin Sünen-i İmam-i-ş-Şafii-si ve Nesea'nin Sünen-i Kübrası başta olmak üzere İbn Cüreyc er-Rûmî, Said ibn Mansur, Elkeşşî, Muhammed ibn es-Sabah el Bezzar, Ebu Karre İbn-Târık, el-Eşrem, el-Hallâl, Sehl İbn-İbi Sehl, es-Saffar, el-Ezdî el-Lealkaî'nin sünenlerini zikreder ve şöyle der: *"İşte bunlar -bazısı bazısından daha meşhur olmakla birlikte- önceki dört kitaba ilaveten sayıları yirmibeş'e baliğ olan meşhur sünen kitaplarıdır."*

Bunları müteakiben "Sünnete uymaya, hevâ ve bid'atları terk etmeye" teşvik konusunda yazılmış ayrı bir tasnif türünden bahseder.

Sonra sünnet konusunda te'lif edilen başka bir tasnif türünü zikreder. Bunlar sünnetleri ihtiva eden ve fıkhi konularına göre tertip edilmiş eserlerdir. Sünneti ihtiva etmeleri veya sünnetle alakalı olmaları sebebiyle bunların bir kısmına Câmî, bir kısmına da Musannef adı verilir. Kattanî bunlardan yirmibeş tanesinin adını belirtmektedir.

Daha sonra müstakil olarak adab, ahlak, tergîb, terhîb, fedâil ve buna benzer konularda yazılmış kitapları içeren başka bir tasnif türünden bahseder ve yüz-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kırk kadar kitap ismi zikreder.

Sonra 'Müsned Kitaplar' adı verilen başka bir tasnif türüne geçer: Bu tür kitaplar; ister hasen, isterse zayıf olsun, alfabetik sırasına veya kabile isimlerine veya İslam'daki önceliğine veyahud da neseb bakımından üstünlüğüne göre tertip ederek her sahabinin rivayet ettiği hadisleri mutlak olarak cemeden kitaplardır. Bunların bir kısmı sadece bir sahabînin veya birden fazla sahabinin hadislerini zikrederler.

Müellif Kattani *"Müsned kitaplar cidden pek çoktur"* demekte ve bunlardan 82 tanesinin adını vermektedir.

Sonra aslında sünnet konusuda te'lif edilmeyip de tefsir, mushaf ve kıraat konusunda telif edilmiş kitaplarla nâsih ve mensup kitapları gibi pek çok hadis ihtiva eden eserlerden bahseder ve bu konuya ait pek çok eser ismi verir.

Daha sonra kudsî hadisler, mürsel ve müselsel hadisler hakkında yazılan eserlerden söz ederek bu bab'a ait bazı eserlerin adlarını verir.

Sonra hadis cüzleri diye isimlendirilen eserlerden bahseder. Bunlar bir mevzu hakkında yahut bir takım rivayetler hususunda yazılmış eserlerdir. Müellif bunlara ait sayısız eserden bahseder.

Kattânî daha sonra 'Fevâid' adı altında te'lif edilen kitap türünden bahseder ve bunlara ait birçok eser ismi verir.

Sonra bazı imamların kendileriyle temeyyüz ettiği ve diğer imamların bunlar hakkında eser te'lif ettiği 'Hasais' adı verilen eserlerden bahseder ve bu türden pek çok eser ismi zikreder.

Daha sonra "Şemâil-i Nebevî" ve 'Siyer-i Mustafa'iyye ve'l-Megâzî' kitaplarından söz ederek bu bab'a dair pek çok eser ismi verir.

Sonra sadece muayyen şeyhlerin hadislerini cem'eden kitap nevilerinden bahseder ve bunlara ait 11 tane kitap ismi zikreder.

Daha sonra bazı hadislerin değişik tariklerini cemeden kitaplardan bahsederek bunlara ait 10 kitabın ismini kaydeder.

Sonra bazı meşhur hadis imamlarının rivayetlerini içeren kitap nevilerinden söz eder ve bu konuya ait 12 tane kitabın adını verin.

Sonra 'Ferd' hadislerden bahseden kitaplardan söz ederek bunlardan 4 tanesinin ismini zikreder.

Sonra lafzan ve hattan (yazılış yönünden) müttefik, mana yönünden muhtelif ve hattan müttefik lafzan muhtelif olan isimleri, lakabları ve nesebleri ihtiva eden kitaplardan bahseder. Bu konuda te'lif edilmiş 33 eserin isimlerini kaydeder ve daha sonra başka bir tasnif türünden behseder; Bunlar sened ve metnin önemi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

konusunda yazılmış eserlerdir. Müellif bunlara ait 13 tane kitap ismi zik reder.

Sonra 'Ensab' kitapları hakkında bilgi vererek bu bab'a ait 11 kitabın isminden bahseder.

Daha sonra 'Ma'rifet-ü's-Sahabe' (Sahabeyi tanıma) konusunda te'lif edilen kitapları tanıtır ve bu konuda yazılmış 18 tane kitabın adını verir.

Sonra ravilerin tarih ve hallerinden bahseden 'Tarih-i rical ve'l-Ahval' konusunda yazılan kitaplara temas ederek bu babta 13 tane kitap ismini belirtir.

Bundan sonra 'Mu'cem'lerden bahseder. Mu'cemler hadisleri, sahabenin yahud şeyhlerin yahud beldelerin yahud da buna benzer şeylerin tertibine göre zikreden hadis kitaplarına verilen ad'dır. Müellif mu'cemlerle ilgili 14 kitabın ismini de kaydeder.

Sonra müellifin kendi zamanına kadar tabaka tabaka, asır asır şeyhleri, şeyhlerin hallerini ve rivayetlerini içine alan "tabakat" kitaplarından bahseder ve 18 tane eser adı zikreder.

Bundan sonra herhangi bir müellifin kendileriyle buluşup da (onlardan) hadis aldığı veya kendileriyle buluşmadığı halde kendisine icazet verdiği şeyhlerin hallerini içeren 'Meşayih' kitaplarından bahsederek bu konuya ait 13 tane eser ismi yazar.

Bundan sonra hadislerin, içerisinde senedleriyle zikredildiği "Hadis ilimleri' (Mustâlahu'l-hadis) konusunda yazılmış eserlere temas ederek bu türden 8 kitabın ismini verir.

Sonra zayıf ya da sika ravi'lerden bahseden kitapları zikrederek bu hususta yazılmış 25 kitap'ın isimlerini anar.

Daha sonra Resulullah (a.s.)'a is'nad edilen mevzu hadislerden bahseden mevzuat kitaplarını ve bu bab'a ait 23 eserin adını zikreder.

Sonra 'Garîbül hadis' (Hadislerde geçen garib ve müphem lafızları açıklama) konusunda te'lif edilen eserleri zikreder ve bu türden 17 kitabın adını verir.

Sonra nas'ların arasını cemeden, bunun içinde müteşabbih olanları muhkeme irca eden yahud da neshin varlığını ya da neshin bulunmadığını tercih eden 'Müşkil-ül-Hadis konusunda yazılan kitaplardan bahsederek bu baba ait 5 tane eser zikreder.

Bu arada şeyhlerin umumi sohbetlerde talebelerine verdiği 'Emali kitaplar'ından bahseder ve bu türden 31 eserin adını verir.

Sonra büyüklerin küçüklerden, babaların evladlarından ve bunun aksi olan rivayetlerden bahseden kitapları zikreder ve bu konuda telif edilmiş 6 kitabın adını kaydeder.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bundan sonra hadisin kaynağı olan şeyh ile Resulullah (a.s.)'in arasındaki ravi sayısı en az olan sened manasına gelen 'Alî İsnad'ları cem eden kitaplardan bahseder ve bu bab'a ait 14 kitabın ismini zikreder.

Sonra -hususi bir kitapta senedlerinin tamamını veya takyid tarikıyla bir kısmını cem ederek içerisinde hadisin tamama delalet eden bir bölümünü zikretmekle yetinilen 'Etraf kitapları'ndan' bahseder ve bu konuyla ilgili 15 kitabın ismine yer verir.

Sonra -Şihab el-Bûsurî'nin 'Kütübül-huf Fazıl Hamse' adlı eseri üzerine Sünen-i İbn-i Mace'nin Zevaid'i gibi- içeresindeki muayen bir kısım hadisler üzerine diğer bazı hadis kitaplarının ilave edildiği hadis kitapları manasına gelen 'Zevaid kitapları'ndan bahseder ve 13 kitabın ismini zikreder.

Sonra hadisle alakalı bazı kitapları bir araya getirerek cemeden kitaplara temas eder ve bu konuda 17 eser ismi verir.

Bundan sonra hadislerin senedlerini hazfederek zikreden veya seçme hadisleri ihtiva eden kitaplara temas eder ve buna dair 31 eseri zikreder.

Sonra insanların dillerinde meşhur olan hadislerden mahseden bazı kitapları ve babdaki 11 eseri zikreder.

Sonra naslara bina edilen fetvaları ve 'Fetevâ-i hadisiyye' adı verilen hükümleri bir araya toplayan kitaplardan bahseder ve bu türden 6 tane kitap zikreder.

Daha sonra -'Mütevatir hadis'- gibi herhangi bir hadis nevini cemeden kitaplardan bahsederek bu babta 5 tane eser ismini verir.

Bundan sonra müellifleri, hadis'e, hadis öğrenmeye ve çok sayıda hadis rivayet etmeye önem veren tefsir ve hadis şerhleri konusunda yazılmış eserlerden bahseder ve bu konuda 10 tane kitap ismi zikreder.

Sonra yukarıda zikredilen hadislerden ayrı olarak Sîreti Nebevî ve Hasâ'isi Muhammediyye hakkında yazılan bir kısım kitaplardan bahseder ve 55 kitap adından bahseder.

Sonra 'vefâyât' adı verilen bir kısım kitaplardan bahseder ve 14 kitap ismi zikreder.

Ve daha sonra 'mustalahul-Hadis' kitaplarından söz ederek bu sebeple 36 kitap ismi zikreder. Müellif el-Kattani; Bütün bunlardan sonra hadis ilimleriyle iştigal etmeye teşvik ederek kitabına son verir.

Kendisinden olmayan şeylerden arınmış, taze ve parlak bir şekilde Rabbânî hidâyete vasıta olarak kalması için Sünnet-i Nebevî'nin hizmetinde İslam ümmetinin sarfettiği büyük çaba ve gayretleri, kısaca arzettiğimiz bu çalışmalardan anlayabiliriz. 'Mustâlahul-Hadis' kitaplarına bir göz atacak olursak bir taraftan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ravilerin 'Cerh ve ta'dil'i için vaz'edilen kaideler, diğer taraftan kendileriyle hadis metinlerinin denenip tenkid edileceği kaideler olmak üzere hadislerin halis doğrularını elde etmek hususunda aklın, metod bakımından kendisinden daha mükemmeline hükmedemeyeceği ve daha yükseğine erişemeyeceği şekilde ilmi bir inceliğe rastlarız.

Ulema, bütün bu çaba ve gayretlerin eseri olarak hepsi de sened ve metnin tenkidinden müteferri elliden ziyade hadis nevi tasnif etmiştir. Bu gayretlerin tamamı, nihayette lafzan ve ma'nen mütevatir veya sadece ma'nen mütevatir olan hadislerle sahih ve hasen hadisler gibi üzerine şer'i hükümlerin bina edileceği sahih rivayetleri elde etme gayesine ma'tuftur. Bu sebeple zayıf rivayetler hadislerin hasen veya sahih olarak tasnif edilmesine tesir edebileceği için, muhaddisler bütün rivayetleri yazıyorlardı. Bu ise onların büyük bir çaba göstermelerini gerektiriyordu.

Hatta şüphesiz İmam Ahmed İbn-i Hanbel sened ve metinleriyle beraber bir milyon hadisi ezbere biliyordu. Bu, zaruri olarak pek çok muhaddisin onun murakabesi altına girdiğini ifade eder. Dolayısıyla zamanın her uzamasına paralel olarak, rivayetlerin gittikçe artarak insanlar arasında yayıldığını bildiğimiz ölçüde Sünnet-i Nebevi uğrunda nice gayretlerin sarfedildiğini; bu cevheri elde etmek için nice tekniklerin icad ve nice kaidelerin vaz edildiğini anlamış oluruz. Zikrettiğimiz bu çaba ve gayretlerin büyüklüğünü anlayabilmek için 'Mustalahu'l-Hadis' konusunda herhangi bir kitap okumamız kafidir.

Bu sebeple rivayetlerin ayıklanması için (ravilerin doğum ve ölüm tarihlerini tesbit eden) veladet ve vefayet ilimleri gibi ilimlerle; akidesi, ahlakı, doğruluğu, yalancılığı ve hayatındaki cerh ve ta'dile tesir eden yönleri bakımından her bir raviye şamil olan tenkid yöntemleri icad edilmiştir.

Metin tenkidi sebebiyle; şazz ve illeti tanımak, nasih ve mensuhu birbirinden ayırmak için hadis metinleri arasında mukayese ve karşılaştırma metodları vücuda getirildi. Bunun tabii bir sonucu olarak da hadis ıstılahları vaz edildi.

Sünnet-i Nebeviye nisbetle usul-ü fıkıh ilmi tamamlayıcı bir ilim hüviyetine sahiptir. Zira, kitap, sünnet, icmâ ve kıyas'dan meydana gelen dört esas şer'i delil içerisinde sünnetin yerini beyan eden; mütevâtir veya sahih; hasen veya başka bir nevi'den oluşuna göre sünnetin ilzâmî (bağlayıcı) kuvvetinden bahseden nass'ların bir kısmı ile diğer bir kısmı arasında, yahud nass'larla akli hükümler veya nass'larla adetler (örf) arasında "cem" yapan ve bir yerde ruhsat ve azimetin, aslî kaide ve istisnaî ahvalin mevcud oluşuna göre hüküm çıkarma kaidelerini va'z eden ilim, usul-ü fıkıh ilmidir...

-Muhakkak ki, mükelleflerin fiillerinden her bir fiil hakkındaki şer'î hükmü bilme imkanı elde etmek 'kitap', 'sünnet' ve 'usul-ü fıkıh' ilmini bilmenin bir sonucudur. Bütün bunların semeresi ise, Allah (c.c.) katında makbul olan sahih bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

itikad ve sahih bir ameldir. Şüphesiz bu ikisini elde etmek çok büyük bir meziyettir. Dolayısıyla şahıslarında sahih bir itikat ve sahih bir amel vasfını cem eden kimseler, bu alemdeki insanlar arasındaki, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı ubudiyyet (kulluk)'in manasını idrak eden bahtiyar kulların ta kendileridirler.

Yukarıda izah edilen hususlara dikkat ettiğimizde, ilimde rusuh sahibi olan alimlerin tahkiklerine güvenir, hadislerin sıhhatini araştırmak ve hadisleri hadis olmayan şeylerden ayırdetmek için alimlerimizin Sünnet-i Nebevî hizmetinde yapmış olduğu faaliyetlerin azametini ve aynı zamanda Sünnet-i Nebevi hakkında varid olan herşeyin tek bir kitapta toplanmasının imkansızlığını, hatta rivayet edilen bütün sünnetlerin bir kitapta cem'edilmesi şöyle dursun herhangi bir insanın sünnet hakkında yazılan eserlere vakıf olmasının dahi mümkün olamayacağını anlamış oluruz.

Aksi halde başka yollara daldığımız zaman şüphesiz ki bu durum bizi, kitaplar denizinde boğulmadan sünnetin manalarını sür'atle kavramanın mümkün olamayacağını gösterir.

Sünnet konusunda te'lif edilen Buhari ve Müslim'in sahihleri, Ebu Davut, Tirmizi, ve Nesei'nin sünenlerinin muvatta mı, yoksa İbn Mace'nin Sünenı mi olduğu hususunda altıncısı ihtilaflı olan -Meşhur Kütübü sitenin sahih hadislerden ancak az bir kısmını gözden kaçırdığını; ve misal olarak İbn-i üd-deyba'eş Şeybani'nin 'Teysirül Vüsul' ila 'camiul usul' adlı eserinde topladığı gibi kütübü sittenin ihtiva ettiği hadisleri bir kitapta toplama çalışmalarının tamamladığını anlar ve çok kısa bir yolla Sünneti Nebevi'nin manalarını öğrenmenin imkan dahilinde olduğunu görürüz.

Şüphesiz kütübü sittenin yanında, İmam Ahmed, Ebu Bekir, el-Bezzâr ve Ebu Ya'la el-Mûsılî'nin müsnedleri ve Taberânî'nin üç Mu'cemi gibi başka bir takım kitaplar da şöhret kazanmıştır. Dolayısıyla bu kitapların kütüb-sitte veya kütübüs-seb'a üzerine yazılan 'Zevaid'lerini' de okuyarak sahih hadislerden ancak az bir kısmının gözden kaçmış olacağını anlarız. Ki, bunlar da ancak tekmil ve tahkik kabilinden şeylerdir. Bu hususlaki izahımızın yeterli olduğu kanaatinde olduğumuzdan artık bu kitabımızın metodundan bahsedebiliriz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BU ESERİN TE'LİF METODU

1. Bu kitabı okuduğumuz zaman hemen hemen Bünnet-i Nebevi'yi bütün boyutlarıyla ihtiva ettiğini göreceğiz. Zira bu kitap; Buhari ve Müslim'in sahihleri, Ebu Davud, Nesâî, Tirmîzî, İbn Mace ve Darimî'nin Sünen'leri, İmam Malik'in Muvattâ'ı ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın Sahih'leri, Taberâni'nin üç Mu'cemi ve Hakim'in Müstedreki olmak üzere onyedi kitaptan meydana gelen sünnetin ana kaynaklarının rivayet ettiği ve bu kitaplardan başka toplanması mümkün olan diğer sahih ve hasen hadislerden meydana gelen Siret-i Nebevi'yi içine almaktadır.

İbnül-Esir'in Câmiül-Usulü, Heysemin Mecmâüzzevâidi, Muhammed İbn Muhammed Süleyman el-Mağribi'nin Camiul-Fevaidi gibi kısmen veya çoğunlukla cem ettiğim kitaplardan da istifade etmek üzere bu onyedi eserin bu kitabın asıl kaynakları olmasına gayret ettim.

2. Bu kaynaklardan, sahih ya da hasen hadislerden başkasını almamaya gayret ettim. Bu onyedi kitapta bulunmayıp da başka kaynaklarda karşılaştığım sahih ve hasen hadisleri de aldım. Dolasıyıyla bu kitap, diğer 'Cami' kitaplara karşı sadece sahih ve hasen hadisleri ihtiva etmiş olması ve kaynakları içerisinde direkt olarak amacına dahil olmadığı için terkettiğim bir takım rivayetlerin mevcut olduğunu mülahaza ile birlikte kaynaklarının baştan sona incelenmiş olmasıyla meydana gelmiştir. Şunu da belirtelim ki, bu kaynaklarda -Misal olarak, her müslümanın bizzat muhtaç olduğu Siret-i Nebevî veya kendisinden mesul olacağı ilimlerle alakalı olmayan ve tarih kitaplarının sahasına giren istatistiki araştırmalara yarayacak şekilde sahebenin neseblerinden ve vefat ettikleri tarihlerden bahseden pek çok rivayetler de vardır. Ama ben, bu gibi rivayetleri genellikle kitabıma almadım.

İnceleme ve araştırma yapmak isteyenler için, usulî çerçevede izahları yapıldığından, mürsel hadisler hakkında konuşulmasına rağmen bazı mürselleri bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kitaba dahil ettim. Ayrıca herhangi bir hadis imamı, hadislerin sahih ya da hasen olduğuna hükmetmiş ise, hadisi destekleyen başka bir sahih hadis de mevcutsa, haklarında ihtilaf edilen bazı ravilerin hadislerini de aldım.

3. Hadisleri seçerken, Tirmizî, İbn Hıbban ve Hakim gibi hadisleri sahih ve hasen sayma hususunda müsamaha ettikleri meşhur olan imamların sahih veya hasen demeleriyle yetinmedim. Aksine bunu başka bir imamın veya hüccet bir muhakkikin hükmü tekid ettiği zaman yeterli gördüm.

Gösterilen bu titizliklerin tamamı okuyucu ve davetçinin bu kitaptan almış olduğu hadislerin, hüccet olduğuna ve Allah'ın izniyle onunla amel edileceğine inanmış olması ve bu kitaba bina ettiği takdirde ilminde ve amelinde ecre nail olmasını arzuladığım içindir. Hakkında ihtilaf edilen bir kısım ravilerin hadislerini almamızın sebebi, hadislerin sahih, hasen ve zayıf sayılmasında bazı durumlarda zevki amillere boyun eğilmiş olması ve hadis ilminde derinleşme ve tecrübenin bu konuda müessir olmasıdır. Bundan dolayı hadislerin sahih, hasen veya zayıf sayılmasında içtihadın büyük rolü olmuştur. Dikkat edilirse bazı cerh ve ta'dil kaidelerinin ihtilafa meydan verdiği görülür.

Tahkik neticesinde hadislerin sahih ya da hasen olduğu kanaatına ulaştığımız zaman, hakkında ihtilaf bulunan bazı hadisleri almamızla beraber, tertemiz Nebevi Sünnetin yüceliğine hürmeten ihtiyatlı davranıp vakıf olduğumuz değişik görüşleri de zikretmeye çalıştık.

Şer'î hükümlerin medârı olmaları ve ancak kendileriyle istidlâl olunması sebebiyle bütün cehd ve gayretlerimizi sadece sahih ve hasen hadisleri cem etmeye tahsis ettik. -Zayıf hadislerin kesin olarak mevzu itibar edilmediği ve üstelik Resulullah (a.s.)'ın kelamından olması ihtimali sabit olduğu halde, zayıf hadisleri bu kitabın metnine sokmadık. Çünkü bu kitapla bazı hususları hedefledik. Bunlardan;

Birincisi: Okuyucunun Nebevi ifadelerle buluşması ve onları başka bir şeyle karışmamış olarak tertemiz görmesi,

İkincisi: Okuyucuyu teşvişten, tereddütten, kalbî vesvese ve fikrî çalkantıdan korumak.

Üçüncüsü: Okuyucunun zamanını korumak.

Dördüncüsü: Okuyucunun tereddüde düşmeden amele yönelebilmesini sağlamak.

4. 'El-Esas Fit-Tefsir'in mukaddimesinde çağımızdaki İslam ümmetinin sünnete muhtaç olduğunu zikrederek şöyle demiştim:

a. Çağın müslümanı mütevatir, sahih ve hasen hadis (sünnet) hakkında bil-gi sahibi olmak istiyor ve bütün bunları ihtiva eden bir kitaba ihtiyaç duyuyor. Bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kitabın metinlerinin harekeli ve anlaşılmayan kelimelerinin de gerektiği şekilde açıklanmış olmasını istiyor.

b. Hadis dalında uzman olmayan müslüman için mühim olan özü almaktır. O, özü korumak için ihtiyaç duyulan senedlere pek gerek duymaz. Yani o, senedleri değil, sünnetin metinlerini okumayı arzular.

c. Yine çağdaş müslüman, sünneti sağlıklı bir şekilde anlamaya ve karşılaştığı problemler hakkında doyurucu cevaplar almaya, kafasında kendisi ile ilgili sorular bulunan konuların cevabını öğrenmeye muhtaçtır.

d. Diğer taraftan sünnet etrafında Allah (c.c.) düşmanlarının körüklediği bir takım şüpheler ve sünnet metinlerini anlamak konusunda müslümanlar arasındaki pek çok noktada sert tartışmalar bulunmaktadır. İşte çağdaş müslüman bütün bu konularda üzüntü duymakta ve rahatlamak istemektedir.

Çağdaş müslümanın sünnet hakkında ihtiyaç duyduğu şeyler konusunda 'el-Esas fit-tefsir' kitabının mukaddimesinde ele aldığım şeyler bunlardı. Bu bakımdan, bu konuları bu kitapta gözetmeye çalıştık.

e. Bu kitap sadece sünneti değil, aynı zamanda sünnet fıkhını da içerdiği için bu konular da bu kitabın hedefleri arasındadır. Bunun için bu kitapta bazı uzmanların tahkiklerini de zikrettik. Sünneti anlamak isteyen kimseler için bu tahkiklerin bilinmesi zorunludur. Zira sünnet içerisinde öyle nass'lar var ki, bazı kimseler onları yanlış bir şekilde anlamakta, dolayısıyla İslam ümmetinin bünyesinden ayrılan sapık fırkalarda olduğu gibi, hem kendileri sapmakta, hem de başkalarını saptırmaktadır.

Diğer taraftan kıyamete kadar meydana gelecek bir dizi olaydan bahseden ayetler ve Resulullah (a.s.)'ın cevamiülkelim özelliği taşıyan, tamamı sonsuz hikmetlerle dolu söz ve fiilleri gibi bazı nasslar mevcuttur. Gerek Kur'an nasslarını gerekse sünnet nasslarını konusunda fakihi de ondan daha fakih olanı da bulunabilir. Önemli olan fıkıh ehlinin fıkhından istifade edilmiş olmasıdır.

Öte yandan manaları ve durumları hakkında müctehid imamların mütteaddid görüşler beyan ettiği bir takım nasslar vardır. Dolayısıyla İslam ümmetinin, imamlarına kuvvetli bir şekilde güvenlerinin devam etmesi için bunların sebeplerinin beyan edilmesi gerekir. İşte heva ve heveslerin peşine düşmekten, yahut şa'z görüşlere tâbî olmaktan, veyahud da bu gibi durumlarda hataya düşmekten koruyan amil bu itilaf sebeplerinin beyan edilmesi ve iyice bilinmesi gereklidir.

Yine aynı şekilde hakkında: Her biri kendi sahasında uzman olan muhakkik alimlerin görüşlerinin zikredilmesine ihtiyaç duyulan pek çok mesele vardır. Mesela: Sireti Nebevi içeresinde sadece bir hadiseye işaret eden sahih ve hasen pek çok hadis vardır. Fakat bu sahih ve hasen hadis metinleri hakkında herhangi bir açaklamaya rastlayamayız. Dolayısıyla bunlar hakkında siyer ve megâzî

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alimleri tarafından yapılmış herhangi bir açıklamayı gördüğümüz zaman bu tahkikatın çok mühim ve faydalı bir şey olduğunu kavrarız. Zira bu tahkikatın muhtevası tahkik sahibinin mezhebi olacaktır. Böylece eğer bu tahkikin sahibi bir imam ise, bu durumda bize düşen, hakkında muhalif bir nass bulunmadığı müddetçe bu mesele hakkında ona tâbi olmaktır. Ve bu şekilde Akaid, yahud ahlak, yahut fıkıh yahud tıb yahud da tefsir sahasında bunları anlamamıza yardımcı olacak yahud da kafamızdaki sorulara cevap verecek faydalı ve mühim bir takım açıklamalar bulabiliriz.

Bütün bu sebepler, ihtisas sahiplerinden olan tahkik ehlinin açıklamalarının bu kitaba alınmasını gerekli kıldı. Fakat kitabın hacminin fazla büyük olmaması için gücümüz yettiği kadar bu açıklamaları özetlemeye çalıştık. Kitabın bütün hedeflerini gerçekleştirmesi için faydalı bulduğumuz bir çok şeyleri alarak ve dipnotlar koyarak bu Nebevi Siret üzerine haşiye ve açıklamalar yaptık.

f. Bir konuyu bütün boyutlarıyla araştırıp dağınık kısımlarını bir araya toplamaya aşırı bir şekilde düşkün olduğumuz için okuyucunun, aslında tek bir kitaptan ibaretmiş gibi Sünneti Nebevi'nin bütünlüğünü hissedeceği şekilde sünnetin mevzularının kitap içerisindeki yerlerine bir silsile (sıra) içerisinde alınmasına riayet ettik.

g. Bu kitabı okuyan kimse Nebi (a.s.)'nin en büyük müjde ve hidayetinin önünde durduğu intibaıyla çıkacaktır. Kitabı hazırlarken bir takım olaylar ve mücadeleler mecbur ettiği için çağımız insanının gafil kaldığı konular üzerinde durarak okuyucunun kitaptan, sünneti hakkıyla anlamış olarak çıkmasını gözettiğimiz gibi konuların içerisine daldıkça usanmamasına ve okumaya ilgisinin artmasına da özen gösterdik.

h. Heysemî'nin 'Mecmâüz-Zevâidin'de olduğu gibi yeterince tahkik edilmemiş bazı kitapların ihtivâ ettiği hadislerin tahkiki içni tek başına sünneti öğrenmeyi arzu eden bütün insanların kendisine müteveccih olduğu şekilde büyük bir cehd ve gayret sarfettik. Bu seretle tahkik edilmiş sahih sünnet kaynaklarına ve itimad edilen lugat kitaplarına dayanarak hadis ilminde uzman olmayan okuyucu için zor olabilecek metinleri harekeleyerek tahkik ve ta'shihlerini tamamlamaya gayret ettik.

ı. Sünnet ve hadisler etrafında şüphe uyandırma teşebbüslerinde, şüphecilerin ayağına pas vermek suretiyle -ki bu dolaylı bir şekilde beni bu kitabı telif etmeye sevk eden sebeplerdendir- İslam düşmanlarının büyük rolü olmuştur. Bunun için realitede ve hakikatte olduğu gibi bu şüphecilerin iddialarındaki şüphenin kaynağı imanın yeri olan kalpleridir.

m. Bazı mevzular çağımızın, meçhullerinin çözülmesine yarayan, ehlince kabul edilmiş ilmin verileri olan bilgilerden istifadeye muhtaç olduğu ve asrımızın ilmi verilerinden bazıları Nebi (a.s.)'nin mucizelerinden bir çoğunu ortaya çıkar-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dığı için birincisi ve ikincisi bu kitabın yoğunlaşma noktasını oluşturmuş tur.

n. Sonra çağımızdaki müslümanlar hem tutunmak ve uygulamak hem de arzu ve ideallerini gerçekleştirmek için halde ve istikbalde önlerinde yine bir takım ufakların açılmasına ihtiyaç duymaktadır. Nass'lar bunların tümüne cevap verdiği için bu hususlar ve bilhassa ümmetin arzularını ümitsizliğe ve kedere çevirecek şekilde yanlış olarak anlaşılan bazı mevzular bütün boyutlarıyla ele alınmıştır.

o. Ve aynı şekilde şerh, takdim, tashih ve telhis (özet) yaparak, bir takım mesleleri ve faydalı gördüğüm şeyleri ilave ederek bazı mevzular üzerinde çabalarımızı yoğunlaştırdık. Bu sebeple müslümanların hala, insanların yorumlarıyla karıştırılmamış bir şekilde bizatihi bu nasslara muhtaç olduklarını gördüğüm için bazı mevzularla ilgili hadisleri serdettikçe serdettim.

ö. Bütün bunlarla beraber bu kitap ne taklidi bir şekilde sünnetin şerhi, ne de taklidi olarak sünnetin tahkiki kabul edilebilir. Aksini o, Siret-i Nebevi'den hiçbir şeyi eksik bırakmamaya çalışarak lüzumsuz lafdan uzak, anlaşılmayacak şekilde muğlak ifadeden salim bir şekilde en uygun bir yol ve en kolay bir uslupla sünneti ve sünnetin beyanını ortaya koyan bir kitaptır (inşaallah).

p. Bizim nazarımızda aslolan okuyucunun sünneti tam ve seri bir şekilde anlamasını kolaylaştırmak için mümkün olduğu kadar ihtisar yolunu tutmaktır. Bu sebeple ya birden çok sahebinin herhangi bir hadisi rivayet ettiğinin gösterilmesi veya herhangi bir hadisin birden ziyade yerde tekrarının zorunlu olması ve buna benzer zaruretler sebebiyle tekrarı gerektiren önemli bir durumla karşılaşmadıkça tekrardan kaçınmaktır. Müslümanların güvenmesi, inanması ve amel etmesi için zikrettiğimiz hadisleri yeterli bulduğumuz için ihtisar yapma arzusuyla, bile bile bazı bilimsel izahlara girmedik.

Yine aynı şeklide ihtisar amacıyla her hadisin başında, hadisi kimin rivayet etitğini zikredip sonra senedi terk ederek sadece hadisi rivayet eden sahabinin adını vermekle yetindik. Misal olarak: "Buhari Ebu Hureyre'den .... rivayet etmiştir" diyeceğiz. Halbuki "Buhari kendi senediyle Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir" denilmesi gerekirdi. Fakat bunun, kelamdan anlaşılacağına ve okuyucunun, kitabın şartlarını tanımasına binaen bunu takdir edebileceğine güvenerek sözü uzatmamak için car ve mecruru(1) terkettik.

r. Bu kitabın kaynaklarından nasları (hadisleri) toplama işlemi esnasında, topladığımız bazı hadislerin, ekseri hadis kaynaklarında mevcud olduğunu gördük. Fakat hadis ilminde mütehassıs (uzman) olmayan bir okuyucu açısından

---

1) Câr ve Mecrur sözü ile "kendi senedi ile manasında kullanılan "bi senedihi" ifadesi kastedilmektedir. Bu ifade daha ziyade Arab ve Arapça aslından okuyanları ilgilendirmektedir. (Çeviren)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

herhangi bir faydası olmadığı halde kitabın hacmini kabartacağı için bu kaynakların hepsini dipnotta zikretmeye gerek görmedik. Bu sebepten dolayı dipnot kısmında sadece maksadı ifa edecek kadarını zikretmekle yetindik. Kütübü Sitte'deki hadislerin tekrarı olduğu için sık sık bu kaynaklara atıfta bulunmak yakışık almayacaktı. Bu sebeple, bu kaynakların dipnotta zikredilmemiş olması kitabın bir eksiği olarak görülmemelidir.

s. Alışagelmiş olduğumuz adet sebebiyle aynı lafızları tekrar etmeksizin, ihtiyaç hissettiğimiz hususlarda muhakkik alimlerin açıklamalarını nakletme hususunda tesahül göstermedik. Ve bu uğurda yaptığımız hiç bir şey bize zor da gelmedi. Zira İslam alimleri: sadece iki veya daha çok kitap içerisinden seçip ayıklamayı meşakkat çekerek ve kendisine izafe ederek sonradan gelen öncekinin yaptığına ilave yapmayı ve sadece müteaddid kitaplardan faydalı şeyleri bir araya getirmeyi hedef kabul ederek hadisleri asırlar boyu bir araya getirmişlerdir.

O halde biz, saçılmış incilerden bir gerdanlık meydana getirmeye çalıştığımıza göre, fazla nakilde bulunmakta asla zorluk hissetmedik. Bu sebeple bazan kendisinden nakilde bulunduğumuz kitaplar okuyucumuzun eline ulaşmayacağı için biz arada bir vasıta oluruz.

ş. Şüphesiz ki, Bûsirî'nin 'İbn Mace'nin Zevaid'i, Abdullah el-Yemani'nin 'Mecmauzzevaid' ve Zehebi'nin 'Hakimin müstedrek'i üzerine yaptığı tahkiklerle, Şeyh Abdulfettah Ebu Gudde, Nasır el-Elbani, Şuayb el-Arnavut ve diğerlerinin -Allah hepsini hayırla mükafatlandırsın- tahkiklerinden istifade ettik.

t. Bu kitap uğrunda sarfetmiş olduğumuz çabaların nakledilmesini kusurumuzu gördükleri hususlar hakkında insaf sahipleri tarafından bizim adımıza bir özür beyanı kabul edileceğini umarız. Bunun için kitabı nakil hatalarından kaçınmak ve kendilerinden hadis almaya karar verdiğimiz kitaplardan aldığımız herhangi bir hadisin gözümüzden kaçmaması için bu kitabın kaynaklarından aldığımız her hadisi mutlaka arijinal kaynaklardan bizzat yazarak ya da fotokopilerini çıkartarak mustakil bir yaprak içerisine kaydettik. Nihayet bu çalışma sona erdiği zaman kendimizi onbinlerce sahifenin karşısında bulduk. Sonra bablara ayırırken ve tertip yaparken bir müellif nazarıyla zayıf hadisleri atmaya ve birbirinin aynı olan hadisleri bir araya toplamaya başladık. Bu aşamadan sonra ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci merhaleler birbirini izledi. Ve sonunda bu kitap bu şekilde tamamlanmış oldu.

Sünnet hakkında bilgi sahibi olan bütün ilim sahiplerinden düşüncelerini bize yazmalarını rica ediyoruz. Allah'ın lütfuyla herhangi bir hatamızı gösterme lütfunda bulunurlarsa seviniriz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KİTABIN BÖLÜMLERİ

Bu kitabı bir mukaddime ile beraber altı bölüm halinde hazırladık.

Mukaddime kısmında bu kitabı ve araştırma yöntemini, kısa ve öz olarak kaynaklarını ve bu kaynaklardan hadis alırken ve onlardan faydalanırken sarfettiğimiz büyük cehd ve gayretleri tanıttık. Kitabın birinci bölümünü Sîret-i Nebevî'ye ayırdık. Zira Resulün tarifi, risaleti tarifden önce gelir. Çünkü Peygambere iman, sîreti öğrenmenin ilk basamağıdır.

İkinci bölümü akâid konularına ayırdık: Zira akide dinin esasıdır. Amel akaidden meydana gelir. Ve ancak sahih olursa, amel kabul edilir. Çünkü akide, insanın kendisiyle muhatap olduğu ilk tekliftir. Ve Resulullah (a.s.)'ın davetinde ortaya koyduğu ilk iş akide olmuştur. Sîretten sonra, insanın mütâlaa etmesi gereken ilk esasın akîde olması gerekir. Akaid bölümünde nassların fıtrî anlamlarını, usulcülerin bahislerini ve mahakkiklerin tahkiklerini bir araya getirdik.

Üçüncü bölümü temel ibadetler ve onlara ait olan konulara ayırdık.

Dördüncü bölümü yönetim ve yönetimle ilgili meselelere ve insan hakları konularına ayırdık.

İleride, her bölümün bahisleri arasındaki irtibat ve bölümler arasındaki dizili sırasının, kitabın bir kısmı diğer bir kısmını takip edecek şekilde kuvvetli olduğunu göreceğiz. Bu arada bu tertip içerisinde faydalı olacağını ümit ettiğimiz eğitim ve psikoloji bahislerine de yer verdiğimizi burada belirtmek isteriz.

Böylece Sünnet-i Nebevî'nin neredeyse tamamı bir kitapta toplanmış oldu. Muhakkak ki, 'El-Esas fi-t-Tefsir' ve 'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas' kitaplarını okuyan bir kimsenin hak ve batıl, doğru ve yanlış ölçülerini kavrayacak kamil bir idrake sahip olacağını ümit ediyoruz.

Hakikaten müslümanların; sadece kitap ve sünnete sarıldıkları bir devir, her

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

biri bir delile istinad etmek üzere ulemanın çoğu Kur'an ve sünnette meşhur olmayan meselelerden bahsetmesine rağmen Kur'an ve sünneti tetkik etmeyi bırakarak delilsiz olduğu halde alimlerin görüşlerine sarıldıkları devirler olmak üzere birçok devirler gelip geçmiştir.

Bunların neticesinde birçok hatalar, engin bir cehalet ve büyük bir gaflet meydana gelmiştir. Bunların istisnası olmadığını iddia etmiyoruz. Fakat bu durum, genellikle böyle olmuştur. 'Yöntemde Esas" dizisi hususundaki cehd ve gayretimizin herşeyi tekrar aslına döndürme mevzuunda birbirini destekleyeceğini ümit ediyoruz.

Burada eksik kalan hatalarımızı ikmal etmemiz, yahud zikrettiğimiz yanlışları telafi etmemiz veya bu esere ilave etmemiz için -direkt veya naşir vasıtasıyla- beni uyarmaları hususunda ilim ve fazilet ehline tevcih ettiğimiz çağrımızı bir kez daha tekrar ediyoruz. Her türlü tenkide karşı gönül kapılarımızı açıyor, hatta bunu rica ediyoruz. Herhangi bir kimsenin mektupla, broşür ve kitap ile bize cevap yazmasından en küçük bir burukluk hissetmeyeceğiz. Zira Allah için ve Allah rızası için yapılacak her türlü tenkidden istifade edeceğimizi belirtmek istiyoruz.

Herhangi bir kimse bu kitabı kemale ermemiş bulabilir. Fakat hangi beşerin gayreti kemale ulaşabilir ki? Bu kitap sadece sahih ve hasen hadisleri bir araya getirme yolunda atılmış bir adımdır. Umarız ki gelecekte biz veya başkaları mükemmele doğru başka adımlar atsınlar. Başarıya ulaştıran Allah Teala'dır. Okuyucunun bu kitapta gördüğü bütün hayır ve doğrular Allah'a, bütün eksik ve kusurlar bize aittir. Bunun için Allah'dan bağışlanmamızı dileriz.

Muhakkak ki biz, Allah Teala'dan bizi ve amellerimizi kabul etmesini ve amellerimizde bizi faydalandırmasını diliyoruz. Ve aynı şekilde kendimiz için ve başladığımız bu eseri tamamlamamızda bize yardım eden veyahud ondan istifade eden herkes için, kendimizi, ailemizi ve zürriyetlerimizi rahmetiyle kuşatmasını ve bizi himayesiyle şereflendirmesini diliyoruz. Çünkü O (şüphesiz) işiten ve duaları kabul edendir.

Ey Rabbimiz; bizi, anamızı ve babamızı bağışla.

Ey Rabbimiz; Onlar bizi küçükken terbiye edip yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BU ESERİN KAYNAKLARI VE MUSANNİFLERİNİN TARİFİ

Bu kitabın kaynakları: Buhari ve Müslim'in Sahih'leri, Ebu Davud, Nesai, Tirmîzî, İbn Mace ve Darîmî'nin Sünenleri, İmam Malik'in Muvatta'ı, Ahmed İbn Hanbel, Ebu Ya'la el-Mûsilî ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın sahihleri, Hakim'in Müstedrek'i ve Taberanî'nin üç Mucem'i, olmak üzere onyedi kitaptan meydana gelmektedir.

Bu kitapların câmi'ini yapan bir müellif araştırmasında ihtiyatlı olması ve öncekilerin metodlarından örnek alması için, ancak bunların "Cami"lerini yapanların eserlerini klavuz olara kullanabilir. Bu kitapların cami'leri bu eserin telifi tamamlanıncaya kadar basılmamış olduğu için bu kaynakların hadislerini elde etmek hususunda bazı cami kitapları benim için elde edilmesi mümkün olan tek yol idi.

Geçmişte üzerinde cami türünden çalışmaların yoğun olduğu eserlerin en mühimleri Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai, Tirmizi ve Ahmet İbn Hanbel'in altı kitabı ve usulü sitte üzerinde yapılan bazı ziyadet kitaplarının camiidir. Ancak bu son türde muvattaın yerini İbn Mace almaktadır. Bunlar da Nureddin el-Haysemî'nin yapmış olduğu (Mecmauzzevâid)in cemi, sonra Sünen-i İbn Mace ve Darimî'nin ziyadatları da ilave edilerek Câmîûl usul ile Mecmauzzevaidin Cemedilme (camii)si ve Muhammed İbn Muhammed İbn Süleyman el-Mağribi'nin yapmış olduğu 'Cem'ul-Fevaid' adlı eserin meydana getirilmesinden ibarettir.

Biz bu kitabımızda camî çalışmalarının en mükemmeli olan "Cemül Fevaid" adlı kitabı örnek almakla beraber kitabın kaynaklarının rivayetlerinden hiç birisini kaçırmayacak şekilde mümkün olan diğer bütün kaynakların rivayetlerini de cem ettik. Nihayet bu kitapta cem ettiğimiz yahud itimad ettiğimiz hülasa

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

meydana gelmiş oldu.

Bu bölümde bu kitabın kaynaklarının, müelliflerinin, usulü sittenin bazı camilerinin ve mecmaüzzevaid ile mecmaulfevaid'in tariflerini sunacağız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1. İMAM BUHARİ VE SAHİHİ

Cami'ül Usul sahibi-İbnül Esîr, Buhari'nin hal tercemesinde şunları kaydetmektedir.

O, Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail, İbn İbrahim, İbn el-Muğire, el-Cu'fi el-Buhari'dir.

Buhari'ye el-Cû'fi denilmesi, dedesinin babası olan el-Muğire'nin bir Mecûsî olup, Buhari Valisi el-Cu'fî vasıtasıyla müslüman olması sebebiyledir. Dolayısıyla O'nun eliyle müslüman olduğu için el-Cu'fi'ye nisbet edilmiştir.

Cu'fi: Yemen'de bir kabile reisidir. O da Cü'fi Sa'd, el-Asîre İbn Mazhac'dır.Aynı şekilde buna da nisbet edilmiş olabilir.

Buharî (r.a.) Hicri 194 senesinin şevval ayının onüçünde cuma güne dünyaya geldi. 256 senesinin Ramazan bayramı gecesi arkasında hiç erkek evlad bırakmaksızın 62 yaşında iken vefat etmiştir.

Hadis ilminde otorite olan Buhari, ilim tahsil etmek amacıyla muhaddislerin ikamet ettiği bütün beldelere seyahet etmiştir. Horasan, Cebal, Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'da bulunan muhaddislerden hadis yazmıştır. Hadislerini hadis hafızı olan şeyhlerden almıştır.

Buhari'nin hadis aldığı şeyhlerden bir kısmı şunlardır: Mekkî İbn İbrahim, el-Belhî, Abdan İbn Osman el-Mervezî, Ubeydullah İbn-Mus'a el Absî, Ebu Asım, eş-Şeybânî, Muhammed İbn Abdullah el-Ensarî, Muhammed İbn İbn Yusuf, El-Firyabî, Ebu Nuaym el-Fadl, İbn-Dükeyn, Ali İbn el-Medenî, Ahmed İbn Hanbel, Yahya İbn Maîn, İsmail İbn-Ebi Üveys El-Medenî ve daha başka imamlar.

Hadis rivayet ettiği bütün beldelerde kendisinden pek çok kimse hadis almıştır.

Firebrî şöyle demektedir:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Buhari'nin kitabını -Sahih-i Buhari- doksanbin kişi dinledi. Fakat benden başka O'ndan hadis rivayet eden kimse kalmadı. Aynı şekilde bugün -Sahih-i Buhari- ondan başka hiçbir kimse tarafından rivayet edilmez.

Buhari 10 yaşında iken, hadis tahsiline başladığı halde 11 yaşında iken hadis otoritelerine karşı reddiyeler yapmıştır.

Buhari, kitabının te'lifi hakkında bizzat kendisi şöyle demektedir: *"Sahih-i Buhari'yi 600.000 hadis içerisinden seçerek yazdım. Hiçbir hadisi iki rek'at namaz kılmadıkça içerisine koymadım."*

Buhari, Bağdat'a vardığı zaman muhaddisler O'nun geldiğini işitince (meşhur hafızasını yoklamak üzere) hemen toplandılar ve yüz hadis seçmeye karar verdiler. Bu amaçla, bir senedin metnini başka hadisin senedine, onun senedini de başka hadisin metnine ilave ederek böylece sened ve metinleri değiştirilmiş yüz tane (maklub) hadis meydana getirdiler. Bunları her birine onar hadis olmak üzere on kişiye taksim ettiler. Ve onlara, Buhari'nin bulunduğu meclise gelerek bunları Buhari'ye arzetmelerini emrettiler. Nihayet muhaddislerden bir cemaat meclise gelip hazır oldular. Artık halk meclise tamamen yerleşince bu on kişiden birisi içeri girerek kendisine verilen hadislerden birini okudu ve Buhari'ye bu hadisin doğru olup olmadığını sordu. Buhari *"Bu hadisi bilmiyorum"* dedi. Arkasından diğer hadisi sordu, Buhari *"onu da bilmiyorum"* dedi. Buhari hepsine de *"bilmiyorum"* cevabını veriyordu. Fakat alimler O'nun bile bile inkar ettiğini biliyorlardı, ama diğerleri bunun farkında değillerdi sonra bu on kişiden bir diğeri içeri girdi. O da aynen öncekinin yaptığı gibi yaptı. Sonra on kişi tamam oluncaya kadar adamlar birbiri arkasından içeri girerek vazifelerini tamamladılar. Fakat Buhari *"Bilmiyorum"* sözüne başka birşey ilave etmedi.

Nihayet kendisine yöneltilen sorular sona erince adamlardan ilkine yönelerek:

"Senin birinci hadisine gelince, onun doğrusu şu, ikincisininki şu" demek suretiyle her bir hadisin metnin asıl senedine; her senedi de orijinal metninin başına getirerek yüz hadis tamamlanıncaya kadar her birini muntazam bir şekilde cevapladı. Böylece insanlar O'nun hafızasını ve faziletini kabul ettiler.

CAMİU-S SAHİH

Şeyh Muhammed Ebu Şehbe şöyle demektedir.

"Buhari'ye gelinceye kadar O'ndan önceki hadis imamları eserlerini sadece sahih hadislerin telifine tahsis etmezlerdi. Bilakis birbirinden ayırma işlemini, okuyucu ve talebelerin hadis tenkidi ve makbul ile merdud hadisleri birbirinden ayırma hususundaki marifetlerine terkederek sahih, hasen ve zayıf olmak üzere bütün hadisleri cemederlerdi. Fakat Buhari sadec sahih hadislerin te'life tabi tutulması gerektiği görüşüne inandı. Bunun için de (Kitabüssahih) sahih kitabı-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nı te'lif etti ve ona el-Cami' El-Müsned es-Sahih el-Muhtasar min umuri Resulillahi ve sünenihi ve eyyamihi: Resulullah (a.s.)'ın emirleri sünnetleri ve günlerinden ihtisar edilmiş sahih ve müsned hadislerin camii adını verdi."

Bu eseriyle İmam Buhari, hadis te'lifi sahasında, hadis öğrenimi yapan talebelerin ve özellikle mütcahhirun devrindeki talebelerin hadis öğrenmelerini ve hadislerle ihticaclarını kolaylaştıran son derece başarılı bir adım atmış oluyordu.

BUHARİ'Yİ SAHİH'İN TE'LİFİNE SEVKEDEN AMİL

Üstadı İshak bin Raheveyh'den duymuş olduğu bir söz O'nu, bu yüce çalışmayı yapmaya yönelmiştir. Buhari'den şöyle dediği rivayet edilir. *"Bir gün İshak İbn Raheveyh'in huzurunda bulunuyordum. Bana; Keşke Resulullah (a.s.)'ın sahih sünnetlerini seçerek muhtasar bir kitap halinde toplamış olsan" dedi. Bunun üzerine bu iş aklıma düştü ve derhal 'el-Camiu's-Sahih'i cem etme işine başladım"* Daha sonra gördüğü bu rüya Buhari'nin bu konudaki azmini pekiştirmiştir. Buhari rüyasını şöyle anlatmıştır. *"Rüyamda, elimde kendisiyle Resulullah (a.s.)'ı serinletmeye çalıştığım bir yelpaze olduğu halde, kendimi Resulullah (a.s.)'ın huzurunda duruyormuş gibi gördüm. Sonra bunu bazı rüya tabir edenlere sorduğumda bana: "Sen Resulullah (a.s.)'ın hadislerini mevzuu hadislerden muhafaza edeceksin" dediler. İşte bu iki şey beni, 'Cami üs-Sahih'i' tasnif etmeye sevk etti."*

BUHARİ'NİN SAHİHİ CEMEDERKEN İZLEDİĞİ METOD

Muhakkak ki, Buhari sahihini cemederken insanı, hadislerin sıhhati hususunda güven ve itimada davet eden sağlam bir metod izlemiştir. Buhari, ravilerin hallerini ve hadislerin sıhhatini tevsik etme hususunda kılı kırk yarmış ve bu konuda insan gücünün ulaşabileceği en son gayreti sarfetmiştir. Nihayet kitabı sahihlik ve güzellik bakımından bulunduğu duruma gelinceye kadar rivayetler arasında mukayese yapıyor, sahihini sakiminden ayırıyor ve aralarından doğruluğuna itimat ettiği hadisleri seçiyordu. Kendisinden rivayet edilen şu haber de bunu açıkça göstermektedir. O, şöyle demiştir: *"Câmî'i 600.000 hadis içerisinden seçerek onaltı senede tasnif ettim."*

Buhari, sahihini cem ederken sahih ilmî araştırma kaidelerine uymakla beraber, istihare cihetine de baş vurmuştur. Nitekim talebesi el Firebrî şöyle demiştir: *"Muhammed İbn İsmail el-Buhari'yi şöyle derken işittim: el-Camiussahihi Mescidi Haram'da tasnif ettim ve iki Rek'at namaz kılıp Allahu Teala'ya istihareye vararak doğruluğunu tesbit etmedikçe hiçbir hadisi içine koymadım"*

Buhari, bu sözü ile 'Mescidil Haram'da bablara ayırdığını ve esaslarını vaz ettiğini daha sonra Ravzai Mutahhara'da(1) Nebi (a.s.)'in kabri ile minberi ara-

1) Müslim'in sahihinde rivayet ettiği sahih bir hadisde Resulullah (a.s.) "Evimle kabrim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır" buyurmuştur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sında asıllarını ve müsveddesini temize çektiğini kastetmiştir. Bundan sonra elde edilmesi mümkün olan sahih hadisleri topluyor, Haremeyn'de ve seyahati esnasında uğradığı diğer beldelerde bunları uygun olan bab'larına yerleştiriyordu. İmam Buhari sahihini, kendisinin istediği, hakikat taliblerinin ve araştırma yapmak isteyenlerin arzu ettiği şekle gelinceye kadar hadisleri kendi şartlarına göre tashih ve tetkik ederek, eleme ve seçme işlemine tabii tutarak tasnif etmek için onaltı sene beklemiştir.

Bu sebeple başka kitaplarda bulunmayan hak ve sevaba muvafık olma sebepleri sahih kitapta toplamıştır. Dolasıyla O'nun, alimlerin gönüllerinde yüksek bir yer işgal etmesinde, İslam ümmetinin O'nu hüsnü kabulle karşılamasında, ihtiva ettiği hadislerin sıhhatinden mutmain olunmasında ve hadisi nebevi alanında tedvin edilmiş en sahih kitap ismini almaya hak kazanması kadar normal bir şey olamaz.

BUHARİ'NİN HADİS TENKİDİNDEKİ MAHARETİ

Buhari'nin ravileri cerh ve ta'dil, metin ve rivayetleri tenkid hususunda çok yüksek ve ince şartları; ve uzun müddet tıp mesleğine devam etmesinden ve pek çok hastalıklarla karşılaşmasından dolayı hastalıklar ve ne kadar gizli, yahud alametleri ne kadar belirsiz olursa olsun, hastalıkların mahiyetine ve sırlarına vakıf olma hususunda ilham derecesine varan bir çeşit ilim elde eden mahir bir doktor veya uzun müddet sarraflık mesleğine devam etmesi sebebiyle katıksız saf altınla kalp olanını ayırdetme melekesini kazanan ve çok defa verdiği hükmün sebebi sorulduğunda cevap vermeyen mahir bir sarrafın durumunda olduğu gibi uzun boylu araştırmalarından, hadis tenkidlerinden, sened ve metinlerin illetleri hususundaki engin tecrübelerinden elde etmiş olduğu müthiş bir melekesi ve keskin bir basireti vardı.

Hadislerin sahihini sakiminden (illetlisinden) ayırdetmeye yarayan bu meleke, her ne kadar tenkid ve istidatlarının sağlamlığına ve vukuflarının genişliğine göre birbirlerinden farklı olsalar da, hemen hemen büyük ve mütahassıs hadis imamlarının hepsinde mevcuddu.

İmam-ı Müslim'in Buhari'ye hitaben söylediği: "Ey üstadların üstadı, muhaddislerin efendisi ve hadis illetlerinin tabibi, sözündeki: muhaddislerle tabibler; ve Arapların hadis tenkidcilerini 'hadis sarrafları' diye ifade etmelerindeki muhaddislerle sarraflar arasındaki bu benzetmeyi gözden uzak tutamayız.

HADİSLERİ SAHİH SAYMA HUSUSUNDA BUHARİ'NİN ŞARTLARI

Hadis imamları ve hadis alimlerine göre makbul ve maruf olduğu vechile sahih hadisin şartları: ravisinin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

a- Müslüman, akıllı, doğru sözlü, tedlis ve hatadan uzak, adalet vasıflarıyla donanmış, işitmiş olduğu hadisleri rivayet edinceye kadar tebdil ve tağyire maruz bırakmadan işittiği şekilde hafızasında tutan, hadisi ezbere bilen, sema ve kitabetle şart olan zihin ve duygu orgalarının sağlam, vehmi ve yanılması nadir ve itikadının düzgün olması.

b. Diğer taraftan senedinin muttasıl olması; mürsel, munkatı ve mu'dal olmaması, hadisin metninin şa'za ve illetten salim olmasıdır. Dolayısıyla bu şartlar bir hadisde toplandığı zaman bu hadis (-in söyleyenine nisbeti-) sahih olur ve nisbetinin doğruluğu ölçüsünde bu, bu ilme aşine olan erbabınca hemen hemen zaruri ilim ve yakîn derecesine ulaşacak kadar kuvvetli bir şekilde olması tercih edilir.

Bundan dolayı hadislerin sıhhati için muhaddislerin koymuş olduğu şartların güven ve itmi'nanı; doğruluk cihetinin yalan, sevab cihetinin hata cihetine üstün olmasını gerektirdiğini anlıyoruz. Bilinmesi gereken hususlardan biri de Buhari'den, bazı müelliflerin yaptığı gibi sarih ve mafassal bir şekilde *"Benim sahih hadis hususundaki şartlarım şunlar şunlardır"* dediğinin asla nakledilmemiş olmasıdır. O'nun bu konudaki şartlarını ancak kitabını ve kitabındaki bahisleri incelemeye tabi tutanlar bilirler. Araştırma ve iyi bir incelemeden sonra ulemanın çıkardığı neticeye göre İmam Buharî sahihinde sıhhat derecelerinden en yükseğini tercih etmiş, mütabaat, şevahid ve sahabe ve tabiinden mervi bazı hadislerde olduğu gibi kitabın asıl mevzuundan olmayan bir kaç hadisden başkasında bu dereceden vaz geçmemiştir.

Ravilerin, adalet ve emanet bakımından birbirlerinden farklı oldukları gibi - şeyhlerinden hadis alma hususunda itkan ve zabt bakımından ve şeyhleriyle beraberlik ve arkadaşlıklarının uzunluğu ve kısalığı bakımından birbirlerinden farklı olduklarında hiç şüphe yoktur. Buhari sahihinde sadece bu vasıflar içeresinden en yüksek dereceye sahip olan ravilere itimad eder. Bunu bir misalle açıklayalım: İmam Zühri'nin talebeleri beş tabaka ve beş dereceye mensupturlar. Ve her bir derece ve tabakanın kendisinden sonra gelenlere karşı bir derece üstünlüğü vardır.

Birinci Tabaka: Bunlar adalet, hafıza, itkan, emanet ve seferde ve hazarda uzun müddet Zühri ile beraber olma vasıflarıyla tanınan kimselerdir. Malik ve Süfyan İbn Uyeyne gibi. Buhari'nin sahihinde itimat ettiği raviler işte bu tabakaya mensup olan ravilerdir.

İkinci Tabaka: Bunlar da tedbir ve emanet bakımından birinci tabakadakilere denk olan ravilerdir. Ancak şu kadar var ki, birinci tabakadaki raviler, sefer'de ve hazar'da Zühri ile uzun müddet beraber olma vasıflarıyla temeyyüz ettikleri halde, ikinci tabakaya mensup olan raviler Zühri ile sadece kısa bir müddet beraber olmuşlardır. Bu sebeple O'ndan hadis öğrenme ve itkan bakı-

mından birinci tabakadakilerin aşağısındadırlar. Bunlar da el-Evzai ve el-Leys İbn Sa'da gibi ravilerdir. İmam Müslim ikinci tabakaya mensup olan ravilerin rivayetlerine itimad ettiği halde az önce yukarıda zikrettiğimiz gibi, İmam Buhari bunların rivayet ettiği hadislerden sadece kitabın asıl mevzuunun dışında kalan birkaç tanesini rivayet etmiştir.

Üçüncü Tabaka: Bu tabakada yer alan raviler de ikinci tabakaya mensup olan ravilerin aşağısındadırlar. Cafer İbn Bürkan ve Zem'a İbn Salih gibi... Buhari, bunlardan asla hadis rivayet etmez. Fakat bazen mütabeat ve şevahid kabilinden rivayet etmiştir.

Böylece Buhari'nin sahihindeki şartlarının, sahih, hadis şartlarının en yüksek zirvesinde olduğunu görüyoruz.

2. İMAM MÜSLİM VE SAHİHİ

İbn'ül Esir, Müslim'in hal tercemesi hakkında şunları kaydetmiştir.

"O, Ebul-Hüseyn: Müslim İbnel-Haccac İbn Müslim el-Kuşeyri, en-Niysabûri olup, hadis imam ve hafızlarından biridir."

İmam Müslim, 206 senesinde Nisabur'da dünyaya gelmiş ve 261 senesinde Receb ayının son altıncı gününün pazar gecesi gene Nisabur'da vefat etmiştir.

Müslim hadis toplamak amacıyla Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a seyahatlerde bulunmuştur.

Yahya İbn Yahya en-Niysabüri, Kuteybe İbn Said, İshak İbn Rahevcyh, Ali İbn el-Ca'd, Ahmed İbn Hanbel, Ubeydullah el-Gavarîrî, Şurcyh İbn Yunus Abdullah ibn Meslemet'il Ga'nebi, Harmele İbn-Yahya, Halef İbn Hişam ve daha birçok hadis imam ve alimlerinden hadis almıştır.

Bu maksatla defalarca Bağdad'a gitmiş ve orada hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden de pek çok kimse hadis rivayet etmiştir. İbrahim İbn Muhammed İbn Sufyan bunlardan birisidir. Müslim'in sahihini bize kadar bunun tarikiyle gelmiştir. Müslim'in Bağdat'a yaptığı en son seyahatı hicri 259 senesinde olmuştur.

Ahmed İbn Seleme şöyle der:

"Ebu Zur'a ve Ebu Hatim'in sahih hadisleri öğrenme konusunda çağının insanlarına Müslim İbn el-Haccac'ı takdim ettiklerini gördüm."

el-Hasen İbn Muhammed el-Masircîsî ise şöyle demiştir:

"Babamı şöyle derken işittim: Müslim'in şöyle dediğini işittim: (el-Müsned'üs-sahih)i işitmiş olduğum üçyüzbin hadis içeresinden seçerek tasnif ettim."

Muhammed İbn İshak İbn Mende şöyle demiştir:

"Ebu Ali İbn Ali en-Nisaburi'yi şöyle derken işittim: "Gök yüzünün altında, Hadis ilmi sahasında Müslim İbn el-Haccac'ın kitabından daha sahihi yoktur."

Ebu Amr Muhammed İbn Hemedan el-Hayri de şöyle demiştir: *"Ebul Abbas İbn Ukde'ye Muhammed İbn İsmail el-Buhari ile Müslim İbn el-Hacc'ın hangisi daha alimdir? diye sordum.*

Bunun üzerine Ebul Abbas: Buhari de Müslim de birer alim idiler" dedi." Aynı soruyu bir kaç defa tekrarladım. Hepsinde de aynı cevabı verdi. Sonra şöyle dedi: Ey Ebu Amr: Buhari bazan Şamlılar hususunda hataya düşmüştür." Bu da, Buhari'nin onların kitaplarını alıp, incelemesi sebebiyle olmuştur. Zira onlardan birisi çoğu zaman künyesini zikreder ve başka bir yerde hemen ismini söyler. Bunları gören iki ayrı isim olduğunu zanneder. Müslim'e gelince O, bu hataya fazla düşmemiştir. Zira o Mürsel ve Munkati hadisleri yazardı."

Muhammed İbn Ya'kub el-Ehram -Yukarıdaki sözlerle aynı manaya gelen sözlerini zikrederek- şöyle demiştir. *"Bazan Buhari de Müslim de hadis olduğu sabit olan şeyleri gözden kaçırmışlardır."*

el-Hatib Ebu Bekr el-Bağdadi ise şöyle demiştir:

"Müslim tamamen Buhari'nin metodunu takip etmiş, O'nun ilmini mütalaa etmiş ve O'nun yaptığının aynısını yapmıştır."

Buhari'nin Nisabur'a son kez gelişinde Müslim ona mülazemet etmiş ve sürekli muhalefette bulunmuştur.

Darakutnî der ki, *"şayet Buhari olmasaydı Müslim ne bir adım ileri gider ne de bir adım geriye gelirdi."*.

İMAM MÜSLİM'İN SAHİHİ

Müslim'in Sahihi, Allah'ın (c.c.) kitabından sonra kitapların en sahihi ve ümmet-i İslamiyye'nin hüsnü kabulle karşılaştığı iki kitaptan biridir.

Şüphesiz ki, İmam Müslim ravi'lerin hallerini araştırma ve inceleme, rivayetlerin sahihini sakiminden ayırma, rivayetler arasında karşılaştırma yapma, lafızların tashih ve düzeltilmesindeki ve aralarındaki farklara işaret etmede titizlik hususunda çok aşırı davranmış ve nihayet sahihini, ilim ehlinin ve araştırmacıların bildiği mükemmel şekline getirmiştir.

Buna, Müslim'in sahihini semaına dayanan binlerce hadis arasından seçerek yazmış olmasından daha büyük delil olamaz. Kendisinden gelen rivayete göre İmam-ı Müslim: *"Bu kitabı, üçyüz bin hadis arasından seçerek yazdım"* demiştir.

Bu kitap: sıhhat, tehzib ve tertip bakımından bulunduğu hale gelinceye kadar, toplanması, muhafazası, yazılması ve tashih edilmesi hususunda, seferde

ve seyahatte, varlıkta ve yoklukta sahibini bağlayan mübarek bir hayatın meyvesidir. Gerçekten bizzat kendisi ve bazı talebeleri te'lifi tamam oluncaya kadar tashih edip yazmak için onbeş yıl beklemiştir.

Ahmed İbn Selcme'den rivayete göre:*"Sahihi Müslim'in te'lifini, onikibin hadis halinde tamamlamak için Müslim'le beraber onbeş sene çalıştık"* demiştir.

Bu sebeple -Allah'ın kendisine olan ihsanını yad etmek maksadıyla- Müslim'in *"bütün yeryüzü halkı hadis yazmaya çalışsalardı, ancak bu müsnedin seviyesine ulaşabilirlerdi"* diyerek sahihinin derecesini yükseltmesine teaccüb etmeyiniz.

O'nun *"Mutlaka bir hüccete dayanmadıkça bu kitaba ne bir hadis yazdım ne de bir hadisi çıkardım"* sözü hadisleri belgelendirme ve araştırma hususunda ne kadar titiz olduğuna delalet eder.

İMAM MÜSLİM'İN HAKKI ARAMA HUSUSUNDAKİ MÜSAMAHASI

İmam Müslim kendi re'yinde mutaasıb bir kimse değildi. Aksine, hakkı arayan ve kimin ağzından çıkarsa çıksın, ona muhalefet etmeyen, hak ortaya çıktığı zaman hakka rücu etmeyi fazilet kabul eden alimlere yakınlığıyla tanınırdı.

Müslim sahihihin tedvinini tamamladıktan sonra onu, hadis ulemasına arzetmiştir. Hatib el-Bağdadî kendi senediyle Nîsabur hafızlarından biri olan Mekkî İbn Abdan'ın: Müslimi *"Bu kitabımı ebu Zur'a er-Raziye(1) arzettim. Dolayısıyla onun illetli (kusurlu) dediği her hadisi terk, sahih ve illetten uzak dediği her hadisi rivayet ettim"* derken, işittim dediğini rivayet eder.

İmamın bu hareketi tevazuun, nefsine tamah etmemenin ve kendi reyini beğenmemenin en son zirvesi, İslam'da hakkı arama adabından yüksek bir edeb örneğidir.

MÜSLİM'İN SAHİH'İNDEKİ METODU

İmam Müslim sahihinde hadis kabulünde hangi şartlara itibar ettiğini açıkça beyan etmemiştir. Ülema, O'nun hadis seçimindeki kriterlerini ancak kitabını tedkik ederek ortaya çıkarmışlardır: Ulemanın çıkardığı neticeye göre O'nun sahihindeki şartları şudur: O, âdil, zâbıt, sıdkına, emanetine, hafızasına, uyanıklığına ve gafletinin olmadığına güvenilen râvîlerden başkalarının hadislerini rivayet etmez. Aynı şekilde, aslında sahihinde Resulullah (a.s.)'a kadar ulaşan muttasıl, merfu ve müsned hadislerden başkasını rivayet etmemekle beraber yukardaki vasıfların aşağısında olan ravilerden de rivayette bulunur.

---

1) Bu zat zamanının hadis hafızı olan Ubeydullah İbn Abdülkerim olup, hafıza, zeka, takva, ihlas, ilim ve amel yönünden çağının bir tanesiydi. 264 senesinde vefat etmiştir (r.a.).

Yani İmam Müslim, Buhari'nin gerekli gördüğü râvî ve rivayetlerde hususi bir seviyeyi gözetme şartını kendine zorunlu kılmamıştır. Bilakis râvî ve rivayetleri kabul şartlarında müsamahakar davranmıştır. Buhari'nin sahihindeki şartlarını izah ederken zikrettiğimiz misali hatırlayacağınızı umarız. Bu misal şuydu: İmam İbn Şihab ez-Zühri'nin talebeleri: Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci tabaka şeklinde beş tabakaya mensub idiler. Ve her tabakanın, hafıza, itkan, Zühri ile uzun müddet beraber olma ve sohbet bakımından bir sonraki tabakaya karşı bir üstünlüğü vardı.

Yine orada Buhari'nin birinci tabakaya mensup ravilerin hadislerini rivayet ettiğini ve ikinci tabakaya mesup ravilerin hadislerini pek az ve kitabın asıl mevzuunun dışında kalan hususlarda rivayet ettiğini belirtmiştik.

Müslim'e gelince; birinci ve ikinci tabakaya mensup olan bütün ravilerin hadislerini rivayet eder. Üçüncü tabakaya mensup olan ravilerin hadislerini ise, kitabın asıl maksadlarından olmayan şevâhid ve mütâbâât gibi konularda nadiren rivayet eder. Öyle sanıyoruz ki, Müslim'in sahihinin mukaddimesinde zikretmiş olduğu mevzuular arasında, O'nun sahihindeki şartlarını tanımamıza ışık tutacak hususlar mevcuttur. Mesela İmam Müslim hadisleri şu şekilde üç kısma ayırır:

Birincisi: Mutkin(1) olan hafızların rivayet ettiği hadisler.

İkincisi: Itkan ve hıfzında mutevassıt (orta) olan; halleri mestur ravilerin rivayet ettiği hadisler.

Üçüncüsü: Zayıf ve metruk ravilerin rivayet ettiği hadisler.

İmam Müslim, birinci kısma dahil olan hadisleri yazdıktan sonra arkasından ikinci kısım hadisleri kaydettiğini, fakat üçüncü kısım hadislere asla iltifat etmediğini zikreder.(2). Bu da yukarda zikrettiğimiz hususları teyid etmektedir.

SAHİH-İ MÜSLİM'İN ÖZELLİKLERİ

Müslim'in sahihi, müellifin, eseri te'lif ederken güzel bir metod takip etmiş olmasıyla ortaya çıkmıştır. Öyle ki, İmam Müslim bütün metinleri, bablara ayırmaksızın bütün tarikleriyle beraber bir yere toplar. Ve hadisin senedi veya metni hususunda fazla bir kaide mülahazası gibi tekrarı gerektiren zaruri bir durum olmadıkça, nadir konular müstesna asla tekrara yer vermez.

Hadislerin toplanmasına, hadislerin fıkhi açıklamalarını ve onlardan ahlak ve adab kaidelerinin istinbatını ilave etmeye yönelmemiş olması, O'nun için bu metodun uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır.

---

1) Mutkin: Hafızası sağlam ve muhkem olan.

2) Sahih-i Müslim, Nevevi şerhi, C.1. 48

Buhari'ye gelince; O, hadislerin fıkhi beyanlarına ve onlardan ahlak ve adab kaidelerini istinbat'a yönelmiş bu yüzden de Sahih'inde uyguladığı metodu izlemeye mecbur olmuştur.

Sahih-i Müslim'in özellikleri; lafızların tedkiki; hatta manası aynı olduğu halde bir ravi başka bir raviye lafzen muhalefet etmişse ve bu sebeple hadisi bazıları bir lafızla, bazıları da başka bir lafızla rivayet etmiş ise durum müsait olduğu takdirde aynı lafızları bir arada zikretmiştir. Keza hadisi naklederken bir ravi *"Haddesena"* (bize hadis rivayet etti), diğeri *"Ahberana"* (Bize haber verdi)(1) demişse bu hususlaki ihtilafı beyan eder. Yine aynı şekilde hadisi bir cemaat rivayet etmiş olsa ve hadisin bazı lafızlarında değişiklik bulunsa, mezkur değişikliğin kimin rivayetinden kaynaklandığını beyan eder. Bu sebeple O'nun bu tür hadisler hakkında *"Bu lafız falan'a aittir"* dediğini görürüz. Bu husus, hadis naklinde İmam Müslim gibi imimların kendisiyle temayüz etmiş olduğu dikkat ve emanetin en son hudududur.

Aynı şekilde İmam Müslim sahihihinde müsned ve merfu, yani Nebi (a.s.)'e nisbet olunan hadislerden başkasını zikretmemeye özen göstermiştir. İşte bu sebeple sahebe ve tabiun kavillerini zikretmemiştir. Ve eserde mukaddimeden sonra merfu hadislerden başka bir şey yoktur.

Keza Müslim, sahihinde muallak(2) hadislere fazla yer vermemiştir. Dolayısıyla kitapta 12 hadisden başka muallak hadis yoktur. Bunlar da kitabın aslına ve maksadına taalluk etmeyip mütâbâât konusunda zikredilmiştir. Bahsettiklerimizden başka eseri layıkı vechile okuyanların görebileceği bu ve benzeri daha birçok hususiyet ve özellikler vardır.

---

1) (Aralarında Müslim'in de bulunduğu) Cumhur-u ulemaya göre: (Haddesena) ile (Ahberena) arasında hadis rivayeti açısından bir takım farklar vardır. Bunlardan birincisi: Râvînin şeyhinden işitmiş olduğuna, (Sema'a) ikincisi ise, talebenin şeyhine arz'ına (Kıraata) delalet eder.

2) Muallak Hadis: İsnadın başından bir veya daha fazla ravisi hazfedilen hadisdir.

3. İMAM EBU DAVUT VE SÜNENİ

İbnü'l-Esîr, Ebu Davud'un hal tercemesi hakkında şunları kaydeder:

"O, hadis toplamak için seyahat eden, şehirleri dolaşan, cem ve tasnif yapan, Süleyman İbn el-Eşas İbn İshak İbn Beşir, İbn Şeddad, İbn Amr, İbn İmran, el-Ezdi es-Sicistanî'dir. Ebu Davud Iraklılardan, Horasanlılardan, Şamlılardan, Mısır ve Cezirelilerden hadis yazmıştır."

Ebu Davud, Hicri 202 senesinde Sicistan'da doğmuş onbeş şevval cuma güne 275 senesinde Basra'da vefat etmiştir.

Hadis tahsil etmek için bir kaç kez Bağdat'a gitmiş 271 senesinde son kez Bağdat'dan çıkmıştır.

Müslim İbn İbrahim, Süleyman İbn Harb, Osman İbn Ebî Şeybe, Ebu'l-Velid et-Tayalisi, Abdullah İbn Selemetül-Ga'nebî Müsedded İbn Meserhed, Yahya İbn Maiyn, Ahmed İbn Hanbel, Kuteybe İbn Said, Ahmed İbn Yunus ve bunlardan başka pek çok şeyh'den hadis tahsil etmiştir.

Kendisinden, oğlu Abdullah Ebu Abdurrahman en-Nesai, Ahmet İbn Muhammed el-Hallal ve Ebu Ali Muhammed İbn Amr el-lü'lüî hadis almıştır. Ebu Davud'un süneni bize Amr el-Lü'lüî tarikiyle gelmiştir.

Ebu Davud Basra'da ikamet etmiştir(1).

Ebu Davud Bağdat'a gelmiş ve -sünen sahasında- yazdığı kitabını orada rivayet etmiş, Bağdat'lılar da O'nu başkalarına nakletmişlerdir. Ebu Davud Sünenini tasif ettiği zaman, Ahmed İbn-i Hanbel'e arzetmiş Ahmed İbn-i Hanbel de iyi ve güzel karşılamıştır.

---

1) Kaynaklarda Ebu Davud'un 20 Yıl Bağdad'da, 20 yıl Tarsus'da ikamet ettiği ve sünenini Tarsus'ta kaldığı bu süre içinde yazdığı kaydedilmektedir. Bu konuda Bkz. M.Mustafa Azami, Studies in Hadith Methodology and lit'eratüre P.99-100 (Tercüme Recep Çetintaş) (Çeviren).

Ebu Bekir İbn Dâse: Ebu Davud'un *"Resulullah (a.s.)'dan rivayet edilen beşyüzbin hadis yazdım. Bunlar içerisinden bu kitabın -Kitabüssünen- ihtiva ettiği kadarını seçerek 4800 hadisi içerisine cemettim. Sahihi, sahihe benzeyenleri ve sahihe yakın olanları belirttim. Ve bir insana dini ve dünyası için bunlardan sadece dört tanesi kafidir"* dediğini rivayet eder.

Bunlardan;

Birincisi: Resulullah (a.s.)'ın *"Ameller ancak niyetlere göre değer bulur"* hadisi,

İkincisi: *"Kişinin mala ya'niyi (kendisini ilgilendirmeyen şeyleri) terketmesi İslamın güzelliğindendir"* hadisi,

Üçüncüsü: *"Mü'min, kendi nefsi için razı olduğu şeye din kardeşi için de razı olmadıkça mü'min olamaz"* hadisi,

Dördüncüsü ise: *"Şüphesiz helal bellidir. Haram da bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli olan bir takım şeyler vardır...."* hadisi şerifleridir.

Ebu Bekir el-Hallal: *"Zamanın önde gelen imamı Ebu Davut Süleyman İbn el-Eş'as; Hadisleri açıklayıp beyan etme ve mevzuu (uydurma) olanlarını tanımada; İlmine kimsenin yetişemeyeceği, takva sahibi ve zamanın bir tanesiydi"* demektedir.

İbrahim el-Esfahani ve Ebu Bekir İbn Sadaka, Ebu Davud'un kadrini yüceltir ve *"zamanında misliyle hiç kimseyi övmedikleri şeylerle medhederlerdi."* der.

Ahmed İbn Hanbel İbn Yasin el-Herevî, Ebu Davud Süleyman İbn el-Eşas: *"Resulullah (s.a.v.)'in hadislerinin, ilmine, illetlerine ve senedine vakıf olan hafızlardan biridir. O, mahir hadis üstadları arasında, zühdün, iffetin, iyilik ve takvanın en yüksek derecesine ulaşmıştır"* demektedir.

Muhammed İbn Ebu Bekir İbn Abdurrezzak da: *"Ebu Davud'un biri geniş diğeri dar iki kolluğu vardı. Kendisine Allah sana merhamet ede bu nedir? diye sorulunca: Geniş olan kitaplar içindir, diğerine ise ihtiyacımız yok"* diye cevap verdiğini nakleder.

Ebu Süleyman el-Hattabi de şöyle demiştir: *"Ebu Davud'un Sünen-i, İslami ilimler sahasında benzeri yazılmamış kıymetli bir eserdir. Mezhepleri farklı olduğu halde bütün insanlar tarafından hüsnü kabul görmüştür. Bu sebeble uleme fırkaları ve fukaha tabakası arasında (hükmüne teslim olunan) bir hakem olmuştur. Dolayısıyla O'nda herkese bir pay ve alacakları bir şey mevcuttur. Iraklılar, Mısırlılar, Mağriblîler ve dünyanın muhtefil bölgelerinde pek çok insan O'na itimad etmiştir. Horasanlılara gelince onların çoğunluğu Muhammed İbn İsmail el-Buhari'nin kitabıyla Müslim İbn el-Haccac en-Nisaburi'nin kitabına düşkündürler.* Hattabî Ebu Davud'un, *"kitabımda, terkedilmesi hususunda insanların ittifak ettiği hiçbir hadis zikretmedim"* dediğini nakletmiştir.

Ebu Davud'un zamanından önce hadis ulemasının bildiği tasnif türü "câmî", müsnet ve bunlara benzer şeylerdi. Dolayısıyla bu kitaplar sünenler ve ahkama varıncaya kadar bütün geçmiş milletlere ait haberleri, kıssaları, mev'ize ve adab kaidelerini cemederlerdi.

Sırf sünnetlere gelince, bu tür eserlerden hiç birisi, bu hadisler arasından sadece sünnetler seçmeye ve müstakil olarak rivayet etmeye yönelmezler ve Ebu Davud'un kabul ettiği metodu kabul etmezlerdi. Bunun için hadis imamları nazarında bu kitap tuhaf karşılanmış (Dolasıyla sünnetlere geniş yer vermesinen kinaye olarak) ona: Deve ciğeri denilmesine sebep olmuştur.

İbrahim el-Harbî der ki: *"Ebu Davud bu kitabı tasnif ederken, Davud (a.s.) için demirin yumuşatıldığı gibi, Ebu Davud için de hadisler yumuşatıldı."*

İbnül Arabi, Ebu Davud'in bu kitabı hakkında *"Bir insanın elinde içeresinde Allah'ın kitabı bulunan mushaftan ve sonra da bu kitaptan başka ilim olmasaydı, ilim olarak asla başka şeye ihtiyaç duymazdı"* demiştir.

4. İMAM TİRMİZİ VE SÜNENİ

İbnü'l-Esir, Tirmizi'nin terceme-i halinden bahsederkenşunları kaydetmektedir:

"O, Ebu İsa İbn Sevre İbn Musa İbn ed-Dahhak es-Sülemi et-Tirmizi'dir."

Tirmizi, Hicri 209 senesinde dünyaya geldi. 279 senesinde Recep ayının onüçüncü gününe rastlayan pazartesi gecesi doğmuştur. Tirmizde-fıkıh ilminde salih bir otorite, önde gelen alim ve hafızlardan biri olarak vefat etmiştir.

Hadis imamlarından kalabalık bir cemaattan hadis almıştır. İlk başta Kuteybe ibn Said, İshak İbn Musa Muhammed İbn Gaylan, Said İbn Abdurrahman, Muhammed İbn Beşşâr, Ali İbn Hacer, Ahmed İbn Munî', Muhammed İbn el-Müsenna, Süfyan İbn el-Vekî, Muhammed İbn İsmail el-Buharî ve daha başkaları gibi meşâyih'den telakki etmiş ve sayılamayacak kadar pek çok kimseden hadis tahsil etmiştir.

Kendisinden de pek çok kimse hadis almıştır. O'ndan hadis alanlar arasında, kitabı bize kadar O'nun vasıtasıyla rivayet olanan Muhammed İbn Ahmed ibn Mahbu el-Mahbûbî el-Mervezî de bulunmaktadır.

Tirmizi'nin hadis ilmi sahasında tasnif edilmiş pek çok eseri vardır. Ve bu kitabı (el-Camiüssahih) kitaplarının en güzeli, en faydalısı; tekrarının azlığı ve tertib yönünden en mükemmelidir. Mezhebi görüşlerin, istidlal vecihlerinin zikredilmesi; ve sahih, hasen ve garib hadis nevilerinin beyanı gibi başka kitaplarda bulunmayan özellikler bu kitapta yer almaktadır. Ayrıca içerisinde cerh ve tadil kaideleriyle kitabın son kısmında içeresinde kiymeti ehlince aşikar olan güzel bir takım meseleleri cemettiği 'Kitabül İlel' adıyla bir bölüm bulunmaktadır.

Tirmizi (r.a.), süneni için şöyle demiştir: *"Bu kitabı tasnif ettiğim zaman, onu*

hicaz alimlerine arzettim, hoşnut oldular, Irak ulemasına arzettim, onlar da hoşnut oldular. Horasan ulemasına arzettim onlar da hoşnud oldular. Her kimin evinde bu kitap bulunursa, sanki o evde konuşan bir Nebi vardır" demiştir.

5. İMAM NESAİ VE SÜNENİ

İbnül Esir, Nesai'nin biyografisi hakkında şunları kaydeder:

"O, 225 senesinde Horasan'ın Nesa kasabasında dünyaya gelen Ebu Abdurrahman Ahmed İbn Şuayb İbn Ali İbn Bahr İbn Sinan en-Nesai'dir."

Nesai 303 senesinde Mekke'de vefat etmiş ve halen orada medfundur.(1)

el-Hakim Ebu Abdullah en-Nisaburi el-Hafız Ebu Ali'yi müslümanların imamlarından kabul ettiği dört kişiyi, defalarca yad ederken işittim. Önce Ebu Abdurrahman'dan başlardı.

Nesai, büyük şeyhlerle buluşmuş, alim, hafız ve imamlardan biridir.

Kuteybe İbn Said, İshak İbn İbrahim, Humeyd İbn Mesade, Ali İbn Haşrem, Muhammed İbn Abdul a'la, el-Haris ibn Miskin, Hennad ibn es,Sera, Muhammed ibn Beşşar, Mahmud İbn Gaylan ve Ebu Davud Süleyman ibn el-Eşas es-Sicistani ve daha pek çok hafız ve meşahiyden hadis almıştır.

Kendisinden de pek çok kimse hadis almıştır. Bunlar arasında Ebu Bişr ed-Dülabi -ki bu zat Nesai'nin akranlarındandı- Ebul Kasım et-Taberani, Ebu Ca'fer et-Tahavi, Muhammed ibn Muhammed ibn Salih ibn Sinan ve Ebu Bekr Ahmed İbn İshak es-Sünni el-Hafız da vardır. Nasei'nin sünen-i bize kadar bu son talebesi vasıtasıyla rivayet edilmiştir.

Nesai'nin, ilmi hadis, ilmül-ilel ve bunlardan başka bir çok mevzularda yazılmış sayısız eseri vardır.

---

1) Nesai'nin ölüm sebebi ve vefat ettiği yer ulema arasında ihtilaflıdır. Filistin'in Remle kasabasında vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi Mekke'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Keza doğum tarihi de böyledir. Bazılarına göre doğum tarihi 215, bazılarına göre de 225 dir. (Çeviren)

el-Hafız Me'mun el-Mısri şöyle demiştir. *"Bolluk senesinde Ebu Abdurrahman ile birlikte Tarsus'a gitmiştik. Bunun üzerine Meşayih-i İslam'dan ve Abdullah ibn Ahmed ibn Hanbel, Muhammed İbn İbrahim Müreyya; Ebu'l Azan Kiylece ve bunlar gibi hafızlardan bir cemaat toplandılar. Ve şeyhlere karşı kendilerini kimin müdafaa edeceğini konuşmaya başladılar. Nihayet hepsi de Ebu Abdurrahman üzerinde birleştiler ve hepsi de O'nun seçilmesine karar verdiler."*

el-Hakim en-Niysaburi de *"Ebu Abdurrahman'ın hadis fıkhı üzerindek açıklamaları sayılamayacak kadar çoktur. O'nun kitabussünenini tetkik eden kimse açıklamalarının güzelliğinden hayrete düşer"* demiştir.

Yine Hakim; *"el-Hafız Ali ibn Ömeri "Ebu Abdurrahman, zamanında hadis ilmiyle şöhret bulan herkesden önde gelir" derken işittim"* demiştir.

İmam Nesai, şafii mezhebine mensub idi. O'nun şafii mezhebi üzerine yazmış olduğu pek çok eseri vardır. O araştırıcı ve vera sahibi bir kimseydi. O'nun kitabında, Haris ibn Miskin'den rivayet ederken, diğer şeyhlerinden rivayet ederken dediği gibi *"haddesana ve ahberana"* demediğini *"onun huzurunda okunurken ben dinliyordum"* dediğini görürüz.

Bunun sebebi şudur: Haris Mısır'da kaza işlerine bakardı ve kendisiyle O'nun arasında dargınlık vardı. Meclisine gelmesi imkansızdı. Bu sebeple bir yere gizlenir ve O'nun göremeyeceği şekilde hadis dinlerdi. İşte bunun için O'ndan rivayet ederken "haddesena ve ahberana" demekten kaçınırdı.

Şöyle de denilmiştir: Haris, sultanın yaptığı işlere dil uzatırdı. Ebu Abdurrahman ise onun hoşlanmadığı bir kıyafetle gelir huzuruna girerdi. Derler ki: Ebu Abdurrahman üzerine uzunca bir kaftan giyer, uzunca bir sarık sarardı. Bunun için Haris O'nun kıyafetinden hoşlanmaz ve O'nun sultanın casuslarından bir olacağından korkar, böylece O'nu huzuruna girmekten menederdi. Onun için Abdurrahman gelir kapının arkasına oturur ve dışarıdan Haris'in öğrencilerine okuduğu hadisleri di54nlerdi. Bundan dolayı Haris'den rivayet ettiği hadisler hususunda *"haddesana ve ahberena"* demezdi.

Bazı *"emirler"* Ebu Abdurrahman'a sünenindeki hadislerin hepsinin sahih olup olmadığını sordular. Bunun üzerine Abdurrahman, hayır cevabını verince o halde bize onun içindeki sırf sahih hadisleri yaz dediler. Bu sebeple 'el-Mücteba'yı yazdı. Bu, insanların senedinde illet olduğunu söylediği, sünendeki bütün hadisleri terkederek yazdığı 'el-Mücteba minessünen' adlı eseridir.

Doğru olanı Allah daha iyi bilir.

6. İBNİ MACE VE SÜNENİ

Şevkani şöyle demektedir:

"İbni Mace'ye gelince; O Rebia ibn Abdullah'ın Mevlâsı, Ebu Abdullah Muhammed İbn Yezid' ibn Abdullah ibn Mace el-Gazvînî'dir."

İbn Mace, hicri 209 senesinde dünyaya gelmiş 273 veya 275 sencsinde 21 ramazan salı günü vefat etmiştir.

O, Meşahîr-i ulemadan birisidir. Dört sünenden ve altı asıl (usulü sitte) kitaptan biri kabul edilen meşhur sünenini te'lif etmiştir. Onun sünenini usülü sitteden biri kabul edenlerin ilki 'Etrafü'l-Kütübü-s-sitte' adlı eserinde ibn Tahir, daha sonra el-Hafız Abdul Ga'ni olmuştur.

İbn Kesir *"Şüphesiz ki, bu kitap fıkhî konlarına göre bab'ara ayrılışı çok mükemmel ve faydalı bir kitaptır"* demiştir.

İbn Mace; hadis toplamak için seyahatlerde bulunmuş ve İslam dünyasının çeşitli beldelerini dolaşarak aralarında İmam Malik'in arkadaşları ve el-Leys'in de bulunduğu bir cemaatten hadis dinlemiştir. Kendisinden de aralarında Ebu'l hasen el-Kattan'ın da bulunduğu bir cemaat hadis rivayet etmiştir.

'en-Risaletü'l-Müstedrefe sahibi Kattanî ibni Mâce ve süneninden bahisle şöyle demektedir:

'Ebu Abdullah ibn Muhammed ibn Yezid'in süneni, Sünen-i İbn Mace diye bilinir. İbn Mace; onun babasının lakabıdır. Aksini iddia edenlerin hilafına, o ne dedesinin lakabı, ne de annesinin ismidir. Sonundaki "Ha" lafzi acemî bir isim olduğundan dururken de geçerken de sakin okunur. er-Rebîiy denilmesi, efendisi Rebiâ'ya nisbet edilmesi sebebiyledir. el-Gazvinî ise; Irak'da meşhur bir şehir olan Gazvin'e nisbetle denilmiştir. Ebu Abdullah 273 veya 275 senesinde vefat etmiştir."

Ebu Abdullah'ın süneni, kendisiyle sahihayndan sonra kütübü sittenin ve sünen-i erbaanın tamamlandığı bir kitaptır. Hafız ibn Asakir ve daha sonra el-Mizzî ricalleriyle beraber bunların 'etraf'larını tasnif etmişlerdir. İbnüs-salah ve Nevevî, ibn Mace'nni vefat tarihinden bahsetmediği gibi, kitabını da 'Usulu-Sitte' arasında zikretmezler. Bilakis önceden gelen hadis uleması ve konuya vakıf alimlerden bir çoğuna uyarak 'asıl kitapları' sadece 'beş' tane kabul ederler.

Fakat bir kısım ulema İbn Mace'nin kitabının fıkhi yönden çok faydalı bir kitap olduğunu ve Muvatta üzerinde birçok fazlalığın bulunduğunu görünce onu da asıl kitapların içine dahil ederek bunları altı kitap kabul etmiştir.

İbn Mace'nin sünenini beş kitaba ilave ederek onları altıya (Kütübüssitte'ye) tamamlayanların ilki 'Etrafu Kütüb'is Sitte' ve 'Surutu'l Eimmetissitte' adlı eserleriyle Ebü'l Fadl Muhammed ibn-Tahir ibn Ali el-Makdisi ve daha sonra da el Hafız Cemalüddin Ebul-Haccac Yusuf ibn Abdurrahman el-Mizzi'nin -ki, o Şam'da bir köy olan Mizze'ye nisbet edilmiştir- gözden geçirerek hülasa ettiği 'el-Kemal fi esmair-rical' yani 'kütübü sittenin ravileri' adlı eseriyle el-Hafız Abdul Gani ibn Abdulvahid ibn Ali ibn Surur el-Makdisi olmuştur. Daha sonra bunları etraf ve rical kitapları müellefleri ve sair insanlar izlemiştir.

Diğer taraftan 'et-Tecrid' adlı eserle Rezîn ibn Muaviye el-Abderi ve Camiül usul adlı eserinde ibnül esir diye bilinen Esirüddin Ebüs-Sedat el-Mübarek ibn Muhammed ibn Muhammed el-Cezirî eş-şâfî gibi bir kısım ulema da altıncı kitap olarak muvattaı kabul ederler.

Öte yandan aralarında ibn'üs-Salah, Nevevî, Salahüddin el-Alaî ve Hafız ibn Hacerin de bulunduğu hafızlardan bir gurup: *"Altıncı kitap olarak Darimî'nin süneni kabul edilseydi daha uygun olurdu"* demiştir. Bir kısmı da usulü sitteyi yedi kitap kabul edip, dolayısıyla beş kitaba ilaveten Muvatta ve İbn Mace'nin her ikisini de asıl kaynaklardan sayarken, kimileri de Muvatta'ı çıkararak onun yerine Sünen-i Darimî'yi kabul etmiştir.

Doktor Muhammed edib es-salih 'lamâhâtün fî usulil hadis' adlı eserinde sünen-i ibni Mace'den bahsederek şöyle demektedir: *"İbn Mâce'nin Sünen-i, Buhârî ve Müslim'in sahihleri ve sünen-i erbaa olmak üzere ana kaynaklardan - Kütübü sitte ile sünen-i erbaadan- bir tanesidir. Ve o, -sika ve hüccet olmuş alimlerin şehadetiyle- fıhkı ve istifade edilecek ilmi bol bir kitaptır. Onda Muvatta üzerine hatta Kütübü-Hamse (beş kitap) üzerinde yapılmış ziyadet kabilinden pek çok hadis mevcuttur. Hafız ez-Zehebi ibn Mace'den "Bu sünen-i Ebu Züra'ya arzettim. Onu inceledi ve "Zannediyorum bu kitap insanların eline geçerse şu camilerin tamamı veya çoğu terkedilir" dedi. Sonra "öyle sanıyorum ki onun içeresindeki zenedi zayıf hadislerin tamamı otuza ulaşmaz." dediğini rivayet etti. El-Hafız İbni Kesir onu, fıkhi konularına göre bab'lara ayrılışı çok sağ-*

lam ve faydalı bir kitap olmakla tavsif etti."

Ulema, bu kitabın üstünlüğüne şehadet etmekle beraber içerisinde zayıf hadislerin mevcud olduğunu söylemeyi de ihmal etmemiştir. İbn Hacer şöyle demiştir: *"İbn Mace'nin sünen kitabı babları ve acaiplikleri çok güzel bir cammdir. Fakat içeresinde cidden zayıf hadisler de vardır."* Aynı şeklide buna benzer bir açıklama ibn-ül Esir'den de nakledilmektedir. İbn'ül-Esir: *"Bu zayıf hadislerin tamamı ulema tarafından bilinmekte ve diğer sahih hadislerden temyiz edilmektedir"* demiştir.

Fakat kitabın ihtiva ettiği hadislerin tümüne kıyas edildiği zaman zayıf hadislerin sayısı çok azdır. İbn Mace'nin talebelerinden ebül Hasan el-Kattan, İbn Mace'nin süneninde binbeşyüz bab bulunduğunu ve içindeki hadislerin cümlesinin dörtbin tane olduğunu zikretmiştir. Asrımız hadis ulemasından biri olan Muhammed Fuad Abdul-Bakî bu hadislerin tamamını tetkik etmiştir. Dolayısıyla onun sayımına göre İbn Mace'nin sünenindeki hadislerdin sayısı dörtbinüçyüzkırkbir'e ulaşmaktadır. Bu hadislerden üçbiniki tanesini kütübül hamse sahiplerinin hepsi veya bir kısmını rivayet etmiştir. Fakat İbn Mace bunları, Kütübü Hamse'nin tariklerinden başka bir tarikle rivayet etmiştir. Geri kalan hadisler alimlerce ihticac olunan hadislerdendir. Zevaidlerin ayrıntıları ise Süneni İbn-i Mace'nin ikinci cildinin sonunda M.Fuat Abdulbaki'nin tesbit ettiği şekilde şöyledir:

a- Râvileri sîkâ, isnadları sahih 438 hadis,

b- İsnadları hasen 199 hadis,

c- İsnadları zayıf 613 hadis,

d- İsnadları zayıf, yahud münker yahud mekzub 99 hadisdir.

Bu taksimatı yaptıktan sonra M.Fuat Abdul Baki (r.a.), Kütübü Hamsenin (Buhari ve Müslim'in Sahihleri, Nesai, Tirmizi ve Ebu Davud'un Sünenleri) hadislerini, hadislere kuvvet üstüne kuvvet kazandıracak şekilde birbirlerini destekler mahiyette başka yollarla rivayet etmiş olmasını; sonra tek başına rivayet ettiği -isnadları sahih ve hasen olan hadislerin bütüne nisbetle büyük bir yekün teşkil etmiş olmasını kitabın önemli meziyetlerinden biri olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla bu meziyetleri diğer mezyetlerine ilave edildiği zaman bu kitabın kıymeti gayet açık bir şekilde ortaya çıkmış olur.

7. DARİMİ VE SÜNENİ

Risale-i Müstedrefe sahibi, Kattanî şöyle demiştir:

"Ebu Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn el-Fadl ibn Behram ibn Abdüssamed et-Temimi es-Semerkandî ed-Darimi'nin -ki o, Temim kabilesinin büyük bir "boyu" olan Darim ibn Malik'e nisbet edilmiş ve 255 senesinde Merv'de vefat etmiştir- Süneni pek çok âlî isnadı ve el-Buhari'nin sülasiyyâtından daha fazla sülasiyyâtı(1) ihtiva etmektedir."

Doktor Edib es-Salih ise şunları kaydetmektedir:

Aralarında İbn-üs-Salah, Nevevî ve el-Hafız İbnü Hacer el-Askalanî'nin de bulunduğu ulemadan bir cemaat *"Altıncı kitab (yani itimad olunan sünnet kitaplarının altıncısı) olarak Dariminin müsnedi kabul edilseydi daha uygun olurdu"* görüşüne sahip olmuşlardır.

Sünen-i Darimî'nin muhakkiki Muhammed Ahmed Dehman sünen-i takdim ederken, sünen-i ve müellifini tarif ederek şöyle demektedir:

"Müellif, el-Hafız el-kebîr, şeyhul İslam Eb'u Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn el-Fadl ibn Behram İbn Abdüssamed et-Temîmî es-Semarkandî ed-Darimî'dir. Kendisine; Temîm kabilesinin büyük bir 'Boy'u olan Darim ibn Malik ibn Hanzala ibn Zeyd ibn Menat ibn Temim'e nisbetle Darimî denilmiştir."

İbnü Asâkîr, Ebu Yakub İshak ibn İbrahim el-Verrak'a kadar uzanan kendi senediyle Ebu Ya'kub'un: Ebu Muhammed Abdullah ibn-Abdurrahman'ı: *"İbnül Mübarek'in vefat ettiği hicri 181 senesinde dünyaya geldim"* derken işittim" dediğini rivayet eder.

---

1) es-Sülasiyyat: Kendisinde, Nebi (a.s.) ile müellif arasında sadece üç ravi bulunan sened demektir.

Darimî hilm, dirayet, zeka, hıfz, ibadet ve zühd bakımından darb-ı mesel olacak şekilde son derece zeki ve dindar bir kimse olarak tanınmıştır. Hadis toplamak için pek çok seyahatlerde bulunmuş bu sebeple Mısır, Şam, Irak ve Haremeyni (Mekke ve Medine'yi) ziyaret etmiştir. Semarkand'da hadis ve âsâr ilmini ortaya koymuş ve uydurma hadislere karşı mücadele vermiştir. Darimî, kamil bir müfessir, alim ve fakih bir zattı. Semarkand'da kendisine yapılan "kadı"lık tekliflerini geri çevirdi. Nihayet sultanın şiddetli ısrarı üzerine kadılık görevini üstlendi. Fakat tek bir dafa hüküm verdikten sonra istifa talebinde bulundu ve istifa talebinin kabul edilmesi üzerine de kadılık görevinden ayrıldı.

Darimî hicrî 255 senesinde Terviye -yani Zilhicce ayının 8. günü- ikindi vaktinden sonra 75 yaşında iken vefat etmiş ve cuma gününe tekabul eden arafe gününde Merv'de defn olunmuştur. 250 senesinde, vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Ama doğrusu bu değildir.

İshak İbn Ahmed şöyle demiştir: *"Biz Muhammed İbn İsmail el-Buharî'nin yanında idik. O sırada kendisine, içeresinde Abdullah İbn Abdurrahman'ın ölüm haberi yazılı bir mektup getirildi. Bunun üzerine Buhari başını önüne eğdi, gözyaşları iki yanağı üzerine dökülerek başını kaldırdı ve Allah'u Teala'ya istirca edip, -"İnnalillah ve İnna ileyhi raciun" dedikten- sonra şu şiiri okudu."*

"Şayet yaşamın devam ederse, bütün sevgililerinin birer birer yok olmasına üzülürsün de,

Nefsinin yok oluşu daha acı olduğu halde buna hiç önem vermezsin."

el-Buhari, Hadis-i şerifte varid olmadıkça hiçbir şiir okumazdı.

Darimi'nin te'lifatı şunlardır: et-Tefsir, el-Cami'i ve bir de bu Müsned'i.

DARİMİ'NİN ŞEYHLERİ

Darimî; Ebu Müsehher, Mervan İbn Muhammed Abdulvehhab ibn Said el-Muğni, en-Nadir ibn Şemil - Yezid ibn Harun, Said İbn Amir ed-Dabî, Cafer ibn Avn, Zeyd ibn Yahya ibn Abid ed-Dımeşkî, vehb ibn Cerir ve Halid ibn Mahled'den hadis dinlemiştir. Haremeyn, Horasan, Şam ve Irak'daki şeyhleri de bunlara ilave edilmelidir.

Darimi'den rivayet eden müellifler:

Buhari Cami'inden başka te'lifatında, Müslim sahihinde Ebu Davut, Tirmizî ve Nesâîe sünenlerinin dışında; Hasen ibn Sabah el-Bezzar, Ebu Zür'a, Ebu Hâtîm, Bâkî ibn Mahled, Ömer ibn, Muhammed el Buceyrî, Cafer ibn Muhammed el-furyabî, Abdullah ibn Ahmed ibn Hanbel ve İsa ibn Ömer ibn el-Abbas es-Semarkandî ve daha başka müellifler eserlerinde kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

İMAMLARIN DARİMİ HAKKINDAKİ ÖVGÜLERİ

İshak, Muhammed İbn Abdullah ibn Müberred el-Mahremî'yi Bağdad'da insanlara hitaben: *"Ey Horasanlılar! Abdullah ibn Abdurrahman aranızda olduğu müddetçe başkasıyla meşgul olmayınız."* derken, aynı şekilde Said el-Eşccc'i *"Abdullah ibn Abdurrahman bizim imamımızdır."* derken ve Osman ibn Ebu Şeybe'yi de *"Muhakkak ki, Abdullah ibn Abdurrahman, zeka, basiret, hafıza, nefsini muhafaza bakımından insanların tesvib etmiş olduğu bu vasıfların daha yükseğine sahiptir"* derken işittim demiştir.

Yine İshak: Şüreyh ibn Yusuf el-Bağdadî'yi *"Ey Horasan'lılar, Abdullah ibn Abdurrahman aranızda bulunduğu için ne mutlu size"* derken işittim, demiştir.

Muhammed ibn Abdullah ibn Bekir de şöyle demiştir: *"Abdullah, hafıza ve takva yönüyle bizden üstün idi."*

Abdurrahman ibn Ebu Hatim, Babamı: *"Abdullah ibn Abdurrahman es-Semarkandî, zamanındaki insanların imamıdır."* derken işittim, demiştir.

Zahir el-Hatib es-Semerkandi ise şöyle demiştir: *"Ben Ahmed İbn Hanbel'in yanında idim. Bir ara Abdullah ibn Abdurrahman'ı anarak şöyle dedi. "O tam bir seyyiddir" sonra şöyle devam etti: "Bana küfür teklif edildi, ben küfrü kabul etmedim. Ona ise dünya teklif edildi, de o dünyayı kabul etmedi."*

Ahmed ibn Hamid *"Reca'e ibn Merci'yi "Ben Ahmed ibn Hanbel'i; İshak'ı, ibn'ül Medeni ve eş-Şaz kuni'yi gördüm. Fakat Abdullah'dan daha hafızını görmedim"* derken işittim. demiştir.

Ebu Said el-Cerirî Ömer İbn'ül Hasen: Beldeleri zikrederek: *"Ben Mısır ve Şam'da bulundum. İlim ehlinden hiçbir kimseyi görmedim ki, Reca'e ibn el-Mercî'yi ve Muhammed ibn İsmail el-Buhari'yi tanımadıkları halde, Abdullah ibn Abdurrahman'ı tanımasınlar"* demiştir.

Ebu Hamid ibn'üş-Şarkî ise şöyle demiştir: *"Horasan ancak beş tane hadis imamı çıkarmıştır. Bunlar da: Muhammed ibn Yahya, Muhammed ibn İsmail el-Buhari Abdullah ibn Abdurrahman, Müslim ibn ül-Haccac ve İbrahim ibn Ebu Talib'dir"*

Ebu Muhammed Ca'fe ibn Muhammed el-Ümmî: Hafız Recâe'yi *"Nebi (a.s.)'in hadislerini Abdullah ibn Abdurrahman'dan daha iyi bilen hiçbir kimseyi bilmiyorum"* derken işittim demiştir.

Abdullah ibn el-İmam Ahmed ibn Hanbel şöyle der: *"Babam Ahmed ibn Hanbel'e: Ey babacağım el-Huffaz ne demekdir? diye sordum. Babam:*

"Ey Yavrucuğum onlar, Horasan ehlinden yanımızda kalan gençlerdi. Fakat dağılıp gittiler" dedi. Ben;

"Onlar kimlerdi? Babacığım," dedim. Babam:

"Şu Buharalı Muhammed ibn İsmail, -Ebu Zur'ayı kastederek- şu Râzî'li Abdullah ibn Abdulkerim, Semerkand'lı Abdullah ibn Abdurrahman ve şu Belh'li el-Hasen ibn Şücâ' idi." dedi Ben:

"Bunların en hafızı kimdi?" dedim. Babam:

"Ebu Zur'a en güzel ve en düzgün konuşanlarıydı. Muhammed ibn İsmail'e gelince, o; hadisi en iyi bilenleriydi. Abdullah ibn Abdurrahman'a gelince, o; hafızası en sağlam olanlarıydı. Hasan ibn Şuca'a gelince o da babları en iyi cem ve tasnif edeniydi. "dedi.

Bündar ise şöyle demiştir:

"Dünyadaki hafızlar dört kişidir. Onlar da: Rey'de Ebu Zur'a, Nisabur'da Müslim İbn ül-Haccac, Semarkand'da Abdullah ibn Abdurrahman ve Buhara'da Muhammed ibn İsmail el-Buhari'dir."

Ebu Hatim er-Razi de *"Iraklıların en alimi el-Buhari, bugün Horasanlıların en alimi Muhammed ibn Yahya, en çok vera sahibi olanları Muhammed ibn Selim ve en sika ve huccet olanları ise, ed-Darimî'dir."* demiştir.

Nevevi ise Darimi hakkında: *"Darimi zamanındaki müslümanların hafızlarından bir tanesiydi. Fazilet ve hafızasına çok az insan yetişebilirdi"* demektedir.

DARİMİ'NİN SÜNENİNİN MUHADDİSLER NAZARINDAKİ MERTEBESİ

Bu sünen muhaddisler nazarında, ıstılahları hilafına müsned diye meşhur olmuştur. Suyuti Tedribür-Ravi adlı eserinde: *"Darimi'nin müsnedi, müsned değildir. Belki bablara göre terti edilmiş bir kitaptır. Bazı muhaddisler onu sahih adını vermişlerdir"* demektedir.

Hafız ez-Zehebi ise: *"Seçkin bir tabakada yer alan en üstün müsned Abd İbnü Humeyd'in müsnedi'dir"* demiştir.

Yine Hafız ez-Zehebî şöyle der: *"Darımî'nin sünen-i her ne kadar müsned kitaplarını tertibinde olmasa da 'müsned' diye isimlendirilmiştir."*

Molla Aliyyülkari de el-Mirkat adlı eserinde şunları kaydetmiştir: *"Darimi'nin meşhur müsnedi, sahabe isimlerine göre değil, bu hususta vehmedenlerin hilafına, bab'ara göre tertip edilmiştir."*

Bu hususta vehmeden muhaddis ise kati bir şeklide onu müsned kitaplardan addeden İbnussalah'dır. Halbuki Suyuti 'Tecrib-ür-Ravi' adlı eserinde şöyle demektedir: *"Denilir ki, Darimi'nin müsnedi, müsned değildir. Belki bablara göre tertip edilmiş bir kitaptır."* Şeyhul İslam Molla Ali şöyle devam ediyor: *"Selef ulemasından Darimi'nin kitabını "sahih" olarak isimlendirme hatasına düşen*

hiç kimseyi görmedim. Ancak, İbn-us-Salah'ın, Münzirinin eserinde gördüğüm sözü müstesna."

Ve Şeyhul İslam *"Şüphesiz Darimi'nin süneni tertip bakımından sünenlerden aşağı değildir. Hatta bu bakımdan 'Beş kitab'a dahil edilseydi, İbn Mace'nin süneninden daha uygun olurdu. Çünkü bu birçok yönüyle ondan daha faziletlidir"* demiştir.

Iraki, 'Ennüketü fi Garibilhadis' adlı eserinde *"içindeki hadisler müsned olduğu için tıpkı Buhari'nin sahihine müsned adını verdiği gibi, bunu da müsned diye isimlendirilmesi meşhur olmuştur"* demektedir...

8. İMAM MALİK VE MUVATTA'I

İbn-ül esir, İmam Malik'in hal tercemesi hakkında şöyle der:

"Müellif, Humeyr İbn Sebe oğullarından veya Yüşecceb ibn Kahtan oğullarından Ebu Abdullah, Malik İbn Enes ibn Malik ibn Ebi Amir ibn Amr ibn el-Haris ibn Süveyd'dir. -Ahmed, kumral saçlı idi-. Onun nesebi konusunda bundan başka daha farklı görüşler de vardır."

Ahmed ibn Hanbel Hicretin 95. senesinde dünyaya gelmiş ve 84 yaşında iken, hicri 179 senesinde Medine'de vefat etmiştir.

Vakidî: Onun 90 yaşında iken vefat ettiğini ve Yahya adında bir oğlunun olduğunu söylerse de bunu ondan başka bu şekilde bilen hiç kimse yoktur.

O, Hicaz ehlinin, hatta fıkıh ve hadis ilminde bütün insanların imamıdır. İmam Şafii'nin onun talebelerinden olması ona iftihar olarak kâfîdir.

Muhammed İbn Şihab ez-Zührî, Yahya ibn Said el-Ensarî, Abdullah ibn Ömer'in Mevlâsı Nâfî, Muhammed ibn el-Münkerdir. Hişam ibn Urve ibn ez-Zübeyr, İsmail ibn Ebu Hâkim, Zeyd ibn Eslem, Said ibn Ebu Said el-Makbûrî, Mahreme ibn Süleyman, Rebîa ibn Abdurrahman, Abdurrahman İbn el-Kasım, Şüreyk ibn Abdullah ibn Ebu Nemr ve bunlardan başka pek çok kimseden ilim almıştır.

Muhtelif belde imamlarından sayılamayacak kadar bir çok kimse kendisinden hadis almıştır.

Bunlar arasında: eş-Şafii, Muhammed ibn İbrahim, İbn Dinar, Ebu Hişam el-Muğîre ibn Abdurrahman el Mahzumi, Ebu Abdullah Abdulaziz ibn Emi Hazim, Osman İbn İsa ibn Kinane -ki, bunların hepsi de kendi akranları olan talebeleridir- Ma'n ibn İsa el-Gazaz, ebu Mervan Abdulmelik ibn Abdulaziz el-Macişun, Yahya ibn Yahya el-Endülûsi -ki İmam Malik'in Muvatta'ı bize kadar onun tarikiyle rivayet edilmiştir.- Abdullah ibn Mesleme el-Ga'nebî, Abdullah,

İbn Vehb, el-Esbağ ibn el-Ferec ve bunlardan başka sayılamayacak kadar talebesi vardır.

Bunlar, El-Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed ibn Hanbel, Yahya ibn Main ve daha pek çok hadis imamının şeyhleridir.

İmam Malik (r.a.) şöyle demiştir: *"Kendisinden hadis yazdığım kimse yok ki, bana gelip fetva istemeden ölmüş olsun."*

Bekir ibn Abdullah es-San'ânî şöyle demiştir: *"Biz Malik ibn Enes'in yanına gelirdik. O bize Rebia' ibn Abdurrahman'dan hadis rivayet eder, biz de onun hadislerinden azıklanır, istifade ederdik. Birgün bize (Rebia'yı göstersem) ona ne yapardınız. O, şu hırkanın içerisinde uyuyor, dedi. Bunun üzerine biz, hemen gidip Rebia'yı uyandırdık. O'na sen Rebia'mısın? dedik. Evet ben Rebia'yım dedi. Biz te'kid etmek için, Malik ibn Enes'in kendisinden hadis rivayet ettiği Rebia mısın? dedik. Evet, dedi. Biz, bizzat kendin payidar olamadığın halde, Malik, senin adınla nasıl oldu da piyadar oldu? dedik. Rebi'a: Bilmez misiniz ki, bir anlık saltanat bir deve yükü ilimden daha hayırlıdır? dedi.*

İmam Malik ilm'e ve din'e saygı hususunda çok hassas davranırdı. Hadis rivayet etmek istediği zaman, abdest alır, döşeğinin başına oturur, sakalını tarar, güzelce koku sürünür, vakarlı ve heybetli bir şeklide yerine yerleştikten sonra hadis'i rivayet ederdi. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca; Resulullah (s.a.v.)'in hadis'ine saygı göstermek istiyorum, cevabını verirdi.

Birgün, İmam Malik, Ebu Hazim oturuyorken yanına uğradı ve beklemeden geçip gitti, kendisine neden böyle yaptığını soranlara 'oturacak bir yer bulamadım. Dolayısıyla Resulullah (a.s.)'ın hadislerini ben ayakta iken almaktan haya ettim' cevabını verdi."

Yahya ibn Said el-Kattan: *"Hadisciler içeresinde, hadisleri İmam Malik'den daha sahih hiç kimse yoktur"* demiştir.

İmam Şafii (r.a.): Ulema, bilhassa İmam Malik anıldığı zaman: *"Üzerimde İmam Malik'den daha fazla iyiliği olan hiçbir kimse yoktur"* derdi.

Rivayete göre halife el-Mansur, İmam Malik'i mükrehin talakı konusunda hadis rivayet etmekten menetmiş sonra da bu hususta soru sorması için gizlice kendi adamlarından birini imamın meclisine göndermişti. Nihayet İmam, insanlardan ileri gelen bir topluluğun huzurunda "mükrehin talakı geçersizdir." hadisini rivayet etti. Bunun üzerine halife kendisini kırbaçlarla dövdürdü. Fakat yine de bu hadis rivayet etmekten vaz geçmedi.

Rivayete göre Harun er-Reşid, -Medine'de bulunduğu sırada- İmam Malik'in evinin olup olmadığını sorar. Malik de evinin olmadığını söyler. Bunun üzerine kendisine 3000 dinar verir. Ve onunla bir ev satın almasını söyler. Malik (r.a.), parayı alır ve harcamadan muhafaza eder. Nihayet Harun er-Reşid saraya dön-

mek isteyince İmam'a: *"Benimle birlikte Medine'den çıkman gerekiyor. Zira ben, tıpkı Hz. Osman'ın bütün insanları bir tek Kur'an nüshası üzerinde topladığı gibi, bütün insanları muvatta üzerinde toplamaya karar verdim" der. Bunun üzerine İmam Malik: "Bütün insanları Muvatta üzerinde toplama meselesine gelince: Bunu asla yapamazsın. Zira Resulullah (a.s.)'ın ashabı O'nun vefatından sonra bütün İslam beldelerine dağıldılar. Ve oralarda hadis rivayet ettiler. Her belde halkının bildiği ve kendisiyle amel ettiği bir ilmi vardır. Onları bundan vazgeçirmeye imkan yoktur. Üstelik Resulullah (a.s): "Ümmetimin ihtilafı rahmettir"(1). buyurmuştur. Seninle birlikte Medine'den çıkmama gelince: Buna da asla imkan yoktur. Zira Resulullah (a.s.) "Eğer bilmiş olsalardı, Medine onlar için daha hayırlıydı" buyurmuştur. Bir başka hadislerinde de "Medine, içindeki bütün pislikleri defeder." buyurmuştur. Ve "İşte olduğu gibi, paralarınız: İstersen onları geri al, istersen bırak"* diyerek er-Raşid'in isteklerini reddeder.

İmam Malik hareketiyle er-Raşid'e, sen sadece bana bu iyiliği yaptığın için Medine'den ayrılmamı teklif ediyorsun. Halbuki ben Resulullah'ın şehrine dünyayı tercih edemem demek ister.

İmam Şafii (r.a.) şöyle der: *"İmam Malik'in kapısında kendilerinden daha güzelini görmediğim, Horasan atlarından bir at ve Mısır katırlarından bir katır gördüm. Bu sebeble İmam'a:*

"Bunlar ne kadar güzel hayvanlar" dedim. İmam Malik,

"Onlar, benden sana hediye olsun, al götür ey Abdullah" dedi. Bunun üzerine ben:

"Onlardan bir tanesini binmek için kendine bırak" deyince:

"İçeresinde Allah Resulünün bulunduğu bu toprağı, bir hayvanın tırnaklarıyla çiğnemekten Allah'tan utanırım" dedi.

Bu ulu dağın ve bu taşkın denizin bunun gibi daha nice menkibeleri vardır.

'er-Risaletül-Müstedrefe' sahibi el-Kattani: *"Ebu Ömer ibnü Abdil-Berr'in, İmam Malik'in Muvatta'ındaki mürsel, munkatı' ve mu'dal hadisleri senedlerine isal eden bir kitabı vardır. Ve İmam Malik'in Muvatta'ındaki, hiçbir kimseye isnad etmeden "bana ulaşan" ve "sika kimselerden" diyerek rivayet ettiği hadislerin tamamı altmış tane olup, tanınmayan dört hadis müstesna, hepsi de Malik'den başka bir tarik'le müsned olarak rivayet edilmiştir"* der ve sonra bunları zikreder.

Eş-Şeyh Salîh el-Fülani: *"İbnüssalah'ın içeresinde bu dört hadisi senedlerine isal eden bir eserini gördüm"* demiştir.

---

1) Hadis'in senedi zayıftır. Bazıları da "aslı yoktur" demiştir.

9. İMAM AHMED VE MÜSNEDİ

Şevkani onun hakkında şunları kaydeder:

"Ahmed ibn Hanbel'e gelince, O, imameti ve yüceliği üzerinde ittifak edilen büyük imam Ahmed ibn Hanbel ibn Hilal eş-Şeybânî'dir. Ahmed ibn Hanbel hadis toplamak için Şam, Hicaz, Yemen ve daha bir çok beldelere seyahatlarda bulunmuştur. Süfyan ibn Uyeyne ve onun tabakasına mensup olan şeyhlerden hadis dinlemiştir. Kendisinden, (de) şeyhlerinden bir cemaat ve sayılamayacak kadar kimse hadis rivayet etmiştir. Bunların rasında el-Buhari ve Müslim de vardır."

Ebu Zur'a: *"Ahmed ibn Hanbel'in oniki deve yükü kitabı vardı. Onların hepsini kalbinde muhafaza ederdi ve bir milyon hadisi ezbere biliyordu"* demiştir.

İmam Ahmed hicri 164 senesinin rebiül evvel ayında dünyaya geldi ve sahih olan görüşe göre, 241 senesinde vefat etti. O'nun parlak kerametleri vardır. Ve meşhur 'el-Mihne' olayı ile imtihan edilmiştir.

Tarihçiler onun terceme-i halinden uzun uzun bahsetmiş ve bu esnada birtakım acib ve garaib olayları zikretmişlerdir. ez-Zehebi 'Siyer-i A'lamünnübela' adlı eserinde onun terceme-i halini elli sahife halinde beyan etmiştir. Onun terceme-i haline dair müstakil eserler de tasnif edilmiştir.

Ahmet ibn Hanbel'in 750.000 hadis içerisinden seçerek yazdığı ve içerisine kendisiyle ihticac edilen hadislerden başkasını sokmadığı büyük bir müsnedi vardır.

Bazıları mübalağa ederek ondaki bütün hadislerin sahih olduğunu söylemişse de, İbn'ül Cevzî; İçerisinde bir takım yalan ve mevzu hadisleri irad ettiği 'Kitab'ül-Mevzuatı'ında bunlardan bir çoğunu mevzu hadisler arasında zikretmiştir.

Ahmed ibn Hanbel (r.a.), kitabında bir takım zayıf, hasen ve sahih hadisleri

irad etmektedir. Kendisini, bazı hadisleri hakkında bir kısım alimler muahaza etmiştir. Ve Hafız ibn-ül-Hacer, içerisindeki bütün hadisler hakkında müelliflerinin sıhhat şartına uymadığı Muvatta ve Sünen-i Erbaa (Ebu Davud, Nesai, Tirmizi ve İbn-i Mace'nin sünenleri) gibi kitaplardan mevzu hadisleri ayıklayarak mükemmel bir şekilde tashihe tabii tuttuğu gibi aynı tarzda, bunun da tahkikini yaparak içerisindeki bütün hadislerden uydurma şüphesini uzaklaştırmıştır. Şunu hemen belirtelim ki, Ahmed İbn Hanbel'in müsnedindeki Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadisler, Sünen-i Ebu Davud ve Tirmizi'deki, Zaid hadislerden daha zayıf değildir. Nitekim el-Iraki, bu eserde mevzu olarak sadece dokuz hadis bulunduğunu zikretmekte ve bunlara İbn-ül Cevzi'nin 'Kitabü'l Mevzuat'ında irad ettiği onbeş hadisi izafe ederek bunların mevzu olmadığını birer birer müdafaa etmektedir. Ancak Suyuti, Ahmed'in müsnedinde mevcud olan ve İbn'ül-Cevzi'nin izah ettiği diğer bir takım hadislerin el-Iraki'nin gözünden kaçmış olduğunu söylemiş ve tamamı ondört tane olan bu uydurma hadisleri 'Ez-Zeylül Muhammed' adını verdiği bir cüz'de toplayarak kesin bir dille reddetmiştir.

Hafız İbn'ül Hacer ise, 'Ta'cilül menfaah fi ricailil-Erbaah' adlı eserinde *"Ahmed ibn Hanbel'in müsnedinde üç veya dört hadisden başka aslı olmayan hiç bir hadis yoktur. Bunlardan birisi de, "O, cennet'e emekleye emekleye girecektir." şeklinde rivayet olunan Abdurrahman ibnü Avf hadisidir. Bu da, Ahmed ibn Hanbel'in katibine atmasını emredip de katibin sehven kaydetmiş olmasına hamledilmek suretiyle mazur görülmüştür."* demiştir.

el-Haysemî de; 'Zevaid'ül Müsned'inde *"Şüphesiz ki, Ahmed ibn Hanbel'in müsned'i, sahih olma yönünden diğerlerinden daha sahih'dir. Hadislerin çokluğu ve siyakının güzelliği hususunda onun müsnedine hiçbir müsned kitabı denk olamaz."* demiştir. Keza İmam Suyuti 'el-Camiül-Kebir' adlı eserinin mukaddimesinde *"Ahmed'in müsnedindeki hadislerin tamamı makbuldür. Çünkü ondaki zayıf hadisler, hasen hadis derecesine yaklaşmaktadır."* demiştir.

'er-Risaletül-Müstedrefe' sahibi el-Kattani de İmam Ahmed'in müsnedinden bahsederken:

İmam Ahmed'in müsnedine gelince: *"O, sünnetleri ihya eden -ve 241 senesinde Bağdad'ta vefat eden- Ebu Abdullah, Ahmed ibn Muhammed ibn Hanbel eş-Şeybani, el-Mervezi el-Bağdadi'nin müsnedidir. İmam Ahmed ezbere bir milyon hadis biliyordu. Onun bu müsnedi başta, bilinen on imamın müsnedi olmak üzere, bununla beraber oğlu Abdullah'ın ve onun ravi'si olan Ebu Bekir el-Katii'nin ziyadatları da dahil, onsekiz müsnedi ihtiva etmektedir"* demiştir.

Ekseri alimler arasında onun kırkbin hadis ihtiva ettiği, görüşü şöhret kazanmıştır. Ebu Musa el-Medini: *"Muhaddislerden devamlı, bu şekilde işitirdim. Hatta bunu Ebu Mansur İbn Züreyga (Zerig)'a da söylerdim"* demiştir. el-Hafız

Şemsüddin Muhammed ibn el-Hüsyen et-Tezkire'sinde bunu açıkça beyan ederek *"Ahmed ibn Hanbel'in müsnedindeki hadislerin adedi mükerrerleriyle beraber kırkbindir."* demektedir. Başkalarının hilafına, görüşüne itimad olun İbn'ül Münadi ise, şöyle demektedir. *"Ahmed'in müsnedindeki hadislerin tamamı otuzbin hadisdir. İmam Ahmed onları 750.000 den daha fazla hadis içerisinden seçmiş ve ona göre kendileriyle ihticac edilen hadislerden başkasını kitabına almamıştır."* Nasıl ki, bazıları ona sahih ismini vermekle mübalağa etmişse, aynı şekilde İbnüssalah'ın sünen kitaplarını ondan üstün sayması ulema tarafından ayıplanmıştır. Doğru ve gerçek olan: İçerisinde, zayıflık bakımından bazısı bazısından daha şiddetli olmak üzere birçok hadisin mevcud olduğudur. Hatta İbnül Cevzi bunlardan bir çoğunu mevzuatına dahil etmiştir. Fakat Ahmed ibn Hanbeli, bazı hadisleri hususunda el-Hafız Ebu'l-Fadl el-Iraki ve diğer bazıları hususunda da 'el-Kavlül müsedded fiz-Zübbi an müsnedi İmam Ahmed' adlı kitabında, el-Hafız ibn-ü Hacer ve de 'ez-Zeylül Muhammed ale-l Kavlil müsedded' adlı eserinde İmam Suyuti'yi muahaze ve tenkid etmişlerdir. Bu imamlardan birincisi (İbn Hacer) (Muvatta ve sünen-i erbaa gibi içerisindeki hadislerin) bütünün de (müelliflerinin) sıhhat şartına uymadığı kitaplardan mevzuu hadisleri ayıklayarak mükemmel bir şekilde tashihe tabi tuttuğu gibi, Ahmed ibn Hanbel'in (r.a.) müsnedinin tahkikini yaparak ve bütün hadisleri üzerinden uydurma şüphesini nefyederek: *"Onun müsnedindeki, Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadisler sünen-i Ebi Davud ve Sünen-i Tirmizi'deki Sahiheyn üzerine zaid olan hadislerden daha zayıf değildir."* demiştir. Diğerleri ise: *"Onun müsnedindeki zayıf hadisler, muteahhirun ulemasından bir çoğunun sahih saydıkları, hadislerden daha güzel bir durum değildir"* demiştir.

İsfahanlı hafızlardan bazıları ve aynı şekilde el-Hafız Nasıruddin ibn Züreyg ve ondan sonra gelen bir kısım musannifler Ahmed ibn Hanbel'in müsnedini bablara göre tertip etmiştir. Daha sonra Hafız Ebu Bekir ibn el-Muhip bunu, 'Esmaülmukıllîn' adlı eserde alfabetik sıraya göre tertip etmiştir. Ayrıca Ahmed ibn Hanbel'in oğlu el-Hafız Ebu Abdurrahman Adullah el-Bağdadi'nin (V. 290) Onun müsnedi üzerine yazılmış bir 'zevaid'i vardır. Bu eser hacim bakımından müsnedin dörtte biri kadardır. Ve rivayete göre onbin hadis ihtiva ettiği söylenilmektedir. Aynı şekilde Abdullah'ın, babasının 'Kitabü'z-Zühd' adlı eseri üzerine tasnif ettiği bir zevadi mevcuddur. Bunlardan başka el-İmam Hafız Ebu Bekir Muhammed ibn el-Hafız Ebu Muhammed Abdullah el-Makdîsî el-Hanbelî'nin 'Ahmed'in bu müsnedini alfabetik sıraya göre tertip ettiği bir eseri bulunmaktadır.

Tamamlanmamış bir hizmet olmakla beraber, Ahmet ibn Hanbel'in müsnedi üzerine yapılan çağdaş hizmetlerin en mükemmeli eş-Şeyh Ahmed Şakir'in: Ve İmam Hasan el-Benna'nın babası eş-Şeyh Abdurrahman el-Benna'nın (r.a.) hizmetleridir. Zira Abdurrahman el-Benna, müsnedi fıkhi ve ilmi bablarına göre

tertip ederek şerhetmiştir.

İmam Ahmed'i ve kitabını tanıtırken el-Münavi de:

Sünneti müdafaa eden, mihnet'e sabreden: ve İmam Şafii'nin hakkında kaydeder:*"Bağdad'da ondan daha fakih ve daha zahid kimse yoktu"* dediği ve İmam'ül-Haremeyn'in: *"Sünnetin Yüz'ünden bid'ad lekesini arıttı ve Ümmet'in akidesinden müphemi kaldırdı"'* diyerek medheddiği İmam Ahmed: Muhammed ibn Hanbel'in oğludur.

İmam Ahmed 154 senesinde Bağdad'da dünyaya gelmiştir. Şafii'den, İbn Mehdî'den ve daha bir çok halkadan hadis rivayet etmiş, kendisinden de Şeyhân (Buharî ve Müslîm) ve başkaları rivayette bulunmuştur. 241 senesinde vefat ettiğinde ölüm haberiyle dünya çalkalanmıştır.

İbn'ül Medînî şöyle der: *"İmam Ahmed'in yaklaşık kırkbin hadis'den meydana gelen Müsned'i, İslam'ın asıl kaynaklarından bir asıldır."* İbn'üs-Salah ise: *"Ahmed'in müsnedi ve Ebu Ya'la el-Müsili, el-Mezzar, Darimi, İbn'ü Raheveyh ve Abd ibn Humeyd'in müsnedi ve benzeri gibi müsnedler, kendileriyle ihticac ve itimat edilmesi hususunda usulü hamse ve benzerlerine -Yani Sünen-i İbn Mace'ye- ulaşamaz."* Irak'i ise, *"Ahmed ibn Hanbel'in müsnedinde zayıf hadislerin çokluğu bir gerçektir. Hatta onun içinde bir cüz halinde cem'ettiğim mevzu hadisler bile vardır."* demiştir. Fakat talebesi, Hafız İbn Hacer, Ahmed İbn Hanbeli, *"On'da (müsnedinde) dört hadis'den başka aslı olmayan hiçbir hadis yoktur. Bunlardan biri de "O, cennete emekleye emekleye girecektir." şeklindeki Abdurrahman İbn'ü Avf hadisidir."* diyerek müdafaa etmiştir. Ve aynı şeklide 'Tecridü Zevaidü'l-Bezzar' adlı eserinde, İbn Hacer, *"eğer bir hadis Ahmed'in müsnedinde bulunuyorsa, onu başka müsnedlere isnad etmek gerekmez"* demiştir.

10, 11, 12. TABERANİ VE ÜÇ MU'CEMİ

'er-Risaletü'l Müstedrefe' sahibi İmam el Kattani bu konuda şunları kaydetmektedir:

"Mu'cem kitapları, muhaddislerin ıstılahında, hadis-i şeriflerin, içerisinde sahebe isimlerine, yahud şeyhlerin veya beldelerin veyahud da daha başka şeylerin isimlerine göre tertib edilerek zikredildiği kitaplardır. Galip olan: alfabetik sıraya göre sahabe isimleri hakkında te'lif edilen, Taberani'nin 'el-Mucemü'l-Kebirin'de olduğu gibi, alfabetik sıraya göre tertip edilerek yazılmalarıdır. Ebu Hureyre'nin Müsnedi bunların dışındadır. Zira Taberani, onun hadislerini müstakil bir eser halinde tasnif etmiştir. Taberani'nin oniki ciltten meydana gelen bu eserinde altmışbin hadis zikrettiği söylenilmektedir. İbn-ü Dıhye bunun hakkında: "O, dünyanın en büyük mu'cemedir." demektedir. Muhaddisler mutlak olarak 'mu'cem' dedikleri zaman, işte bu tür eserleri kasdederler. Bu türden başkası kastedildiği zaman herhangi bir sıfatla kayıt altına alınır."

Mu'cemul Evsat: Taberani bu eserini, şeyhlerinin isimleri hakkında te'lif etmiştir. Onun şeyhlerinin sayısı ikibin'e yaklaşmaktadır. Öyle ki, rivayetinin genişliği ve şeyhlerinin çokluğu sebebiyle Taberani için: "O, kendisinden sonra yaşamış olanlardan bile rivayet eder." denilmiştir. Hadislerinin çoğu garip hadislerdir." ez-Zehebi: *"Taberani bu eserini Darakutni'nin, içeresinde rivayetlerin geniş olmasının faziletlerini beyan ettiği el-Efrad'ına benzetmiştir."* demektedir. Taberani'nin bu eserinde de otuzbin hadis bulunduğu söylenmektedir. Eser hacimleri oldukça büyük altı cilttir. Taberani, bu eserini yazarken çok güç-

---

1) Binden fazla hadis rivayet edenlere el-Muksirun denilir. Fakat bu ünvan özel olarak sahabe için kullanılmaktadır. Müellif bu ifadeyi Taberânî için de kullanmıştır. Bu vasıfla sahabeden şu yedi kişi tavsif edilmiştir. Ebu Hereyre, Abdullah ibn Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe, Abdullah ibn Abbas, Cabir ibn Abdullah ve Ebu Said el-Hudrî (r.a) (Çev.)

lük çektiği için *"Bu kitap benim ruhumdur"* derdi. Zehebi onun bu eserinde: *"Nefis, aziz ve münker herşey mevcuddur."* demektedir.

el-Mu'cemüs-sağir: Bu eser bir cilt halinde olup, Tebarani onda, ekseriyetle her şeyhinden bir hadis rivayet etmekle yetinerek bin şeyhten hadis tahric etmiştir. İçerisindeki hadislerin tamamının yirmibin olduğu söylenmektedir. Bunu pek çokları zikretmiştir. Fakat el-Mukrî (Mukarrî), 'Fethul-Mülteal' adlı eserinde 'İrşadül mühtedin li meşayihi ibn-i fihd Takiyyiddin' adlı eserinden naklederek Taberani'nin 'el-Mu'cem'üs-Sağir'inin bir cilt olduğunu ve senedleriyle beraber binbeşyüz hadis ihtiva ettiğini zikretmekte ve *"Çünkü Taberani onda, her şeyhinden bir veya iki hadis olmak üzere bin şeyhden hadis tahriç etmiştir"* demektedir. Doğru ve gerçek olan da budur. Allah daha iyisini bilir.

el-Münavi ise Müellifi tanıtırken şunları kaydeder: O, birçok tasnifi bulunan, cevval ve muksirun(1) hafızlardan biri olan Süleyman el-Lah'mi Ebu'l-Kasım'dır. Aralarında Ebu Zur'a ve tabakasına mensup olan şeyhlerin de bulunduğu bin'den fazla şeyh'den hadis almıştır. Kendisinden de Ebu Nuaym ve başkaları hadis almıştır." Zehebi onun için *"İtimad edilendir, sadıktır ve çok doğrudur, hafızası çok genişti illetleri, ravileri ve konuları iyi bilir, tasnifi pek çoktur, hadis ve hadis ilimleri bakımından en yüksek dereceye haizdir. İbn-ü Mürdeveyh'in (Taberani'nin) kardeşi hakkındaki konuşması, kendisi hakkında zannedilmiştir. Halbuki öyle değildir. Aksine Teberânî sağlam bir hafızdır. Taberani, 360 senesinde 110 yaşında iken, İsfahan'da vefat etmiştir"* der.

Bizim bu kitapta, Taberani'nin mucemlerinden aldığımız hadisler, Nureddin el-Heysemi'nin Kütübü Sitte üzerine, Taberani'nin zevaidini cemettiği farzedilen 'Mecma'üzzevaid' adlı eserinde bunlardan tahriç ettiği hadisler nisbetinde olmuştur. Bu sebeble biz deriz ki: Muhakkak ki, bu kitabımızı her kim okursa, Taberânî'nin münferid olarak rivayet ettiği Sünneti Nebevî ile alakalı hadislerden hiç bir hadis gözünden kaçmamış olacaktır.

Taberani'nin bu eserlerini elde etmek için uzun müddet araştırma yaptıktan sonra, el-Mu'cemül Kebirin matbu bazı cüzlerini elde ettik, fakat onlarda bu kitabımızda naklettiğimiz rivayetler hususunda mukayese yapmamıza yarayacak yeterli malzemeyi bulamadık.

13. İBN-Ü HİBBAN VE SAHİHİ

Muhammed ibn Ca'fer el-Kattani ibn Hibban ve Sahihinden bahsederek şöyle demektedir:

"Daha önce zikredilen Muvatta ve Sahiheyn'in dışında, müelliflerinin sahih hadis şartına bağlı kalarak tasnif ettiği sünnet kitaplarından biri de Şafii mezhebine mensup Ebu Halim Muhammed ibn Hıbban ibn Ahmed ibn Muaz el-Yemenî el-Büstini'nin -ki Horasan tarafında el-Gavr beldelerinden büyük bir belde olan Büst'e nisbet edilmiştir- Sahihidir."

354 senesinde Büst'te vafat eden ibn-ü Hibban büyük hafızlardan biridir ve pek çok eseri mevcuttur. Beş ciltten müteşekkil olan sahihi 'et-Takasim ve'l-Enva' diye isimlendirilmiştir. Tertibi, ne bablara göre ne de müsned kitaplarını tertibine benzer. Kendisine has orijanal bir tertibi vardır. Bu kitaptan herhangi bir şeyi bulmak gerçekten çok zordur. Fakat Hanefî mezhebine mensup muteahhirun ulemasından, fakih ve nahivci, -739 senesinde Kahire'de vefat eden- el-Emir Alaüddin Ebu'l-Hasen Ali ibn Bilban ibn-Abdullah el-Farisî onu fıkhi konularına göre güzel bir şekilde tertib ederek 'el-İhsan fi takribi sahihi ibn Hibban' adını vermiştir. Bu zat aynı şekilde Taberani'nin 'el-Mu'cemül Kebir'ini de bablara göre tertib etmiştir. İbn-i Huzeyme'nin sahihinin hilafına, İbn Hibba'nın sahihi bugün tamamıyla elimizde mevcuttur. Sahâvînin de dediği gibi ibn'Huzeyme'nin sahihinin büyük bir kısmı kaybolmuştur. Buhari ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'sahih türünde', en sahih kitabı tasnif eden musannıflar sırasıyla ibn Huzeyme, İbn Hıbban ve el-Hakim, ibn-Ebi Abdullah'dır denilmiştir.

Doktor Muhammed edib es-Salih 'Lemâhûtün fî usulil-Hadis' adlı kitabında ibn Hibban ve sahihinden şu şekilde bahsetmektedir:

"Bu sahihin musannifi, Şafii mezhebine mensup el-Hafız Ebu Hatim Muhammed ibn-Ahmed ibn Hibban el-Büstî'dir. İbnü Hibban: Ebu Abdurrahman en Nesâî, Ebu Bekir ibn Huzeyme, Ca'fer ibn Ahmed, ed-Dımeşki ve Mısır'dan Horasan beldelerine varıncaya kadar pek çok şeyhden hadis dinlemiştir. Kendisin-

den de el-Hakim Ebu Abdullah, Mansur, Abdullah el-Halidî ve daha başkaları hadis rivayet etmiştir. İbn Hibban büyük hafızlardan biridir."

Hatip el-Bağdadî' *"İbn Hibban zeka ve şeref yönünden itimada şayan bir hadisci idi"* demiştir. O'nun sahihinin yanısına Hadis ve Tarih konularında yazılmış pek çok tasnifatı (eseri) ve ayrıca 'ed-Duafa' adlı bir kitabı vardır.

el-Hakim onun hakkında: *"İbn-ü Hibban fıkhında, lugatte ve hadis ilminde ilim hazinelerinden biriydi"* demiştir.

Yakut el-Hamevî de: *"O, başkalarının güç yetiremeyeceği kadar hadis tahriç etti."* demiştir.. İbn Hibban 354 senesinde vefat etmiştir.

el-Müna'vi onu tanıtırken şunları kaydeder: *"Şafii mezhebine mensup büyük bir fakih olan Muhammed ibn Hibban Ebu Hatim el-Temimi el-Büsti büyük hafızlardan biridir. en-Nesai Ebu Ya'la, el-Musuli, İbn Huzeyme ve büyük bir halkadan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Hâkim ve başkaları hadis rivayet etmiştir. İbn Hibban çeşitli konularda çok değerli kitaplar tasnif etti. Bunlar arasında 'Tarihus-sikat' ve 'Tarihud-Duafa'sı da vardır."*

İbn Hibban, Semerkand'da kadılık görevini üstlendi. Hadisde rehber, fıkıh, kelam, tıp, felsefe ve astronomi alanlarında büyük bir alimdi. Bu sebeble mihnete ve zorluğa düştü. İlmini çekemeyenler tarafından zındıklıkla itham edilerek idamına fetva verildi. Nihayet 354 senesinde 80 yaşında iken vefat etti.

el-Münavi, onun sahihi hakkında ise şunları kaydeder:

"İbnü Hibbanın sahihi et-Takasim ve'l-Enva' diye isimlendirilmiş olup, muhaddisler arasında el-Hakimin müstedrekinden önde gelir. el-Hazimî: İbn Hibban hadis ilmine Hakim'den daha muktedir idi. el-Hakim ise ondan daha müsamahakardı" demiştir. Hazimî bu sözüyle İbnü Hibban'ın hasen hadisleri sahih olarak isimlendirdiğini kasttetmişse de 'Et-Takrib'in açıklamasından çıkan netice buna muhaliftir. Nitekim Zeynüddin el-Iraki 'Hakim'in şartlarını tarif etmeksizin, İbnü Hibba'nın hadislerini rivayet etmek için, ravinin sika, tedlisten uzak (mudellis olmayan) ve şeyhinden bizzat işitmiş olmasını şart koştuğunu ve iltizam ettiği bu şartlara titizlikle uyduğunu ileri sürerek el-Hazimî'nin görüşünü reddetmiştir. El-Irakî *"Tetkikinin mükemmelliği sebebiyle ibn Huzeyme'nin sahihi ibnü Hıbbanın sahihinden mertebe bakımından daha üstündür. Dolayısıyla Buharî ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'Sahih' türünde en sahih kitabı tasnif eden musannifler sırasıyla İbn Huzeyme, İbn Hibban ve el-Hakim Ebu Abdullah'dır"* demiştir.

İbnu Hacer de şöyle demiştir: *"İbnü Hibban kitabında, sahihine sadece ezberlemek amacıyla tertip etmediğini zikretmiştir. Zira güzelce tertip etmiş olsaydı kitabında mevcut olan bütün hadisleri kolayca bulacağına güvenir dolayısıyla onları (kitabını) ezberlemezdi. Hadisleri bulma imkanı zorlaşınca, bu durum kendisini bütün hadisleri hatırlayabilmek için ezberlemeye sevketmiştir."*

14. İBN HUZEYME VE SAHİHİ

'er-Risaletü'l-Müstedrefe sahibi Muhammed ibn Cafer el-Kattani şöyle demiştir:

"Sünnet kitaplarından bir kısmı da, Muvatta ve Sahihayn'ın dışında, musanniflerinin hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını beyan ederek tasnif ettiği kitaplardır. Şafii ulemasından Nişaburlu Ebu Abdullah ve Ebu Bekir Muhammed ibn İshak İbn-ü Huzeyme, İbn'ü el-Muğire es-Sülemî'nin 'sahihi' bunlardan biridir. İbn Hibban'ın şeyh'i (üstadı) olan İbnü Huzeyme muhaddisler nazarında imamların imamı olarak bilinir. 311 senesinde vefat etmiştir (r.a.)."

Dr. Muhammed Edip es-Salih 'Lemâhâtün-fi-Usul-il-Hadis' adlı kitabında ibn Huzeyme ve sahihinden şöyle bahseder:

"Bu sahihih'in müellifi şeyh'ül-İslam, Üstad Ebu Bekir Muhammed ibn İshak İbn Huzeyme en-Nisaburi'dir. İbn Huzeyme: Muhammed İbn-ü Gaylan, Utbe ibn Abdullah el-Yahmedi, Ahmed ibn Müni', Abdulcebbar ibn'il-Alâî ve bunların tabakakasına mensup olan şeyhler gibi pek çok muhaddisden hadis dinlemiştir. İbn-ü Huzeyme kendi zamanında Horasan'da imamet ve hafıza bakımından en yüksek dereceye ulaşmıştı."

Ulemadan bir çokları kendisinden hadis rivayet etmiştir. Bunlar arasında şeyhlerinden biri olan Muhammed ibn Abdi'l-Hakem Ahmed ibn'ul-Mübarek el-mustemli(1) ve Ebu Ali en-Nisaburi de vardır. Bulari ve Müslim ise sahihlerinden başka yerlerde ondan rivayette bulunmuşlardır.

İbn-ü Huzeyme (r.a.) Hicri 223 senesinde dünyaya geldi. Hicri 311 senesinde de vefat etti (r.a.).

Ne var ki, büyük bir kısmı kaybolduğu için, İbn Huzeyme'nin sahihinin ta-

---

1) el-Müstemli: Kalabalık dinleyici kitlesine hadis dikte ettiren, şeyhin sözlerini, işitmeyen kimselere duyurmak için yüksek sesle tekrar eden kimseye denir (Çev.)

mamı bugün elimizde mevcud değildir. Rivayete göre Buhari ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'sahih kitaplar' türünde tasnif edilen eserlerin en sahihi onun sahihidir. Ve şu an elde mevcud olan kısmı ulema nazarında son derece makbul tutulmaktadır. Şüphesiz bununla beraber hadislerini kabul etmeyen bir çok sika'nın görüşlerine de rastlayabiliriz.

İbn-ü Huzeyme'nin sahihini tahkik eden Doktor Muhammed Mustafa Azami, İbn Huzeyme'nin sahihini takdim ederken kendisi ve sahihi hakkında şunları kaydetmektedir:

"Üçüncü ve dördücü asırlar olmak üzere hicri iki asır netice itibariyle İslam kültürünün en olgun çağlarından sayılır. Hicri birinci asırda sahebe-i kiram'ın (r.a.) elleriyle dikilen ve ikinci asırda tabiün ve tebeü-t tabiünin elleriyle sulanan fidanlar, üçüncü ve dördüncü asırlarda olgun ve lezzetli bir şekilde meyvelerini vermeye başladı. İslam'ın bu altın çağında, Mücşer İbn Müzahim'in Mevlası, üstadların üstadı, ufukların fakihi, mutlak müctehid Ebu Bekir Muhammed İbn İshak İbn Huzeyme en-Nîsâbûrî 223 senesinin sefer ayında Nisabur'da dünyaya geldi."

İbn Huzeyme küçüklüğünden itibaren hadis ilmiyle ilgilenmeye başladı. İshak İbn Raheveyh (V.238) ve Muhammed İbn Humeyd'den (V.230) hadis dinledi. Fakat henüz fehmi ve basireti gelişmeden önce çocukken yazdığı için onlardan hadis rivayet etmemiştir.

İBN HUZEYME'NİN HADİS TOPLAMAK İÇİN YAPTIĞI SEYAHATLER

İbn Huzeyme, devrinin adetlerine uyarak, hadis dinlemek için seyahat etmek istedi. İbn Huzeyme, Kuteybe'nin yanına gitmeyi ve ondan hadis dinlemeyi çok arzu ediyordu. Bunun için babasından izin isteyince, babası onun bu isteğine: *"Sana izin verebilmem için önce Kur'anı ezberle"* cevabını verdi. İbn-ü Huzeyme şöyle diyor: *"Böylece Kur'anı da ezberledim. Babam bana "Hatim ile teravih namazı kıldırıncaya kadar bekle" dedi. Ramazan'da bunu da yapıp bayram olunca babam bana izin verdi. Bunun üzerine Merv'e gittim. Orada Muhammed İbn-i Hişam (Heşîm'in talebesi)'dan hadis dinledim. O sırada bize Kuteybe'nin ölüm haberi geldi. Kuteybe'nin vefatı 240 senesinde vukuu bulmuştur."*

O halde, buna göre İbn Huzeyme ilmi seyahetlerine 17 yaşlarında iken başlamış oluyor. Gerçekten onun seyahet ettiği şehirler o zamanki şark İslam beldelerini içine alacak kadar geniştir. O;

Nisabur'da: İbn-ü Raheveyh ve diğerleri,

Merv'de: Ali İbn Muhammed ve diğerleri,

Rey'de: Muhammed ibn Mihran ve diğerleri,

Şam'da: Musa İbn Sehl er-Remli ve diğerleri,

el-Cezire'de: Abdulcebbar ibn-il-Ala'i ve diğerleri

Mısır'da: Yunus ibn Abdil A'la ve diğerleri,

Vasıt'da: Muhammed ibn Harb ve diğerleri,

Bağdad'da: Muhammed ibn-İshak es-Sagani ve diğerleri

Basra'da: Nasr ibn Ali el-Ezdi el-Cuhdami ve diğerleri,

ve Kufe'de: Ebu Kureyb Muhammed ibn el-Ala-i.

el-Hamedani ve diğerlerini dinlemiştir.

Aynı şekilde el-Buhari. Müslim İbn Haccac el-Kuşeyri, Zuhali ve bir halkadan da hadis dinlemiştir.

Kendisinden de: aralarında -sahihlerinden başka yerlerde- Buharî ile Müslim, Muhammed ibn Abdullah ibn Abdil Hakem -ki onun şeyhidir- Yahya ibn Muhammed ibn Sad, Ebu Ali en-Nisaburi ve daha bir halkanın da bulunduğu şeyhlerinden bir cemaat hadis rivayet etmiştir.

Bunlardan başka Nisabur'da kendisinden hadis rivayet edenlerden biri de torunu Ebu Tahir Muhammed ibn-i Fadl Muhammed ibn İshak ibn Huzeyme'dir.

İBN HUZEYME'NİN EDEBİ CESARETİ

İbn Huzeyme hiç kimseden korkmayacak kadar cesur biriydi. Ebu Bekir ibn Baleveyh -İbn-ü Huzeymeyi: *"El-Emir İsmail ibn Ahmed'in yanında idim. O sırada Emir, babasından naklen, isnadında hata ederek bir hadis rivayet etti. Bunun üzerine yaptığı hatayı derhal reddettim. Yanından çıktığımda el-Kâdî-Ebu Zerre: "Biz yirmi yıldan beri bu hadisin hatalı olduğunu bilirdik de hiç birimizin reddetmeye gücü yetmezdi." dedi. Ona: Resulullah (a.s.)'a isnad edildiği halde içerisinde hata veya tahrif bulunan bir hadisi işitip de onu reddetmemem bana helal değildir." derken işittim demiştir."*

15. EBU YALA EL-MUSILİ VE MÜSNEDİ

'er-Risaletül-Müstedrefe' sahibi el-Kattanî, ebu Ya'la ve Müsnedinden bahsederken şöyle der:

"Müsned kitaplardan biri de sîka (mutemet) ve meşhur hafız Ebu Ya'la Ahmed ibn Ali İbn'ül-Müsenna et-Tamimi el-Mûsîlî'nin müsnedidir. Ebu Ya'la 306 senesinde yüz yaşının üzerinde iken, vefat etti. Eşsiz ve emsalsiz bir hadisciydi. İnsanlar hadis almak için kendisinin bulunduğu yere seyahat ederdi. Müsned-i sagîr ve Müsned-i Kebîr olmak üzere iki müsnedi vardır"

Onun müsnedi hakkında el-Hafız İsmail İbn Muhammed İbn'ül Fadl et-Temîmî: "*El-Adenî ve Ebu Münî'nin müsnedi gibi muhtelif müsnedleri okudum. Hepsi de nehirler gibiydi. Fakat Ebu Ya'lanın müsnedi kendisinde nehirlerin toplandığı denizler gibiydi*" demiştir.

Elmünâvî de Ebu Ya'la'yı tanıtırken şöyle der: *"O, el-Hafız, es-Sebt(1) el-Cezire'nin muhaddisi Ebu Ya'la Ahmed ibn Ali ibn'ül-Müsenna et-Temimi'dir. Yahya ibn Main ve onun tabakasına mensup şeyhlerden hadis dinlemiştir."*

Kendisinden ise İbn Hıbban, el-İsmailî ve diğerleri hadis rivayet etmiştir. Ebu Ya'la, Sıdk, Emanet, İlim ve Hilm ehlidir. İbn Hibban ve el-Hakim Ebu Abdullah onun güvenilir (sika) bir kimse olduğunu tasdik ederler. Ebu Ya'la 210 senesinde dünyaya geldi ve 306 senesinde vefat etti.(2)

---

1) es-Sebt ifadesi bir ravînin sağlam ve güvenilir olduğunu bildirmek için kullanılır. (Ç.)

2) Münavi'nin verdiği doğum ve ölüm tarihlerinden onun 96 yaşında iken vefat ettiği anlaşılıyor. El-Kattani ise 100 yaşının üzerinde iken demişse de aralarında bir ihtilaf vardır.

16. EBU BEKİR EL-BEZZAR VE MÜSNEDİ

Muhammed ibn Ca'fer el-Kattânî Ebu Bekir ve Müsnedini tarif ederken şunları kaydeder:

"Müsned kitaplarından biri de: 292 senesinde Remle'de(1) vefat eden meşhur hafız Ebu Bekir Ahmed ibn Amr ibn Abdulhalık el-Bezzar el-Basri'nin müsnedidir. O'nun, biri 'el-Müsnedü's Sağir' diğeri 'el-Bahruzzahir' diye isimlendirilen ve içerisinde hadislerin sahihini sahih olmayanlardan ayırdığı 'el-Kebîrül-Muallel' olmak üzere iki müsnedi vardır."

El-Iraki: *"O, (bunu) -Hangi hadisin sahih, hangisinin sahih olmadığını beyan etme ameliyesini çok az hadis'de yapmıştır. Ancak şu var ki, bazı ravilerin, hadisin rivayetinde teferrüd ettiğini ve bu hadisi destekleyen başka bir mütebaatin bulunduğu beyan eder"* demiştir.

Bizim bu kitapta: Bezzar'ın müsnedinden aldığımız hadisler, Heysemi'nin 'Mecma'üz zevaid' veya 'Keşfü'l estar an Zevaidil-Bezzar Ala-Kütübi-s-Sünne' adlı kitabında, Bezzar'ın müsnedinden kütübü sitte üzerine tahriç etmiş olduğu 'zevaid' hadisler nisbetinde olmuştur. Bu sebeple biz bu kitabımızda, onlar içerisinden kendisinde sahih veya hasen hadisin şartları bulunan ve bu kitaptaki amacımıza muvafık olan hadisleri seçeceğiz.

el-Heysemi 'Keşfü'l-Estar'ı takdim ederken şunları kaydetmektedir.

"Ebu Bekir el-Bezzar'ın 'el-Bahruz Zahir' adı verilen müsnedinin; arzu edenlerin elde etmeleri çok zor ve tahkik edilmeden önce çok fazla zaman alacak olan, fakat kendisinden insanların istifade edeceği ilimlerden bir demet ihtiva ettiğini gördüm. Bunun için ondaki "kütübü sitte üzerine zaid olan veya kütübü sitte ile müşterek olup da kendisinde ziyade bulunan bütün hadisleri araştırarak cemetmek istedim..."

---

1) Filistin'de er-Remle diye bilinen bir kasabanın adıdır.

17. EL HAKİM VE MÜSTEDREKİ

Muvatta ve sahiheynin dışında musanniflerin hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını iltizam ederek tasnif ettiği kitaplardan biri de(1) 406 senesinde vefat eden 'Kitabü'l-iklil', 'Kitabü'l-Medhali-ileyhi', 'Tarihi Nisabur', 'Fadailü-ş-Şafii' ve daha başkaları gibi daha önce misli görülmemiş pek çok tasnifatın sahibi ibn'ül Beyyi' (el Beyyiü) lakabıyla maruf Ebu Abdullah Muhammed ibn Abdullah ibn Muhammed Hamdaveyh el-Hakim ed-Dabiyy et-Tahmani en Nisaburi'nin 'el-Müstedrek Ala'sı-sahihayn- diye bilinen müsnedidir. el-Hakim bu kitabını Buhari ve Müslim'in veya herhangi birisinin sahih şartına uyduğu halde veya hiç birinin sahih şartına uymadığı için onlar tarafından zikredilmeyen sahih hadisleri bir araya getirerek tasnif etmiştir. Ancak hadisleri sahih kabul ederken müsamahakar davranmıştır. Ulema talebesi el-Beyhaki'nin hadisleri tetkik ve araştırma yönünden ondan daha şiddetli olduğunda ittifak etmiştir.

El-Hafız Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed ibn Ahmed ibn Osman et-Türkmani el-Faruki ez-Zehebi ki ona 748'de vefad eden en-Nusayr ed-Dımeşki eş-Şafiide'de olduğu gibi: Zeheb'e (altın) nisbetle zehebi denilmiştir. Hakimin bu müstedrekini telhis ederek içerisindeki hadislerin bir çoğunun zayıf, münker ve mevzi olduğunu beyan etmiştir. el-Hafız şemsuddin bir ifadesinde *"Şüphesiz ulema Tirmizî ve Hakim'in hadisleri sahih kabul etmesine itibar etmezler"* demektedir. İbnü'l cevzî de onun 60 yahut bu kadar hadisini 'Kitabü'l-Mevzuat'ında zikretmiştir. Fakat hadislerinin ekserisi hususunda hafız muhaddisler ona itimat ederler.

Araştırmalar neticesinde bazı hafızlar onun içerisinden yüz kadar mevzu hadisi ayırarak ederek bir 'cüz' içerisinde toplamışlardır. Celalüddin es-Suyûtî'nin bu konuda, tamamı bulunmayan, 'Tevzihü'l Müdrik fi tashih'il-Müstedrek' adını

---

1) Tercemede bu ziyade için Bkz. er-Risaletül müstedrefe sh. 20 Kahraman yayınları... İstanbul 1986 (Çeviren).

verdiği bir cüz'ü vardır. Yine aynı şekilde Hakim'in Müstedrekini Burhanüddîn el-Halebi telhis etmiştir.

Diğer taraftan Ebu sa'd el-Mâlînî ise onda Buhari ve Müslim'in sahih hadis şartlarına uygun hiç bir hadisin bulunmadığını iddia eder. Fakat ez-Zehebi bu iddianın aşırılık ve haddi aşmak olduğunu, aksine, her ne kadar senedinde illet bulunsa bile, Buhari ve Müslim'in sahih şartlarına ve diğer taraftan onlardan herhangi birisinin sahih şartına uygun zengin miktarda hadis bulunduğunu, belki de bunların tamamının kitabın yarısı kadar olduğunu ve kitabın dörtte bir kadar da senedi sahih hadis mevcut olduğunu, geriye kalan hadislerin ise sahih sayılamayacak kadar zayıf ve bazıları arasında mevzu hadislerin yer aldığını ileri sürerek onu reddeder.

Denilir ki: *"Bu hususta mevcud olan tesahülün sebebi Hakim'in bu eseri ömrünün sonlarında tasnif etmiş olması ve dolayısıyla kendisinde gaflet meydana gelmiş olması veya tashih ve tahkik yapma imkanı bulamamasındandır."*

Gerçekten kitabın geri kalan kısmına nisbetle ilk beşte birlik miktarında müsamahakarlığın cidden az olması buna delalet etmektedir. el-Hafız: *"Müstedrekin, altı cildi içerisinden hemen hemen 2 cilde yakın bir kısmından sonra Hakim'in kendi yazdırmasının sona erdiğini gördüm. Kitabın bundan sonraki kısmı ancak kendisinden icazet yoluyla alınmış olup, imla ettirilen kısım da ondan sonraki kısma nisbetle tesahül cidden çok azdır"* der. el-Hazîmî: *"İbnü Hibban, hadis ilminde, Hakim'den daha dirayetli idi"* demiştir. el-İmad ibn'il Kesir de şöyle demiştir. *"İbn Huzeyme ve ibn Hibban hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını iltizam ederdi. Bu ikisi bir çok hususta müstedrekten daha üstün, sened ve metin bakımından daha güzeldir"*. Diğerleri ise: *"Meziyet yönünden ibn Huzeyme'nin sahihi ibn Hibban'ınkinden, ibn Hibban'ın sahihi de el-Hakim'in sahihinden daha üstündür"* demişlerdir. Halbuki ibn Huzeyme de müsamahakarlık gösterme yönünden Hakim'e yakındır. Zira o da hadisleri kabul derken adaleti tevsik edilen ravilerle kayıtlı kalmamıştır. Aksine çoğu zaman hâli meçhul ravilerin hadislerini bile tahriç etmiştir. Üstelik Huzeyme hasen hadisleri sahih hadis gurubuna dahil etme yolunu benimsemiştir. Fakat bu tamamen ona ait bir ıstılap olup, ulema arasında yaygın olan bir şey değildir. Diğer taraftan ibn Huzeyme'nin sahihinde hasen hadis derecesine bile ulaşmadığı halde sahih (hadis) olduğuna hükmedilen hadisler dahi vardır. Hatta sahihle haseni birbirinden ayırdığı halde Tirmîzî'nin 'sahihdir' dediği hadisler içerisinde bile bu türden bir çok hadis vardır. Bu durumda bunlardan her birinin hadislerinde layık olduğu hükmü verebilmek için hepsinin hadislerini iyice tetkik etmek gerekir.

İmam Suyuti 'Terdib-ür-Ravi' adlı eserinde: *"el-Hafız Ebu Abdullah el-Hakim, Buhari ve Müslim'in veya yalnız birinin sahih (hadis) şartına uyan, yahut onlardan herhangi birinin sahih hadis'de aradığı şartlar bulunmasa bile her-*

hangi bir muhaddisin sahih saydığı hadisler içerisinden Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadislerin zabtına (kaydına) itina göstermiştir. Çoğu zaman da sahih kabul etme konusunda müsamaha göstererek kendisine göre sahih olmayan hadisleri, bu duruma dikkat çekerek kitabında zikretmiştir. Zehebi onun müstedrekini özetlemiş ve ondaki bir çok hadisi zayıf ve münker olmakla suçlamıştır. Ayrıca bu kitapta yer alan mevzu hadisleri bir 'cüz' halinde cem etmiştir. Bu sebeple el-Hakim'in sahih kabul etip de kendisinen başka itimat edilen imamlardan hiç birisinin hakkında sahih ve zayıf dediğine rastlamadığımız hadislerin hasen olduğuna hükmedebiliriz. Ancak hadisde zayıf sayılmasını gerektiren herhangi bir illetin açığa çıkması hali müstesna" demektedir.

Fakat Zehebi bizi, bu görüşten uzaklaştırmakta ve dolayısıyla *"el-Hakim'in sahih kabul ettiği hadisler sahih; hakkında hiç bir hüküm belirtmeyip sükunet ettiği hadisler ise -İbn-üs-Salah'ın belirttiği gibi- Hasendir"* demektedir. Hakikaten 'el-Camiüssahih' şerhinde el-Azizî'nin ez-Zehebî'nin, Hakim'in hadisler sahih sayması hususundaki açıklamalarıyla ekseriyetle ihticac ettiğini gördük. (Allah daha iyisini bilir.)

Üstad Abdülfettah Ebu Gudde 'Tedribü-r-Ravi' sahibi es-Suyuti'nin *"Hakim'in sahih kabul edip de kendisinden başka itimad edilen imamlardan hiç birinin hakkında sahih veya zayıf dediğine rastamadığımız hadislerin hasen olduğuna hükmederiz..."* sözünü şu sözleriyle tenkid etmiştir:

Bu söz İbnüs Salah'ın mukaddimesindeki sözüdür. Nevevi 'et-Takrib' adlı eserinde buna muvaffak etmiş, Suyuti de 'et-Tedrib'-urravi'sinde onu özetlemiştir. (sh. 53) Ebu Gudde bundan sonra *"El-Bedr İbn Cemaa: Doğru olan; hadislerin hasen, sahih ve zayıf olma durumlarının layıkı vechile araştırılmasıdır"* demiştir. el-Iraki de *"Buna muvafak ederek İbnüs Salah'ın böyle bir hadise "sadece hasen hükmünü vermesi despotça bir hükümdür"* demiştir.

Şeyh Ebu Gudde şöyle demektedir: *"Ancak şu kadar var ki, İbn'üs-Salah bu hükme şu görüşüne istinaden varmıştır: "Artık bu hadisler hakkında sahih olma ihtimali ortadan kalkmıştır. O halde hiç kimsenin onları sahih sayma hakkı yoktur."*

Bu düşünceden hareketle bu hadislerin araştırılması gerekir.

Fakat Nevevi'nin kitabında, üzerine hüküm bina edilen meseleye muhalif olduğu halde, buna nasıl muvafakat ettiğini anlıyamıyoruz.

18. REZİN, İBN'ÜL-ESİR VE İBN'ÜD-DEYBA EŞ-ŞEYBANİ VE USULÜ-S-SİTTE

Muhammed ibn Ca'fer el-Kattani 'er-Risaletül-Müstedrefe' adlı eserinde şunları kaydediyor:

"Cami türünde tasnif edilen kitaplardan biri de -uzun yıllar Mekke'de ikamet ettikten sonra 535 senesinde orada vefat eden Ebu'l-Hasen Rezîn' İbn Muaviye el-Abderî es-Serkastî el-Endülûsî el-Malikî'nin: Buhari, Müslim ve Muvattadan ibaret üç sahih ile sünen-i Ebi Davud, Nesai ve Tirmizi'den ibaret üç sünen olmak üzere kütübü sittenin aralarını cemeden eseridir. Bu eser 'et-Tecrid lis-Sihah ve'ssünne' diye isimlendirilmiştir. Yine aynı şekilde ibnül Esir mahlasıyla tanınan Ebu's Saadet Mecdüdin el-Mübarek ibn Ebu'l-Kerm Muhammed ibn Muhammed ibn Abdülkerim ibn Abdulvahid eş-Şeybanî el-Cezîrî'nin -ki cezire-tü ibn-i Ömer'e nisbeten böyle denilmiştir. Zira ibn-ül esir orada doğdu ve orada neşet etti. Sonra Musul'a göç etti. Ve 606 senesinde orada vefat ederek Rebâta'ya defnedildi.- aynı kitapların yani Kütübü sittenin arasını cem çalışmasıdır. Kütübü sitteyi biraraya toplayan bu esere 'el-Camiulusul min ahadisirresul' adı verilmiş olup, Ebul-Hasen Rezin'in kitabının sitilindedir. On ciltten meydana gelen bu eserde onun üzerinde zaid olan pek çok hadis mevcuttur. Bunu, asrının hafızı ibn'Üddeyba' lakabıyla meşhur Ebu Zeyd ve Ebu'z-Ziya Vecîhüddîn Abdurrahman ibn Ali ibn Muhammed ibn Ömer Şeybânî ez-Zeydî, eş-Şafiî ihtisar etmiştir. İbn'ü-d-Deyba' 860 senesinde Zebid'de dünyaya geldi. 944 senesinde Recep ayının onaltısına rastlayan cuma günü kuşluk vaktinde vefa etti."

İki ciltten meydan gelen ve 'Teysirul-vusul ila Cami'il-usul' adını verdiği bu eser, ibn'üd-Deyba'nın muhtasarlarının en güzelidir.

Bu durumda: Rezîn'ni 'Tecrid'üs-sihah ve's-Sünen'i, İbn'ül-Esir'in 'Cami'ul-usul min ahadis'ir-Resul'ü ve sahibinin tekrardan kaçınmaya çalışarak 'Cami'ül

Usul' üzerine bina ibn'üd-Deyba' eş-Şeybani'nin 'Teysirül vusul ila Cami'ül usul' adlı eseri olmak üzere elimizde cami türden üç esar mevcuddur. Bu üç kitabın kaynakları Buhari ve Müslim'in sahihleri, İmam Malik'in el-Muvatta'ı ve Ebu Davud, Nesâî ve Tirmîzî'nin sünenleri olmak üzere 6 kitapdır.

İbn'ül Esir 'Camiul usul' adlı kitabının mukaddimesinde şunları kaydediyor:

"Kütübü sitteyi inceleyip gözden geçirdiğimizde şekil ve tertip bakımından son derece güzel olduklarını ve Rezi'nin kitabının, tertip bakımından son derece güzel olduklarını ve Rezi'nin kitabının, hadis kitaplarının ana kaynakları olan bu altı kitabı ihtiva edecek şekilde çaplı ve kapsamlı olduğunu, insanların ellerindeki kitapların en meşhuru olup, ulemanın hadislerine sarıldığını, fukahanın istidlal ettiğini ve onunla şer'i hükümleri isbat ederek İslamın binasını tesis ettiğini ve onunla şer'i hükümleri isbat ederek İslamın binasını yükselttiklerini, musannıflarının ise, hadis alimlerinin en meşhur, hıfzı en çok, hata ve sevap yerlerini en iyi bilen, adelet ve zabt yönünden en yüksek dereceye ulaştıklarını ve bütün sahih kaynakları cemeden bu eserle meşgul olmayı, okumak ve istinsah etmek suretiyle bile olsa bu işle ilgilenmeyi arzu ettim.

Nihayet onu incelediğimde -bu hususta çok zahmet çekmiş olmasına rağmen- Rezin'in, hadisleri kendilerine yeterince uygun olmayan bablara yerleştirdiğini, bir kısım hadisleri lüzumundan fazla tekrar ettiğini ve hadislerin ekserisini terk ettiğini gördüm.

Sonra Rezin'in bu kitabıyla onun ihtiva ettiği 'Usulüssiteyi' birbirleriyle karşılaştırdım. Sonunda ya ihtisar amacıyla veya kendisine ait bir takım maksatlarla 'usulü sitte'de bulunan pek çok hadisi kitabına almayıp terkettiğini gördüm. Diğer taraftan kitabında: Okuttuğum, dinlediğim ve kendilerinden nakilde bulunduğum kütübü sitte içerisinde bulamadığım bir çok hadisin mevcud olduğuna rastladım. -Bu durum, nüsha ve rivayet tariklerinin farklılığından kaynaklanmış olabilir- Yine onun kitabını tertip ederken Buhari'nin bablarına dayandığını ve bu bablarn bir kısmını zikredip bir kısmını da çıkardığını gördüm.

Bunun üzerine kalbimden Rezi'nin kitabını tehzib, bablarını tertib ve maksadını te'yid etmeyi: Bahislerini kolaylaştırmak, usulu sittedeki hadislerden terk ettiklerini ilave etmek ve hemen peşinden manalarını, iraplarını ve garip lafızlarını açıklamak suretiyle izah ve beyanını artırracak daha başka şeyler yapmayı geçirdim. Fakat bunları yapmayı önemsiz gördüm ve ondan vazgeçtim. Öte yandan sebepler kuvvetleniyor, azimler birbiriyle çekişiyor ve rağbetler çoğalıp duruyor ve ben ise, -Allah nurunu mutlaka tamamlayacağı halde- hala böyle yaptığım taktirde kınanırım, ayıplanırım; terk ettiğim takdirde bunlardan emin olurum düşüncesiyle kendimi oyalayıp duruyordum. Nihayet Allah'ın lütfuyla azmimi arttırdım. Allah'ın yardımıyla niyyetimi halis kılarak kalbimden geçen-

leri tastik ettim.

Bu sebeple Rezin'in (r.a.) kitabına cemetmiş olduğu bu altı kitabı bir araya toplamaya başladım. Onun yaptıklarını ve tertibini terk ettim. Dolayısıyla onun kitabını bir kenara bırakarak asıl kaynaklara yöneldim. Bunun için gücümün yettiği ve irfanımın ulaştığı kadarıyla hüccetini arttıracak yeni bir yol seçtim."

Fakat ibn'ül-Esir babların ihtiyaçlarına göre hadisleri tekrar ettiğinden, kitabı büyük ve geniş olmuştur. Bu sebeble İbn'ud-Deyba' onu iki cilt halinde ihtisar etmiştir. 'Camiul usul'ü tahkik eden, muhakkik, üstad Abdülkadir el-Arnaud İbn'ül Esir' tarif ederken şunları söylemektedir.

"Müellif: İbnü'l-Esir mahlasıyla maruf, emsalsiz imam Mecdüddin Ebu's-Saadet el-Mübarek ibn Muhammed ibn Muhammed ibn Abdülkerim ibn Abdülvahid eş-Şeybânî el-Cezîrî ve el-Mûsilî'dir."

İbn'ül Esir 554 senesinde bir ilkbahar günü Ceziretü İbn'ü Ömer'de dünyaya geldi. Ceziretü ibn-ü Ömer, müellifin çağdaşı olan Yakut el-Hamevi'nin dediğine göre Musul'un yukarı tarafında, Musul'la aralarında üç günlük mesafe bulunan bir beldenin adıdır. Müellif orada yetişmiş ve tefsir, hadis, nahiv, lügat ve fıkıh yönünden ilk ilmi eğitimini buradaki alimlerden almıştır. Daha sonra hicri 565 senesinde Musul'a göçerek orada ilmini olgunlaştırmaya ve kültürünü arttırmaya başlamış ve ölümüne kadar orada ikamete devam etmiştir.

Nasihuddin Ebu Muhammed Said İbn'ul Mübarek ibn'id-Dehhan el-Bağdadi, Ebu Bekir Yahya ibn Sa'dün el-Kurtubi ve Ebu'l-Hazım-Mekki ibn er-Reyyan ibn Şebbeh en-Nahvi ed-Darir'den edeb ilmini öğrendi. Musul'da aralarında Musul hatibi Ebul Fadl Abdullah ibn Ahmed ibn Muhammed et-Tusi'nin de bulunduğu bir cemaatten hadis dinledi.

Hacc farizasını yerine getirdikten sonra Bağdad'a geldi ve orada ibn'ül Hall'in talebesi, arkadaşı Ebu'l Kasım ve Abdulvehhab ibn Sekine'den hadis dinledi. Ve nihayet Musul'a dönerek topladığı ilmi burada rivayet etti. Hadis okuttu ve insanlar kendisinden faydalandılar.

İbn'ül Esir'in tarihini yazan tarihciler onu, arif, fazıl, vera sahibi, akıllı, seyyid, kendisine itaat olunan önder, müşavir, iyilik, birr ve ihsan sahibi, sarsılmaz bir dini, dosdoğru bir yolu olan zamanın ihsan sahiplerinden biri olarak tarif etmektedirler. O, arapça, Kur'an, nahiv, lugat, hadis ve fıkıh ilimlerini cemetmiş, meşhur eserleri tasnif ve faydalı kitapları te'lif etmiştir.

Eserlerinden bir kısmı şunlardır:

Alfabetik sıraya göre tertip ettiği en-Nihaye diye bilinen 'en-Nihaye fi Ganibi'l-Hadis'

'Eş-Şafi fi şerh-i müsnedi-ş-Şafii',

'el-İnsaf beyne'l-Keşfi ve'l-Keşşaf' İbn'ül Esir bu kitapta, Sa'lebinin tefsiriyle Zemahşeri'nin tefsirlerini cemetmiştir.

Nahiv konusunda yazdığı 'el-Bedî' ve aynı şekilde nahiv konularından bahseden 'el-Bahir fi'l-Füruk',

'Tehzibü Fusuli-d-Dehhan',

'el-Müstesfa'l-Muhtar minel-Edi'yeti ve'l-Ezkar',

'Kitabün Latifün fi sanaatil-Kitabeh',

İbn'ül Esir'ih hesap ilmi konularında yazılmış muhkem risaleleri ve bir divan'ı da mevcuttur.

Risaleleri:

'Kitab-el-Benin ve'l Benât'

'Kitab-el-Abau ve'l-Ümmühât'

'Kitab el-Ezvau ve'z-Zevât'

Ve tanıtımıyla meşgul olduğumuz 'Camiulusul fi'ahadisir-rasul' adlı hadis kitabı ve benzeri kıymetli te'lif ve faydalı tasnifatları mevcuttur.

Yakut el-Hamevi 'Mu'cemu'l-Üdeba' adlı eserinde şunları kaydetmektedir. *"Bana ibn-ul-Esir'in kardeşi haber vererek şöyle dedi: "Kardeşim Ebu's-Saadet, Seyfüddin el-Gazi İbn Mevdud ibn Zengi'nin hazinedarlığı görevini üstlendi. Daha sonra Seyfüddin İbn Zengi ona Ceziretü İbn Ömer'in divan ve divan işlerini yürütme görevini verdi. Sonra Musul'a döndü. Bu sebeble vezir Celalüddin Ebu'l-Hasen Ali ibn Cemalüddin Muhammed ibn Mansur el-Isfahanî'nin yanında divan naibliği yaptı. Bundan sonra aynı şekilde Musul'da Mücahiduddin İbn Kaymaz'a bağlandı -ki o, Musul'da - devletinin temsilcisiydi. Dolayısıyla onun nezdinde yüksek bir mertebeye ulaştı. Hicri 589 senesined Mücahidüddin vefat edince, Atabek İzzüddin Mes'ud ibn Mevdud ölüp, yerine oğlu Nureddin Şah geçinceye kadar Atabek'in hizmetine girdi. Onun ölümünden sonra Nureddin Şah'ın hizmetine girerek hakikaten devletin önde gelen birinci adamı oldu. Öyle ki, sultan mühim meselelerini danışmak için bizzat kedisi İbn'ul-Esir'in evine gelirdi. Zira İbn'ül Esir hayatının son zamanlarında bacağında meydana gelen eklem hastalığına düçar olmuştu. Ayaklarını hareket ettirmek ve yürümekten aciz kalmıştır. Bunun için de Sultan, ona ya kendisi gelir ya da Bedreddin Lü'lü'ü gönderirdi.*

Sultan kendisine defalarca vezirlik teklif ettiği halde İbn-ül-Esir bunu reddetti. Sultan ısrar edince yine aynı şekilde reddetti. Nihayet sultan kendisine kızınca mazeret beyan ederek şöyle dedi: -Ben yaşlı bir adamım. Ömrümü ilme hizmetle geçirdim. Bütün insanlar beni bu vasfımla tanıdı ve ben biliyorum ki,

adaleti yerine getirmek için bütün gücümle çalışsam bile, onu hakkıyla yerine getirmeye güç yetiremem. Zira sultanın hizmet birimlerinden en uzak bir köyde bir çiftçi zulüm görse, onun zulmü benden sorulur. Sonra sen de, başkaları da döner beni kınarsınız. Hükümdar zulüm ve haksızlıktan başka bir şey yapmıyor. Halkı şiddetle muaheze ediyor. Benim bunları önlemeye gücüm yetmediği gibi bu görevi üstlenmem de bana layık değildir. Bunun üzerine sultan mazeretini kabul ederek onu affetmiştir."

Hayatının son zamanlarında bacağında meydana gelen eklem hastalığına düşar olunca batılı bir hekim gelerek kendi icadı olan bir çeşit merhemle tedaviye başladı. Tedavinin etkisi ortaya çıkıp bacaklarını hareket ettirmeye başlayınca, kardeşi İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali İbn'ül-Esir'e: *"Hekime istediği parayı ver ve onu gönder"* dedi. Kardeşi hayret ederek: *"Tedavinin başarılı olduğu açığa çıktığı halde hekimi neden gönderelim?"* deyince *"söylediğin doğrudur, fakat ben, insanlarla, -yani sultan ve emirlerle- bir arada olmaktan kurtulduğum için şu anda huzur içerisindeyim. Ruhum onlardan ayrı kalmaya ve uzaklaşmaya iyice alıştı. Dün onların ayağına koşmak suretiyle nefsimi ayaklar altına alıyordum. Şu anda evimdeyim. Artık onlar, bana sadece mühim meseleleri danışmak için geliyorlar. Çok kısa bir ömrüm kaldı. Bırak ömrümün geri kalan kısmını zilletten uzak ve hür olarak yaşayayım"* dedi. Kardeşi bunu üzerine söylediğini kabul ederek *"hekimi iyilik ve ihsan ile yolladım"* demiştir.

Bunun üzerine ibn-ül esir hastalığına sabrederek ve ecrini Allah'tan umarak evinden hiç ayrılmadı. İlminden istifade etmek, feyzinden kan kana içmek için, kendisine alimler geliyor, sultanlar ve emirler elçiler gönderiyordu. Nihayet hicri 606 senesinde, İbn-ül Esir (r.a.), Musul'da hakkın rahmetine kavuştu.

19. NUREDDİN EL-HAYSEMİ VE MECMAÜZZEVAİDİ

Müellif, Haysemî diye bilinen el-Hafız Ali ibn Ebî Bekir İbn Süleyman ibn Ebu Bekir İbn Ömer İbn Salih Nureddin Ebi'l-Hasen el-Haysemî el-Kahirî eş-Şafiî'dir. Babası sahrada bir değirmen işletirdi. Derken 735 senesinde recep ayında bu oğlu dünyaya geldi. Yetişip Kur'an tahsilini tamamladıktan sora büluğ çağında iken, devrinin meşhur muhaddisi Zeynüddîn el-Irakî'nin sohbet halkasına kaltıdı ve Irakî vefat edinceye kadar, hacc ve hadis toplamak için yapmış olduğu bütün seyahatlerinde ona refakat etmek suretiyle seferde ve hazarda yanından hiç ayrılmadı. Mısır, Kahire, Mekke, Medine, Beytülmakdis, Şam, Ba'lebekke, Halep, Hama, Trablus ve diğer şehirlerde Irakî'nin dinlediği bütün şeyhlerden onunla beraber hadis dinledi. Çoğu kere Zeynuddin onun kıraatını dinlerdi. Iraki İbn'ül-Bâbâ, et-Takiyyüssubkî ve ibnü Şahid el-Ceyş'den başka hiç bir şeyhinden rivayet ederken ondan teferrüd etmemiştir. Aynı şekilde el-Haysemî de ibn Abdil-Hâdî tarikiyle rivayet ettiği Sahihi Müslim'deki hadislerden başka hiçbir yerde ondan ayrı düşmezdi.

el-Haysemî'nin İbn'ul-Hâdî'den başka huzurunda hadis dinlediği şeyhler şunlardır: el-Meydûmî, Muhammed ibn İsmail, İbn'il-Müluk, Muhammed ibn Abdullah en-Nûmanî, Ahmed ibn'ür-Rasdî, İbn'ül-Katravanî, el-Arzî, Muzafferuddun Muhammed ibn Muhammed ibn Yahya, el-Attar, ibn'ul-Hubbaz, İbn'ül-Hamevî, İbn'u Kayyım ed-Dıyaiyye ve Ahmed ibn Abdurrahman el-Merdavî.

Ayrıca, el-Heysemî, el-Muzafferin huzurunda; Sahihi Buhari'yi, ibn'ul-Hubbaz'ın huzurunda; Sahihi Müslim'i, yine ibn'ül Hubbaz ve el-Arzî'nin huzurunda Ahmed'in müsnedini, Arzî ve Meydûmî'nin huzurunda Sünen-i Ebi Davud'u, Meydumî ve İbn'ül Hubbaz'ın halkasında İbn'ü Arafe'nin hadis cüzünü dinlemiştir.

Haysemî pek çok şeyhten pek çok hadis dinlemiş bir muhaddisdir. Irakî hiç bir şeyini ondan başkasına güvenip itimat etmezdi. Hatta oğlu el-Velî kendi ba-

şına Şam'a seyahat ettiği zaman el-Haysemîyi de onunla beraber gönderirdi. Irakî onu, kızı Hatice ile evlendirmiş ve Haysem'in Hatice'den bir çok evladı dünyaya gelmiştir.

Haysemî; din'de, takva ve zühd'de; ilme, ibadete, evrada ve şeyhinin hizmetine yönelmede ve hadis ilmi ile hadis ehline muhabbet konusunda hayret edilecek bir insandı.

Ekseriyetle Zeynüddin el-Irakiye refakat ederek hadis rivayet ederdi. Hatta Zeynüddin de onunla beraber olmadıkça hiç bir hadis rivayet etmezdi. Bu sebeble Haysemi'nin tek başına hadis rivayet ettiği az olmuştur. Şeyhi vefat ettikten sonra da, ondan çok hadis rivayet etmiş, bununla beraber tavrını hiç değiştirmemiş, öne düşüp şeyhlik taslamamıştır.

Şeyhiyle beraber işitmesine rağmen bütün hadisleri ondan rivayet ederek 'emalî' yazar ve çoğu kere onun adına yazdırırdı. Heysemi bütün hadislerini bu şekilde kendi tarikiyle değil de, şeyhinden rivayet ederdi. Ancak kendisini zorlayanlar olursa bu müstesna.

Heysemi, 807 senesinde ramazan ayının ondokuzuna rastlayan salı gecesi Kahire'de vefat etmiş, vefatına kadar bu yolda çalışmalarına devam etmiştir.

Heysemi, Mecmauzzevaid'in mukaddimesinde, bu kitabın tasnif sebebini şöyle açıklamaktadır.

"Ben, İmam Ahmed'in, Ebu Ya'la el-Mûsılî'nin ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın üç mu'ceminin zevaidlerini, her birininki ayrı bir kitap olmak üzere cemetmiştim. Ancak bundan mu'cemül evsat ile mu'cemüssağirin zevaidleri müstesna. Çünkü onların ikisini ayın kitapta cemettim- (Allah müelliflerinden razı olsun ve makamlarını cennete çevirerek kendilerinden razı etsin) Bu sebeple efendim, üstadım, alleme, doğu ve batıdaki hafızların üstadı ve bu eserin müdevvini şeyh Züynüddin Ebu'l-Fadl Abdurrahim ibn'ül-Iraki (r.a.). -Bizim de onun da makamlarımızı cennete çevirerek kendisinden razı eylesin- bana bu eserleri cem etmem ve her bab'ın hadislerinin aynı bab'a toplanması için istinadlarını hafzetmemi söyledi. Onun bu şekilde işaret ettiğini görünce gayret ve çabamı bu yöne çevirdim. Allah Teala'dan bu işimi kolaylaştırmasını ve bu hususta bana yardım etmesini diledim. Ve Allah Teala'dan onu faydalı kılmasını diliyorum. Muhakkak ki, o kuluna yakın ve duaları kabul edendir."

er-Riseletül-Müstedref'e sahibi zevad kitablarını tanıtmaya devam ederek şöyle der:

"Zevaid kitaplarından biri de el-Hafız Nureddin Ebu'l Hasen Ali İbn Ebu Bekir ibn Süleyman el-Heysem'inin kütübü sitte üzerine Ahmed ibn Hanbel'in müsnedinin zevaidini tahriç ederek tasnif ettiği 'Gayetül-Maksad fi zevaid-il-Müsned' adlı eseridir. 807 senesinde Kahire'de vefat eden Şafii ulemasından

Ahmed ibn-Hacer el-Heytemiye gelince el-Emir 'Fihrist'inde şöyle der: "Mısır Karye'lerinden bir olan el-Heysem'e nisbetle ona Heysemî denilmiştir. O hadis dinleme hususunda Ebu'l-Fald el-Iraki'nin arkadaşı, damadı ve iki cilt halindeki mezkur 'mecma'uzzevaid' cemetmesini işaret ettiği talebesidir. Onun aynı şekilde kütübü sitte üzerine Bezzar'ın müsnedinin zevaidini tahriç ederek 'el-Bahruz-Zihar fi zevaid'i Müsnedi'l-Bezzar' adını verdiği iki ciltten müteşekkil zevaidi; kütübü sitte üzerine, Taberani'nin mu'cemü'l-Kebir'inin zevaidi; kütübü sitte üzerine, Taberani'nin Mu'cemü'l-Kebir'inin zevaidini tahriç ederek 'el-Bedrül-Münir fi zevaid Mu'cemil-Kebir' adını verdiği üç cilt halindeki zevaidi ve yine aynı kitaplar üzerine Mu'cem'ül evsat ile Mücemü-s-Sagir'in zevaidini tahriç ederek 'Mecma'ul-Bahreyn fi zevaid'il-Muceyemeyn' adını verdiği iki ciltlik zevaidi ve bir de Kütübü sitte üzerine Ebu Ya'la el-Musılinin müsnedinin zevaidini tahriç ettiği zevaidi mevcuddur."

Bunlardan sonra hadislerin sahih, hasen ve zayıf olduklarını; bazı ravilerinin mecruh ve adil olduğunu beyan ederek, isnadlarını hazfedip hepsini aynı kitapta toplayarak mezkur altı kitabın zevaidini cem etmiş ve ona 'mecmauzzevaid ve menbaulfevaid' adını vermiştir. Bu eser altı büyük ciltten meydana gelmiştir. Sekiz veya daha fazla cilt halinde olanları da vardır. Bu kitap en faydalı hadis kitaplarından biridir. Hatta onun misli bir kitap daha mevcud değildir. Ve bu konuda benzeri tasnif edilmemiştir.

20. MUHAMMED İBN MUHAMMED İBN SÜLEYMAN EL-MAĞRİBİ VE CEM'UL-FEVAİDİ

er-Risaletü'l-Müstedrefe sahibi el-Kattânî, Mağribî ve eserinden bahsederek şunları kaydetmektedir:

"940 senesinde vefat eden ve Şam'ın Kasyun dağı eteğine defnedilen 'Sılatü'l-Halef bi mesulis-Selef' adlı eserin müellifi üstad, imam, hafız Ebu Abdullah Muhammed ibn Muhammed ibn Süleyman el-Mağribî er-Ravdanî'nin 'Cem'ul-Fevaid min Cami'il-Usul ve Mecma'il-Vefaid' ünvanın verdiği bir camii vardır. Bu eser Buhari ve Müslim'in sahihleri, Sünen-i erbaa (4 sünen kitabı); Darimi, Ahmed İbn Hanbel, Ebu Ya'la el-Musuli ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın müsnedleri ve Taberani'nin üç mucemini kapsamaktadır."

Üstad Muhammed ibn Muhammed kitabının mukaddimesinde kitabından bahsederken şöyle demektedir:

"İşte bu 'Cem'ul-Fevaid min Cami'il-Usul ve mecma'iz zevaid' kitabıdır. Ve iki kitabı ihtiva eder."

Bunlardan:

Birincisi: Üstad Mecdddin Ebu's-Saadet el-Müberek ibn Muhammed ibn'ül-Esir el-Cezîrî el-Mûsilî'nin, Câmiul usulüdür.

İbn'ül Esir onda, -Rezin ibn Muaviye'nin, Sünen-i İbni Mace'yi İmam Malik'in Muvattaı'yla değiştirmek suretiyle, altı kitabın hadislerini cemettiği 'Tecrid-üs-Sıhah' adlı kitabındaki hadisleri ve onun eksik bıraktıklarını bir araya getirmiş ve Rezinin-Tecridüssihah'da- ziyade olarak zikrettiklerinin dışında kalan bütün hadisleri senedlerine isnad etmiştir.

Ancak onun ziyade olarak zikrettiği hadisleri kütübü sitte içerisinde bulamamıştır. Zira İbn'ul-Esir bu eserin müsveddesini bir dereceye kadar temize çekmiş, kaynaklarına vakıf olduğu hadisleri orada aslına isnad ederek orjinal bir

tertip üzere düzenlemiştir. Fakat mevzularının mübhem olması ve hacminin genişliği sebebiyle İbnül-Esir'in bu eserinden de zekalı ve sağlam hafızalı kimselerden başkaları çok az istifade edebilirler.

İkincisi: El-Hafız Nureddin Ebu'l-Hasen Ali İbn Ebu Bekir ibn Süleyman el-Heysemi'nin (r.a.), 'Mecma'uzzevaidi'dir. Heysemi onda: Muvatta'ın yerine Sünen-i İbn Mace'yi koymak suretiyle İmam Ahmed, Ebu Ya'la el-Mûsılî ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın müsnedleri ve Taberani'nin üç muceminde yer alan Kütübü sitte üzerine zaid olan hadisleri cemetmiş ve her hadisin sonunda, sahih, hasen ve zayıf olma yönünden derecesini ve ravilerinin cerh ve ta'dil bakımından hallerini beyan etmiştir. Bu sebeble de hacmi, 'Camiül Usul'ün durumunu alarak altı cildi bulmuştur.

Bu iki kitaptaki bütün hadisleri cemetmeye vus'atimiz yetmediği için onlardan sadece bu kitabımızdaki hadisleri seçtik. Tabii, bu cemetme işlemi Sünen-i İbn Mace'yi de onlara eklememizi gerektiriyordu. Fakat Camiul usül'ün, onu usulü sitte arasından çıkarmış olması ve ondaki hadisleri zikretmemiş olması, diğer taraftan Mecmaüzzevaid'in kütübü sitte arasına dahil ettiği halde zevaidini zikretmemiş olması sebebiyle benim bu kitabın tamamını 'Camiul Usul'e veya Zevaid'ini mecmaüz-zevaid'e ilave etmem yakışık almazdı. Çünkü bu durum onları gayeleri dışına çekmektedir. Bu sebeble müstakil olarak zevaidi zikrettik ve ibn'ü Mace'nin sünenine isnad ettik.

Muhaddisler; İbn Mace'nin süneni'ni, Malik'in muvatta'ı mı yoksa Darimi-'nin süneni mi, diye altıncı kitap hususunda ihtilaf ettikleri için biz de bu ihtilafa riayet ettik. Dolayısıyla Darimî'nin müsnedinin zevaidini de müstakil olarak kitabıma ilave ettik. Ancak ibn-ü Mace ile ittifak halinde olanları bir araya getirdik. Ayrıca Zehabi'nin 'el-Kaşif'inde, Hafız İbnü'l-Hacer'in 'Tehzibü't-tehzib' ile 'et-Takrib'inde ve daha başka eserlerde beyan edilen şekliyle cerh ve ta'dil yönünden bu iki kitabın ravilerinin halleri hakkında görüş beyan ettik. Camiul usul'ün, tertibini bırakarak, tabii bir de telif olduğu için aslının tertibine göre tertib ettik. Bablar içerisinde nerede bir mükerrer hadise vakıf olduksa, onu kendisine en uygun olan bablara yerleştirdik. Uygun olmayanları, Müslim'in yaptığı gibi, bir faide veya gafletim sebebiyle bırakılanlar müstesna, çıkardık. Herhangi bir yerde aynı manada veya bir hüküm hakkında iki veya daha fazla hadis iki veya daha fazla rivayet varsa, hadis ve rivayetlerden daha ziyade uygun ve faideli olanıyla iktifa ederek herhangi bir ziyadelik ihtiva etmedikçe diğerini hafzettik. Ancak, hadis ziyadelik ihtiva ediyorsa ondan bu ziyade kısmı telhis veya hadisin tamamını zikrettik. Müteaddid olan hadisleri, onlardan birinin lafzı ve metniyle zikrettik. Sonra bazan bu lafzın kime ait olduğunu zikrettim, bazan da hiç bahsetmedik.

Muhammed ibn Muhammed ibn Süleyman-'ın kitabını (cemulfevaid) kendi-

mize arkadaş ve çalışmamıza rehber edindik. Şüphesiz başkalarında dağınık olan bahisler bunda biraraya toplanmıştı.

Hatta, onda bu kitabımızın gayelerini gerçekleştiren pek çok şeyi bir arada gördük. Şayet biz onun hedeflediğinden daha fazla şeyleri hedeflememiş ve onun murad ettiği şeylerden daha fazlasını murad etmemiş olsaydık, onun kitabına hizmet etmekle yetinirdik. Fakat asrımızın ihtiyaçları onun cevap veremeyeceği kadar geniştir.

Bu sebeple oldukça zor bir te'life yöneldik. Nihayet Sünnet-i Nebevi uğruna sarfettiğimiz bütün gayretlerin kendisine tahsis edildiğini; ve aynı şekilde sünnetin meyvelerini ve misk kokulu çiçeklerini seçmeye, incilerini muntazam olarak dizmeye ve altından tuğlalarıyla binasını tahkim ve dekore etmeye muvaffak olduğumuzu ümid ettiğimiz bu kitap meydana gelmiş oldu. Ve işte onun birinci bölümünü takdim ediyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Sîret-i Nebevî gerçekte bizzat Kur'an ve Sünnet'in kendisidir. Zira biz, Resulullah (a.s.)'ı, O'na indirilen Kur'an'ı ve O'nun bütün söz, fiil, sıfat ve takrirlerini bilmediğimiz müddetçe tanıyamayız. Bunların hepsi O'nun sünnetini meydana getirir.

Muhakkak ki, Resulullah (a.s.)'ın ahlakı, Kur'an idi. Kur'an-ı Kerim O'nun hayatındaki en önemli olayların arşivi mahiyetindedir. Bundan dolayı Kur'an'ın O'nun sîreti olduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz O'nun sözleri, fiili, sıfat ve takrirleri O'nun sîretinin bizzat kendisidir. Bu sebeble bu kitap ile **'Tefsirde Esas'** adlı eserimiz Resulullah (a.s.)'ın sîreti mahiyetindedir.

Muhakkak ki, Resulullah (a.s.)'ın sîreti, zaman, mekân ve şahısları içerir. Bunun için, o, sürekli yenilenen ve tekâmül eden bir proğramdır. Dolayısıyla, insanların ve mükelleflerin hiç bir hali yok ki, Nebî (a.s.)'nin sîreti, zayıfından kuvvetlisine bütün insanların bu halleri hususunda bir numuneyi, bir ameli ve bir mülahazayı içermiş olmasın. İnsan fetvanın muktezası ile amel üzere olduğu müddetçe, muhakkak ki Sîret-i Nebevî'den bir nümune üzere bulunmaktadır.

sîret yazarları, O'nun şahsî ahvâlini ve hayatındaki olayların akışını yazma hususunda dallara ayrılmışlardır. Bundan dolayı 'sîret', ıstalah'ta O'nun hayatından bir parça ve şahsî tarihine benzeyen ve bunu ihata eden hususî ilme özel bir isim olmuştur.

Bu sebeble, bu kitabın bölümlerinden birini sîret-i Nebevînin izahına ayırdık.

Ve bu bölüme Resulullah (a.s.)'ın zatî sîretiyle en fazla alakalı olan şeyleri dahil ettik. Başka mevzularla daha çok alakalı olduklarından burada sözedilmeyen hususları, okuyucu, kitabın diğer bölümlerinde bulabilecektir.

Nitekim Kur'an ve Sünnet'le alakalı bütün mevzular etrafında tahkik ve açıklamalar yaptığımız gibi, birçok mevzularda da uzman ve muhakkiklerin görüş ve açıklamalarına yer verdik. Dolayısıyla Sünnet-i Nebevî'nin bu bölümü, bu şekilde izah edilmiş oldu. Zira fıkıh, akaid ve tefsir sahasında bir takım imamlar

mevcud olduğu gibi, şüphesiz "sîret" sahasında da.. İbn İshak, Musa ibn Ukbe, el-Vâkidî vb. bir çok imamlar vardır.

Hemen belirtelim ki, muhaddisle fakihi, haberleri araştıran münekkib ile tarihçiyi birbirinden ayıran bir takım farklar bulunduğu gibi muhaddisle sîret yazarını birbirinden ayıran bazı farklar da vardır.

Haberleri tetkik eden münekkib'in görevi belirli bir habere vakıf olmak ve ondan bir ders çıkarmaktır. Tarihçinin görevi ise; herhangi bir olay veya zaman dilimi hakkında tam bir netice yahut olayların seyri hakkında noksansız bir nazariyye elde etmek için bu ve daha başka haberlerden istifade etmektir. Muhaddis ile fakihi birbirinden ayıran farka gelince: Muhaddisin görevi rivayetleri toplamak ve onların doğruluğunu araştırmaktır. Kur'anî nasları incelemek yahut şeriat binası içerisinde bu rivayetlerin yerini araştırmak gibi, bunu aşan görevler muhaddisin sahasına girmez. Fakihin görevi ise herhangi bir mevzuu hakkında varid olan Kur'an ve sünnette yer alan hükmü görmek ve anlamaktır. Şayet bu konuda çözümü gereken bir takım mesele varsa, Kur'an ve sahih hadis metinlerinde o hususlarda sarih bir hüküm de mevcud değilse, bu durumda fakihe düşen kıyas veya icma yoluyla yahut kıyas tarafından desteklenen zayıf rivayetlerle veyahut da şeriatın ruhuna uygun daha başka yollarla meselenin çözümünü aramaktır. Aynı şeyi muhaddisle sîret yazarını birbirinden ayıran fark hususunda da söyleyebiliriz. Dolayısıyla sîret yazarı, buna ilave olarak aynı zamanda muhaddistir de. Bunun için ona düşen, muhaddis olması sebebiyle hadis rivayet etmek, rivayetleri bir araya toplamak, hadislerin sahihini sahih olmayanından, râvilerin sika olanını sika olmayanlardan ayırmak ve rivayetleri arasında mukayese yapmaktır. Fakat sîret yazarının buna ilaveten bir görevi daha vardır. O da Kur'anî nasların ışığında bu rivayetleri incelemek ve sahih bir asla dayanıyor fakat hakkında tafsilat bulunmuyorsa, tafsilatını araştırmak; rivayetler arasında çelişki varsa, aralarında tercih yapmak ve olaylar zincirinde herhangi bir yerde boşluk varsa, bu boşluğu doldurmak için araştırma yapmaktır. O, bu boşluğu bazan istikra (tümevarım) metodunu kullanarak veya delillerden hareket etmek suretiyle bir hükme (neticeye) vararak yahut da zayıf rivayetlere dayanarak ve bazan da senedsiz olarak Peygamber (a.s.)'e isnad edilen rivayetler vasıtasıyla doldurur.

Dolayısıyla o, bu haysiyyetiyle hem bir muhakik hem bir tarihçi hem de bazan bir müctehid olur.

Neticede fukaha ihtilaf ettiği gibi, aynı şekilde bazen sîret muhakkikleri de ihtilafa düşebilirler. Ve ittifak halinde de ihtilaf halinde de bu konuda üzerine hiçbir amel gerektirmeyen olaylar bulunabilir. Mutlak tarihî meselerde olduğu gibi, ister ihtilaf, ister ittifak etsinler bu durum da aynıdır. Mesala:*"Yaratan Rabinin adıyla oku..."* (1) ayetinin nüzûlüyle 'Müddesir' sûresinin nüzûlü arasında-

1) Alak Sûresi: 1

ki vahyin kesilme (fetret) müddeti ne kadardır?. Her ne kadar bazı eğitim uzmanları ondan bir nevî fayda elde etseler bile bunun tafsilatını bilip bilmeme durumuna hiçbir amel gerekli olmaz.

Diğer taraftan üzerine amel (fıkhi hüküm) terettüp edecek ve tahkikçilerin ittifak ve ihtilaflarının önemli olacağı meseleler de vardır. Resulullah (a.s.) Medine'ye yerleştiği ilk günlerde gayri müslimlerle yapmış olduğu anlaşmalar bunlardandır. Bu anlaşmalar mensuh kabul edilmediği zaman gayri müslimlerle ilişkilerde, İslami hareketin ilk düsturları kabul edilir. Bu anlaşmaların bize muhaddisler vasıtasıyla nakledildiğini ve senedlerinin sahih ya da hasen olduğunu farzedecek olursak, bu durumda hüküm gayet açık olur. Zira rivayetler, şerî hükümlerin asıllarından kabul edildiği için, hükümleri, itimat edilen sünnetin hükmü gibidir. Fakat bu rivayetlerin bu seviyeye ulaşmadığını ve onlar üzerinde itimat edilen sîret yazarlarının ve bu ilimle meşgul olan imamların ittifak veya ihtilaf ettiklerini farz edersek, bu durumda bu rivayetlerin ebediyyen hiçbir kıymeti olmayacak mı? Bana göre, bu rivayetler herhangi bir nasla çatışmıyorsa ve sahih bir asla dayanıyorlarsa sahibinin mezhebi olarak kabul edilir. Bu durumda rivayetlerin sahibi bir müctehid imam veya bu sahada güvenilen bir otorite ise onun taklidi ve müslümanların buna dayanmaları caiz olur. Bu durumda bu rivayetlerle delil gösterilmesi varid olan senedin delil kabul edilmesi bakımından değil, aksine rivayet eden râvînin (imamın) onları sîretin bir parçası kabul etmesi ve kendilerine dayanılmaya layık görmesi bakımındandır.

Şunu hemen belirtelim ki, herkes bu gibi rivayetlere istinaden kendi başına fetva verme ve amel etme ehliyetine sahip değildir. Bunlarla fetva verecek ve amel edecek şahsın bu sahada yetkili bir otorite ve naslardan hüküm çıkarma ehliyetine sahip olması gerekir.

Feraiz (fıkıh) ile ilgili kitaplar hakkında da aynı kanaatı taşımaktayız. Zira bir kimse bu sahalardan herhangi birinin müctehid imamlarından ise ve bu sahada ictihad yapma seviyesine ulaşmışsa; akidesi yahud vera sahibi olması veyahud ilmî hüviyeti itibariyle töhmet altında değilse, muhakkak ki bir müslümanın onun ictihadına güvenmesi ve ona dayanması gerekir. Bu husus hadis yahud tefsir yahud fıkıh veyahud da sîret kitaplarında, ilimde rusuh sahibi olan alimlerden sadır olan hükümler hakkında da aynen geçerlidir.

Bu hususları beyan etmemizin sebebi, sadece herhangi bir kimsenin sîret ve hadis kitaplarını incelemenin, ictihada mahal olan ilmi usullerde muhakkik olan alimlerden başkası için haram olduğunu zannetmemesi içindir. Çünkü bu bir kapıdır. Şayet biz onu kapatırsak bununla bütün fıkhî mirası okuma kapısını kapamış oluruz.

Bu ise müslümanların icmaına aykırıdır. Bu ümmetin tarihinde ehli ilimden hiç bir kimse, bir müslümanın, İbn Hişam'ın sîretini yahud İmam Ahmed'in

Müsned'ini veya Tirmizi'nin Süneni'ni okumanın haram olduğunu söylememiştir.

Aynı şekilde burada bu hususları bu bölüm hakkındaki çalışmalarımızı takdim etmek için beyan ettik. Dolayısıyla bu bölümde yapmış olduğumuz iş, kitabın kaynakları arasında Resulullah (a.s.)'ın sîreti hususunda varid olan sahih ve hasen hadisleri nakletmekten ibarettir. Ancak, Sünneti Nebevî uğruna vadettiğimiz hizmet ve hedeflediğimiz gayeleri gerçekleştirmek amacıyla bazan bu kaynakların dışındaki kitaplardan da sahih ve hasen hadisleri naklettik. Fakat aynı zamanda siyer ve megazî ehlinden bir takım muhakkik imamların görüşlerinden de özetler sunduk. Dolayısıyla bu imamlardan naklettiğimiz rivayetler, bizim görüşümüze göre, sahiblerinin mezhebi olmaktan hali değildir. Biz bu imamların görüşlerinin tahkiklerini sunmaka mecburduk. Zira bunu yapmadığımız takdirde, bu bölümü okuyan bir kimse ondan çok az istifade edecektir. Sonra biz bu kitabımızda her bahis içerisinde o sahada uzman olan muhakkiklerin araştırma mahsülü açıklamalarını nakletme metodunu düzenledik. Bu nedenle gerek bu bölümde, gerek diğer bölümlerde prensiplerimizi ihlal etmek istemiyoruz.

Bu bölümü bir giriş ile beraber altı bölüme ayırdık. Zira biz, sîret etrafındaki yanlış anlayışları telafi etmek ve yerlerine doğru olanları yerleştirmek istediğimizden bunu mukaddime'de yapmayı tercih ettik.

Ve ileride arzedeceğimiz gibi, sunuşumuzun mükemmel olması için bu zaruri gördük ve konuları altı bölüme taksim ettik. Buna göre:

Resulullah (a.s.)'in hayatındaki merhaleler üçe ayrılır:

1. Bi'setten önceki merhale,

2. Bi'setten Medine'ye yerleşinceye kadar olan merhale,

3. Hicret'ten vefatına kadar süren merhale.

Biz, bu üç merhaleyi üç bab'da ele aldık.

Sîret binasının tekamülü için üzerinde durulması gereken iki halka daha vardır. Bunlardan birincisi aralarında Resulullah (a.s.)'ın eşlerinin bulunduğu ehli beyt halkası,

Diğeri ise, aralarında halifelerinin de bulunduğu Resulullah (a.s.)'ın ashabını içine alan halka. Zira bu seçkin zevat, İslam bayrağını taşıyan ve İslam devletini tesis merhalesini tamamlayan kimselerdir.

Resulullah (a.s.)'ın sıfatlarının, hasais'inin ve şema'ilinin bilinmesi O'nun sîretinden bir parçadır. Mu'cizelerini tanımak ise O'na inanmanın yoludur. Bu bahsin geriye kalan bölümlerinde gelecek olan hususlar sîretle alakalı gözden kaçan bahisleri tamamlamış olacaklardır. Dolayısıyla bu konular, sîretle ilgili olan konulardır.

SİRET ETRAFINDAKİ YANLIŞ ANLAYIŞLARIN TASHİHİ

Bu girişi sîret etrafındaki yanlış anlayışları düzeltmek ve sağlam olanları yerleştirmek için ayırdık. Sîret etrafındaki yanlış ve hatalı anlayışlar, iki bölüme ayrılır. Bunlardan birisi bazı müslümanlar arasındaki hatalı anlayışlar, diğeri ise kafirler arasındaki hatalı ve eksik anlayışlardır. Şu husus bilinmelidir ki, Nebevi sîretin mahiyeti hususunda bir takım yanlışlıkla yapılmaktadır. Bu yanlışlıkların bir kısmı Sîreti Nebevi'yi kemaliyle bilmemekten, diğer bir kısmı ise İslam hukukunun asıllarını, bunlardan hüküm çıkarma keyfiyyetini ve -Istılah'da- Sîreti Nebevi'nin İslam hukukundaki yerini idrak edememekten kaynaklanmaktadır.

Gerçekten tashih edilmesini ve yerine doğrularının yerleştirilmesini arzu ettiğimiz bir çok hatalı anlayış ve düzeltilmesi gereken pek çok yanlışın mevcud olduğunu görmüşüzdür. 'er-Risaletül-Muhammediyye' ismiyle yayımlanan sekiz konferansında Üstad Süleyman en-Nedvi bu hususlara temas etmiştir. Şüphesiz onun beyan ettiği hususlar çağımızda Sîret-i Nebevi'yi okuyan bir kimsenin kayıtsız kalamayacağı hususlardır. Bu sebeble onun bu konferanslarında beyan etmiş olduğu düşüncelerinin bir kısmını takdim edeceğiz. Ve giriş bölümünde bu hususları arzettikten sonra gerçekleştirmek istediğimiz bir takım düşünceleri tamamlamış olacağız.

Muhakkak ki, Nebi (a.s.)'nin sîreti, nübüvvet ve risaletler zincirini bir halkasını oluşturmaktadır. Nübüvvet ve risaletin kendine has bir takım hususiyyet ve üstün yönleri vardır. Bununla beraber genel olarak nübüvvet ve risaletlerin hususiyyetleriyle müşterek yönleri olmakla birlikte Nebi (a.s.)'nin sîretinin de kendine mahsus bir takım hususiyyet ve üstün yönleri vardır. Bunun için Üstad en-Nedvi'nin sekiz konferansı bu mevzular üzerine tahsis edilmiştir.

Müellif ilk konferansında, Allah'ın risaletlerinin beşeriyyetin hayatındaki önemini, yalnızca resullerin davet etmek ve örnek olmak suretiyle hakiki mür-

şitler olduğunu, fakat Hz. Muhammed (a.s.) müstesna, bu peygamberlerin hiç birisinden rehberlik ve örnek olma hususunda beşeriyyetin ihtiyaçlarına cevap verecek herhangi bir şeyin bizlere ulaşmadığını ortaya koymuş ve bu hikmetine binaen Hz. Muhammed (a.s.)'in bizzatihi son peygamber, risaletinin de bizzat son risalet olduğunu ve bunun için de O'nun sîretinde örnek mürşid ve yol gösterici sîreti için zorunlu olan şu dört şartın bulunması gerektiğini ortaya çıkarmıştır:

a) Tarihsellik,

b) Kapsayıcılık

c) Mükemmellik

d) Ameli gerçeklik

Bu hususlar, ikinci konferansın odaklaşma noktasını oluşturmaktadır.

Bunlardan sonra bu şartlardan herbirini ve onların tam olarak Resulullah (a.s.)'ın sîretinde nasıl mevcud olduğunu açıklamak üzere ikinci konferansı izleyen dört konferans yer almaktadır. Nihayet en-Nedvi yedinci konferansa geldiğinde tüm milletlerin kendisine muhtaç olması sebebiyle örnek olma ve rehberlik şartlarının tamamını kendisinde cemeden Nebi (a.s.)'nin sîretiyle milletlerin hidayete ermesinin gerektiğinden bahsetmektedir.

Daha sonra Risalet-i Muhammediyye'nin beşeriyyet üzerindeki bazı nimetlerini beyan etmek üzere sekizinci konferans gelmektedir. Üstad en-Nedvi orada bu Risaletteki bir çok özellikleri sıraladığı, geçmiş ve çağdaş milletlerin en zor hastalıklarının ilacı ve tedavisi olduunu zikrettiği gibi, aynı şekilde insanlığın hidayetinin Muhammed (a.s.)'in Risaletine muhtaç olduğunu onaylamaktadır.

İşte bu konferansların genel çizgisi bu olmakla beraber onlarda nice yüksek hakikatler ve zengin hazineler izah edilmekte ve nice şüphe ve hatalı görüşler çürütülmektedir. Bu sebeple, kitabın gayelerine hizmet edeceğini umarak bu girişte bu konferanslardan nakilde bulunmayı bir görev sayıyorum.

İNSANLIĞIN DİNE OLAN İHTİYACI

Gerçek anlamda insanlığın muhtaç olduğu şeylerin en büyüğü, kendilerine doğru düşünme yollarını takdim edecek, enerjilerini dosdoğru bir yola ve mutedil bir ahlaka yönlendirecek bir dine olan ihtiyaçlarıdır. Allah'ın yarattıkları arasından sadece peygamberler, davet yapmak ve örnek almak suretiyle insanlığın bu ihtiyaçlarını yerine getiren yeğane kimselerdir. Peygamberler makamında olmayan benzeri kimselere gelince, onlar insanlığa ne verirlerse versinler, onların verdikleri şeyler bu en büyük ihtiyacın yanında hiç bir şey ifade etmezler. Bunlar insanlığı sadece doğru yoldan çıkarmakta ve azaba sevketmektedirler. Her

halükarda onlar hiç bir zaman örneklik edemezler.

Müellifin aşağıdaki tertibe göre ele aldığı birinci konferansın ana çizgileri şu başlıklardan oluşmaktadır.

1- İnsanlığın bu evrendeki ve hayati tekamül mertebeleri zincirindeki yerinin ve kendisine verilen olgunlaşma özelliklerinin bütün mahlukata verilenlerin fevkinde olduğu ve Allahu Tealanın bütün mahlukatı onun emrine amede kıldığı.

2- İnsanın zalim ve cahil olma özelliğine sahip olduğu gibi âdil ve âlim olma özelliğine de sahip olduğu. Nebîlerin hidayeti, insanı adalet ve ilim yoluna sevkederken, enbiyanın hidayetinden nasiblenmeyen insan, zulüm ve cehaletin pençesinden kurtulamaz. Halbuki insanlığın fıtratına ilim ve adelet sevgisi yerleştirilmiştir.

Yine bu sebebledir ki, onun vicdanına nebî ve peygamberleri takdir etme, zalim ve cahilleri hakir görme duygusu verilmiştir.

3- Peygamberler ve nebiler hal ve sözleriyle insanları ilim ve adalete davet ettiklerine göre hayat onlarla istikametini bulmakta ve insanın kurtuluşu, iyiliği, ıslahı ve saadeti onlarla gerçekleşmiştir. Halbuki insanlığın tarihinde onlardan başkalarının sadece isimlerinin parladığını görüyoruz. Fakat onlardan hangisi kendisinden sonra gelecekler için hayrı yayma hususunda uyulması gereken herhangi bir örnek bırakmıştır? İnsanlar, bunlardan hangisinin yoluna uyduğu zaman tehlikelerden kurtulabilmiş, saadet ve mutluluk yoluna girebilmiştir? İnsanlar bozuk akîdelerin bağlarını kesmek, zayıf şüphelerden ve batıl fikirlerden akıllarını korumak için bunlardan hangisinin keskin kılıçlarını kullanabilir? Bunlardan hangisi hayatını ademoğlunun sorunlarını halletmeye adamış, aralarında Hakkı ve hayrı tavsiye etme esası üzerine kardeşlik bağlarını kuvvetlendirmeyi arzu etmiştir?

Zikrettiğimiz bu büyük insanların hayatlarında insanoğlunun sosyal hayatlarında yüzyüze geldikleri sıkıntılarını hafifletmek için yardım isteyecekleri bir şeyleri var mıdır? Yahud onların ahlak ve amellerinde insanlığın ahlakî hastalıklarının tedavisini kolaylaştıracak ve tavsiye edilecek kıymetli bir şey var mıdır? Veya davet ettikleri şeylerde kalplerin pas ve kirlerini temizleyecek yahut sosyal hayattaki herhangi bir gediği kapatacak her hangi bir meziyyetleri var mıdır?...

Müellif Süleyman en-Nedvî, şairler, hukukçular, sosyologlar, hükümdarlar ve krallar gibi, insanların önde gelen sınıflarından geniş bir şekilde bahsetmekte ve mevki ve meslekleri ne olursa olsun, peygamberlerle mukayese edildikleri zaman, bu insanların hakiki ıslah makamında olmadıklarına deliller getirmektedir.

Daha sonra Allahu Teala'nın hiç bir ümmet bırakmaksızın aralarından, mut-

laka bir taife gönderdiği peygamber ve nebîlerden; ve herhangi bir kalbin yahud herhangi bir insanın içeresindeki hayır pınıltılarının tamamının ancak bir ilahî dinin kalıntıları ve bir peygamberin davetinin izleri olduğundan bahseder.

Kralların ve zalim hükümdarların eserleriyle, peygamberlerin eserleri arasında; sevgi ve kalplerin peygamberler cihetine akışıyla kralların kalpler üzerindeki tesir ve sergileri arasında mukayeseler yaptıktan sonra şöyle der:

"Size sunduğum aklî deliller ve tarihi hüccetlerden yararlandığınız ve nebilerin yaptığı gibi ahlakî bozulmayı ıslah eden, sapmaları doğrultan, nefisleri ıslah eden ve insanları dalaletten hidayete ulaştıran, insanlarınlardan herhangi bir sınıfın buluduğuna dair kalbinizde bir iz bulunduğunu sanmıyorum. İçtimaî hayatı ıslah eden ve geçmiş konusunda insanlara iktisadi ve her şeyde mu'tedil olmayı öğretenler sadece peygamberlerdir. Dünyada adaleti yerin getiren, insanlar arasında adaletle hükmedip, kalbleri tezkiye eden, insanların ellerinden tutup Hakk'a ve hayra götüren ve onları rezalet bataklıklarından kurtaranlar yine peygamberlerdir. Şüphe yok ki, Allah Teala onları akîdevî, ahlakî ve amelî karanlıklar olmak üzere, bütün karanlıklardan, uzaklaştırıp güzel ahlak ve salih amel nuruna çıkarmak için göndermiştir. Peygamberler kendilerinden sonra avamın tabi olması, hükümdarların amel edip uyması, büyük küçük bütün insanların faydalanması, hem fakirlerin hem de zenginlerin eşit olarak hayırdan istifade etmesi için bütün insanlara bir sünnet bırakmışlardır. Onları örnek almanın misâli, bütün susuzların ihtiyacı kadar içeceği ve suya muhtaç olan herkesin tatlı ve soğuk suyundan kanarak içmeleri şiddetli susuzluklarını giderici şekilde bütün insanları sulayan ve bütün beldeleri suya kandıran bol ve engin bir kaynağın durumuna benzer."

HZ. MUHAMMED (A.S.), EN MÜKEMMEL PEYGAMBERDİR

Bütün peygamberler arasında Hz. Muhammed (a.s.), en mükemmel bir peygamber olarak gözükmektedir. Zira bütün peygamberler içeresinde, ayrıntılı ve noksansız olarak bize kadar sadece onun daveti ve onun sîreti ulaşmıştır. Bu sebeble noksansız olarak ancak O'nun hidayetiyle hidayete erilebilir ve onun sîretine uyabilir. Çünkü bütün nebiler arasında sadece O'nun sîret ve nübüvvetinde şu şartlar bir araya gelebilmiştir:

a) Tarihselcilik

b) Kapsayıcılık

c) Mükemmellik

d) Amelî gerçeklik.

O'nun risâleti son risâlettir ve geçmiş şeriatleri iptal etmiştir. Allah Teala bunun için O'nun risâletini zikrettiğimiz şekilde mükemmel kılmıştır.

İşte bu hususlar ikinci konferansın odak noktasıdır. Şüphesiz ki her peygamberin bir üstün yönü ve bir hususî tarafı vardır. Bütün peygamberler arasında sadece Hz. Muhammed (a.s.)'de tam ve mükemmel bir şekilde bütün hususiyetler ve üstünlükler bir arada toplanmıştır. Her peygamberin bir ziyası, bir müjdesi, bir uyarısı ve bir daveti vardır. Yine resuller içerisinde de Hz. Muhammed (a.s.) ışık saçan bir güneş, en yüce bir müjdeci, en büyük bir uyarıcı ve en büyük bir davetcidir. Dolayısıyla O, bütün özellikleri şahsında toplayan bir Nebîdir. Çünkü O, Allah Teala tarafından kendisiyle nübüvvet ve risalet kapısı kapatılmak için gönderilmiştir. Bunun içindir ki bütün insanlığa tebliğ etmesi için son risalet verilmiştir.

O, insanlığın kendisi varken başkasına muhtaç olmayacağı kamil bir şeriatla gelmiştir. Ve bu şeriatten sonra semadan yeryüzüne, hiç bir beşerin kalbine hiçbir şeriat inmedi ve inmeyecektir. Andolsun ki Muhammedî düsturlar ebedîlik sıfatına mazhar olmuş ve kıyamete kadar devam etme ve bakî olma özelliğine sahip kılınmıştır. Dolayısıyla Muhammed (a.s.)'in zâtı bütün yüce ahlakları ve adetleri üzerinde toplamaktadır. Şüphesiz O, yüce ahlakı tamamlamak için gönderilmiştir.

En-Nedvî, bütün bu konulara deliller getirir. Bu hususta zikrettiği ilk delil: Peygamber (a.s.)'in sîret ve şeriatının kıyamete kadar bâkî, ebedî ve herkes tarafından tanınır olmasıdır.

Sonra Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm, Zerdüştlük, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi, bilinen meşhur dinlerden bahseder ve bu dinlerden nakledilen öğretilerin rehberlik ve örnek olma konusuda insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğine dair deliller getirir.

Müellif Süleyman en-Nedvî şöyle devam eder:

"Yüzbinlerce nebî ve ıslahcı içeresinde, tarihin kendisine şehadet ettiği üç veya dört kişiden başka kimse yoktur. Bununla beraber, tarih bunların hal ve hayatlarının ayrıntıları ve sîretlerinin özellikleri hakkında eksik ve çok az malumat verir. O halde insan hayatının muhtelif yönleri hakkında bu eksik malumatlardan nasıl örnek alacaktır?.."

En-Nedvî bu açıklamaların gerçekçi bilgiler olmadığına dair kesin deliller bulunmakla beraber, bu durumu isbat etmek için insanların tanıdığı Budist, Zerdüşt, Musa ve İsa gibi şahsiyyetlerin hayatlarından misaller vererek devamla şöyle der:

"İnsanlığın, taraftarları vasıtasıyla, geçmiş peygamberler hakkında bildiği şeylerin hiç birinde tarihsellik, gerçekçilik veya kapsayıcılık ya da insana ge-

rekli olacak her şeyi birleştirme şartları bir araya gelmemiştir. Halbuki bu şartlar, bir şeyi kanıtlamak için zorunludur. Ayrıca bize geldiği şekliyle bu dinlerde ne rububiyyet, ne ahlak ve ne de uygarlık konusunda insanî fıtratla uyuşan hiç bir şey de mevcud değildir. Dolayısıyla bu derece noksan olmaları yanında, tahrif edilmiş, saptırılmış ve bozulmuşlardır. Budizm ve Çin dinlerinde olduğu gibi, bu dinlerin bazılarında Allah mefhumuna hiç yer verilmezken, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerinde olduğu gibi, bir kısmının nakledilen kitaplarında insanın Allah ile ve insanın insanlarla ilişkilerinin özellikleri konusunda kapsayıcı bir açıklama yoktur. Aksine ilahi din açısından bir takım hata ve yanlışlar bulunmaktadır. Şayet bu dinler, şimdiki mevcut şekilleriyle tatbik edilip, uygulanacak olsalardı, insanlar bedbaht olur, dünya ise bir harabeye dönerdi."

Müellif sonra şöyle devam ediyor:

"Budistin sîreti, ne yoksul hizmetçiler, ne sanatkarlar ve ne de tacirler için bir örnek olamamıştır. Eğer onun tâbîleri, hayatını örnek almış olsalardı, onların Çin'de, Japonya'da, Siyâmi'de, Tibet ve Burma'da bugünkü devletleri ayakta olmayacak, oralarda ticaret yapmak için bir tek pazar imar edilemeyecek, fabrika ve işyerlerinde hayat olmayacaktı. Keza bu beldelerde yaşayan insanlar önderlerinin sîretini tercih etmiş ve onun izinde yürümüş olsalardı, bugün mamur olan yeryüzü ıssız kalır, kupkuru bir çöle döner ve şehirler harabe yahud da cansız bir yer haline gelirdi.

Şayet insanlar günümüzde İsa (a.s.)'nın bilinebilen hayatını örnek alıp onun yaşadığı gibi yaşamak isteselerdi, dünya viraneye, dünyadaki medeniyetler harabeye ve köyler dört bir köşesinde sürekli baykuşlar öten mezarlığa dönerdi."

En-Nedvî birinci konferansın sonunda ise şu hususları dile getirir:

"Şüphesiz ki insan, zengin iken de fakir iken de, sulh halindeyken de harp halinde iken de yönleneceği her iş hususunda izini süreceği bir örnek arar kendine. Evlendiği veya bekar kalmaya devam ettiği zaman izleyeceği yolu araştırır. Rabbine ibadet edeceği veya insanlarla ilişki kurup muamelede bulanacağı vakit bağlanacağı yüce bir örnek ister ve toplumda yaşadığı sürece yöneten ve yönetilene hükmeden ve hükmedilenlere ve uyulması gereken kanunları iyice öğrenmeye çalışır.

Kısaca bütün bu hususlarda insanın kendisine bir örnek edinmesi gerekir. Bütün milletlerin çözmesi gereken mesele de budur. Bunu halletmenin çaresi ise bu meseleleri çözüme kavuşturacak ve güçlükleri giderecek bir yol aramaktır. Milletlerin çoğu insanlığın elemlerini hafifletmek ve yaralarını tedavi etmek için bu konuda yüce bir örneğe muhtaçtırlar.

Aynı zamanda milletler, bu hususlardan sözlü örneklerin değil, amelî örneklerin sıkıntısını çekmektedirler.

Şöyle desem mübalağa etmiş sayılmam: Muhakak ki, tarih, Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatından ve sîretinden başka, sîreti ve hayatı ile insanlık için örnek olmaya layık dünyada hiç bir kimse bulunmadığına şahiddir.

Daha önce bahsettiğim gibi şu hususu bir kez daha hatırlatmak istiyorum: İnsanların, hayatta örnek almalarına layık olan yüce insanın hayatında şu dört hasletin bulunması gerekir:

1- Hayatının: Tarihsel olması, yani halis ve gerçek bir tarihin onu tastik etmesi ve ona şahid olması,

2- Kapsayıcı olması, yani; hayatının bütün merhalelerini, bütün yönlerini ve bütün durumlarını ihata edici olması,

3- Kamil olması, yani hayatının halkalarından hiç bir halka eksik olmayacak şekide bilinir olması,

4- Hayatının amelî olması, yani prensiplere, faziletlere ve sorumlulukara davet ederken, davetin, davetçinin ameli ve ahlakıyla yapılmış olmasıdır. Davetçinin diliyle davet ettiği herşeyi, hususi, aîlevî ve sosyal hayatında sîreti ile tahkik etmesi ve onunla amel etmesi gerekir ki, böylece onun amelleri, insanların uymaları için iyi bir örnek teşkil etmiş olsun.

Ben bununla dünya hayatında bulundukları süre içeresinde diğer nebîlerin hayatında bu özelliklerin mevcud olmadığını söylemek istemiyorum. Aksine onların, şu anda insanların ellerinde mevcut olan sîretlerinin bu özellikleri taşımadığını söylüyorum. Bana öyle geliyor ki, bu konuda, ilahî hikmet bu nebilerden herhangi birinin sadece kısa bir zaman için gönderilmesini gerekli kılması sebebiyle onların ümmetlerinden hayra muvaffak olanlar, nebîlerin sîretlerini biliyor ve ona tabi oluyorlardı. Her zaman ve mekanda yaşayacak bütün insanları kuşatıcı olan Muhammed (a.s.)'in noksansız risaletiyle, nübüvvet kapıları mühürleneceği için de kendilerinden sonra gelecek nesillerce sîretlerinin bilinmesine gerek kalmıyordu. Bu sebeble de yeryüzündeki bütün milletlerin uyabilmesi için kıyamet gününe kadar her zaman ve mekanda O'nun sîretinin tahkîkatının bilinmesi zorunlu hale gelmiştir. İşte şu ayet-kerime, Hz.Muhammed (a.s.)'in nebîlerin sonuncusu olduğuna ve kendisinden sonra hiç bir peygamber gelmeyeceğine en büyük delildir: "Muhammed (a.s.) erkeklerinizden hiç birinin babası değildir: Fakat O, Allahın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi bilendir"(1).

REHBER VE ÖRNEK OLACAK KİMSENİN SİRETİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Bundan sonra rehber ve örnek olacak kimsenin sîretinde bulunması gereken

1) Ahzab Sûresi: 40

şartlar üzerine tahsis edilen peşpeşe 4 konferans gelmektedir. Bunlardan birincisi *"tarihsellik"* ikincisi, *"mükemmellik"*, üçüncüsü *"kapsayıcılık"* ve dördüncüsü de *"amelîlik"* şartlarıdır.

TARİHSELLİK ŞARTI

Bu konferans, Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretindeki tarihsellik şartından bahseder.

Müslümanlar sadece Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretini muhafaza etmekle yetinmeyip O'nun sîretiyle ilgili şeyleri bütün yönleriyle ele alıp incelemeye ve bütün alemin şaşırıp hayrete düşeceği bir şekilde bu kudsî emaneti himaye ettiklerine ve bunun için de ona kaybolma tehlikesi bulaşmadığına bütün dünya şahittir. Gün geçtikçe de bu şehadetin boyutu artmaktadır. Nübüvvet asrından itibaren hayatlarını, Nebi (a.s.)'nin hadislerini ve hayatıyla ilgili olan her şeyi rivayet etmeye vakfeden ve bunları, kendilerinden sonra zabtedip ezberleyen ve "hadis ravileri", "muhaddis" ve "ashab-ı siyer" adını a-lan kimseler "sahabe", "tâbiun" ve "tabiüttabiin"den müteşekkil birbirini izleyen üç tabakada yer alan müstesna şahsiyetlerdir.

Nebi (a.s.)'nin hayatının sonlarında yaptığı veda haccında O'nunla beraber hacc yapan sahabîlerin sayısı yaklaşık olarak yüzbin civarındaydı. Bunlardan herbirisi Nebî (a.s.)'nin söz, fiil, tasarruf, sîret ve sünnetlerinedn herhangi bir şeyi muhafaza ettiği için takriben bu onbinlerce sahabinin isim ve halleri özellikle onların durumlarını tesbit amacıyla müstakil olarak telif edilen 'tarih-ü rical' kitaplarında zikredilmektedir.

en-Nedvî, bu vesile ile sahabenin ve âdil imamların, Peygamber (a.s.)'den nakledilen rivayetlerin doğruluğunu araştırmak için yaptıkları çalışmalardan; özel olarak arapların hafıza kuvvetinden ve genel olarak sünnetle ilgilenen alimlerden, hadislerin sıhhat derecelerini artırmak için ezber ile kitabeti nasıl birleştirdiklerinden bahsederek Sünnet-i Nebevî'yi rivayet etmek ve öğretmekle uğraşan ravî ve şeyhler tabakasını arzetme hususunda başarılı adımlar atar. Arkasından bu ve benzeri konularla beraber hadislerin sahihini sakîminden ayıran, aralarında karşılaştırma yapan ve sıhhatini tahkik eden hadis ilimlerinin ve rivayetler arasındaki farkı ayırt etme gücüne sahip uzman alimlerin mevcud olduğundan bahseder.

Bu arada Sünnet-i Nebevî'nin, Peygamber (a.s.) devrinden daha sonra tadvin edildiğini iddia eden bazı müsteşriklerin iftiralarını reddeder ve bu sebeble onların yalanlarına karşı katî olarak tarihi deliller getirir. O halde Resulullah (a.s.) zamanından, meşhur sünnet kitaplarının vucuda getirildiği ana kadar, tedvin olayı sekteye uğramamıştır. Sanırım kitabın bu bölümleri en orjinal bölümlerini oluşturmaktadır. Müellifin bu bölümdeki açıklamalarının bir kısmı şöyledir:

"Nebi (a.s.)'nin ashabı, Nebî (a.s.)'nin zamanında hadisleri kendi elleriyle yazarak O, hayatta iken cemediyor ve bunları kendilerinden sonra gelen kuşaklara devrediyorlar; kendilerinden sonra gelenler de bu hadisleri kitaplarına kaydediyorlardı. Tabiiler (r.a.), sahabe zamanında rivayet edilen bu hadislerin tamamını topluyor ve sahebe hayatta iken kendilerine ulaşan haber ve olayları yazarak, bu haberleri uzun müddet araştırıyor, bu hususta bütün imkanlarını kullanarak sefere çıkıyor, muhaddislerin ve ulemanın kapılarını çalıyor, hatta tek bir hadis için uzak mesafeleri ve çok uzun yolları kat ediyorlardı."

Gerçek şu ki, hadislerin, hadislere dayalı hükümlerin ve Resulullah (a.s.)'a isnad edilen haberlerin tamamen tedvin edilmesi, müslümanlar tarafından şu üç merhale içeresinde tamamlanmıştır.

Birinci merhale: İçerisinde sahabe ve tabiunun ileri gelenlerinin yer aldığı devre,

İkinci merhale: Genç tabiilerin ve tebeut-tabiinlerin yer aldığı devre

Üçüncü merhale ise 'el-camiussah'in müellifi İmam Muhammed İbn İsmail el-Buharî ile İmam Müslim ve İmam Tirmizi, İmam Ahmed İbn Hanbel ve benzeri gibi muhaddisler ile sünnet imamlarının yer aldığı devredir.

Birinci merhalede toplanan hadisler, ikinci merhalede yer alan muhaddislerin kitaplarında tedvin edildiler. İkinci merhalede tedvin edilen hadisler ise üçüncü merhalede yazılan kitaplar içerisinde cem ve tanzim edildiler. İkinci ve üçüncü merhalelerde cemedilen hadislerin büyük çoğunluğunu binlerce yapraktan meydana gelen pek çok kitap içerisinde tedvin edilmiş olarak önümüzde görüyoruz. Bu kitaplar gerçekten en kıymetli ilmî hazinelerden biridir.

Hatta dünyanın bütün ilmî hazineleri içerisinde sened yönünden onlardan daha güveniliri, tarih ve rivayet şekli yönünden daha sahihi mevcud değildir.

Andolsun ki, büyük üstad, allame, şeyh Şiblî en-Nu'manî şunları söylerken doğru söylemiştir: *"Diğer gayrimüslim milletler, kalkınma dönemlerinde din adamlarının söz ve rivayetlerini bir araya toplamak istedikleri zaman bu söz ve rivayetlerin üzerinden çok uzun bir zaman geçmiş, kendileriyle adamları arasına uzun devirler girmişti. Bu sebeple onlar, bu, geçmişe ait haberleri değersiziyle değerlesini, sahihiyle sakîmini birbirinden ayırmadan, hatta bu haberleri naklededen ravîlerin, hal, isim ve doğum tarihlerini dahi bilmeden bu mechul ravilerin haberleri arasından sadece hevâlarına uyan, durumlarına muvafık ve ölçülerine mutabık olan sözleri seçmekle yetinerek, geçmiş ümmetlerin durumlarını yazmaya çalıştılar. Sonra çok geçmeden bu hurafeler tarihi hakikatler olarak kabul edilmeye başladı. İşte gerek geçmiş ümmetler ve durumları, gerek eski kavimler ve onlara ait haberler ve gerekse eski dinler, onların mezhebleri ve kurucularıyla alakalı Avrupaî kitapların hepsi, bu çürük metoda dayanılarak*

düzenlenmiş ve yazılmıştır.

Müslümanlara gelince, onlara gerek hadisleri ve gerekse Resulullah (a.s.)'ın siyerini rivayet ederken baş vuracakları sağlam kaideler ve sımsıkı sarılacakları sağlam usüller geliştirdiler. Bu kaide ve usüllerin başında; herhangi bir olayın, ancak ona tanıklık eden kimseden rivayet edilmesi, olayın üzerinden geçen zaman uzadıkça haberi rivayet eden ravinin, bu olayı müşahede eden kaynaktan rivayet eden ravilerin isimlerini sırasıyla zikretmesinin vacip olması gibi hususlar gelir. Böylece olayı müşahade edip rivayet etme vaktinden, vuku bulduğu zamana varıncaya kadar, ravî silsilesi kesintisiz devam edecektir. Bundan sonra haberin senedinde yer alan bu ravîlerin emanet ve adalet vasıflarını, anlayışlarını ve rivayet ettikleri haberi güzelce yerine getirme ehli-yetlerini araştırma safhası gelir. Eğer haberi nakledilen ravilerin halleri, bu vasıflara muhalif ise bu durumun beyan edilmesi vacip olarak kabul edilmiştir.

Bu vazife en zor ve en meşakkatli vazifelerden biriydi. Buna rağmen yüzlerce muhaddis her şeylerini bu göreve tahsis etmiş, ömürlerini Peygamber (a.s.)'in sünnetini tetkik, arraştırma ve tedvin etmeye vakfetmiş; bu amaçla ravîlerin hallerini incelemek ve araştırmak için muhtelif bölgeler arasında seyahetler yaparak beldeleri dolaşmışlardır. Onlar bu vazifeyi yerine getirirken, ravilerin hallerini tenkid edebilmek için onların çağdaşı olan ravilerle görüşüyor, bunlardan, bir cemaatın ahlakına itimat ettikleri zaman onlardan bir önceki tabakaya mensup olup kendilerinin tanıdığı ravilerin hallerini soruyorlardı. Bu büyük ilmî çabaların neticesinde İslami ilimler içeresinden müstakil bir ilim dalı meydana geliyor ve daha sonra bu ilim dalına 'Esmaür-Ricâl' adı veriliyordu. Böylece muhaddisler, kendilerinden sonra gelen yüzbinlerce hafız, alim, ravî gibi kimselerin yetişmelerini kolaylaştırmış oluyorlardı.

Bu ilim dalı sadece rivayet ve edâ ile ilgili konular için geliştirilmiştir. Öte yandan dirayet ve anlayış cihetiyle alakalı olarak 'ilmü nakdilhadis' yani hadis tenkid etme ilmi diye bir ilim dalı geliştirilmiştir. Rivayetleri tenkid etmek, sahihini sakîmînden, kıymetlisini kıymetsizinden ve racihini mercuh olanından ayırdetmek için ülemanın kabul ettikleri bu ilim dalına ait muhkem usüller ve sağlam kaideler bulunmaktadır. Sünnet alimleri bu işi yaparken sadece hakkı aramış ve bu hususta apaçık delillere ve doğruya götüren herşeye sımsıkı sarılmıştır."

Bundan sonra müellif, Nebevî sünnetin nakli ve rivayetlerin ayıklanması konularında, hadislerin mevsukiyyetini te'kid edecek şekilde başarılı bir adım atıyor, Nebevî sîreti hadise tahsis ediyor ve sîretin kaynaklarından bahsederek şöyle diyor:

"Düşüncelerinizi, Nebî (a.s.)'nin sîret ve sünnetinin alındığın kaynaklara ve bu kaynakların nasıl cem ve tedvin edildiği bilgilerinin en mühim, en güvenilir

ve en sahihinin: "Ona ne önünden, ne de ardından hiç bir suretle batıl yaklaşamaz. O hamîd (-herkes tarafından övülen) Hakim (-hikmet sahibi) olan Allah'dan indirilmedir" diye tavsif olunan Kur'anı Kerim'den iktibas edilen bilgiler olduğu noktasına teksif etmek istiyorum. O Kur'an ki, onun sıhhatı konusunda en azgın düşmanlar bile şüphe etmez."

NEBEVİ SİRETİN BİRİNCİ KAYNAĞI KUR'AN-I KERİM'DİR

O halde Kur'an-ı Kerim, nebevî sîretin kaynaklarından birinci kaynağı teşkil eder: Kur'an-ı Kerim, nebevî sîretin bütün yönlerini ve Resulullah (a.s.)'ın nübüvvetten önceki hayatının bir kısmını bize haber verir. Dolayısıyla Kur'anı Kerim, bize, O'nun yetimliğini, fakirliğini ve günahtan kaçınmasını haber verdiği gibi, üzerine ilahî vahyin nuzülü, O'nun tebliği, miraca çıkışı, düşmanlarının zulmü, hicret etmesi ve gazaları gibi nübüvvetten sonraki durumlarını haber verir. Ayrıca Kur'an'da O'nun ahlakından da bahsedilir.

Bunların tamamının Kur'an'da açık bir beyan, üstün ve sağlam bir üslubla zikredildiğini görüyoruz. Bundan dolayı hiçbir kimsenin sîreti, Hz. Muhammed (a.s.)'ın sîretinden daha güzel, daha sahih ve daha güvenilir bir yolla bugünlere gelememiştir.

NEBEVİ SİRETİN İKİNCİ KANAĞI HADİS KİTAPLARIDIR

Bunlar, Nebî (a.s.)'nin yüzbinlere ulaşan söz, fiil ve ahvalini; sahih olanı, zayıf ve mevzu olandan, kuvvetlisini kuvvetli olmayanından ayrılmış olarak bize gelinceye kadar muhafaza eden kitaplardır.

Hadis sahasında tasnif edilen kitapların bir kısmı ülemanın, içerisinde varid olan hadislerin tamamını adil bir muhakkık ve zalim bir müdekkık'ın, gönüllerinde en küçük bir tereddüt bırakmayacak şekilde mütebeat ve şevahidini zikrederek kusur ve illetlerden arındırdığı kütübü sittedir. Kütübü sitteyi ise müsned kitapları takip eder.

Bunların en büyüğü Ahmed İbn Hanbel'in Müsnedi'dir. Bu kitap 6 büyük ciltten meydana gelmiş, her cildi, ince harflerle yazılmış büyük boy beşyüz sayfa civarındadır. Bu müsned her sahabinin rivayet ettiği hadisleri toplu olarak ve belli bir sıraya göre zikrederek bir araya getirir. Bu mecmualarda Resulullah (a.s.)'ın düsturlarının, ahval ve sîretinin tamamı bir araya getirilmiştir.

NEBEVİ SİRETİN ÜÇÜNCÜ KAYNAĞI MEGAZİ KİTAPLARIDIR

Bu kitaplarda ekseriyetle Nebi (a.s.)'nin gazveleri anlatılır. Bazan başka konuları da içerebilirler.

Megazî konusunda tasnif edilen eserler, H.94 senesinde vefat eden Urve İbn Zübeyr'in H.124'de vefat eden ez-Zühri'nin, H.150'de vefat eden İbn İshak'ın, H.182'de vefat eden Ziyad el-Bükaî'nin 207'de vefat eden el-Vakîdî ve benzerlerinin megazî kitaplarıdır.

NEBEVİ SİRETİN DÖRDÜNCÜ KAYNAĞI GENEL İSLAM TARİHİ KİTAPLARIDIR

Bu kitaplar sîret-i Nebevî ile başlarlar. Bunların en güveniliri, en sahih, en mutavvel ve en hacimli olanları: İbn Sad'ın 'Tabakat'ı, İmam Ebu Ca'fer et-Ta'berî'nin 'Tarihu-r Rüsul-ve'l-Mülük' adlı eseri, Muhammed İbn İsmail el-Buhari'nin 'et-Tarih-ül-Kebîr' ve 'et-Tarihu's-sağir'i, İbnü Hıbban'ın Tarihi ve Hicrî 299 senesinde vefat eden İbnü Ebi Hayseme el-Bağdadî ve benzeri kişilerin tarihleridir.

NEBEVİ SİRETİN BEŞİNCİ KAYNAĞI, NEBİ (A.S.)'NİN MUCİZELERİ KONUSUNDA TELİF EDİLEN DELAİL ADI VERİLEN KİTAPLARDIR

Bunlardan bir kısmı şunlardır: H.255 senesinde vefat eden Ebu İshak el-Harbî'nin, hicrî 276 senesinde vefat eden İbn Kuteybe'nin, hicrî 430 senesinde vefat eden İmam el-Beyhakî'nin yine 430 senesinde vefat eden Ebu Nuaym el-İsfahani'nin ve hicri 535 senesinde vefat eden İsmail el-İsfahani'nin 'Delaîlü Ebî'l-Kasım' adlı eseridir. Bunların en hacimli ve en geniş olanı hicri 911 senesinde vefat eden Celalüddin es-Suyûtî'nin 'Kitabül-hasaisil Kübra' adlı eseridir.

NEBEVİ SİRETİN ALTINCI KAYNAĞI ŞEMAİL KİTAPLARIDIR

Bunlar Nebî (a.s.)'nin ahlakını, adetlerini, faziletlerini, gündüzleri sabahtan akşama ve geceleri akşamdan sabaha kadar yaptığı işleri zikretmeye tahsis edilen kitaplardır. Bu eserlerin en eski ve en meşhur olanı: Hafız el-Münzirî'nin 'Kitabüş-Şemail' adlı eseridir. Kibarı ülemadan bazıları, bu eserin üzerine bir takım ziyadat kitapları tasnif etmişlerdir. Bu ziyadat kitaplarının en önemli, en

hacimli ve en geniş olanı Kadî Iyaz'ın 'eş-Şifâ fi hukuki'l-Mustafa' adlı kitabıdır. Bunu eş-Şihab el-Hafecî şerh etmiş ve şerhine de 'Nesîmü'r-Riyaz' adını vermiştir. Bu konuda daha başka alimler de eser vermişlerdir. Bunlar arasında: Hicri 432 senesinde vefat eden Ebul-Abbas el-Mustağfirî'nin 'Şemailun-Nebî', hicri 552 senesinde vefat eden Ebu'l-Mukarrî el-Kırnatî'nin 'en-nuru-s-Sâti' ve hicri 812 senesinde vefat eden Mecdüddin el-Fîruzabâdî'nin 'Seferus-saâde' adlı eserleri sayılabilir.

Şimdiye kadar zikrettiğimiz bu kaynaklara bazı mütekaddimun ulemasının, Nebî (a.s.) ile alakalı olan her şeyi takdim ederek, Mekke-i Mükerreme'de bulunan bölgeleri, mekanları, dağları, vadileri ve bu iki şehrin emirliklerini kimin üstlendiğini zikrederek Mekke ve Medine'nin ahvali hakkında tasnif ettikleri kitaplar da ilave olarak edilebilir. Bu konuda yazılan en eski kitaplar: Hicrî 223 senesinde vefat eden Ezrâkî'nin 'Ahbaru Mekke', Hicri 268 senesinde vefat eden Ömer İbn Şebbe'nin 'Ahbârul-Medine', Fakihî'nin 'Ahbâr'u Mekke' ve İbnu Zebâle'nin, 'Ahbaru'l-Medine' adlı eserleridir."

En-Nedvî bundan sonra, Nebevî sîret konusunda yazılan te'lif eserlerden; ve asırlardır yazılan bu eserlerin tasavvur edilemeyecek bir seviyeye ulaştığından bahseder. Bu konuda yazılan eserlerin genişliğine misaller verdikten sonra Rev. Pasteure Simith adlı İslam düşmanı yazarın 'Muhammed ve'l-Muhammediyye' adlı kitabından nakiller yapar. Bu yazar kitabında şöyle diyor:

"Din hakkında söylenen her şeyde temelde bilgisizlik hakimdir. Ne yazık ki, bu hususu üç büyük din(1) ve kendilerini 'Tarihi şahsiyetler' olarak kabul ettiğimiz kurucuları hakkında ifade etmek mümkündür. Zira onlar için bundan daha güzel bir vasıf bilemiyoruz. Şüphesiz biz bu dinlerin öncülüğünü yapan kurucu şahsiyetler hakkında çok az şey biliyoruz Halbuki onlardan sonra gelip de akîdelerini yaymaya çalışan simalar hakkında sahip olduğumuz bilgiler, davetin ilk kurucuları hakkında bildiklerimizden daha fazladır. Zerdüşt ve Konfiçyus'un hayatı hakkında bildiklerimiz Solan ve Sokrat hakkında bildiğimiz şeylerden daha azdır. Aynı şekilde Musâ ve Budist hakkında bildiklerimiz Abrase ve Kayser hakkında bildiklerimizden daha azdır. Diğer taraftan Hz.İsa'nın (a.s.) sîreti hususunda da, hayatının muhtelif ve birçok bölümlerinden sadece çok az bir kısmını içine alan bölük pörçük malumatlardan başka bir şey bilmiyoruz. Hakkında bilgi sahibi olduğumuz, onun üç yıllık hayatının giriş ve hazırlık dönemini teşkil eden 30 yıllık bölümü üzerindeki perdeyi bize kim aralayabilir? Muhakkak ki, o uyuyan alemin üçte birini uyandırmak için gönderilmişti ve belki de benim yaşadığım süreden daha fazla yaşamıştı. Fakat kendisi tarih olarak bize yakın olmasına rağmen, örnek hayatı bizden çok uzaktır. Hakikaten onun hayatı, imkan ile imkansız arasında muallakta durmaktadır. Çünkü haya-

---

1) Bununla Budist, Konfiçyus ve Zerdüşt'ün dinleri kastediliyor.

tının safhalarından bir çoğu hakkında ebediyyen birşey bilemeyeceğiz. Mesela Mesih'in annesi ve kendisinin evindeki hayatı hakkında ne biliyoruz? Aile yaşantısını ne kadar tanıyoruz? Hz. İsa'nın (a.s.) ilk ashabı ve havarîleri hakkında ne biliyoruz? Hz.İsa (a.s.) onlara ne şekilde muamele ediyordu? Risaletini tedrici olarak nasıl ortaya koydu? Davetini ve risaletini insanlara birden bire nasıl duyurdu? Aklımıza, kıyamet gününe kadar hiç bir kimsenin cevap veremeyeceği daha nice sorular geliyor.

İslam'a gelince, onun her şeyi apaçık ortada ve biliniyor. Onda hiç kimseden gizlenen bir sır mevcud değildir ve durumu tarihce anlaşılmayan hiç bir kapalı yanı yoktur. Bundan dolayı İslamın gerçek tarihi insanların elinde duruyor. İnsanlar Hz.Muhammed (a.s.)'in durumunu, Luther ve Milten'in durumunu bildikleri gibi biliyorlar. İlk tarihçilerin O'nun hakkında yazmış olduğu tarih kitaplarında ne hurafe, ne evham ve ne de batıl şeylere rastlayabiliriz. Bu tür hurafelerden herhangi bir şeyle karşılaşmış olsak bile, halihazırdaki tarihi hakikatler ışığında bunu anlayabiliriz.

Bu konuda hiç kimsenin ne kendisini ne de başkasını aldatması mümkün değildir. Sanki güneş kuşluk vakti yükselmiş de herşey onun ışıkları altında ortaya çıkmıştır."

Bunlar İslama düşman olan bir yazarın sözleridir. O, hakikatı kabul etmekten başka çare bulamamıştır. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in sîreti, bu konuda hiç bir şek ve şüpheye yol açmayacak şekilde tarihe mal olmuştur. en-Nedvî üçüncü konferansını da şu sözleriyle bitirmektedir.:

"Gerçekten müslümanlar sîret-i Nebevî sahasında binlerce kitap telif etmişler ve hala da telif etmektedirler. Muhammedî sîret konusuda telif edilen, her kitap -ne olursa olsun- şüphe yok ki, insanların peygamberler kıssası ve sîretleri konusunda yazdıkları kitapların hepsinden beyan yönünden daha açık, rivayet bakımından daha güvenilir ve daha sahihdir.

Muhammedî sîret konusunda yazılan ilk kitapları, müelliflerinden, yüzlerce ve binlerce talebesi almış, sağlam bir şekilde anlamış, muhkem bir şekilde kavramış ve onlarda muğlak bir kelime ve müşkil bir ifade bırakmaksızın müphemini beyan, müşkilini tavzih eylemişlerdir.

Hadisi Nebevî konusunda elimizdeki ilk kitap İmam Malik İbn Enes'in (r.a.) 'Kitabül-Muvatta'ıdır. Ondan bu eseri, arasında halifeler, valiler, alimler, fakihler, edibler ve zâhidler olmak üzere 600 talebesi dinlemiştir. Ebu Abdullah İbn İsmail el-Buhari'nin 'el-Camiussahih'ini talebelerinden biri olan el-İmam el-Firebrî'den, ehli ilimden 60.000 kişi dinleyerek almıştır. Dünyada müntesipleri peygamberleri ve onun hidayeti ile alakalı herşeye bu şekilde ihtimam gösteren ve bu şekilde ihtiyadlı davranıp muhafaza eden İslamdan başka bir din var mıdır?. Bu sahada O'nun sîreti hususunda yazılan eserlerden daha sahih,

daha güvenilir ve daha sağlam bir eser te'lif edilmiş midir?.. Ondan başka hiç-bir din böyle tarihi bir doğruluğa sahip olabilmiş midir? Tarih Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretini muhafaza ettiği gibi nebilerden herhangi birinin hayatının tafsilatını muhafaza edememiştir."

MUTLAK MÜKEMMELLİK ŞARTI

İnsanlık tarihinde, sîreti tarihe mal olmuş bir takım kimseler bulunabilir. Fakat hidayet ve örnek alınmak için sadece bu da yeterli olamaz. Aksine bu sîretlerin bazıları çok kötü ve çirkin olabilir. Bu sebeble sîretin örneklik taşıyabilmesi için tarihsellik şartıyla beraber, başka şartların da bulunması gerekir. Bu şartlar, sîret sahibinin küçük ve büyüklüğünde yapmış olduğu her türlü uygulamasının mutlak mükemmel olması şartıdır. Bu şartın da tam ve mükemmel olarak sadece Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinde mevcud olduğunu görüyoruz. İşte dördüncü konferansın odak noktasını bu husus oluşturmaktadır. Bu sebeble en-Nedvî, delil getirmek amacıyla küçüklüğünde ve büyüklüğünde, nübüvvetten önce ve nübüvvetten sonra, evdeki ve dışardaki hayatında yapmış olduğu davranışlarından misaller vermektedir.

Bu konferansdaki açıklamalardan bir kısmında şunları söylüyor:

"Büyük insanlar ve yüce şahsiyetler evlerine döndükleri zaman normal insanlardan biriymiş gibi orada, sıradan fertlerden bir fert olurlar. Gerçekten Valtaire şu vecizesinde doğru söylemiştir: "Şüphesiz, insan ne evinin içeresinde bir büyük, ne de ailesi içeresinde bir kahraman olabilir" Voltaire bununla günlük elbisesinin içinde gördüklerinden, insanın büyüklüğünü kendisine en yakın olan kimseler fark edemez" demek istemiştir.

Bu hüküm genelde geçerli olsa da Hz. Muhammed (a.s.) hakkında geçirsiz kalmaktadır. Pasteure Simith ise şöyle diyor *"Günlük elbiseleri içindeki 'büyük'ler hakkında söylenenler -en küçük ayrıntıda bile- İslam Peygamberi Hz. Muhammed hususunda geçerli değildir"* Gibn'in şu sözü de bunu onaylamaktadır: *"Hiç bir peygamber, Hz. Muhammed (a.s.)'in ashabıyla denendiği gibi, denenmemiştir. Şüphesiz ki O, davetini bütün insanlara açmadan önce, kendisini, bir insan olarak, mükemmel bir şekilde tanıyanlara yönelmiştir. Dolayısıyla O, eşinden azadlı kölesine, kardeşinden kendisine en yakın akrabalarına kadar Allah tarafından gönderilmiş bir nebî ve peygamber olarak kendisine inanmalarını istemiştir. Bunun üzerine onların hepsi, O'nun davasını tasdik ve nübüvvetine iman ettiler. Şüphesiz ki, bir insanın eşi, davasının hakikatını ve kendisinin iç yüzünü en iyi bilen ve O'na en yakın olan kimsedir. Dolayısıyla O'nun kusur ve kötülüklerini zevcesinden daha iyi bilen hiç bir kimse olamaz. O halde Allahın Resulü Hz. Muhammed (a.s.)'e iman edelerin ilki onbeş yıl onunla birlikte yaşayan, bütün hareketlerinden iç yüzüne vakıf olan, O'nu her yönüyle tanıyan*

ve bilen şerefli eşi Hz. Hatice'dir. Gerçekten Hz. Muhammed (a.s.) nübüvvetini iddia edince O'nu tasdik edenlerin ilki Hz. Hatice olmuştur."

Şüphesiz, büyük insanlar, hanımlarına -bir tek hanımı olsa bile- kocasından gördüğü her şeyi insanlara haber vermelerine ve onda gördükleri her türlü hallerini açıkça ilan etmelerine müsaade etmezler. Fakat Resulullah (a.s.)'ın aynı anda dokuz tane hanımı vardı ve bunlardan her biri, Resulullah (a.s.)'la başbaşa kaldıkları müddet içerisinde ondan görmüş oldukları her türlü hareketi insanlara anlatma hususunda bizzat kendisi tarafından serbest bırakılmışlardı. Onlar, Resulullah (a.s.)'dan gecenin karanlıklarında gördükleri her şeyi, gündüzün aydınlığında insanlara haber verme ve odaların içerisinde mü-şâhede ettiklerini meclislerde ve meydanlarda anlatma müsââdesine sahib idiler. Acaba dünya, kendisine bu kadar güvenen ve -kötülükten insanlara en uzağı olduğu için- hakkında hiç bir kimsenin dedikodu yapmasından korkmayan böyle bir insanı tanıdı mı?.

Muhakkak ki, Nebî (a.s.) ashabına ve meclislerine gelip hazır bulunan kimselere kendisinden duydukları ve gördükleri her şeyi kendilerinden sonra geleceklere tebliğ etmeleri için izin verirdi. Bu izin, kendisinden, ehli ve iyali arasında iken evinde vuku bulan, yahut ashabıyla birlikte bir halkada iken meydana gelen şeyleri veya mescidinde ibadet ettiği sırada, yahut hutbe okumak için minberi üzerinde dururken veya Allah yolundaki mücahidlerin saflarını düzenlerken veya harp meydanında düşmanlarının karşısında savaşırken ve evinde ayrı bir odada Allah'a ibadet etmek için Rabbiyle başbaşa kaldığı zaman vakıf oldukları söz ve amellerini haber vermeleri konularını içine alacak kadar geniştir.

Bu sebeble hanımlarının ve ashabının hepsi O'ndan çıkan bütün söz ve amelleri haber verirlerdi.

Sonra Nebî (a.s.)'nin mescidinin hizasında, barınacak evleri bulunmayan fakir sahabilerin sığınıp barındıkları "Suffâ" denilen odalar vardı. Bu fakir sahabiler dağlardan ve sahradaki ağaçlardan odun toplamak ve getirdikleri odunları satarak parasıyla rızıklarını temin etmek için Medine'nin dışına çıkıyorlardı. Evde kalan diğer insanların Resulullah (a.s.)'ın söylediği ve yaptığı şeyleri öğrenip sonunda büyük bir itina ve emanet duygusuyla insanlara rivayet etmek amacıyla Resulullah (a.s.)'ın sohbetinde bulunmak ve meclisine katılmaktan başka bir işleri yoktu. Ehli suffa denilen bu insanların adedi bazı durumlarda 70 kişiye ulaşırdı. Bunlar arasında Nebî (a.s.)'den, kendisinden daha fazla hadis rivayet eden hiç bir sahabi olmayan, Ebu Hureyre (r.a.) de vardı. Allah Teala bu 70 kişiye -ne gecenin bir kısmında ne de gündüzün bir vaktinde bu şi yapmaktan usunmaksızın- hadisi nebevî mevzuuna giren güçlerinin yettiği her şeyi ezberleme fırsatını verdi ve onların bu hali her gün aynı minvâl üzere devam ederdi. Şayet Resulullah (a.s.) gazve yapmak yahud haccetmek için Medine'den ayrıla-

cak olursa bunlar da O'nunla beraber hareket ederlerdi. Aynı şekilde diğer sahabîler de böyle yaparlardı. Böylece O'nun hiçbir şeyi ashabından gizli kalmaz ve risaletiyle ilgili hiç bir husus onların gözünden kaçmazdı. Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah (a.s.)'ın beraberinde takriben yüzbin sahabî bulunuyordu. Tebük seferine çıktığı vakit kışlasında 30.000 civarında asker vardı. Veda haccını yaparken aynı yıl kendisiyle beraber, sahabî adını almaya hak kazanan takriben 100.000 müslüman haccetmişti. Bunlardan hiçbir kimse yoktu ki, Nebîlerinin hidayetinden herhangi bir şeye, veya O'nun emirlerinden herhangi birine vakıf olmayı arzu edip de onu rivayet etmiş olmasın. Aksine Resulullah (a.s.) onlara işittikleri ya da gördükleri her türlü amellerini kendisinden tebliğ etmelerini emrederdi. O halde O'nun hayatının herhangi bir noktası, yahud hayatının muhtelif yönlerinden herhangi biri tarihe geçmemiş olabilir mi?

"Bu durum yakınları açısından böyleydi. Düşmanlarına gelince, şüphesiz onlar da Nebî (a.s.)'in davasının sırrına vakıf olmak ve hakkında bildikleri bir hakikatle O'nu yargılamak için bütün gayretlerini sarfediyor ve bütün çalışmalarını buna harcıyorlardı. Ne yazık ki, onların da hiç birisi dillerine dolayarak etrafta küçük düşürebilecekleri herhangi bir ayıp veya zayıf tarafını bulamıyorlardı. Her zaman ve her mekanda düşmanları O'nun hakkında en fazla "Hz. Muhammed savaşmak için kılıç çekti ve çok kadınla evlendi" diyebilmişlerdir.

Şu halde O'nun tertemiz hayatının, her türlü eksiklikten uzak ve ayıpdan beri bir insanın hayatından ibaret olduğu açığa çıkmış oluyor.

Resulullah (a.s.) bütün ömrünü dostlarının ve ashabının arasında geçirmemiştir. Aksine ömrünün 40 yılını bi'setten önce Mekke'de geçirmiştir. Mekke halkı arasında ise Kur'eyş müşrikelri de yaşıyordu. Resulullah (a.s.) onların arasında karşılıklı ticaret yapıyor, gece ve gündüz hayatla ilgili hususlarda onlarla ilişkilerde bulunuyordu. Bu hayat bir şeyler almayı ve birşeyler vermeyi icab ettiren günlük hayattı. Bu hayat insanın ahlakını tamamen ortaya çıkarır ve böylece insanlar O'nun ahlakının iyiliğine de kötülüğüne de vakıf olurlardı. Yine bu hayat, bazan, kendisine hiyanet, ahdini bozma, haksız yere başkalarının malını yeme, aldatma, emanete ihanet etme, ölçü ve tartıyı eksiltme, insanların haklarını vermeme ve sözünde durmama gibi engellerin olabileceği, yolu uzun virajları çok sarp ve çetin bir hayattı.

Şüphe yok ki bu, uzun, dikenli ve sarp yolu herkes gibi Allahın Resulu (a.s.) de kat etti ve bu yoldan kendisine, insanların geneline isabet eden kusurlardan hiç birisi isabet etmeden tertemiz ve salim olarak kurtuldu. Nihayet Mekke'li insanlar kendisine 'el-Emin' lakabını verdiler. Kureyş müşrikleri bisetten ve Peygamberliğini ilan ettikten sonra bile aşırı güvenleri sebebiyle kaymetli eşyalarını ve değerli mallarını O'na emanet ediyorlardı.

Bilindiği üzere Resulullah (a.s.) Mekke'den Medine'ye hicret ederken yanında bulunan emanetleri sahiplerine geri vermesi için yerine Mekke'de Hz. Ali

(r.a.)'yi bırakmıştı. Ama buna rağmen Kureyş müşrikleri Hz. Muhammed (a.s.)'in davetine karşı çıktılar. O'nu engellemek için baş vurmadıkları hiçbir yolu bırakmadılar. O'nunla bütün ilişkilerini kestiler, O'na karşı düşmanlık ettiler. Yolundan alıkoymak için ne gerekirse yaptılar. Namaz kılarken üzerine develerin leşlerini attılar, taşladılar, öldürmek istediler, tuzaklar hazırladılar. "Sihirazdır" dediler, "şairdir" dediler, söylediklerini yalanlayıp aklının zayıfladığını söylediler. Ama onlardan hiçbirisi ahlakı hususunda herhangi bir şey söylemeye veya O'na, vadinden dönme, yahud ahdini bozma veya sözünden cayma gibi vasıfları yakıştıramadılar.

Kureyş müşrikleri, Hz. Muhammed (a.s.)'e düşmanlık yapma uğruna mallarını ve canlarını feda ettiler. O'nunla savaşmak için ciğer paresi evladlarını kurban ettiler. Nihayet evlatlarının pek çoğu yaralandı pek çoğu da öldürüldü. Buna rağmen Kureyş, O'nun üzerine çamur atmaya ve yüce ahlakına dil uzatmaya cesaret edemedi. *Resulullah (a.s.)'ın bütün ahvali, yaşantısı ve sîreti dost düşman bütün insanların nazarında pâk ve herkesçe malum idi. Bu noktada dostları da düşmanları da O'nu çok iyi tanıyor, hakkında bilmedikleri hiç bir şey bulunmuyordu."*

Süleyman en -nedvî konferansına şu sözleriyle son verir. *"Biz, insanlara hayatımızın bütün safhaları için parlaya bir ışık hüzmesi olan bu mükemmel sîreti takdim etmeye devam edeceğiz. Çünkü Hz.Muhammed (a.s.)'in sîreti bütün dünya için lekesiz, tertemiz bir ayna gibidir. Her insan, Nebî (a.s.)'nin hem suretini hem ruhunu, hem zahirini, hem batınını, hem sözünü, hem amelini, hem ahlakını hem edebini ve hem sîretini hem de sünnetin görecektir. Her insanın bu lekesiz, tertemiz aynada görebildiği kadarıyla eğriliklerini düzeltmesi ve ahlakını ıslah etmesi gerekir.*

Bunun için -dinin haricinde ve Peygamberin sîretinden uzakta- eğriliklerini düzeltecek ve sapıklıklarını doğrultacak usul ve kaide arayan müslüman bir millet düşünemiyoruz. Çünkü inanan bir millet, peygambernin sîretine yabancı olamaz. Zira onun peygamberinin sîretinde alemdeki hayır ve şerri beyan eden, hakkı batıldan ayıran sağlam bir mizan, dosdoğru bir ölçü vardır.

Hakikaten bütün dünya, hayatından örnek alabileceği ve eğriliklerini doğrultacağı kâmil bir insanın sîretine şiddetli şekilde ihtiyaç duymaktadır. Dünyada, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinin bütün ayrıntılarını bildiği gibi, tarihin, ayrıntılı olarak sîretini bildiği kamil bir insan mevcud değildir. Bunun için bütün insanlar hayat yöntemlerini Muhammedî sîretten almaya muhtaçtır. Zira onda insanlık için tertemiz bir model vardır ve O'nun hayatı bütün insanlar için bir örnektir."

KAPSAYICILIK ŞARTI

İnsanların bir kısmının hayatlarında tarihsellik vasfı bulunabilir. Aynı şekil-

de bu insanların hayatında bazan bir dereceye kadar mükemmellik vasfı da bulunabilir. Fakat bunların hayatları zaman ve mekan yönünden insanları kuşatacak şekilde verimli ve zengin olmaktan uzaktırlar. Halbuki örnek ve rehberin sîretinde bu özelliklerin bulunması gerekir. Bu şartlar ise Resulullah (a.s.)'ın sîretinden başka hiç bir kimsenin sîretinde mevcut değildir. Zira Resulullah (a.s.)-'ın sîretinde tarihsellik, uygulamalarında mükemmellik; örnek olma ve rehberlik konusunda zaman, mekan ve şahısları kapsayacak şekilde bir kuşatıcılık vardır.

İşte beşinci konferansın odak noktasını teşkil eden hususlar bunlardır.

Müellif Süleyman en-Nedvî devamla şunları söylüyor:

"Herhangi bir dine mensup olanların tamamının, bir tek insan topluluğundan, yahut bir tek milletten olması mümkün değildir. Çünkü dünyanın binası amelde çeşitlilik ve fiillerde değişiklik üzerine kurulmuştur. Şayet insanların sanatları, kazançları, meşguliyetleri ve geçim vasıtaları farklı farklı olup, birbirleriyle yardımlaşmamış ve bir kısmı diğer bir kısmına destek olmamış olsaydı elbette dünya harab olurdu.

İnsanlar için bir hükümdarın, yahud devlet başkanının, yahud bütün işlerin üzerine alan bir vali'nin ve ihtilafa düştükleri konularında hükmedecek bir hakimin bulunması zorunludur. Aynı şekilde dünya işlerini bir reisin yürüttüğü, aralarıda bir hakimin hüküm verdiği, mahkumlardan sulh ve emniyetin artması için aralarında bir kadı'nın adaletle hükmettiği davalılardan meydana gelmelidir. Keza milletler cemiyetlerini müdafaa edecek ordularının ve bu ordularının başında subay ve komutanlarının bulunması gereklidir. Bütün milletlerin içerisinde azmış ve israfa dalmış zenginlere rastlanabileceği gibi yoksul ve sıkıntıyla karşı karşıya olan fakirlere de rastlanacaktır. Yine onlar arasında gecenin ortasında Allah'a ibadetle meşgul olan abidler, dünya metaından ve dünyanın zinetlerinden uzaklaşan zahidler ve Allah yolunda cihad eden, batılla çarpışan ve yeryüzünde hakkı yerine getiren mücahidler de olacaktır. Aynı şekilde dünya, ümmetlerin liderlerinden, milletlerin yöneticilerinden ve partilerin reislerinden de uzak değildir.

Bu dünyanın nizamı, çeşitli toplumlar ve muhtelif fırkalar üzerinde ayakta durmaktadır. Bu toplum ve fırkalardan herbiri mutlu olabilmek için dünyevî işlerinde takip edebilecekleri örnek bir hayata ve kâmil bir rehbere gerek duyarlar. İşte İslam, bu topluluk ve partilerin tamamını Hz. Muhammed (a.s.)'in sünnetine uymaya, izine tabi olmaya ve O'nun yolundan yürümeye davet eder.

Bu hususu inceleyen herkes, Sîret-i Nebevî'nin, millet, toplum ve fırkaların tamamına cevap verdiğini görecektir. Zira sosyal hayatın karanlıklarını ve dünya hayatındaki nice koyu karanlıkları aydınlatacak nur onda vardır. Bundan dolayı Allah Resulü Hz.Muhammed (a.s.)'in sîretinin, kendisinde bütün insanlığın uyacağı yüce misaller ve izleyeceği eşsiz örnekler bulabileceği şekilde

kapsayıcılık özelliğine sahiptir.

Hakimin hayatı, mahkumun hayatı için örnek olmaya yeterli olmayacağı gibi, mahkumun hayatının da hakimin hayatı için örnek olmaya elverişli olmayacağı açıktır. Keza yoksul bir fakirin, geçim konusunda varlık içinde olan bir zenginin hayatını örnek alması da uygun değildir. Bundan dolayı Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatının, hayatın bütün safhalarında ve tüm merhalelerinde - toplumların değişik olmasına rağmen- bütün insanların güzel bir örnek alabilecekleri şekilde kapsayıcı ve kuşatıcıdır. Şüphesiz ki, O'nun hayatının, örneği, bütün renkleriyle, her türlü çiçek çeşitlerini üzerinde toplayan gül demetine benzer. Öyle ki, bu demetin içerisinde, yaşantısında ve geçim vasıtaları konularında hepsi de kendilerine numene olabilecek örnek bir hayata muhtaç muhtelif toplum ve değişik fırkalar mevcuddur. Bu toplumlar içerisinden her bir insanın oturmak, kalkmak, yürümek, yemek, içmek, uyumak, uyanmak, gülmek, ağlamak, elbise giymek, elbise çıkarmak, almak, vermek, öğrenmek ve öğretmek arasında şartların değişmesi ile değişen halleri ve davranışları vardır. Bu insan, bazan eceliyle yatağında ölür, bazan da öldürülür, bazan başkalarına ihsanda bulunur, bazan da başkalarının ihsanına muhtaç olur.

Bazan Rabbine ibadet, bazan da insanlarla alış-veriş halinde bulunur. Bazan başkasına misafir olur, bazan da kendisi başkalarını misafir eder ve ona karşı gereken hizmeti yerine getirir.

İşte her an bedeni ve uzuvları ile ilgili konularda bu ve benzeri haller başına gelebilir. Dolayısıyla bu durumlardan her birisi hakkında faydalı bir rehber ve kâmil bir örneğe ihtiyaç hisseder.

İnsanın amelleri hususunda ihtiyaç duyduğu en büyük örnek, kalbî hatârât, fikrî çalkantı ve ruhî bunalımlarla alakalı hususlardaki örnektir. Zira biz şu veya bu zamanda kalb ve düşüncelerimizi karıştıran duygulara kapılır; bu nedenle bazan hoşnut olur, bazan kızar, bazan sevinir bazan hüzünleniriz, bazan içimizi sükûnet ve eminlik kaplar ve bazan da üzüntü ve sıkıntı hakim olur. Bu gibi hallerde muhtelif hisler ve çeşitli duygular meydana gelir.

Böyle durumlar arasında dengeli olmaktan, kuvvetli hisler ve isyankar duygular arasında adalet terazisini bırakmamaktan daha güzel ahlak olamaz. Öte yandan serkeşliği sırasında nefsine nasıl gem vuracağını bilen ve isyana kalkıştığı anda güzelce hakim olandan başkası olgun ahlaktan payını alamaz. Bununla beraber bütün bu hususlarda insan için tam bir rehber olacak bir örnek lazımdır ki, bu isyankar kuvvetlerin ve istilacı hislerin hakim olması halinde onunla birlikte nefsinin isyanını azaltmaya güç yetirebilsin ve bu gibi durumlarda yüce örneğinin yoluna uysun. İşte bu yüce örnek, zeki bir kalb, tertemiz bir nefis, her türlü kötülüklerden arınmış ve yüce bir ruh taşıyan Nebî (a.s.)'dir.

Aynı şekilde azimet, şecaat, şükür, tevekkül, kadere rıza, musîbetlere sabır,

fedakarlık, kanaat, yetinme duygusu, başkalarını kendine tercih etme, cömertlik, tevazu ve meskenet gibi hususların hepsinde ve geniş hayatı ve yaşantısı boyunca başına gelen diğer hususlarda da insan böyledir. Çoğu kez bu hasletler insan hayatının bir cilvesi olarak muhtelif zamanlarda ortaya çıkar. Dolayısıyla insan bu hususlarda, daha önce bu işler başından geçmiş bir örneğe ve bir rehbere ihtiyaç duyar. O halde bu kâmil örneği ve noksansız hidayeti Allah Resulü Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatından başka nerede bulabiliriz?

Ey Müslüman!

Şayet müreffeh bir zengin, Şam ile Hicaz arasında ticaret eşyası taşıyan bir tüccar ve Bahreyn hazinelerine sahip dahi olsan Resul (a.s.)'e uy ve O'nun izini takip et.

Eğer yoksul bir fakirsen, senin için Ebu Talib'in hanesinde kalan ve dünya malından hiç bir şey yüklenmeden vatanından Medine'ye hicret eden Peygamber örnek olsun.

Eğer bir hükümdar isen Arapların yönetimine mâlik ve ufuklarına hakim olduğu, ululari ve akıl sahipleri kendisine itaat edip boyun eğdiği zamanki sünnetlerine ve amellerine uy... Eğer zayı bir vatandaş isen, Mekke'de müşriklerin nizamı altında mahkum olduğu günlerde, Allah'ın Resulün'de senin için güzel bir örnek vardır.

Şayet muzaffer bir fatih isen, Bedir'de, Huneyn'de ve Mekke'de düşmanlarına karşı zafer kazandığı günlerinde, O'nun hayatında senin için alman gereken paylar vardır. Eğer yenilmiş ve hezîmete uğramışsan Uhud gününde, şehid düşen ashabıyla ağır bir şekilde yaralanan arkadaşları arasında bulunduğu halinden ibret al.

Şayet bir öğretmen isen, mescidin odasında ashabına ilim öğreten haline bak. Eğer ilim tahsil eden bir talebe isen yol göstermesini isteyerek dizüstü çökmüş bir halde Cebrail'in önünde oturuşunu düşün. Nasihat ve irşad eden güvenilir bir vaiz isen, Mescidi Nebevî'nin minberi üzerinde insanlara vaaz edişine kulak ver!.

Eğer bir yardımcın yoksa ve hakkı yaymak ve marufu açıkça emretmek istiyorsan, Mekke'de yardım eden bir yardımcısı ve Allah'dan başka destekçisi olmayan bir müste'zaf olduğu halde buna rağmen Hakka çağıran ve Hakkı ilan eden Resule nazar et. Şayet düşmanını hezimete uğrattıysan, şevketini kırdıysan, inadını yendiysen ve senin vasıtanla hak galip geldi, batıl yok olduysa; ve bütün işlerin istikrara kavuştuysa Mekke'ye girip orayı fetheddiği günkü Resulün mütevazi haline bak.

İşlerini düzenlemek ve gelirini düzeltmek istiyorsan, Benî Nâdir, Hayber ve Fedek arazisine malik olan Resulün (a.s.) buraların işletmesini nasıl düzünledi-

gine, gelirini nasıl islah ettiğine ve bakımını en güzel şekilde yapacak kimselere nasıl verdiğine bak. Şayet bir yetim isen, o halde yavruları küçük bir çocuk iken vefat eden Amine ile Eşi Abdullah'ın ciğer paresi Muhammed (a.s.)'e bak. Eğer küçük bir çocuk isen şevketli, merhametli ve saadetli Halime (r.a.)'nin emzirdiği bu yüce çocuğa nazar et. Yok eğer genç bir delikanlı isen, o zaman Mekke çobanı Hz.Muhammed (a.s.)'in siyerini oku. Şayet ticaret eşyaları taşıyan seyyar bir tüccar isen, bu defa Basra'ya giden kafilenin efendisinin halini düşün!.

Eğer bir kadı veya hakim isen, o zaman, Mekke uluları nerdeyse savaşmak üzereyken 'Hacerül Esved'i yerine koymak için güneşin doğuşuyla beraber Kabe'ye gelen o yüce hakeme bakmalısın. Sonra Medine mescidinin avlusunda, yoksul bir fakir ile müreffeh bir zengini denk görüp insanlar arasında adaletle hükmederken O'na gözünü bir kere daha çevir. Şayet bir hanım isen, o zaman da eşi Hatice ile Hz. Aişe (r.a.)'nin nezih hayatlarını ve tertemiz sîretlerini oku. Eğer evlad sahibi bir baba isen, bu sefer de Fatıma-tüz Zehra (r.a.)'nın babası ve Hasan ile Hüseyin'in dedesinin takip ettiği yolu öğren.

Her kim olursan ol, hangi halde bulunursan bulun, her ne halde sabahlar, hangi hal üzere akşamlarsan akşamla veya hangi hal üzerine gecelersen gecele, hangi hal üzerine kuşluk vaktine girersen gir, muhakkak ki, Muhammed (a.s.)'in hayatında senin için, nuruyla hayatının karanlıklarını aydınlatacağın ve ışığıyla yaşantının zulmetlerini gidereceğin, bozulan işlerini ıslah edeceğin, sünnet ve sîretiyle eğriliklerini doğrultacağın güzel bir rehber ve salih bir örnek vardır.

Şüphe yok ki, çeşitli hasletleri bünyesinde toplayan, Nebi (a.s.), kapsayıcı, temiz bir sîret, değişik ve çeşitli olmasına rağmen insanların durumları ve hayatın bütün merhaleleri hususunda yeryüzündeki milletler ve insanların tamamı için prensipler bütünü ve ahlakın güzelliğine sahiptir.

Bu sebeble Hz. Muhammed (a.s.)'in sîreti; nurlanmak isteyenler için bir nur, sünneti; hidayete ermek isteyenler için bir kandil ve irşâdı; doğru yolu bulmak isteyenler için bir sığınaktır."

Müellif Süleyman en-Nedvî buna benzer açıklamalarıyla Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretindeki kapsayıcılık vasfından bahseder ve bu konferansında Hz. Muhammed (a.s.)in hayatı ile diğer nebilerin hayatları arasında karşılaştırmalar yapar. Neticede O'nun sîretinden başka hiç bir sîretin bize kadar bu derece kapsamlı bir şekilde nakledilmediğini ve bundan dolayı Allah Teala (c.c.)'nın bütün insanlığı -ve kıyametin kopacağı zamana kadar bütün insanları- O'na uymakla mükellef kıldığını isbat ve Hz. Muhammed (a.s.)'in bi'setinden sonra, O'ndan başkasına uymanın geçerli olmadığını ve bunun ilahi teklife uymanın yerine geçemeyeceğini beyan eder.

Müellif Nedvî, bundan sonra, Nebî (a.s.)'nin sîretinin kapsayıcılığına ve da-

vetinin başlangıcından bugüne, bütün insanlara yönelik olduğuna, bu davete bütün insanların ve sosyal sınıfların dahil olduğuna, ayrıca tabileri arasında her tabakadan insan bulunduğuna, bunlar ister siyasi, ister askeri, ister zahid, ister âbid, ister alim ve isterse terbiye edici olsun, hepsinin aynı katagoride olup, sîretinin hepsini kuşattığına ve hepsi için kâmil bir örnek olduğuna dair bir dizi deliller sunar.

Diğer taraftan Hz. Muhammed (a.s.)'e imana yöneltmek ve tasdike teşvik etmek amacıyla önceki konferansında yaptığı gibi bu konferansında da, imanı derinleştirmek için gayret eder ve ashabı kiram'ın hayatında meydana gelen büyük inkılaba misaller verir. Nitekim ashabı kiram her konuda mahlukatın en mükemmeli oldukları gibi, bu davetin uğrunda Rabbani davetçilerden başkasının katlanamayacağı çile ve işkencelere katlandılar. Sadece bu bile, risaletin alametlerinden biri olmaya yeterlidir.

Nedvî, bu konferansını şu sözleriyle bitirir:

"Bu konferansımdan sizlere yüce Resul (a.s)'ün hayatında bulunan kapsayıcı özellikleri beyan ve bu özelliklerin muhtelif belirtilerine ve çeşitli yönlerine işaret ettim.

Bu alemin hidayete ermesi ancak dünyayı ıslah için gönderilen en son elçinin hidayetine yapışmak ile mümkündür. İşte bu, kendisinde irşad ve ıslah hasletlerinin tamamı bir araya gelen ve bütün yaratılmışlar için gönderilen, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (a.s.)'di. Bunun için Allah Teala O'na şöyle hitap etmektedir: "De ki; Ya Muhammed: Eğer Allahı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..."(1) Bu sebeble Resul, davetini, kendisine tabi olmak ve emirlerine itaat etmek üzere Allahı sevdiğini iddia eden herkese yöneltmiştir. Şu halde O, mazlumları, mahkumları ve yardımsız kalanları davet ettiği gibi, mülklerinde hüküm süren melikleri, sokaklardaki yığın yığın insanları, okullardaki öğretmenleri, sınıflarındaki öğrencileri, kulübelerde yaşayan fukaraları ve köşklerde oturan zenginleri davet etmiş hatta bütün alemi, yoluna tabi olmaya ve emirlerine uymaya teşvik etmiştir. Zira O'nun sîret-i şerifleri bizatihi en yüce misaldir. Onda hayrı isteyen ve kendi nefsi için iyilik arzu eden herkes için kâmil bir örnek vardır.

Ey Allahım O'na, âl ve ashabının tümüne salat-ü selam olsun."

MUHAMMEDİ SİRET'İN GERÇEKLİĞİ

Müellif, Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinin tarihilik, mükemmellik ve kapsayıcılığını isbat ettikten sonra herhangi bir kimsenin bu sîretin amelî veya gerçek-

1) Ali İmran Sûresi: 31

çi olmadığını, yahud uygulanması imkansız olduğunu zannetmesinden endişe ederek, altıncı konferansını bu konu üzerine tahsis edip bu sîretin gerçek-liğini iki nokta halinde isbat etti. Sünnetin gerçekliğini gösteren birinci nokta; Resulullah (a.s.)'in yapmadığı hiç bir ameli emretmemiş olmasıdır. İkincisi ise; ashabını, davet ettiği teklifleri uygulamağa sevk etmiş olmasıdır. Şu halde O'nun sîreti, bizzat kendisinin ve yetiştirdiği örnek neslin hayatındaki ameli uygulamaya dayanmaktadır Zira alem için en hayırlı olan bu sîretin mükemmelliğine, kapsayıcılığına ve tüm ayrıntılarıyla tarihi nakle dayanmasına rağmen ameli, gerçekçi ve tatbike uygun olmaması mümkün değildir. Şüphesiz ki, bu vasıflar,, Resulullah (a.s.)'in sîretinden başka hiç bir kimsenin sîretinde bir araya gelmemiştir. Bu ise O'nun Risaletinin Hakk olmasının belirtilerinden bir tanesidir. Ve bu hasletler Hz. Peygamber (a.s.)'in bu alem için en üstün örnek olduğunu gösterir.

Süleyman en-Nedvî, bu konferansında İslami tekliflerin en önemlilerini arzeder ve bu tekliflere insanların en fazla sarılanının ve en büyük uygulayıcısının Resulullah (a.s.) olduğuna kesin kanıtlar gösterir. Bu hususa zikir, dua, namaz, infak, oruç ve cihad güzel bir örnektir.

Aynı şekilde da'vette sebatkarlıktan merhamete, afva, adalete, tedbire, tevekküle, sabra ve kadere rıza, kahramanlığa ve benzeri yüce huylara varıncaya kadar insanlığın fıtratına yerleştirilen her türlü ahlakı ve bütün bu hususlarda Resulullah (a.s.)'ın mahlukatın en mükemmeli olduğunu beyan eder.

Peygamber (a.s.) güçlü ve muktedir olduğu halde merhametli ve affedici idi. O, hilmden başka çaresi olmadığı için halîm değildi. Bilakis cezaya kâdir olduğu halde halîm idi. Ceza vermekten aciz iken merhametli, kötülüklerin kökünü kazımaya sahip iken acıyıcı idi.

Hz. Muhammed (a.s.) kendisi böyle olduğu gibi aynı şekilde ashabını ve ehl-i beytini de -Allah hepsinden razı olsun- böyle davranmaya teşvik ederdi. Neticede onları insanlık tarihinde eşine rastlanmayan bir yüksekliğe ulaştırmıştı.

En-Nedvî, bu konulardan uzun uzun bahsediyor. Bütün yönleriyle anlaşılması için bir çok misaller veriyor ve deliller getiriyor. Ve kalbleri Hz. Muhammed (a.s.)'e imana davet ederek gönüllerden, fıtratın lekelerini arındırıyor. Konferansında aynı anda hem bir öğretmen, hem bir davetçi ve hem de bir vaiz oluveriyor.

Süleyman en-Nedvî Peygamber (a.s.)'in davet ettiği teklifleri, önce bizzat kendisinin uyguladığını ve erkek olsun, kadın olsun, genç olsun yaşlı olsun, hakim olsun, mahkum olsun yetiştirdiği nesli amelî olarak uygulamaya teşvik ettiğini zikretmek suretiyle Resulullah (a.s.)'ın risaletindeki amelîlik, gerçekçilik ve uygulanabilirlik vasıflarını delilleriyle ortaya koyuyor.

MUHAMMEDİ SİRET'İN EVRENSELLİĞİ

Müellif, Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinin bizatihi örnek bir sîret olduğuna ve onda mevcud olan hasletlerin başka hiçbir sîrette bulunmadığına delil getirdikten sonra yedinci konferansında bütün milletlerin bu sîret ve risalet sayesinde hidayete ermelerinin ve gerçek sahiplerine uymalarının temenni edildiğini, dolayısıyla O'nun, bütün insanlar için gönderilen ve bütün insanların kendisiyle doğru yolu bulmaları arzu edilen bir risalet olduğunu; O'na tabi olmadıkça hiç bir kimsenin kurtuluşa ve hiç bir insanın felaha eremeyeceğini beyan ediyor ve bu hususta delil getirme için çeşitli metodlara baş vuruyor.

Sonra Peygamberin hayatındaki kısa süreden ve hususilikten bahseder. Bu nedenle Hz. Muhammed (a.s.)'den önceki bütün peygamberler muayyen bir zaman dilimi için gönderilmişlerdir. Bunun delili ise, sîretlerinin yok olmasıdır. Ve her peygamber özel olarak kendi kavmine gönderilmiştir. Bunun delili, kendi kitaplarında da mevcuddur. Resulullah (s.a.v)'a gelince; O'nun nübüvvetini kendisinden önce gelen peygamberler müjdelemiştir. Bu ise, O'nun davetinin en kuvvetli delillerinden biridir. *"Şüphesiz ki, O, bütün kavimleri davet etmiştir"* der ve bütün bu hususlara dair bir çok deliller sardeder. Sonra delil getirme konusunda ayrı bir yol takip ederek, her insanın ihtiyaç duyduğu dinin, kendisinde iman, ibadet, muamelat, adab ve ahlak konuları hakkında ayrı ayrı hükümlerin yer aldığı din olduğunu; bu dinin kanunî muamelelere, anayasal prensiplere ve ayrıca adab ve ahlak konuları içeresinde nefis terbiyesi, sülûk adabı ve sosyal münasebetler hukukuna yer vermesi gerektiğini anlatır.

Daha sonra bu hususların geniş biçimde ancak İslam'da mevcud olduğundan bahseder. Bununla beraber İslam'ın getirdiği bu hükümlerden, her bir hükmün mahiyeti itibariyle makul, muhtevası itibariyle doğru, anlaşılması ve uygulanmasının imkan dahilinde olduğunu ifade eder. Diğer dinlere gelince, onlarda bu hususlardan hiç birisinin yer almadığından, din olarak inanılan, bu batıl düşünce sistemlerinde rububiyyet konusunda pek çok hurafe ve batıl düşüncelerin bulunduğundan söz ederek, bize nakledilen bu dinlere ait kitapların hiç birisinde ne ibadet, ne de muamelat konularında herhangi bir açıklamaya rastanamayacağından; herhangi bir hükme rastladığımız zaman da, bu hükümlerin ekseriyletle uygulamalarının çok zor olduğundan bahseder. Öte yandan bu dinlere ait kitapların beyan ettiği ahlaki prensiplerin çoğunun menfi hükümler olduğunu, bunlardan bazısının da hayati konularda zararlı şeyler kapsadığını; fakat İslam'ın kötülükler konusunda olduğu gibi faziletler konusunda da büyük küçük her şeyi bütün ayrıntılarıyla beyan ettiğini zikreder.

Bütün bu konularda başarılı bir açıklamalarda bulunduktan sonra Risaleti Muhammediyye hakkında şunları kaydeder;

"Şu anda Hz. Muhammed (a.s.)'in risaleti hakkında bizi ilgilendiren husus-

lar O'ndaki mükemmellik ile daha önceki dinlerde yer almayan akaid ve amellerle ilgili hükümleri ikmal etmiş olmasıdır. Zira O'nun risaleti daha önceden fasit olanı ıslah ederek yabancı bid'atları reddetmiş, her türlü kötülüğün kapısı, her türlü fesadın aslı olan ve insanlığın yüzünü karartan pek çok fitneyi ortadan kaldırmış; bu yolla insanlığı şerefli istikametinden ayrılmaya sebeb olan münkeratın kendisinden kaynaklandığı delillerin tamamını dinini asılları içerisinde kapatmıştır."

Müellif en-Nedvî daha sonra İslam'ın evrenselliği, onun insanlık için biricik teklif olduğu ve herhangi bir insanın İslam'a tabi olmadıkça aklı ve fıtratı ile uyum içerisinde olamayacağı konularında delil getirmek için sayılamayacak kadar örnekler getirir. Yine bu konu hakkında delil getirmek amacıyla başka bir metod takib eder. O da; bütün yaratılmışlara karşı kendisiyle delil getirilen Risalet-i Muhammediyye'nin çeşitli cihetleri üzerinde sabitleşme metodudur.

Bu sebeble tevhidden ve İslam'ın, insanı şirk sebebiyle mahlukatın en aşağısı olmaktan kurtarıp, tevhid sebebiyle mevcudatın efendisi olma seviyesine nasıl taşıdığını anlatır.

İslam'ın insana bakışından ve insan fıtratının aslında masum olduğundan, hatta İslam'ın tekliflerinin, fıtratın kendisi olduğundan, dolayısıyla fıtrat ile din'in ikiz, hatta birbirine yapışık iki şey olduklarından ve insanın sadece amelinden sorumlu olup, kendisinden öncekilerin, yahud evladının günahını yüklenmeyeceğinden bahseder. İslam'ın bu anlayışı nerede, tenasuha inanan ve insanı kendinden önce geçenlerin amellerinin bir eseri olarak gören batıl dinler nerede?.. Ve insanda aslolan unsurun kötülük olduğunu kabel eden, insanı babasının işlediği günahdan sorumlu tutan ve teklife, fıtratla çatışan ilkelerle başlayan sapık dinler nerede?

Muhakkak ki, İslamın, bizatihi Allah tarafından gönderilmiş Hak din olduğuna ve insanın önünde, ona inanmak ve onun hükümlerine sarılmaktan başka hiç bir yolun bulanmadığına dair insaflı bir kimseyi ikna etmek için sadece bu hususlar bile kafidir. Çünkü İslam, Allah'ın bütün milletlere tevcih ettiği teklifidir. Allah Azze ve Celle, onda insaflı bir kimsenin kendine teslim olmaktan başka çaresi kalmayacak şekilde parlak hüccetler halketmiştir.

Müellif en-Nedvî daha sonra İslam'n evrenselliği ve bütün insanlığın ona muhtaç olduğu hususunda delil serdetmek için ayrı bir yol takib eder. İslam, Allahın gönderdiği bütün peygamberlere iman edilmesini isteyen bir dindir. Dolayısıyla o, bütün peygamberlere imanı, aralarında fark gözetilmemesini ve peygamberler hakkında doğru düşünülmesini emreder. Bu sebeple onların ümmetlerinden haddi aşanları itidale, kıymetlerini gerektiği şekilde takdir edemeyenleri de doğru yola döndürür.

Müellif bu ve benzeri yollara başvurmak ve çeşitli metodlar izlemek suretiyle İslam'ın evrenselliğine, onun bütün milletlere gönderildiğine, bütün milletlerin ona iman etmek, Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretine uymak ve sünnetiyle hidayete ermekle mükellef olduklarını açıklar.

MUHAMMEDİ SİRET'İN HAKK OLUŞU VE İNSANLIK ÜZERİNDEKİ NİMETLERİ

Müellif, Risalet-i Muhammedeyye'nin bütün ümmetlere ait bir risalet olduğuna, bütün milletlerin ve bütün fertlerin ona ittiba etmekle mükellef kılındıklarına delil getirdikten sonra onun ve muhtevasının hak olduğundan, insanlık üzerindeki bir kısım nimetlerinden, halde ve istikbalde insanlığın ona ihtiyaçlarından bahsettiği sekizinci konferansıyla konferanslarını tamamlar.

Nedvî, bu konferansında, geçmişte ve günümüzde beşerî sapmaların çeşitli örneklerinden, Risaleti Muhammediyye'nin bunları nasıl doğrulttuğundan ve tek başına insanlığın sıkıntı ve sorunlarına nasıl doğru çözüm getirdiğinden bahseder.

Sonra insanlığın Allah (c.c.)'ın varlığı hakkında teşbih ve temsil'e(1) saplanmak gibi, içine düştükleri hatalar ve İslam'ın bu hataları nasıl ıslah ettiğinden bahsederek şöyle devam eder:

"Hayır ve şer nazariyesi, hayır ve şer felsefesi, hayrın ve şerrin sebebleri konularında bir takım yanlış anlayışlar bulunmaktadır. İslam gelmiş ve bu hataları düzeltmiştir.

Cisimlerin azab göreceği düşüncesi bütün batıl dinlerin ortak bir parçası haline gelmişti. Nihayet İslam gelince bu düşünceye de son vermiştir.

İddialarına göre kendilerini Allah'a kurban etmek ve elemden kurtulmak için intihar etme düşüncesi insan düşüncesinin bir parçası haline gelmiş ve bu hal devam etmektedir. Nihayet İslam gelince bu düşünceyi iptal ederek haram kılmıştır.

Çocukları öldürmek, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek ve kadınların, kocalarının ölümünden sonra kendi kendilerini yakmaları bazı dinlerin inanışları arasındaydı ve bazılarında da halen değişik şekillerde devam etmektedir. Keza İslam gelince bu inanışları batıl sayarak haram kılmıştır.

---

1) Allah'ı mahluka veya mahluku Allah'a benzetmek demektir. Bir kısmı şiadan olmak üzere bazı sapık mezhep fırkaları Allah tealaya sıfat izafe ederken aşırı giderek O'nu mahluka veya mahluku Allaha benzetme hatasına düşmüşlerdir. Mukannaiyye fırkası bunlardan biridir. (Çeviren)

Milletlerin işlediği ve halen İslam devletinin ulaşamadığı ve topraklarını İslam nurunun aydınlatamadığı beldelerde işlenilmekte olan cürümlerin en büyüğü, bu toplumların servet çokluğunu, kanın necabetini, nesebin yüceleğini, aslın üstünlüğünü ve derilerin renk üstünlüğü esasını ve de insanların birbirlerine karşı üstünlük taslayarak ve kendisiyle iftihar etme meziyyetlerinin zirvesi kabul etmeleridir. Bu sebeble İslam, insanları ıslah etmek hususunda övgüye layık bir takım yeni esaslar getirmiştir.

Köle ve esirlerin hayatları yürekler acısıydı. Nihayet İslam, herşeyi kuşatan rahmetiyle gelerek köleleri hürriyetlerine kavuşturma kapılarını açtı. Ve esirlere güzel muamelede bulunma esaslarını getirdi.

Bir takım insanlar, din ile dünyayı birbirinden ayrı telakki ediyorlardı. İslam gelince bu çelişkiyi de ortadan kaldırdı. Hakikaten İslam, dünyada korkunç bir ruhbanlık ve uzlet hayatı hakim iken gelmişti. Bu sebeble O, din ile dünyanın herbirini layık oldukları yere koymuştur. Dolayısıyla onda, hiç bir kimsenin, hakkında ifrat ve tefrite kaçmaması gereken pek çok hayati özellik ve esaslar vardır.

Kadının ve ailenin toplumdaki yer ve önemi hakkında bir takım hatalı tutum ve düşünceler vardı. Bu tutum ve düşünce halen devam etmektedir. Savaş ve barış halleri, iktisadi hayatın yapısı, milletlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve insanın insana bakışı konularında pek çok hatalı tutum ve düşünceler vardı ve bu tutum ve düşünceler halen devam etmektedir. İslam bir düzeltici, bir yönlendirici, bir öğretmen, bir terbiyeci ve sapıklık yollarını kapayıcı olarak geldi ve bu hususların tümünü düzene koydu.

İşte bunların tamamı İslamın insanlık üzerindek binlerce nimetlerinin sadece bazılarıdır. Bütün bu güzellikler istisnasız olarak insanlığın ihtiyaç duyduğu nimetlerdir.

O halde ey dünya milletleri ve ey o milletlerin evlatları! Önünüzde İslam'dan başka hiç bir din ve hiç bir doğru mevcud değildir. Öyleyse İslam'a iman ediniz ve onun hidayetine sımsıkı sarılınız!."

Müellif Süleyman en-Nedvî bu husuları en güzel ve en kuvvetli bir uslup içerisinde sunmakta kâfî ve şâfî derecede zengin misaller vermektedir.

Uzun olması sebebiyle bu özeti, bu mukaddimeye dahil etme hususunda epeyce tereddüd ettim. Fakat sağlam ve veciz oluşu sebebiyle onu buraya almış bulunuyorum.

Her halukarda bu kıymetli konferanslardan Risaleti Muhammediyye ile alakalı olan her şeyin incelenmesi gerektiğini ve Sîret-i Nebevî'yi tanımamızın sadece bu sîrete ait bazı olayları tarihi olarak okumamız anlamın gelmeyeceğini öğrenmiş olduk. Üstad Muhammed el-Gazzali 'Fıkhu's-Sîre' adlı kitabını bitirirken yazmış olduğu şu sözlerinde ne de güzel isabet etmiştir:

"Bazan doğumundan vefatına kadar olan tarihi okuduğun zaman Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatını anladığını zannedersin. Bu büyük bir hatadır. Zira Kur'anı Kerim'i ve onun pak sünnetini okumadıkça sîret-i Nebevî'yi hakkıyla anlamış olmazsın. Kur'an ve sünnetten elde ettiğin malumat nisbetinde İslam peygamberiyle bağ kurmuş olursun."

Muhakkak ki, Üstad Süleyman en-Nedvî'den naklettiğimiz araştırmalar, sünnet etrafındaki bazı yanlış anlayışları tashih ve bir kısım hakikatleri takviye etti. Yanlış anlayışları tashih ve doğruları takviye etmek için bu mukaddimenin hedeflerini tamamlama zamanı geldiğinden deriz ki:

Istılahda sîret, Hz.Muhammed (a.s.)'in hayatına ait tarihden ibarettir. O halde bu haysiyyeti cihetinden sîretin içerisine kısmen Nebî (a.s.)'nin fiilleri, sözleri ve tarihi de dahil olur. Istılahî manası sebebiyle bazı kimseler sîret konusunda hataya düşmektedirler.

Bu hatalardan bir kısmı ise şunlardır:

Bazı insanlar ıstalahî manası sebebiyle Sîret-i Nebevî'yi kendisinden şerî hükümlerin istinbat edileceği yegane teşrî kaynağıymış gibi kabul ederler. Bazıları sîretten küllî kaideler çıkarıp bu kaideleri, sahasına girsin veya girmesin, hayatla ilgili kısmî meselelere tatbik etmeye çalışır. Ve zaman zaman istinbat ettikleri hükümlere karşı çıkarılmamasını ümmete farz; ve bu hükümlere uygun olarak hareket edilmemesini haram kabul eder. Diğer taraftan bir takım insanlar, ittiba edilmesinin farz olması noktasında Resulullah (a.s.)'ın bütün fiillerini aynı seviyede kabul ederlerken, bir takım insanlar da Peygamber (a.s.)'in işlemiş olduğu fiiller arasında, kendi kendilerine: *"Bu sünnettir, bu mübahtır, şu, devlet başkanı olması sıfatıyla işlemiş olduğu sünneti ve şu da ümmete onu işletmenin meşru olduğunu göstermek için işlemiş olduğu fiillidir"* diyerek tefrik etme hakkını kendilerinde görmektedirler. Evet, bu insanlar, bunu yapmaya ehil olmadıkları halde kendi kendilerine böyle bir yetki verirler. İşte bütün bu hususlar izah edilmesi ve açıklanması gerekli olan hususlardır.

Şüphe yok ki, Resulullah (a.s.)'ın bütün fiilleri O'nun sünnetinin bir parçasını, sünneti de İslam hukukunun kaynaklarından ikinci kaynağını teşkil eder. İslam hukukunun aslî kaynakları ise kitap, sünnet, icma ve kıyas olmak üzere dörttür.

Ferî kaynaklara gelince bunlar pek çoktur. Ve onlar dört mezheb arasında ihtilaf kaynağı olmuştur. Bunlar arasında: İstihsan, İstishab, Istılah vb.lerini sayabiliriz.

Bütün müslümanlar, karşılaştıkları olaylar konusunda Allah'ın hükmü ışığında hareket etmekle mükelleftirler. Müslümanlar karşı karşıya geldiği olaylar hususunda, Allah'ın hükmü doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. Allah'ın hükmü ise aslî ve ferî kaynaklardan alınır. Ve bu hükme zaman, mekan veya şahıslar yönünden hususî bir takım şartlar sebebiyle beklenmedik illetler arız

olabilir. Bu nedenle müslüman, Allah'ın hükmüne ve ehli tarafından gösterilen fetvaya bağlı kaldığı müddetçe İslam üzeredir, sünnet üzeredir, Resule uyma halindedir ve şu ayeti kerimenin kapsamına dahildir: *"Andolsun ki, sizin için Allah'ın Resulünde güzel bir örnek vardır..."*(1) Şu halde İslam ümmeti ve müslüman fert ancak bu kayıtla kayıtlanabilir. Bu kayıt ise ehli tarafından gösterilen fetvalardır.

Bu husus anlaşıldığına göre, biz deriz ki: Şüphe yok ki, -üzerine fetva bina edilen- İslam hukukunun ana kaynaklarından biri de sünnettir. Ve Resul (a.s.)'ün filleri sünnetinden, sünnneti de fiillerinden bir parçadır. Usülcüler arasında bu konu etrafında bir takım müzakereler yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi de Resulullah (a.s.) bir fiili işlediği zaman, bu fiil herhangi bir karine bulunmadığı zaman vucub mu ifade eder yoksa herhangi bir karine bulunmadığı zaman vucub ifade etmez mi? Bu hususta farklı iki görüş vardırr.

Ebu Hamid el-Gazzalî 'el-Menhul' adlı eserde şunları kaydeder: *"Bizi nasıl namaz kılar görüyorsanız öyle kılınız (ve kıldırınız)"* sözünde olduğu gibi, bu fiile vucub ifade eden herhangi bir karine bitiştiği zaman (o fiil) vucub ifade eder. Şayet herhangi bir karine bitişmemişse, bu konuda biraz düşünmek gerekir. Şayet bu fiil yemek, içmek, oturmak, kalkmak, bir yere yaslanmak, yan üzeri yatmak gibi Resulullah (a.s.)'ın mutad fiillerinden ise, bu fiile herhangi bir hüküm terettüb etmez. Bazı muhaddisler bütün fiillerinde ona benzemenin sünnet olduğunu zannetmişlerdir. Bu bir hatadır. Fiilin vucub mu, mendubluk mu ifade ettiği konusunda tereddüt ediliyorsa ve kendisine taat karinesi bitişmişse, meşakkat yönü daha az olduğu için mendup olduğuna karar verilir. Vücub ifade etmesi hususunda biraz durmak gerekir. Fiilin ibadet mi, mübahlık mı ifade ettiği hususunda tereddüd ediliyorsa, o fiilden meşakkati kaldırma ciheti tercih edilir. Bu ise fiilin siğasından alınmış bir hüküm değildir. Çünkü fiilin siğası yoktur. Bu, hükmün dayanağı sahabenin izlemiş olduğu yoldur. Çünkü biz biliyoruz ki, onlar, aralarında haram kılınan herhangi bir fiili, Resulullah (a.s.)'ın işlediği nakledilmişse, bundan meşakkati kaldırma manısını anlıyorlardı.

İbahe hükmüne gelince, biz bunu kabul etmiyoruz. Çünkü bu hüküm iki tarafı yani yapılıp yapılmaması eşit olarak muhayyerliği gerektiren bir hükümdür. Bu ise nedb'e muhaliftir. Şu halde fiilin nedb mi, yoksa meşakkati kaldırma manasına mı geldiği hususunda tereddüd edildiğine göre bunların derece bakımından en hafif olanı meşakkati defetme yönü olarak algılanır. Biz bunu tercih ediyoruz.

Şayet Ebu Hanife -Allah ona rahmet eylesin- Nebî (a.s.)'nin örnek, rehber, itaat olunan bir peygamber olduğu ve bu itaatın şartının onun yaptığı ve terkettiği şeylerin hepsinde ona uymak olduğu hususundaki ümmetin icmaına tut unursa;

---

1) Ahzab Sûresi: 21

Şöyle cevap veririz: Nasıl ki; *"Emir, kavmi arasında itaat edilen kimsedir"* denilince, bununla, emir bağdaş kurup oturunca kavmi de bağdaş kurup oturur, yahud da emir yatıp uyunca onlar da yatar uyurlar manası kastedilmiyorsa, aynı şekilde ümmetin bu icmaından Peygamber (a.s.)'in bütün hareketlerine değil, emirleriyle birlikte olan fiilerine itaat olunacağı manası anlaşılıyor.

Eğer Ebu Hanife (r.a.): *"Peygamber, size ne verdiyse onu alınız, sizi neden nehyettiyse ondan da sakınınız"*(1) ayeti kerimesiyle *"Peygamberin emrine muhalefet edenler, başlarına bir bela inmesinden yahud kendilerine acıklı bir azab isabet etmesinden sakınsınlar.."* (2) ayetine ve de *"Resulum de ki: Eğer siz Allahı seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Allah da sizleri sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.."*(3) ayet-i kerimesine tutunarak delil gösterecek olursa; Biz de cevaben: Bu ayetlerin hepsi de Peygamber (a.s.)'in emirlerine hamledilir. Çünkü Peygamber (a.s.)'in bize verdiği fiilleri değil, emirleridir, deriz.

Usul uleması arasında mevzu-u bahis olan ikinci husus ise şudur:

Peygamber (a.s.)'in işlemediği şeylerde aslolan hürmet, o fiili yapmanın ümmete haram olması mıdır, yoksa o işin mübah olduğu mudur?

Selef olsun halef olsun, ümmetin cumhurunun kabul ettiği görüşe göre aslolan mübahlıktır. Bundan dolayı: *"Caiz sayılması için bu işi Resulullah (a.s.)'ın işlediğine dair delil getir"* diyenlerin hatalı olduğunu anlıyoruz. Doğru olan: Bu gibi durumlarda *"Resulullah (a.s.)'ın bu işi haram kıldığına dair delil getir"* denmesidir. Şu halde Peygamber (a.s.)'in yapmadığı, emir buyurmadığı ve nehyetmediği bir şeyde aslolan o şeyin mübah olduğudur.

Bu hususlar anlaşıldığı zaman, Nebî (a.s.) yapmadı diye bir şeyi haram sayanların ve yapılmasını emretmediği halde sırf o yaptı diye bir fiilin farziyyet ifade ettiğini iddia edenlerin yaptığı birçok hatayı da bu şekilde kavrayabiliriz.

Diğer taraftan bir takım kimseler de vardır ki, bunlar Nebî (a.s.)'nin sîretini okur ve bundan İslam devletini kurmak için Nebî (a.s.)'nin takip ettiği genel çizginin Allah Azze ve Celle'den yardım dileyerek cihadı, hicreti ve daha başka yolları terkedip sadece davet etmekten ibaret mahdut bir metod üzerine bina edildiği ve bu sebeble bütün İslam ümmeti üzerine aynı metodu izlemelerinin farz olduğu neticesini çıkarırlar. Halbuki, İslam milletlerinin karşı karşıya bulunduğu şartlar değişmiş, şerî hükümler tamamlanmış, artık şeriatte neshin tekrarı düşüncesi ortadan kalkmıştır. İtibar, üzerine hüküm bina edilen en son nassdır. Bundan dolayı müslüman karşılaştığı meseleler hakkında Allah'ın hükmünü araştırmakla mükelleftir ve İslam milletleri hareket çizgilerinde Allahın hük-

---

1) Haşr Suresi: 7

2) Nur Suresi: 63

3) Ali İmran Suresi: 31

müyle sınırlıdırlar. Dolayısıyla Allahın hükmü başlangıçta bazan cihad, bazan da başka metodlar şeklinde tecelli edecektir.

Resulullah (a.s.)'ın fiillerinden bir kısmı ibahe, bir kısmı sünnet, bir kısmı da vucub ifade eder. Fiile bitişen karineler ise, fiilin hükmünü sınırlandıran amillerdir. Hatta karinelere binaen emir ve nehiylerinden bir kısmının vacip, bir kısmının da haram olduğunu anlarız. Bu hükmün en yüksek seviyede anlaşılması ise, hareket fikhıyla mümkün olur. Buna göre bir kimse Nebi (a.s.)'nin neshedilmeyen fiillerini taklid ederse, ecre nail olacağı doğrudur. Ancak bu ayrı bir şey, bunu yapmanın farz ya da haram olduğunu iddia etmek ayrı bir şeydir.

Şüphesiz ki, Peygamber (a.s.)'in bir kısım fiillerini siyaset-i şer'iyye olarak tavsif etmek mümkündür. Buna ilaveten bir kısım fiilleri de müslümanların işlerini idare etme anlayışıyla yapmış olduğu günlük siyasetinin bir parçasıdır.

Fakat her bir kimse, Resulullah (a.s.)'ın filleri hususunda *"şüphesiz ki, bu, sünnet, şu da vucub ifade eder"* deme ehliyyetine sahip olabilir mi? Ve her insan, bu günlük siyasetinden şu daimi teşrîîdendir deme yetkisine sahip olabilir mi?

Şüphesiz ki, dinden olduğu kesin olarak bilinen bir takım hükümler var ki, bunları tanıma ve onlarla amel etme hususunda avam ve havass aynıdır. Fakat, bunların dışında bir takım şüpheli şeyler de var ki, onları Kur'an ve sünnet naslarına vakıf olan, bütün küllî ve cüz'î meseleleri anlayıp idrak eden müctehidlerden başkaları bilemezler. İşte ancak bu gibi kimseler Nebî (a.s.)'nin fiilerini beyan etme ehliyyetine sahip olan kimselerdir. Resulullah (a.s.) sahih bir hadiste şöyle buyurmuşlardır: *"Helal bellidir haram dabellidir, bu iki arasında birtakım şüpheli şeyler var ki insanlardan çoğu bunları bilemezler.."* (1). Bu durumda onları bilen kimseler müctehid imamların kendileridir. Bu ümmetin imamları, içtihad mertebesine ulaşmamış bir kimsenin bu mevzuda görüş beyan etmesinin sakıncasına binaen, müctehid olmadığı halde içtihad yapmaya kalkışanların, hem kendilerinin sapık hem de başkalarını saptırıcı olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü müçtehid olmayan bir kimse bu durumda haramı helal, vacibi mübah yahud da mübahı haram yapabilir. Veya muayyen bir zamana yahud muayyen bir merhaleye mahsus olduğuna hükmederek bir takım nasları muattal bırakabilir. Bu ve benzeri görüşleri doğruya isabet etmemişse, işte bu durumda o hareketleri bizatihi sapıklık olur.

---

1) Buharî

BİRİNCİ KISIM

NEBİ (A.S.)'NİN BAŞLANGICINDAN NÜBÜVVETİNE KADAR OLAN DEVRESİ

NEBİ (A.S.)'NİN BAŞLANGICINDAN NÜBÜVVETİNE KADAR OLAN DEVRESİ

ÖZET OLARAK İLK MERHALE

Burada 'başlangıç' kelimesiyle Hz.Muhammed (a.s.)'in dünyaya gelişini kastetmiyoruz. Bu babda Hz. Muhammed (a.s.) ile ilgili Nübüvvetten önce meydana gelen ve büyük alemetler olarak kabul edilen bazı haberleri ele alacağız. Bunlar doğumundan önce ve dünyaya gelişinden sonra meydana gelmiş olaylardır.

- *Allah Teala bütün peygamberlerden, kendileri henüz hayatta iken, Hz.Muhammed (a.s.)'e iman edeceklerine dair söz almış ve bu peygamberler de kendi kavimlerine onun risaletini haber vermişlerdir. Bugün bile tahrif edilen semavi kitapların vahiy kırıntıları arasında Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderileceğini müjdeleyen pek çok haber bulunmaktadır. Hind'lilerin ve Fürs'lerin dini kitaplarında, ahdi atik ve ahdi cedid'de Hz. Muhammed (a.s.)'i müjdeleyen pek çok haber vardır. Bu haberleri 'Er-Rasûl' adlı kitabımızda ele almıştık. Bütün bunlarla birlikte O, Hz. İsmail (a.s.) yoluyla Hz.İbrahim (a.s.)'in soyundan gelmiştir.*

- *Nübüvvetinden önce risaletini müjdeleyen olağanüstü olaylar ve vahyi karşılamaya hazırlayan bir çok belirtiler görülmüştür.*

- *Hz. Muhammed (a.s.), neseb yönünden insanların en şereflisi olarak kabul edilen Kureyş'li anne ve babadan dünyaya gelmiş-*

tir. Bunlar Abdulmuttalib'in oğlu Abdullah ile Zühre oğullarından Vehb'in kızı Amine'dir.

• *Hz.Muhammed (a.s.) fil senesinde dünyaya geldi ve 40 yaşlarının başında peygamber olarak görevlendirildi. Tercih edilen kavle göre babası Abdullah, annesi ona hamile iken, Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Hz. Muhammed (a.s.)'in dadıları arasında Bereke Ümmü Eymen'i, süt anneleri arasında ise Ebu Leheb'in azadlı cariyesi Süveybe ile Halime (r.a.)'yi sayabiliriz.*

• *Bir rivayete göre 6 yaşına kadar süt annesi Halime'nin yanında kaldı. 'Şerhü's-Sadr', yani göğsünün yarılması olayından sonra, Halime; Hz. Muhammed (a.s.)'i annesine iade etti. Aynı yıl annesi, kocasının kabrini ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişti. Dönüşünde yolda vefat ederek Mekke ile Medine arasındaki Ebva köyüne defnedildi.*

• *Dokuz yaşlarının başında, bakıcı ve mürebbisi olan dedesi Abdulmuttalib, Hz.Muhammed (a.s.)'i amcası Ebu Talib'in himayesine teslim ettikten sonra vefat etti.*

• *Ebu Talib, onüç yaşının başlarında Hz.Muhammed (a.s.)'i ticaret amacıyla Şam'a götürmüştü. Bahira namındaki bir rahibin tavsiyesi üzerine yoldan geri çevirdi.*

• *Bir kavle göre 20 yaşına gelince kavmiyle Kinane ve Kays kabileleri arasında meydana gelen "Ficar" savaşına katıldı. Hz. Muhammed (a.s.) bu savaşta amcalarına ok hazırlamıştı.*

• *Ficar savaşından sonra Hz. Muhammed (a.s.), İbn Cüda-'nın evinde imzalanan 'Hılful-Fudul' adıyla bilinen faziletler antlaşmasına iştirak etti. Bu antlaşma, mazlumlara yardım etme esasına dayanır ve Kureyş'in en büyük meziyyetlerinden biri olarak kabul edilirdi.*

• *Hz. Muhammed (a.s.) bu döneminde koyun güdüyor ve bu işinde yoğun çaba sarfediyordu.*

• *Daha sonra Hz. Hatice (r.a.)'nin işlerini yürütmek üzere onunla anlaşma yaptı. Bu amaçla Hz.Hatice'nin kölesi Meysere ile Şam'a ticaret seferleri düzenledi. Bu ticari ilişkileri kendisi 25, Hz.*

Hatice 40 yaşlarında iken onunla evlenmesiyle sonuçlandı. Ve İbrahim hariç Resulullah (a.s.)'ın bütün çocukları Hz.Hatice'den dünyaya gelmişti.

- *Hz.Hatice ile evlendikten sonra ticari işleri kendi üzerine aldı. Bu döneminde es-Saib ibn Ebu's-Saib ile ortaklık yaptı.*

- *Hz. Muhammed (a.s.), 35 yaşlarında iken, Kabe'nin yeniden inşasına katıldı. Kureyş, 'hacerül esved'i yerine koyacak insanlar arasında O'nu hakem seçmişti.*

- *Bu merhalenin sonlarına doğru, kendini ibadete verdi. Gördüğü her rüya, sabahın aydınlığı gibi açığa çıkıyordu. Hz. Muhammed (a.s.) bu merhale içeresinde bir nur gördü. Gayb'den bir ses işitti. Kendisiyle bazı cansız nesneler konuştu. Çocukken başından geçen 'Şerhu Sadr' olayı bir kez daha tekrarlandı.*

- *Hz. Muhammed (a.s.) hayatı boyunca cahiliyye adetlerine de cahiliyye ibadetlerine de iştirak etmedi. Bütün bunlara ilaveten kavmi O'na 'emin' lakabını vermiştir.*

- *Azad ettiği halde Hz.Muhammed (a.s.)'i ailesine tercih edip, yanında kalmaya karar veren Zeyd ibn Harise (r.a.)'yi kendisine evlatlık edindi.*

- *Hz.Muhammed (a.s.) çok az arkadaş edinmiş ve temiz ilişkileri olmuştur. Kendisini pâk ve temiz insanlar dinlemiştir. O'nun şahsında bütün güzel huylarla beraber fakirlik ve çalışma bir araya gelmiştir.*

- *Bu merhalelerin sonunda amcası Ebu Talib'in ailevî yükünü hafifletmek amacıyla Ali ibn Ebu Talib'i himayesine almıştır.*

- *Hz. Hatice, nübüvvetten sonra, nübüvvetten önceki vasıflarını dile getirerek Hz. Muhammed (a.s.)'i, güçsüzleri korumak, misafirleri ağırlamak, susuzları sulamak ve hak yolunda musibetlere uğrayanlara yardım etmekle tarif ederek, bu sıfatlarıyla bütün kötülüklerden uzak olduğuna tanıklık etmiş ve nübüvvet davasının ilk tastikçisi olmuştur.*

NESEBİN ÜSTÜNLÜĞÜ VE NESLİN FAZİLETİ HAKKINDA

NEBİ (A.S.)'NİN NESEBİ

İmam Buhari, Resulullah (a.s.)'in nesebinden bahsederek şöyle demiştir:

"Nebi (s.a..v); Muhammed ibn Abdullah ibn Abdulmuttalib ibn Haşim ibn Abdu Menaf ibn Kusay ibn Külab ibn Mürre ibn Ka'b ibn Lüey ibn Galib ibn Fihr ibn Malik ibn en-Nadr ibn Kinane, ibn Huzeym ibn Müdrike ibn İlyas, ibn Mudar ibn Nezzar ibn Ma'd ibn Adnan'dır."(1)

Bir Açıklama:

Hz. Muhammed (a.s.)'in nesebi, neticede Hz. İbrahim (a.s.)'e uzanır. Bazı neseb bilginleri Adnan ile Hz. İbrahim (a.s.) arasında Resulullah (a.s.)'ın 40 tane dedesinin bulunduğunu kabul ederler. Hz. Muhammed, Hz.İbrahim (a.s.)'in oğlu Hz. İsmail (a.s.)'in oğullarındandır. Bundan sonra Hz.Adem'e varıncaya kadar içeresinde büyük nübüvvet ve risaletlerin parladığı Hz. İbrahim (a.s.)'in soyuna dahil olur. Ancak Hz.İbrahim (a.s.)'in soyu Araplara sadece oğlu Hz.İsmail (a.s.) vasıtasıyla bağlanır. Çünkü Hz. İbrahim onu annesiyle beraber Mekke-i Mükerreme'de ağaçsız ve yeşilliksiz bir vadiye yerleştirmişti. Nitekim bu husus Kur'an ve sahih sünnet ile sabittir.

NEBİ (A.S.)'NİN İNSANLARIN EN HAYIRLILARI İÇERİSİNDEN SEÇİLMESİ:

١ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ وَاثِلَةَ ابْنِ الْاَسْقَعِ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ:

---

1) Rezin bu rivayetin ibn Abbas'a ait olduğunu zikretmiştir.

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ».

1- İmam Müslim (r.a.) vasıla ibn el-Eska (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ben Resulullah (a.s.)'i şöyle derken işittim.

"Şüphesiz ki, Allah İsmail (a.s.)'ın oğulları içerisinden Kinane'yi seçti. Kinane içerisinden Kureyş'i, Kureyş içerisinden Haşimoğullarını seçti. Haşimoğulları içersinden de beni seçti."

٢ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قُلْتُ يَارَسُولَ اللَّهِ إِنَّ قُرَيْشًا جَلَسُوا فَتَذَاكَرُوا أَحْسَابَهُمْ بَيْنَهُمْ، فَجَعَلُوا مَثَلَكَ كَمَثَلِ نَخْلَةٍ فِي كَبْوَةٍ مِنَ الْأَرْضِ، فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِهِمْ مِنْ خَيْرِ فِرَقِهِمْ، وَخَيْرِ الْفَرِيقَيْنِ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْقَبَائِلَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ قَبِيلَةٍ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْبُيُوتَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ بُيُوتِهِمْ، فَأَنَا خَيْرُهُمْ نَفْسًا وَخَيْرُهُمْ بَيْتًا».

2- İmam Tirmizi, Abbas ibn Abdulmuttalip (r.a.)'de42n şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Ey Allah'ın Resulü, Kureyş oturup aralarında neseblerini (soyluluklarını) görüştüler, seni de süprüntü yerde biten hurma ağacına benzettiler, dedim. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu. "Allah, mahluakatı yarattı ve beni mahlukat fırkalarının hayırlısını teşkil eden insandan ve iki fırkanın (Arap ve Acem'in) en hayırlısından kıldı. Sonra hayırlı kabileleri yarattı ve beni en hayırlı kabile Kureyş'den kıldı. Sonra hayırlı aileleri yarattı ve beni en hayırlı aile Beni Haşim'den kıldı. Bu sebeble ben kişi olarak onların en hayırlısı, aile olarak da onların en hayırlısıyım."

٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِي آدَمَ قَرْنًا فَقَرْنًا، حَتَّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِي كُنْتُ مِنْهُ».

---

1) Müslim, 4/1782, Kitabül fadail, Bab no: 43, Hadis no:1 Peygamber (a.s.)'in Nesebi ve Peygamberlik gelmezden önce taşın ona selam vermesi bab'ı. Tirmizi, 5/584, Kitabül fedail, 50 Nebi (a.s.)'in fazileti bab'ı (1) Ebu İsa (Yani Tirmizi): Bu hadis hasendir, sahihdir, garibdir demiştir.

2) Tirmizi, 5/584 Bab no: 50, Kitabül Menakıb, Nebi (a.s.)'in fazileti bab'ı, Ebu İsa et-Tirmizi, "Hadis hasendir" demiştir.

3- Buhari'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Resulullah (a.s.):

"Ben, devirden devire ve aileden aileye intikal eden ademoğulları soylarının en temizinden geldim. Nihayet şu içinde bulunduğum Haşim camiasından neşet ettim" buyurmuştur.

٤ــ رَوَى الطَّبراني عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ــ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ قَالَ: «مِنْ صُلْبِ نَبِيٍّ إِلَى صُلْبِ نَبِيٍّ حَتَّى صِرْتُ نَبِيًّا».

4- Taberânî, ibn Abbas (r.a.)'dan *"Secde edenler, namaz kılanlar içinde dolaşmanı da..."* (1) ayeti kerimesinin tefsiri esnasında Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir nebi'nin sulbünden bir nebinin sulbüne intikal ede ede nihayet ben de bir nebi oldum".

Doktor Ramazan el-Bûtî, Nebî (a.s.)'nin şerefli nesebi hususunda rivayet edilen haberleri şu şekilde açıklamıştır. *"Resulullah (a.s.)'ın şerefli soyunu açıkladığımız bölümde: Allahu Teala'nın arapları diğer insanlara üstün kıldığına, Kureyş kabilesini de diğer kabilelere göre daha faziletli kıldığına dair açıkça işaret vardır.*

Bilmek gerekir ki, Resulullah (a.s.)'ı sevmek, Resulullah (a.s.)'ın aralarında zuhur ettiği kavmi ve içinde doğduğu kabileyi sevmeyi gerektirir. Bu sevgi fert ve cins yönünden değil, bilakis arınmış bir hakikat yönündendir. Çünkü O, hakiki Kureyş araplığı, şüphesiz ki, Resulullah (a.s.)'in onlara ait olmasıyla şeref kazanmıştır.

Bazen araplardan veya Kureyş'lilerden bir kimsenin, Allah Azze ve Celle'nin yolundan sapması ve Allah'ın kendi kulları için seçtiği İslamiyet şerefinden uzak durması onlara karşı beslenmesi gereken sevgiyi etkilemez. Çünkü bu düşünce Resulullah (a.s.) ile o kişi arasındaki nisbeti ve bağlantıyı ortadan kaldırmış olur."

Sonradan bir önceki hadis, Nebi (a.s.)'nin asrındaki bazı beşer gönüllerin davetine icabet etmelerinin daha önce geçmiş yahud ondan sonra gelecek herhangi bir asırdaki insanların icabetine daha yüce olduğunu ifade eder. Sahabe

---

3- el-Buhari, 6/566, Bab No: 61, Kitabül Menakıb, Hadis no: 23 Nebi (a.s.)'in sıfatı bab'ı.

4- Hadisi el-Heysemi Mecmaüzze vaidinde zikretmiş (7/86) ve onu el-Bezzar ile Taberani'nin rivayet ettiğini, Ravilerinin ise, Şebib ibn-i Beşîr hariç, sahih hadis ravîleri olduğunu ve Şebib'in sika olduğunu söylemiştir.

1) Şuara Suresi: 219

neslinin hususiyetlerini tanıyanlar, bu neslin emsalinin insanlık tarihinde olmadığını ve hiç bir zaman da benzeri bulunmayan eşsiz bir nesil olduğunu görecektir.

ALLAH TEALA'NIN NEBİ (A.S.)'Yİ VE ASHABINI TEZKİYE ETMESİ

٥ــ رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُود، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ ﷺ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَابْتَعَثَهُ بِرِسَالَاتِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ اَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وُزَرَاءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَنْ دِينِهِ، فَمَا رَاَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَاللَّهِ حَسَنٌ وَمَا رَاَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَاللَّهِ سَيِّئٌ.

5- **İmam Ahmed bin Hanbel**, Abdullah bin Mesut (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Şüphesiz ki; Allah bütün insanların kalblerine nazar etti. Nihayet Muhammed (a.s.)'in kalbinin, insanların kalblerinin en hayırlısı olduğunu gördü. Bu sebeble O'nu kendisi için seçti. Ve O'nu risaletiyle görevlendirdi. Muhammed (a.s.)'in kalbinden sonra diğer insanların kalblerine baktı. Nihayet ashabının kalblerini insanların kalblerinin en hayırlısı olduğunu gördü. Bu sebeble onları Nebi'sinin, onun dinini müdafaa için çarpışan vezirleri kıldı. Bu nedenle müslümanların güzel gördükleri şeyler, Allah katında da güzeldir. Çirkin ve kötü gördükleri şeyler ise Allah katında da çirkin ve kötüdür."

Bu hadis icma'nın dinde hüccet olduğuna dair kendisiyle istidlal olunan şer'i delillerden bir delildir. Ayrıca bu hadisi şerifde Allah Teala'nın Hz.Muhammed (a.s.)'i seçmesinin illeti beyan edildiği gibi, aynı şekilde sahabenin başka insanlara karşı fazileti ve sahabe neslinin diğer taraftan bu hadis'i şerif ile *"Allah risaletini nereye vereceğini çok iyi bilendir."* (1) ayet-i kerimesinin sırrı açığa çakmaktadır. Görevini hakkıyla yerine getiren bir kalb, vahyi karşılamaya ve

---

5- Ahmed ibn Hanbel, Müsned, 1/379, Bezzar, hadisin bir bölümünü zikretmiştir. Bkz. Kesful estar, 3/114, Kitabü alamatinnübüve, Nebi (a.s.)'in mevkii bab'ı. Hadisi Taberani de 'Mucemul Evsat ve 'Mucemul Kebirin'de rivayet etmiştir. Ravileri sikadır. Bkz. 'Mecmauzzevaid' 8/252 'Kitabu alametin Nübüvve', Nebi (a.s.)'in kadrinin yüceliği babı.

1) En'am Suresi: 124

kabullenmeğe ehil kılanan kalbdir. *'Bu Kur'an, muhakkak ve elbette alemlerin Rabbi katından indirilmedir".(1)*

NEBİ (A.S.)'NİN NİNESİ HACER (R.A.) (2)

٦ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: «لَمْ يَكْذِبْ اِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ ــ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ــ قَطُّ، اِلاَّ ثَلاَثَ كَذَبَاتٍ، ثِنْتَيْنِ فِي ذَاتِ اللهِ، قَوْلُهُ: ﴿اِنِّي سَقِيمٌ﴾، وَقَوْلُهُ: ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هٰذَا﴾، وَوَاحِدَةٌ فِي شَأْنِ سَارَةَ، فَاِنَّهُ، قَدِمَ اَرْضَ جَبَّارٍ وَمَعَهُ سَارَةُ، وَكَانَتْ اَحْسَنَ النَّاسِ، فَقَالَ لَهَا: اِنَّ هٰذَا الْجَبَّارَ، اِنْ يَعْلَمْ اَنَّكِ امْرَاَتِي، يَغْلِبْنِي عَلَيْكِ، فَاِنْ سَاَلَكِ فَاَخْبِرِيهِ اَنَّكِ اُخْتِي، فَاِنَّكِ اُخْتِي فِي الْاِسْلاَمِ، فَاِنِّي لاَاَعْلَمُ فِي الاَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِي وَغَيْرَكِ.

فَلَمَّا دَخَلَ اَرْضَهُ رَآهَا بَعْضُ اَهْلِ الْجَبَّارِ، اَتَاهُ فَقَالَ لَهُ: لَقَدْ قَدِمَ اَرْضَكَ امْرَاَةٌ لاَيَنْبَغِي لَهَا اَنْ تَكُونَ اِلاَّ لَكَ، فَاَرْسَلَ اِلَيْهَا فَاُتِيَ بِهَا. فَقَامَ اِبْرَاهِيمُ ــ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ــ اِلَى الصَّلاَةِ.

فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمَالَكْ اَنْ بَسَطَ يَدَهُ اِلَيْهَا، فَقُبِضَتْ يَدُهُ قَبْضَةً شَدِيدَةً، فَقَالَ لَهَا: ادْعِي اللَّهَ اَنْ يُطْلِقَ يَدِي وَلاَ اَضُرُّكِ. فَفَعَلَتْ، فَعَادَ، فَقُبِضَتْ اَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَةِ الْاُولَى، فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذٰلِكَ، فَفَعَلَتْ، فَعَادَ، فَقُبِضَتْ اَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَتَيْنِ الْاُولَيَيْنِ، فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ اَنْ يُطْلِقَ يَدِي، فَلَكِ اللَّهَ اَنْ لاَ اَضُرُّكِ، فَفَعَلَتْ، وَاُطْلِقَتْ يَدُهُ، وَدَعَا الَّذِي جَاءَ بِهَا، فَقَالَ لَهُ: اِنَّكَ اِنَّمَا اَتَيْتَنِي بِشَيْطَانٍ، وَلَمْ تَاْتِنِي بِاِنْسَانٍ، فَاَخْرِجْهَا مِنْ اَرْضِي، وَاَعْطِهَا هَاجَرَ.

قَالَ: فَاَقْبَلَتْ تَمْشِي، فَلَمَّا رَآهَا اِبْرَاهِيمُ ــ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ــ انْصَرَفَ، فَقَالَ لَهَا:

---

1) Şuara Suresi: 192

2) Bu fıkranın neseb faslıyla alakası gayet açıktır. Zira onda Resulullah (a.s.) efendimizin şerefli soyundan bahsedilmektedir. Ve bu fıkra'da Peyamber (a.s.)'in ninesi, İsmail (a.s.)'ın annesi Hacer'den söz edilmektedir.

مَهْيَمْ، قَالَتْ: خَيْرًا، كَفَّ اللَّهُ يَدَ الْفَاجِرِ، وَأَخْدَمَ خَادِمًا.

6- Buhari'nin Ebu Hureyre(r.a.)'den rivayetine göre Nebi (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Peygamber İbrahim (a.s.) üç yalandan başka hiç yalan söylememiştir. Bunların ikisi Allah'ın zat'ına aittir Biri "Ben gerçekten hastayım" diğeri "Belki bu işi büyükleri olan şu put yapmıştır" demesidir. Bir tanesi de Sâra hakkındadır: İbrahim (a.s.) yanında Sâra olduğu halde bir Cebbarın memleketine gelmişti. Sâra insanların en güzeli idi. İbrahim (a.s.) ona: Bu Cebbar, senin, benim karım olduğunu bilirse, seninle evlenmek için beni öldürür, eğer sana sorarsa kendinin benim kız kardeşim olduğunu haber ver. Çünkü sen İslam'da benim kız kardeşimsin. Zira yüryüzünde senle bendan başka müslüman bilmiyorum dedi. Nihayet Cebbar'ın ülkesine girdiler. Cebbar'ın adamlarından biri Sâra'yi görünce Cebbar'a giderek: Gerçekten senin memleketine öyle bir kadın geldi ki, bu kadının senden başkasına ait olması yakışık almaz, dedi. Cebbar hemen Sâra'ya adam göndererek onu getirtti. İbrahim (a.s.) namaza kalktı. Sâra, Cabbar'ın yanına girince Cabbar elini ona uzatmaktan kendini alamadı. Fakat eli şiddetli bir şeklide yakalandı. Bunun üzerine Cabbar ona; Allah'a dua et de elimi salsın, sana bir zarar vermeyeceğim; dedi. O da bunu yaptı. Fakat Cebbar saldırışını tekrarladı. Ve eli ilkinden daha şiddetli bir şekilde yakalandı. Artık Cabbar, Sâra'ya Allah'a dua et, benim elimi salıversin. Allah şahidim olsun sana bir zarar vermeyeceğim. dedi. O'da bunu yaptı ve Cebbar'ın eli salındı. Bu sefer Cebbar, Sâre'yi getiren adamı çağırarak: Sen, bana ancak bir şeytan getirmişsin, bana insan getirmemişsin. Bunu hemen memleketimden çıkar. Haceri de ona ver, dedi.

Ravi diyor ki: *Sâra yürüyerek döndü, geldi. İbrahim (a.s.) onun geldiğini görünce ona; ne oldu? diye sordu. Sâre; hayırdır, Allah, Facir'in elini men etti. Bana da bir hizmetçi ihsan etti, dedi."*

Ebu Hureyre: *"Ey gökyüzü suyunun oğulları. İşte anneniz bu kadındır."* demiştir.

HZ. İBRAHİM (A.S)'İN DOĞRULUĞU

Hz. İbrahim (a.s.)'in üç yerde zikretmiş olduğu yalan, hakikatte yalan değil,

---

6- Buharî, 6/388, 60 - Kitabü'l-Enbiya, 8 - "Allah, İbrahim'i dost edindi" ve "İbrahim, Allah'a boyun eğen bir kimse idi" kavilleri babı. Bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Onun lafzı (için Bkz:) 4/1840, 43-Kitabü'l-Fedail, 41-İbrahim Halil'in faziletlerinden bir bab.

ancak caiz olan tevriye türündendir. Buna yalan denilmiş olması mecazi anlamdadır. Nevevi; 'Müslim' şerhinde şunları söylemektedir:

Hz.İbrahim (a.s.)'in zatına ait söylediği iki yalanla Sâra hakkında söylediği bir yalandan amaç, gerçekte muhatabın ve dinleyenin anlayışına nisbetle yalandır. İki sebebten dolayı böyledir.

Birincisi: Hz. İbrahim (a.s.) tevriye yapmış ve Sâra hakkında: *"İslam'da kızkardeşimdir"* demiştir. Zahiren tevriye olan bu sözün batını, hakikattır. İleride diğer iki sözün açaklanmasını da ele alacağız.(1)

İkincisi: Bu sözün hakikatte tevriye değil de yalan olduğunu kabul etsek bile zalimin zulmünü defetmek için yalan söylemenin yine caiz olduğunu görürüz.

Bütün fuhaka ittifak etmiştirlerdir ki, zalimin biri gelerek bir kimsenin evinde gizlediği şahsı öldürmek istese yahud elinde bulunan emanet bir malı gasbetmeye çalışsa, hane sahibinin gizleyip inkar etmesi vacip olur.

Bu caiz hatta vacib bir yalandır. Zulmü def için meşru olmuştur. Peygamber (a.s.)'ın bu gibi zahiren yalan gibi görünen şeylerin, haram olan yalana dahil olmadığına dair tenbihatları bulunmaktadır.

Şüphesiz ki Hz. İbrahim (a.s.)'ın kemali sıdkından dolayı Allah Teala onu Kur'anı Keriminde *"....Çünkü o doğruluğu çok olan bir peygamberdir".*(2) diye tavsif etmiştir. Yine belki de bir ümmeti, söz, hal ve amel bakımından doğruluk üzere terbiye eden ve bu sebeble ümmeti insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir

---

1) Nevevi başka bir yerde şöyle demektedir:

Ulema: İbrahim'in "Ben hastayım" (2/a) sözü hakkında şunları zikretmektedir:

İbrahim (a.s.): İnsan hastalıklara her an açık olduğu için ben hasta olacağım, demek istemiştir. O, böylelikle küffarla birlikte onların bayramlarına çıkmaktan, batıl ibadetlerine ve küfürlerine katılmaktan kurtulmak istemiştir. Şöyle de denilmiştir: Bu sözünün amacı "Hakkımda ölümle hükmolunduğu için hastayım" olur. Bir de İbrahim (a.s.)'ı böyle zamanlarda sıtma tutuyordu" denilmiştir.

İbrahim'in "belki bu işi koca put yapmıştır"(2/b) demesine gelince; İbn Kuteybe ve bazıları bu hususta şöyle demişlerdir: "İbrahim konuşmayı koca putun fiiline bir şart kıldı. Yani eğer bunlar konuşuyorlarsa bu işi onların büyükleri yaptı." dedi.

el-Kisai'i is şöyle demiştir: "Belki bunu o yapmıştır" (Bel fealühu) sözü üzerine vakfedilir. Bu durumda cümle "Bel fealehu failuhu fe edmara" takdirinde olur. Sonra o mubteda ile şöyle der: "Onların büyüğü şudur: Kebiruhum haza" o halde onlardan bu faili sorup öğreniniz."

(2/a) Saffat Suresi, 89

(2/b) Enbiya Suresi: 63

2) Meryem Suresi: 43

ümmet olan Hz. Muhammed (a.s.)'i, sıddıkların imamı ve peygamberlerin sonuncusu olarak onun neslinden göndermesi bu sıdkı sebebiyle Allah'ın O'nun üzerine ihsan ettiği nimetlerindendir.

HZ. İSMAİL (A.S.) VE KABE

٧ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: أَوَّلُ مَا اتَّخَذَ النِّسَاءُ الْمِنْطَقَ مِنْ قِبَلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لِتُعَفِّيَ أَثَرَهَا عَلَى سَارَةَ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ وَبِابْنِهَا إِسْمَاعِيلَ ــ وَهِيَ تُرْضِعُهُ ــ حَتَّى وَضَعَهَا عِنْدَ الْبَيْتِ، عِنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ، وَسِقَاءً فِيهِ مَاءٌ، ثُمَّ قَفَّى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا، فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، فَقَالَتْ: يَا إِبْرَاهِيمُ، أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهٰذَا الْوَادِي الذي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلاَ شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذٰلِكَ مِرَارًا، وَجَعَلَ لاَيَلْتَفِتُ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ لَهُ: آللّٰهُ أَمَرَكَ بِهٰذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَتْ: إِذًا لاَيُضَيِّعُنَا.

ثُمَّ رَجَعَتْ، فَانْطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ ــ حَيْثُ لاَيَرَوْنَهُ ــ اسْتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْبَيْتَ، ثُمَّ دَعَا بِهٰؤُلاَءِ الْكَلِمَاتِ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ﴾ حَتَّى بَلَغَ ﴿يَشْكُرُونَ﴾.

7- **Buhari,** ibn-i Abbas (r.a)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Kadınların, Hz.İsmail (a.s.)'in annesi Hacer (r.a) tarafından edindikleri ilk a-det uzun etekli elbise kullanmaları olmuştur. Hacer, kıskanç kuması Sâra'dan izini gizlemek için uzun eteklik giyinirdi. Hz.İbrahim (a.s.) Hacer'le evlenip, Hz. İsmail (a.s.) doğduktan sonra emzirmekte olduğu bu oğluyla beraber, Sâra'nın saldırganlığından korumak için Şam'dan çakararak Mekke'ye getirdi. Nihayet Hacer'le Hz.İsmail (a.s.)'i Mescid-i Haram'ın bulunduğu yerin ve mescidin yüksek bir mahallindeki zemzem kuyusunun yukarısında büyük bir ağacın yanına bıraktı. O dönemlerde Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Ve orası kupkuru bir vadiydi. Hatta içecek su bile yoktu. Hz. İbrahim (a.s.), hanımıyla oğlunu buraya bıraktı. Yanlarında içi hurma dolu bir dağarcık, içi su dolu bir kırba vardı. Sonra

---

7- Buhari, 6/396, Kitabül enbiya, 9 -Yürüyüşte remle babı.

Hz.İbrahim (a.s.) Şam'a geri dönmek için yola koyuldu. Hacer de peşi sıra onu takip etti de; "Ey İbrahim, bizi bu vadide bırakıp da nereye gidiyorsun? Öyle bir vadi ki, ne görüp görüşecek var, ne başka bir hayat eseri" dedi. Hacer bu sözlerini bir kaç kez tekrar ettiyse de Hz.İbrahim (a.s.) dönüp bakmadı. Nihayet Hacer ona; "Bunu (bizi burada bırakmanı) sana Allah mı emretti?" diye sordu. Hz.İbrahim (a.s.): "Evet Allah emretti" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hacer: "Öyleyse (Allah bize yeter) O bizi korur, zayi etmez" dedi."

Hacer, sonra Kabe'nin bulunduğu yere döndü. Hz.İbrahim (a.s.) de ayrılıp gitti. Mekke'nin üst kısmındaki 'Seniyye' denilen yerin görülmeyecek bir yerine varınca yüzünü Kabe'ye döndürdü. Sonra ellerini kaldırarak şu sözlerle Allah'a dua etti: *"Ey Rabbim. Zürriyetimden bir kısmını, İsmail ile onun soyunu ekin bitmez, yeşilliksiz bir vadide senin, taarruzu haram olan beyti'nin yanına yerleştirdim. İnsanlardan bir kısım kimseleri zürriyetimin bulunduğu bu yere doğru meylettirip heveslendir. Ve onları çeşit çeşit meyvalarla rızıklandır.. Belki böylece şükrederler."* dedi.

Hz.İsmail (a.s)'in annesi, oğlu İsmail (a.s.)'i emziriyor ve kırbadaki sudan içiriyordu. Nihayet kırbadaki su bitince hem Hacer hem de çocuğu susadı. Hacer çocuğun susuzluktan toprak üstünde sızlanarak yuvarlandığını gördü, yüreği parçalandı. Çocuğun bu halini görmek istemediği için yanından kalkıp biraz öteye gitti. Ve o mıntıkada Kabe'ye en yakın tepe olan Safa tepesine çıktı. Sonra vadiye karşı döndü bir kimse görebilir miyim diye bakmağa başladı. Fakat hiç bir kimse göremiyordu. Bu defa Safa tepesinden indi. Vadiye varınca ayağına dolaşmaması için entarisinin eteğini topladı. Sonra umutsuzluğa düşmüş bir insanın azmiyle koşmaya başladı. Nihayet vadiyi geçti. Ve Merve tepesine geldi. Orada da biraz durdu ve bir kimse görebilir miyim diye etrafa baktı. Fakat hiç bir kimse göremedi. Hacer bu şekilde Safa ile Merve arasında yedi defa gitti, geldi. Nebi (a.s.) *"Bunun için hacılar Safa ile Merve arasında sa'yederler"* buyurmuştur. Son defa Merve üzerine çıktığında bir ses işitti. Susup dinledi. Bu sesi bir kez daha işitti. Bunun üzerine *"Ey ses sahibi, sesini iyice duyurdun. Eğer bize yardım etmek kudretine sahipsen, bize yardım et"* dedi. Bunu söyler söylemez hemen zemzem kuyusunun yerinde Cibril göründü. O melek ayağının topuğu, yahut kanadıyla yeri kazıyordu. Nihayet su göründü. Su başka tarafa akmasın diye Hacer, hemen suyun etrafını havuz gibi yaptı. Hacer hem eliyle öyle yapıyor hem de kırbasını doldurmağa devam ediyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra tekrar kaynıyordu.

Nebi (a.s.): *"Allah İsmail (a.s)'in anası Hacer'e rahmet eylesin. O, zemzem'i kendi haline bıraksaydı da suyu avuçlamasaydı, muhakkak ki zemzem akar bir ırmak olurdu."* buyurdu.

İbn-i Abbas rivayetine devam ederek demiştir ki: *"Hacer bu sudan içti. Çocuğuna süt yapıp emzirdi."* Melek, Hacer'e dedi ki;

"Zayi ve halak oluruz diye sakın korkmayınız. İşte şurası Allah'ın evidir. O evi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah o işin ehlini zayi etmez." Beyt-i Haram'ın bulunduğu yer tepe gibi olup, yerden yüksekçe idi. Uzun zaman akıp giden seller sağını solunu kazıp götürmüştü.

Hacer bu şekilde oğluyla yaşayıp giderken Cürhüm'den bir grup insan geldi. (1) Bunlar Keda(2) yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafına indiler. Cürhümlüler oraya bir kuşun gelip gittiğini görmüşlerdi de: *"Şüphesiz şu kuş bir suyun başında döner dolaşır. Halbuki biz bu vadide su bulunmadığını biliyorduk"* demişlerdi ve anlamak için bir yahut iki kişi göndermişler, onlar orada su bulunduğunu anlayınca dönüp gelmişler, su olduğunu haber vermişler, bunun üzerine Cürhümliler bu beldeye gelmişlerdi. İbn-i Abbas rivayetine devamla demiştir ki; Cürhümliler geldiğinde, Hz.İsmail (a.s)'ın anası da su başında idi. Cürhümliler ona:

"Bizim de gelip, şuraya senin civarına inmemize müsaade eder misiniz?" dediler. Hacer de:

"Evet inebilir, sudan da kullanabilirsiniz. Ama bu suda, hak iddia edemezsiniz. Onun mülkiyet hakkı bana aittir" dedi.

Onlar da bunu kabul ettiler. Ünsiyete muhtaç olduğu bir sırada Cürhümlülerin bu gelişi Hacer'i çok sevindirdi. Cürhümiler, Mekke civarına inip yerleştiler. Sonra asıl kalabalık kısmına da haber gönderdiler. Onlar da gelip yerleştiler. Ev, bark yaptılar. Nihayet Mekke'nin bulunduğu yer medeni bir yerleşme merkezi haline geldi. Hacer'in oğlu Hz.İsmail (a.s.), yiğitlik ve gençlik çağına girmiş, Cürhümilerden arapça öğrenmişti. Artık Hz.İsmail (a.s.) gençlik çağında Cürhimiler arasıda sevilen bir sima haline gelmişti. O'nun hareket ve davranışları Cürhümileri hayrette bırakmıştı. Bu nedenle Hz.İsmail (a.s.) büluğ devresine erişince Cürhümiler onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler.

Hayatın bu güzel safhası devam edip giderken günün birinde Hz. İsmail (a.s.)'in annesi Hakk'ın rahmetine kavuştu. Nihayet Hz.İbrahim (as.) evlenmesinden sonra bırakıp gittiği oğlunu ve hanımını görmeğe geldi. Fakat Hz.İsmail (a.s)'i evde bulamadı. Hz.İsmail (a.s.)'i karısına sordu. O da *"Rızkımızı tedarik etmek üzere çıktı, gitti"* diye cevap verdi. Sonra Hz.İbrahim (a.s): *"Geçiminiz, dirliğiniz nasıldır?"* diye sordu. Hz.İsmail (a.s.)'in hanımı: *"Şiddetli darlık içindeyiz. Gayet kötü bir haldeyiz"* diye yakındı. Hz. İbrahim (a.s.) *"Kocan geldiğinde benden selam söyle ve ona; kapısının eşiğininin basamağını değiştirmesi-*

---

1) Cürhüm: Yemenli bir kabilenin adıdır. Hz. İsmail (a.s.) bu kabileden bir kadınla evlenmiştir.

2) Keda: Mekke'nin en üst kısmındaki mezarlıklara yakın olan bir yerin veya Umre kapısı denen yere yakın olan Mekke'nin aşağı tarafındaki bir bölgenin adıdır.

ni söyle" dedi. Hz.İsmail (a.s.) geldiğinde babasının gelip gittiğini anladı ve karısına;

"Evimize gelen oldu mu?" diye sordu. O da:

"Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni ve geçimimizi sordu. Ben de şiddetli darlık içinde bulunduğumuzu söyledim" dedi. Bunun üzerine Hz. İsmail (a.s):

"Sana bir şey vasiyyet etti mi?" diye sordu. O da:

"Evet bana, sana selam söylememi ve kapının basamağını değiştir dememi tenbih etti" dedi. Sonra Hz. İsmail (a.s.) hanımına:

"O gelen ihtiyar babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen ailenin evine gidebilirsin" dedi ve ondan ayrılarak Cürhümilerden başka bir kadınla evlendi.

Hz. İbrahim (a.s.) Allah'ın dilediği bir süre onlardan ayrı kaldı. Sonra geldi. Yine evde Hz.İsmail (a.s.)'i bulamadı. Hz.İsmail(a.s.)'in karısının yanına geldi ve ona Hz.İsmail (a.s.)'i sordu. O da *"maişetimizi temin etmeğe gitti"* dedi.

Hz. İbrahim (a.s.):

"Nasılsınız, maişetiniz, hül-ü şanınız nasıldır?" diye sordu. Hz. İsmail (a.s.)'in karısı:

"Biz hayır, saadet ve bolluk içindeyiz." diyerek Allah'a hamd-ü senalar etti.

Hz.İbrahim (a.s.):

"Ne yiyip, ne içiyorsunuz" diye sordu. Kadın:

"Et yiyoruz, su içiyoruz" dedi. Hz. İbrahim (a.s.):

"Ya Rab! Bunların etlerini ve sularını mübarek kıl, hayır ve bereket ihsan eyle" diye dua etti.

Resulullah (a.s.) buyurmuştur ki: *"İbrahim zamanında, Mekke civarında hububat bilinmiyordu. İnsanlar av etiyle gıdalanıyordu. Eğer o tarihlerde oralarda hububat bilinseydi, İbrahim (a.s.) hububat hakkında dua ederdi."* İbn-i Abbas der ki: *"İbrahim (a.s.)'in bu duası bereketiyledir ki, et kadar hiç birşey insanın sıhhatına muvafık düşmez"*. Yine İbn-i Abbas rivayetinde devamla Hz. İbrahim (a.s) gelinine:

"Kocan geldiğinde ona selam söyle. O kapısının eşiğini güzel tutsun" diye emreylemiş tekrar Şam'a dönmüştür. Hz.İsmail (a.s.) eve geldiğinde karısına:

"Evimize gelen oldu mu?" diye sordu. Karısı:

"Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi" diye Hz. İbrahim (a.s.)'i hayırla andı ve

"Seni sordu ben de rızkımızı tedarik etmeye gitti, dedim. Geçiminiz nasıldır? dedi. Ben de hayır ve saadet içindeyiz, dedim." Sonra Hz. İsmail (a.s.):

"Sana birşey vasiyet etti mi?" diye sordu. O da:

"Evet o muhterem ihtiyar sana selam söyledi. Ve kapının eşiğini iyi tutmanı emreyledi." dedi. Bunun üzerine Hz. İsmail (a.s.) haremine:

"İşte o babamdır. Sen de evimizin şerefli eşiğisin. Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir" dedi. Sonra Hz. İbrahim (a.s.) yine bir müddet daha oğlundan ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sırada Hz.İsmail (a.s.) zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında okunu yontup düzeltiyordu. Hz. İsmail (a.s.) babasını görünce hemen kalkıp babasına yaklaştı. Uzun zaman hasret çeken bir babanın oğluna, bir oğulun da babasına karşı duyduğu sevgiyle birbirlerine sarıldılar. Birbirlerinin el, yüz ve gözlerini öpmeye başladılar. Sonra Hz.İbrahim (a.s.) oğluna:

"Ey İsmail. Allahu Teala bana kutlu bir görev verdi" dedi. Hz.İsmail (a.s.) de:

"Babacığım. Rabbin ne emrettiyse o emri yerine getir" dedi. Hz.İbrahim (a.s.)

"Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin" dedi. Hz. İsmail (a.s.):

"Babacığım, ben sana her işinde yardım ederim" dedi. Hz. İbrahim (a.s.):

"Allahu Teala burada bir ev yapmamı emretti" diyerek biraz ilerideki yüksekçe bir tepeyi işaret etti. İbn-i Abbas rivayetine devamla der ki: *"İbrahim (a.s.)'le İsmail (a.s.) işte orada Ka'be'nin esasını kurup duvarlarını yükselttiler. İsmail taş getirir, İbrahim de bina ederdi. Nihayet Kabe'nin binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde İsmail (a.s.) bugün ziyaret edilen malum taşı getirdi. İbrahim (a.s.) de onu ayağının altına iskele olarak koydu. Üzerinde inşaata devam etti. İbrahim (a.s.) yapıyor, İsmail (a.s.) de taş sunuyordu. İnşaat tamamlandıktan sonra baba oğul, "Rabbena tekabbel minna inneke entessemiul alim"(1) diyerek dua ettiler."*

٨ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ــ فِي قَوْلِهِ ــعَزَّ وَجَلَّــ:

﴿وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ﴾ قَالَ: مِنْ شِيعَةِ نُوحٍ إِبْرَاهِيمُ عَلَى مِنْهَاجِهِ وَسُنَّتِهِ.

﴿بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾: شَبَّ حَتَّى بَلَغَ سَعْيُهُ سَعْيَ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَمَلِ.

﴿فَلَمَّا أَسْلَمَا﴾ مَا أُمِرَا بِهِ.

---

1) "Ey Rabbimiz, bizden (bu işimizi) kabul buyur. Şüphesiz ki, sen (dualarımızı) işitici ve (niyyetlerimizi) bilicisin." Bakara Suresi: 127

﴿وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ﴾: وَضَعَ وَجْهَهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَقَالَ: لَاتَذْبَحْنِي وَأَنْتَ تَنْظُرُ، عَسَى أَنْ تَرْحَمَنِي فَلَا تُجْهِزْ عَلَيَّ، اربِطْ يَدَيَّ إِلَى رَقَبَتِي، ثُمَّ ضَعْ وَجْهِي عَلَى الْأَرْضِ، فَلَمَّا أَدْخَلَ يَدَهُ لِيَذْبَحَهُ، فَلَمْ يَحُكَّ الْمِدْيَةُ حَتَّى نُودِيَ:

﴿أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ * قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا﴾: فَأَمْسَكَ يَدَهُ وَرَفَعَ.

قَوْلُهُ: ﴿وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ﴾: بِكَبْشٍ عَظِيمٍ مُتَقَبَّلٍ.

وَزَعَمَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ الذَّبِيحَ إِسْمَاعِيلُ.

8- Hakim, İbn-i Abbas (r.a.)'dan: *"Şüphesiz İbrahim de Nuh'un dinindendi"* (1) ayetini: *"İbrahim, Nuh'un dininden olup, onun yolu ve sünneti üzere idi.) "Vaktaki yanında koşma çağına erdi...(2)"* ayetini: (İsmail yetişti de nihayet İbrahim'in iş yaparken koştuğu gibi koşma çağına ulaştı);

"Vaktaki bu surette ikisi de (baba-oğul) teslim oldular"(3) ayetini: (emrolundukları hükme teslim oldular);

"İbrahim çocuğu yanı üzerine yatırdı(4)" ayetini *"İbrahim çocuğun yüzünü yere çevirdi. Çünkü İsmail, şöyle demişti: "Ey babacığım, beni gözüme bakarak boğazlama. Olur ki, merhametin tutar da beni öldüremezsin. Onun için elimi boynuma bağla, sonra yüzümü yere çevir." Nihayet İbrahim, İsmail'i boğazlamak üzere bıçağı çalınca bıçak kesmedi. Bunun üzerine şöyle nida olundu:*

"Ey İbrahim, gerçekten rüyana sadakat gösterdin"(5) Ayetini: *"Bunun üzerine İbrahim elini çekti ve İsmail'i kaldırdı; Ve "Oğlunu kesmeğe karşılık ona büyük bir kurbanlık fidye verdik(6)"* ayetini (oğluna mukabil büyük bir koç fidye verdik" şeklinde tefsir ettiğini rivayet etmiştir.

İbn-i Abbas; Hz. İbrahim (a.s.)'in boğazlamakla emrolunduğu oğlunun Hz.

1- el-Müstedrek, 2/430. Hakim: "Bu hadis şeyhayn'ın şartlarına göre sahihdir. Fakat Buhari ve Müslim onu rivayet etmediler", demiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

1) Saffat Suresi: 83

2) Saffat Suresi: 102

3) Saffat Suresi: 103

4) Saffat Suresi: 104-105

5) Saffat Suresi: 104-105

6) Saffat Suresi: 107

İsmail (a.s.) olduğunu söylemiştir.

İbn-i Abbas'ın: Hz. İbrahim (a.s.)'in boğazlamakla emrolunduğu oğlunun Hz. İsmail (a.s) olduğu şeklindeki sözleri Kur'anî mananın inceliklerine harfiyyen uymaktadır. Allah'ın emirlerine teslim olma konusunda, dünya tarihinde bundan daha büyük bir örnek yoktur.

Bunun için Allah Teala'nın müslümanların ilki ve peygamberlerin sonuncusu olarak ikisinin neslinden Hz.Muhammed (a.s.)'i göndermek suretiyle Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.)'in şerefini yücelmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Şüphesiz ki, Hz. İbrahim (a.s.) ile oğlu Hz. İsmail (a.s.) rüyayı hemen gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Çünkü peygamberlerin gördükleri sadık rüyalar itaat edilmesi vacib olan bir vahiy olarak kabul edilir. Ancak diğer insanların gördükleri rüyalar bunun dışındadır.

ARAP KABİLELERİ (1)

Resulullah (a.s.)'ın nesebinden bahseden bir kısım nassları ele alırken seri ve öz bir şekilde arab kabilelerinden, bilhassa Arab'ül Musta'ribe veya Hz. İsmail (a.s.)'in sulbünden intikal edegelen Adnaniyye kabilesinden bahsetmemiz yerinde olacaktır.

el-Mübarekfûrî, 'er-Rahîk'ul-Mahtum' adlı kitabında bu konuda şunları kaydetmektedir.(2)

Tarihçiler, arap kabilelerini, bu kabilelerinden intikal edegelen sülalelere göre üç kısma ayırmışlardır:

1. el-Arab'ül Bâide: Bunlar Ad, Semud, Tasm, Cedis, İmlak ve daha başkaları gibi, haklarında yeterli açıklama ve ayrıntılara rastlanması mümkün olmayan en eski arab kavimleridir.

2. El-Arab'ül-Arîbe: Bunlar da Ya'rube ibn Yeşcübe ibn Kahtâne'nin sulbunden türeyegelen ve el-Arab'ül Kahtâniyye adı verilen araplardır.

3. el-Arabül-Müsta'ribe: Bunlar ise Hz. İsmail (a.s.)'in sulbünden gelen ve el-Arabü'l-Adnâniyye adı verilen arablardır.

Arab'ül-Arîbe, Kahtâne boyundandır ve yurdları Yemen beldeleridir.

Kahtâne kabileleri ve obaları zamanla çoğalıp boylara ayrılmış ve bunlar-

---

1) Daha önce Arab kabileler içerisinde Resulullah (a.s.)'ın kabilesinin yerini tarif ettiğimiz için bu bölümün neseb faslıyla sıkı bir ilişkisi vardır.

2) er-Rahik'ul Mahtum

dan şu iki kabile meydana gelmiştir:

1. Himyer: Bu kabilenin en meşhur obaları, Zeydül Cumhur, Kuzâa ve es-Sekâsek'dir.

2. Kehlân: Bu kabilenin en meşhur obaları ise: Hemdan, Enmar, Tayyiî, Mezhiç, Kinde, Lahm, Cüzam, Ezd, Evs, Hazreç ve Şam hükümdarları olan Cefneoğulları'dır.(1)

3. el-Arabü'l-Musta'ribe'ye gelince; Bunların en büyük dedeleri olan Hz. İbrahim (a.s.) Irak beldelerinden, Fırat nehrinin batı kıyısında Kufe'ye yakın bir yerde Ur (veya Evr) denilen bir beldeden gelmiştir...

Bilindiği gibi Hz. İbrahim (a.s.) buradan Haran -yahut Harran-a hicret etmiş, oradan da Filistin'e gelerek davetini yaymak için orayı merkez edinmişti. Hz. İbrahim (a.s.) Filistin civarında ve daha başka beldelerde uzun müddet dolaşmıştır. Bir defasında Mısır'a gitmiş ve Mısır Firavunu (Cebbar), karısı Sara hakkında hile ve kötülük yapmaya kalkışmış, Allah Teala da hilesini başına geçirmişti. Bunun üzerine Firavn, Sara'nın Allah ile olan kuvvetli irtibatını anlamış, nihayet faziletini itiraf ederek Hacer'i ona hizmetçi olarak vermişti. Sara da onu Hz. İbrahim (a.s.)'le evlendirmişti.(2)

Hz. İbrahim (a.s.) nihayet Filistin'e döndü. Allah Teala ona eşi Hacer'den Hz. İsmail (a.s.)'i lutfetti. Bu defa Sara bunu kıskanarak Hz. İbrahim (a.s.)'i küçük çocuğu -Hz. İsmail- ile beraber karısı Hacer'i evden uzaklaştırmaya mecbur etti. Bu sebeble Hz. İbrahim (a.s.), karısı Hacer ve oğlu Hz. İsmail (a.s.)'le beraber Hicaz'a geldi. Onları, o vakitte, sadece tepe şeklinde yüksekçe bir yer olan Beytullah'ın yanında bitkisiz, ekinsiz bir vadiye yerleştirdi... Bu kıssa bütünüyle daha önce anlatılmıştı.(3)

Hz. İbrahim (a.s.) bırakmış olduğu karısı ve küçük oğlunu görmek için muhtelif zaman aralıklarıyla Mekke'ye geliyordu. Onun bu seyahatlerinin kaç kez vuku bulduğunu bilemiyoruz. Şu kadar var ki, tarihi kaynaklar, bu seyahatlerden dört tanesini kaydetmektedir.(4)

---

1) Bu kabileler ve hicretleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. er-Rahik'ul Mahtum Sh. 20-22.

2) Bu hilenin kıssası hakkında ayrıntılı bilgi için Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği hadise bkz. sh. 166 - 171.

3) Bu kıssanın tafsilatını görmek için Buhari'nin rivayet ettiği hadisin metnine bkz. sh. 166 - 171.

4) Adı geçen nassa ve ondan sonraki hadise bk. Zira onda Hz. İbrahim (as.)'ın Mekke'ye yaptığı 4 seyahatın ayrıntılarına temas edilmektedir.

Allah Teala, Hz. İsmail (a.s.)'e Medad'ın(1) kızından 12 çocuk ihsan etmişti. Bunlar Nabit -yahut Benalut- Kiydar, Edbail, Mibşam, Mişmai, Dûma, Mişa, Haddad, Yütma, Yatur, Nefis, Kîdeman'dır.

Hz. İsmail (a.s.)'in bu oniki oğlundan oniki kabile meydana geldi. Bunların hepsi de bir zaman Mekke'de ikamete devam ettiler. Geçimlerinin çoğu Yemen beldeleri ile Şam ve Mısır arasında ticarete dayanıyordu.

Sonra bu kabileler arap yarımadasının muhtelif yerlerine yayıldılar. Nabit ve Kıdeman'ın çocukları hariç bu kabilelerin kudret ve varlıkları zamanın karanlıkları içerisinde yok olup gitmiştir.

O devirlerde (M.Ö.7.Y.Y.) Hicaz'ın kuzeyinde Nebatî'ler parlak bir medineyet kurmuşlardı. Nebatîler el-Betrâe'yi başkent edinerek etrafındaki büyük kavimlere hükmeden kuvvetli bir devlet oldular. Hiçbir kimse güçlerine karşı koyamıyordu. Nihayet Romalılar gelerek hakimiyetlerine son vermiştir.

Süleyman en-Nedvî ciddi bir araştırma ve dikkatli bir incelemeden sonra Gassan ailesinin hükümdarlarının, keza Evs ve Hazrec'ten meydana gelen ensar'ın Kahtane ailesinden olmadıklarını, bilakis Hz. İsmail (a.s.)'in oğlu Nabit'in soyundan ve onların bu diyarlardaki kalıntılarından türediğini söylemektedir.

Hz. İsmail (a.s.)'in oğlu, Kiydar'a gelince, bunun çocukları nesillerini Mekke'de devam ettiriyorlardı. Nihayet Kiydar'dan Adnan ve ondan da Ma'd dünyaya gelmiştir. İşte Adnaniyye kolundan gelen araplar neseblerini Adnan'ın bu oğlundan devam ettirmişlerdir. Adnan ise Nebi (a.s.)'nin yirmibirinci dedesidir. Rivayet edildiğine göre Nebi (a.s.) nesebinden bahsederken dedesi Adnan'a gelince durur ve *"Soy bilginleri yalan söylemiştir."* der, Adnan'dan öteye geçmezdi. Ulemadan bir cemaat ise işaret edilen bu hadisi zayıf kabul ederek Nebi (a.s.)'nin nesebini Adnan'dan yukarı çıkarmanın imkan dahilinde olduğunu söylemişlerdir. Ve bunlar *"Şüphesiz yapılan ince bir tahkik'e göre Adnan ile İbrahim (a.s.) arasında Nebi (a.s.)'in 40 tane dedesi vardır"* demişlerdir.

Ma'd'ın nesli ise sadece oğlu Nezzar'dan çoğalmıştır. Denilir ki, Ma'd'ın Nezzar'dan başka hiç oğlu olmamıştır. Nezzar'ın dört erkek çocuğu vardı. İşte onun bu dört oğlundan dört büyük kabile meydana gelmiştir. Bunlar; Iyad, Emmar, Rebia ve Mudar kabileleridir. Bu son iki kabile obaları çok ve oymakları geniş olan iki kabiledir. Dolayısıyla Esed ibn Rebia, Anze, Abdulgays, Vailin iki oğlu -Bekir ile Tağleb-, Hanife ve daha başkaları Rebia'nın soyundandır. Mudar kabileleri ise; Kays Aylan ibn Mudar ve İlyas ibn Mudar ibn Mudar oba-

---

1) Bu Hz. İbrahim (a.s.)'ın oğlu Hz. İsmail (a.s.)'e sabit tutup boşamamasını emrettiği ikinci karısıdır. İsmail (a.s.)'ın bu karısı Cürhüm kabilesinin büyüğü ve efendisi Medad'ın kızıdır.

ları olmak üzere iki büyük boya ayrılmışlardır.

Benu Süleym, Beni Hevazin ve Benu Gatafan Kays Aylan soyundan Zübyan, Eşça' ve Ganiy ibn A'sar Gatafan soyundan ve Temim ile Mürre, Huzeyl ibn Müdrik ve Benu Esed ibn Huzeyme obaları ise İlyas ibn Mudar soyundan intikal edegelmiştir.

Kureyş kabilesi ise Kinane kolundan uzayıp gelmiştir. Fihr ibn Malik ibn Nadr, İbn Kinane'nin evladları olan Kureyş kabilesi, muhtelif kabilelere bölünmüştür.

Bunların en meşhurları Cumh, Sehm, Adiy, Mahzum, Teym, Zühre ve Kusay ibn Külab obalarıdır. Kusay ibn Kulab obası Abdüddar İbn Kusay, Esed ibn Abdüluzza ibn Kusay ve Abdu Menaf ibn Kusay kollarından ibarettir.

Abdu Menaf'dan 4 kol neşet edegelmiştir. Bunlar: Abduşems, Nevfel, Muttalib ve Haşim kollarıdır. İşte Haşim'in evi; Allah Teala'nın içerisinden efendimiz Muhammed ibn Abdullah ibn Haşim'i seçtiği kutlu evdir.(1)

Adnanoğulları çoğalınca sulu ve verimli yerleri arayarak arap beldelerinin muhtelif mıntıkalarına yayıldılar.(2)

Kinane obası, Tıhame'de kalmaya devam ederken Kureyş obası ise Mekke ve civarında ikamet etti. Kureyş'liler önceleri dağınık bir halde idiler. Kusay ibn Külab ortaya çıkıncaya kadar onları bir araya toplayacak bir önderleri yoktu. Nihayet Kusay onları bir araya topladı. Şereflerini yükseltti, değerlerini artırdı.

٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم ــ: أَنَّ هٰذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ قَالَ فِي التَّوْرَاةِ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِرْزًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ، لَيْسَ بِفَظٍّ وَلَا غَلِيظٍ، وَلَا سَخَّابٍ بِالْأَسْوَاقِ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ، وَلٰكِنْ يَعْفُو وَيَصْفَحُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ، بِأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، فَيُفْتَحُ بِهِ أَعْيُنًا عُمْيًا، وَآذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا.

---

1) Bunun delili Vasile ibn el-Eska ve el-Abbas, ibn Abdul Muttalib (r.a.)'nın Nebi (a.s.)'den rivyet ettikleri hadisdir.

2) Bunun geniş açıklaması için bkz. er-Rahîk'ul Mahtum (sh. 26-27).

NEBİ (A.S.) HAKKINDA GEÇMİŞ KİTAPLARDA ZİKREDİLEN MÜJDELER

٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم ــ: أَنَّ هٰذِهِ الْآيَةَ الَّتِي فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَآ أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ قَالَ فِي التَّوْرَاةِ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِرْزًا لِلأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمَّيْتُكَ الْمُتَوَكِّلَ، لَيْسَ بِفَظٍّ وَلاَ غَلِيظٍ، وَلاَ سَخَّابٍ بِالْأَسْوَاقِ، وَلاَ يَدْفَعُ السَّيِّئَةَ بِالسَّيِّئَةِ، وَلٰكِنْ يَعْفُو وَيَصْفَحُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْمِلَّةَ الْعَوْجَاءَ، بِأَنْ يَقُولُوا: لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللهُ، فَيَفْتَحُ بِهِ أَعْيُنًا عُمْيًا، وَآذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا.

9- Buhari, Ata ibn Yesar tarikiyle Abdullah ibn Amr İbn'il-As (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kur'an-ı Kerim'de mezkur olan 'Ya Eyyühennebiyyü inna erselnake şâhiden ve mübeşşiran ve nezîrâ'(1) ayeti kerimesi Tevratta da aynen şöyle zikredilmiştir. "Ey Peygamber. Şüphesiz biz seni (Hakka) şahid (mü'minlere) müjdeci (münkirlere) uyarıcı, acizleri koruyucu olarak gönderdik. Sen elbette benim kulum ve peygamberimsin. Sana ben "Mütevekkil" adını verdim. Bu peygamber, kötü huylu, katı kalbli, çarşılarda çağıran değildir. O, kötülüğe kötülükle muka-

---

9- Buhari 8/585, Bab No: 65, Kitabüt-Tefsir, "İnna erselnaka şahidan ve mübeşşiren ve nezira" babı.

(1) "Ey Peygamber. Biz seni (Hakka) şahid, (müminlere) müjdeleyici, ve (münkirleri) uyarıcı olarak gönderdik." Ahzab Suresi: 45

bele etmez. Belki onu afv ile, mağfiretle karşılar. Allah (şirke) sapan bu kavmi bu peygamberle "La İlahe İllallah" diyerek (tevhid ile) doğrultmadıkça onun ruhunu almayacaktır. Allah, kör gözleri, sağır kulakları, kapalı gönülleri bu (kelime)nin (büyüleyici) tesiri ile açacaktır."

١٠ــ رَوَى رَوَى الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنِ الْعرباضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : «اِنِّي عِنْدَاللّٰهِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ، وَاِنَّ اٰدَمَ لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ، وَسَأُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِ ذٰلِكَ، دَعْوَةُ اَبِي اِبْرَاهِيمَ، وَبَشَارَةُ عِيسَى لِي، وَرُؤْيَا اُمِّي الَّتِي رَأَتْ، خَرَجَ مِنْهَا نُورٌ، اَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ، وَكَذٰلِكَ اُمَّهَاتُ النَّبِيِّينَ يَرَيْنَ».

10- İmam Ahmed, el-İrbâd ibn Seriyye (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Resulullah (a.s.): *"Muhakkak ki, Adem (a.s.) henüz bir parça çamur halinde yeryüzüne atıldığı sırada, ben Allah katında peygamberlerin sonuncusu idim. Bunun açıklamasını ileride size haber vereceğim. Ben babam İbrahim (a.s.)'in duasına, kardeşim İsa'nın hakkımdaki müjdesine ve annemin gördüğü rü'yasına mazhar olmuşumdur. Annem rü'yasında (ayaklarının ucundan bir) nur çıktığını ve o nurla Şam'ın saraylarının aydınlandığını görmüştür. Bütün nebilerin anneleri bu şekilde rüya görürler"* buyurmuştur.

١١ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَبِي مَرْيَمَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ قَالَ اَقْبَلَ اَعْرَابِيٌّ حَتَّى اَتَى النَّبِيَّ ﷺ ، وَعِنْدَهُ خَلْقٌ مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ: اَلاَ تُعْطِينِي شَيْئًا اَتَعَلَّمُهُ وَاَحْمِلُهُ وَيَنْفَعُنِي وَلاَ يَضُرُّكَ؟

فَقَالَ النَّاسُ: مَهْ، اِجْلِسْ.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «دَعُوهُ، فَاِنَّمَا يَسْأَلُ الرَّجُلُ لِيَعْلَمَ».

فَاَفْرَجُوا لَهُ حَتَّى جَلَسَ.

فَقَالَ: اَيُّ شَيْءٍ كَانَ أَوَّلُ نُبُوَّتِكَ؟

10- Ahmed ibn Hanbel, Müsned, 4/127, Kesful Estar, 3/113, Hakim'in rivayeti de buna yakındır. Bazı hadisciler bunu hasen saymıştır.

قَالَ: «اَخَذَ اللّٰهُ الْمِيثَاقَ كَمَا اَخَذَ مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ، ثُمَّ تَلاَ: ﴿وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ وَبَشَّرَ بِيَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ.

وَرَأَتْ اُمُّ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي مَنَامِهَا اَنَّهُ خَرَجَ مِنْ بَيْنِ رِجْلَيْهَا سِرَاجٌ اَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ».

فَقَالَ الْاَعْرَابِيُّ: هَاهْ، وَاَدْنَى مِنْهُ رَاْسَهُ، وَكَانَ فِي سَمْعِهِ شَيْءٌ.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : وَوَرَاءَ ذٰلِكَ».

11- **Taberani**, Ebu Meryem (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir arabî gelerek, etrafında bir gurup insan olduğu halde Nebi (a.s.)'nin yanına sokuldu. Ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Nebi'si. Bana bir şey söylemeyecek misin ki, onu hem ben öğreneyim, hem de benden sonra geleceklere nakledeyim. Bu bana fayda versin ve sana zararı dokunmasın." Bunun üzerine insanlar adamı: "Sus, otur" diye azarladılar. Nihayet Resulullah (a.s.): "Onu kendi haline bırakınız. Zira adam ancak öğrenmek için soruyor" buyurdu.

Derken adamı serbest bıraktılar ve adam oturdu. Nihayet şöyle dedi: "Nübüvvetin ilk defa hangi şeyle başladı?"

Nebi (a.s.): "Allah Teala -risaletlerini tebliğ ve hak dine davet edeceklerine dair- bütün nebilerden sapasağlam söz aldığı gibi benden de söz aldı." Nebi (a.s.): Sonra "Ve iz ehazna minennebiyyine mîsâgahum ve minke vemin Nuh'in ve İbrahim'e ve Musa ve İsa İbn Meryem ve ahezna minhum mîsâkan galîza"(1) ayetini okudu.

"Meryem oğlu İsa benim peygamber olarak gönderileceğimi müjdeledi."

"Annem rüyasında ayaklarının ucundan bir nur çıktığını ve bu nurla Şam'ın saraylarının aydınlandığını gördü" buyurdu.

---

11 El-Mu'cem'ul-Kebir, 22/333. Hadisin ravileri sikadır. Hadis hasendir.

1) "Ey Resulum. Hatırla ki, bir vakit peygamberlerden -risaletlerin tebliğe ve hak dine davet edeceklerine dair- söz almıştık; senden de, Nuh'dan da, İbrahim'den de, Musa'dan da, Meryemoğlu İsa'dan da... Onlardan sapa sağlam bir söz almıştık." Ahzab suresi: 7

Bunun üzerine arabi "Ne söylüyorsun" der gibi "Hah" dedi. Ve kulağında bir şey olduğu halde başını Resulullah (a.s.)'a yaklaştırdı.

Resulullah (a.s.) da: "Şam beldelerindeki sarayları..." buyurdu.

EHLİ KİTAP BİLGİNLERİNİN NEBİ (A.S.) HAKKINDA BİR TAKIM ALEMETLERİ BİLMELERİ

١٢ــ رَوَى ابْنُ سَعْدٍ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: سَكَنَ يَهُودِيٌّ بِمَكَّةَ يَبِيعُ بِهَا تِجَارَاتٍ، فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةَ وُلِدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، قَالَ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ قُرَيْشٍ: هَلْ كَانَ فِيكُمْ مِنْ مَوْلُودٍ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ؟ قَالُوا: لَا نَعْلَمُهُ، قَالَ: أَخْطَأْتُ حَيْثُ كُنْتُ أَكْرَهُ، انْظُرُوا يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، وَاحْصُوا مَا أَقُولُ لَكُمْ: وُلِدَ اللَّيْلَةَ نَبِيُّ هٰذِهِ الْأُمَّةِ أَحْمَدُ الْآخِرِ. فَإِنْ أَخْطَأَكُمْ فَبِفِلِسْطِينَ، بِهِ شَامَةٌ بَيْنَ كَتِفَيْهِ سَوْدَاءُ صَفْرَاءُ، فِيهَا شَعَرَاتٌ متوَاتِرَاتٌ، فَتَصْدَعُ الْقَوْمُ مِنْ مَجَالِسِهِمْ وَهُمْ يَعْجَبُونَ مِنْ حَدِيثِهِ، فَلَمَّا صَارُوا فِي مَنَازِلِهِمْ ذَكَرُوا لِأَهَالِيهِمْ، فَقِيلَ لِبَعْضِهِمْ: وُلِدَ لِعَبْدِاللهِ بْنِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ غُلَامٌ فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا، فَالْتَقَوْا بَعْدُ مِنْ يَوْمِهِمْ فَأَتَوُا الْيَهُودِيَّ فِي مَنْزِلِهِ فَقَالُوا: أَعَلِمْتَ أَنَّهُ وُلِدَ فِينَا مَوْلُودٌ؟ قَالَ: أَبَعْدَ خَبَرِي أَمْ قَبْلَهُ؟ قَالُوا: قَبْلَهُ وَاسْمُهُ أَحْمَد، قَالَ: فَاذْهَبُوا بِنَا إِلَيْهِ، فَخَرَجُوا مَعَهُ حَتَّى دَخَلُوا عَلَى أُمِّهِ، فَأَخْرَجَتْهُ إِلَيْهِمْ، فَرَأَى الشَّامَةَ فِي ظَهْرِهِ، فَغُشِيَ عَلَى الْيَهُودِيِّ ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالُوا: وَيْلَكَ! مَالَكَ؟ قَالَ: ذَهَبَتِ النُّبُوَّةُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَخَرَجَ الْكِتَابُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِم، وَهٰذَا مَكْتُوبٌ يَقْتُلُهُمْ وَيُبِيرُ أَحْبَارَهُمْ، فَازَتِ الْعَرَبُ بِالنُّبُوَّةِ، أَ فَرِحْتُمْ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ؟ أَما وَاللَّهِ لَيَسْطُوَنَّ بِكُمْ سَطْوَةً يَخْرُجُ نَبَؤُهَا مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ.

12- İbnü Sa'd, Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedir.

---

12) Bu haberi ibn Sa'da rivayet etmiş ve "onu bize, Ali ibn Muhammed Ebu Ubeyde İbn Abdullah İbn Ubeyde İbn Muhammed ibn Ammar ibn Yasir'den ve başkaları da Hişam ibn, Urve'den o da babasından babası da Hz.Aişe'den haber verdi" demiştir. (Tabakatül-Kübra, 1/162-163).

"Mekke'de ticaret malları alıp satan bir Yahudi oturmaktaydı. Resulullah (a.s.)'ın doğduğu gece bu Yahudi, Kureyş'in meclislerinden birinde şöyle dedi: "Ey ahali, bu gece içinizden herhangi birinizin çocuğu dünyaya geldi mi?" Mecliste bulunanlar:

"Hayır bilmiyoruz" dediler. Yahudi: "Ben yanılmışım, vallahi bu hiç hoşuma gitmez. Ey Kureyş topluluğu, dikkat ediniz ve şu söyleyeceklerimizi iyi belleyiniz; Bu gece, bu ümmetin son peygamberi Ahmed dünyaya geldi. Eğer o sizin aranızda doğmadıysa, o zaman Filistin topraklarında dünyaya geldi. Onun iki kürek kemikleri arasında sarı-siyah bir "ben" olacakdır" dedi. Topluluk; Yahudi'nin söylediklerine hayret ederek evlerine dağıldılar. Evlerine vardıklarında durumu ailelerin haber verdiler. Bazılarına: "Bu gece Abdullah ibn Abdulmuttalib'in bir çocuğu dünyaya geldi. Dedesi adını Muhammed koymuş" denildi. Topluluk ertesi gün yine bir araya geldiler. Ve hemen Yahudi'nin evine giderek ona: "İçimizde bir çocuğun dünyaya geldiğini nereden bildin?" dediler. Yahudi: "Çocuk, benim haber vermemden sonra mı, yoksa önce mi doğmuş?" dedi. Topluluk: "Önce doğmuş, ismi de Ahmed" dediler.

Yahudi "hemen beni ona götürünüz" dedi. Bunun üzerine onunla birlikte çıktılar. Amine'nin huzuruna geldiler. Derken Amine çocuğu onların yanına getirdi. Yahudi; çocuğun sırtındak beni (Alamet-i nübüvvet) görünce derhal bayıldı. Ve bir müddet sonra tekrar ayıldı. Bunun üzerine topluluk; "Yazıklar olsun, sana ne oldu ki?" dediler. Yahudi: "Peygamberlik; beni İsrail'in elinden gitti" dedi. Ve (O gün için Yahudilerin) ellerindeki kitabı çıkararak "Bu kitapta onun Yahudileri öldüreceği ve alimlerini mağlub edeceği yazılıdır. Araplar peygamberlik şerefine nail oldular. Ey Kureyş topluluğu! Şimdi (bu haberime) sevindiniz (değil) mi? Fakat, Allah'a yemin ederim ki, o size mutlaka hakim olacak ve onun haberi doğudan batıya (bütün dünyaya) yayılacaktır." dedi.

Bir Açıklama

Akkad, 'Matlaunnur' adlı eserinde müellif Abdul-Hak Fedbâreti'nin 'Muhammed Fi'l-Esfar'i diniyye'l-Alemiyye' adlı eserinden bahsederken ondan *"Muhammed (a.s.)'in, Ahdi Kadim ile Ahdi Cedid'de, Hind dinlerine ait kaynaklarda ve Zerdüşt'e nisbet edilen farisilerin eski dini kitaplarında zikredildiğine açıkça delalet eden nakiller de bulunmaktadır."* demektedir.

Bu nakillerden bir çoğunu biz de 'er-Rasul' adlı kitabımızda zikretmiştik. Bunlar ister bu kitapta mevcut olsun, ister başkasında farketmez.

Bu hususu kaynaklarından araştıran, nasları, hadise ve olayları iyice düşünen herkes, ehli din arasında adı Muhammed (a.s.) olan arab soyundan bir peygamberin görevlendirileceği gerçeğinin gayet açık bir şekilde bilindiğini görecektir.

En son naklettiğimiz hadisi burada zikretmemizin sebebi, ehli kitab'ın

büyük hadiseleri, önemli haberleri ve son risaletin haberini öğrenmelerine yarayacak bir çok alemete sahib olduğunun bilinmesi içindir. Bu husus ileride tekrar ele alınacaktır.

Gerçekten zikrettiğimiz hadisi şerifler Nebi (a.s.)'nin bi'set ve nübüvvetine temas eden büyük hazırlık saflarına işaret etmektedir. Gerçekten, isimlerinin seçilmesine varıncaya dek herşeyi özel olarak seçildiği gibi gönderileceği zaman, mekan, neseb ve çevre, Resulullah (a.s.) için özel olarak seçilmiştir.

Bu konuda Allah'ın tevfiki bir biri üstüne tecelli etmiştir. İşte bunlar nübüvvetin büyük alemetlerinden bazılarıdır.

BAHİRA KISSASI NEBİ (A.S.)'NİN ONUN TARAFINDAN MÜJDELENDİĞİNE ŞAHADET ETMEKTEDİR.

١٣ــ رَوَى التِّرمذيُّ عَنْ اَبِي مُوسَى الْاَشْعَرِيِّ قَالَ: خَرَجَ اَبُو طَالِبٍ اِلَى الشَّامِ، وَخَرَجَ مَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَشْيَاخٍ مِنْ قُرَيْشٍ، فَلَمَّا اَشْرَفُوا عَلَى الرَّاهِبِ هَبَطَ فَحَلُّوا رِحَالَهُمْ، فَخَرَجَ اِلَيْهِمُ الرَّاهِبُ، وَكَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ يَمُرُّونَ بِهِ فَلاَ يَخْرُجُ اِلَيْهِمْ وَلاَ يَلْتَفِتُ.

قَالَ: فَهُمْ يَحُلُّونَ رِحَالَهُمْ، فَجَعَلَ يَتَخَلَّلُهُمُ الرَّاهِبُ، حَتَّى جَاءَ فَاَخَذَ بِيَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: هٰذَا سَيِّدُ الْعَالَمِينَ، هٰذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، يَبْعَثُهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ، فَقَالَ لَهُ أَشْيَاخٌ مِنْ قُرَيْشٍ: مَا عِلْمُكَ؟

فَقَالَ: اِنَّكُمْ حِينَ اَشْرَفْتُمْ مِنَ الْعَقَبَةِ لَمْ يَبْقَ شَجَرٌ وَلاَ حَجَرٌ اِلاَّ خَرَّ سَاجِدًا وَلاَ يَسْجُدَانِ اِلاَّ لِنَبِيٍّ، وَاِنِّي أَعْرِفُهُ بِخَاتَمِ النُّبُوَّةِ اَسْفَلَ مِنْ غُضْرُوفِ كَتِفِهِ مِثْلَ التُّفَّاحَةِ.

ثُمَّ رَجَعَ فَصَنَعَ لَهُمْ طَعَامًا، فَلَمَّا اَتَاهُمْ بِهِ فَكَانَ هُوَ فِي رِعْيَةِ الْاِبِلِ فَقَالَ: اَرْسِلُوا اِلَيْهِ، فَاَقْبَلَ وَعَلَيْهِ غَمَامَةٌ تُظِلُّهُ، فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْقَوْمِ وَجَدَهُمْ قَدْ سَبَقُوهُ اِلَى فَيْءِ الشَّجَرَةِ، فَلَمَّا جَلَسَ مَالَ فَيْءُ الشَّجَرَةِ عَلَيْهِ، فَقَالَ: اُنْظُرُوا اِلَى فَيْءِ الشَّجَرَةِ مَالَ عَلَيْهِ.

قَالَ: فَبَيْنَمَا هُوَ قَائِمٌ عَلَيْهِمْ وَهُوَ يُنَاشِدُهُمْ اَنْ لاَيَذْهَبُوا بِهِ اِلَى الرُّومِ، فَاِنَّ الرُّومَ اِنْ رَاَوْهُ عَرَفُوهُ بِالصِّفَةِ فَيَقْتُلُونَهُ، فَالْتَفَتَ فَاِذَا بِسَبْعَةٍ قَدْ اَقْبَلُوا مِنَ الرُّومِ فَاسْتَقْبَلَهُمْ فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالُوا: جِئْنَا اَنَّ هٰذَا النَّبِيَّ خَارِجٌ فِي هٰذَا الشَّهْرِ، فَلَمْ يَبْقَ طَرِيقٌ اِلاَّ بُعِثَ اِلَيْهِ بِاُنَاسٍ وَاِنَّا قَدْ اُخْبِرْنَا خَبَرَهُ بُعِثْنَا اِلَى طَرِيقِكَ هٰذَا، فَقَالَ: هَلْ خَلْفَكُمْ اَحَدٌ هُوَ خَيْرٌ مِنْكُمْ؟ قَالُوا: اِنَّمَا اخْتَرْنَا خِيرَةً لَكَ بِطَرِيقِكَ هٰذَا.

قَالَ: اَفَرَاَيْتُمْ اَمْرًا اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَقْضِيَهُ، هَلْ يَسْتَطِيعُ اَحَدٌ مِنَ النَّاسِ رَدَّهُ؟ قَالُوا: لاَ. قَالَ: فَبَايَعُوهُ وَاَقَامُوا مَعَهُ، قَالَ: اَنْشُدُكُمْ بِاللّٰهِ اَيُّكُمْ وَلِيُّهُ؟ قَالُوا: اَبُو طَالِبٍ، فَلَمْ يَزَلْ يُنَاشِدُهُ حَتَّى رَدَّهُ اَبُو طَالِبٍ وَبَعَثَ مَعَهُ اَبُو بَكْرٍ بِلاَلاً، وَزَوَّدَهُ الرَّاهِبُ مِنَ الْكَعْكِ وَالزَّيْتِ.

13- **Tirmizi,** Ebu Musa el-Eşari (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Talib ticaret amacıyla Şam'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Peygamber (a.s.) de Kureyş'ten ileri gelen bir topluluk arasında onunla birlikte çıktı. Rahibin mekanına vardıklarında Ebu Talib konakladı, bunun üzerine topluluk da yüklerini çözdüler. Rahip hemen yanlarına geldi. Halbuki topluluk daha önce rahibe uğrarlardı, fakat rahib ne yanlarına gelir, ne de dönüp bakardı."

Ebu Musa der ki: *"Onlar yüklerini çözerlerken rahib de aralarında gezinmeye başladı. Nihayet geldi ve Nebi (a.s.)'ın elinden tutarak "İşte bu alemlerin efendisidir, işte bu alemlerin Rabbi olan Allah'ın Resulüdür. Allah O'nu alemlere rahmet olarak gönderecektir." dedi.*

13- Tirmizi, 5/590, Kitabul Menakıb 50, Nebi (a.s.)'ın Nübüvvetinin başlangıcı hakkında varid olan haberler babı, bab no: 1, Tirmizi: "Bu hadis hasendir, garibdir. Onun bu tarikten başka rivayetini bilmiyoruz" demiştir. Ancak aynı lafızla onu, el-Bezzar da Müsned'inde rivayet eder.

Tirmizi'nin bunu hasen saması kabul görmüştür. Ancak ulema şöyle demişdir. Hadisde Bilal'in zikredilmesi bir zühul eseridir. Hadis imamları bunun bir vehim olduğunu kabul ederler. Çünkü Peygamber (as.) o sıralarda on yaşında idi. Ebu Bekr (r.a.) ondan iki yaş küçüktü. Bilal ise o vakitte belki henüz doğmamıştı."

Bezzar'ın rivayetinde "amcası, O'nun maiyetinde bir adam gönderdi" şeklindedir. Belki de Ebu Bekir ve Bilal ifadesi hadise sonradan girmiştir. Ravilerden birisi vehmetmiş de olabilir. Hadisdeki bu tezat giderildiği zaman, muhaddislerden bir çoğu onun sahih olduğunu kabul ederler.

Bunun üzerine Kureyş'in ileri gelenleri "Ne biliyorsun?" diye sordular.

Rahib şu karşılığı verdi: "Siz tepeyi aşınca secdeye kapanmadık ne bir ağaç ne de bir taş kaldı. Bunlar peygamberden başkasına secde etmezler. Aynı zamanda O'nu omuz kıkırdağının hemen altında elma gibi (duran) peygamberlik mühründen tanıyorum."

Rahip sona gidip onlara yemek hazırladı. Yemeği onlara getirdiği vakit Resulullah (a.s.) develerin başında bulunuyordu. Rahib: "O'na haber gönderiniz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), üzerinde kendisini gölgelendiren bir bulut olduğu halde geldi. Topluluğa yaklaştığında onların kendisinden önce gelerek ağacın gölgesini işgal ettiklerini gördü. Nihayet oturunca ağacın gölgesi hemen üzerine eğildi. Bunun üzerine "ağacın gövdesine bakınız, O'nun üzerine eğildi" dedi.

Ebu Musa (rivayetine devamla) der ki, *"Rahip, topluluğun yanında dururken, onlara, "Rumlar, Resul-i Ekremi sıfatından tanırlarsa, öldüreceklerdir. O'nu Rum diyarına götürmeyin" dedi ve ısrarla tenbih etti. Döndü ve tam o sırada, Rum tarafından gelen yedi kişi gözüne ilişti. Rahib onları karşıladı ve "gelişinizin sebebi nedir?" diye sordu. Dediler ki: "Şu son peygamber, şu ayda çıkacak diye duyduk ve geldik. Çünkü adam gönderilmedik hiç bir yol kalmadı. O peygamberin çıkacağı haberi bize de bildirildi. İşte bu sebeble biz de senin yanına gönderildik" Rahip "Arkanızda sizden daha (fazla ilim sahibi) olan kimse var mıdır?" diye sordu. Adamlar, "biz yalnız senin yolunun daha hayırlı olduğunu tercih ettik" dediler.*

Rahip: "Allah'ın gerçekleştirmek istediği bir işi, insanlardan herhangi bir kimsenin önlemeye gücü yeter mi?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verdiler. Sonra ona beyat edip, onunla beraber ikamet ettiler. Rahip (Kureyş topluluğuna): "Allah aşkına söyleyiniz, O'nun velisi hanginizdir?" diye sordu. "Ebu Talib" dediler. Rahibin isteğini ısrarla südürmesi üzerine Ebu Talib, Resul-i Ekremi yoldan geri çevirdi. Ebu Bekir de O'nun maiyetinde Bilal'i gönderdi. Rahip azık olarak Resulullah (a.s)'a kurabiye ve zeytin yağı verdi."

EVLİYA'NIN KEŞFİ KONUSU

'Ruh Terbiyemiz' adlı kitabımızda ulemanın ıstılahında 'Keşf' olarak adlandırılan 'Velilerin kerametinden' bahsetmiş ve orada Keşf'in varlığından delilleri ve olabilirlik imkanını ele almıştık. Burada da diyoruz ki;

Muhakkak ki, keşf, enbiya hakkında olursa mu'cize, evliya hakkında is kerameti ifade eder. Dolayısıyla bazan Peygamber (a.s.)'e gaybla ilgili hadislerin perdeleri aralanır da Peygamber için zahir olan bir şey O'nun beraberinde olan kimseler için zahir olmayabilir. Bu hususun ümmetin velileri içinde meydana

gelmesi mümkündür. Rahip Bahira'nın kıssasının akışından onun İsa (a.s.)'nın dini üzere devam eden ehl-i kitabın kalıntılarından biri olduğunu anlıyoruz. Bundan dolayı bu konuda varid olan haberleri tahlil ettiğimizde, bundan rahib Bahira için gayb'la ilgili bir perdenin aralanmış olduğu neticesine varıyoruz. Gerçekten o, Hz. Muhammed (a.s.)'in nübüvvetini ve ağaçlarla taşların ona secde edişini keşf yoluyla görebilmiştir.

١٤ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ اَبِى قَتَادَةَ؛ اَنَّ اَعْرَابِيًّا سَاَلَ النَّبِىَّ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ فَقَالَ: «اِنَّ ذٰلِكَ الْيَوْمَ الَّذِى وُلِدْتُ فِيهِ وَاُنْزِلَ عَلَىَّ فِيهِ».

14- Hakim, Ebu Katade (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir arabi, Nebi (a.s.)'ye pazartesi orucunun mahiyetinden sordu. Bunun üzerine Nebi (a.s.): "Şüphesiz ki, o gün benim dünyaya geldiğim ve üzerime vahiy nazil olduğu gündür." buyurdu.

١٥ــ رَوَى التِّرْمِذِىُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: وُلِدْتُ اَنَا وَرَسُولُ اللهِ ﷺ عَامَ الْفِيلِ، وَسَاَلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ قُبَاثَ بْنَ اُشيمَ اَخَا بَنِى يَعْمَرَ بْنِ لَيْثٍ: اَاَنْتَ اَكْبَرُ اَمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ: رَسُولُ اللهِ ﷺ اَكْبَرُ مِنِّى، وَاَنَا اَقْدَمُ مِنْهُ فِي الْمِيلَادِ، قَالَ: وَرَاَيْتُ حَذْقَ الطَّيرِ اَخْضَرَ مَجِيلاً.

15- Tirmizi, Kays ibn Mahreme (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

14- Müstedrek: 2/602 Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat onlar bunu rivayet etmemişlerdir." demiştir. Zehebi de kabul etmiştir.

15- Tirmizi: 5/589, 50 Kitabü'l-Menâkib, 1- Nebi (a.s.)'nin doğumu hakkında varid olan haberler bab'ı. Tirmizi: "Bu hadis hasen ve garibdir. Onun Muhammed ibn İshak tarakinden başka rivayetlerini bilmiyoruz" demiştir.

Hadis'de kastedilen, kuş değil, fillerdir. Yani, ravi fillerin dışkılarını yeşil ve değişmiş olarak görmüştür.

Çünkü Nebi (a.s.)'nin doğumu fil yılında vuku bulmuştur. Ravi ise "yaşça Nebi (a.s.)'den daha büyüktür" demiştir.

"Ben ve Resulullah (a.s.) fil senesinde dünyaya geldik. Osman İbn Affan (bir gün) Benu Yamer ibn Leys'in kardeşi Kubase ibn Eşyem'e "Yaşça sen mi daha büyüksün, Resulullah (a.s.) mı?" diye sordu. Kubase şu mukabelede bulundu: "Resulullah (a.s.) benden daha büyüktür, ben ise doğum bakımından ondan daha önceyim" Kubase devamla: "Ben kuşların tersini yeşil ve değişmiş olarak gördüm" dedi.

١٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: وُلِدَ النَّبِيُّ ﷺ عَامَ الْفِيلِ، وَبَيْنَ الْفِجَارِ وَالْفِيلِ عِشْرُونَ سَنَةً، وَبَيْنَ الْفِجَارِ وَبِنَاءِ الْكَعْبَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، وَبَيْنَ بِنَاءِ الْكَعْبَةِ وَمَبْعَثِهِ ﷺ خَمْسُ سِنِينَ، فَبُعِثَ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ.

16- Taberani, Kays İbn Mahreme (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Nebi (a.s.)'fil senesinde dünyaya geldi. Ficar harbi ile fil senesi arasında 20 yıl, Kabe'nin yapılışı ile de Nebi (a.s.)'nin peygamber olarak gönderilmesi arasında 5 yıl bulunmaktadır. O, halde Nebi (a.s.) 40 yaşında iken, peygamber olarak gönderilmiştir."

Bir Açıklama

Üstad el-Gazzali 'Fıkhu's-Sire' adlı eserinde bu konuda şunları kaydetmektedir:

"Ficar(1) harbi, Kureyş için haram ayların kudsiyyetini ve harem topraklarının şerefini korumak için yapılan müdafaa savaşı idi. Arapların saygı duyduğu bu alametler Hz. İbrahim (a.s.)'in dininin kalıntılarıdır. Bu alametlere saygı gösterip hürmet duymak, onlar için büyük bir şeref kaynağıydı. Ayrıca maslahatlarının güvencesi ve düşmanlıklarının dinmesi için önemli bir fonksiyona sahipti. Bir kimse bu haram aylarda ve haram bölgelerde babasının katilini görse ve onunla başbaşa kalsa onun hakkında kötü bir şey düşünemezdi.

Fakat cahilliyye halkı çok geçmeden bu haramları mübah sayan ve bu ay-

---

Nitekim hadis "ravi kuşların dışkısını, yahud fillerin dışkısını gördü" şeklinde iki türlü ele alınmış ve de isbat edilmiştir. "Çünkü kuşların dışkısını gördü" rivayeti sahihdir. Dolayısıyla ravi belki de bununla "Allah'ın, ashabı fil üzerine gönderdiği, pişmiş çamurdan taş atan ebabil kuşlarını kastetmiştir." sözü aynı şekilde bu rivayette bulunmamaktadır ve sahihdir.

16- Haysemi Mecmauzzevaid'de (8/257) "bunu Teberani rivayet etmiştir. İsnadında Cafer ibn Mıhran es-Sebbak vardır. Bu, hakkında konuşulmasına rağmen sika sayılmıştır. Geri kalan ravileri ise sikadır" demiştir.

1) Ficar: Cahiliyye devrinde haram aylarda yapılan bir savaşın adıdır.

larda kendilerine zulmeden düşmanlarıyla imtihan olundular. İşte Ficar harbi bu zalimane düşünceleri mübah saymanın savaşlarıydı. Bu savaş 4 yıl devam ettiği halde hakkında geniş bilgilere sahip değiliz. Hz.Muhammed (a.s.) bu savaş esnasında 15 ile 19 yaşları arasındaydı. Bu savaşta O'nun bizzat savaştığı söylenirse de, savaşçılara yardım ettiğini söyleyenler de vardır."

Doğum yılında Resulullah (a.s.) için seçilen olayların tamamı onun için özel olarak seçilmiştir. Bunun için de doğumu fil senesinde olmuştur. Hakikaten fil senesi o vakitte Arap yarımadasının tarihinde, içerisinde, Kureyş'e ve sahip oldukları Kabe'ye paye kazandıran en büyük olayın meydana geldiği senedir.

NEBİ (A.S.) YETİM OLARAK DOĞMUŞTUR

١٧ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّهُ ذَكَرَ وِلاَدَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: تُوُفِّيَ أَبُوهُ وَأُمُّهُ حُبْلَى بِهِ.

17- El-Hakim, Kays ibn Mahreme (r.a.)'nin Resulullah (a.s.)'ın doğumundan bahsederken:

"Resulullah (a.s.)'in babası, annesi O'na hamile iken, vefat etti." **dediğini** rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Siyer müellifleri, Hz.Muhammed (a.s.)'in babası **Abdullah'ın, annesi O'na** hamile iken, Medine'de vefat ettiğini; annesinin, **Resulullah (a.s.) altı yaşında** iken, kocasının kabrini ziyaret ettikten sonra vefat edip, Medine ile Mekke arasındaki Ebva köyünde defn edildiğini ve dedesinin de kendisi sekiz yaşında olduğu sırada vefat ettiğini, bu sebeble Hz.Muhammed (a.s.)'in fakir bir kimse olan amcası Ebu Talib'in himayesine geçtiğini kaydederler.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Dr.Said Ramazan el-Buti 'Fıkhu-s-Sîre' adlı kitabında bu konuda şunları kaydediyor:

"Gerçekten, Allah (c.c.), Peygamberine bir takım yüce hikmetlere binaen bu tür bir yetişme tarzını uygun görmüştür. Belki de bu hikmetlerin en önemlile-

17- Hakim, el-Müstedrek, 2/605. Hakim: "Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat Buhari ve Müslim onu tahriç etmemiştir." demiştir. Bunu Zehebi de kabul etmiştir.

rinden biri, bozguncular için kalblere şüphe bırakmaya ve Hz. Muhammed (a.s.)'in gençliğinden beri çağırdığı risalet ve davetinin ilk nüvelerini babasının ve dedesinin yol göstermesi ve yönlendirmesinden almış olduğunu söylemelerine fırsat vermemektir. Bu niçin olmasın ki? Çünkü Hz. Peygamber (a.s.)'in dedesi Abdulmuttalib, kavminin başkanı idi. Bundan dolayı, Kabe hizmetlerinden olan rifada(1) ve sikaye(2) bakanlıkları da ona aitti."

Şu halde bir dedenin torununu veya bir babanın kendi oğlunu bu geleneğe göre büyütmesi ve yetiştirmesi kadar normal bir şey olabilir mi?

Muhakkak ki, ilahi hikmet, bozguncular için bu tür bir şüpheye fırsat bırakılmamasını istedi.

Bunun için de Yüce Allah (c.c.), Resulünü çocukluk döneminden itibaren, anne-baba ve dede terbiyesinden uzak bir şekilde yetiştirdi. Resulullah (a.s.)'ın çocukluk dönemini, tüm ailesinden uzakta Sa'doğulları yurdunda geçirmesini yine ilahi kader istemişti. Dedesi vefat edip, hicretten üç yıl öncesine kadar hayatta kalan amcası Ebu Talib'in himayesine geçmesi ve Ebu Talib'in de müslümanlağı kabul etmemesi, yine bu ilahi kaderin bir başka yönüdür. Hz. Muhammed (a.s.)'in davetinde, amcasının rolü olduğu, meselenin, bir kabile veya aile ya da başkanlık ve makam mes'elesi olduğu zannını vermesin diye böyle olmuştur.

Yine ilahi kader, Hz. Peygamber (a.s.)'in yetim olarak büyümesini, şımarıklığına engel olacak baba otoritesinden ve refah seviyesini artıracak maldan uzak kalarak yalnızca ilahi yardımın O'nun işlerini üstlenmesini murat etti ki, nefsi O'nu mal ve makama meylettirmesin, başkanlık ve liderlik arzusuyla etkilenmesin. Böyle olmasaydı, nübüvvetin kudsiyyeti halkın nazarında, dünya sevgisi ile birbirine karışırdı. Hatta insanlar, Hz. Peygamber (a.s.)'in mal ve makama ulaşma arzusuyla peygamberlik yaptığını zannedebilirlerdi.

---

1) Rifada: Kureyş'in cahiliyye döneminde kendi aralarında oluşturdukları dayanışma fonudur. Herkes gücü nisbetinde bir miktar para çıkarır ve bunları bir araya getirerek büyük bir servet oluştururlar, sonra da bu parayla, yiyecek, üzüm ve hurma şarabı satın alırlardı. Ve bunları hacc mevsimi boyunca tükeninceye kadar insanlara yedirir, içirirlerdi.

2) Sikaye ise: Hacılara su dağıtma hizmetine denirdi.

١٨ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ :

«لِيَ خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِيَ الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَىٰ قَدَمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ»، وَالْعَاقِبُ: الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ. وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ رَؤُوفًا رَحِيمًا.

18- Buhari'nin, Cübeyr ibn Mut'im (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi (a.s.):

"Benim beş ismim vardır. Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben o mahiyim ki, Allah benim nübüvvetimle küfrü mahveder. Ben o haşirim ki, insanlar kıyamet gününde benim peşimde hoşrolunacaktır. Ben âkibim, âkib, kendisinden sonra peygamber bulunmayandır" **buyurmuştur. Filhakika Allah da ona Rauf ve Rahim adını vermiştir.**

١٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَىٰ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً فَقَالَ:

أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ، وَالْمُقْفِي، وَالْحَاشِرُ، وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ، وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ» وَفِي رِوَايَةٍ

---

18) Buhari, 6/5541, Kitabul Menakıb 61, Resulullah (a.s.)'ın isimleri hakkında varid olan haberler babı 17. Müslim, 4/1828, Kitabul fezail, 43, Nebi (a.s.)'ın isimleri hakkında bir bab, 34. Müslim'in rivayetinde "Ben o akibim ki, ondan sonra hiç bir peygamber yoktur" ziyadesi vardır.

«وَنَبِيُّ الْمَلاَحِمِ»، وَفِي أُخْرَى: «وَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ إِمَامَ الْمُرْسَلِينَ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ».

19- Müslim, Ebu Musa (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Resulullah (a.s.), bize kendisinin isimlerini söyler de:

"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffi'yim, Haşir'im, ben tevbenin peygamberiyim ve rahmetin peygamberiyim" buyururdu. Bir rivayette *"Ben cihad peygamberiyim"*. (1) Bir başka rivayette ise *"Kıyamet günü olunca ben peygamberlerin imamı ve onların şefaatçısı olurum"* şeklindedir.(2)

٢٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ:

«أَلاَ تَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللَّهُ عَنِّي شَتْمَ قُرَيْشٍ وَلَعْنَهُمْ؟ يَشْتِمُونَ مُذَمَّمًا، وَيَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا وَأَنَا مُحَمَّدٌ».

20- Buhari, Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Resulullah (a.s.): *"Ashabım, siz hayret edip şaşmaz mısınız? Bakınız Allah, Kureyş (kafirlerin)i ve lanetlerini benden nasıl defetmiştir?. Ben Muhammed adıyla maruf ve övülmüş iken, onlar (bunu debdil ederek): Müzemmem diye sebbederler ve müzemmem (yerilmiş) diye eğlenirlerdi."*

Bir Açıklama

Nebi (a.s.)'nin isimleri zatı ile kaim olan ve kendisi için medih ve kemali gerektiren bir takım sıfatlardan alınmıştır.

Muhammed: Muzaaf bir fiil olan (hammade) fiilinden türemiş bir ism-i mef'uldur.

Bu nedenle Nebi (a.s.)'nin sıfatları, söz ve fiilleriyle insanların övgüsünü celbeder. Muhammed övgünün mahalli demektir. Bundan dolayı Nebi (a.s.)

19- Bu hadisi Müslim tahriç etmiştir. 4/1828, 43-Kitabül Fezail, 34, Nebi (a.s.)'ın isimleri hakkında bir bab.

20- Buhari, 6/554/, 61- Kitabül Menakib, 17-Resulullah (a.s.)'ın isimleri hakkında varid olan haberler babı. Nesai, 6/159, Kitabüt-Talak manası taşımayan şeyleri kastettiği zaman telaffuz edilen kelimelerle telakı açıklama ve beyan etmenin herhangi bir şey icab ettirmeyeceği ve herhangi bir hüküm sabit olmayacağı babı.

1) Bu rivayet Ahmed'in Müsned'ine göre böyledir.

2) Bu rivayet de Taberani'nin Cabir tarikiyle el-Mucemul Kabir ve el-Evsat'ındaki nakline göredir.

Muhammed diye isimlendirilmiştir.

Ahmed: Aynı şekilde "hamd" kökünden türemiş ism-i tafdil vezninde bir isimdir. Binanaleyh Ahmed (a.s.), mahlukatın Allah'a en fazla hamd edeni (öveni)dir. Bundan dolayı da Ahmed diye isimlendirilmiştir.

Haşir: Ayağına insanlar toplanan Nebi (a.s.) mahlukatın ilk haşrolunanı, sonra da insanlar ayağına, yani arkasına toplanan manasındadır. Şöyle de denilmiştir. Nebi (a.s.) bununla zamanını ve yaşadığı çağı, yani *"Benim peygamberliğim zamanında toplanırlar"* manasını murad etmiştir. Nitekim; *"Bu, falanın peşinde ve falanın ayağındaydı, yani onun zamanında idi"* denilir.

el-Mukaffî: Geri dönüp giden demektir. Zira Nebi (a.s.), peygamberlerin sonuncusudur. Dolayısıyla o gittiği zaman, kendisinden sonra nebi olmayacaktır. Bir de:

Mukaffî: Kendisine tabi olunan demektir. Nebi (a.s.): *"(Bununla) kendisine peygamberlerin tabi olacağını kasdetti"* denilmiştir.

Nebiyy'ül-Melahim: 'el-Melhametü' kelimesinin çoğulu olup, harpte mukatele yapmak manasına gelen 'et-Telahum' kökünden alınmıştır.

Melahim: et'in et ile buluşması, yahud da etin kılıç ile buluşması demektir. Nebi (a.s.)'ın kendi kendisini 'Nebiyy'ül-Melahim' diye tavsif etmesinde, ümmetin girdiği ve gireceği savaşlara işaret vardır. Aynı şekilde kıyamet gününe kadar devam eden peygamberlik devri içerisinde büyük savaşlar olacağına işaret edilmiş olması da mümkündür.

Bu manaya göre birinci ve ikinci dünya savaşları, Resulullah (a.s.)'ın işaret ettiği savaşlar cümlesindendir.

٢١ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ ــ رَضِىَ اللهُ عَنْهُ ــ اَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ:

«اَنَا اَبُو الْقَاسِمِ، اَللّٰهُ يُعْطِى، وَاَنَا اُقْسِمُ».

21- Hakim, Ebu Hureyre (r.a.)'den Resulullah (a.s.)'ın: *"Ben Ebu'l-Kasım, Allah (hidayet'i) verir. Ben de taksim ederim"* buyurdu, dediğini rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Bu hadis-i şerif Resulullah (a.s.)'ın görevinin taksim etmek olduğunu ifade etmektedir. Taksim etmek ise adaletli olmayı gerektirir. Bunun içindir ki, Nebi (a.s.) ashabına karşı eşit şekilde muamele ederdi. Hatta ashabından her biri ken-

---

21- el-Müstedrek, 2/604 Hakim. Hadis Müslim'in şartına göre sahih olduğu halde Buhari ve Müslim onu rivayet etmemişlerdir.

disinin ona diğerlerinden daha sevgili olduğunu zannederdi. Şüphesiz her insan, istidadı nisbetinde hidayetten nasibini alır. Zira bu Atıyye-i Rabba-niyye'dir.

Diğer taraftan bu bab'da beraber oldukları müslümanlara eşit seviyede davranmaları konusunda İslam davetçilerinin almaları gereken bir edeb örneği vardır. Aynı şekilde onda, bir kısmına rağbet etmeyip ümit kesenler için de bir takım dersler bulunmaktadır. Dolayısıyla kimbilir, bazen kendisine rağbet edilmeyip, hakkında umut kesilenler, rağbet edilenlerden daha hayırlı olurlar. Bu hususta 'abese' suresinde de alınacak dersler vardır.

NEBİ (A.S.)'NİN SÜT ANNEYE VERİLMESİ VE BADİYE'DE YETİŞTİRİLMESİ

٢٢ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى عَنْ حَلِيمَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ ــ أُمِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ السَّعْدِيَّةِ الَّتِي أَرْضَعَتْهُ ــ قَالَتْ: خَرَجْتُ فِي نِسْوَةٍ مِنْ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ نَلْتَمِسُ الرَّضَعَاءَ بِمَكَّةَ عَلَى أَتَانٍ لِي قَمْرَاءَ قَدْ أَذَمَّتْ بِالرَّكْبِ. قَالَتْ: وَخَرَجْنَا فِي سَنَةٍ شَهْبَاءَ لَمْ تُبْقِ لَنَا شَيْئًا، وَمَعِيَ زَوْجِي الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الْعُزَّىٰ. قَالَتْ: وَمَعَنَا شَارِفٌ لَنَا وَاللَّهِ إِنْ يَبِيضّ عَلَيْنَا بِقَطْرَةٍ مِنْ لَبَنٍ، وَمَعِيَ صَبِيٌّ لِي، إِنْ نَنَامُ لَيْلَتَنَا مَعَ بُكَائِهِ، مَافِي يَدِي يَبِيضّ عَلَيْنَا بِقَطْرَةٍ مِنْ لَبَنٍ، وَمَعِيَ صَبِيٌّ لِي، إِنْ نَنَامُ لَيْلَتَنَا مَعَ بُكَائِهِ، مَافِي ثَدْيِي وَمَا فِي شَارِفِنَا مِنْ لَبَنٍ نَغْذُوهُ، إِلاَّ أَنَّا نَرْجُو. فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ لَمْ يَبْقَ مِنَّا امْرَأَةٌ إِلاَّ عُرِضَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَتَأْبَاهُ، وَإِنَّمَا كُنَّا نَرْجُو كَرَامَةَ رِضَاعِهِ مِنْ وَالِدِ الْمَوْلُودِ، وَكَانَ يَتِيمًا، فَكُنَّا نَقُولُ: مَاعَسَىٰ أَنْ تَصْنَعَ أُمُّهُ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ صَوَاحِبِي امْرَأَةٌ إِلاَّ أَخَذَتْ صَبِيًّا غَيْرِي، وَكَرِهْتُ أَنْ أَرْجِعَ وَلَمْ آخُذْ شَيْئًا وَقَدْ أَخَذَ صَوَاحِبِي فَقُلْتُ لِزَوْجِي: وَاللَّهِ لأَرْجِعَنَّ إِلَىٰ ذٰلِكَ فَلآخُذَنَّهُ.

قَالَتْ: فَأَتَيْتُهُ فَرَجَعْتُهُ إِلَى رَحْلِي، فَقَالَ زَوْجِي: قَدْ أَخَذْتِيهِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، وَاللَّهِ ذَاكَ أَنِّي لَمْ أَجِدْ غَيْرَهُ. فَقَالَ: قَدْ أَصَبْتِ، فَعَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ فِيهِ خَيْرًا. فَقَالَتْ: وَاللَّهِ مَاهُوَ إِلاَّ أَنْ حَمَلْتُهُ فِي حِجْرِي، قَالَتْ: فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ ثَدْيِي بِمَا شَاءَ مِنَ اللَّبَنِ. قَالَتْ: فَشَرِبَ حَتَّى رَوِيَ، وَشَرِبَهُ أَخُوهُ ــ تَعْنِي ابْنَهَا ــ حَتَّى رَوِيَ، وَقَامَ زَوْجِي إِلَى شَارِفِنَا

مِنَ اللَّيْلِ فَإِذَا هِيَ حَامِلٌ، فَحَلَبَتْ لَنَا مَاشِئْنَا، فَشَرِبَ حَتَّى رَوِيَ، قَالَتْ: وَشَرِبْتُ حَتَّى رَوَيْتُ، فَبِتْنَا لَيْلَتَنَا تِلْكَ بِخَيْرِ شِبَاعًا رِوَاءً، وَقَدْ نَامَ صَبِيُّنَا. قَالَتْ يَقُولُ أَبُوهُ — يَعْنِي زَوْجُهَا — : وَاللَّهِ يَاحَلِيمَةُ مَا أَرَاكِ إِلاَّ أَصَبْتِ نَسَمَةً مُبَارَكَةً، قَدْ نَامَ صَبِيُّنَا وَرَوِيَ. قَالَتْ: ثُمَّ خَرَجْنَا فَوَاللَّهِ لَخَرَجْتُ أُتَانِي أَمَامَ الرَّكْبِ قَدْ قَطَعَتْهُ، حَتَّى مَا يَبْلُغُونَهَا، حَتَّى أَنَّهُمْ لَيَفْرِنُونَ: وَيْحَكِ يَابِنْتَ الْحَارِثِ كُفِّي عَلَيْنَا: أَلَيْسَتْ هٰذِهِ بِأَتَانِكِ الَّتِي خَرَجْتِ عَلَيْهَا، فَأَقُولُ: بَلَى وَاللَّهِ، وَهِيَ قُدَّامَنَا حَتَّى قَدِمْنَا مَنَازِلَنَا مِنْ حَاضِرِ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ.

فَقَدِمْنَا عَلَى أَجْدَبِ أَرْضِ اللَّهِ فَوَالَّذِي نَفْسُ حَلِيمَةَ بِيَدِهِ إِنْ كَانُوا لَيُسَرِّحُونَ أَغْنَامَهُمْ إِذَا أَصْبَحُوا وَيُسَرِّحُ رَاعِي غَنَمِي، فَتَرُوحُ غَنَمِي بِطَانًا لَبَنًا حفلاً، وَتَرُوحُ أَغْنَامُهُمْ جِيَاعًا هَالِكَةً مَا بِهَا مِنْ لَبَنٍ. قَالَ: فَشَرِبْنَا مَا شِئْنَا مِنْ لَبَنٍ، وَمَا فِي الْحَاضِرِ أَحَدٌ يَحْلِبُ قَطْرَةً وَلاَ يَجِدُهَا. فَيَقُولُونَ لِرُعَاتِهِمْ: وَيْلَكُمْ أَلاَ تَسْرَحُونَ حَيْثُ يَسْرَحُ رَاعِي حَلِيمَةَ. فَيَسْرَحُونَ فِي الشِّعْبِ الَّذِي يَسْرَحُ فِيهِ رَاعِينَا.

قَالَتْ: وَكَانَ ﷺ يَشِبُّ فِي الْيَوْمِ شَبَابَ الصَّبِيِّ فِي شَهْرٍ، وَيَشِبُّ فِي الشَّهْرِ شَبَابَ الصَّبِيِّ فِي سَنَةٍ، فَبَلَغَ سِتًّا وَهُوَ غُلاَمٌ جَفْرٌ، قَالَتْ: فَقَدِمْنَا أُمَّهُ فَقُلْنَا لَهَا، وَقَالَ لَهَا أَبُوهُ: رُدُّوا عَلَيْنَا ابْنِي فَلْنَرْجِعْ بِهِ، فَإِنَّا نَخْشَىٰ عَلَيْهِ وَبَاءَ مَكَّةَ. قُلْتُ: وَنَحْنُ أَضَنُّ بِشَأْنِهِ لِمَا رَأَيْنَا مِنْ بَرَكَتِهِ قَالَتْ: فَلَمْ نَزَلْ بِهَا حَتَّى قَالَتْ: ارْجِعَا بِهِ فَرَجَعْنَا بِهِ.

فَمَكَثَ عِنْدَنَا شَهْرَيْنِ قَالَتْ: فَبَيْنَا هُوَ يَلْعَبُ وَأَخُوهُ يَوْمًا خَلْفَ الْبُيُوتِ يَرْعَيَانِ بُهْمًا لَنَا، إِذْ جَاءَنَا أَخُوهُ يَشْتَدُّ، فَقَالَ لِي وَلأَبِيهِ: أَدْرِكَا أَخِي الْقُرَشِيَّ، قَدْ جَاءَهُ رَجُلاَنِ فَأَضْجَعَاهُ، فَشَقَّا بَطْنَهُ، فَخَرَجْنَا نَحْوَهُ نَشْتَدُّ، فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ وَهُوَ قَائِمٌ مُنْتَقِعٌ لَوْنُهُ فَاعْتَنَقَهُ أَبُوهُ وَاعْتَنَقْتُهُ، ثُمَّ قُلْنَا: مَالَكَ أَيْ بُنَيَّ؟ قَالَ: أَتَانِي رَجُلاَنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بياض فَأَضْجَعَانِي، ثُمَّ شَقَّا بَطْنِي، فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي مَاصَنَعَا. قَالَتْ: فَاحْتَمَلْنَاهُ فَرَجَعْنَا بِهِ. قَالَتْ يَقُولُ أَبُوهُ: وَاللَّهِ يَاحَلِيمَةُ مَا أَرَى هٰذَا الْغُلاَمَ إِلاَّ قَدْ أُصِيبَ، فَانْطَلِقِي فَلْنَرُدَّهُ إِلَى أَهْلِهِ قَبْلَ أَنْ يَظْهَرَ بِهِ مَا نَتَخَوَّفُ عَلَيْهِ. قَالَتْ فَقُلْتُ: يَكُونُ فِي أَهْلِهِ. قَالَتْ: لاَ وَاللَّهِ إِنَّا

كَفَفْنَاهُ وَأَدَّيْنَا الْحَقَّ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْنَا فِيهِ. ثُمَّ تَخَوَّفْتُ الْأَحْدَاثَ عَلَيْهِ. فَقُلْتُ: يَكُونُ فِي أَهْلِهِ. قَالَتْ: فَقَالَتْ أُمُّهُ: وَاللَّهِ مَاذَاكَ بِكُمَا، فَأَخْبِرَانِي خَبَرَكُمَا وَخَبَرَهُ، قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَازَالَتْ بِنَا حَتَّى أَخْبَرْنَاهَا خَبَرَهُ. قَالَتْ: فَتَخَوَّفْتُمَا عَلَيْهِ، كَلاَّ وَاللَّهِ إِنَّ لاِبْنِي هٰذَا لَشَأْنًا، أَلاَ أُخْبِرُكُمَا عَنْهُ، إِنِّي حَمَلْتُ بِهِ فَلَمْ أَرَ حَمْلاً قَطُّ كَانَ أَخَفَّ وَلاَ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْهُ، ثُمَّ رَأَيْتُ نُورًا كَأَنَّهُ شِهَابٌ خَرَجَ مِنْ حِينِ وَضَعْتُهُ أَضَاءَتْ لِي أَعْنَاقُ الْإِبِلِ بِبُصْرَى، ثُمَّ وَضَعْتُهُ فَمَا وَقَعَ كَمَا تَقَعُ الصِّبْيَانُ، وَقَعَ وَاضِعًا يَدَهُ بِالْأَرْضِ رَافِعًا رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ. دَعَاهُ وَالْحَقَا بِشَأْنِكُمَا.

22- Ebu Yala, Halime bint'ül-Harise (r.a.)'den -ki o, Sad kabilesine mensup olup, Resulullah (a.s.)'ın süt annesidir- şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Mekke'de süt anneye verilecek çocuk aramak üzere, eşlerinden geride kalan kendime ait kır bir merkeb üzerinde Sa'd ibn Bekiroğullarının kadınları arasında yola çıkmıştım. Halime (rivayetine devamla) şöyle diyor: *Kuraklık ve kıtlık bir seneydi. Öyle ki, kıtlıktan hiç bir şeyimiz kalmamıştı. Kocam el-Haris ibn Abdüluzza da benimle beraberdi. Yedeğimizde yaşlı bir devemiz vardı. Vallahi, hayvan bize bir damla bile süt vermiyordu. Kucağımda bir de küçük çocuğum vardı. Ağlamasından geceleri uyuyamazdık. Ne benim memelerimde ona emzirecek bir şey, ne de hayvanımızda ona içirecek süt vardı. Ama ben kendimden ümitliydim. Nihayet Mekke'ye vardığımızda içimizden, kendisine Resulullah (a.s.)'ın arzedilmediği hiç bir kadın kalmadı. Fakat babası olmadığı için onu hiç kimse almadı. Ancak biz, çocuğun babasının olmayışından dolayı onu emzirmenin hayırlı olacağını umuyorduk. O bir yetim idi. Bu sebeble biz, annesi ne yapabilir ki? diyorduk. Nihayet arkadaşlarım arasında benden başka çocuk alamayan hiç bir kimse kalmadı. Arkadaşlarım bulduğu halde ben hiç bir şey bulamadan geri dönmekten korakarak kocama: "Vallahi ben dönüp o çocuğu mutlaka alacağım" dedim.*

Halime şöyle devam ediyor: *Nihayet çocuğun yanına geldim. Onu annesinden alarak kafilemin yanına döndüm. Kocam: "Gerçekten onu aldın ha?" dedi. Ben de: "Evet vallahi ondan başkasını bulamadım" dedim. Bunun üzerine kocam;*

"İsabetli bir iş gördün. Belki bu sebeble Allah onun hakkında (bizim için)

22- el-Haysemi, Mecma'uzzevaid'inde "8/221" bu hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve Taberani'nin de benzerini rivayet ettiğini söylemiştir. Ancak şu kadar var ki, Tabarani: Onun Halime bintü Züeyb olduğunu söylemiştir. Her iki rivayetin de ravileri sikadır.

hayır yaratır" dedi. Halime (yine devam ederek şöyle) diyor: *Vallahi onu odama taşır taşımaz göğüslerim dilediği kadar süt verdi.*

Neticede çocuk kanasıya kadar emdiği gibi kardeşi de -Halime kendi kızını kastediyor- *kanasıya kadar emdi. Kocam geceleyin kalkıp yaşlı devemize bakmaya gitmişti, bir de ne görsün hayvanın memesi süt dolu. Böylece bizim dilediğimiz kadar süt verdi. Dolayısıyla kocam da, ben de doyasıya kadar süt içtik. O gece doymuş ve süte kanmış olarak hayırlı bir gece geçirdik. Çocuğumuz da rahat uyudu.*

Halime rivayetine devamla diyor ki; -Kocasını kastederek- *Babası şöyle diyordu: "Vallahi, ey Halime! Müberek bir cana kavuştun. Çocuğumuz süte doymuş olarak rahatça uyudu." Sonra Mekke'den çıktık. Allah'a yemin ederim ki, o geride kalan merkebim kafilenin önüne geçerek onları yetişemeyecekleri şekilde geride bıraktı. Nihayet onlar şöyle diyorlardı. "Yazıklar olsun sana Ey bintü Harise. Bizi de bekle. Bu, gelirken bindiğin merkebin değil mi, kız?" Ben de: "Evet vallahi o" diyordum.*

Hayvan, Sa'd ibn Bekiroğulları yurduna gelinceye kadar hepsinin bineğinin önünde yürüyordu.

Nihayet Allah'ın en kurak arazisine gelmiştik. Halime'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Sa'doğulları sabah olunca koyunlarını otlatmak üzere kıra salıyorlar, çobanım da benim koyunlarımı salıyordu. Neticede benim koyunlarım akşamleyin karınları doymuş ve memeleri sütle dolmuş olarak eve dönüyordu. Onlarınki ise, aç ve bitap bir halde memelerinde hiç sütleri olmaksızın evlerine dönüyordu. Halime diyor ki: *Bundan böyle mahallemizde hiçbir kimse bir damla bile süt sağamazken ve de içecek süt bulamazken biz dilediğimiz kadar süt içiyorduk. Bunun üzerine Sadoğulları çobanlarına: "Yazıklar olsun size. Siz Halime'nin çobanını otlattığı yerlere götürmüyor musunuz?" diyorlardı... Halbuki onlar da bizim çobanımızın otlattığı vadide otlatıyorlardı.*

Halime (rivayetine şöyle) devam ediyor: *Hz.Muhammed (a.s.) bir günde diğer çocukların bir ayda büyüdüğü kadar, bir ayda ise başkalarının bir yılda büyüdüğü kadar büyüyordu. Derken obur bir çocuk olarak altı yaşına ulaştı. Nihayet bir gün annesi geldi. Ben ve babası* (kocasını kastediyor) *ona: "Çocuğumuzu bize bırakınız. O'nu biz kendimiz getiririz. Zira onun Mekke'de veba (taun)ya yakalanmasından korkuyoruz" dedik. Ben ayrıca, "ondaki bereketi görüp bildiğimiz için çocuğun bizimle kalmasını çok arzu ediyoruz" dedim. Amine, bizden ayrılırken şöyle dedi: "Onu kısa zamanda getiririz."*

Bunun üzerine biz de götürdük

Bundan sonra Hz. Muhammed (a.s.) yanımızda iki ay daha kaldı. Birgün kendisi evlerin arkasında oynuyor, kardeşi de kuzularımızı otlatıyordu. Kardeşi

aniden telaş içinde çıka geldi. Bana ve babasına "Kureyşli kardeşinin imdadına yetişiniz. İki adam gelerek onu yere yatırdılar. Sonra karnını yardılar." dedi.

Bunun üzerine derhal evden çıkarak telaş içinde yanına koştuk. Nihayet vardığımızda rengi değişmiş bir halde ayakta duruyordu. Babası onu bağrına bastı. Ben de bağrıma bastım. Sonra kendisine "sana neler oldu ey oğulcuğumuz?" diye sorduk. Hz. Muhammed (a.s.): "Yanıma üzerlerinde beyaz elbiseler olan iki adam geldi. Beni yanımın üzerine yatırdılar. Sonra da göğsümü yardılar. Allah'a yemin ederim ki, bana ne yaptıklarını bilmiyorum." cevabını verdi. Halime rivayetine devamla der ki: *"O'nu sırtımıza alarak eve getirdik. Babası şöyle diyordu: "Ey Halime, Allah'a yemin ederim ki, ben bu çocuğun başına bir musibet geldi sanıyorum. Bırak çocuğu, hakkında korktuğumuz şeyler başımıza gelmeden ailesine teslim edelim."*

Halime der ki, *"Bunun üzerine ben de şöyle cevap verdim. "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz biz O'nu gereği gibi koruduk, bu hususta üzerimize düşen görevi hakkıyla yerine getirdik." Sonra ben de çocuğun başına herhangi bir musibet gelmesinden korktum. Bunun için de -"Şayet bir şey olacaksa ailesi arasında olsun." dedim."* Halime devamla der ki: *"Çocuğun annesi "Allah'a yemin ederim ki bu olanlar sizin sebebinizle olmadı. Zira o iki adam sizin de onun da haberini bana haber verdiler." dedi."* Halime rivayetine devam ederek, *"Allah'a yemin ederim ki, fazla geçmeden çocuğun başına gelenleri annesine haber verdik. Amine: "Bu sebeble başına bir iş gelmesinden korktunuz öyle mi? Hayır, hayır, vallahi oğlumun hali budur. Ben size O'nun hakkında meydana gelenleri haber vereyim mi? Gerçekten ben O'na hamile idim. Bundan önce O'ndan daha hafif ve O'ndan daha bereketli bir hamilelik görmemiştim. Sonra doğuracağım zaman ayaklarım arasından parlak bir yıldız şeklinde bir nurun çıktığını gördüm. Bu nur sayesinde Busra'daki develerin boyunlarını gördüm. Daha sonra O'nu doğurduğumda diğer çocukların düştüğü gibi düşmedi. Ellerini yere dayayarak ve başını semaya kaldırarak düştü. Bırakınız O'nu kendi halinizle başbaşa kalınız" dedi."*

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Üstad Muhammed el-Gazzali 'Fıkhus-Sire' adlı eserinde bu konuda şunları söyler:

"Çocukların böyle yaylada yetişmesi, tabiatın kucağında gelişmeleri, temiz havadan istifade etmeleri içindir. Ve bu kabil yetişme fıtrata çok daha yakındır. Çünkü insanın azaları gelişir, duyguları sadeleşir, düşünce ve hisleri hürriyete kavuşur.

Çünkü yayla hayatı evlatlarımızın kapalı kutular gibi içindekilerin üzerine kapanan, birbirine bitişmiş büyük binalar içindeki daracık dairelerde yaşama-

larından ve onların derin bir teneffüs ve tabi bir hava lezzetinen mahrum olmalarının uzaktır."

Şüphe yok ki, yeni medeniyetle birlikte gelen sinir bozuklukları, tabiattan uzaklaşmaktan ve sanayiye boğulmaktan kaynaklanmaktadır. Biz, Mekke'lilerin yayla hayatına yönelmelerini, oralardaki geniş düzlüklerde çocukluklarının geçmesine olan arzularına bağlıyor ve onları takdir ediyoruz. Eğitim uzmanları çocuğun ilk beşiğinin tabiat olmasını tavsiye etmektedirler. İçinde bulundukları kainatın gerçekleriyle uyum sağlasınlar diye eğitim yerlerinin tabiat olmasını temenni etmektedirler. Öyle görünüyor ki,şehirleşmenin ve sanayileşmenin alabildiğine arttığı günümüzde bu olay üzerinde en çok düşünülmesi gereken şeydir.

NEBİ (A.S.)'NİN GÖĞSÜNÜN YARILMASI OLAYININ TEKRARI

'Şerhu's-Sadr' meselesi, Sad kabilesine mensup Halime'den rivayet edilen haber ile daha önceki fasılda da ele alınmıştı.

٢٣ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدِ السُّلَمِيِّ اَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ كَانَ اَوَّلُ شَأْنِكَ يَارَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: «كَانَتْ حَاضِنَتِي مِنْ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ، فَانْطَلَقْتُ اَنَا وَابْنٌ لَهَا فِي بُهْمٍ لَنَا، وَلَمْ نَأْخُذْ مَعَنَا زَادًا فَقُلْتُ: يَا اَخِي اذْهَبْ فَأْتِنَا بِزَادٍ مِنْ عِنْدِ اُمِّنَا فَانْطَلَقَ اَخِي، وَكُنْتُ عِنْدَ الْبُهْمِ، فَاَقْبَلَ طَيْرَانِ اَبْيَضَانِ كَاَنَّهُمَا نِسْرَانِ فَقَالَ اَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: اَهُوَ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَاَقْبَلاَ يَبْتَدِرَانِي فَاَخَذَانِي فَبَطَحَانِي لِلْقَفَاءِ، فَشَقَّا بَطْنِي، ثُمَّ اسْتَخْرَجَا قَلْبِي فَشَقَّاهُ، فَاَخْرَجَا مِنْهُ عَلَقَتَيْنِ سَوْدَاوَيْنِ، فَقَالَ اَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: حِصْهُ ــ يَعْنِي خِطْهُ ــ وَاخْتِمْ عَلَيْهِ بِخَاتَمِ النُّبُوَّةِ، فَقَالَ اَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: اِجْعَلْهُ فِي كِفَّةٍ، وَاجْعَلْ اَلْفًا مِنْ اُمَّتِهِ فِي كِفَّةٍ، فَاِذَا اَنَا اَنْظُرُ اِلَى الْاَلْفِ فَوْقِي اُشْفِقُ اَنْ يَخِرُّوا عَلَيَّ، فَقَالاَ: لَوْ اَنَّ اُمَّتَهُ وُزِنَتْ بِهِ لَمَالَ بِهِمْ. ثُمَّ انْطَلَقَا وَتَرَكَانِي وَفَرِقْتُ فَرَقًا شَدِيدًا، ثُمَّ انْطَلَقْتُ اِلَى اُمِّي فَاَخْبَرْتُهَا بِالَّذِي رَاَيْتُ، فَاَشْفَقَتْ اَنْ يَكُونَ قَدِ الْتَبَسَ بِي فَقَالَتْ: اُعِيذُكَ بِاللهِ، فَرَحَّلَتْ بَعِيرًا لَهَا فَجَعَلَتْنِي عَلَى الرَّحْلِ، وَرَكِبَتْ خَلْفِي، حَتَّى بَلَغْنَا اُمِّي فَقَالَتْ: اَدَّيْتُ اَمَانَتِي وَذِمَّتِي، وَحَدَّثْتُهَا بِالَّذِي لَقِيتُ. فَلَمْ يَرُعْهَا ذٰلِكَ، فَقَالَتْ: اِنِّي رَاَيْتُ خَرَجَ مِنِّي نُورًا اَضَاءَتْ مِنْهُ قُصُورُ الشَّامِ».

23- Hakim'in, Utbe ibn Abdüs-Sülemi (r.a.)'den rivayetine göre Utbe şöyle demiştir:

"Bir adam Resulullah (a.s.)'a "Ey Allahın Resulü, kalbinin açılması hadisesi ilk defa nasıl oldu?" diye sormuştu. Resulu Ekrem ise şu mukabelede bulunmuştu: "Süt annem Sa'd bin Bekiroğullarından bir kadındı. Ben ve onun kızı kuzularımızı otlatmaya gitmiştik. Fakat yanımıza yiyecek hiçbir şey almamıştık. Bu sebeble ben kız kardeşime: "Ey kardeşim, git de annemizin yanından bize yiyecek birşey getir" dedim. Kardeşim de hemen gitti. Ben ise kuzuların yanında kaldım. O sırada sanki akbabaya benzeyen iki tane kuş geldi. Onlardan biri diğerine "Bu, o mu?" diye sordu. O da "evet" dedi. Hemen süratle yanıma gelerek beni alıp sırtımın üzerine yere yatırdılar ve göğsümü yardılar. Sonra kalbimi çıkararak onu da ikiye ayırıp içerisinden pıhtılaşmış iki parça siyah kan çıkardılar. Bundan sonra biri diğerine: "O'nu dik ve üzerini nübüvvet mührü ile mühürle" dedi.

Bunun üzerine birisi diğerine: "O'nu bir terazinin gözüne, ümmetinden bin kişiyi de diğer bir gözüne koy" dedi. Ben ise o esnada üzerime kapanmalarından korkarak üstümde duran diğer bir kuşa bakıyordum. Nihayet şöyle dediler: "Şayet ümmetinin tamamı onunla tartılacak olsaydı, o hepsinden ağır gelirdi." Sonra beni bırakıp gittiler. Ben çok şiddetli bir şekilde korkmuştum. Sonra hemen anneme giderek gördüğüm şeyleri haber verdim. Bunun üzerine o da bana bir zarar gelmesinden korktu ve "senin için Allah'a sığınırım" dedi. Ve devesinin palanını vurup beni üzerine bindirdi ve kendisi de arkama bindi. Nihayet annemin yanına ulaşınca "emanetimi ve sorumluluğumu yerine getirdim" dedi. Ben karşılaştığım manzarayı ona da anlattım. Fakat o bundan korkmadı. Annem "Muhakkak ki ben, benden bir nur çıktığını ve o nurdan Şam'ın saraylarının aydınlandığını gördüm." dedi."

٢٤ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ــ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ ــ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ، فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً، فَقَالَ: هٰذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ، ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ لأَمَهُ، ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ، وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ ــ يَعْنِي ظِئْرَهُ ــ فَقَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ، فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ، قَالَ أَنَسٌ: وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذٰلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ.

23- el-Müstedrek, 2/616, Hakim: "Bu hadis, Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat Müslim onu rivayet etmemiştir" demekte ve bunu aynen Zehebi de ikrar etmektedir.

24- Müslim'in, Enes ibn Malik (r.a.)'den rivayetine göre Enes şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.) (küçüklüğünde) çocuklarla oynarken Cebrail (a.s.) gelerek O'nu tutmuş ve yere yatırarak kalbini yarmış, kalbini çıkararak ondan bir kan pıhtısı almış ve Peygamber (a.s.)'e hitaben:

"İşte bu şeytanın sendeki nasibidir" demiş. Sonra kalbini altın bir tasın içindeki zemzem suyu ile yıkamış ve kapamış sonra da yerine iade etmiş (ordaki) çocuklar koşarak Resulullah (a.s.)'ın annesine (yani süt annesine) gelmişler ve: "Muhammed öldürüldü" demişler. Sonra onu rengi uçmuş bir halde karşılamışlar. Enes: Ben, Resulullah (a.s.)'ın göğsünde bu dikişlerin eserini görürdüm, demiştir."

٢٥ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ عَنْ أَنَسٍ ــ أَيْضًا ــ قَالَ: إِنَّ الصَّلَوَاتِ فُرِضَتْ بِمَكَّةَ، وَإِنَّ مَلَكَيْنِ أَتَيَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَهَبَا بِهِ إِلَى زَمْزَمَ، فَشَقَّا بَطْنَهُ، وَأَخْرَجَا حَشْوَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَغَسَلَاهُ بِمَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ كَبَسَا جَوْفَهُ حِكْمَةً وَعِلْمًا.

25- Nesâi, (yine) Enes ibn-i Malik (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Beş vakit namaz Mekke'de farz kılındı. Şüphesiz iki melek, Resulullah (a.s.)'e gelerek onu zemzem (kuyusun)e götürdüler. Sonra göğsünü açtılar, kalbini çıkarıp altından bir tasın içerisine koyarak zemzem suyu ile yıkadılar. Sonra da içerisini hikmet ve ilimle doldurdular."

Bir Açıklama

Müslim'in rivayet ettiği bu olay, Nesai'nin zikrettiği olaydan ayrıdır. Müslim'in naklettiği olay sahrada iken, öbürü ise Mekke'de vuku bulmuş ve bu diğerinden sonra meydana gelmiştir.

٢٦ــ رَوَىٰ عَبْدُاللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ لَا يَسْأَلُهُ عَنْهَا غَيْرُهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَوَّلُ مَا رَأَيْتَ مِنْ أَمْرِ النُّبُوَّةِ؟ فَاسْتَوَىٰ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا، وَقَالَ: «لَقَدْ سَأَلْتَ أَبَا هُرَيْرَةَ، إِنِّي لَفِي صَحْرَاءَ ابْنُ عَشْرِ سِنِينَ وَأَشْهُرٍ، وَإِذَا بِكَلَامٍ فَوْقَ رَأْسِي، وَإِذَا

24- Müslim 1/147, 1-Kitabül iyman, 74-Resulullah (a.s.)'ın geceleyin semalara yükselmesi ve namazların farz kılınması babı.

25- en-Nesâi, 1/224 Kitabüs-salah, "Namaz nerede farz kılındı?" babı.

بِرَجُلٍ يَقُولُ لِرَجُلٍ: أَهُوَ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاسْتَقْبَلاَنِي بُوجُوهٍ لَمْ أَرَهَا لِخَلْقٍ قَطُّ، وَأَرْوَاحٍ لَمْ أَجِدْهَا مِنْ خَلْقٍ قَطُّ، وَثِيَابٍ لَمْ أَرَهَا عَلَى أَحَدٍ قَطُّ، فَأَقْبَلاَ إِلَيَّ يَمْشِيَانِ حَتَّى أَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِعَضُدِي، لاَأَجِدُ لأَخْذِهِمَا مَسًّا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَضْجِعْهُ، فَأَضْجَعَانِي بِلاَ قَصْرٍ وَلاَ هَصْرٍ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَفْلِقْ صَدْرَهُ. فَهَوَى أَحَدُهُمَا إِلَى صَدْرِي فَفَلَقَهَا — فِيمَا أَرَى — بِلاَ دَمٍ وَلاَ وَجَعٍ. فَقَالَ لَهُ: أَخْرِجِ الْغِلَّ وَالْحَسَدَ، فَأَخْرَجَ شَيْئًا كَهَيْئَةِ الْعَلَقَةِ، ثُمَّ نَبَذَهَا فَطَرَحَهَا، فَقَالَ لَهُ: أَدْخِلِ الرَّحْمَةَ وَالرَّأْفَةَ، فَإِذَا مِثْلُ الَّذِي أَخْرَجَ شَبِيهَ الْفِضَّةِ، ثُمَّ هَزَّ إِبْهَامَ رِجْلِي الْيُمْنَى، فَقَالَ: أُغْدُ وَأَسْلِمْ فَرَجَعْتُ بِهَا أَغْدُو بِهَا رِقَّةً عَلَى الصَّغِيرِ وَرَحْمَةً عَلَى الْكَبِيرِ».

26- Abdullah İbn-i Ahmed İbn-i Hanbel, Ubey İbn-i Ka'b (r.a.)'dan şöyle (dediğini) rivayet etmiştir.

"Ebu Hureyre (r.a.), Resulullah (a.s)'a başkasının soramadığı şeyleri sormaya düşkün idi: Bu sebeble o (bir gün): "Ey Allahın Resulü. Nübüvvet emmares olarak gördüğün ilk şey nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) oturur bir halde doğruldu ve şu cevabı verdi:

"Ey Ebu Hureyre. Hakikaten mühim bir sual sordun. Ben on yaşında iken bir sahrada bulunuyordum. Aniden başımın üstünde bir ses işittim. O sırada bir kişi diğerine "Bu, o mu?" diye soruyordu. O da "Evet" diye cevap verdi. Sonra bir takım yüzlerle karşıladılar. Öylesi yüzleri hiç bir insanda görmedim. Öyle kuvvetliydiler ki, benzerine hiçbir mahlukda rastlamadım. Ve bir takım elbiseleri vardı ki onları hiçbir kimsenin üzerinde görmedim. Nihayet yürüyerek bana doğru geldi. Her birisi bir yanımdan tuttu. Bu öylesine bir tutma idi ki, ben onların dokunduklarını bile hissetmiyordum. Onlardan biri diğerine: "O'nu yanının üzerine yatır" dedi. Bunun üzerine o da beni incitmeden yere yatırdı. Sonra o birisi diğerine: "Gögsünü yar" dedi. Derken birisi göğsümün üzerine eğilerek kansız ve acısız olarak benim göreceğim şekilde göğsümü açtı. Bu sefer bu ötekine: "Kin ve hasedi çıkar" dedi. O da pıhtılaşmış kan şeklinde bir şey çıkardı, sonra onu attı. Bu defa o diğerine: "Rahmet ve şefkati koy" dedi. O sırada parçaya benzeyen şeyi çıkaranın yaptığı gibi yaptı. Sonra sağ ayağamın baş parmağını hareket ettirdi. Bunun üzerine "git ve kurtul" dedi. Ben bu sayede, küçüklere acıyıcı, büyüklere merhamet edeci bir hale geldim"

---

26) Bu hadisi Abdullah ibn-i Ahmed, Ahmed ibn-i Hanbel'in müsnedi üzerine tahriç ettiği ziyadat'ında rivayet etmiştir. Ravileri sahihdir. Onları İbn Hibban da kabul etti.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Üstad Muhammed el-Gazzali bu konuda şunları söylemektedir:

"Hz. Muhammed (a.s.) henüz yanlarında süt emen bir çocuk iken Halime ve kocasını korkutan bu olayın daha sonra, bir kez daha tekerrür ettiğini görüyoruz. Bu sefer Hz. Muhammed (a.s.) peygamberdir ve yaşı elliyi aşmıştır. Malik İbn-i Sasa'dan rivayete göre Resulullah (a.s.) onlara İsra gecesini anlatarak buyurdu ki: "Ben, Hatim (-Belki de Hicr dedi-) denilen yerde uyku ile uyanıklık arasında yatarken bana birisi geldi ve şuradan şuraya kadar - boğazından göğsüne kadar- yardı". Resulullah (a.s.) devam ederek şöyle dedi; "Kalbimi çıkardı, sonra iman dolu altın bir leğen getirildi ve kalbimi yıkadı. Sonra da iç organlarımı yıkadı. Daha sonra onları yerine koydu..."

Bu hadislerden elde edeceğimiz bir şey varsa o da ilahi inayetin Hz. Muhammed (a.s.) gibi mümtaz bir insanı diğer insanlarda mevcut küçük vesveselerden koruduğu, ona sahip çıkıp terketmediği, yalnız bırakmadığıdır. Kötülük dalğalarının her tarafı doldurduğu dünya hayatı içinde, bazı kalbler bu dalgalara kapılacak ve etkisi altıda kalacaklardır. Yalnız Peygamber kalbleri -Allah'ın muhafazası ile- bu kirli cereyanlara kapılmayacak ve sarsılmayacaktır. Çünkü yüce Allah onları, günahların pisliğinden korumuş ve kollamıştır.

el-Kastalani 'el-Mevahib' adlı eserinde bu konuda şunları kaydeder:

"Rivayetlerden öyle anlaşılıyor ki, Resulullah (a.s.)'in bu şekilde göğsünün yarılması (şakkus sadr) olayı nübüvvet alametleridir. Ve çocukluk döneminde bir kaç kez tekrar etmiştir. Bu olaylar peygamberlerin (a.s.) bi'setten önce de mucize göstermeleri, nübüvvet alametleri olması sebebiyle caiz ve mümkündür."

Ulema, insanda maddi bir kalbin bulunduğunu ve bu kalb vasıtasıyla insanın iman ve küfrün, umut ve korkunun, sevgi ve nefretin yeri olan hakiki kalble bir nevi irtibat kurduğunu zikreder. -Her ne kadar kalbde ve kalbin üzerinde meydana gelen bu olaylar, Hz. Muhammed (a.s.) tarafından hissedilmiş olsa bile- şüphe yok ki, bu maddi bir yarılma (şakkus-sadr) olayı, gaybi hakikatlerden biri olan ikinci kalbe yöneliktir. İşte hastalanan, üzerinde bir takım sıkıntılar toplanan ve utanma duygusuna kapılan kalp, bu kalbdir.

Nübüvvetten, yani teklife muhatab olmadan önce, şakkus-sadr olayının tekrar etmesi de, Hz. Muhammed (a.s.)'ın kalbinin vahye hazırlık ve ıslah bakımından özel bir hal üzere kalmasında Allahın iradesinin varlığına işaret edilmiştir. Bu husus, kalblerin en temizinin dahi saf ve temiz olarak devam etmesi için sebeblere hakim olan Allah'ın inayetine muhtaç olduğunu ifade eder. Ayrıca bu olayın İsra ve Mi'rac hadisesinden önce tekrarlanmasında kalbî makamlardan bir kısmının, kalb temizliğinin artmasına ihtiyaç duyduğuna işaret edilmektedir.

NEBİ (A.S)'NİN KOYUN GÜTMESİ

٢٧ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : «مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلاَّ رَعَى الْغَنَمَ» فَقَالَ أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ».

27- **Buhari**'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Nebi (a.s.):

"Allah'ın gönderdiği hiç bir peygamber yoktur ki koyun gütmüş olmasın.." buyurdu. Bunun üzerine ashabı:

"(Ya Resulullah) sen de mi?" diye sordular da Resul-i Ekrem:

"Evet, ben de Kararit mevkiinde Mekke ehlinin koyunlarını güderdim" buyurdu."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Koyun gütmenin hikmeti:

Hafız İbn Hacer 'Feth'ul-Bâri' adlı eserinde, ulemanın bu konuda şunları söylediğini kaydeder:

"Peygaberlerin, nübüvvetden önce koyun gütmek suretiyle Allah (c.c.) tarafından ta'lim edilmesindeki hikmet, istikbalde mükellef olacakları, ümmetin işlerini idare ve nübüvvet vazifesini ikameye bir alıştırmadır. Çünkü hayvanlarda bir arada bulunmaları, onlara hilm ve şefkat kazandırır. Zira koyunları idare

---

27- el-Buhari, 4/441, 37 - Kitabül İcare, 2-Resul-i Ekrem'in Kararit mevkinde koyun gütmesi babı. Bu hadisin benzerini İbn Mace de tahriç etmiştir. (2/727), 12- Kitabüt Ticare 5-Lafızda az bir değişiklik ile sanaatlar babı.

etmeye, merada dağıldıktan sonra toplamaya, bir otlaktan diğerine taşımaya, yırtıcı ve hırsız gibi düşmanlara karı müdafaa etmeye sabrettikleri ve az çok değişik olmakla beraber tabiatlarının farklılığını ve merhamete muhtaç olduklarını anladıkları zaman, bütün bunlardan ümmetlerinden gelecek eziyetlere karşı sabretme alışkanlığı kazanır, tabiatlarının değişik ve akıllarının birbirinden farklı olduğunu anlarlar. Böylece onların bozulan yönlerini tamir ve zayıflarına merha-met eder, onlarla güzel anlaşırlar. Dolayısıyla bunun meşakkatine katlanmaları, aynı şeyi ilk defa düzenlemiş olmalarından daha kolay olur. Çünkü hayvanları idare etmeleri onlara bu hususta tedrici bir tecrübe kazandırmış olur. Bu husus için koyunun seçilmesinin sebebi ise, bu mübarek hayvanın sâir hayvanlardan daha mûnîs, fıtraten daha zayıf ve meradaki hayatı itibariyle deve ve sığırdan daha ziyade dağılmaya meyyal olmasındandır. Üstelik deve ve sığırın bağlanması mümkün iken koyun için böyle bir şey düşünülemez. Diğer taraftan koyunlar, dağınık yaşamaya meyyal olmakla beraber diğer hayvanlardan daha çabuk teslim olurlar, itaat ederler."

Resulullah (a.s.)'ın, ekrem-i mahlukat olduğunu bildiği halde, zatını çobanlıkla tavsif etmesi, Rabbine karşı tevazu göstermesi; ve Rabbinin kendisinden ve kardeşleri olan sair enbiya (a.s.)'nın üzerindeki nimetlerini açıkça ifade etmeye bir işarettir.

2- Rızık elde etme vasıtalarına sarılma:

Rızık elde etme konusunda sebeblere sarılmak ve sebeblere sarılmayı bırakmamaktan bahsetmekte ve bunlardan herbirinin yerli yerinde yapılmasının gerektiğini söylemektedirler. İşte Resulullah (a.s.)'in sîreti bu idi. Zira O'nun nübüvvetten önceki hayatı, rızık temin etmek için sürekli çalışmakla geçmiştir. Koyun ve deve gütmekten ticarete ve ortaklığa varıncaya kadar hepsini yapmıştır. Aynı şekilde bu durum nübüvvetinden sonra da bir müddet devam etmiştir. Nihayet İslami davet, bu tür çalışmalardan ayrı kalmasını gerektirmiştir. O'nun iaşe temini noktasındaki sebebleri terk etmesi de gene en mükemmel bir şekilde olmuştur.

Hayber arazisi fethedilinceye kadar Nebi (a.s.)'nin rızık konusunda belli bir kazancı bulunmuyordu. O, zühd, iffet ve tevekküle sarılıyordu. Dolayısıyla O'nun hem rızık elde etme vasıtalarına tevessülü hem de bunu terk etmesi hâli nübüvvetinin alemetlerindendi.

NEBİ (A.S)'NİN Bİ'SETTEN ÖNCE DAHİ ŞANINA LEKE GETİRECEK ŞEYLERDEN MASUM OLUŞU

KABE'NİN BİNA EDİLMESİ VE PEYGAMBER (AS.)'İN AVRET MAHALLİNİN AÇILMASINDAN MASUM OLMASI

٢٨ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ اَبِى الطُّفَيْلِ، قَالَ: لَمَّا بُنِىَ الْبَيْتُ كَانَ النَّاسُ يَنْقُلُونَ الْحِجَارَةَ وَالنَّبِىُّ ﷺ يَنْقُلُ مَعَهُمْ، فَاَخَذَ الثَّوْبَ وَوَضَعَهُ عَلَى عَاتِقِهِ فَنُودِيَ: لاَتَكْشِفْ عَوْرَتَكَ، فَاَلْقَى الْحَجَرَ وَلَبِسَ ثَوْبَهُ.

28- Hakim'in, Ebu't-Tufeyl (r..a)'den rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Kâbe bina edilirken insanlar taş getiriyor, Resulullah (a.s.) da onlarla birlikte taş taşıyordu. (Taş omuzunu acıtmasın diye) izârını çıkarıp omuzuna koymuştu. Tam o sırada "Avret mahallini açma diye nida edilmiş" Peygamber (a.s.)'de hemen taşı bırakmış ve izarını giyinmişti."

٢٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: لَمَّا بُنِيَتِ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِىُّ ﷺ وَعَبَّاسٌ يَنْقُلاَنِ الْحِجَارَةَ، فَقَالَ عَبَّاسٌ لِلنَّبِىِّ ﷺ : اِجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ يَقِكَ مِنَ الْحِجَارَةِ، فَخَرَّ اِلَى الْاَرْضِ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ اِلَى

28- el-Müstedrek, 4/179, Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sened yönünden sahih olduğu halde onlar bunu sahihlerinde rivayet etmediler" demiş ve bunu Zehebi de kabul etmiştir.

السَّمَاءِ، ثُمَّ اَفَاقَ فَقَالَ: «إِزَارِي إِزَارِي»، فَشُدَّ عَلَيْهِ إِزَارُهُ.

29- Buhari, Cabir İbn-i Abdullah (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Cabir der ki:

"Kâbe bina edilirken Peygamber (a.s.) ile Abbas taş getirmeye gittiler. Abbas, Peygamber (a.s.)'e:

"Taşlardan seni koruması için esvabını omuzuna koy" dedi. (O da öyle yaptı) fakat derhal yere düştü ve gözleri semaya dikildi. Sonra ayılarak, "Esvabımı ver, esvabımı" dedi. Abbas da üzerine esvabını kuşattı."

Hafız İbn-ul-Hacer 'Feth'ul-Bâri'de benzeri bir rivayette *"Bundan sonra bir daha çıplak olarak görülmedi"* şeklinde varid olduğunu söylemiştir.

NEBİ (A.S.)'NİN CAHİLİYYE İŞLERİNDEN KORUNMASI

٣٠ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَاهَمَمْتُ بِمَا كَانَ اَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يُهِمُّونَ بِهِ إِلاَّ مَرَّتَيْنِ مِنَ الدَّهْرِ، كِلاَهُمَا يَعْصِمُنِي اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُمَا، قُلْتُ لَيْلَةً لِفَتىً كَانَ مَعِيَ مِنْ قُرَيْشٍ فِي اَعْلَى مَكَّةَ فِي اَغْنَامٍ لاَهْلِهَا تُرْعَى: اَبْصِرْ لِي غَنَمِي حَتَّى أَسْمُرَ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ بِمَكَّةَ كَمَا تَسْمُرُ الْفِتْيَانُ قَالَ: نَعَمْ، فَخَرَجْتُ فَلَمَّا جِئْتُ اَدْنَى دَارٍ مِنْ دُورِ مَكَّةَ سَمِعْتُ غِنَاءً وَصَوْتَ دُفُوفٍ وَزَمْرٍ فَقُلْتُ: مَا هٰذَا؟ قَالُوا فُلاَنٌ تَزَوَّجَ فُلاَنَةً لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَزَوَّجَ اِمْرَأَةً، فَلَهَوْتُ بِذٰلِكَ الْغِنَاءِ وَالصَّوْتِ حَتَّى غَلَبَتْنِي عَيْنِي فَنِمْتُ فَمَا اَيْقَظَنِي اِلاَّ مَسُّ الشَّمْسِ، فَرَجَعْتُ فَسَمِعْتُ مِثْلَ ذٰلِكَ فَقِيلَ لِي مِثْلُ مَاقِيلَ لِي فَلَهَوْتُ بِمَا سَمِعْتُ وَغَلَبَتْنِي عَيْنِي فَمَا اَيْقَظَنِي اِلاَّ مَسُّ الشَّمْسِ. ثُمَّ رَجَعْتُ اِلَى صَاحِبِي فَقَالَ: مَا فَعَلْتَ فَقُلْتُ: مَافَعَلْتُ شَيْئًا. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «فَوَاللَّهِ مَا هَمَمْتُ بَعْدَهَا اَبَدًا بِسُوءٍ مِمَّا يَعْمَلُ اَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ حَتَّى اَكْرَمَنِي اللَّهُ تَعَالَى بِنُبُوَّتِهِ».

29- Buhari, 7/145, 63-Kitabü Menakıb-il-Ensar, 25- Kabe'nin bina edilmesi babı. Müslim, 1/268, 3-Kitabül-Hayz, 19- Kazayı hacet için örtülecek şey babı.

30- Hâkim'in, Ali İbn-i Ebi Talib (r.a.)'den rivayetine göre Ali (r.a.): "Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini işittim" demiştir:

"Cahiliyye çağında yaşayan insanların yaptıkları işlere ömrüm boyunca iki defadan başka asla teşebbüs etmedim. Her defasında da Allah (onlarla benim arama girip) beni onlardan alıkoymuştur. Bir gece Mekke'nin yukarı taraflarında benimle birlikte Mekkelilerin koyunlarını güden Kureyşli gence:

"Benim koyunlarıma baksan da ben de bu gece Mekke'ye gidip gençlerin yaptığı gibi gece sohbetlerine katılsam" dedim. Genç:

"Olur (istediğin gibi yap)" dedi. Ben de bunun için yola çıktım. Mekke'nin girişindeki en yakın eve geldiğimde def ve çalgı sesleriyle karışık bir şarkı duydum, da:

"Bu nedir?" diye sordum.

"Kureyşli falan adamın kızı falan kadın ile falan adamın düğünü" dediler. Bunun üzerine bu sesle beraber şarkıyı dinlemek amacıyla oyalandım. Neticede gözlerim yorgun düştü de sabah güneşinin sıcaklığını hissedinceye kadar oracıkta uyuya kaldm. Uyanınca arkadaşımın yanına döndüm (ve olanları ona anlattım.) Başka bir gece yine arkadaşımdan izin alarak Mekke'ye geldim ve ilk gece duyduğum şeylerin aynısını yine duydum. (Sorduğumda da) daha önceki söyleyenler gibi söylendi. Bunun üzerine duyduğum seslerle oyalandım. Yine gözlerim yorgun düştü de sabah güneşinin sıcaklığını hissedinceye kadar oracıkta uyuya kaldım. Sonra arkadaşımın yanına döndüm. Arkadaşım bana: "Ne yaptın?" dedi. Ben de "hiç bir şey yapmadım" dedim. Resulullah (a.s.) devam ederek "Bu başıma gelenler sebebiyle Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra Allah beni peygamberlikle şereflendirinceye kadar cahiliyye insanlarının yaptıkları kötü işlerden hiç birisine ebediyen teşebbüs etmedim" buyurdu."

Bir Açıklama

Bu hadisi şerifler Allah Tealanın, Resulünü (a.s.), onun yüce tabiatına ve yüce sîretine aykırı olan herşeyden muhafaza buyurmuş ve apaçık olaylarla korumuş ve kollamış olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ise, büyük davaları omuzlayacak olanların tabiatlarında cahiliyye insanlarının yaptığı bu gibi çirkin işlere ilgi duymalarını önlemek ve onların şanına layık bir şekilde hayat sürmelerini sağlamak içindir.

30- el-Müstedrek, 2/245, Hakim: "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahih olup Buhari ve Müslim onu rivayet etmedi" demiş ve Zehebi de bunu kabul etmiştir. Fakat bazı muhaddisler bu hadisi zayıf saymışlardır.

NEBİ (A.S.)'NİN HILFU'L-FUDUL (FAZİLETLER ANLAŞMASIN)A KATILMASI

٣١ــ رَوَىٰ ابْنُ سَعْدٍ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَا أُحِبُّ اَنَّ لِي بِحِلْفٍ حَضَرْتُهُ بِدَارِ ابْنِ جُدْعَانَ حُمْرَ النَّعَمِ وَاَنِّي أَغْدِرُ بِهِ، هَاشِمٌ وَزُهْرَةُ وَتَيمٌ، تَحَالَفُوا اَنْ يَكُونُوا مَعَ الْمَظْلُومِ مَا بَلَّ بَحْرٌ صُوفَةً، وَلَوْ دُعِيتُ بِهِ لأَجَبْتُ، وَهُوَ حِلْفُ الْفُضُولِ». قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ: وَلاَ نَعْلَمُ اَحَدًا سَبَقَ بني هَاشِمٍ بِهٰذَا الْحِلْفِ.

31- İbn Sa'd'ın Cübeyr İbn Mut'im (r.a.)'den rivayetine göre Cübeyr (r.a.) şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.): Abdullah İbn Cüdân'ın evinde iştirak ettiğim bir anlaşmayı kırmızı kırmızı develeri bana verseniz gene de bozamam. Bu anlaşmayı yapanlar Haşim, Zühre ve Teymoğullarıdır. Bunlar ebeddiyen mazlumun yanında olacaklarına dair anlaşarak birbirlerine söz verdiler. Bugün de öyle bir anlaşmaya davet edilseydim hiç tereddüd etmeden icâbet ederdim. İşte bu anlaşma Hılfu'l Fudul'dur" buyurdular.

Muhammed İbn Umer *"Beni Hâşimden daha önce böyle bir anlaşma yapan hiç bir kimseyi bilmiyoruz"* demiştir.

Bir Açıklama

İbnü Hişam bu konuda şu açıklamada bulunmuştur: *"Hıl-fu'l-Fudul, Ficar*

31- İbn-ü Sâd, (bu hadisi) et-Tabakat'ında (1/128) Muhammed bin Ömer tarikiyle Muhammed bin Abdullah ez-Zuhri'den, o da Talha bin Abdullah bin Avf bin Abdurrahman bin Ezher'den, o da Cübeyr bin Mut'im (r.a.)'dan rivayet etmiştir.

harbinden sonra olmuştur. Çünkü Ficâr harbi şaban ayında oldu. Hılful-Fudul ise Nebi (a.s.)'ın peygamber olarak gönderilmesinden yirmi sene önce zilkade ayında yapılmıştır."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Üstad el-Gazzali, Hılfu'l-Fudul (faziletlerin muhafazası anlaşması) konusunda şunları kaydetmektedir:

"Hılful fudul'a gelince, hayat sahifeleri ne kadar kararmış olursa olsun, kötülükleri ne kadar artarsa artsın, hayatın şeref manalarıyla titreyen, kahramanlık ve iyilik için koşan faziletli insanlardan hali olmadığının bir delilidir.

Cahiliyyenin o gafil çağlarında hayır sahiplerinden bir kaç insan kalkıp aralarında adaletin kabulü ve haksızlıkların ortadan kaldırılması ve buna benzer kaybolmuş faziletlerin harem toprağında yenilenmesi üzerine anlaşıyorlar."

2- Acaba bugün bir kısım müslümanların bir araya gelerek 'Hılfu'l-Fudul' anlaşması gibi bir anlaşmayı gerçekleştirmeleri caiz midir? Aynı şekilde müslümanların, kendilerinden başkalarıyla Hılfu'l-Fudul'a benzer bir ahidleşmeyi taahüd etmeleri caiz olabilir mi?

Muhakkak ki Allah *"Ey iman edenler... iyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın"(1)* ayet-i celilesi ile müslümanlar üzerine iyilik, takva ve fenalıklardan sakınma hususunda yardımlaşmayı farz kılmıştır. Bunun için bir kısım müslümanların bu gibi konularda bir araya gelerek, birbirleriyle bir akid yapmaları caizdir. Çünkü bu anlaşma, zulüm ve azgınlık amacıyla diğer müslümanlara karşı yönceltilmiş bir çeşit hizipciliğe dönüşmek suretiyle Mescid-i Dırar meselesine benzemediği müddetçe, şer'an caiz olan bir husus tekid etmekten ibarettir. Müslümanların herhangi bir zulmü ortadan kaldırmak, yahud bir zalime karşı durmak üzere kendilerinden başkalarıyla anlaşmalarına gelince, bununla hâlde ve istikbalde islamın ve müslümanların maslahatını mulahaza ediyor olmaları şartıyla onlar için böyle bir anlaşma da caiz olur. Bu hadisi şerif, bu hususta bir delildir. Bu hadisdeki işaret Resulullah (a.s.)'ın İslamdan sonra dahi kendisini böyle bir anlaşmaya çağıranlara icabet etmeye hazır olduğunu bildirmesidir.

---

1) Maide Suresi: 2

NEBİ (AS.)'NİN HZ. HATİCE (R.A.)'NİN YANINDA ÜCRETLE ÇALIŞMASI VE DAHA SONRA ONUNLA EVLENMESİ

٣٢ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: اِسْتَأْجَرَتْ خَدِيجَةُ ــ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهَا ــ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَفْرَتَيْنِ إِلَى جَرَشٍ، كُلُّ سَفْرَةٍ بِقَلُوصٍ.

32- Hakim, Cabir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hatice (r.a.), Peygamber (a.s.)'i her bir seferi bir dişi deve mukabilinde olmak üzere ücretle iki defa Çereş'e ticarete gönderdi."

٣٣ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ــ أَوْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ــ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْعَىٰ غَنَمًا، فَاسْتَعْلَىٰ الْغَنَمَ فَكَانَ فِي الْإِبِلِ، هُوَ وَشَرِيكٌ لَهُ. فَأَكْرَيَا أُخْتَ خَدِيجَةَ، فَلَمَّا قَضَوْا السَّفَرَ بَقِيَ لَهُمْ عَلَيْهَا شَيْءٌ، فَجَعَلَ شَرِيكُهُمْ يَأْتِيهَا فَيَتَقَاضَاهُمْ، وَيَقُولُ لِمُحَمَّدٍ: اِنْطَلِقْ فَيَقُولُ: اِذْهَبْ أَنْتَ فَإِنِّي أَسْتَحِي. فَقَالَتْ مَرَّةً وَأَتَاهُمْ: فَأَيْنَ مُحَمَّدٌ؟ قَالَ: قَدْ قُلْتُ لَهُ، فَزَعَمَ أَنَّهُ يَسْتَحِي. فَقَالَتْ: مَارَأَيْتُ رَجُلاً أَشَدَّ حَيَاءً وَلاَ أَعَفَّ وَلاَ وَلاَ، فَوَقَعَ فِي نَفْسِ أُخْتِهَا خَدِيجَةَ، فَبَعَثَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: ائْتِ أَبِي فَاخْطُبْنِي. قَالَ: أَبُوكِ رَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ، وَهُوَ لاَيَفْعَلُ. قَالَتْ: اِنْطَلِقْ فَالْقَه فَكَلَّمَهُ

32- el-Müstedrek, 3/182 Hakim: Bunun isnadı sahih bir hadis olduğunu fakat Buhari ve Müslim'in onu rivayet etmediklerini söyledi. Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

***ÇEREŞ:** Halen Ürdün'ün kuzeyinde bulunan bir şehrin çarşısına verilen isimdir.*

فَأَنَا أَكْفِيكَ، وَائْتِ عِنْدَ سُكْرِهِ. فَفَعَلَ، فَأَتَاهُ فَزَوَّجَهُ، فَلَمَّا أَصْبَحَ جَلَسَ فِي الْمَجْلِسِ، فَقِيلَ لَهُ: أَحْسَنْتَ زَوَّجْتَ مُحَمَّدًا. فَقَالَ: أَوَ قَدْ فَعَلْتُ. قَالُوا: نَعَمْ. فَقَامَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ قَدْ زَوَّجْتُ مُحَمَّدًا وَمَا فَعَلْتُ. قَالَتْ: بَلَى فَلَا تُسَفِّهَنَّ رَأْيَكَ فَإِنَّ مُحَمَّدًا كَذَا. فَلَمْ تَزَلْ بِهِ حَتَّى رَضِيَ، ثُمَّ بَعَثَتْ إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ بِوَقِيَّتَيْنِ مِنْ فِضَّةٍ، أَوْ ذَهَبٍ وَقَالَتْ: اِشْتَرِ حُلَّةً وَاهْدِهَا لِي وَكَبْشًا وَكَذَا وَكَذَا، فَفَعَلَ.

33- Taberani, Cabir İbn Semüre (r.a.) yahud Nebi (a.s.)'nin ashabından bir kimseden şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Nebi (a.s.) koyun güderdi. Sonra koyun (gütme işin)i bıraktı ve bir ortağıyla beraber kervan işletmeye başladı. Nihayet Hatice (r.a.)'nin kızkardeşi Esma namına, ortağıyla beraber ücretle ticari seferlere çıktılar. Seferlerini tamamlayınca Esma (r.a.) üzerinde bir miktar alacakları kalmıştı. Bu sebeble Resulullah (a.s.)'ın ortağı, Esma (r.a.)'dan alacaklarını istemeye başladı. (Ravi devamla der ki) *ortağı Resulullah'a "(Bu sefer de) sen git iste" diyormuş. Peygamber (a.s.): "Sen kendin gidiver çünkü ben alacağımızı istemekten haya ederim" diye cevap veriyormuş.*

Bir defasında Esma (r.a.) onlara gelerek "Muhammed (a.s.) nerede?" diye sordu. Adam:

"O'na git da alacağımızı iste" dedim. O da "bundan haya edeceğini" söyledi dedi. Bunun üzerine Esma (r.a.):

"Ben ondan daha hayalı, daha iffetli ve daha mükemmel bir insan görmedim" dedi. Derken Hatice'nin kız kardeşinin aklına Hz. Muhammed'(a.s.)'in Hatice ile evlenmesi düştü ve bu niyetini Hatice'ye anlattı. Hatice de Resulullah (a.s.)'a haber göndererek:

"Babama git ve beni ondan iste" dedi. Resulullah (a.s.):

"Baban zengin bir kimsedir. Bu dediğini yapmaz" diye cevap verdi. Hatice (r.a.):

"Sen git, onunla buluşup konuş, ben sana kefilim. Ona sarhoş olduğu sırada git" diye de tembih etti. Hz. Muhammed (a.s.) de dediği gibi yaptı. Hz. Hati-

---

33- Haysemî, bu hadisi Taberani ve Bezzar'ın rivayet ettiğini, Taberani'nin ricalinin Ebu Halid el-Valebi müstesna, sahih hadis ravilerinin şartına uygun olduğunu söylemiştir. Ebu Halid ise "Sikadır", yine Bezzar'ın ravileri de "sahih ve hadis ravilerinin şartına uygundur", ancak şeyhi Ahmed bin Yahya es-Sufi bundan müstesna. O "sikadır" demiştir. Bakınız 'Mecmauzzevaid', 9/221 'Kitabulmenakıb', Muveylidin kızı Hatice'nin fazileti babı.

ce (r.a.)'nin babasına gidip onu babasından istedi. Babası da Hatice (r.a.)'yi ona nişanladı. Sabah olup da insanların meclisine gelince ona:

"Hatice'yi Muhammed'e nişanlamakla iyi yaptın" dediler. Babası:

"Ben gerçekten bunu yaptım mı?" dedi. Mecliste bulunanlar:

"Evet" dediler. Bunun üzerine babası hemen kalkıp Hatice'nin yanına gitti ve Hatice (r.a.)'ye:

"İnsanlar benim, seni Muhammed (a.s.) ile nişanladığımı söylüyorlar, halbuki ben böyle bir şey yapmadım" dedi. Hatice (r.a.):

"Evet, bunu yaptın. Şimdi bu yaptığından vazgeçme. Çünkü Muhammed konum itibariyle böyle böyle bir insandır" dedi. Sonra fazla sürmedi babası da razı oldu. Bundan sonra Hatice (r.a.) Muhammed (a.s.)'e iki vekiyye (ki bir vekiyye 14 dirhemdir) gümüş yahud altın göndererek:

"Güzel bir elbise alarak bana hediye et. Sonra (düğün için) bir koç ile şunları şunları al" dedi. Peygamber (a.s.) de öyle yaptı"

٣٤ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ فِيمَا يَحْسَبُ حَمَّادٌ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ ذَكَرَ خَدِيجَةَ، وَكَانَ اَبُوهَا يَرْغَبُ عَنْ اَنْ يُزَوِّجَهُ، فَصَنَعَتْ طَعَامًا وَشَرَابًا، فَدَعَتْ اَبَاهَا وَنَفَرًا مِنْ قُرَيْشٍ، فَطَعِمُوا وَشَرِبُوا حَتَّى ثَمِلُوا. فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: اِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِاللّٰهِ يَخْطُبُنِي فَزَوِّجْنِي اِيَّاهُ. فَزَوَّجَهَا اِيَّاهُ، فَخَلَعَتْهُ وَاَلْبَسَتْهُ حُلَّةً، وَكَذٰلِكَ كَانُوا يَفْعَلُونَ بِالْآبَاءِ. فَلَمَّا سُرِيَ عَنْهُ سُكْرُهُ نَظَرَ فَاِذَا هُوَ مُخَلَّقٌ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ. فَقَالَ: مَا شَأْنِي؟ مَا هٰذَا؟ قَالَتْ: زَوَّجْتَنِي مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِاللّٰهِ. فَقَالَ اَنَا اُزَوِّجُ يَتِيمَ اَبِي طَالِبٍ اِلاَّ لَعَمْرِي. قَالَتْ خَدِيجَةُ: اَلاَ تَسْتَحِيي، تُرِيدُ اَنْ تَسْفِهَ نَفْسَكَ عِنْدَ قُرَيْشٍ، تُخْبِرُ النَّاسَ اَنَّكَ كُنْتَ سَكْرَانَ. فَلَمْ تَزَلْ بِهِ حَتَّى رَضِيَ.

34- Taberânî, Abdullah ibn Abbas tarikiyle Hammad (r.a.)'ın "Ben şöyle zannediyordum" dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.), Hz. Hatice (r.a.) ile nişanlanmışlar. Fakat Hatice'nin babası, Resulullah (a.s.)'in Hatice'yle evlenmesine yanaşmıyormuş. Bu sebeble

---

34- Haysemi, "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. İkisinin ricali de sahih hadis ravilerinin vasıflarına uygundur" denmektedir. Bakınız: "Mecmauzzevaid": (9/220) 'Kitabu'l-Menakib'; Huveylid'in kızı Hatice'nin fazileti babı. Hadis için bakınız:Ahmed Müsned: 1/312

Hatice yiyecek ve içecek bir takım şeyler hazırlamış. Sonra Kureyş'ten bir takım kimselerle beraber babasını davet etmiş. Davetliler, sarhoş oluncaya kadar yemiş, içmişler, sonra Hatice, babasına:

"Muhammed İbn Abdullah bana evlilik teklifinde bulunuyor, beni onula nişanla" demiş. Bunun üzerine babası da onu Peygamber (a.s.) ile evlendirmiştir. Hatice babasının elbiselerini çıkarıp ona yeni ve güzel bir elbise giydirmiş - Cahiliyye kadınları düğün ve nişan merasimlerinde babalarına böyle yaparlardı- Babası; sorhoşluğu geçip de ayılınca; bakmış ki bir de ne görsün üzerinde yeni bir elbise var. Sonra:

"Bana ne oldu? Bu elbiseler de ne?" demiş. Hatice:

"Beni, Muhammed İbn Abdullah ile nişanladın" demiş. Bunun üzerine Hatice'nin babası şaşkın şaşkın:

"Ben seni Ebu Talib'in yetimi ile mi evlendiriyorum? Dinime yemin olsun ki ben bunu yapmam demiş". Hatice:

"Sen utanmıyor musun? İnsanlara (o esnada) sarhoş olduğunu söyleyerek Kureyş'in nazarında kendini küçük düşürmek mi istiyorsun?" demiş. Bunun üzerine o da razı olmuş."

Bir Açıklama

Vakidî şöyle demiştir: Bize göre ehli ilim arasında sabit olarak bilinen, Hz. Hatice (r.a.)'nin babası Huveylid İbn Esed'in, Ficar harbinden önce vefat ettiği ve Hz. Hatice (r.a.)'yi Resulullah (a.s.)'a amcası Amr İbn Esed'in nişanlamış olduğudur.

Hz. Hatice (r.a.)'nin Resulullah (a.s.) ile evlenmesi konusunda pek çok haber nakledilmektedir. Ancak biz, buraya, sadece bizim itimad ettiğimiz kaynaklarda zikrolunan rivayetleri aldık. Bazı kimseler bu rivayetlerde Hz. Hatice (r.a.)'nin babasını sarhoş ettiği ifadesi geçtiği için bu iki rivayete karşı garip hücumlarda bulunmuşlardır. Biz bunda hiç bir sakınca görmüyoruz. Bilakis bu husus Hz. Hatice (r.a.)'nin aklî dehasına ve durumu güzel idare edişine güzel bir örnektir. Çünkü o vakitte, cahiliyye adetleri hüküm sürmektedir. O dönemde ne helal, ne de haram diye bir şey bulunmamaktadır. Durum böyle olunca, bu iki haberin aralarını şöyle toparlayabiliriz: Bazan araplar amcaya baba diye hitap ederlerdi. Dolayısıyla bu iki rivayette geçen "baba" lafzıyla murad edilen Hz. Hatice (r.a.)'nin amcasıdır. Çünkü o dönemde babasının ölmüş olduğu tarihen sabittir.

NEBİ (A.S.)'NİN ÜSTÜN ZEKASI VE BİSETTEN ÖNCE EMİN LAKABIYLA ANILMASI

٣٥ــ رَوَىٰ الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ مَوْلاَهُ اَنَّهُ حَدَّثَهُ اَنَّهُ كَانَ فِيمَنْ يَبْنِي الْكَعْبَةَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، قَالَ: وَلِيَ حَجَرٌ اَنَا اَنَحَتُهُ بِيَدِي اَعْبُدُهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ تَعَالَى، فَاَجِيءُ بِاللَّبَنِ الْخَاثِرِ الَّذِي آنَفُهُ عَلَى نَفْسِي فَاَصُبُّهُ عَلَيْهِ فَيَجِيءُ الْكَلْبُ فَيَلْحَسُهُ ثُمَّ يَشْغُرُ فَيَبُولُ، فَبَنَيْنَا حَتَّى بَلَغْنَا مَوْضِعَ الْحَجَرِ، وَمَا يَرَى الْحَجَرَ اَحَدٌ، فَاِذَا هُوَ وَسَطَ حِجَارَتِنَا مِثْلَ رَأْسِ الرَّجُلِ يَكَادُ يَتَرَاءَى مِنْهُ وَجْهُ الرَّجُلِ، فَقَالَ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ: نَحْنُ نَضَعُهُ، وَقَالَ اٰخَرُونَ: نَحْنُ نَضَعُهُ فَقَالُوا: اِجْعَلُوا بَيْنَكُمْ حَكَمًا، قَالُوا اَوَّلُ رَجُلٍ يَطْلُعُ مِنَ الْفَجِّ. فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالُوا: اَتَاكُمُ الْاَمِينُ فَقَالُوا لَهُ فَوَضَعَهُ فِي ثَوْبٍ، ثُمَّ دَعَا بُطُونَهُمْ فَاَخَذُوا بِنَوَاحِيهِ مَعَهُ فَوَضَعَهُ هُوَ ﷺ .

35- İmam Ahmed'in Mücahid'den rivayetine göre, Mücahid (r.a.)'in Mevlası ona: Kendisinden cahiliyye döneminde Kâbe'yi bina edenler arasında bulunduğunu haber vererek şöyle demiştir:

"Benim kendi ellerimle yontup Allah'ı bırakarak ibadet ettiğim bir taş(tan put)um vardı. Beğenmediğim, bozulup koyulaşmış sütü getirir onun üzerine dö-

---

35- Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel; Müsned'inde rivayet etmiştir. 3/435 Haysemi 'Mecma'ında: "Bu hadisin senedinde Hilal İbn Cenab vardır. O sika olmakla beraber hakkında konuşulmuştur. Geri kalan ravileri sahih hadis ravilerinin vasfına uygundur" demiştir.

kerdim. Sonra köpeğ(im) gelir taşı yalar, sonra da ayağını kaldırarak üzerine işerdi". (Mücahid'in mevlası devamla der ki:) Biz Kâbe'yi bina ediyorduk. Nihayet Hacerü'l-Esved'in konulacağı seviyeye geldik. Taşı hiç kimse göremiyordu. Bir de baktım ki o getirdiğimiz taşların artasında adam kafası gibi duruyor. Neredeyse (parlaklığından kendisinde) insanın sureti görünüyordu. Derken Kureyşten bir kabile, "yerine biz koyacağız" diyor, bir başkaları ise "biz koyarız" diyorlardı. Sonra bunlar: "Aramızda hakem seçelim" dediler. (Bu fikir harkes tarafından kabul edilince) "Safa kapısından gelecek ilk zat hakem olsun" dediler.

Nihayet Nebi (a.s.) gelince: "İşte el-Emin geliyor" dediler. Sonunda meseleyi O'na arzettiler. Bunun üzerine Muhammed (a.s.) (emsalsiz dirayetini göstererek) Hacerül-Esvedi bir bez içerisine koydu. Sonra Kureyş'in bütün aşiretlerini çağırdı. Onlar da Resulullah ile beraber etrafından tuttular. Böylece Resul (a.s.) taşı yerine koymuş oldu."

٣٦ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ ــ فِي بِنَاءِ الْكَعْبَةِ ــ قَالَ: لَمَّا رَأَوُا النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَخَلَ قَالُوا: قَدْ جَاءَ الْاَمِينُ.

36- Tabarânî, Ali İbn Ebî Talib (k.v.)'dan -Kâbe'nin binası hakkında- şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İnsanlar Nebi (a.s.)'nin (Safa kapısından) girdiğini görünce: "Muhakkak ki el-Emin geliyor" dediler.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Kâbe binasının yenilenmesi olayında, Allah Teala'nın Resulünü zor ve çetin meseleleri en kolay ve en uygun bir metodla halletme hususunda böyle büyük bir meziyetle nasıl şereflendirdiğini gördüğümüz gibi, Resulullah (a.s.)'ın sîretindeki ilahi ihsan ve yardımın kemal noktasına ulaştığını da görürüz. Bu ilahi ikramı, O'nun hayatının her safhasında görmek mümkündür. İşte bu, O'nun risaletinin özelliklerinden bir özelliktir. Bu sebeble O'nun risaleti, en yakın bir yolla hakikatlerle buluşturan ve en kolay ve mükemmel bir üslupla zorlukları halleden bir risalet olmuştur.

36- el-Haysemî: "Bu hadisi Taberanî'nin 'el-Evsat'ında rivayet ettiğini ve Hafs İbn Ömer ed-Darir ile Halid İbn Ar'ara hariç Taberani'nin ricalinin sahih hadis ricaline uygun olduğunu ve bu iki ravinin ise sika olduklarını beyan etmiştir. Bakınız 'Mecmauz zevaid' 8/229 'Kitabu Alamatün-Nübüvve', Resulullah'ın nübüvvetten önce kendisiyle çağrıldığı isimler babı.

NEBİ (A.S.)'NİN BEREKETİ VE İNSANLARIN O'NA KARŞI SEVGİ VE GÜVENİ

٣٧ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ كَثِيرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَجَجْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَهُوَ يَرْتَجِزُ وَيَقُولُ:

رَبِّ رُدَّ إِلَيَّ رَاكِبِي مُحَمَّـــدًا رُدَّهُ إِلَيَّ وَاصْطَنِعْ عِنْـدِي يَـدًا

فَقُلْتُ: مَنْ هٰذَا؟ فَقَالُوا: عَبْدُالْمُطَّلِبِ بْنُ هَاشِمٍ، بَعَثَ بِابْنِ ابْنِهِ مُحَمَّدٍ فِي طَلَبِ إِبِلٍ لَهُ وَلَمْ يَبْعَثْهُ فِي حَاجَةٍ إِلاَّ أَنْجَحَ فِيهَا، وَقَدْ أَبْطَأَ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ مُحَمَّدٌ وَالإِبِلُ فَاعْتَنَقَهُ، وَقَالَ: يَابُنَيَّ لَقَدْ جَزِعْتُ عَلَيْكَ جَزَعًا لَمْ أَجْزَعْهُ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ، وَاللَّهِ لاَأَبْعَثُكَ فِي حَاجَةٍ أَبَدًا، وَلاَ تُفَارِقُنِي بَعْدَ هٰذَا أَبَدًا.

37- Hakim, Kindir İbn Said (r.a.)'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Cahiliyye döneminde Kabe'yi tavaf ediyordum. Aniden urcûze (tabir edilen) şiirler okuyarak beyti tavaf eden bir adam gördüm. Adam şöyle diyordu:

"Ey Rabbim! Yoldaşım Muhammedi bana geri gönder.

O'nu bana döndür da yanımda tutanacak bir dal yapıver"

Ben: "Bu adam kimdir?" diye sordum. Hacılar:

"Haşim'in oğlu Abdulmuttalib'dir. Torunu Muhammed'i, devesini aramak için gönderdi." Daha sonra torunu çıkıp geldi. Abdulmuttalib onu hemen bağrına bastırdı ve:

"Ey oğulcuğum şu anda senin için endişelenip korktuğum kadar asla hiçbir şey için endişelenip korkmadım. Allaha yemin ederim ki, ebeddiyen seni bir işe göndermeyeceğim. Bundan sonra sen de benim yanımdan ebediyyen ayrılmayacaksın" dedi."

Bir Açıklama

Bu hadisi, burada zikretmemizin sebebi, saadet, muhabbet ve şefkatin, Resulullah (a.s.)'ı nasıl kuşattığını; dolayısıyla O'nun saadet ve bereketini bütün in-

---

37- 'el-Müstedrek', 21603, Hakim: "Bu hadis Müslim'in şartına uygun olduğu halde Buhari ve Müslim onu rivayet etmemiştir." demekte ve Zehebi de bunu aynen onaylamaktadır.

sanların bildiğini, Hz. Muhammed (a.s.)'i tanıyan herkesin O'nu en saf, en yüce bir sevgiyle sevdiğini, küçüklük ve büyüklüğünde O'nunla düşüp kalkan herkesin kalbinin O'na karşı muhabbet ve güvenle dolduğunu bildirmektedir. Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretini yazan tarihcilerin belirttiğimiz hususlarda yoğunlaştığını ve konu üzerinde önemle durduklarını görmekteyiz.

٣٨ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ: لَقَدْ صَحِبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَبْلَ اَنْ يُوحٰى اِلَيْهِ.

38- Hakim, Suheyb (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Muhakkak ki ben, Resulullah (a.s.) ile O'na vahiy gelmezden önce sohbet ve ülfet ederdim."

Bir Açıklama

Bu hadisi çoğu kez karşımıza bir konu çıktığında, onu ispat etmek için zikrediyoruz. Peygamber olarak gönderilmeden önce Resulullah (a.s.)'ı tanıyan ve O'nunla düşüp kalkan insanların tamamı, nübüvvetinden sonra en kuvvetli ve en yüksek bir imanla O'na iman etmişlerdir. Bu konu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Suheyb bunlardan sadece bir tanesidir. Bu O'nun nübüvvetinin gerçekliğinden biridir. Zira Hz. Muhammed (a.s.)'in, peygamberlikten önceki hayatı O'na iman edilmeye layık olmamış olsaydı, O'nunla düşüp kalkan insanlar, kendisine bu derece kuvvetli bir imanla bağlanıp iman etmeyeceklerdi. İşte Hatice (r.a.), Zeyd (r.a.), Ebu Bekir (r.a.) ve daha niceleri... Bunun en bariz örnekleridir. (Allah hepsinden razı olsun).

37- 'el-Müstedrek', 3/400, Hakim: "Bu hadise isnad yönünden sahihdir." demiştir. Bunu Zehebî de kabul etmektedir.

NEBİ (A.S.)'NİN Bİ'SETİNİN TAKDİMİ

YENİ VE DOĞRU BİR DİN ARAYIŞLARI

٣٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عَمْرِو بْنَ نُفَيْلٍ بِاَسْفَلِ بَلْدَحَ قَبْلَ اَنْ يَنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ الْوَحْيُ، فَقُدِّمَتْ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ سُفْرَةٌ، فَاَبَى اَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا. ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: اِنِّي لَسْتُ آكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى اَنْصَابِكُمْ، وَلاَ آكُلُ اِلاَّ مَاذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ، وَاَنَّ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو كَانَ يَعِيبُ عَلَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ وَيَقُولُ: الشَّاةُ خَلَقَهَا اللّٰهُ، وَاَنْزَلَ لَهَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً، وَاَنْبَتَ لَهَا مِنَ الْاَرْضِ، ثُمَّ تَذْبَحُونَهَا عَلَى غَيْرِ اسْمِ اللّٰهِ، اِنْكَارًا لِذٰلِكَ وَاِعْظَامًا لَهُ.

39- **Buhari**'nin, Salim İbn Abdullah İbn Ömer (r.a.)'den rivayetine göre:

Nebi (a.s.) (Nübüvvet ve) vahiy gelmezden önce, Beldah vadisinin(1) alt tarafında Zeyd İbn-i Amr İbn-i Nüfeyl ile buluşmuştu. Bu sırada Nebi (a.s.)'ye (Kureyş tarafından) bir sofra takdim edilince Resulullah (a.s.) kendine takdim edilen yemeği yemedi ve Zeyd'e ikram etti. Ama Zeyd de yemedi. Sonra Zeyd (Kureyş'e karşı) "Ben sizin putlarınız adına kestiğiniz hayvanların etlerinden yemem, ancak yalnız üzerine Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etini yerim" dedi. Abdullah İbn-ü Ömer rivayetine devamla der ki: *"Muhakkak ki,*

---

39 - Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 7/142-143. 63-'Kitabul-Menakıb', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

1) Beldah: Mekke'de Tenim yolu üzerinde bir yerin adıdır. Onun bir vadi olduğu da söylenir.

Zeyd İbn-i Amr, Kureyşlileri, hayvanları kesme usulleri konusunda ayıplar ve şöyle derdi:

"Koyunu Allah yaratmıştır. Gökten onlar için su indirmiş ve yerden ot bitirmiştir. Sonra siz (Allah'ın yarattığı, besleyip büyüttüğü) bu hayvanları Allah'ın isminden başka bir isim anarak kesiyorsunuz. Bu, akla ve insafa sığar mı?" derdi."

٤٠ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ قَالَ مُوسَى: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِاللَّهِ ــ وَلاَ أَعْلَمُهُ إِلاَّ تَحَدَّثَ بِهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ــ أَنَّ زَيْدَ بْنَ عَمْرِو بْنَ نُفَيْلٍ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ يَسْأَلُ عَنِ الدِّينِ وَيَتْبَعُهُ، فَلَقِيَ عَالِمًا مِنَ الْيَهُودِ فَسَأَلَهُ عَنْ دِينِهِمْ فَقَالَ: إِنِّي لَعَلِّيٌ أَنْ أَدِينَ دِينَكُمْ فَأَخْبِرْنِي. فَقَالَ: لاَتَكُونُ عَلَى دِينِنَا حَتَّى تَأْخُذَ بِنَصِيبِكَ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ. قَالَ زَيْدٌ: مَا أَفِرُّ إِلاَّ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ، وَلاَ أَحْمِلُ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ شَيْئًا أَبَدًا وَأَنِّي أَسْتَطِيعُهُ؟ فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلَى غَيْرِهِ؟ قَالَ: مَا أَعْلَمُهُ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ حَنِيفًا، قَالَ زَيْدٌ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ: دِينُ إِبْرَاهِيمَ؛ لَمْ يَكُنْ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا، وَلاَ يَعْبُدُ إِلاَّ اللَّهَ. فَخَرَجَ زَيْدٌ فَلَقِيَ عَالِمًا مِنَ النَّصَارَى، فَذَكَرَ مِثْلَهُ فَقَالَ: لَنْ تَكُونَ عَلَى دِينِنَا حَتَّى تَأْخُذَ بِنَصِيبِكَ مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ. قَالَ: مَا أَفِرُّ إِلاَّ مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ، وَلاَ أَحْمِلُ مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ وَلاَ مِنْ غَضَبِهِ شَيْئًا أَبَدًا، وَأَنِّي أَسْتَطِيعُ؟ فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلَى غَيْرِهِ؟ قَالَ: مَا أعلمه إِلاَّ أَنْ يَكُونَ حَنِيفًا، قَالَ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ: دِينُ إِبْرَاهِيمَ، لَمْ يَكُنْ يَهُودِيًّا وَلاَ نَصْرَانِيًّا وَلاَ يَعْبُدُ إِلاَّ اللَّهَ. فَلَمَّا رَأَى زَيْدٌ قَوْلَهُمْ فِي إِبْرَاهِيمَ ــ عَلَيْهِ السَّلاَمُ ــ خَرَجَ فَلَمَّا بَرَزَ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: اَللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ أَنِّي عَلَى دِينِ إِبْرَاهِيمَ.

40- Buhari, Musa (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Musa, bana Salim İbn Abdullah (r.a.) şöyle haber verdi ve dedi ki:

"Onun bunu Amr İbn Nufeyl'den başkasından haber verdiğini bilmiyorum" dedi.

"Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl, din aramak ve bulduğu dine tabi olmak için Şam'a gitmişti. Orada bir yahudi bilgini ile buluştu. Zeyd, yahudi bilginden dinleri hakkında bilgi isteyerek şöyle dedi:

---

40 - Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 7/142-143. 63-'Kitabul-Menakıb', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

"Belki dininizi kabul ederim, bu yüzden bana dininiz hakkında bilgi veriniz" Bunun üzerine yahudi bilgin:

"Allah'ın gazabından nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsin" dedi. Zeyd:

"Ben zaten Allah'ın gazabından kaçıyorum ve gücüm yettiği müddetçe de Allah'ın gazabından uzak duracağım. O halde sen bana başka bir yol (din) göster" dedi. Yahudi:

"Hanif olmandan başka bir yol bilmiyorum" dedi. Zeyd:

"Hanif nedir?" diye sorunca, yahudi bilgin:

"O, İbrahim (a.s.)'in dinidir. O, ne yahudi olmuştur, ne de hıristiyan. Allah'dan başkasına da tapmamıştı" diye cevap verdi. Zeyd onun yanından ayrıldı ve sonra bir hıristiyan bilginle karşılaştı. Yahudiye sorduğu gibi ona da sordu. Bu hıristiyan bilgin:

"Allah'ın lanetinden nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsin" dedi: Zeyd:

"Ben zaten Allah'ın lanetinden kaçmaya çalışıyorum ve yaşadığım müddetçe de ne Allah'ın lanetinden ve de gazabından bir şey istemiyorum. Sen bana başka bir yol göster" diye cevap verdi. Hıristiyan bilgin de:

"Hanif olmandan başka bir yol bilmiyorum" dedi. Zeyd:

"Hanif nedir?" diye sordu. O da cevaben:

"İbrahim (a.s.)'in dinidir. O ne yahudi idi ne de hıristiyan. Allah'dan başkasına da tapmazdı." dedi.

Zeyd, İbrahim (a.s.)'in dini hakkında bir takım malumatlar öğrendikten sonra oradan çıktı ve uzaklaştı. Issız bir yere gidip yalnız başına kaldı ve iki elini kaldırarak:

"Ey Allah'ım! İbrahim (a.s.)'in dini üzerine olduğuma seni şahid tutuyorum" dedi."

٤١ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ اَسْمَاء بِنْتِ اَبِى بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَتْ: رَأَيْتُ زَيْدَ بْنَ عَمْرِو بْنَ نُفَيْلٍ قَائِمًا مُسْنِدًا ظَهْرَهُ اِلَى الْكَعْبَةِ يَقُولُ: يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ، وَاللَّهِ مَامِنْكُمْ عَلَى دِينِ اِبْرَاهِيمَ غَيْرِى. وَكَانَ يُحْيِي الْمَوْءُودَةَ، يَقُولُ لِلرَّجُلِ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَقْتُلَ ابْنَتَهُ: لَاتَقْتُلْهَا، اَنَا اَكْفِيكَ مُؤْنَتَهَا، فَيَأْخُذُهَا، فَاِذَا تَرَعْرَعَتْ قَالَ لِاَبِيهَا: اِنْ شِئْتَ دَفَعْتُهَا اِلَيْكَ، وَاِنْ شِئْتَ كَفَيْتُكَ مُؤْنَتَهَا.

41- Buhari, Esma bintü Ebu Bekr (a.s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Ey Kureyş topluluğu! Vallahi benden başka hiç biriniz İbrahim (a.s.)'in dini üzere değilsiniz." derken gördüm. O diri diri gömülen kız çocuklarını kurtarırdı. Birisi kızını öldürmek istediğinde ona:4646

"Ben onun külfetine katlanır ve seni ondan kurtarırım" der ve kızı (elinden) alırdı. Kız büyüyüp yetişince de babasına:

"Dilersen onu sana geri veririm ve dilersen onun bundan sonraki külfetine de katlanırım" derdi"

٤٢ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو، فَقَالَ: «يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَّةً وَحْدَهُ».

42- Ebu Ya'la, Said İbn Zeyd (r.a.)'din şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben ve Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.), Resulullah (a.s.)'a: Zeyd İbn Amr hakkında sual ettik. Peygamber (a.s.):

"Zeyd (benimle İsa arasında) yalnız başına bir ümmet olarak gelecektir" buyurdu."

Bir Açıklama

Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hakkında söylenen bu haberleri burada zikretmemizin sebebi, Peygamber (a.s.)'in gönderilmesinden önce hakka susayan kalblerin susuzluğunu giderecek gerçek bir din arayışlarının bulunduğunu, fakat bu arayışların hüsrünla sona erdiğini ifade etmek içindir. Zira o, bütün gücüyle hak bir dini bulmak için çalışıyor ama ulaştığı herşey sınırlı kalıyordu. Bunların tamamı Nebi (a.s.)'ın nübüvvetinin alametlerindendir. Bütün insanlar sahih ve gerçek bir dine ihtiyaç duyuyorlardı. Fikri ictihadların hiç birisi bu hususta masum olan vahyin yerini dolduramazdı. Nihayet bir insanın ortaya çıkıp susuzluklarını gidermesi ve tamamı hak olan bir dinin kalesini kurması, kıyamete kadar insanların bu alandaki boşluğunu gidermesi gerekiyordu.

41- Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 7/142-143. 63-'Kitabul-Menakıb', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

42- Haysemi: 'Mecmauz-zevaid'inde (9/417 'Kitabül Menakıb' Zeyd İbn Amr İbn Nüfeyl hakkında varid olan hadisler babı) bu hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

ARAPLARIN İNANÇLARINDAKİ SAPIKLIK VE BOZUKLUKLAR

٤٣ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: إِذَا سَرَّكَ أَنْ تَعْلَمَ جَهْلَ الْعَرَبِ فَاقْرَأْ مَافَوْقَ الثَّلاَثِينَ وَمِائَةٍ مِنْ سُورَةِ الْأَنْعَامِ: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلاَدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿ ... قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾.

43- **Buhari**, Abdullah İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle söylediğini nakletmektedir:

"Arapların cahilliğini (bilgisizliğini) öğrenmek hoşuna giderse En'am suresinden 130. ayetten sonra gelen şu ayetleri oku: "Bilgisizlik yüzünden budalaca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği helal rızkı Allaha iftira ederek yasaklayanlar muhakkak ki, ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlar ve doğru yolu da bulamamışlardır."(1)

Bir Açıklama

En'am suresinin bundan sonra gelen ayetleri, arapların; dişi hayvanların etlerini haram saydıkları gibi, aynı şekilde işledikleri küfür ye şirkin, Allah (c.c.)'ın iradesini temsil ettiğini kabul ettiklerinen bahsetmektedir. Yine bu ayetler, arapların Allah'ın ayetlerini ve ahiret gününün varlığını yalan saydıklarını ve Allah (c.c.)'a eşler koştuklarını ifade etmektedirler. Nebi (a.s.)'nin, peygamber olarak gönderilmesinden önce, cahiliyye araplarının ve diğerlerinin içerisinde bulundukları sapıklıklardan bahseden Kur'an ve sünnet naslarını dikkatle inceleyecek olursak, bunların inanç ve düşünce bakımından çok garip bir durumda olduklarını görür; onlar bu halde iken Allah Teala'nın Hz. Muhammed (a.s.)i peygamber olarak göndermesinin, nübüvvetin alametlerinden biri olduğunu anlamış oluruz. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in bi'setinen başka, insanlık için hiçbir hidayet kaynağı yoktur. *"Kitap ehlinden ve müşriklerden küfredenler kendilerine apaçık bir hüccet gelinceye kadar (üzerinde bulundukları sapıklıktan) vaz geçecek değillerdi. Bu hüccet, arınmış, tertemiz sahifeleri okuyan Allah (c.c.) katından bir Peygamber (Hz. Muhammed a.s.)'dir. O sahifelerde, hakkı dosdoğru açıklayan yazılı ayetler vardır.*(2)

43- el-Buhari, 6/551, 61-'Kitabül Menakıb', 12-Zemzem kıssası ve arabların cehaleti babı.

1) En'am Suresi: 140

2) Beyyine Suresi: 1-3

٤٤ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ اَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ اَخْبَرَتْهُ اَنَّ النِّكَاحَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ عَلَى اَرْبَعَةِ اَنْحَاءٍ: فَنِكَاحٌ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ يَخْطُبُ الرَّجُلُ اِلَى الرَّجُلِ وَلِيَّتَهُ اَوْ اِبْنَتَهُ فَيُصْدِقُهَا ثُمَّ يَنْكِحُهَا، وَنِكَاحٌ اٰخَرُ كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ اِذَا طَهُرَتْ مِنْ طَمْثِهَا: اَرْسِلِي اِلَى فُلَانٍ فَاسْتَبْضِعِي مِنْهُ وَيَعْتَزِلُهَا زَوْجُهَا وَلاَ يَمَسُّهَا اَبَدًا حَتَّى يَتَبَيَّنَ حَمْلُهَا مِنْ ذٰلِكَ الرَّجُلِ الَّذِي تَسْتَبْضِعُ مِنْهُ، فَاِذَا تَبَيَّنَ حَمْلُهَا اَصَابَهَا زَوْجُهَا اِذَا اَحَبَّ، وَاِنَّمَا يَفْعَلُ ذٰلِكَ رَغْبَةً فِي نَجَابَةِ الْوَلَدِ، فَكَانَ هٰذَا النِّكَاحُ نِكَاحَ الْاِسْتِبْضَاعِ، وَنِكَاحٌ اٰخَرُ يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ مَادُونَ الْعَشَرَةِ فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ كُلُّهُمْ يُصِيبُهَا، فَاِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ وَمَرَّ لَيَالٍ بَعْدَ اَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا اَرْسَلَتْ اِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ رَجُلٌ مِنْهُمْ اَنْ يَمْتَنِعَ حَتَّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا، تَقُولُ لَهُمْ: قَدْ عَرَفْتُمُ الَّذِي كَانَ مِنْ اَمْرِكُمْ، وَقَدْ وَلَدْتُ، فَهُوَ اِبْنُكَ يَافُلَانُ، تُسَمِّي مَنْ اَحَبَّتْ بِاسْمِهِ، فَيَلْحَقُ بِهِ وَلَدُهَا لاَيَسْتَطِيعُ اَنْ يَمْتَنِعَ بِهِ الرَّجُلُ، وَنِكَاحٌ رَابِعٌ يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ لاَتَمْتَنِعُ مَنْ جَاءَهَا، وَهُنَّ الْبَغَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ عَلَى اَبْوَابِهِنَّ رَايَاتٍ تَكُونُ عَلَمًا، فَمَنْ اَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فَاِذَا حَمَلَتْ اِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جُمِعُوا لَهَا، وَدَعَوْا لَهُمُ الْقَافَةَ، ثُمَّ اَلْحَقُوا وَلَدَهَا بِالَّذِي يَرَوْنَ، فَالْتَاطَتْهُ بِهِ وَدُعِيَ اِبْنَهُ لاَيَمْتَنِعُ مِنْ ذٰلِكَ. فَلَمَّا بُعِثَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِالْحَقِّ هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلِّهِ، اِلاَّ نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ.

44- Buhari'nin, Urve İbn'üz-Zübeyr (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi (a.s.) 'nin zevcesi Aişe (r.a.), Urve'ye haber vererek şöyle demiştir:

"Cahiliyye çağında dört çeşit nikah şekli vardı:

Bunlardan (birincisi) insanların bugünkü (uyguladığı) nikahlanma şeklidir. (Şöyle) ki, evlenmek isteyen bir adam diğer bir adama velisi bulunduğu kızı (istemek üzere) dünürlük yapardı. O da bunu kabul edince dünürlük yapan kimse o kızla nikahlanırdı.

Diğer bir nikah (şekli de şu idi): Adam karısına hayızdan temizlendiği zaman "falan kimseye bir haber gönder de ondan (seninle) cinsi münasebette bulunması iste" derdi. Ve kocası, karısını bırakır ve kadının kendisiyle cinsi mü-

---

44- Buhari, 9/182-183, Nikah bahsi, "nikah ancak velisinin izniyledir" diyenler babı. Bunu aynı lafızlarla Ebu Davud'da (talak bahsinde) rivayet etmiştir. 2/282-3.

nasebette bulunduğu o erkekten hamile kaldığı ortaya çıkıncaya kadar asla karısıyla cinsi münasebette bulunmazdı. Nihayet kadının (o adamdan) hamile kaldığı iyice belli olunca artık kocası isterse onunla cinsi münasebette bulunur (evliliğini sürdürür)dü. Bunu, kişi sadece çocuğun soylu olmasını istediği için yapardı. Bu (tür) nikaha "Nikah'ul-İstibda"(1) adı verilirdi.

Bir başka nikah şekli de şuydu: On kişiden aşağı olmamak üzere bir gurup erkek bir araya toplanır ve hepsi de bir kadının yanına girip onunla cinsi münasebette bulunurlardı. Kadın hamile kalıp çocuğunu doğurunca bir süre geçtikten sonra onlara haber gönderir (ve hepsini yanına çağırır)dı. Onlardan hiçbirisi onun davetine gelmemezlik etmezdi. Nihayet hepsi de kadının yanında toplanırlardı. Kadın onlara hitaben:

"Aramızda olan işinizi biliyorsunuz! Ben bir çocuk dünyaya getirdim" der ve "Bu çocuk senindir, ey falan!" diyerek onlardan hoşuna giden birini ismiyle çağırır ve çocuğu onun nesebine kaydederdi.

Dördüncü bir nikah şekli de şu idi: Pek çok kimse toplanarak bir kadının yanına girerlerdi. Kadın kendisine gelen erkeklerin hiç birisini reddetmezdi. Bunlar fahişe kadınlardı. Fuhuş yaptıkları bilinsin diye kapılarının önüne bayraklar asarlardı. Onlarla ilişkide bulunmak isteyen herkes yanlarına girerdi. Nihayet onlardan birisi hamile kalıp da çocuğunu doğurunca, daha önce kendisiyle ilişkide bulunan erkeklerin hepsi onun yanına toplanırlardı. Kadın, onlar için çocuğun şekil ve şemaline bakarak babasını tesbit edebilen uzmanlar çağırırdı. Onlar da çocuğu, çocuğun babası olduğuna kanaat getirdikleri kimseye verirlerdi. O kişi de çocuğu alır, kabullenirdi. Ve çocuk, o adamın oğlu diye çağrılırdı. Adam da bundan çekinmez, haya duymazdı (2) Sonra Allah (c.c.), Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderince cahiliyye çağında geçerli olan nikahların tamamını ortadan kaldırdı"

Bir Açıklama

Bu haber, cahiliyye çağındaki insanların içinde bulundukları iğrenç duruma

---

1) İstibda: Bir kadının sadece kendisinden çocuk almak için bir erkekten kendisiyle cinsi münasebette bulunmasını istemesidir.

2) Davud'un beyanına göre cahiliyye döneminde üç çeşit nikah daha vardı:

a- Gizli dostlar, metreslerle sürdürülen evlilik hayatıdır. Bu tür evlilikler halktan gizli tutulurdu. Cahiliyye halkı gizlice yapılan zinalarda bir sakınca görmediklerinden bu türlü evlilik hayatını meşru sayarlardı. Allah Tealanın "...Gizli dost da tutmamaları şartıyla..." mealindaki ayet-i kerimesinde arapların bu iğrenç adetlerine işaret buyurulmaktadır.

b- Bir kimsenin bir kadınla bir ay veya bir sene gibi muayyen br süre devam etmek üzere evlenmesi.

c- İki kişinin karılarını değişmeleri neticesinde meydana gelen evlilik (Çeviren).

iyi bir örnektir. Dolayısıyla bir kısım kadınların Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ettiklerini bildiğimiz zaman ibadet ve muamelattaki çirkinliklerin hangi dereceye ulaştığını anlar, buna putlara ibadet edildiğini de ilave edince Allah Teala'nın Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderip saf ve berrak olan tevhid dinini, ibadet ve şekillerinin en yükseğini, muamelat ve ahlak çeşidinin en temizini insanlığa ihsan ettiği için ilahi rahmetin değerini anlamış oluruz.

ARAPLARIN İÇİNDE BULUNDUKLARI KÖTÜ HALLER VE YENİ BİR DİNE OLAN İHTİYAÇLARI

Üstad Süleyman en-Nedvi, arapların o dönemde içinde bulundukları hali şu sözleriyle özetlemektedir:

"Bozulan gidişat ve hıristiyan insanın altıncı asrın ortasındaki ahlaksızlığı, insanlar arasındaki eğitmen ve reformistlerin düzeltemeyecekleri kadar korkunçtu. Bu sebeble mesele herhangi bir akideyi ıslah etme, yahud herhangi bir adeti yok etme, veya herhangi bir ibadet şeklini kabul etme veyahud da herhangi bir toplumu ıslah etme meselesi değildi.

Asıl mesele, nesiller ve çağlar boyu biriken ve altına nebi ve peygamberlerin davetleri, muslih ve muallimlerin gayretleri gömülen cahilî bir hayatın ve de tahripkâr bir putçuluğun enkazını ortadan kaldırmak meselesiydi ve bütün alemi kuşatacak ve bütün ümmetleri barındıracak geniş tabanlı sağlam ve yüksek bir bina kurma meselesiydi. Mesele yeniden doğmuş yahud yeni yaşamaya başlamış her hususta eski insandan farklı yeni bir nesil inşa etme meselesiydi.... "Hiç (evvelce) küfür ile ölü olup (sonra) kendisini hidayetle dirilttiğimiz ve ona, insanlar arasında yürüdüğü bir nur (iman) verdiğimiz kimse karanlıklar içinde (küfürde) kalmış olan ve ondan bir türlü çıkamayan kimse gibi olur mu? (olmaz) Fakat kafirlere yaptıkları şeyler öyle yaldızlı gösterilmektedir."(1)

Mesele hiçbir kaynağı ve hiçbir eseri kalmayacak şekilde fesad mikroplarını yok etme, putperestliğin köklerini kazıma ve asıllarını kesme meselesiydi. İnsan ruhunun derinliklerine tevhid akidesini yerleştirme ve her türlü rağbete üstün gelip, her türlü şehveti mağlup edecek ve her türlü direnişe son verecek şekilde gönülleri Allah'ın razı olacağı duruma getirme meselesiydi. Allah'a ibadet, insanlığa hizmet ve hakkı muzaffer kılmaya yönlendirme meselesiydi. Bunun için tek önderimiz Hz. Muhammed (a.s.)'ı peygamber olarak göndermesi, Allah Teala'nın kullarına bir nimetidir. Allah (c.c.)ın şu kavlinden, daha doğru ve daha güzel bir beyan olabilir mi?"

"Cemaat halinde Allah'ın dinine (şeriatına) sımsıkı sarılın. Birbirinizden ayrılıp tefrikaya düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki (İslam) nimetini düşünün ki,

---

1) En'am Suresi: 122

cahiliyyet devrinde birbirinize düşmanlar iken, o sizin kalbleriniz arasında ülfet meydana getirdi de onun nimeti sayesinde din kardeşleri oldunuz. Hem siz ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz da Allah, islamınız sabebiyle o ateşe (cehenneme) düşmekten sizi kurtardı."(1)

HZ. İSA (A.S.) İLE HZ. MUHAMMED (A.S.) ARASINDAKİ FETRET DEVRİ

٤٥ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ سَلْمَانَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: فَتْرَةُ بَيْنَ عِيسَى وَمُحَمَّدٍ ــ عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ ــ سِتْمِائَةُ سَنَةٍ.

45- Buhari, Selman (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İsa (a.s.) ile Muhammed (a.s.) arasındaki fetret zamanı altıyüz senedir."

Hafız İbn Hacer 'Fethûl-Barî'de bu konuyla ilgili olarak şunları kaydeder:

"Fetret ile kastedilen, Allah Teala tarafından içerisinde hiç bir peygamber gönderilmeyen müddettir. Bu durum bu süre içerisinde son peygamberin şeriatına davet eden davetçilerin Allah'dan haber vermesine mani değildir." İbn'ül Cevzî, Selman (r.a.)'ın bu sözünün ifade ettiği mana üzerinde ittifak edildiğini nakletmekte ve peşinden bu hususdaki Selman'ın sözüyle naklin çatıştığını belirtmektedir. Zira Kata'de (r.a.)'den fetret müddetinin beş yüz sene olduğu rivayet edilmiştir. Bunu Abdurrezzak Ma'mer'den, o da Kata'de'den rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Selman ile Katade (r.a.)'nin rivayetleri arasındaki ihtilaf, onlardan birinin Hz.İsa (r.a.)'nın peygamber olarak gönderilmesiyle Hz.Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderilmesi arasında geçen zamanı dikkate alması, diğerinin ise birinin doğumu ile diğerinin peygamber olarak görevlendirilmesi arasında geçen süreyi esas kabul etmelerindendir. Yahud onlardan birisi güneş yılını, diğeri ise ay yılını esas olarak almış olabilirler. Fark da buradan çıkmış olur. Meşhur olan görüş ise, Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.)'in doğumları arasında, güneş takvimine göre 570 sene olduğu şeklindedir. Güneş yılını ay yılı ile, yahud ay yılını güneş yılı ile ölçtüğümüz zaman arada önemli bir fark meydana gelir.

45- el-Buhari, 7/277, 63- 'Kitabü'l-Menakıbü'l, Ensar, 53-Selman-ı Farisi (r.a.)'ın müslüman oluşu babı.

1) Al-i İmran Suresi: 103

Bu hadis ile, vahyin kesilme döneminin uzunluğu da mülahaza edilmiş olabilir. Bu da insanların, ahlak ve gidişatlarını düzeltecek ve aralarında yeniden sema ile irtibat kuracak birine muhtaç olduklarını te'kid eden hususlardan biridir.

NEBİ (A.S.)'NİN NÜBÜVVETİNE DELALET EDEN HARİKULADE OLAYLAR

٤٦ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَكَّةَ، كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ، إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ»

46- Müslim, Cabir İbn Semûre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:

Resulullah (a.s.):

"Ben Mekke'de bir taş bilirim. Peygamber olarak gönderilmezden önce bu taş bana selam veriyordu. Ben onu şimdi de (pek âla) biliyorum" buyurdular.

٤٧ــ رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِخَدِيجَةَ: «إِنِّي أَرَىٰ ضَوْءًا وَأَسْمَعُ صَوْتًا وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَكُونَ بِي جَنَنٌ». قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَفْعَلَ ذٰلِكَ بِكَ يَا ابْنَ عَبْدِاللهِ. ثُمَّ أَتَتْ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلَ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهُ فَقَالَ: إِنْ يَكُ صَادِقًا فَإِنَّ هٰذَا نَامُوسٌ مِثْلَ نَامُوسِ مُوسَى، فَإِنْ بُعِثَ وَأَنَا حَيٌّ فَسَأُعَزِّزُهُ وَأَنْصُرُهُ وَأُؤْمِنُ بِهِ.

47- İmam Ahmed'in, İbn-i Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre Nebi (a.s.) zevcesi Hatice (r.a.)'ye:

"Şüphesiz ben, (kah) bir ışık görüyorum ve (kah) bir ses işitiyorum. Muhakkak ki ben, bende cinnet meydana gelmesinden korkuyorum" buyurdu. Hatice:

"Ey Abdullah'ın oğlu! Allah hiçbir zaman sana böyle bir illeti tattırmaya-

---

46- Müslim, 4/1782, 43-Kitabül Fedail (faziletler bahsi), Peygamber (a.s.)'ın nesebi ve peygamberlik gelmezden önce ona taşın selam vermesi babı.

Tirmizi, 5/593, 50- Kitabül - Menakib (menkibeler bahsi), 5- Nebi (a.s.)'ın nübüvvetinin alametleri hakkında varid olan haberler babı. Tirmizi "hadis hasendir, garibdir" demiştir.

47- Bu hadisi Ahmed, Müsned'inde rivayet etmiştir. 1/312. Taberi de "ona yardım edeceğim" lafzını ilave ederek benzerini rivayet etmiştir.

caktır" dedi. Sonra kalkıp Varaka İbn Nevfel'e giderek durumu ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka: "Ey Hatice, eğer Muhammed doğru söylüyor ise muhakkak ki o tıpkı Musa'ya gelen namus(1) gibi, namus'dur. Şayet ben hayatta iken peygamber olarak gönderilecek olursa ona destek olacağım ona yardım ve iman edeceğim" dedi.

Bu ve önceki hadiste, Resulullah (a.s.)'ı vahyi karşılamak gibi büyük ve ağır bir işe hazırlayan harikulade olayları ortaya çıktığına işaret edilmektedir.

BU BÖLÜMÜN SONUCU

Peygamberlik verilmezden önce yaşanan bu güzel ve temiz sîret, nübüvvete ve nübüvvetin sahibine güvenilmesi için hazırlanan önemli hazırlık safhalarından biridir. Bu merhaleye, nübüvvet için sunulan bu harikulade olayları ilave ettiğimiz zaman, bu takdimden oluşan büyük bir gözetleme safhasının açıldığını görürüz. Tıpkı susuz çöllerin yağmuru karşılaması gibidir. Bu ve bu âlemi, son risaleti karşılamaya hazırladığı gibidir. O'nun risaletinin bu şekilde kısa bir zaman içinde yayılmasında ise şaşılacak bir şey yoktur.

Peygamberlik gelmeden önce kavminin O'nu 'emin' sıfatıyla tarif ettiğine bakınız..

Zevcesi Hatice (r.a.)'nin, O'nu, sıla-i rahmetmek, meşakkate sabretmek, misafirleri ağırlamak, düşkünlerin imdadına yetişmek ve hak yolunda musibete uğrayanların yardımına koşmak gibi sıfatlarla tarif etmesine bakınız..

Sonra, geçmiş peygamberler arasında müjdelenişine, fıtratı asliyye üzere bulunan arap milletinden seçilişine ve nübüvvetinin köklü olması için Hz. İbrahim (a.s.)'in zürriyetinden seçilmesine dikkat ediniz..

Sonra Allah Teala'nın O'nun için hazırladığı ve hizmetine sunduğu tertemiz insanî ilişkilere ve şahsında bir araya gelen fakirlik, çalışma, yetimlik, hilm, küçük düşürücü arzulardan ve dünyevî maksatlardan uzak olma gibi yüce hasletlerine bakınız..

Bütün bu özelliklerin, bir sonraki nübüvvet merhalesi için kuvvetli bir zemin olduğunu görürüz.

Gerçekten bu ve daha başka özellikler ilahi takdirin, herşeyi, bu nübüvvetin ve bu risaletin iyiliğine sevkettiğine birer işarettir. Hz. İsa (a.s.)'nın risaleti ile Hz. Muhammed (a.s.)'in risaleti arasında zaman bakımından uzun bir dönem geçmiştir. Bu zaman içerisinde araplar arasında Kureyş'in konumu, Hz. İbrahim (a.s.)'a kadar uzanan nesebî ve nesebin çirkef ve telef olmaktan korunması; peygamber olarak gönderileceği zaman Hz. Muhammed (a.s.)'e iman edeceklerine dair bütün peygamberlerden (a.s.) söz alınması ve insanlığın hayatında önemli

---

1) NAMUS: Bir işin künhüne vakıf olan gizli sır sahibi yahud hayırlı sırları bilen demektir."O, Cibril (a.s.)'dır da" denilmiştir. Zahir olan onun vahiy meleği olduğudur.

bir nübüvvet duraksamasının bulunması gibi etkenler, O'nun risaletinin kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. Bunların tamamı, bütün insanlığın kendisiyle mükellef kılınacağı son risalet ve son dine hâdim olan bir takım ön hazırlıklar şeklinde ortaya çıkmış olaylardır.

İslami davetin ön hazırlıklarının en önemli yanı, Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verilmezden önce din ve dünyanın tamamen sapkınlığa düşmüş olmasıydı. Zira bu dönem içerisinde dini nasslar bozulmuş, kitaplar değiştirilmiş, düşünceler hurafelerle donanmış, kalb ve vicdanlar fesada uğramış, zulüm her tarafa yayılmış, şehvetlere esir olunmuş, insanlar yeni bir nübüvvet ve yeni bir resul aramaya başlamıştı. Nihayet peygamberlik ve risalet Abdullah'ın oğlu Muhammed (a.s.)'e verilmişti.

"Allah risaletini kime ve nereye vereceğini en iyi bilendir."

İKİNCİ KISIM

NEBİ (AS.)'NİN MEDİNE'YE YERLEŞMESİNE KADAR GEÇEN DÖNEM

NEBİ (A.S.)'NİN Bİ'SETTEN MEDİNE'YE YERLEŞMESİNE KADAR GEÇEN DÖNEM

BU DÖNEMİN ÖZETİ

● *Hz. Muhammed (a.s.)'e, uzlet ve halvet merhalesinden üç yıl, sadık rüyalar görme safhasından altı ay sonra -el-Mübarekfûrî'nin 'er-Rahik'ul-Mahtum' adlı eserinde tercih ettiği kavle göre- Ramazan ayının 21. günü pazartesi gecesi ay takvimine göre 40 yaşından 6 ay 12 gün, güneş takvimine göre 39 yaşından 3 ay 12 gün aldığı bir dönemde vahiy nazil olmaya başladı.*

● *Resulullah (a.s.), başından geçen olayları hemen Hz. Hatice (r.a.)'ye haber verdi. Hz. Hatice de onu teskin etmeye çalıştı ve hemen amcası Varaka bin Nevfel'e giderek bu durumu haber verdi. Varaka bin Nevfel de Hz. Hatice'yi teskin ederek bunun, Hz. Muhammed (a.s.)'e tevdi edilen peygamberlik görevi olduğunu müjdeledi.*

● *Nihayet bundan sonra, beklenmeyen bu olayın hararetinin geçmesi ve peygamber (a.s.)'in kalbinde ilahi vahye karşı iştiyak meydana gelmesi için bir kaç gün vahyin gelmesi kesildi. Sonra Cebrail (a.s.) gökler ile yer arasında bir kürsî üzerinde oturur bir halde, Nebi (a.s.)'ye ikinci defa göründü. Bunun üzerine Hz. Muhammed (a.s.), ailesinin yanına dönerek kendisini bürüyüp örtmelerini istedi. Bunun ardından "Ey elbiselerine bürünüp yatan (pey-*

gamber) .."(1) ayetleri ile "Ey elbisesine bürünüp örtünen peygamber. Kalk da (kavmini Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini yücelt..."(2) ayet-i celileleri nazil oldu. Böylece Resul-i Ekrem bu ilahi emirlerle, davet ve tebliğle görevlendirilmiş oluyordu.

• *Bundan sonra Resulullah (a.s.) gizli olarak davetini tebliğe başladı. Gizli davet devresi üç yıl devam etti. Sonra Allah Resulü, Mekke'de davetini açığa vurdu. Nihayet Mekke ehlinden ve çevresindeki insanlardan, hacc ya da umre amacıyla oraya gelen herkese davet ve tebliğ görevine başladı. Bundan sonra bi'setin onuncu yılında davet amacıyla Taif'e gitmeye karar verdi. Fakat Taif'liler O'nun davetini kabul etmediler. Bunun üzerine Resulü Ekrem geri dönerek Mut'ım İbn Adiyy'in himayesinde Mekke'ye girdi. Bundan sonraki üç yıl zarfında, İslam, Medine-i Münevvere'ye girmeye başladı. Mekke devrinin son iki yılı içerisinde birinci ve ikinci Akabe bey'atları tamamlanmış oldu. Bu devrenin ardından hicrete ve Medine'de yerleşmesine izin verildi.*

• *Davetin gizlice yapıldığı merhale boyunca Resulün davetine yaklaşık olarak 40 kişi olumlu cevap vermişti. -Bazıları İbn-i Hişam'ın görüşünü tercih ederek bu rakamın ancak bi'setin altıncı yılında, yani aşikâre davetten üç yıl sonra kırk olduğunu kabul ederler- O dönemde mü'minlere farz kılınan namazlar, akşam iki ve sabah iki rekat olmak üzere - bir görüşe göre- dört rekattı. Bu ilk merhalede müminler üzerine gece namazı da farz kılınmıştı.*

• *Resulullah (a.s.)'ın ilk daveti, toplu bir davet halinde açık olarak en yakın akrabalarını kapsamaya başladı. Bunu toplu ve açık bir şekilde Kureyş'in daveti izledi. Sonra doğrudan doğruya ve sarih bir şekilde toplumun batıl dinlerinin binası yıkılmaya başladı. Bu aşamada tebliğ mücadelesinin en zor ve en çetin dönemi başlamış oluyordu. Artık gizli davet merhalesinden itibaren başlayan hile ve tuzaklar artıyor, himaye edecek kimsesi bulunmayan müslümanlara her türlü eziyet reva görülüyor, işkenceler artmaya, çeşit ve boyutları genişlemeye başlıyordu.*

• *Nihayet bu durum, Habeşistan'a hicreti gündeme getiriyor-*

---

1) Müzzemmil Suresi: 1

2) Müddesir Suresi: 1 - 3

du. Bi'setin beşinci yılının recep ayında, ilk kafile Habeşistan'a gitmek üzere gizlice Mekke'den yola çıkıyordu. Bu kafile 12 erkek ve 4 kadından meydana geliyordu.

- *Daha sonra, necm suresinin (secde ayetlerini) okumasının peşinden Resulullah (a.s.)'ın secdeye kapanmasıyla beraber, müşriklerin bu secdeye iştirak etmeleri hadisesi meydana geldi. Neticede bu olayın haberi Habeşistan'daki muhacirlere ulaştı. Onlar da Kureyş müşriklerinin müslüman olduğunu zannederek geri döndüler. Bu haberin yalan olduğu ortaya çıkınca bir kısım müslümanlar tekrar Habeşistan'a döndüler. Bazıları da gizli olarak ya da herhangi birinin himayesine girerek Mekke'ye girdiler. Müslümanlara yapılan zulüm ve işkence had safhaya ulaştı. Bunun üzerine Habeşistan'a ikinci kez hicret gerçekleşti. Bu kez ise Habeşistan'a hicret edenler 83 erkek 18 veya 19 kadından oluşuyordu. Kureyş, Necaşi'nin nezdindeki müslümanları geri almak için, bir plan hazırlamış ama bunda başarılı olamamıştı.*

- *Sonra Kureyş müşrikleri çareyi Ebu Talib'i tehdid ve Hz. Muhammed (a.s.)'i kendi başına bırakmaya, yahud da kendi kendilerine teslim etmeye zorladılar. Fakat bu çabaları da başarısızlıkla sonuçlandı.*

- *Bi'setin altıncı yılında Resulullah (a.s.)'ın amcası Hamza ile Ömer İbn-ül Hattab (r.a.) müslüman oldular. Bu ikisinin müslüman olması, İslam için bir zafer ve fetih olmuştu. Bu aşamada Kureyş, müslümanlarla bir anlaşma yapmaya niyetlenmişse de bundan da bir sonuç elde edememişti. Ebu Talib, Peygamber (a.s.)'i himaye konusunda kararlıydı. Haşim ve Muttaliboğulları bu işin sorumluluğunu yüklenmeye hazır idiler. Ebu Leheb hariç bu iki kabile, bu konuda görüş birliği içindeydiler.*

- *Bütün bu olayların peşinden, bi'setin yedinci yılında Kureyş müşrikleri, müslümanlara, Haşim ve Muttaliboğullarına karşı, aralarında kız alıp vermemek, alışveriş yapmamak, onlarla oturup kalkmamak, teşriki mesaide bulunmamak, birbirlerinin evlerine girip çıkmamak ve Resulullah (a.s.)'ı kendilerine teslim edinceye kadar onlarla asla konuşmamak üzere boykot kararı aldılar. Üç yıl süren bu boykot yılları gerçekten de çetin bir imtihandı.*

- *Nübüvvetin onuncu yılı muharrem ayında önce Allah*

(c.c.)'4ın tevfiki, sonra da bir kısım merhamet ve kişilik sahibi insanların girişimleriyle bu abluka anlaşmasının sahifeleri yırtılıyor ve anlaşma bozuluyordu.

• *Sonra Kureyş, Ebu Talib yatağında hasta yatarken, Hz. Muhammed (a.s.)'i davasından vazgeçirmesi için amcasına son ikazda bulunuyorlar, fakat bu da sonuç vermiyordu.*

• *Bi'setin onuncu yılı, müslümanlar ve bilhassa Hz. Muhammed (a.s.) için hüzün yılı olmuştu. Zira bu süre içerisinde bi'setin onuncu senesinde milletin boykottan kurtulmasından altı ay sonra recep ayında Ebu Talib vefat etmiş ve -bir rivayete göre- Ebu Talib'in vefatından yaklaşık iki ay sonra Ümmü'l-Mü'minin Hz. Hatice (r.a.) vefat etmişti. Hz. Hatice vefat ettiğinde 65, Resulullah (a.s.) da 50 yaşında bulunuyordu. Ve bu olay Nübüvvettin onuncu yılında ramazan ayında vuku bulmuştu. Böylece Peygamber (a.s.) hem evinin içinde hem de dışardaki dayanaklarını kaybetmiş oluyordu. Şüphesiz bunda Allah'ın bir hikmeti vardı. Müşrikler, bu vefatlardan sonra cesaret kazanıyor, Resulullah (a.s.)'a ve müslümanlar karşı eziyetlerini artırıyorlardı. Bundan sonra Hz. Muhammed (a.s.) tebliğ için belki daha bereketli bir yer bulurum düşüncesiyle Taif yolculuğuna çıktı. Fakat orada da davetine icabet eden hiç bir kimse bulamadı.*

• *Bi'setin onuncu yılı şevval ayında Hz. Hatice vefat ettikten sonra Resulullah (a.s.), Zem'a binti Sevde (r.a.) ile evlendi. Sevde, İslamın ilk günlerinde müslüman olmuş ve kocası Sekran İbn Amr (r.a.) ile beraber ikinci Habeşistan hicretine iştirak etmişti.*

• *Nübüvvetin onbirinci yılı hacc mevsiminde Medine'li Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden bir gurup insan İslama girdi. Bunlar altı kişiydi. Bu altı kişilik heyet davetçi ve müjdeci olarak tekrar Medine'ye döndüler. Böylece Resulullah (a.s)'ın daveti, Medine'de yayılmaya başladı. Aynı yıl şevval ayında Resulullah (a.s.)'ın Hz. Aişe (r.a.) ile evlilikleri konusunda söz kesildi. Fakat Hz. Aişe'nin yaşı küçük olduğu için hicretten sonraya kadar zifaf vuku bulmadı.*

• *Bu dönem içinde İsra olayı meydana geldi. Bu olayın zamanı konusunda ihtilaf vardır. Bi'setin onuncu yılında recep ayının 17. gecesinde olduğunu söyleyenler olmakla beraber, bi'setin 12.*

yılı ramazan ayında, yahud bi'setin 13. yılı muharrem ayında veyahud da bisetin 13. senesinde rebiülevvel ayında vuku bulduğu şeklinde görüşler de bulunmaktadır. Bu hususta başka görüşler de vardır. Bu görüşler içinde en kuvvetlisi birinci görüştür.

- *Bi'setin onikinci senesinin hacc mevsiminde Medine'den 12 kişi Mekke'ye geldi. Bunlardan beşi geçen yıl gelen müslümanlar, 7'si de İslama yeni katılanlardandı. Bunlar Resulullah (a.s.)'a bey'at ettiler. Resulullah (a.s.), dönüşlerinde dinlerini öğretmesi, İslamı anlatması, Kur'an okutması ve Allah (c.c.)'a davet etmesi için onlarla beraber Mus'ab Bin Umeyr (r.a.)'i de gönderdi.. Bundan sonra İslam, Medine'de yayılmaya başladı.*

- *Bi'setin 13. yılında hacc mevsiminde Medine-i Münevvere ahalisinden yetmiş küsür kişi ile yapılan ikinci Akabe bey'atı tamamlanmış oldu. Bunlar Nebi (a.s.)'nin emri ile aralarından oniki kişiyi nakib tayin ettiler.*

- *Bundan sonra müminlerin hicret etmesine izin verildi. Kureyş müşrikleri, Resulullah (a.s.)'ı öldürmek için aralarında görüştüler. Fakat Allah (c.c.), O'nu, müşriklerin hilesinden kurtardı. Resulullah (a.s.)'ın Medine'ye yerleşmesi tamamlanmış ve böylece Resulullah (a.s.)'ın hayatında yepyeni bir merhale başlamış oldu.*

NEBİ (AS.)'NİN MEDİNE'YE YERLEŞMESİNE KADAR GEÇEN DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ

Birinci Merhale:

Bu merhale devam edegelen tebliğ ve davet merhalesidir.

Bu dönem içerisinde davet hemen hemen bütün araplara ulaşmış oldu. Gerçekten Resulullah (a.s.) hacc mevsimlerinden de istifade ederek, ulaşabildiği herkese ilahi mesajı yıllar boyu tebliğ etmişti.

Makrîzî bu konuda şöyle der:

"Resulullah (a.s.), hacc mevsimi boyunca diğer arap kabilelerine yöneldi. Onları İslama çağırdı. Bu kabileler; Amir ve Gassan oğulları, Gazereoğulları, Mürreoğulları, Hanifeoğulları, Süleymoğulları, Abesoğulları, Nasr Salebe İbn Akabe, Kinde ve Kelboğulları, el-Haris İbn Kab, Kays İbn'il-Hatiym ve Ebu'l-Heyser Enis İbn Ebi Rafioğulları, Şeybanoğulları, Mecaşi, Süveyd İbn'us-Samit et-Tufeyl İbn Amr ed-Düsi ve Samem ibn Salebeoğulları kabileleridir."

Vakidi de, bu kabilelere ait haberleri ayrıntılarıyla nakletmektedir.

Söylenildiğine göre Resulullah (a.s.), önce Kindeoğullarından başlayarak onları İslam'a çağırdı. Sonra Kelboğullarına, daha sonra Hanifeoğullarına ve ardından da Amiroğulları kabilelerine gitti, Resulullah (a.s.) şöyle diyordu: *"Herhangi bir kişi, beni kavmine götürürse, o kavim Rabbimin risaletini tebliğ etmeme engel oluyordu. Kureyş de Rabbimin risaletini tebliğ etmeme engel olmuştu."*

Durum buydu. Amcası Ebu Leheb, O'nun gıyabında insanlara: *"O'nu dinlemeyiniz. Çünkü o bir yalancıdır."* diyordu. Arap kabileleri, Kureyş müşriklerinin, O'nun hakkında *"O bir yalancıdır, o bir kahindir, o bir sihirbazdır. O bir*

şairdir" şeklindeki sözlerini işitince, bazıları Peygamber (a.s.)'i müdafaa ederek aralarında, *"Bunlar hased ve taşkınlıkları sebebiyle kendi uydurdukları yalanlarıdır."* diyorlardı. Bu kabileler içinde hakkı batıldan ayırma özelliğine sahip olamayanlar ise, onların sözüne kulak verip dinliyorlardı. Akıl sahibi olanlar ise, Resulu Ekrem (a.s.)'ın söylediklerinin Hak ve gerçek olduğunu, kavminin O'na karşı yalan yere iftira ettiğine şehadet edip müslüman oluyorlardı.

İkinci Merhale:

Bu merhale ilk neslin kadrini yücelten teşkilatlanma merhalesidir.

Gerçekten ilk nesil, bu merhale içerisinde ibadet ateşiyle yanarak, Kur'ani manalarla eridi. Çile, işkence zulüm, eziyyet ve şüpheye düşürme mihnetleri içerisinden altın bir nesil ortaya çıktı. Bu nesil, ahiret için dünyadan geçti. Cahiliyye hayatından tamamen sıyrıldı. Böylece İslam davetini taşıyan onun içinde insanları eritmeyi başaran bir altın nesil meydana geldi. Nihayet Medine-i Münevvere'de devlet olma merhalesine gelindiği zaman, müminlere liderlik yolu açılmış oldu.

Mekke merhalesi, İslamı tarif ve teşkilatlanma merhalesiydi. Bu merhalede kıyamete kadar dava ve teşkilatla ilgili hizmetlerin esasları çizildi. Aynı şekilde bu merhale, en yüce ve en yüksek deredece devam edecek cihad merhalesinin ön hazırlığını meydana getiriyordu.

Gerçekten bu merhale, nefse hakim olma ve mutlak itaata alıştırma merhalesiydi. Yine bu merhale, kalblerin en yüce örneklerle bağ kurduğu bir merhaleydi. Allah (c.c.)'ın bütün nebileri bu tür merhalelerden geçmiştir. Pek çok peygamberin kıssaları buna benzer merhaleler içerisinde yazılmıştır.

Hasan el-Benna (r.a.), İslami davetin; tarif, teşkilat ve uygulama merhalesi olmak üzere üç merhale geçirdiği şeklindeki temel düşüncesini bu ve bunu takib eden merhalelerden çıkarmıştır. Hasan el-Benna, bu nazariyyesini Siret-i Nebevi'yi örnek alarak, vahyin tekamülüne ve ahkamın istikrarına uyarak ve çağımızdaki müslümanların durumlarını gözönüne alarak şekillendirmiştir. Onun düşüncesinin güzel ve mükemmel oluşu da buradan kaynaklanıyor.

Üçüncü Merhale:

Bu merhale davetin kalplere yerleştirilme merhalesidir.

Bu merhalede Resulullah (a.s.)'ın siyasi ve askeri mücadeleden kaçındığını ve bütün gayretlerini ve davetini insanların kalblerine ve akıllarına ulaştırmaya a-yırdığını, bunu yaparken de düşmanlarına İslamın kökünü kazıma fırsatını vermediğini görürüz. Gene bu merhale davete ve davete icabet edenleri himaye etmeye özen gösterdiği dönemdir. Bazı müşriklerin korumasına girip hicret etmeye, geleneklerden istifade ederek kabilelerinin gölgesinde yaşamalarını iste-

meye varıncaya kadar pek çok konuda iman edenleri koruyup, kollamaya çalıştığı bir merhaledir.

Bu esas, davetçilerin bilmesi ve anlaması gereken esaslardan biridir. Bu örnekler, İslam davetçileri, davetlerine devam etmeleri için içerisinde yaşadıkları devletlerin örflerinden ve mahalli kanunlarından istifade edebilmelerine bir delil sayılır.

Dördüncü Merhale:

Bu merhale, güçlerin toplandığı merhaledir.

Resulullah (a.s.), bu merhalede dini himaye etmeye, ona yardıma ve onun yayılması için güçleri araştırmaya çalıştığı dönemdi. Çağımızın ıstılahıyla gölgesinde müslümanların hür ve emin olarak yaşayacakları İslam devletini kuracak vasıtaları aramaya devam etmekteydi. Bu devlet, ancak İslamı kalblere taşımakla, onu müjdelemekle, İslama ve müslümanlara yardım etmekle kurulacaktı. Nihayet Evs ve Hazrec'in İslam'ı kabul etmesiyle bu devleti kurma fırsatı doğmuş oluyordu. Böylece Medine-i Münevvere'de İslam devleti kurulacaktı. İşte bu merhaleler, hayatın gerçeklerine uygun olarak ikame edip hamilerini koruyacakları İslam devletine ulaşıncaya kadar gayretlerini bırakmamaları açısından İslam davetçilerine bir öğüttür.

Beşinci Merhale:

Son merhaledir ve kıyamete kadar sürecektir.

Şüphesiz bu merhale görünürde ağır yürüyen, gerçekte ise hızla ilerleyen bir merhaledir. Çünkü bu merhale kıyamete kadar devam edecek olan bütün merhaleleri hazırlayan ana merhaledir.

VAHYİN BAŞLANGICI, KESİLMESİ VE YENİDEN BAŞLAMASI

٤٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ــ أَنَّهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَابُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْوَحْيِ: اَلرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَايَرَى رُؤْيَا إِلاَّ جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ، ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلاَءُ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ، فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ ــ وَهُوَ التَّعَبُّدُ ــ اللَّيَالِيَ ذَوَاتِ الْعَدَدِ، قَبْلَ اَنْ يَنْزِعَ إِلَى اَهْلِهِ، وَيَتَزَوَّدُ لِذٰلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ، فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا.

حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ ــ وَفِي رِوَايَةٍ: حَتَّى فَجَأَهُ الْحَقُّ ــ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ، فَقَالَ: اِقْرَأْ، قَالَ: مَا اَنَا بِقَارِىءٍ، قَالَ: فَاَخَذَنِي فَغَطَّنِي، حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ اَرْسَلَنِي فَقَالَ: اِقْرَأْ، قُلْتُ: مَا اَنَا بِقَارِىءٍ، فَاَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ، حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ اَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اِقْرَأْ، فَقُلْتُ: مَا اَنَا بِقَارِىءٍ!؟ فَاَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ، ثُمَّ اَرْسَلَنِي، فَقَالَ: ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ﴾.

فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْجُفُ فُؤَادُهُ، فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ فَقَالَ: «زَمِّلُونِي، زَمِّلُونِي، زَمِّلُونِي» فَزَمَّلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ،

فَقَالَ لِخَدِيجَةَ ـــ وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرَ ـــ : «لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي» فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: كَلاَّ، وَاللَّهِ مَايُخْزِيْكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ.

فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ، حَتَّى أَتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنَ أَسَدِ بْنَ عَبْدِالْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ ـــ وَكَانَ امْرَءًا تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ، فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَاشَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ، وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ ـــ فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: يَا ابْنَ عَمٍّ، اِسْمَعْ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابْنَ أَخِي، مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبَرَ مَارَأَى، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَّلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى، يَالَيْتَنِي فِيهَا جَذَاعًا، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ؟» قَالَ: نَعَمْ، لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَاجِئْتَ بِهِ إِلاَّ عُودِيَ، وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا، ثُمَّ لَمْ ينشب وَرَقَةُ أَنْ تُوُفِّيَ، وَفَتَرَ الْوَحْيُ.

قَالَ الْبُخَارِيُّ: وَتَابَعَهُ هِلاَلُ بْنُ رَدَّادٍ عَنِ الزُّهْرِي، وَقَالَ يُونُسُ وَمعمر: (تَرْجُفُ بَوَادِرُهُ).

وَفِي حَدِيثِ مُعَمَّرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عِنْدَ مُسْلِم (فَوَاللَّهِ لاَيحزنك اللَّهُ أَبَدًا) بِالْحَاءِ وَالنُّونِ.

48- Buhari'nin Ümmü'l-Mü'minin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre Müşarün ileyha şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'a ilk vahyin başlaması uykuda sadık rüya görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabahın aydınlığı gibi (apaçık) zuhur etmesin, sonra kendisine tenhada kalmak sevdirildi. Artık Hira mağarasına çekilir orada ailesinin yanına dönmeden bir kaç gün ibadet ederdi. Bu maksatla yanına azık da alırdı. Sonra Hatice'nin yanına döner, yine o kadar bir müddet için azık alırdı. Nihayet Hira mağarasında bulunduğu bir sırada ansızın Hak'kın emri karşısına çıkıverdi, şöyle ki; kendisine melek gelerek "Oku" dedi. Resulullah (a.s.):

"Ben okuma bilmem" cevabını verdi.

48- el-Buhari, 1/23, 1- Kitabu Bed'il-vahiy (vahyin başlangıcı) bahsi. 3- "Bize Yahya bin Kesir haber verdi." babı. Müslim, 1/139, 1- Kitabül iman, 73- Resulullah (a.s.)'a vahyin başlaması babı.

Nebi (a.s) buyuruyor ki:

"O zaman melek, beni alarak takatım kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve yine:

"Oku!" dedi. Ben de:

"Okuma bilmem" dedim.

Melek yine beni alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp şu ayetleri okudu:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O Allah ki, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Senin Rabbin kalemle yazmayı öğreten kerem sahibidir. İnsana bilmediğini öğretmiştir." (1)

Bunun üzerine Resulullah (a.s.) o sıkıştırma sebebi ile (heyecandan) boyun etleri titreyerek dönde ve Hatice bintü Huveylid (r.a.)'in yanına giderek:

"Beni örtün, beni örtün!" dedi. Korkusu gidinceye kadar mübarek vücudunu sarıp örttüler. Ondan sonra Resulullah (a.s.), Hatice (r.a.)'ye:

"Ey Hatice! Acep bana ne oluyor?" dedi ve olup bitenleri ona haber verdi. "Kendimden korktum"(2) dedi.

Hatice O'na şunları söyledi:

"Öyle deme, sevin! Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiç bir vakit utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, sözün doğrusunu söylersin, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir kimsenin kazandırama-

---

1) Alak Suresi: 1 - 3

2) Gerçekten "Kendimden korktum". Bu ifadedeki korkunun manası üzerine, ulema bir çok görüş ileri sürmüştür:

a) Ebu Bekir el-İsmaili bu korkunun kendisine gelenin Allah tarafından gönderilen bir melek olduğuna dair zaruri bir ilim hasıl olmadan önce olduğuna kail olmuştur.

b) Resulullah (a..)'a en ağır gelen şey kendisinden mecnun diye bahsedilmesi olmuştur.

c) "Nübüvvet yükünün altından kalkamayacağımdan ve bu yükün sıkletini çekemeyeceğimden korktum" demek istemiştir. Sonra Allahu Teala, Resulullah (a.s.)'ın korkusunu giderdi ve O'na kuvvet, kudret, sebat ve ismet (insanların kendisini öldürme tehlikesinden koruma) nimeti ihsan etti.

d) Resulullah (a.s), kavminin kendisini öldüreceklerinden korkmuştur. Bu görüş Süheyli'ye aittir.

Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü Peygamber (a.s.) de bir insandır. Bütün insanların korktuğu gibi öldürülmekten ve de şiddetli eziyete uğramaktan korkmuş olabilir. Sonra Allah korkusunu, O'na her türlü korkuya sabretmeyi güzel göstermiş ve kalbine her türlü kuvvet ve şecaatı celbetmiş olabilir. Bu görüş ise Ayni'ye aittir.

yacağını kazandırır, misafirini ağırlarsın, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (Halka) yardım edersin."

Bundan sonra Hatice, Resulullah (a.s.)'ı alarak Varaka bin Nevfel bin Abduluzza'ya götürdü. Bu zat Hatice'nin amcası oğlu -yani babasının kardeşi oğlu- idi. Cahiliyye zamanında hıristiyan dinine girmişti ve İbranice yazı yazmasını bilir, İncil'den bazı şeyleri yazardı. Gözleri görmez bir Pir-i fani'i idi. Hatice kendisine:

"Ey Amca! Dinle bak, kardeşin oğlu neler söyleyecek" dedi. Varaka bin Nevfel:

"Ne var kardeşim oğlu?" diye sorunca, Resulullah (a.s.) gördüğü şeyleri kendisine anlattı. Bunun üzerine Varaka:

"Bu gördüğün, Musa (a.s.)'ya indirilen Namus-u Ekberdir. Ah keşke senin davet günlerinde genç olsaydım. Keşke kavminin seni Mekke'den çıkaracakları gün hayatta bulunsaydım" dedi. Resulullah (a.s.):

"Onlar beni (Mekke'den) çıkaracaklar mı ki?" diye sordu. Varaka:

"Evet (çıkaracaklar; zira) senin gibi bir şey getirmiş hiç bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın, yurdundan çıkarılmasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem, sana yardım ederim" cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi Varaka vefat etti. O esnada bir müddet için vahiy kesilmişti.

Buhari; Hilal ibn Reddad'ın Zühri tarikiyle kendisine tabi olduğunu, Yunus ve Mamer'in *"(korkudan) yüreği titreyerek"* yerine *"Heyecandan boyun etleri titreyerek"* dediğini söylemiştir.

Müslim'in Sahih'indeki Zühri tarikiyle zikredilen Mamer hadisinde *"Allah'a yemin ederim ki, Allah seni ebediyyen mahzun etmeyecektir"* ifadesi yer almaktadır.

Buhari bir başka rivaveyetinde de şu ilaveyi yapmaktadır.

"Vahiy bir müddet kesildi. Nihayet -bize ulaşan habere göre- Nebi (a.s.) o derece üzüldü ki bir kaç defa kendisini yüksek dağ tepelerinden atmaya bile kalkıştı. Her defasında kendisini oradan atmak için dağın tepesine yaklaştığında Cebrail (a.s.) kendisine görünüp:

"Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, gerçek olarak Allah'ın resulüsün" diyerek engel oluyordu. Böylece yüreğinin çırpınması bununla teskin oluyor ve nefsi sükunet bularak evine dönüyordu. Bu sebeple vahyin kesilmesi uzadıkça yine bu şekilde kendini dağlardan atmaya teşebbüs eder ve dağın zirvesine yaklaştığı zaman Cebrail (a.s.) kendisine mutlaka görünüp ona aynı şeyi söylerdi."(1)

---

1) Buhari, 12/352, 91- 'Kitabut-Tabir', (1) 'Resulullah (a.s.)'a ilk vahyin başlaması sadık rüya görmekle olmuştur.' babı.

Tirmizi de bu hadisi kısmen Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir.

Hz. Aişe der ki:

"Allah O'nu şereflendirmeyi ve O'nunla kullara rahmeti murad ettiği zaman, Resulullah (a.s.)'a ilk vahiy başlamış, gördüğü her rüya sabahın aydınlığı gibi apaçık zuhur etmiştir. Resulü Ekrem (a.s.), Allah'ın dilediği zamana kadar, sadık rüya görme hali üzere kaldı. Sonra kendisine halvet (tenhada yalnız başına kalmak) sevdirildi. O'na halvetten daha sevimli birşey de gelmiyordu."(1)

HALVETİN SIRRI

Fethu'l Barî sahibi: *"Sonra kendisine tenhada kalmak (halvet) sevdirildi"* sözünü izah ederken şöyle demektedir:

"Halvetteki sır; kalbin teveccüh ettiği şeylerden uzak kalmasıdır."

Bir Açıklama

Bazı süluk erbabı, sülük merhalelerinin bir kısmında ibadet ve zikirle beraber, halvet düşüncesini Resulullah (a.s.)'ın bu davranışından almıştır. Bunun sebebi ise; kalbi nurlandırmak, zulmeti gidermek ve kalbten gaflet, şehvet ve zelleyi çıkarmaktır. Bazıları da; bunu Allah'ın yoluna ilk giren kimseler için kabul ederler ve Resulullah (a.s.)'ın başlarken ve bitirirken ki fiilinden hareket ederek ramazan ve ramazan dışında itikafa girerler.

HZ. MUHAMMED (A.S.)'İN PEYGAMBERLİKTEN ÖNCEKİ HAYATI

Hz.Hatice (r.a.)'nin *"Öyle söyleme! Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiç bir zaman utandırmayacaktır. Çünkü sen ....."* sözü ile ilgili olarak Fethul-Bâri sahibi İbn'ül Hacer şöyle demektedir:

"Hatice (r.a.); Allah'ın, Resulullah (a.s.)'ı ebediyyen utandırmayacağına dair yaptığı yeminine müşahedeye dayalı bir vakıayı delil getirmekte ve onu güzel ahlak ile tavsif etmektedir. Çünkü ihsan (iyilik) ya yakın akrabaya ya da yabancılara yapılır. Bu, ya beden ile ya da mal ile olur. Hem hür hem de kölelere yapılır. Bunların tamamı kendileriyle Resulullah (a.s.)'ı tarif ettiğimiz vasıflar arasında toplanmıştır."

---

1) Tirmizi; 'Kitabul Menakip' (5/595) Peygamberimizin peygamberlik alametleri ve hususiyetleri babı. Tirmizi "bu hadis hasendir, sahihdir, gariptir" demiştir.

Bir Açıklama

Peygamberlik gelmezden önceki Nebî (a.s.)'nin hayatını tarif eden en belirgin ifade belki de Hz. Hatice (r.a.)'nin O'nu tarifidir. Çünkü Hz. Hatice, insanlar içinde Resulullah (a.s.)'ı en iyi tanıyandır. Gerçekten O'nun şahsında kalblerin en temizi ve ahlakın en güzeli bir araya toplanmıştır. Bu Allah'ın kendisine bir lütfu ve ikramıdır.

VAHYİN İLK DÖNEMLERİ

İbn'ül Hacer, 'Fethu'l-Bari' adlı eserinde bu konuda şunları kaydediyor:

"İmam Ahmed ibn Hanbel'in tarihinde, Şa'bi'den gelen bir haberde, vahyin kesilme müddetinin üç yıl olduğu belirtilmektedir. İbn-i İshak da kesin olarak bu görüşü tercih etmiştir. Beyhaki ise sadık rüya görme müddetinin altı ay devam ettiğini nakleder. Buna göre Peygamberliğin başlangıcı, Resulullah (a.s.) 40 yaşını doldurduktan sonra, doğduğu ay olan rebiülevvel ayır da başlayan sadık rüyalar görmekle olmuştur. Kendisi uyanıkken vahyin gelmeye başlaması ise, ramazan ayında olmuştur."

Üç yıl sürdüğü kabul edilen vahyin kesilme (Fetret-i vahy) müddetiyle kastedilen -ki bu müddet alak suresinin *"İkra (oku)"*, emriyle başlayan ayetlerinin inişi ile *"Ya eyyühe'l-Müddesir (Ey örtüsüne bürünüp yatan Peygamber!...)"*(1) ayetlerinin nüzûlü arasında geçen süredir.- Hz. Peygamber (a.s.)'e Cebrail (a.s.)'in gelmemesi değil, Kur'anın nüzulünün te'hir edilmiş olmasıdır. Bu izahdan sonra Ahmed ibn-i Hanbel'in tarihinde Şa'bi'den nakledilen habere dönelim. Şa'bi'den Davud ibn Ebî Hind tarikiyle nakledilen bu haber şöyledir:

"Resulullah (a.s.)'a peygamberlik, kendisi kırk yaşında iken verilmiştir. O'nu peygamberlik görevine hazırlamak için üç yıl İsrafil (a.s.) görevlendirildi. Bu sebeple İsrafil (a.s.), O'na hitabetti ve bazı şeyleri öğretti. Bu dönemde Resulullah (a.s.)'a kendi lisanıyla Kur'an ayeti inmedi. Sonra üç yıl geçince O'nunla irtibat kurmaya Cebrail (a.s.) görevlendirildi. Bundan sonra Resulullah (a.s.)'a 20 yıl boyunca kendi lisanıyla Kur'an nazil oldu."

İbn-i Ebi Hayseme, bu haberi, Davud ibn-i Hind'den başka bir tarikle muhtasar olarak şu lafızla rivayet etmiştir: *"Nebi (a.s.) kırk yaşında iken peygamber olarak görevlendirildi. O'na üç yıl boyunca İsrafil (a.s.), bundan sonra ise Cebrail (a.s.) görevli kılındı"*. Bu duruma göre -Eğer bu mürsel sabit kabul edilirse- Resulullah (a.s.)'ın Bi'setten sonra Mekke'de ikametinin müddeti konusundaki iki görüşün aralarını bulmak gerekir. Bazıları *"Nebi (a.s.) Mekke'de 13 yıl, bazıları da 10 yıl kaldı"* demiştir. Bu son görüşe, fetret döneminde geçen süre dahil değildir. Gene de en iyisini Rabbimiz bilir.

---

1) Müddesir Suresi: 1

Bu haberi, İbn-üt-Teyn de nakletmektedir: Fakat onun rivayetinde İsrafil (a.s.)'in yerine Mikail (a.s.) zikredilmektedir. el-Vakidi: Resulullah (a.s.)'a *"Peygamberlik hususunda Cebrail (a.s.)'dan başka hiç bir melek görevlendirilmemiştir"* diyerek bu mürsel haberi reddeder. Aslolan, nefyedenin delili olmadığı sürece, isbat edenin görüşünün tercih edilmesidir. Ancak nefyedenin bu hususta delili varsa o zaman da o kabul edilir.

Süheylî bu rivayeti kabul eder ve bununla Resulullah (a.s.)'ın Mekke'de geçirdiği süre konusundaki farklı görüşlerin arasını birleştirerek şöyle der:

"Bazı müsned haberlerde fetret süresinin ikibuçuk yıl olduğu açıklanmıştır. Diğer bir rivayette ise; sadık rüya görme devresinin altı ay olduğu söylenmiştir. Şu halde "Resulullah (a.s.) Mekke'de on yıl kalmıştır" diyenler sadık rüya görme müddetiyle vahyin kesilme süresini buna dahil etmemiş olurlar. "Resulullah (a.s.) bi'setten sonra Mekke'de 13 yıl ikamet etmiştir" diyenler ise, vahyin kesilmesi ve sadık rüya görme süresini buna dahil etmiş olurlar. Şa'bi'nin mürseli ile Süheyli'nin itimad ettiği bu görüş, sabit bir görüş değildir. Şüphesiz ki, "Zikredilen fetret müddetinin bir kaç gününden ibaret" olduğu şeklindeki İbn-i Abbas (r.a.)'dan gelen haberle bu görüş tezat teşkil eder."

Bir Açıklama

"Vahyin kesilme müddeti üç yıldır" şeklindeki görüşe göre: müddesir ile müzzemmil surelerinin nüzulu, Resulullah (a.s.)'a vahyin başlamasından üç yıl sonra olmuştur. Peygamberliğin 40 yaşının başlarında, risaletin ise, bundan üç yıl sonra verildiğine kani olanlar, bu görüşe dayanmışlardır. Bize göre tercih edilen görüş Resulullah (a.s.)'a gelen davet emrinin vahyin başlamasından çok sonra olmadığı, aksine vahyin başlangıcından fetret müddetinin sona ermesine kadar gizli davetin üç yıl sürdüğü görüşüdür. Ve herhalükarda *"Ey örtüsüne bürünüp yatan Peygamber..."(1)* ayetleri vahyin kesilmesinden sonra nazil olmuştur. Buna göre ilk nazil olan sûrenin müddesir suresi olduğunu ileri süren rivayetin bu surenin ilk sure olmasının hakiki değil izafi olduğuna hamledilir. Çünkü bu sure fetret-i vahiyden sonra nazil olan sûrelerin ilkidir.

٤٩ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ قَالَ: «فَقُلْتُ زَمِّلُونِي فَدَثَّرُونِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنْذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾» قَالَ هِيَ الْأَوْثَانُ.

---

1) Müddesir Suresi: 1

49- Hakim'in Cabir ibn-i Abdullah (r.a.)'dan rivayetine göre, müşârun ileyh: *"Resulullah (a.s.)'ın fetret-i vahiyden bahsederek şöyle dediğini işittim demiştir:*

"Beni örtün, beni örtün" dedim. Bunun üzerine Allah Teala "Ey örtüsüne bürünüp yatan peygamber kalk da (kavmini Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini yücelt (onu tenzih et). Elbiseni de (daima) temiz tut. Azaba vesile olan şeyleri terkde sebat et...." (1) ayetlerini inzal etti. *(sonunda Resulullah (a.s.)) "Azaba vesile olan şeyler putlardır" buyurdu.*

İşte bu hadis müddesir suresinin vahyin kesilmesinden sonra nazil olduğunu, dolayısıyla onun mutlak olarak ilk nazil olan sure olmadığını, bilakis vahyin kesintiye uğramasından sonra inen ilk sure olduğunu tekid etmektedir.

٥٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: اِشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ اَوْ ثَلاثًا، فَجَاءَتْهُ اِمْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: يَامُحَمَّدُ، اِنِّي لاَرْجُو اَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ، لَمْ اَرَهُ قربكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ اَوْ ثَلاثًا، فَاَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَالضُّحَىٰ * وَاللَّيْلِ اِذَا سَجَىٰ * مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ﴾.

50- Buhari, Cündeb ibn Süfyan el-Becelî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Resulullah (a.s.) rahatsızlandı da iki veya üç gece kalkmadı. Derken ona bir kadın gelerek:

"Ya Muhammed! Ben şeytanının seni terketmiş olduğunu görüyorum. Onun iki veya üç gecedir sana yaklaştığını görmedim!" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Kuşluk vaktine ve sakinleştiği zaman geceye yemin ederim ki, Rabbin sana ne vedâ etti, ne de küstü!" ayetlerin indirdi.(2) Başka bir rivayette ise Cündüb (r.a.) şöyle demiştir:

"(Bir ara) Cibril (a.s.) gelmekte gecikti; bunun üzerine müşrikler: "Muhammed'e veda edildi" dediler. Allah (c.c.)'da:

"Kuşluk zamanına ve sakinleştiği vakit geceye yemin ederim ki, Rabbin

---

49- El-Müstedrek, 2/251. Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat hiç birisi onu bu lafızla rivayet etmemiştir" demiştir.

50- Buhari, 8/710, 65- 'Kitabüttefsir', Duha Suresi, 1- "Rabbin sana ne veda etti, ne de küstü" bâbı. Müslim, 3/1422, 'Kitab'ül-Cihad ve's-siyer', Peygamber (a.s)'in karşılaştığı müşrik ve münafık eziyetleri babı.

1) Müddesir Suresi: 1 - 15

2) Duha Suresi: 1 - 3

sana ne veda etti; ne de küstü"(1) ayetlerini indirdi.

٥١ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ جُنْدُبٍ الْبَجَلِيِّ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَارٍ، فَدَمِيَتْ إِصْبَعُهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ :

هَـلْ أَنْتِ إِلاَّ إِصْبَـعٌ دَمِيتِ وَفِي سَبِيـلِ اللَّهِ مَـا لَقِيْتِ؟

قَالَ: فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: قَدْ وُدِّعَ مُحَمَّدٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ﴾ .

51- Tirmizi, Cündüb el-Baceli (r.a.)'den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Nebi (a.s.) ile birlikte bir gazada bulunmuştum. Resulullah (a.s.)'ın parmağı kanadı da şöyle buyurdular:

"Sen kanayan parmaktan başka bir şey değilsin! Ama başıma gelen, Allah yolunda gelmiştir." Cündüb (r.a.) rivayetine devamla der ki:

"(Bir ara) Cibril, Resulullah (a.s.)'a gelmekte gecikti de bunun üzerine müşrikler: "Muhammed'e vedâ edildi" dediler. Allah (c.c.) da:

"Rabbin sana ne veda etti; ne de darıldı."(2) ayetlerini indirdi.

Bu rivayeti burada belirtmemizin sebebi, ulemadan bir kısmının vahyin kesilmesini, vahyin aniden kesilmesinden sonra meydana gelen bu kısa fetretle karıştırmış olmalarındandır. Halbuki, bu doğru değildir. İbn-ü Hacer bu konuda şöyle demiştir.

"Gerçek olan şu ki, duha suresinin nüzul sebebi olarak zikrolunan fetret, vahyin başlangıcı ile ilgili olarak zikrolunun fetret değildir. Çünkü bu, günlerce devam etmiştir. Halbuki duha suresinin nüzul sebebi olan fetret, iki veya üç gün sürmüştür." Bu konuda bir mesele ortaya çıkmaktadır:

Bazı rivayetlerde Hz. Hatice (r.a.)'nin Resulullah (a.s.)'a: *"Rabbinin sana muhakkak darıldığını sanıyorum"* dediği zikredilmektedir. Nitekim İbn'ül Hacer bu konuda şunları söylemektedir:

"Hakim'den gelen başka bir rivayette, Hatice: "Rabbinin sana küstüğünü sanıyorum" dedi, şeklinde varid olmuştur. Aynı şekilde Taberi, bunu Abdullah

---

51- Tirmizi, 5/422, 48-Kur'an-ı Kerim'in tefsiri bahsi, duha suresinin tefsiri babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, sahihdir" demiştir.

1) Duha Suresi: 1 - 3

2) Duha Suresi: 3

ibn Şeddad tarikiyle Hz. Hatice: "Rabbinin sana darıldığını zannediyorum dedi" şeklinde ve Hişam ibn Urve'nin babasından rivayet ettiği bir tarikle de "Hatice; Resulullah (a.s.)'ın ümitsizlenerek hüzünlendiğini görünce dedi ki ...." şeklinde tahriç edilmiştir. Bu rivayet sahiplerinin ikisi de mürsel, ravileri ise sikâdır. Ümmü Cemil ve Hz. Hatice (r.a.)'nin her ikisi de bu sözü söylemişlerdir. Fakat Ümmü Cemil kafir olması sebebiyle bu sözünü "Şeytanın seni terk etti" sözü ile, Hz. Hatice (r.a.) ise mümin olması sıfatıyla "Rabbinin yahut sahibinin sana darıldığını sanıyorum" sözü ile söylediği anlaşılıyor.

Ayrıca Ümmü Cemil(1) düşmanının başına gelene sevinerek; Hatice ise üzülerek söylemiştir.

"Rabbin seni ne terketti ne de sana darıldı" ayetinin nüzul sebeblerinin arasını bulmak amacıyla biz deriz ki, muhakkak ki, bazan bir ayetin nuzulü çeşitli olayların peşinden bir kaç kere tekrar edebilir. Bu da öyle olmuştur.

٥٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ اَبِي كَثِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ اَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِالرَّحْمٰنِ عَنْ اَوَّلِ مَانزلَ مِنَ الْقُرْاٰنِ قَالَ: ﴿يَآ اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ فَقُلْتُ: يَقُولُونَ: ﴿اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ قَالَ اَبُو سَلَمَةَ سَأَلْتُ جَابِرًا، فَقُلْتُ لَهُ مِثْلَ مَاقُلْتَ لِي، فَقَالَ لِي جَابِرٌ: لاَ اُحَدِّثُكَ اِلاَّ مَاحَدَّثَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ، قَالَ: «جَاوَرْتُ بِحِرَاءٍ شَهْرًا، فَلَمَّا قَضَيْتُ جِوَارِي، هَبَطْتُ، فَنُودِيْتُ، فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي فَلَمْ اَرَ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ عَنْ شِمَالِي، فَلَمْ اَرَ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ اَمَامِي فَلَمْ اَرَ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ خَلْفِي، فَلَمْ اَرَ شَيْئًا، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَرَاَيْتُ شَيْئًا، فَاَتَيْتُ خَدِيجَةَ، فَقُلْتُ: دَثِّرُونِي، فَدَثَّرُونِي، وَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً بَارِدًا، فَنَزَلَتْ: ﴿يَآ اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَاَنْذِرْ * وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ * وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾ وَذٰلِكَ قَبْلَ اَنْ تُفْرَضَ الصَّلاَةُ.

52- Buhari ile **Müslim**'in birlikte rivayetine göre Yahya ibn Ebi Kesir (r.a.) şöyle demiştir:

"Ebu Seleme, İbn Abdurrahman'a Kur'an'ın en evvel hangi ayeti nazil olmuştur?" **diye sordum.**

52- Buhari, 8/676, 65- 'Kitabüttefsir, 74- Müddesir Suresi. Müslim, 1/144, 1- Kitabü'l-iyman, 73- Resulullah'a vahyin başlaması babı.

1) Ümmü Cemil: Ebu Leheb'in karısıdır. Hem kendisi hem de kocası, İslam'ın ve Resulullah (a.s)'ın azılı düşmanıdırlar.

"Ey (esvabına bürünen Peygamber"(1) ayetidir dedi. Ben de "Rabbinin adıyla oku"(2) ayetidir diyorlar" dedim. Ebu Seleme: Cabir'e sordum ve "Senin bana söylediğinin aynısını ben de ona söyledim" dedim. Bunun üzerine Cabir bana şunları söyledi: "Ben size ancak Resulullah (a.s.)'ın bize haber verdiği şeyleri haber veriyorum". Efendimiz şöyle buyurdular:

"Hira dağında bir ay mücavir kaldım. Mücavirliğimi bitirince (oradan inerek vadiye dal)dım. Derken bir ses duydum. Hemen sağıma baktım, fakat hiç bir şey göremedim. Soluma baktım yine hiç bir şey göremedim. Bunun üzerine başımı (yukarı) kaldırdım. Havada (arşın üzerinde oturup duran) bir şey (Cebrail'i) gördüm. Hemen Hatice'ye gelerek "beni örtün beni örtün" dedim. Derhal örttüler ve üzerime soğuk su serptiler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Ey (esvabına) bürünen (Resûlüm) kalk da (kavmini Allah'ın azabıyla) inzar et, Rabbini de ulu tut. Elbiseni temizle, günaha sebeb olan şeyleri de terk eyle".(3) ayetlerini indirdi." dedi. Bu olay namaz farz kılınmazdan önce meydana gelmiştir.

Müslim'den gelen bir rivayette ise şöyle denilmiştir:(4)

"Mücavirliğimi bitirince oradan indim ve vadiye daldım. Derken bir ses duydum. Hemen önüme, arkama, sağıma ve soluma bakındım. Fakat hiç bir kimse göremedim. Sonra yine bir ses duydum ve yine bakındımsa da hiç bir kimseyi göremedim. Sonra yine bir ses duydum ve yine bakındımsa da hiç bir kimseyi göremedim. Sonra tekrar bir nida duydum da bunun üzerine başımı (semaya) kaldırdım. Bir de ne göreyim, O... (yani Cebrail (a.s.). Havada arşın üzerinde (oturup durmuyor mu?) Beni bir titremedir aldı. Hemen Hatice'ye gelerek "beni örtünüz beni örtünüz" dedim, derhal beni örttüler ve üzerime soğuk bir su serptiler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Ey örtüsüne bürünen resülum kalk da (kavmini Allah'ın azabıyla) inzar et. Rabbini ulu tut ve elbiseni de temizle" ayetlerini indirdi."

Buhari'nin bir başka rivayetinde ise:(5)

"Bir de ne göreyim o (melek) yerle gök arasında bir arş üzerinde oturup duruyor" buyurulmuştur.

Müslim'in, Ebu Selcme tarikiyle Cabir (r.a.)'den rivayetine göre Cabir der ki:

---

1) Müddesir Suresi: 1

2) Alak Suresi: 1

3) Müddesir Suresi: 1 - 5

4) Müslim, 1/144, 1- Kitabul iyman, 73- Resulullah (a.s.)'a vahyin gelmeye başlaması babı.

5) El-Buhari, 8/678, 65- Kitabüt Tefsir, 74-Müddesir suresi bahsi

"Resulullah (a.s.)'ı fetret-i vahiy zamanından bahsederken işittim. Söz arasında bana şöyle buyurdu:(1)

"Bir defa ben yürümekte iken gökyüzünden bir ses işittim. Başımı kaldırdım bir de ne göreyim Hira'da bana gelen Melek... Yerle gök arasında bir kürsi üzerinde oturup duruyor. Ondan pek korktum. Hemen evime dönerek; "Beni örtünüz, ben örtünüz." dedim. Derhal beni örtüp sardılar. Bunun üzerine Allah Teala şu ayetleri indirdi:

"Ey (elbisesine) bürünüp yatan Resulüm kalk da sana iman etmeyenleri inzar et. Rabbinin azemetinden bahset, elbiseni temiz tut ve o pislikleri artık defet". Cabir (r.a.) rivayetine devamla *"bu olay beş vakit namaz farz kılınmadan önce olmuştur. Rucuzdan murad ise putlardır demiştir.*

Bir başka rivayette ise Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediği varid olmuştur:

"Ben ondan ansızın korktum da yere kapandım..." Hadisin rivayetinde Ebu Seleme: *"Rucuzdan murat putlardır" demiştir. Bir de Resulullah (a.s.):*

"Sonra vahiy kızıştı da ardı arkası kesilmeden devam etti" buyurmuştur.

Bu rivayetin başlangıcı şöyledir: Resulullah (a.s.):

"Sonra bir aralık vahiy benden kesildi ve bir ara ben yürümekte iken..." buyurdu. Bundan sonra Peygamber (a.s.) yukarıdaki hadisi zikretti.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

"Ey örtüsüne bürünüp yatan Peygamber"(2) ayetinin nüzulünün önceliği izafi bir önceliktir. Çünkü bu ayet vahyin kesilmesinden sonra nazil olan ilk ayettir. O halde Kur'an-ı Kerim'den nazil olan ilk ayet:

"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı uyuşmuş ve pıhtılaşmış kandan yarattı."(3) ayetleridir.

"Ey örtüsüne bürünüp yatan peygamber" ayetine gelince, onun nüzulü "ikra" ayetlerinin nuzülünden sonra olmuştur. Bu hadisin bazı rivayetlerinde vaki olan "Bir de baktım ki ne göreyim Hira'da bana gelen Melek (Cebrail)" lafzı ile "Sonra vahyin kesilmesinden sonra vahiy arka arkaya devam etti." lafzı bu hususu doğrulamaktadır.

---

1)Müslim, 1/145, 1- Kitabül iyman, 73- Vahyin başlaması babı. "Bir de ne göreyim o, yerle gök arasında bir arş üzerinde oturuyor" (ifadesindeki) Arş'tan murad kürsidir. Lugat alimleri şöyle demektedirler: Arş, divan demektir. Meleğin oturduğu kürsi (divandır) da denilmiştir. Allah Teala: "Onun büyük bir kürsisi (koltuğu) vardır" buyurmuştur.

2) Müddesir Suresi: 1

3) Alak Suresi: 1 - 2

Bunlardan önce Nebi (a.s.)'nin bi'setinin başlangıcı ve Hira'da O'na Cebrail (a.s.)'in inmesi kıssası ile ilgili olarak Buhari ile Müslim'in, Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ettikleri uzunca hadis, bunu isbat etmektedir.

Çünkü Resulullah (a.s.)'a vahyin gelmesi, *"Her şeyi yaratan Rabbinin adıyla oku"* ayet-i celilesi ile başladı. Fetretten sonra ise *"Ey örtüsüne bürünüp yatan peygamber kalk da sana iman etmeyenleri inzar et"(1) "Ey örtünüp bürünen Rasül! (Namaz kılmak ve ibadet etmek için) birazı müstesna olmak üzere geceleyin kalk"(2)* ayetleri nazil olmuştur. Bu husus üzerinde biraz duralım:

"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku" ayetini izah ederken es-Süheylî şu açıklamaları yapmıştır.

"Yani Ey Resulüm sen o Kur'an-ı kendi kuvvet ve marifetinle değil, ancak Rabbinin kudret ve inayetiyle okuyabildin. Dolayısıyla, ancak Rabbinin kudret ve inayetiyle okuyabilirsin. O, Rabbin, tıpkı seni yaratıp da küçüklüğünde (ki Şerhu's-Sadr olayında kalbini açıp) içindeki pıhtılaşmış (siyah) kan parçasını ve sendeki şeytanın nasibini çıkardığı; ve ümmî olduğu halde ümmetine öğretip de kalemle yazı yazar hale geldikleri gibi, sana okumayı öğretecektir."

Allah (c.c.)'ın yoluna giren bazı sûluk erbabı, *"Allah yoluna giren bir salik-'in, Allahın adıyla yardım isteyerek, bu kainatı okumaya başlaması gerektiği"* fikrini buradan çıkarmıştır. Hatta sâlik (mürid) zikr ile yanınca (pişince) şeyhi ona; Allah'a davet etmesi için, icâzet verir o da davete başlar. Bu durumda müridin şu özellikleri, üzerinde bulundurması gerekir:

Davet ve ibadet: *"Kalk da sana iman etmeyenleri inzar et"(3) (Namaz kılmak ve ibadet etmek için) ancak az bir kısmı müstesna olmak üzere geceleyin kalk"(4).*

Şahsında Allah'ı ta'zim fikri toplanmayan salik, davette başarıya ulaşamaz: *"Rabbini yücelt (onu tazim et)"(5).*

Zahir (dış) ve batın (iç)in temizliği: *"Elbiseni temiz tut"(6) Cahiliyye ibadetlerinden uzaklaş: Azaba vesile olan (putlara tapma gibi) şeyleri terkde sebat et".(7)*

---

1) Müddesir Suresi: 1-2
2) Müzemmil Suresi: 1 - 2
3)Müddesir Suresi: 1
4) Müzemmil Suresi: 2
5) Müddesir Suresi: 4
6) Müddesir Suresi: 5
7) Müddesir Suresi: 6

Yaptığın ameli gözünde küçük gör ama ibadete devam et: *"Az bir şey yapıp karşılığında çok şey isteme".(1)*

Davetin neticesinde başa gelen eziyet ve musibetlere sabret: *"Rabbinin rızası için sabret"(2).*

VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ

٥٣ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ ــ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ ــ فَيُفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلاً فَيُكَلِّمُنِي، فَأَعِي مَا يَقُولُ».

قَالَتْ عَائِشَةُ ــ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ــ : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيُفْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا.

53- Buharî'nin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Haris İbn-ü Hişam (r.a.), Resulullah (a.s.)'a: "Ya Resulullah, sana vahiy nasıl gelir?" diye sordu. Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Vahiy bazan bana çıngırak ses gibi bir seda halinde gelir ki, bana en ağır geleni budur. Ben o ağırlığı hissettiğim zaman (meleğin) bana söylemiş olduğu şeyi iyice bellemiş olurum. Bazan da Melek bir insan şekline girerek gelir, benimle konuşur. Ben de söylediğini iyice bellerim."

Hz. Aişe (r.a.) der ki: *"Resulullah (a.s.)'ı soğuğu pek şiddetli günlerde kendisine vahiy nazil olurken görürdüm. (İşte öyle soğuk bir günde bile) kendisinden o hal geçtiği zaman şakaklarından şapır şapır ter akardı."*

53- El Buhari, 1/18, 1- Vahyin başlaması bahsi (Kitabu Bed'il vahy) bab no: 2

Müslim, 4/1817 43- Kitabü'l-Fezâil, 23- Peygamber (a.s.)'in soğukta ve kendisine vahiy geldiği zaman terlemesi babı.

Tirmizi; 5/597, 50- Kitabü'l-Menakıb, 7-Nebi (a.s.)'ye vahiy nasıl gelirdi? babı. Ebu İsa: "Bu hadis hasen ve sahihdir" demiştir.

1) Müddesir Suresi: 6

2) Müddesir Suresi: 7

Nesaî'nin rivayetinde: *"Bu hal benden zail olunca açılırım ve o vahyi bellemiş olurum"* kavline kadar aynı lafızla gelmiştir.(1)

Sonra Resulullah (a.s.):

"Bu benim için en şiddetli olanıdır. Bazan da melek bana genç bir delikanlı şeklinde gelir, vahyi bana iletir" buyurdu. İfadesi ilave edilmiştir."

٥٤ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ سُمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَدَوِيِّ النَّحْلِ، فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ يَوْمًا فَمَكَثْنَا سَاعَةً فَسُرِّيَ عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: «اَللَّهُمَّ زِدْنَا وَلاَ تَنْقُصْنَا، وَأَكْرِمْنَا وَلاَ تُهِنَّا، وَأَعْطِنَا وَلاَ تَحْرِمْنَا، وَآثِرْنَا وَلاَ تُؤْثِرْ عَلَيْنَا، وَأَرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا»، ثُمَّ قَالَ ﷺ : «أُنْزِلَ عَلَيَّ عَشْرُ آيَاتٍ، مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ» ثُمَّ قَرَأَ: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ.

54- Tirmizi'nin Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.)'dan rivayetine göre Ömer (r.a.) şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'a vahiy nazil olduğu zaman başının ucunda arı uğuldamasına benzeyen bir ses işitilirdi. Bir gün kendisine vahiy nazil oldu. Bir müddet bekledik ve sonra (vahye mahsus) hal kendisinden uzaklaştı. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) kıbleye doğru yöneldi, ellerini havaya kaldırdı. Ve "Ey Allah'ım bize (nimetlerini) artır eksiltme, bizi şerefli kıl alçaltma, bizi bize (hayrın her çeşidini) ver mahrum etme, bizi gözet başkalarını bize tercih etme, bizi memnun eyle ve bizden razı ol" diye dua etti. Sonra "Bana on ayet indirildi her kim onların gereğini yerine getirirse kuşkusuz cennete girecektir" buyurdu ve peşinden "Muhakkak ki, mü'minler felaha ereceklerdir"(2) diyen on ayet tamamlanıncaya kadar okudu.

٥٥ــ رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ لَيُوحَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ فَتَضْرِبُ بِجِرَانِهَا.

55- Ahmet İbn-i Hanbel'in, Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre şöyle de-

---

54- Tirmizi, 5/326, 48- Kitabü Tefsir'il-Kur'an (Kur'an-ı Kerimin tefsiri babı, 24- Müminun suresinin tefsirinden babı. Bu hadis hasendir.

1) En-Nesâi, 2/146- Kitabül-İftitah

2) Mü'munun Suresi: 1

miştir:

"Şüphesiz ki, Resulullah (a.s.)'a, kendisi bineğinin üzerinde iken vahiy nazil olurdu da vahyin ağırlığından dolayı bineği boynunu yere dayar öylece kalır (bir yere kıpardamaz)dı".

٥٦ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: كُنْتُ اَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ اِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ اَخَذَتْهُ بَرَحَاءٌ شَدِيدَةٌ وَعَرِقَ عَرَقًا شَدِيدًا مِثْلَ الْجُمَانِ ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ، فَكُنْتُ اَدْخُلُ عَلَيْهِ بِقِطْعَةِ الْعَسَبِ اَوْ كَسْرِهِ فَاَكْتُبُ وَهُوَ يُمْلِي عَلَيَّ، فَمَا اَفْرُغُ حَتَّى تَكَادُ رِجْلِي تَنْكَسِرُ مِنْ ثِقَلِ الْقُرْاٰنِ حَتَّى اَقُولُ لَاَ اَمْشِي عَلَى رِجْلَيَّ اَبَدًا، فَاِذَا فَرَغْتُ قَالَ اِقْرَأْهُ فَاِنْ كَانَ فِيهِ سَقَطٌ اَقَامَهُ، ثُمَّ اَخْرُجُ بِهِ اِلَى النَّاسِ.

56- Taberanî, Zeyd İbn-i Sabit (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben, Resulullah (a.s.)'a vahiy yazıyordum. Vahiy nazil olduğu zaman Resul-i Ekrem'i şiddetli bir titreme tutar ve kendisinden inci tanesi gibi şiddetli bir ter akardı. Sonra bu hal kendisinden giderdi. Nihayet ben bir parça düzgün hurma yaprağı alır huzuruna varırdım. Sonra O, bana söyler, ben de yazardım. Yazıp bitirince "onu oku" der ve eğer bir hata varsa düzeltirdi. Sonra da ben onu insanlara naklederdim".

٥٧ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ اِذَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كُرِبَ لِذٰلِكَ، وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ.

57- Müslim, Übâde İbn-us-Sâmit (r.a.)'den şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Nebiyyullah (a.s.)'a vahiy nazil olduğu zaman bundan dolayı sıkıntılı bir hal alır ve yüzünün rengi atardı."

Bir rivayette ise şöyle denilmiştir:

"Nebi (a.s.)'ye vahiy indirildiği zaman başını eğer; ashabı da başlarını eğerdi. Vahiy kaldırıldığı zaman başını kaldırırdı."

55- Ahmed bin Hanbel, 6/118, Haysemî Mecmâ'ında (8/257) bundan bahsederek "hadisi Ahmed rivayet etti, ravileri sahih hadis ravisidir" demiştir.

56- Taberani, 5/143. Haysemi: 'Mecmauzze vâidinde' 8/257 "Bu hadisi Taberi iki ayrı senedle rivayet etmiştir. Senedlerin birinin ravileri sîka'dır" demektedir.

57- Müslim, 4/1817, 'Kitabül-Fedail', Nebi (a.s.)'nin soğukta ve kendisine vahiy geldiği zaman terlemesi babı.

Müslim'in başka bir rivayetinde şöyle denilmektedir.(1)

"Peygamber (a.s.) üzerine vahiy indirildiği zaman bundan dolayı sıkıntılanır ve yüzünün rengi değişirdi. Bir gün kendisine vahiy indirildiğinde yine öyle oldu. Açıldığı vakit de:

"Benden öğrenin, benden öğrenin... Allah o (kadı)nlara (çıkar) bir yol halketti. Bekar erkekle bakire kadın (zina ederse) yüz dayakla bir yıl sürgün; evli (erkek) ile evli (kadın) zina ederse, yüz sopa ve recim (var)" buyurdular.(2).

Peygamber (a.s.)'in "Allah o kadınlar için (çıkar) bir yol halketti" hadisinin sebeb-i vürudu, Allah (c.c.)'ın nisa suresindeki zina eden kadınların durumu ile ilgili hüküm konusunda indirmiş olduğu şu ayeti kerimedir:

---

1) Müslim, 3/1316, 'Kitabül Hudud', zina edenin haddi babı.

2) Bekardan murad: Henüz başından sahih nikah akdi geçmemiş âkil, baliğ ve hür olan kimsedir. Ömründe bir defa olsun sahih nikahla cim'a edene araplar "seyyib" derler. Bu kelime Türkçede evli ve dul manalarına gelir. Aynı zamanda "muhsan" kelimesi de kullanılır.

Zina eden bekara yüz sopa, evliye recm cezası verileceği hususunda ulema ittifak etmişlerdir. Kaadî Iyaz'ın beyanına göre bu konuya ehli kıbleden bir tek muhalif çıkmamış; yalnız haricilerle mutezile'den Nazzam ve ashabı recme kail olmuşlardır.

Recm: Bir kimseyi taşlayarak öldürmektir. Zina eden muhsana recimle birlikte dayak cezası verilip verilmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım ulemaya göre bunların ikisi de tatbik edilir. Hz. Ali (r.a.)'nin, Hasan-ı Basri'nin, İshak İbn Raheveyh ve Zahirilerle bazı Şafiilerin görüşleri bu merkezdedir.

Cumhur-u ulemaya göre yalnızca recimle yetinilir. Delilleri: Peygamber (a.s.)'in Muhsanı sadece recmettiğini bildiren hadislerdir. Muhsan hakkında hem recim hem de sopa cezası verileceğini bildiren hadis neshedilmiştir. Yani ilk zamanlarda tatbik edilmiş; sonra hükmü kalkmıştır.

Bekar zaninin sürgün edilip edilmeyeceği meselesi de ihtilaflıdır. Şafiilere ve diğer bir çok ulemaya göre bekar zani, erkek olsun kadın olsun dayak cezasından sonra bir yıl sürgün edilir. Hanefilerle diğer ulema, sürgüne muhalefet ederler. Delilleri: "Kur'anı Kerim'in zahiridir. Zira ayette sürgünden bahsedilmemiştir. İmam Malik ile Evzâi, sürgünün erkeğe mahsus olduğunu söylerler. Kadın avret olduğu ve sürgün bu sebeble fitneye sebebiyet vereceği için bu ceza ona tatbik edilmez. Bu kavlin benzeri Hz. Ali (r.a.)'den de rivayet olunmuştur.

Köle ve cariyelere gelince; onlar recmedilmezler. Çünkü onlara verilecek ceza hürlere verilecek cezanın yarısı kadardır.Ve bu da Kur'an-ı Kerim'le sabittir. Recm ise yarıya bölünemez. Bu sebeble hanefilere göre muhsan olmayan köle ve cariyelere ellişer sopa vurulur. İmam Şafii'den bu hususta üç görüş nakledilir:

a) Köle ve cariyeler birer sene sürgün edilir.

b) Altı ay sürülür.

c) Köle ve cariyeler sürgün edilmezler.

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin: Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıncaya ya da Allah onlara bir (çıkar) yol gösterinceye kadar evlerde tutun (dışarı çıkarmayın)" ayetidir.(1) Mekkiy İbn-i Ebi Talib bu ayet-i kerimeyi izah ederken: *"Allah (c.c.) zina eden erkeklerle zina eden kadınlar hakkında, adalet sahibi dört erkek, bunların zina ettiklerine dair aleyhlerinde şahidlik ettiği vakit, ölünceye, yahud Allah (c.c.) kendileri için çıkar bir yol gösterinceye kadar evlerde hapsedilmelerini farz kılmıştı. Sonra Allah Teala bunlara çıkır bir yol olarak recm ayetini gösterdi. Bu hususiaki ayet mütevatiren nakledilmiş olup hükmü sabit tilaveti (metni) mensuh bir ayettir."* demiştir.(2)

٥٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ صَفْوَان بْنِ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ، اَنَّ يَعْلَى كَانَ يَقُولُ: لَيْتَنِي اَرَى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ حِينَ يُنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ، فَلَمَّا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْجِعْرَانَةِ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قَدْ اَظَلَّ عَلَيْهِ وَمَعَهُ النَّاسُ مِنْ اَصْحَابِهِ، اِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مُتَضَمِّخٌ بِطِيبٍ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللّٰهِ! كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ اَحْرَمَ فِي جُبَّةٍ بَعْدَمَا تَضَمَّخَ بِطِيبٍ، فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةً فَجَاءَهُ الْوَحْيُ، فَاَشَارَ عُمَرُ اِلَى يَعْلَى اَي تَعَالَ، فَجَاء يَعْلَى فَاَدْخَلَ رَأْسَهُ، فَاِذَا هُوَ مُحَمَّرُ الْوَجْهِ يَغِطُّ كَذٰلِكَ سَاعَة، ثُمَّ سُرِّي عَنْهُ فَقَالَ: اَيْنَ الَّذِي يَسْأَلُنِي عَنِ الْعُمْرَةِ اٰنِفًا؟ فَالْتُمِسَ الرَّجُلُ فَجِيءَ بِهِ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «اَمَا الطِّيبُ الَّذِي بِكَ فَاغْسِلْهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَاَمَّا الْجُبَّةُ فَانْزِعْهَا، ثُمَّ اصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجِّكَ».

58- Buhari'nin, Safvan İbn-i Ya'la İbn Umeyye (r.a.)'den rivayetine göre

---

58- Buhari, 9/9, 66- 'Kitabû Fedailil Kur'an' 2- Kur'an'ın Kureyş ve arap lehçesiyle nuzülu babı.

Müslim, 2/837, 15- Kitabül hacc, 1- Hacc veya umre için ihrama giren kimseye mübah olan ve olmayan şeylerle koku sürmenin haram kılındığının beyanı babı.

1) Nisa Suresi: 15

2) Mekki'nin işaret ettiği ayet şudur: "İhtiyar erkekle, ihtiyar kadın zina ederlerse kendilerini mutlaka recmedin." Ancak bu ayetin ayet olarak subutu ihtilaflıdır. Ulemadan bir kısmı bunun aslen ayet olarak hiç sabit olmadığını aksine mevzu bir haber olduğunu iddia etmişlerdir. Bunlar arasında recm cezasının dayanağının metni mensuh hükmü baki kabul edilen bu ayetin olmayıp geçmiş şeriatlerdeki emir ve Resulullah (a.s.)'ın şarii olması sıfatıyla bizzat kendi uygulaması olduğunu iddia etmişlerdir. Bu konuda rivayet edilen Hz.Ömer (r.a.)'e ait hadisi de bu görüşte olanlar kabul etmezler. Çünkü böyle bir ayet olsaydı Hz. Ömer (r.a.) mutlaka onu Kur'ana dahil ederdi.

Ya'la, Ömer İbn-i Hattab (r.a.)'a:

"Resulullah (a.s.)'ı kendisine vahiy nazil olurken bir görsem" diyormuş. Peygamber (a.s.), Cirane'de bulunduğu sırada üzerindeki bir elbise ile kendisine gölgelik yapılmış. Yanında ashabından bazı kimseler bulunuyormuş. Derken Resulullah (a.s.)'ın yanına yünden bir cübbe giyinmiş ve kokuya bulanmış bir adam gelerek:

"Ya Resulullah, kokuya bulandıktan sonra bir cübbe içinde umreye niyyet eden bir adam hakkında ne buyurursun?" demiş. Peygamber (a.s.) bir müddet ona baktıktan sonra sükût etmiş, müteakiben kendisine vahiy gelmiş, Ömer eliyle Ya'la İbn Ümeyye'ye:

"Gel" diye işaret etmiş. Ya'la da gelmiş. Başını örtünün altına sokmuş. Bir de bakmış ki Peygamber (a.s.)'in mübarek yüzü kıpkırmızı olmuş. Bir müddet horladıktan sonra açılmış ve:

"Biraz önce, bana umreyi soran zat nerede?" demiş. O zat aranarak getirilmiş. Peygamber (a.s.):

"Üzerindeki kokuyu üç defa yıka, cübbeye gelince onu da çıkar, sonra haccederken ne yaparsan, umrende de onu yap" buyurmuşlar.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Bu hadis metinlerini burada zikretmemizin sebebi, Resulullah (a.s.)'ın hayatındaki vahiy olayını tarif etmek içindir. Vahiy olayı, Resulullah (a.s.)'ın etrafında meydana geldiği için, kafirlerin, illet diye niteledikleri olaylardan herhangi birisine benzemeyecek kadar açıktır. Şüphesiz onların bunu illet olarak tanımlamaları açık bir kinin eseridir. Allah düşmanlarının iddia ettikleri marazî olaylardan herhangi bir olayın peşinden Kur'an nassları gibi bir nassın çıkmış olmasını akıl sahibi kim tasdik edebilir?

Üstad Ramazan el-Bûti 'Fıkhus-sire' adlı kitabında, bu şüpheci Allah düşmanlarının vahiy olayı hakkındaki iddialarını reddettikten sonra şöyle demektedir:

"Gerçekten Nebi (a.s.)'nin başından geçen bu hal, vahyin içten gelen bir ilham, bir türlü delilik olduğu şeklindeki zanları geçersiz kılmaktadır. Çünkü ilham ve düşünce sahiplerinin ilham ve düşünceleri, onların başına böyle bir hali yani terleme, kızarma halini asla getirmez..."

O halde sahih ve sabit bir hadiste varid olan şekliyle vahyin başlangıcını bildiren (Hz. Aişe) hadisi, İslama şüphe sokarak, din düşmanlığı yapan kişilerin, insanları, Allah'ın, Hz. Muhammed (a.s.)'e ikram buyurduğu nübüvvet ve vahiy konusunda yanlış bilgilere sevk etmek için gösterdikleri tüm çabaları

boşa çıkarmaktadır. Bu durum açıkça ortaya çıkınca, vahyin başlangıcının Allah (c.c.)'ın irâde ettiği tarz üzere olmasındaki ilahî hikmet daha iyi anlaşılmış olur.

İslam düşmanları, bundan sonra belki de dönüp *"Hz. Muhammed (a.s.), ashabının arasında iken kendisine vahiy iniyordu da niçin Hz.Muhammed (a.s.)'den başka onlardan hiç birisi meleği görmüyordu?"* diye sorabilirler.

Halbuki gözler ile görülmek, varlıkların varolma şartlarından bir şart değildir. Çünkü insanlarda bulunan göz, belirli bir alanla sınırlandırılmıştır. Böyle olmasaydı, herhangi bir varlığın gözükmeyecek şekilde gözden uşaklaşması halinde onun yok olması gerekirdi. Allah (c.c.)'ın, gözlerde bulunan görme özelliğini istediği kadar artırması O'na çok gelirdi. *"Çünkü şu gören gözlerin halıkı odur"* Bu durumda o göz, diğer gözlerin göremediği varlıkları görebilirdi. Bu konuda Malik bin Nebî şöyle diyor:

"Mesela daltonizm hastaları(1) bize bir ışık türünün her göz tarafından görülmediğinin tipik bir misalini göstermektedir. Yine aynı şekilde, kızıl ötesi ve menekşe ötesi denilen ışık şuaları serilerinin gözlerimiz tarafından görülemediği de bilinmektedir. Bu durumun bütün gözlerde aynen böyle olduğunu ilmi olarak isbat eden bir şey de mevcud değildir. Görme özelliği bazan daha çok bazan daha az olabilmektedir."

Artık bundan sonra vahyin devam edişi, vahyin hakikatına ve İslam düşmanlarının arzu ettiği gibi, vahyin, özellikle nefsi bir olay olmadığına dair işareti taşımaktadır. Bu işareti şu şekilde özetleyebiliriz.

1- Kur'an ile hadis arasındaki ayırıcı özellik: Resulullah (a.s.), kendi sözleri olan hadisi, ashabının hafızasına emanet ederken, Kur'an ayetlerinin öncelikle yazılmasını emrediyordu. Hadis kendisi tarafından söylenen bir sözdür ve peygamberlikle alakası yoktur, demek son derece yanlış olur. Çünkü Kur'an, Cebrail (a.s.) aracılığıyla bizzat harfleri ve sözleriyle ona vahyedilmiştir. Ama hadis böyle değildir. Hadisin ona sadece manası Allah katından vahyedilmiş, fakat sözleri ve terkibi Hz. Peygamber tarafından düzenlenmiştir. Bundan dolayı Resulullah -kendi sözüyle, Cebrail (a.s.)'den aldığı Allah kelamını karıştırmaktan son derece sakınmıştır.

2- Resulullah (a.s.)'a bazı işler hakkında sual sorulur, fakat O bunlara cevab vermezdi. Çoğu zaman bu suskunluğunun üzerinden uzun zaman geçer, nihayet bu sorulan sorular hakkında bazı ayetler inerdi. Böylece Nebi (a.s.), soru soran kişiyi çağırır ona sorusu konusunda Kur'an'dan nazil olan ayeti okurdu. Hz. Peygamber bazan da bir kısım işlerle ilgili belirli bir şekilde tasarrufda bulunurdu. Sonra da tasarrufunu onaylayan aynı manada Kur'an ayetleri hemen

---

1) Gözlerinde renk körlüğü olan kimseler. (Çeviren)

iniverirdi. Bazan ise bu tasarrufunu kınayan ve yeren ayetlerin indiği olurdu.

3- Resulullah (a.s.), ümmî, yani okuma yazma bilmeyen bir kişi idi. Halbuki, böyle bir insanın nefsi bir sezgi yoluyla firavun kıssası, Hz. Musa (a.s.)'nın annesinin kendi çocuğunu denize atma kıssası, Hz.Yusuf (a.s.) kıssası gibi tarihi hakkatleri bilmesi mümkün olamazdı. Bunlar onun ümmi olmasının hikmetleridir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim şöyle der: *"Sen bundan önce hiç bir kitap okur değildin ve elinle de onu yazmadın. Öyle olsaydı müşrikler elbette şüphelenirlerdi."(1)*

4- Resulullah (a.s.)'ın kavmi arasında kırk yıl boyunca doğru sözlü olması ve onlar arasında bu vasfıyla şöhret bulması, daha sonraki hayatı hakkında doğruluğunda şüphe edilmesi mümkün olmayacak şekilde kendi nefsine karşı dürüst olmasını gerektirir.

Bu konuda Dr. Mustafa Sıbai şöyle der:

"Şüphe yok ki Allah (c.c.) bir kulunu hayra ve gerçek davete yöneltmeyi murat ettiği zaman, önce o kulunun kalbine, yaşadığı toplumun içinde bulunduğu fesat ve dalaletten nefret etme duygusunu yerleştirir. Şüphesiz Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verilmeden önce peygamber olacağını ne biliyor ve ne de aklından geçiriyordu. Sadece Allah (c.c.) O'na, risaletin yükünü taşıyabilmesi için ruhi yönden temizlenmesi ve hazırlanması amacıyla ibadet etmek için tenhada yalnız başına kalmasını ilham ediyordu. Şayet Resulullah (a.s.) kendisinin peygamber olacağını biliyor olsaydı üzerine vahyin inmesinden korkmaz ve Hira mağarasında görmüş olduğu bu olayın sırrını açıklamasını isteyerek Hz. Hatice (r.a.)'nin yanına gelmezdi. Hz.Muhammed (a.s.) peygamber olduğunu ancak Cebrail (a.s.)'in ona: "Ey Muhammed! Sen Allah'ın Resulüsün, ben de Cebrail'im" dediğini görmesinden ve de Varaka bin Nevfel'in kendisine ve Hz. Hatice (r.a.)'ye mağarada gördüğün şeyin Hz.Musa (a.s.)'ya indirilen ilahi vahyin aynısı olduğunu teyid etmesinden sonra kesin olarak anlamıştır."

VAHYİN KISIMLARI

İbn'ül-Kayyım ve daha başkaları vahyin derecelerini sekiz olarak açıklamışlardır.

Birinci Mertebe: Rüyayı sadıka'dır. Resulullah (a.s.)'ın görmüş olduğu sadık rüyalar ona gelen vahyin başlangıcı olmuştur.

İkinci Mertebe: Kendisi meleği görmeksizin Cebrail (a.s.)'in, kalbine bırakmış olduğu vahiydir. Nitekim Resulullah (a.s.) vahyin bu çeşidine işaretle: *"Şüphesiz Ruhul-Kuds (Cebrail (a.s.), benim nefsime ve kalbime şu sözü üfleye-*

1) Ankebut Suresi: 48

rek yerleştirdi: "Hiçbir nefis bütün rızkını tas tamam almadıkça ölmeyecektir. Öyle ise Allah'dan sakınınız da rızkınızı güzel (meşru ve mürüvvete layık) yollardan arayınız. Rızık talebi sakın sizi onu Allah'a isyan etmek suretiyle aramaya sevketmesin. Şüphesiz ki, Allah katında olan şeyler, ancak Allah'a itaatla elde edilebilir" buyurmuştur.

Üçüncü Mertebe: Melek, Peygamber (a.s.)'e bir insan suretinde gelip kendilerine hitap eder, kendileri de meleğin bütün söylediklerini noksansız olarak ezberlerdi. Vahyin bu mertebesinde sahabe, bazan meleği görürdü.

Dördüncü Mertebe: Melek, Hz. Peygamber (a.s.)'e çan sesine benzer bir seda halinde gelirdi. Vahyin bu çeşidi Nebi (a.s.)'ye onun en ağır gelen idi. Bu şekilde meleği farkedemezdi. Hatta şiddetli soğuk bir günde bile olsa vahyin şiddetinden Resulü Ekrem'in mübarek alınları terler içinde kalırdı. Hatta Resulullah bineğinin üzerinde olduğu zaman, devesi bu şiddet sebebiyle yere çökerdi. Bir defasında vahiy bu şekilde gelmişti. Resulullah (a.s.)'in bacağı, Zeyd İbn Sabit (r.a.)'in bacağının üzerinde idi. Bu sebeple Zeyd'in bacağına o kadar ağırlık çökmüştü ki neredeyse kırılacağını sanmıştı.

Beşinci Mertebe: Peygamber (a.s.), meleği yaratılmış olduğu kendi aslî suretinde görür ve melek de ona Allah'ın vahyetmesini istediği şeyleri vahyederdi. Cebrail (a.s.)'in Resule bu şekilde vahiy getirmesi Allah Teala'nın necm suresinde bu hususu beyan ettiği gibi iki defa vaki olmuştur.(1)

Altıncı Mertebe: Mirac gecesinde göklerin üzerinde iken Allah Tealanın, Resulüne vasıtasız olarak beş vakit namaz ve daha başka emirleri bizzat vahiy buyurmasıdır.

Yedinci Mertebe: Allah Tealanın, tıpkı İmran'ın oğlu Hz. Musa (a.s.) ile konuştuğu gibi melek vasıtası olmaksızın kendi katından kelamını ona işittirmesidir. Hz. Musa (a.s.) hakkındaki vahyin bu mertebesi kati olarak Kur'an-ı Kerim'de sabittir. Bu mükalemenin peygamber efendimiz hakkında da sabit olduğunu İsra hadisinde görüyoruz.

Sekizinci Mertebe: Bazıları sekizinci bir merteme daha ilave etmişlerdir. Ki, o da: Kifahan, yani hicap, arkada perde olmaksızın yüz yüze, Allah'ın, Resulü ile konuşmasıdır. Vahyin bu şeklide vukuu selef ve halef arasında ihtilaf konusu olmuştur.(2)

---

1) Birincisi: Hira dağında alak suresinin ilk ayetlerini getirdiği zaman vaki olmuştur. Bu dehşetli manzarayı görür görmez Resul-i Ekrem baygın düşmüştü.

İkincisi: Mirac gecesinde Sidretü'l-Münteha yanında olmuştur.

2) el-Mübarekfûri, er-Rahikul-Mahtum.

NÜBÜVVETTEN SONRA GÖKYÜZÜNÜN HABERİNİN ENGELLENMESİ

٥٩ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: اِنْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ فَقَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالَ: مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلاَّ مَا حَدَثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا فَانْظُرُوا مَا هٰذَا الْأَمْرُ الَّذِي حَدَثَ؟ فَانْطَلَقُوا فَضَرَبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا يَنْظُرُونَ مَا هٰذَا الْأَمْرُ الَّذِي حَالَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ؟ قَالَ: فَانْطَلَقَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بنخلةَ وَهُوَ عَامِدٌ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلاَةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ تَسَمَّعُوا لَهُ، فَقَالُوا: هٰذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، فَهُنَالِكَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا: يَاقَوْمَنَا، إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ، وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ﴾ وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ.

59- Buhari'nin Abdullah İbn-ü Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre İbn-i Abbas şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.), ashabından bir cemaatla birlikte Ukaz(1) panayırına gitmek üzere yola çıktılar. O tarihte şeytanlara semadan haber almak menedil-

---

59- Buhari, 8/669, 65- Tefsir bahsi, 1-"De ki bana vahyedildi." suresi babı.

Müslim, 1/331, Namaz bahsi, 33- Sabah namazında Kur'anın aşikare okunması ve cinlere Kur'an okuma babı.

1) UKAZ: Araplarca meşhur ve maruf olan bir panayır mevsimidir. İbn'ül Hacer 'Fethu'l-Bari'de: "Hatta panayır mevsimlerinin en büyüğü ve en mühimlerinden biridir. Burası Mekke ile Taif arasındadır ve Taif'e daha yakındır. Taifle aralarında 10 mil mesafe vardır." demiştir. El-Bekri de: "Burada ilk kurulan panayır (pazar) fil senesinden 15 yıl önceye dayanıp 129 senesine kadar devam etmiştir. Sonra haricilerin haruriyye kolu ortaya çıkınca orayı istila ettiler, böylece bugüne kadar pazar olarak kaldı. Araplar bütün şevval ayı boyunca orada ikamet ederler, alış veriş yaparlar, birbirlerine karşı üstünlükleriyle övünürler ve şairleri yeni yazdıkları şiirlerini okur-

mişti. Üzerlerine göktaşları atılmış, bunun üzerine şeytanlar kavimlerinin yanına dönmüşler. Kavimleri onlara: "Size ne oldu?" demişler. Şeytanlar da:

"Ne yapalım?" semadan haber almaktan menedildik. Üzerimize gök taşları atıldı." diye cevap vermişler. Bunun üzerine kavimleri onlara:

"Bu mutlaka yeni zuhur etmiş bir şeyden dolayı olacak. Siz hemen yeryüzünün doğusunu, batısını dolaşın da bir bakın. Semadan haber almamıza mani olan bu yeni şey nedir? (öğrenin)" demişler. Şeytanlar da yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşmaya gitmişler. (İşte) Bunların içerisinden Tihama(1) cihetine yönelmiş olan gurup, Ukaz panayırına gitmekte olan Peygamber (a.s.)'i o sırada Nahle(2) denilen mevkiide ashabına sabah namazını kıldırırken(3) görmüşler. Cinler (Resulü Ekrem'in namazda okuduğu) Kur'anı işitince onu dinlemişler ve birbirlerine "semadan haber almamıza mani olan vallahi işte budur" demişler. Sonra kavimlerine dönerek:

"Ey kavmimiz, biz doğru yolu gösteren şaşılacak bir kıraat dinledik ve ona iman ettik. Bundan sonra Rabbimize asla hiç bir şeyi ortak koşmayacağız"(4) demişler. Bunun üzerine Allah (c.c.), Peygamberi Muhammed (a.s.)'e:

"De ki, bana cinlerden bir takımının okuduğum Kur'anı dinledikleri vahiy olundu."(5) ayeti- kerimesini indirdi. Resulullah (a.s.)'a vahyolunan işte cinnin bu sözleridir.

---

du. Hasan Bin Sabit'in şu sözünde olduğu gibi bu tür şeyler arap şairleri arasında çok yaygındı.

"Eğer size selam verirsem, bir sözü yayacağım, bu söz Ukaz meclislerinde yayılacaktır."

Arapların Ukaz panayırında buluşup toplandıkları yere başlangıç yeri denirdi. Burada bir takım büyük kayalar vardı. Bu kayaların etrafında tavaf yapar gibi dönerlerdi. Buranın mevsimi sona erince arkasından Mecenne panayırına gelirler ve zilkade ayı içerisinde 20 gün orada konaklarlardı. Bundan sonra Zülmecaz panayırına giderler "Hacc vaktine kadar da burada kalırlardı ki Zulmecaz Arafat mevkiinin arka tarafında bulunan bir yerin adıdır" demektedir.

1) Tihame: Hicaz beldelerinden biri olan Necid havalisinden aşağı doğru uzanan yerlerin adıdır. Mekke de Tihame'dendir.

2) Nahle: Mekke'ye bir günlük mesafede, Mekke ile Taif arasında bir yerdir. Burası 'Batnu-Nahle' olayının nisbet edildiği yerdir.

3) "Resulullah (a.s.) ashabına sabah namazı kıldırırken" sözünden murad edilen, beş vakit namaz farz kılınmadan önce İslam'ın ilk günlerinde kılanan sabah namazıdır. Zira beş vakit namaz mirac gecesinde farz kılınmıştır. Mirac gecesinden önceye gelince, bir vakit güneş doğmadan önce bir vakid de güneş batmadan önce olmak üzere farz olan namazlar iki vakitten ibaretti.

4) Ahkaf Suresi: 29

5) Cin Suresi: 1

Bu lafız Buhari'nin rivayetidir. Aynı hadisi İbnu Abbas (r.a.)'dan *"Peygamber, cinlere ne Kur'an okudu; ne de onları gördü"* ziyadesi ile Müslim de rivayet etmiştir. Bu nefiy nübüvvetin başlangıcında vaki olan hadiseye hamlolunur. Müslim'in bu ziyadesi İbn-Abbas'ın bu olay hakkında zikretmiş olduğu görüşüdür. Öte yandan İbn-ü Mes'ud (r.a.)'un Resululah (a.s.)'ın cinlerle buluştuğunu ifade eden rivayetine gelince bu daha sonra meydana gelen hadisedir. İnşaallah onu ileride göreceğiz. Hafız İbn-ül Hacer 'Fethul Bari' adlı eserinde: İbn-ü Abbas'ın *"Resulullah'ın cinlere Kur'an okuduğunu ve onları gördüğünü"* nefyeden rivayeti ile İbn-ü Mesud'un bunu isbat eden rivayetlerinin arasını cem ederken *"vakıanın birden ziyade vuku bulduğunu kabul etmek suretiyle aralarını cemetmek mümkündür"* demektedir.

İbn'ül Hacer aynı eserde şöyle demektedir:

"Hadis-i şerifde şeytan ve cinin varlığı ile ikisinin de aynı varlık olduğu ve sadece küfür ve imanları itibariyle iki sınıfa ayrıldıkları görülmektedir. Binaenaleyh onlardan iman etmiş olanlara "şeytan" denilemez. Aynı şekilde hadiste cemaatle namaz kılmanın hicretten önce meşru kılındığına, seferde cemaatle namazın meşruiyyetine, sabah namazında kıraatin aşikare olduğuna ve de Allahu Tealanın bir kuluna takdir etmiş olduğu güzel sona itibar edilip hangi dereceye ulaşmış olursa olsun ortaya koymuş olduğu şer ve kötülüğe itibar edilmeyeceğine işaret edilmektedir. Zira sırf Kur'anı işitmeleri sebebiyle hemen iman eden bu cin taifesi, şayet İblis'in nezdinde kütülüğün en üst makamında olmamış olsaydı, haberin kesilmesine neden olan olayın ortaya çıktığı cihete yönelmeleri için iblis onları seçmezdi. Buna rağmen Allah Tealanın kendileri hakkında takdir ettiği hüsnü hatime saadeti şekâvetlerine galib gelmiştir."

Diğer taraftan göktaşlarının bi'setten önce de mevcud olduğunu isbat eden bir takım sahih rivayetler vardır. Bu haber şayet böyle olsaydı başkalarıyla ters düşerdi. İmam Zühri *"Artık şimdi kim dinleyecek olursa, kendisini gözetleyen bir göktaşı (yakıcı bir yıldız) buluyor"*(1) ayeti hakkında, *"sema emrini zorlaştırdı ve şiddetlendirdi"* demiştir.

İbnül-Hacer 'Fethu'l-Barî'de:

"Astronomi alimlerine göre şühüb(2); hava ile çarpıştığı zaman hava sıkışmasından dolayı tutuşup alevlenen meteor taşlarıdır." demektedir.

Bu mananın sübutu, onlardan bir kısmının cinler alemine işaret olmasını ve bir şeyin maddi bir tezahür ve gözle görülür bir bağlantısının olmasını nefyetmez. Çünkü bu husus tıpkı hastalık ve benzeri gibi, maddi bir sebebi olan ölümde olduğu gibi caizdir ve mümkündür. Aynı şekilde ölüm olayı, ruhun çıkmasının bir belirtisidir.

---

1) Cin Suresi: 9

2) Bu kelime yukardan beri göktaşı diye tercüme ettiğimiz Şihab kelimesinin çoğuludur. Göktaşları, yakacı yıldızlar ve meteor taşları demektir. (Çeviren)

Meteor taşlarının tutuşup yanmasının, ancak onların hava ile temas etmesinden sonra olduğu düşüncesinden ve müfessirlerin *"Doğrusu biz (cinler topluluğu, meleklerin sözlerini dinlemek için) semayı yokladık..."* (1) ayetini *"semaya yöneldik"* şeklinde tefsir etmelerinden, cinlerin semadaki yerlerinin arzın boşluğunda olduğu anlaşılmaktadır.

Semanın şiddetle muhafaza edilmesi, cinlerin bir şeyler dinlemeye çalışmalarına mani değildir.

Yine 'Fethu'l-Bari' sahibi İbn'ül Hacer, bu hususta şöyle demiştir:

"Şüphe yok ki, Nebi (a.s.)'nin gönderilmesinden sonra bu konuda kendilerine karşı katı davranılmasına rağmen şeytanların, peygamber zamanında gizlice semanın haberlerine kulak verip dinleme arzuları sona ermemiştir. O halde bundan sonra nasıl sona erer" Gaylan İbn-i Seleme karısını boşayınca Hz. Ömer (r.a.) ona:

"Sanırım şeytanlar gizlice semanın haberlerini dinlediklerinde senin yakında öleceğini işittiler sonra da bu sözü sana getirip ilka ettiler..." demiştir. Bu hadisi Abdurrezzak ve daha başkaları rivayet etmiştir. Bu haber şeytanların semanın haberlerine gizlice kulak vermelerinin Nebi (a.s.)'den sonra da devam ettiği konusunda açık bir delildir. Şeytanlar, meydana gelen olaylardan herhangi bir şey işitmeye yöneliyorlar, fakat bu arzularına ulaşamıyorlardı. Şu kadar ki, süratli hareketi sebebiyle onlardan birisi ansızın birşeyler kapmaya teşebbüs etse bile derhal peşine yakıcı bir yıldız havale ediliyordu. Bu sebeple şeytanlar, haberi işitip kavimlerine ulaştırmadan önce taş isabet etmişse haberi yakalayamıyor, ama onu işitip aralarında dolaştırıyorlardı.

İbn-ü Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği hadisden anlıyoruz ki, nübüvvet işinde halkın şüpheye düşürülmemesi için Nebi (a.s.)'nin risaletinin başlangıcından itibaren sema muhafaza altına alınmıştır.

---

1) Cin Suresi: 8

RESULULLAH (A.S.)'IN EBEDİ MUCİZESİ

٦٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِى هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «مَا مِنَ الْاَنْبِيَاءِ نَبِيٌّ اِلاَّ اُعْطِيَ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا مِثْلُهُ اٰمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَاِنَّمَا كَانَ الَّذِى اُوتِيتُهُ وَحْيًا اَوْحَاهُ اللّٰهُ اِلَيَّ، فَاَرْجُو اَنْ اَكُونَ اَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

60- Buhari, Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Resulullah (a.s.):

"Peygamberlerden hiçbiri yoktur ki, ona beşerin benzerine iman ettiği(1) mu'cizelerin misli verilmemiş olmasın. Bana verilen (mu'cize) ise, ancak Allah'ın bana vahyettiği (Kur'an-ı Kerim)dir.(2) Bundan dolayı kıyamet gününde ben, peygamberlerin en çok taraftarı bulunanı olmayı ümid ederim" buyurmuştur."

60- Buhari, 9/3, 66- Kur'an-ı Kerim'in faziletleri bahsi, 1- Kur'an'ın nuzûlünün keyfiyeti babı.

Müslim, 1/134, 1- İman bahsi, 70- Muhammed (a.s.)'in risaletine iman etmenin bütün insanlara vacib oluşu ve onun dini ile bütün dinlerin neshedilmesi babı.

1) "İnsanın emsaline iman ettiği", yani: İnsanlık Allah'ın Muhammed (a.s.)'e vermiş olduğu ayetleri, mucizeleri ve apaçık delilleri görerek iman ettiği. Resulullah (a.s.) bununla, her ne kadar nebilerden her birine insanlığın kendisine iman etmesi vacip olan bir takım mucizeler verilmiş olsa da, Peygamber (a.s.)'e mahsus olan Kur'an'ın icazını ifade etmek istemişlerdir.

2) "Allah'ın bana vahyettiği..." ifadesi ile Kur'anı Kerim kastedilmiştir. Zira Kur'an'ı Kerim'den başka indirilen kitaplardan hiç birisine mucize olma vasfı verilmemiştir.

Resulullah (a.s.)'ın en büyük mu'cizesi bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, içerisinde pek çok mu'cize olan bir mucizedir: Binaenaleyh Kur'an-ın tamamında bir mucize vardır. Bunun delili ise, onun isim, fiil ve harflerden meydana gelen bir kelam olmasına rağmen, insanlığın ona benzer her hangi bir suret getirmekten aciz olmasıdır. Kur'an'ın bütününde mevcud olan bu mucizeye ilaveten, onda, geçmişe ve geleceğe ait gaybi olaylardan haber vermesi ve ancak daha sonra gelecek çağlarda bilinebilecek kainata ait sırlardan bahsetmesi gibi daha başka mu'cizeler de vardır. Ve o, edebî mucizeleri ile kıyametin kopacağı ana kadar Hz. Muhammed (a.s.)'in Allah'ın Resulü olduğuna dair bütün yaratılmışlara delil getirmeye devam edecektir.

Peygamber (a.s.)'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'in yanısıra nübüvvetine delil olarak getirilecek sayılamayacak kadar mucizeler bulunmaktadır. Bir taraftan Resulullah (a.s.)'ın kendi döneminde onun eliyle meydana gelen harikulade olaylar, diğer taraftan kendi döneminde ve ondan sonraki zamanlarda meydana gelen gaybi haberler ve diğer taraftan ümmetin velilerinin kerametleri de bulunmaktadır.

Diğer peygamberlerin mucizeleri ise meydana gelmesinden sonra sona ermekte, diğer ümmetlere sadece bunların haberleri ulaşmaktadır. Halbuki Kur'an-ı Kerim, Resulullah (a.s.) efendimizin bizatihi en büyük mucizesi olmaya devam etmekte ve kıyamete kadar asliyetini koruyarak süregitmektedir.

Bu özelliğiyle Peygamber (a.s.)'in mucizesi, bütün milletler arasında dokunulup hissedilebilen bir mucize olarak devam etmektedir. Bu vasfı ile Resulullah (a.s.)'ın tabiilerinin diğer ümmetlerden çok olması kaçınılmaz olmaktadır.

Resulullah (a.s.), davetine, Kur'anı Kerim ile başladı. Kendisine katılanları bu Kur'an'la talim ve terbiye etti. Karşısına çıkanlara bu kitapla karşı koydu. Allah Teala'nın murat ettiği bir hikmete binaen, ayetlerin nüzulundaki sırası hakkında tam ve kapsayıcı bir tafsilat bize ulaşmamıştır. Belki de bu hikmet, Kur'an-ı Kerim'i yeniden tertip etme düşüncesine giden yolu kapatmak anlamına da gelebilir. Zira onun tertibi Rabbanidir, mucizevidir. Nitekim biz bu hususu 'el-esas fit-Tefsir' adlı kitabımızda ele alıp açıklamıştık.

Bunlara ilaveten Kur'an-ı Kerim'de hicretten önce Mekke'de nazil olan ayetlerin muhteva, üslup ve hitap yönünden bir takım mucizevi yönleri olduğu gibi Medine'de nazil olan ayetlerin de bir takım mucizevi özellikleri bulunmaktadır. Aynı şekilde, bazı surelerin iniş zamanının tayininde bir takım incelikler vardır. Bunun içindir ki *"İman edenler için daha vakit gelmedi mi ki, kalbleri Allahın zikrine ve inen hakka saygı duysun ve bundan önce kendilerine kitap verilip de sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalbleri katılaşmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar(1)"*. ayeti bi'setten dört yıl sonra nazil olmuştur.

---

1) Hadid Suresi: 16

Bu büyük alametleri ele almak suretiyle hem cahiliyyenin kendileriyle bu ilahi davete karşı koyduğu fikirlerin tümünü tarif edebilir hem de vahy ile cahiliyye mantığı arasındaki çatışma ve mücadelenin dayandığı noktaları tarif edebiliriz. Kur'an surelerindeki Rabbani tertibde, ayet ve sureler, nüzul tertibine bağlı olmayan belli bir usluba göre dizilmişlerdir. Gerçekten bu tertib zaman ve mekanı içine alan ebedi bir tertibtir. Ayetlerin mişteki dizilişlerine gelince, bununla ilk nesil gözetilmiştir. Mevcud tertib ise teşriin tamamlanmasından sonra insanlığın ihtiyaçlarına cevap verecek ayrı bir şekilde yapılmıştır. Halihazırda vahyin birinci ve ikinci merhalesinde nazil olan ayetleri tanımak için Kur'anı okuyan bir kimse, Mekki ve Medeni ayetleri tanımada hataya düşmeyecektir.

KUR'AN NE ZAMAN VE NASIL NAZİL OLDU?

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ramazan ayı öyle bir aydır ki; insanlara doğru yolu gösteren, hak ile batılın arasını ayıran Kur'an, o ayda indirilmiştir...(1)"

"Muhakakak ki biz o (Kur'a)nı kadir gecesinde indirdik..."(2)

Bu ayetler, Kur'an-ı Kerim'in ramazan ayında ve kadir gecesinde indirildiğine delildir. Bu ise iki şekilde tevil edilir:

Birincisi: Allaha Teala bununla, Kur'an'ın nazil olmaya başlamasını ve ilk nazil oluşunu kastetmiş olabilir. Zira Kur'an-ı Kerim hem ramazan ayı içinde hem de ramazan dışında olmak üzere 20 yıldan daha fazla bir zamanda, peyderpey nazil olmuştur.

İkincisi: İbn-ü Abbas'ın beyan ettiği şu görüştür:

"Kur'an bir defada toplu olarak dünya semaına indirildi. Sonra beytül izzede şerefli, temiz ve yüceltilmiş sahifeler içerisinde muhafaza edildi. Daha sonra oradan da peyderpey, ayet ayet, sure sure, soru soranlara ve vuku bulan olaylara cevaben, Peygamber (a.s.)'ın vefatına kadar Peygamber (a.s.)'e indirildi." Bu tevil zahire daha yakın ve nakil yönünden daha sahihdir. Allah (c.c.) daha iyisini bilir.

GİZLİ DAVET

"İkra" ayeti kerimesinin nazil olmasından sonra, Resulullah (a.s.) başından geçen hadiseyi Hz. Hatice (r.a.)'ye ve Varaka bin Nevfel'e arzetti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) tarafından davet edilmedikleri halde sırf arzetmesi ile ikisi de iman ettiler. *"Ey örtüsüne bürünen Resulüm!, kalk da sana inanmayanları*

1) Bakara Suresi: 185
2) Kadir Suresi: 1

Allah'ın azabı ile korkut. Rabbini ta'zim et (onun büyüklüğünü an) ve elbiseni temiz tut..."(1) ayetlerinin nuzulü ile birlikte Resulü Ekrem hem kavmini davet etmek hem de namaz, taharet, tevhid, sabır ve putları reddetmekle mükellef oluyordu. Bu teklifler, fetret-i vahiyden sonra gelen teklifler dir. Bundan önce *"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku...(2)"* ayetindeki Allah'ın adıyla okuma teklifinden başka herhangi bir teklif olmamıştı. Bu suretle ilahi teklif; tevhid, ibadet, davet ve sabır ile başlamış oldu.

Bu merhaledeki ibadetler; namaz kılmak, Kur'an okumak, Allahı zikir ve tefekkür etmek şeklinde özetlenebilir. Çünkü namaz, müddesir suresinin nüzûlünü müteakiben emredilmiştir. Makrîzî'nin rivayetine göre namaz emri, "ikra" ayetleri ile birlikte varid olmuştur. İlk zamanlar kılınan namazdan bahseden bir kısım rivayetleri ileride ele alacağız. Başlangıçtaki namaz teklifinde, sabah ile akşam kılınan namaz olmak üzere iki vakitte kılınan namazlar bulunuyordu. Daha sonra buna *"Ey örtüsüne bürünen Peygamber az bir kısmı müstesna; geceleyin kalk namaz kıl..."*(3) ayeti ile, gece namazını kılma teklifi dahil edildi. Bir yıl sonra, gece namazına kalkma emri hafifletilerek müslümanların umumu üzerinden kaldırılıp Peygamber (a.s.) hakkında farz kılındı. Bu hal beş vakit namazın farz kılındığı İsra ve Mirac hadisesine kadar bu şekilde devam etmiştir. Resulullah (a.s.)'ın ilk daveti gizli bir şekilde ve ferdi olarak başlamıştı. Nihayet insanları açıkça uyarma ve daveti açıklama emri geldi. Tercih edilen kavle göre bu emir, bi'setten üç yıl sonra gelmiştir. Kureyşin işkence ve zulmü, İslam davetinin gizli ve ferdi olarak yapılmaya başladığı bu merhaleden itibaren ilk günlerde başlamış, daveti açığa vurma merhalesinden sonra inananları Erkam'ın evine gizlenmeye mecbur edecek derecede şiddetlenmiş ve nihayet iki kafile halinde Habeşistan'a hicret olayı yaşanmıştı. Müşrikler, aldıkları boykot ve muhasara kararıyla, müslümanlara karşı şiddetli haksızlıklar yapıyorlardı. Bunların detayına ileride temas edeceğiz.

Dar bir çerçeve ile sınırlı olanlar müstesna, Mekke merhalesinde meydana gelen her bir olayın ne zaman başladığını ele alan herhangi bir tarihi kayda sahip olmadığımız için belli bir silsile halinde bazı yönleriyle bu tarihi gelişime işaret eden rivayetleri arzedeceğiz. Fakat çoğu zaman bu rivayetler, tarihi, gerçeklik derecesine ulaşamıyor. Bu nedenle okuyucunun bu durumu göz önünde bulundurması gerekir. Zira Habeşistan'a yapılan hicretten öncesi hakkında ele aldığımız bazı rivayetler, bazan hicretten sonrasına ait olabileceği gibi, hicretten sonrası hakkında zikredeceğimiz bazı rivayetler de hicretten öncesine ait olabilir.

---

1) Müddesir Suresi: 1 - 4
2) Alak Suresi: 1
3) Müzzemmil Suresi: 1 - 3

Daveti açığa vurma emrinin nüzulundan önceki duruma temas edelim. Bu merhaledeki davet, gizli ve ferdi davettir. Bu gizli davet vazifesini, Resulullah (a.s.)'ın bizzat kendisi veya Hz. Ebu Bekir (r.a.) gibi kendisine ilk dönemde katılan kimseler yürütmekteydi.

Makrizî bu konuda şunları nakleder:

"Nihayet Resulullah (a.s.)'a herbir kabileden Allahın kulları icabet etti. Ebu Bekir, Abdullah İbn-i Ebu Kuhafe, Osman İbn-i Amr, İbn-i Ka'b İbn-i Sa'd, İbn-i Teym, İbn-ü Mürre, İbn-i Ka'b, İbn-i Galib, el-Kurayşi et-Temimi (r.a.) İslama ilk girme şerefine sahip olmuştur. Ebu Bekir, Allah'ın dini hususunda Resulu Ekremi kuvvetli destekledi ve Allah katından getirdiği şeylerde onu tasdik etti. Resulullah (a.s.) ile beraber, bilerek ve inanarak insanları Allah'ın dinine çağırdı. Sonunda Ebu Bekir (r.a.)'in davetine bir cemaat icabet etti. Bunlar arasında: Osman İbn-i Affan, İbn-i Ebi'l-As, İbn-ü Ümeyye, İbn-i Abd-i Şems, İbn-i Abd-i Menaf, İbn-i Kusay el-Kureyşi el-Emevî, Talha İbn-i Ubeydullah, İbn-i Osman, İbn-i Amr, İbn-i Kâb, İbn-i Sâd, İbn-i Teym, İbn-i Murre el-Kuraşi et-Temimi, Sa'd İbn-i Ebi Vakkas, Malik İbn-i Üheyb, İbn-i Abd-İ Menaf, İbn-i Zühre, İbn-i Külab el-Kuraşiy ez-Zührî, Zübeyr İbn-i'l-Avvam, İbn-i Huvaylid, İbn-i Esed, İbn-i Abdil-uzza, İbn-i Kusay el-Esedî ve Abdurrahman İbn-i Avf, İbn-i Abd-i Avf, İbn-i Abd-i İbn-il-Haris, İbn-i Zühre, İbn-i Külab el-Kuraşiy ez-Zühri de vardı. Nihayet Resulullah (a.s.) bunlara geldi, onlar da İslama girmek suretiyle ona icabet ederek namaz kıldılar. Böylece İslama giren ve Allah için namaz kılan ilk müslümanlar bunlar oldular.

Ali İbn-i Ebu Talib İbn-i Abdulmuttalib İbn-i Hişam el-Kuraşi el-Haşimi (r.a.)'ye gelince, o hiç bir zaman Allah'a şirk koşmamıştır. Zira Allah Teala onun hakkında hayır murad etmiş ve dolayısıyla onu amcasının oğlu peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed (a.s.)'in himayesine vermiştir. Bu sebeble Resulullah (a.s.)'a vahiy gelip de Hz. Hatice'ye haber verip o da bunu tasdik ettiğinde, Hz. Hatice (r.a.), Ali İbn-i Ebu Talib ve Resulullah (a.s.)'ın dostu Zeyd İbn-i Harise (İbn-i Şürahbil İbn-i Abd-il Uzza İbn-i İmru'ul-Kays İbn-i Amir İbn-i Abd-il Vüdde İbn-i Kinane İbn-i Avf İbn-i Uzre İbn-i Zeyd el-Lat İbn-i Rufaydetibn-i Sevre İbn-i Kelb İbn-i Vebere el-Kelbî, Peygamber (a.s.) ile beraber namaz kılıyorlardı. Resulullah (a.s.) bu merhalede iken günün başlangıcında Kabe'ye çıkar ve orada kuşluk namazını (Duha namazını) kılardı. Duha namazı Kureyş'in bildiği ve yadırgamadığı bir namazdı. Bundan sonra günün diğer vakitlerinde namaz kıldığı zaman, Ali İbn-i Ebu Talib veya Zeyd İbn-i Harise (r.a.) otorup Resulullah (a.s.)'ı gözetliyorlardı.

İkindi vakti geldiği zaman, Resulullah (a.s.) ve ashabı birer ikişer kişi halinde vadiye dağılır orada namaz kılarlardı. İslamın ilk günlerinde müslümanlar sadece duha (kuşluk) ve ikindi namazlarını kılıyorlardı. Sonra beş vakit namaz farz kılındı. Hicretten önce ise namazlar ikişer rekat olarak kılınıyordu.

Bu bakımdan Hz. Ali (r.a.)'nin davet edilmesine gerek kalmadı. Zira o, hiç bir zaman müşrik olmamıştır ki tevhid dinine girsin de onun için müslüman oldu denilsin. Bilakis O, Allah Teala, Resulüne vahiy indirdiği zaman henüz sekiz yaşındaydı. (7 yaşında ve 11 yaşında olduğunu söyleyenler de vardır.) Ali (r.a.) Resulullah (a.s.) ile birlikte onun evinde ehli arasında çocuklarından birisiymiş gibi kalır ve her halinde Resulullah (a.s.)'a tabi olurdu. Ebu Bekir (r.a.) ise Resulullah (a.s.)'ı koruma, himaye ve ona yardım etme konularında müslümanlar arasında ilk sırayı alıyordu."

'er-Rahik'ul-mahtum' adlı eserin sahibi el-Mübarekfuri de şöyle der:

"İlk müslümanlardan biri de: Bilal İbn-i Rebah el-Habeşi'dir. Sonra onları el-Haris İbn-ü Fihroğullarından bu ümmetin emini Ebu Ubeyde İbn-ul-Cerrah, Ebu Seleme İbn-i Abd-il-Esed, el-Erkam İbn-i Ebi'l-Erkam el-Mahzumî, Osman İbn-i Maz'un kardeşleri Kudame ile Abdullah, Ebu Ubeyde İbn-il-Haris İbn-il-Muttalib İbn-i Abd-i Menaf, Said İbn-i Zeyd el-Adevi, onun karısı Fatıma bint-il-Hattab el-adeviyye (Bu kadın Hz.Ömer İbn'ül Hattab'ın kız kardeşidir) Habbab İbn'ül-Eret- Abdullah İbn-ül-Mesud el-Hûzelî ve bunlardan başka bir gurup takib etmiştir. İşte bunlar İslama ilk girenlerdir. Allah hepsinden razı olsun. Bunlar, Kureyş kabilesinin çeşitli obalarından olan kimselerdir."

İbn-ü Hişam, bunların sayılarını kırkdan fazlaya çıkartmaktadır. Bazılarının İslama girmekte ilkler olduğu konusunda kesin bir karar sahibi olmak için dikkatli olmak gerekir.

İbn-i İshak şöyle der: *"Sonra kadınlardan ve erkeklerden müteşekkil insanlar, bölük bölük İslama girdiler. Nihayet İslamın sesi Mekke'de yayıldı. Bunların hepsi de İslamı anlatıyordu."*

Bu insanların çoğu gizlice müslüman oldular. Resulullah (a.s.) onlarla buluşuyor ve onlara gizlice İslamı anlatıyor, irşad ediyordu. Zira davet hala gizliydi ve açığa çıkmamıştı. Müddesir suresinin ilk ayetleri nazil olduktan sonra, vahyin gelmesi arttı ve peşpeşe inmeye başladı. Bu zaman içerisinde nazil olan ayet ve sureler, eşsiz ve kuvvetli fasılalara ve bu nazik havayla uyum içinde olacak şekilde tatlı ve büyüleyici bir ahenge sahipti. Nefisleri temizlemeyi öven ve dünya çirkinliklerine bulaşmayı yeren, cennet ve cehhennemi bizzat görüyormuş gibi tasvir eden ve müminleri o devirdeki beşeri toplumların teneffüs etmediği başka bir atmosfere sevkeden manalar içeriyor ve kısa ayetlerden oluşuyordu.

İslami davetin ilk üç senesi içerisinde davetin gizliliğini, Dr. Said Ramazan el-Bûtî şöyle ifade ediyor:

"Buna binaen, her asırdaki İslam davetçilerinin, içinde yaşadıkları asrın durumuna ve şartlarına göre, davetin keyfiyyetindeki elastikiyeti, yani sertlik veya yumuşaklığı, açıklık veya gizliliği kullanmaları caiz olur. Bu elastikiyete,

İslam şeriatı ve Resulullah (a.s.)'ın sîyretindeki gerçeğe dayanarak bir takım şekiller veya adı geçen dört merhale dahilinde bir takım sınırlar çizmiştir. Bunların tümünde, İslam davetinin selameti ve müslümanların maslahatı gözönünde bulundurulmaktadır.

Bunun için İslam hukukçularının çoğunluğu (cumhuru fukaha) müslümanların savaş kararı aldıkları zaman; sayıca az, malzeme bakımından zayıf oldukları takdirde, düşmanlarını mağlup edemeden öldürülecekleri kanaati galip geldiği için hemen burada canı koruma maslahatının öne geçmesinin gerekli olduğu fikri üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü dini korumaktan ibaret olan mukabil maslahat, zandan ibarettir veya durum en azından menfidir."

İzz İbn-ü Abdüsselam ise bu şartlarda savaşa girmenin haramlığını açıklayarak şöyle der:

"Düşmanı yenmek mümkün olmayınca yenilmek kaçınılmazdır. Çünkü bu hususta direnmek can kaybına yol açar. Bu da düşmanı güldürür, müslümanı yıldırır. Buradaki direnme, fesada yol açar. Fesadın devamında ise maslahat yoktur."(1)

Burada nefsi koruma maslahatının öne geçmesi, sadece zahir yönündedir. İşin hakikat ve geniş boyutlu hedefine gelince, vakıa o dinin maslahatıdır. Yani dini koruma maslahatıdır. Çünkü dinî maslahat -bu gibi hallerde- müslümanların açılacak yeni fırsatlarda mücahedeyi sürdürüp üstün gelmeleri için, canlarının sağ bırakılmasını gerektirir. Aksi takdirde müslümanların helak olmaları, bizzat dinin kendisine zarar vermek, düşmanların önlerindeki kapalı yolları açmak ve hücum etmeleri için onlara imkan tanımak anlamına gelir.

Davetçi, davetin gönüllerde yerleşip derinleşmesi için buna fırsat tanımalı ki, daveti şiddetli kasırgalardan etkilenmesin. Şayet davetin öncüleri, ruhî oluşumdan başka şeylerle meşgul olurlarsa, çile ve işkencelerle karşı karşıya geldiklerinde sabır ve tahammüle nasıl ulaşacaklar? Batılın ve şüphelerinin üstesinden gelmeye nasıl güç yetirecekler? Ve böyle bir topluluk davete icabet edenleri, dava teknesinde eritmeye ve davetin ağırlığını yüklenmeye nasıl güç yetirebilecektir?

٦١ــ رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِيَاسِ بْنِ عَفِيفٍ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كُنْتُ امْرَءًا تَاجِرًا فَقَدِمْتُ الْحَجَّ، فَأَتَيْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ لأَبْتَاعَ مِنْهُ بَعْضَ التِّجَارَةِ وَكَانَ امْرَءًا تَاجِرًا، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَعِنْدَهُ بِمِنًى إِذْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ خِبَاءٍ قَرِيبٍ مِنْهُ فَنَظَرَ إِلَى الشَّمْسِ فَلَمَّا رَآهَا مَالَتْ قَامَ يُصَلِّي، قَالَ: ثُمَّ خَرَجَتْ إِمْرَأَةٌ مِنْ

1) *Kavaidül Ahkam fi mesalih'il-en'am 1/95*

ذٰلِكَ الْخِبَاءِ الَّذِى خَرَجَ مِنْهُ ذٰلِكَ الرَّجُلُ فَقَامَتْ خَلْفَهُ تُصَلِّى، ثُمَّ خَرَجَ غُلاَمٌ حِينَ رَاهَقَ الْحُلُمَ مِنْ ذٰلِكَ الْخِبَاءِ فَقَامَ مَعَهُ يُصَلِّى، قَالَ: فَقُلْتُ لِلْعَبَّاسِ مَنْ هٰذَا يَا عَبَّاسُ؟ قَالَ: هٰذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَبْدُالْمُطَّلِبِ ابْنُ اَخِى، قَالَ فَقُلْتُ: مَنْ هٰذِهِ الْمَرْاَةُ؟ قَالَ: هٰذِهِ امْرَاَتُهُ خَدِيجَةُ ابْنَةُ خُوَيْلِدٍ، قَالَ قُلْتُ: مَنْ هٰذَا الْفَتَى؟ قَالَ: هٰذَا عَلِيُّ بْنُ اَبِى طَالِبٍ ابْنُ عَمِّهِ، قَالَ فَقُلْتُ: فَمَا هٰذَا الَّذِى يَصْنَعُ؟ قَالَ: يُصَلِّى وَهُوَ يَزْعُمُ اَنَّهُ نَبِيٌّ، وَلَمْ يَتْبَعْهُ عَلَى اَمْرِهِ اِلاَّ امْرَاَتُهُ وَابْنُ عَمِّهِ، هٰذَا الْفَتَى، وَهُوَ يَزْعُمُ اَنَّهُ يُفْتَحُ عَلَيْهِ كُنُوزُ كِسْرَى وَقَيْصَرَ. قَالَ: فَكَانَ عَفِيفٌ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ الْاَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ يَقُولُ: — وَاَسْلَمَ بَعْدَ ذٰلِكَ وَحَسُنَ اِسْلاَمُهُ — لَوْ كَانَ اللّٰهُ رَزَقَنِي الْاِسْلاَمَ يَوْمَئِذٍ فَاَكُونَ ثَالِثًا مَعَ عَلِيِّ بْنِ اَبِى طَالِبٍ.

61- İmam Ahmed, İsmail İbn-i İyas İbn-i Afif el-Kindi (r.a.)'den o da babasından, babası da dedesinden rivayet ederek şöyle demiştir:

"Ben ticaret yapan bir kimse idim. Bunun için Mekke'ye gitmiştim. Nihayet kendisinden bir takım ticaret eşyaları satın almak için Abbas İbn-i Abdulmuttalib'in yanına vardım. O da ticaret yapıyordu. Ben Mina'da onun yanında bulunuyordum. O esnada yakınındaki bir çadırdan bir adam çıkıverdi. Ve güneşe baktı. Güneşin batmaya (yahud zeval vaktinden çıkmaya) yüz tuttuğunu görünce derhal namaz kılmağa başladı. Ravi (rivayetine devamla der ki) *Sonra bu adamın çıktığı çadırdan bir kadın çıktı. O da bu adamın arkasında namaza durdu. Sonra aynı çadırdan büluğ çağına yaklaşmakta olan bir çocuk çıktı. O da hemen adamın yanında namaza durdu.* (Ravi rivayetine devam ederek şöyle diyor:) *Bunun üzerine ben Abbas'a:*

"Şu adam kimdir, ya Abbas" dedim. Abbas:

"O, Abdulmuttalib'in oğlu kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed'dir." dedi. Ben:

"Bu kadın kimdir?" dedim. Abbas:

"O da karısı, Huveylid'in kızı Hatice'dir" dedi. Ben:

61- Ahmed ibn Hanbel, Müsned 1/209, Taberani, 18/100

el-Haysemi: Mecmauzzevaid'inde: (9/103) "Bu hadisi Ahmed ve benzeri lafızlarla Ebu Ya'la ve bütün senediyle Taberani rivayet etti ve Ahmed'in ravileri sikadır." demiştir.

"Bu genç kimdir?" dedim. Abbas:

"O da amcasının oğlu Ali İbn-i Ebu Talib'dir" dedi. (Ravi rivayetine devam ederek der ki:) *Bunun üzerine ben:*

"O halde yapmakta olduğu şey nedir?" diye sordum. Abbas:

"Namaz kılıyor. Kendisinin bir Nebî olduğunu iddia ediyor. Ona bu işinde karısından ve amcasının oğlu şu genç çocuktan başka kimse tabi olmadı ve o kendisine Kisra ve Kayser'in hazinelerinin fethinin müyesser kılınacağına inanıyor" dedi. (Ravi der ki:) *Bundan sonra Afif(ki o Eş'as İbn-i Kays'ın amcasının oğludur.) Güzel bir müslüman olduktan sonra şöyle dedi: "Şayet Allah beni o günlerde İslam ile rızıklandırmış olsaydı, Ali İbn Ebu Talib ile birlikte (İslam'a ilk girenlerin) üçüncüsü olurdum."*

Fethu'l-Barî sahibi şöyle diyor:

"Mâlet'iş-şemsü" demek güneş batı cihetine yöneldi demektir. Bazı rivayetlerde güneş batı cihetine yönelip zeval vaktine girdiğinde Nebi (a.s.)'nin Ali İbn-i Ebu Talib ve Hatice (r.a.)'ye namaz kıldırdığı varid olmuştur. Dolayısıyla bu rivayetler, hadisdeki mübhemi izah etmektedir. Mukatil'in namaz; Allah Tealanın "Günahına da istiğfar et ve akşam sabah Rabbini överek tesbih eyle (Onun şanının yüceliğini an)"(1) ayetine binaen, ilk defa farz kılındığı zaman, iki rekat sabehleyin ve iki rekat da akşamleyin idi." sözü buna ters düşmüyor. Bunun için "el-Aşiy (akşam) güneşin batıya meyletmesinden, batmasına kadar olan zaman arasındaki vakittir" denilmiştir. Bu manasından dolayı öğle ve ikindi namazları için salatülaşiy denilir. (İbn ül-Hacer, açıklamaya devam ederek) şöyle diyor: *"Miracdan önce Nebi (a.s.) ve aynı şekilde ashabı, kesin olarak namaz kılıyorlardı. Fakat "beş vakit namazdan önce herhangi bir namaz farz kılınmış mıydı kılınmamış mıydı?" şeklindeki soru hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu sebeble, bu vakitte farz olan namaz, güneş doğmadan önce ve güneş batmadan evvel kılınan namazlardı. Bu hususdaki delil ise: "Onların dediklerine sabret, güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini överek tesbih et" yani "Rabbinin hamdine bürünmüş bir halde namaz kıl"(2) ayet-i kerimesidir, denilmiştir.*

٦٢ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ اَبِي بَكْرٍ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَنْ وَرَقَةَ بْنِ نَوْفَلٍ فَقَالَ: «يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اُمَّةً وَحْدَهُ». وَذٰلِكَ لِاَنَّهُ اٰمَنَ وَنَوَى النُّصْرَةَ وَتُوُفِّيَ قَبْلَ اَنْ يُدْعَى.

---

1) Gafir Suresi: 55
2) Taha Suresi: 30

62- Taberani'nin, Hz.Ebu Bekir (r.a.)'in kızı Esma (r.a.)'dan rivayetine göre, Nebi (a.s.)'ye Varaka İbn-i Nevfel'den soruldu da bunun üzerine Peygamber (a.s.):

"O kıyamet gününde tek başına bir ümmet olarak bahsolunacaktır" buyurdu. Çünkü Varaka Resulullah (a.s.)'a iman etti, ona yardım etmeye niyetlendi fakat İslam'a davet edilmezden önce vefat etti.

٦٣ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ اَرْقَم قَالَ: اَوَّلُ مَنْ صَلَّى (وَفِي لَفْظٍ) اَوَّلُ مَنْ اَسْلَمَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ عَلِيٌّ (قَالَ عَمْرٌو اَحَدُ الرُّوَاةِ) فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِاِبْرَاهِيمَ (أي: النَّخْعِيِّ) فَاَنْكَرَ ذٰلِكَ، وَقَالَ: اَوَّلُ مَنْ اَسْلَمَ اَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

63- İmam Ahmed ve **Tirmizi**, Zeyd İbn'i Erkam (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"İlk namaz kılan kişi Hz. Ali (r.a.)'dir. (Başka bir rivayette ise) İslama girenlerin ilki Hz. Ali (r.a.)'dir." denilmiştir. Ravilerden biri olan Amr İbn Mürre diyor ki: "Bunu İbrahim en-Nehai'ye söyledim; reddetti. Ve ilk müslüman olan kişi Hz.Ebu Bekir es-Sıddîk (r.a.)'dır dedi."

Hafız İbn-ü Hacer, Fethul-Bari' de şöyle diyor:*"İbn-ü İshak Siret'inde rivayet ederek şöyle der: "Erkeklerden Resulullah (a.s.)'a iman edip onu tasdik edenlerin ilki kendisi 10 yaşında olduğu halde Hz.Ali İbn-i Ebi Talib'dir. Hz. Ali (r.a.), İslamdan önce Resulullah (a.s.)'ın hane-i saadetlerinde bulunuyordu."*

Muhammed ibnü Ka'b ise şöyle der: *"Bu ümmet içerisinden İslama girenlerin ilki Hz. Hatice (r.a.)'dir. İslam'a giren erkeklerin ilki ise Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali (r.a.)'dir ve Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'den önce müslüman olmuştur. Hz. Ali (r.a.) babasından korktuğu için imanını gizliyordu. Nihayet babası onunla namaz kılarken karşılaşınca:*

"Müslüman mı oldun?" diye sordu. Hz. Ali (r.a.):

"Evet" diye cevap verdi. Babası:

62- el-Mu'cem'ul-Kebir, 24/82. Bu hadisi Haysemi Mecmauzzevaid'inde (9/416) zikretmiştir. Haysemi: "Bunu Taberani rivayet etti, ricali, sahih hadis ricalinin şartlarına uygundur" demektedir.

63- Ahmed, Müsned, 4/371, Tirmizi 5/642, 50- Kitabu'l-menakıb. Ebu İsa: "Bu hadis hasen ve sahihdir" demiştir.

Mecmauzzevaid, 9/103, Haysemi: "Bunu Ahmed Müsned'inde, Taberani ise Mucem'ül-Evsat'nda rivayet ettiler. Ahmed'in ricali sahih hadisin ricalinde aranan şartları haizdir" demiştir.

"Amcanın oğlunu destekle ve ona yardım et" dedi:

Muhammed bin Kab devamla der ki: *"Hz. Ebu Bekir (r.a.) müslüman olduğunu açıkça ilan edenlerin ilki idi."*

Taberanî, Rafi'nin babasından şöyle dediğini rivayet eder: *"Nebi (a.s.) (İslam geldikten sonra) ilk pazartesi günü namaz kıldı. Hz. Hatice de onun arkasında namaz kıldı. Hz. Ali (r.a.) ise, salı günü namaz kıldı. Hakim, Müstedrek'inde, Büreyde el-Eslemi'den şöyle dediğini nakleder: "Resulullah (a.s.)'a pazartesi günü vahiy nazil oldu. Ve Hz. Ali (r.a.) salı günü namaz kıldı. "Hakim bu hadis sahihdir"* demiş, Zehebi de bunu kabul etmiştir.

İslam'a ilk girenlerden bahseden nasların arasını uzlaştırmak için Feth'ul-Bari sahibi şöyle der:

"Burada herhangi bir tenakuz yoktur. Zira Hz. Ebu Bekir (r.a.), erkeklerden İslam'a girenlerin ilkidir. Rivayete göre Hz. Ali (r.a.) müslüman olduğu zaman dokuz ile on yaşları arasındaydı. Ve Onun İslam'a girişi Hz.Ebu Bekir (r.a.)'den önce olmuştur."

٦٤ــ رَوَى اَحْمَدُ وَالْبَزَّارُ عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِي قَالَ: رَاَيْتُ عَلِيًّا ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ يَضْحَكُ عَلَى الْمِنْبَرِ لَمْ اَرَهُ ضَحِكَ ضِحْكًا اَكْثَرَ مِنْهُ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: ذَكَرْتُ قَوْلَ اَبِي طَالِبٍ: ظَهَرَ عَلَيْنَا اَبُو طَالِبٍ وَاَنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَنَحْنُ نُصَلِّي بِبَطْنِ نَخْلَةٍ فَقَالَ: مَاذَا تَصْنَعَانِ يَا ابْنَ اَخِي؟ فَدَعَاهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ اِلَى الْاِسْلَامِ، فَقَالَ: مَا بِالَّذِي تَصْنَعَانِ بَأْسٌ، وَلٰكِنْ لَاتَعْلُونِي اِسْتِي اَبَدًا. فَضَحِكَ تَعَجُّبًا لِقَوْلَةِ اَبِيهِ ثُمَّ قَالَ: اَللّٰهُمَّ لَاَعْتَرِفُ عَبْدًا مِنْ هٰذِهِ الْاُمَّةِ عَبَدَكَ قَبْلِي غَيْرَ نَبِيِّكَ ــ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ــ لَقَدْ صَلَّيْتُ قَبْلَ اَنْ يُصَلِّيَ النَّاسُ سَبْعًا.

64- Ahmed İbn-i Hanbel ve **el-Bezzar,** Habbetü'l-Uranî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Üranî der ki:

"Hz.Ali (r.a.)'yi minberin üzerinde gülerken gördüm. Onun, bundan daha şiddetli bir şekilde güldüğünü görmemiştim. O kadar güldü ki, azı dişleri göründü." Sonra şöyle dedi:

64- Ahmed, Müsned 1/99, el-Bezzar, Kesfül-Estar 3/183. Bu hadisi Heysemi Mecmauzzevaid'de zikretmiştir. 9/102 ve Heysemi şöyle der: "Bu hadisi Ahmed ve ihtisar ederek Ebu Yâla ayrıca Bezzar ve Taberani Evsat'unda rivayet etmişlerdir, isnadı hasendir.".

"Ebu Talib'in söylediği sözü hatırladım. Ben Resulullah (a.s) ile birlikte iken, Ebu Talib üzerimize geldi. Biz Batn-ı Nahle denilen yerde namaz kılıyorduk. Bunun üzerine:

"Siz ikiniz ne yapıyorsunuz ey kardeşim oğlu?" dedi. Resul-i Ekrem onu derhal İslama girmeye çağırdı. Ebu Talib:

"Sizin bu yaptığınız şeyde bir mahzur yoktur. Lakin benim oturacağım asla başımdan yukarıya kalkmaz"(1) dedi. Hz. Ali (r.a.) babasının söylediği söze teaccüb ederek güldü, sonra da üç kere:

"Ey Allah'ım, senin Nebi (a.s.)'den başka bu ümmet içerisinde benden önce sana ibadet eden hiçbir kul bilmiyorum. Muhakkak ki ben, insanlar namaz kılmazdan önce yedi (gün) namaz(2) kıldım" dedi.

٦٥ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: اَوَّلُ مَنْ اَسْلَمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ.

65- Taberani'nin İbn'i Şihab (r.a.)'dan rivayettine göre *"O, İslam'a girenlerin ilki, Zeyd İbn-ü Harise'dir"* demiştir.

Zeyd ibn-ü Harise, azadlı kölelerden İslama girenlerin ilkidir.

Resulullah (a.s.)'ın Zeyd'i, azad ettikten sonra evlatlık edindiği bilinmektedir. İnsanlar içinde Resulullah (a.s.) ile en fazla düşüp kalkanları ve onu en iyi tanıyanlar arasından Zeyd ve emsallerinin hemen müslüman olmaları, Resulü Ekrem (a.s.)'in nübüvvetinin haklılığını ve gerçekliğini göstermektedir.

٦٦ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ جَبَلَةَ بْنِ حَارِثَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ ابْعَثْ مَعِيَ اَخِي زَيْدًا، قَالَ: «هُوَ ذَا، فَإِنِ انْطَلَقَ مَعَكَ لَمْ اَمْنَعْهُ». قَالَ زَيْدٌ: يَارَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَااَخْتَارُ عَلَيْكَ اَحَدًا، قَالَ: فَرَاَيْتُ رَاْيَ اَخِي اَفْضَلَ مِنْ رَاْيِي.

66- Tirmizi'nin, Zeyd'in kardeşi Cebile İbn-i Harise (r.a.)'den raviyetine göre Cebele der ki:

65- Bunu Heysemi Mecmauz-zevaid'de irâd etmiş (9/274) ve: "Onu Taberani mürsel olarak rivayet etti isnadı ise hasendir" demiştir.

1) Bununla secde yapan insanın durumunu kastederek "ben başımı secdeye koyamam" demek istemiştir.

2) Buradaki 7 rakamı kesretten kinaye olma ihtimali taşıdığı gibi yedi gün namaz kıldım manasına gelmesi de muhtemeldir.

66- Tirmizi, 5/676, Kitabülmenakib, Zeyd ibn-ü Harise (r.a.)'nin menakıbı babı, Tirmizi

"Resulullah (a.s.)'a geldim ve "Ya Resulullah, kardeşim Zeyd'i benimle beraber gönder" dedim. Resulullah (a.s.):

"İşte kendisi! Şayet seninle gidecek olursa, ona engel olmam" buyurdu. Zeyd:

"Ya Resulullah, vallahi sana hiç bir kimseyi tercih etmem" dedi. Cebele rivayetine devam ederek:

"Kardeşimin görüşünü kendi görüşümden daha üstün buldum" demiştir.

٦٧ــ رَوَى أَحْمَد عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كُنْتُ غُلاَمًا يَافِعًا أَرْعى غَنَمًا لِعَقَبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيط، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَقَدْ فَرَّا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالاَ: يَا غُلاَمُ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ لَبَنٍ تُسْقِينَا؟ قُلْتُ: إِنِّي مُؤْتَمَنٌ وَلَسْتُ بِسَاقِيكُمَا.

67- Ahmed İbn-i Hanbel, İbn-ü Mesud (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben Akabetü'bnü Ebi Muayt'in koyunlarını güden yetişkin bir çocuktum (bir gün) Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) müşriklerden kaçarak çıkageldiler ve bana:

"Ey çocuk, bize içirecek sütün var mıdır?" dediler. Ben de:

"Ben bir emanetçiyim, size süt içiremem" diye cevap verdim."

Bu olay İslamın ilk günlerinde Abdullah ibn-ü Mesud'un İslama girmesinden önce olmuştur. Hadisdeki kaçmak ifadesiyle murad edilen, Resulullah (a.s.) ve ashabının namaz kılmak istedikleri zaman devamlı yapmakta oldukları, müşriklerden gizlenme olayı olabilir. Fakat zahir olan, işin bunun aksi olduğudur. Müşriklerin zulüm ve işkencelerinin İslamın bidayetinden itibaren başladığını gösteren bu rivayet, İbn'ü Mesud'un durumunda olduğu gibi, İslama girme istidadına şahid olan kimselerin ancak bu tür yüce insanlar olduğuna işaret eden haberlerdendir. Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in süt istemeleri, ya İbn-i Mesud'un sanki bizzat koyunların sahibiymiş sanıp onlara süt içirmesini istemeleri ya da onun misafir ağırlamasının mümkün olup olmamasını sormaları doğrultusundadır.

---

bu hadisden bahsederek "hasen ve garibdir, onu ancak ibn-i Rûmî'nin Ali ibn'i müshir'den rivayet ettiği tarik ile bilmekteyiz" demiştir.

Hakim 3/214, Hakim: "Hadisin isnadı sahihdir fakat onu Buhari ve Müslim rivayet etmediler" demiştir. Buna Zehebi de muvafakat etmiştir. Bu hadisi Fethul Bari'de, Hafız İbn-ü Hacer de zikretmiş, fakat hakkında birşey söylemeyip susmuştur. Bu ise onun hadisi hasen kabul etmesine işarettir.

67- Ahmed, Müsned 1/462, Heysemi. Bunu Ahmed ve Ebu Ya'la rivayet etti. İkisinin ricali de "sahih hadisin ricalidir" demiştir.

٦٨ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِي وَقَّاصٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَاَنَا ثُلُثُ الْاِسْلَامِ، وَفِي رِوَايَةٍ: مَا اَسْلَمَ اَحَدٌ اِلاَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي اَسْلَمْتُ فِيهِ، وَلَقَدْ مَكَثْتُ سَبْعَةَ اَيَّامٍ، وَاِنِّي لَثُلُثُ الْاِسْلَامِ.

68- Buhari, Sa'd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muhakkak ki ben kendimi İslama giren üçüncü kişi olarak gördüm."

Başka bir rivayette ise: *"Benim müslüman olduğum günden önce hiç bir kimse müslüman olmamıştı. Muhakkak ki ben, İslama giren üçüncü kişi olduğum halde yedi gün bekledim"* demiştir.

İbn-ül-Hacer, Fethu'l-Bari'sinde Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'ın: *"Muhakkak ki, ben İslama giren üçüncü kişi olduğum halde..."* sözünü açıklarken şöyle der: *"Sad, bunu müslümanların sayısını bildiği kadarıyla söylemiştir. Çünkü İslami davetin ilk merhalesinde müslüman olanlar, İslama girdiklerini gizli tutuyorlardı. Ve müslümanlardan bazıları, kendilerinin kaçıncı müslüman olduklarını tam bilemiyorlardı. Sa'd bu sözüyle diğer iki kişi ile, Hz. Hatice ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i yahud da Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i kastetmiş olabilir. Şüphe yok ki, Hz. Hatice (r.a.) kati olarak müslüman olmuştu. Bu bakımdan Sa'd, özellikle erkekleri kastetmiş de olabilir. Yukarıda Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.)'in hal tercemesinde, Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'in "Ben, Resulullah (a.s.)'ı maiyyetinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve bir de Ebu Bekir olduğu halde gördüm" dediği zikredilmişti. Bu hadis, Sa'dın hadisiyle çelişmektedir. Bu ikisinin aralarının cemi, işaret ettiğimiz şekilde olur veya Sa'd'ın sözü, bûluğ çağına eren hür kimselere işaret olarak kabul edilir. Bundan köleler ve Hz. Ali (r.a.), hariç kabul edilir. Yahud da Sa'd bin Ebi Vakkas'ın bunların İslam'a girdiğini bilmediğine hamledilir. İsmailî'nin, Yahya İbn-i Said el-Emevî tarikiyle Haşimden: "Benden önce hiç bir kimse müslüman olmadı" lafzıyla rivayet ettiği hadis, zikrettiğimiz en son şıkka işaret etmektedir. Bunun emsali bir hadisi de İbn Sa'd, başka bir tarikle Amir İbn Sa'd'dan o da babasından rivayet etmiştir. Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'dan önce, bir gurup, müslümanlığı kabul etmişti. Lakin onun bu zorluğu, o günlerdeki bilgisinin neticesine bağlanır. Şüphesiz ben İbn-ü Mende'nin 'el-Muarrefe' adlı eserinde Ebu Bekr tarikiyle Haşim'den: "Benim müslüman olduğum günde, hiç bir kimse müslüman olmadı" lafzıyla bir rivayete şahid oldum. Bu hadisde herhangi bir tezat yoktur. Çünkü onun İslama girdiği gün herhangi bir insanın onunla beraber İslama girmiş olma ihtimali de vardır.*

---

68) Buhari, 7/83, 62- Sahebenin faziletleri bahsi, 15- Sa'd İbn'ü Ebi Vakkas ez-Zühri'nin menakıbi babı.

Fakat el-Hatib, onu İbn-ü Mende'nin rivayet ettiği vecihle rivayet etmiş ve hadisin diğer rivayetlerinde olduğu gibi onda tahsis eden istisna edatını isbat etmiştir. Dolayısıyla Sa'd'ın bu sözünün benim söylediğim hususlara hamledilmesi netleşmiş oluyor."

٦٩ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: إِنَّهُ نَزَلَتْ فِيهِ آيَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ، قَالَ: حَلَفَتْ أُمُّ سَعْدٍ أَنْ لاَتُكَلِّمَهُ أَبَدًا حَتَّى يَكْفُرَ بِدِينِهِ، وَلاَ تَأْكُلَ وَلاَ تَشْرَبَ، قَالَتْ: زَعَمْتَ أَنَّ اللَّهَ وَصَّاكَ بِوَالِدَيْكَ وَأَنَا أُمُّكَ، وَأَنَا آمُرُكَ بِهٰذَا، قَالَ: مَكَثَتْ ثَلاَثًا حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهَا مِنَ الْجَهْدِ فَقَامَ ابْنٌ لَهَا يُقَالُ لَهُ: عُمَارَةُ، فَسَقَاهَا، فَجَعَلَتْ تَدْعُو عَلَى سَعْدٍ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ هٰذِهِ الآيَةَ: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا﴾ ﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَالَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلاَ تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾. قَالَ: وَأَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَنِيمَةً عَظِيمَةً، فَإِذَا فِيهَا سَيْفٌ، فَأَخَذْتُهُ فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقُلْتُ: نَفِّلْنِي هٰذَا السَّيْفَ، فَأَنَا مَنْ قَدْ عَلِمْتَ حَالَهُ، فَقَالَ: «رُدَّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ» فَانْطَلَقْتُ حَتَّى إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أُلْقِيَهُ فِي الْقَبْضِ، لاَمَتْنِي نَفْسِي، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: أَعْطِنِيهِ، قَالَ: فَشَدَّ لِي صَوْتَهُ: «رُدَّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ»، قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ﴾. وَمَرِضْتُ، فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ، فَأَتَانِي، فَقُلْتُ: دَعْنِي أُقَسِّمُ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ، قَالَ: فَأَبَى، قُلْتُ: فَالنِّصْفُ، قَالَ: فَأَبَى قُلْتُ: فَالثُّلُثُ، قَالَ: فَسَكَتَ، فَكَانَ بعدُ الثُّلُثُ جَائِزًا، قَالَ: وَأَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ، فَقَالُوا: تَعَالَ نُطْعِمْكَ، وَنُسْقِيكَ خَمْرًا ــ وَذٰلِكَ قَبْلَ أَنْ تُحَرَّمَ الْخَمْرُ ــ قَالَ: فَأَتَيْتُهُمْ فِي حِشٍّ ــ وَالْحِشُّ: الْبُسْتَانُ ــ فَإِذَا رَأْسُ جَزُورٍ مَشْوِيٌّ عِنْدَهُمْ، وَزِقٌّ مِنْ خَمْرٍ فَأَكَلْتُ وَشَرِبْتُ مَعَهُمْ، قَالَ: فَذُكِرَتِ الْأَنْصَارُ وَالْمُهَاجِرُونَ عِنْدَهُمْ، فَقُلْتُ: الْمُهَاجِرُونَ خَيْرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، قَالَ: فَأَخَذَ رَجُلٌ أَحَدَ لَحْيَيِ الرَّأْسِ، فَضَرَبَنِي بِهِ، فَجَرَحَ أَنْفِي، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيَّ ــ يَعْنِي نَفْسَهُ ــ شَأْنَ الْخَمْرِ ﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾.

69- Müslim'in, Sâd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Sa'd şöyle demiş:

"Onun hakkında Kur'an'dan bir takım ayetler inmişti. Sa'd şöyle demiş: "Sa'd'ın annesi, dininden dönmedikçe ebeddiyen onunla konuşmayacağına ve yiyip içmeyeceğine yemin etti" dedi ki:

"Sen, Allahın annenle babanı sana vasiyyet ettiğini söylüyorsun. Ben, senin annenim, sana bunu emrediyorum" Sad (devamla) şunu söylemiş: Annem üç gece bekledi hatta yorgunluktan bayıldı. Bunun üzerine kardeşim Umare kalkarak ona su verdi. Annem bana beddua etmeye başladı. Az zamam sonra Allah (c.c.) şu ayeti indirdi:

"Şayet anne-baban sana bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için seninle mücadele ederlerse, bu taktirde onlara itaat etme. Onlara dünyada iyi bir şekilde sahiplik et."(1)

"Biz insana annesiyle babasına güzel muamelede bulunmasını vasiyyet ettik."(2)

Sa'd demiş ki: *"Resulullah (a.s.) büyük bir ganimet almıştı. Bir de baktım ki, ganimetin içinde bir kılıç var. Hemen onu olarak Resulullah (a.s.)'a getirdim ve: "Bu kılıcı bana bahşet! Ben halini bildiğin kimseyim" dedim:*

"Onu aldığın yere iade et" buyurdular. Ben de gittim. Tam onu ganimet yerine koymak istediğim sırada nefsim yeniden kabardı ve tekrar ona dönerek:

"Bunu bana ver" dedim. Bana sesini şiddetlendirerek:

"Onu aldığın yere koy" buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Sana ganimetleri soruyorlar...."(3) ayetini indirdi. Sa'd demiş ki, ben hastalandım da Peygamber (a.s.)'e haber gönderdim. Hemen geldi:

"Bana müsaade buyur, malımı dilediğim yere taksim edeyim" dedim. Razı olmadı.

"Yarısını" dedim. Yine razı olmadı.

"Öyle ise üçte birini" dedim ses çıkarmadı. Artık ondan sonra üçte bir(i vasiyyet etmek) caiz oldu.

Sa'd demiş ki: Ensar ve muhacirlerlerden oluşan bir kaç kişinin yanına geldim de:

69- Müslim, 4/1877, 44- Sahabenin fazileti bahsi, 5- Sa'd ibn-ü Ebi Vakkas'ın fazileti hakkında bir bab.

1) Ankebut Suresi: 8

2) Lokman Suresi: 15

3) Enfal Suresi: 1

"Gel seni doyuralım ve sana şarab sunalım, dediler (bu mesele şarap haram kılınmazdan önceydi) onların yanına bir bahçe içinde iken vardım. Bir de baktık ki yanlarında kızartılmış bir deve kellesi, bir testi de şarab var. Onlarla beraber yedim, içtim. Derken onların yanında ensarla muhacirlerin lafı oldu. Ben:

"Muhacirler ensardan daha hayırlıdır" dedim. Bunun üzerine bir adam iki çenemi yakaladı ve bana o, kelle ile vurarak burnumu yaraladı. Hemen Resulullah (a.s.)'a gelerek ona haber verdim. Müteakiben Allah (c.c.) benim hakkımda (kendi nefsini kastediyor) şarabın hükmünü indirdi:

"Şarap, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytan işi pis şeylerdir."(1)

Müslim'in bir başka rivayetinde, Sa'd'ın annesi olayında:

"Yemek vermek istediler mi ağzını sopa ile açarlar, sonra yiyeceği içine dökerlerdi" ziyadesi vardır.

Müslim'in diğer bir rivayetinde ise: *"O kelle ile Sa'dın burnuna vurdu ve onu yardı. Sa'd'ın burnu yarık idi."* cümlesi de vardır.

Tirmizi de bunu şöyle rivayet etmiştir:(2)

Sa'd: *"Benim hakkımda dört ayet indirildi" dedi ve bir kıssa anlattı. Sa'd'ın annesi (oğlu müslüman olunca) şöyle demiş:*

"Allah (anne ve babaya) iyilik yapmayı emretmemiş midir? O halde vallahi, ölünceye veya sen müslümanlığı bırakıncaya kadar yemek yemeyeceğim, içecek içmeyeceğim." Sa'd (da) demiş ki:

"Sonra ona yedirmek istedikleri vakit ağızını (sıkıca tutarak) açarlardı..." Bunun üzerine şu ayet indirildi:

"Biz insana anne ve babasına güzel muamelede bulunmasını vasiyyet ettik"(3)

٧٠ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَا مَعَهُ إِلاَّ خَمْسَةُ أَعْبُدٍ وَامْرَأَتَانِ وَأَبُو بَكْرٍ.

70- Buhari, Ammar İbn-ü Yasir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

70- Buhari, 7/18, 62- Sahebenin faziletleri bahsi, 25- Nebi (a.s.)'nin "Şayet bir dost edinecek olsaydım" demesi babı.

1) Maide Suresi: 9

2) Tirmizi, 5/341, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi, 30- Ankebut Suresi babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, sahihdir" demiştir.

3) Ankebut Suresi: 8

"Ben, Resulullah (a.s.)'ın beraberinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve bir de Ebu Bekir'i gördüm".

Burada Resulullah (a.s.)'ın davetine icabet eden ilk müslümanların, asalet ve güzel ahlak sahibleri, mazlumlar ve kadınlar olduğunu görüyoruz. Burada davetçiler için güzel bir öğüt vardır. O da İslam davetçilerinin kültürlü, aydın kimseler üzerinde ısrar edip, mazlum, çiftçi ve işçiler gibi fakirleri ve de kadınları ihmal etmemeleri gerekliliği...

٧١ــ رَوَى اَحْمَد عَنْ سَالِمِ بْنِ اَبِى الْجَعْدِ قَالَ: دَعَا عُثْمَانُ نَاسًا مِنْ اَصْحَابِ النَّبِىِّ ﷺ فِيهِمْ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ فَقَالَ: اِنِّى سَائِلُكُمْ وَاِنِّي اُحِبُّ اَنْ تَصْدُقُونِى، نَشَدْتُكُمُ اللَّهَ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يُؤْثِرُ قُرَيْشًا عَلَى سَائِرِ النَّاسِ وَيُؤْثِرُ بَنِى هَاشِمٍ عَلَى سَائِرِ قُرَيْشٍ؟ فَسَكَتَ الْقَوْمُ فَقَالَ عُثْمَانُ: لَوْ اَنَّ بِيَدِيْ مَفَاتِيحُ الْجَنَّةِ لأَعْطَيْتُهَا بَنِى اُمَيَّةَ حَتَّى يَدْخُلُوا مِنْ عِنْدِ اٰخِرِهِم، فَبَعَثَ اِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ فَقَالَ عُثْمَانُ: اَلاَ اُحَدِّثُكُمَا عَنْهُ ــ يَعْنِي عَمَّارًا ــ اَقْبَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ آخِذًا بِيَدِي نَتَمَشَّى بِالْبَطْحَاءِ حَتَّى اَتَى عَلَى اَبِيهِ وَاُمِّهِ وَعَلَيْهِ يُعَذَّبُونَ، فَقَالَ اَبُو عَمَّار: يَارَسُولَ اللَّهِ الدَّهْرُ هٰكَذَا؟ فَقَالَ لَهُ النَّبِىُّ ﷺ : «اِصْبِرْ»، ثُمَّ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لاٰلِ يَاسِرٍ وَقَدْ فَعَلْتَ».

71- Ahmed İbn Hanbel, Salim İbn-ü Ebil Ca'd (r.a.)'dan rivayetle ashabdan bir takım insanları çağırdı da:

"Şüphesiz ki ben, size bana doğru söylemenizi isteyerek soruyorum. Allah aşkına doğru söyleyin. Resulullah (a.s.)'ın, Kureyş'i sair insanlara ve Beni Haşim'i de Kureyş'in diğerlerine tercih edip üstün tuttuğunu gördünüz mü?" dedi. Bunun üzerine insanlar sukut etti. Osman:

"Eğer cennetin anahtarları benim elimde olsaydı, muhakkak ki onları diğer insanların yanında cennete girmeleri için Ümeyyeoğullarına verirdim" dedi.(1)

71- Ahmed, Müsned, 1/62. Bunu Heysemi, Zevaid'inde irad etti (9/293) ve: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir. Ricali sahih hadis'in ricalidir" dedi.

1) Osman (r.a.), Resulü Ekrem (a.s.)'in kendisine karabetleri sebebiyle Kureyş ve Haşimoğullarına ikramda bulunup onları diğer insanlardan üstün tuttuğu gibi Benü Ümeyye de kendisine akraba olduğu için aynı şeyi onlara yapacağını, hatta onları cennete girdirmeye muktedir olsa, bunu muhakkak yapacağını kastediyor. Üstün tutma bizzat şahsi ve hususi şeylere mahsus olmadığı için, hadisin siyakından Ammar (r.a.)'ın, Osman (r.a.)'ın Ümeyye oğullarını (diğer sahabeye) üstün tutmasına memnun olmadığını anlıyoruz. Allah hepsinden razı olsun. Ayrıca hadis, Osman (r.a.)'ın İslamının önceliğine delalet ediyor.

Sonra Talha ile Zübeyr (r.a.)'e haber gönderdi. Nihayet (onlar da gelince) Osman:

"Dikkat ediniz, ikinize (bundan Osman ve Ammar'ı kastediyor) haber vereceğim"

Resulullah ile beraber, Peygamber benim elimden tuttuğu halde yürüyerek Bathae (denilen yere)(1) geldik. Ta ki Nebi (a.s.), onlara müşrikler tarafından işkence edilirken onun (Ammar'ın), babasının, annesinin kendisinin yanına uğradı. Bunun üzerine Ammar'ın babası Yasir (r.a.):

"Ya Resulullah (bu) musibet bu şekilde (sürecek) mi?" dedi. Resulullah (a.s.) da ona:

"Sabret" mukabelesinde bulundu. Ve sonra:

"Ey Allahım! Yasir ailesine mağfiret et, muhakkak ki, sen emrini yerine getirirsin" diye dua etti."

٧٢ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرٍ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ مَرَّ بِعَمَّارٍ وَاَهْلِهِ وَهُمْ يُعَذَّبُونَ فَقَالَ: «اَبْشِرُوا اٰلَ عَمَّارٍ وَاٰلَ يَاسِرٍ فَاِنَّ مَوْعِدَكُمُ الْجَنَّةُ».

72- Hakim'in, Cabir (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiş:

"Resulullah (a.s.), işkence edildikleri sırasında Ammar ve ailesine uğradı da:

"Ey Ammar ailesi ve Ey Yasir ailesi! Muhakkak ki size cennette randevu veriyorum (sizin buluşma yeriniz cennettir)" buyurdular.

٧٣ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ كُرْدُوسٍ: اَنَّ خَبَّابًا اَسْلَمَ سَادِسَ سِتَّةٍ، كَانَ سُدُسَ الْاِسْلَامِ.

73- Hakim, Kirdevs (r.a.)'den rivayetle:

"Habbab (r.a.) altı (kişi)nın altıncısı olarak İslam'a girdi ve müslümanların altıncısı oldu."

72- el-Müstedrek, 3/389 Hakim: "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde Buhari ve Müslim bunu rivayet etmedi" demiş ve Zehebî de bunu kabul etmiştir.

73- el-Müstedrek 3/382. Heysemi, 'Mecmauzzevaid' adlı eserinde (9/289): "Bu hadisi mürsel olarak Taberani de rivayet etmiştir. Taberani'nin ricali Kirdevs'e kadar sahih hadis ricalidir. Kirdevs ise sikadır" demektedir.

1) Bathae: İçerisinde ince çakıl taşları bulunan geniş bir sel yatağıdır.

٧٤ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ اَبِى لَيْلَى الْكِنْدِي قَالَ: جَاءَ خَبَّابُ اِلَى عُمَر فَقَالَ: اُدْنُ فَمَا اَحَدٌ اَحَقُّ بِهٰذَا الْمَجْلِسِ مِنْكَ اِلاَّ عَمَّارٌ، فَجَعَلَ خَبَّابُ يُرِيهِ آثَارًا بِظَهْرِهِ مِمَّا عَذَّبَهُ الْمُشْرِكُونَ.

74- İbn-ü Mace, Ebu Leyla el-Kindi (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Habbab, Ömer (r.a.)'in yanına gelmişti. Ömer: "Yaklaş, zira bu meclisde senden daha değerli hiç bir kimse yoktur. Ancak Ammar hariç..." dedi. Bunun üzerine Habbab ona, müşriklerin işkencelerinden meydana gelen sırtındaki izleri göstermeye başladı."

٧٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ خَبَّابِ بْنِ الْاَرَتِّ قَالَ: شَكَوْنَا اِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِى ظِلِّ الْكَعْبَةِ قُلْنَا لَهُ: اَلاَ تَسْتَنْصِرُ لَنَا، اَلاَ تَدْعُو اللّٰهَ لَنَا؟ فَقَالَ: «كَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لَهُ فِي الْاَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ، فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُشَقُّ بِاثْنَتَيْنِ، وَمَا يَصُدُّهُ ذٰلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَيُمْشَطُ بِاَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ اَوْ عَصَبٍ وَمَا يَصُدُّهُ ذٰلِكَ عَنْ دِينِهِ. وَاللّٰهِ لَيَتِمَّنَّ اللّٰهُ هٰذَا الْاَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعَاءَ اِلَى حَضْرَمَوْتَ لاَيَخَافُ اِلاَّ اللّٰهَ اَوِ الذِّئْبَ عَلَى غَنَمِهِ. وَلٰكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ».

75- Buhari, Habbab İbn'ül-Eret (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Habbab dedi ki:

"Resulullah (a.s.), Kabe'nin gölgesinde kaftanını yastık ederek dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden şikayet etmiş ve) şöyle demiştik:

"Ya Resulullah, bizim için Allah'dan yardım isteyemez misin? (Bunların zulmünden kurtulmamız için) bizim adımıza Allah'a dua edemez misin?" demiştik. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu:

74- İbn'ü Mace 1/54 el-Mukaddime, 11-Resulullah (a.s.)'ın ashabının faziletleri hakkında bir bab. Mecmauzzevaid de: "Bu haberin isnadı sahihdir" denilmiştir.

75- Buhari 6/619, 61- Kitabul Menakib, 25- İslamda nübüvvetin alametleri babı. Ebu Davud 3/47, Kitabül-Cihad (cihad bahsi), küfre zorlanan esir babı.

"(Ey Ashabım, sabrediniz!) Sizden önceki ümmetler içinde öyle kimseler vardı ki, (müşrikler tarafından) onlar için arazide bir çukur kazılır, o (mazlum) kimseler bu çukura (başı meydanda kalacak şekilde) gömülür, sonra da bir testere getirilerek başının üzerine konulur ve böylece başı ikiye bölünürdü. Fakat yine de (bu işkence onları dinlerinden döndürmezdi. (Bir başkası da getirilir) demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranılarak işkence edilirdi de bu işkence onları dinlerinden vazgeçiremezdi.

Ashabım, Allah'a yemin ederim ki, şu İslam dini muhakkak surette kemale erecektir. Öyle ki, bir atlı tek başına Sana'dan Hadramevt' kadar gidecek, Allah (c.c.)'dan başka hiç bir şeyden korkmayacaktır. Yahud (yolcu) koyun sahibi (ise) koyunu hususunda kurdun saldırısından korkmayacaktır. Fakat ashabım siz acele ediyorsunuz."

٧٦ــ رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي اُمَامَةَ قَالَ: قَالَ عَمْرُو بْنُ عَبَسَةَ السُّلَمِيُّ: كُنْتُ، وَاَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، اَظُنُّ اَنَّ النَّاسَ عَلَى ضَلَالَةٍ. وَاَنَّهُمْ لَيْسُوا عَلَى شَيْءٍ. وَهُمْ يَعْبُدُونَ الْاَوْثَانَ. فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بِمَكَّةَ يُخْبِرُ اَخْبَارًا. فَقَعَدْتُ عَلَى رَحِلَتِي. فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ. فَاِذَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مُسْتَخْفِيًا، جُرَءَاءُ عَلَيْهِ قَوْمُهُ. فَتَلَطَّفْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِمَكَّةَ. فَقُلْتُ لَهُ: مَا اَنْتَ؟ قَالَ: «اَنَا نَبِيٌّ» فَقُلْتُ: وَمَا نَبِيٌّ؟ قَالَ: «اَرْسَلَنِيَ اللّٰهُ» فَقُلْتُ: وَبِاَيِّ شَيْءٍ اَرْسَلَكَ؟ قَالَ: «اَرْسَلَنِي بِصِلَةِ الْاَرْحَامِ وَكَسْرِ الْاَوْثَانِ وَاَنْ يُوَحَّدَ اللّٰهُ لَايُشْرَكُ بِهِ شَيْءٌ» قُلْتُ لَهُ: فَمَنْ مَعَكَ عَلَى هٰذَا؟ قَالَ: «حُرٌّ وَعَبْدٌ» (قَالَ وَمَعَهُ يَوْمَئِذٍ اَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ مِمَّنْ اٰمَنَ بِهِ) فَقُلْتُ: اِنِّي مُتَّبِعُكَ. قَالَ: «اِنَّكَ لَاتَسْتَطِيعُ ذٰلِكَ يَوْمَكَ هٰذَا. اَلَا تَرَى حَالِي وَحَالَ النَّاسِ؟ وَلٰكِنِ ارْجِعْ اِلَى اَهْلِكَ. فَاِذَا سَمِعْتَ بِي قَدْ ظَهَرْتُ فَاْتِنِي» قَالَ: فَذَهَبْتُ اِلَى اَهْلِي. وَقَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، وَكُنْتُ فِي اَهْلِي فَجَعَلْتُ اَتَخَبَّرُ الْاَخْبَارَ ...

76- Müslim, Ebu Ümame (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ebu Ümame demiş ki, Amr İbnü Abesete s-Sülemi şunları söyledi:

"Ben cahiliyyet devrinde iken bütün insanların dalalette bulunduğunu ve doğru yolda olmadıklarını biliyordum. (Çünkü) İnsanlar putlara taparlardı.

76- Müslim, 1/569, 6-Yolcuların namazı ve bu namazın kısaltılması bahsi, 52- Amru'bnü Abese'nin müslüman oluşu babı.

Derken işittim ki, Mekke'de bir zat (çıkmış) bir takım haberler veriyormuş. Hemen devemin üzerine atlayarak ona geldim. Bir de baktım ki Resulullah (a.s.) gizlenmiş, kavmi de onun aleyhinde azgınlıkta ileri gitmiş Bunun üzerine kalbim yumuşadı ve Mekke'de onun yanına giderek, kendisine:

"Sen kimsin?" dedim. O:

"Ben, Peygamberim" cevabını verdi.

"Peygamber ne demektir?" dedim. Resulullah (a.s.):

"Beni Allah gönderdi" buyurdular.

"Seni ne ile gönderdi?" dedim.

"Allah beni akrabaya(1) yardım edilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir tanınması, ona hiç bir şeyin ortak koşulmaması (vazifesi) ile gönderdi" buyurdu. Ben, kendisine:

"O halde bu konuda sana yardım etmek üzere yanında kimler var?" dedim.

"Bir hür ile bir köle" cevabını verdi. (O gün yanında kendisine iman edenlerden yalnız Ebu Bekir ile Bilal vardı) Ben:

"Sana, ben de tabi oluyorum" dedim. Resulullah (a.s.):

"Sen şu gününde bunu yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın halini görüyorsun. Sen şimdi ailenin yanına dön. Ne vakit benim meydana çıktığımı duyarsan; hemen yanıma gel" buyurdu. Ben de ailemin yanına gittim. Resulullah bir süre sonra (a.s.) Medine'ye geldi. Ben hala ailemin yanında bulunuyordum. Ama O, Medine'ye gelmesinden beri kendisini soruşturmağa ve haberlerini almaya başladım... Nihayet yanıma Medine'lilerden bir kaç kişi geldi (anlara):

"Medine'ye gelen o zat ne yaptı?" dedim.

"Halk süratle onun tarafına koşuyor, kavmi onu öldürmek istemiş ama muvaffak olamamışlar" dediler. Bunun üzerine hemen Medine'ye gelerek onun yanına çıktım ve:

"Ya Resulullah beni tanıyor musun?" dedim.

"Evet, Mekke'de benimle görüşen sen değil misin?" buyurdular.

"Evet benim" dedim."

---

1) Resulullah (a.s.)'ın bu sözünden anlaşılan mana şudur: Allah (c.c.) insanlara düşmanlıktan, aşırı buğzdan, kıtalden, hainlik yapmaktan, insanların, bilhassa akrabaların arasını açmaktan uzak durmalarını ve buna muakabil aralarında sevgi, muhabbet, kardeşlik, güzel ilişkiler ve vefakarlık gibi iyi hasletleri yaymalarını emir buyurmuştur.

Bir Açıklama

Peygamber (a.s.)'in *"Lakin şimdi sen, ailenin yanına dön. Ne vakit benim meydana çıktığımı duyarsan, hemen yanıma gel"* sözünden, davet konusunda almamız gereken önemli bir ders vardır. O da; müridlerin ve cemaat üyelerinin mihnet ve işkenceye maruz bırakılmasının bir üstünlük ve gaye olmadığıdır. Zira böyle olsaydı, Resulullah (a.s.), inananları, kavimlerinin yanına dönmesini tavsiye etmezdi. İleride de göreceğimiz gibi, Nebi (a.s.) ashabını şiddetli işkencelerden koruyabilmek için Habeşistan'a iki defa hicret etmelerini emretmiştir. Bu, müslümanların sıkıntılarını hafifletmek, onları tehlike meydanlarından uzaklaştırmak, müslümanların kuvvetini gizlemek ve davetin engellerden korunması içindi. Ayrıca gizlilik prensibini muhafaza etmek, gönderilen mekanı elde etmek, gelecek için hazırlanmak, devamlılığın teminini sağlamak, davet ve davetçilerin köklerinin kazınmasına fırsat vermemek içindi.

٧٧ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ: خَطَبَنَا عُتْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ فَحَمِدَاللّٰهَ وَاَثْنٰى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: اَمَّا بَعْدُ فَاِنَّ الدُّنْيَا قَدْ اٰذَنَتْ بِصُرْمٍ وَوَلَّتْ حَذَاءَ، وَاِنَّمَا بَقِيَ مِنْهَا صُبَابَةٌ كَصُبَابَةِ الْاِنَاءِ يَصْطَبُّهَا صَاحِبُهَا، وَاِنَّكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْهَا اِلٰى دَارٍ لَازَوَالَ لَهَا، فَانْتَقِلُوا مِنْهَا بِخَيْرِ مَا يَحْضُرُكُمْ، فَاِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنَا اَنَّ الْحَجَرَ يُلْقٰى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَيَهْوِي بِهَا سَبْعِينَ عَامًا وَمَا يُدْرِكُ لَهَا قَعْرًا فَوَاللّٰهِ لَتَمْلَاَنَّهُ. اَفَعَجِبْتُمْ وَقَدْ ذُكِرَ لَنَا اَنَّ مِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ بَيْنَهُمَا اَرْبَعُونَ سَنَةً وَلَيَاْتِيَنَّ عَلَيْهِ يَوْمٌ وَهُوَ كَظِيظٌ مِنَ الزِّحَامِ. وَلَقَدْ رَاَيْتُنِي وَاِنِّي لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مَا لَنَا طَعَامٌ اِلَّا وَرَقَ الشَّجَرِ حَتّٰى قَرِحَتْ اَشْدَاقُنَا، وَاِنِّي اِلْتَقَطْتُ بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ اَبِي وَقَّاصٍ فَارِسِ الْاِسْلَامِ فَاْتَزَرْتُ بِنِصْفِهَا وَاْتَزَرَ سَعْدٌ بِنِصْفِهَا، وَمَا اَصْبَحَ مِنَّا الْيَوْمَ اَحَدٌ حَيٌّ اِلَّا اَصْبَحَ اَمِيرَ مِصْرٍ مِنَ الْاَمْصَارِ، وَاِنِّي اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ فِي نَفْسِي عَظِيمًا وَعِنْدَاللّٰهِ صَغِيرًا، وَاِنَّهَا لَمْ تَكُنْ نُبُوَّةٌ اِلَّا تَنَاقَصَتْ حَتّٰى يَكُونَ عَاقِبَتُهَا مُلْكًا، وَسَتُجَرِّبُونَ اَوْ سَتبلونَ الْاُمَرَاءَ بَعْدِي.

77- **Hakim**, Halid İbn-i Umeyr el-Adeviy (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

77- el-Müstedrek, 3/261, Hakim, "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat Buhari ve Müslim bunu rivayet etmediler" dedi. Bunu aynen Zehebi de kabul etmiştir.

"Bize Utbetü'bnü Gazvan hutbe okudu ve Allah Tealaya hamd-ü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Muhakkak ki, dünya hayatı sonuna yaklaşmıştır. Ondan geriye, ancak sahibinin içtiği kabın içindeki su bulaşıkları gibi bir artık kalmıştır. Sizler bu dünyadan, asla sonu olmayan bir diyara gideceksiniz. O halde dünyadan, ölümlerin en hayırlısı ile ayrılınız. Şüphe yok ki, bize, cehennemin kenarından atılan taşın, onun dibine yetmiş senede düşeceği haber verildi. Cehennemin dibine ulaşan herşey vallahi onu dolduracaktır. Bize, cennetin kapılarının iki kanadının arasındaki mesafının kırk yıllık olduğu haber verilmişken, yoksa siz bundan hayrete mi düştünüz? Bu mesafenin üzerinden öyle bir gün geçecektir ki, orası insan kalabalıklarıyla dolu olacaktır. Gerçekten ben kendimi Resulullah (a.s.)'ın maiyetindeki yedi kişinin yedincisi olduğum halde gördüm. Bizim (o günler) ağaç yapraklarından başka hiçbir yiyeceğimiz yoktu. Hatta öyle ki, (ağaç yaprağı yemekten) avurdlarımız yara olurdu. Ben bir hırka temin ederdim. Onu İslamın kahramanı Sa'd İbn-ü Ebi Vakkas ile aramızda iki parçaya bölerdik, sonra da yarısıyla ben, diğer yarısıyla da Sa'd örtünürdü. Bugün ise içimizden sağ olan herkes, şehirlerden herhangi birisinin emiri olmuştur. Şüphe yok ki, ben, Allah katında küçük olduğum halde kendi nefsimi büyük görmekten Allah'a sığınırım. Şüphesiz (bundan sonra) hiçbir zaman peygamber gelmeyecektir. Ancak sonu (ısırıcı) krallık olacak noksan halifelik dönemi vardır. Yakında benden sonra emirlerle denenecek yahud emirleri tecrübe edeceksiniz."

Bir Açıklama

"Bugün içimizden sağ olan herkes şehirlerden herhangi birisinin emiri (valisi) olmuştur." sözünde, mutlak bir kaide olmamakla beraber emir tayininde öncelik ve kıdemin dikkate alındığına işaret vardır. Dikkat edilirse, raşid halifelerin hepsi de İslama ilk girenler arasından seçilmiştir.

"Bundan sonra hiçbir zaman peygamberlik (hilafeti) olmayacaktır. Ancak sonu (ısırıcı) saltanat olacak nakis (halifelik) vardır." sözü bizzat kadim bir tarihi gerçektir. Ve bu, Hz. Muhammed (a.s.)'den sonra meydana gelen (saltanat mücadeleleriyle ilgili) hadiselerdir. Şu an İslam ümmetine düşen, raşid halifeliğe ulaşmak için işlerini sağlama bağlayarak bunun devamlılığını garantiye almak için sağlam usullere yapışmaktır.

٧٨ــ رَوَى مُسْلِمُ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ اَبُو ذَرّ: خَرَجْنَا مِنْ قَوْمِنَا غِفَارٍ وَكَانُوا يُحِلُّونَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ، فَخَرَجْتُ اَنَا وَاَخِي اُنَيْسٌ وَاُمُّنَا، فَنَزَلْنَا عَلَى خَالٍ لَنَا، فَاَكْرَمَنَا خَالُنَا وَاَحْسَنَ اِلَيْنَا، فَحَسَدَنَا قَوْمُهُ، فَقَالُوا: اِنَّكَ اِذَا خَرَجْتَ عَنْ اَهْلِكَ خَالَفَ اِلَيْهِمْ اُنَيْسٌ، فَجَاءَ خَالُنَا فَنَثَا عَلَيْنَا الَّذِي قِيلَ لَهُ، فَقُلْتُ: اَمَّا مَا مَضَى مِنْ مَعْرُوفِكَ، فَقَدْ كَدَّرْتَهُ، وَلاَ جِمَاعَ لَكَ فِيمَا بَعْدُ، فَقَرَّبنا صُرمَتَنَا، فَاحْتَمَلْنَا عَلَيْهَا، وَتَغَطَّى

خَالُنَا نَوْبَهُ، فَجَعَلَ يَبْكِي، فَانْطَلَقْنَا حَتَّى نَزَلْنَا بِحضرةِ مَكَّةَ، فَنَافَرَ أُنَيْسٌ عَنْ صِرْمَتِنَا وَعَنْ مِثْلِهَا. فَأَتَيَا الْكَاهِنَ، فَخَيَّرَ أُنَيْسًا، فَاتَانَا أُنَيْسٌ بِصِرْمَتِنَا وَمِثْلِهَا مَعَهَا قَالَ: وَقَدْ صَلَّيْتُ يَا ابْنَ اَخِي قَبْلَ اَنْ اَلْقَى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ بِثَلاَثِ سِنِينَ، قُلْتُ: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلّٰهِ. قُلْتُ: فَاَيْنَ تَوَجَّهُ؟ قَالَ: اَتَوَجَّهُ حَيْثُ يُوَجِّهُنِي رَبِّي. اُصَلِّي عِشَاءً، حَتَّى اِذَا كَانَ مِنْ اٰخِرِ اللَّيْلِ اَلْقِيتُ كَاَنِّي جِفَاءٌ، حَتَّى تَعْلُونِي الشَّمْسُ، فَقَالَ أُنَيْسٌ: اِنَّ لِي حَاجَةً بِمَكَّةَ، فَاكْفِنِي، فَانْطَلَقَ أُنَيْسٌ حَتَّى اَتَى مَكَّةَ فَرَاثَ عَلَيَّ، ثُمَّ جَاءَ، فَقُلْتُ: مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَقِيتُ رَجُلاً بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ يَزْعُمُ اَنَّ اللّٰهَ اَرْسَلَهُ، قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟ قَالَ: يَقُولُونَ: شَاعِرٌ، كَاهِنٌ، سَاحِرٌ، وَكَانَ أُنَيْسٌ اَحَدَ الشُّعَرَاءِ، قَالَ أُنَيْسٌ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ، فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ، وَلَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى اَقْرَاءِ الشُّعَرَاءِ، فَمَا يَلْتَئِمُ عَلَى لِسَانِ اَحَدٍ بَعْدِي اَنَّهُ شِعْرٌ، وَاللّٰهِ اِنَّهُ لَصَادِقٌ، وَاِنَّهُم لَكَاذِبُونَ، قَالَ: قُلْتُ: فَاكْفِنِي حَتَّى اَذْهَبَ فَاَنْظُرَ، قَالَ: فَاَتَيْتُ مَكَّةَ فَتَضَعَّفْتُ رَجُلاً مِنْهُمْ، فَقُلْتُ: اَيْنَ هٰذَا الَّذِي تَدْعُونَهُ الصَّابِيءَ؟ فَاَشَارَ اِلَيَّ، فَقَالَ: اَلصَّابِيءُ؟ فَمَالَ عَلَيَّ اَهْلُ الْوَادِي بِكُلِّ مَدَرَةٍ وَعَظْمٍ، حَتَّى خَرَرْتُ مَغْشِيًّا عَلَيَّ، قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ. كَاَنِّي نُصُبٌ اَحْمَرُ، قَالَ: فَاَتَيْتُ زَمْزَمَ، فَغَسَلْتُ عَنِّي الدِّمَاءَ، وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَبِثْتُ يَا ابْنَ اَخِي ثَلاَثِينَ، بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، وَمَا كَانَ لِي طَعَامٌ اِلاَّ مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِي، وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَبِدِي سَخَفَةَ جُوعٍ، قَالَ: فَبَيْنَا اَهْلُ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ قَمْرَاءَ اِضْحِيَانَ، اِذْ ضُرِبَ عَلَى اَسْمِخَتِهِم فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ اَحَدٌ، وَامْرَاَتَانِ مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ اِسَافًا وَنَائِلَةَ، قَالَ: فَاَتَتَا عَلَيَّ فِي طَوَافِهِمَا، فَقُلْتُ: هُنَّ مِثْلُ الْخَشَبَةِ — غَيْرَ اَنِّي لاَ اُكَنِّي — فَانْطَلَقَتَا تُولِوِلاَنِ، وَتَقُولاَنِ: لَوْ كَانَ هَا هُنَا اَحَدٌ مِنْ اَنْفَارِنَا؟ قَالَ: فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَاَبُو بَكْرٍ، وَهُمَا هَابِطَانِ، قَالَ: مَا لَكُمَا؟ قَالَتَا: اَلصَّابِيءُ بَيْنَ الْكَعْبَةِ وَاَسْتَارِهَا، قَالَ: مَا قَالَ لَكُمَا؟ قَالَتَا: اِنَّهُ قَالَ لَنَا كَلِمَةً تَمْلأُ الْفَمَ، وَجَاءَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ حَتَّى اِسْتَلَمَ الْحَجَرَ، وَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ، ثُمَّ صَلَّى فَلَمَّا قَضَى صَلاَتَهُ، قَالَ اَبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ اَنَا اَوَّلُ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الْاِسْلاَمِ، قَالَ فَقُلْتُ:

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَارَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: «وَعَلَيْكَ السَّلاَمُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ»، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ اَنْتَ؟» قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ، قَالَ: فَاَهْوَى بِيَدِهِ، فَوَضَعَ اَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: كَرِهَ اَنْ اِنْتَمَيْتُ اِلَى غِفَارٍ، فَذَهَبْتُ اٰخُذُ بِيَدِهِ، فَقَدَّمَنِي صَاحِبُهُ، وَكَانَ اَعْلَمَ بِهِ مِنِّي، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: «مَتَى كُنْتَ هَاهُنَا؟» قَالَ: قُلْتُ: قَدْ كُنْتُ هَاهُنَا مُنْذُ ثَلاَثِينَ، بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، قَالَ: «فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟» قَالَ: قُلْتُ: مَاكَانَ لِي طَعَامٌ اِلاَّ مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِنْتُ حَتَّى تَكَسَّرَت عُكَنُ بَطْنِي، وَمَا اَجِدُ عَلَى كَبِدِي سَخْفَةَ جُوعٍ، قَالَ: «اِنَّهَا مُبَارَكَةٌ، اِنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ»، فَقَالَ اَبُو بَكْرٍ: يَارَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ لِي فِي طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ، فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاَبُو بَكْرٍ، وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا، فَفَتَحَ اَبُو بَكْرٍ بَابًا، فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَبِيبِ الطَّائِفِ، وَكَانَ ذٰلِكَ اَوَّلَ طَعَامٍ اَكَلْتُهُ بِهَا، ثُمَّ غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ، ثُمَّ اَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «اِنَّهُ قَدْ وُجِّهَتْ لِي اَرْضٌ ذَاتُ نَخْلٍ، لاَ اَرَاهَا اِلاَّ يَثْرِبَ، فَهَلْ اَنْتَ مُبَلِّغٌ عَنِّي قَوْمَكَ، عَسَى اللَّهُ اَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ، وَيَأْجُرَكَ فِيهِم؟» فَاَتَيْتُ اُنَيْسًا، فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ اَنِّي قَدْ اَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ، قَالَ: مَا لِي رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكَ فَاِنِّي قَدْ اَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ، فَاحْتملنا حَتَّى اَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا، فَاَسْلَمَ نِصْفُهُمْ، وَكَانَ يَؤُمُّهُمْ اِيمَاءُ بْنُ رَحَضَةَ الْغِفَارِيُّ، وَكَانَ سَيِّدُهُمْ، وَقَالَ نِصْفُهُمْ: اِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ اَسْلَمْنَا، فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَاَسْلَمَ نِصْفُهُمُ الْبَاقِي، وَجَاءَتْ اَسْلَمُ، فَقَالُوا: يَارَسُولَ اللَّهِ، اِخْوَانُنَا نُسْلِمُ عَلَى الَّذِي اَسْلَمُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَاَسْلَمُ سَالَمَهَا اللَّهُ».

78- Müslim, Abdullah İbn üs-Samit (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"(Abdullah dedi ki): Ebu Zerr (r.a.) şunları söyledi. "Kavmimiz Gıfar'ın arasından çıktık. Onlar haram ayı helal yapıyorlardı. Ben, kardeşim Üneys ve annemiz (birlikte) çıktık ve bir dayımıza misafir olduk. Dayımız bize ikram ve ihsanda bulundu, derken kavmi bize hased ederek:*

"Sen ailenin yanından çıktığın vakit Üneys onlara muhalefet etti" demişler. Sonra dayımız geldi ve kendisine söyleneni bize iletti. Ben de:

78- Müslim, (4/1919), 44-Sahebenin faziletleri bahsi, 28- Ebu Zer (r.a.)'in faziletlerinden bir bab.

"Bize geçen iyiliğini bir çırpıda yok ettin. Bundan sonra sana gelip seninle kalamayız" dedim. Ve hemen develerimizi hazırlayıp üzerlerine bindik, dayımız elbiselerine sarınarak ağlamaya başladı. Ama biz yolumuza devam ettik. Nihayet Mekke kenarına geldik. Derken Üneys, bizim develerimizle onların develeri adına şiir yarışına girdi ve her iki taraf kahine gittiler. O Üneys'i daha haklı bulmuş. Bunun üzerine Üneys yanımıza develerimizle, bir misli de beraberinde olduğu halde geldi, Ebu Zer:

"Ey kardeşim oğlu. Ben Resulullah (a.s.)'a kavuşmamdan üç sene önce namaz kıldım" dedi. Ben:

"Kim'e?" diye sordum. Ebu Zer:

"Allah'a" dedi.

"Nereye doğru dönüyordun?" dedim. Ebu Zer:

"Rabbim beni nereye çevirirse oraya doğru" Yatsıyı kılıyor(d)um, gecenin sonu gelince ta güneş doğuncaya kadar bir örtü gibi seriliyor(d)um" dedi. Üneys dedi ki;

"Benim Mekke'de bir işim var. Bana göz kulak ol. Gidip döneyim." Daha sonra Üneys yola çıktı. Nihayet Mekke'ye varmış. Biraz gecikerek döndü. Ben:

"Ne yaptın?" dedim. Üneys:

"Mekke'de senin dininde bir adama rastladım. Kendisini Allah'ın gönderdiğini söylüyor," dedi. Ben:

"Ya halk ne söylüyor?" diye sordum. Üneys:

"Şair, kahin, sihirbaz diyorlar" cevabını verdi. Üneys de o dönemde şairlerden biriydi.

Üneys dedi ki:

"Ben gerçekten kahinlerin sözünü dinledim ama onun sözünü şairlerin kafiyeleriyle karşılaştırdım fakat onun söylediklerine şiir demeye kimsenin dili varmaz. Vallahi o gerçekten doğru söylüyor, kahinler de gerçekten yalancıdırlar." Dedim ki:

"O halde, bana göz kulak ol da gidip göreyim." dedim ve Mekke'ye geldim. Mekke'lilerden zayıf bir adam buldum ve:

"Kendisine sapık dediğiniz zat nerededir?" diye sordum. Bana işaret etti ve:

"Al sapığını" dedi. Az sonra vadinin sakinleri bütün topaç ve kemiklerle üzerime hücum ettiler. Nihayet bayılıp düştüm. Kalktığım zaman dikili taşlar(1)

---

1) Dikili taşlar: Cahiliyyet döneminde arapların dikip karşısında kurban kestikleri taş veya puttur. Bu taş veya putlar kesilen kurban veya boğazlanan hayvanların çokluğundan dolayı sıçrayan kanlardan kıpkırmızı olurlardı. Ebu Zerr, onların kendisini kanlar içinde bırakıncaya kadar dövdüklerini dolayısıyla yediği dayaktan sanki bu kırmızı taşlar gibi olduğunu kastetmiştir.

gibi kıpkırmızı olmuştum. Hemen zemzem kuyusuna gidip üzerimdeki kanları yıkadım. Yemin olsun ki kardeşimiz oğlunu otuz gün otuz gece bekledim. Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu. Lakin zemzem suyu beni iyice gıdalandırdı. Karnımın etleri kıvrıldı, fakat açlık hissetmedim. Bir ara Mekkeli'ler ay aydınlığı bir gecede ansızın uyudular. Ka'be'yi kimse tavaf etmiyordu. Mekkelilerden bir kadın, İsaf ve Naile'ye(1) dua ediyorlardı. Tavafları esnasında yanıma geldiler.

Ben: "Bunların birini diğerine nikah edin, dedim. Fakat onlar dualarına devam ederek yanıma geldiler.(2)

Dedim ki: "Odun gibi şeyler. Ben kinaye yapmıyorum". Bunun üzerine kadınlar çığlıklar kopararak gittiler. "Bizim erkeklerimizden biri burada olsaydı.." diyorlardı. Az sonra karşılarına yukarıdan inen Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekir çıktı. (Onlara):

"Size ne oldu?" diye sordular.

"Dinsiz, Ka'be ile örtülerinin arasındadır" dediler.

"Size ne söyledi"

"O bize neler söylemedi ki?" dediler. Resulullah (a.s.) gelerek Hacer-i esvedi öptü ve arkadaşı ile birlikte Ka'beyi tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, O'nu İslamın selamı ile ilk selamlayan ben oldum. Ve "Selam sana ya Resulullah" dedim.

"Sana da.. Allah'ın rahmeti üzerine olsun" buyurdu. Sonra

"Sen kimsin?" diye sordu. Ben:

"Gıfar'danım" dedim. Bunun üzerine elini yüzüne götürerek parmaklarını alnına koydu. Ben, kendi kendime "Benim Gıfar'a mensub olmamı kerih gördü" diye düşündüm. Ve elini tutmaya kalkıştım. Arkadaşı derhal bana mani oldu. Cünkü Onu ben den daha iyi tanıyordu. Sonra Resulullah (a.s.) başını kaldırdı ve:

"Ne zamandan beri buradasın?" diye sordu. Ben:

"Gecesi ve gündüzü ile otuz günden beri buradayım" dedim.

"O halde seni kim doyuruyordu?" dedi.

"Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu ama gene de semizledim. Hatta karnımın etleri kıvrıldı. Bir açlık da hissetmedim" dedim.

---

1) İsaf ve Naile: Bunlar iki puttur. Araplar bunların bir erkek ve bir kadın olduğunu, Kabe'yi tavaf ederken zina etmeleri sebebiyle oracıkta ikisinin de taş olduklarına inanırlardı.

2) Bu ziyade, hadisin asıl metninden alınmıştır. Kitabımızın metninde bu kısım eksik olduğu için ilave ettik. (Çeviren)

"O (zemzem) gerçekten mübarektir. O hakikaten doyurucu yemektir?" buyurdular. Ebu Bekir:

"Ya Resulullah. Bu gece onu doyurmak için bana izin ver." dedi. Mükeakiben Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekr gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Ebu Bekir bir kapı açtı ve Taif'in kuru üzümünden avuçlamaya başladı. Ve bana ikram etti. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemek oldu. Sonra bir süre orada kaldım. Resulullah (a.s.)'a geldim.

"Bana gerçekten hurmalık bir yerin semti gösterildi. Onun Medine'den başka bir yer olacağını sanmıyorum. Sen kavmine benden (bir şeyler) söyler misin? Olur ki, Allah senin vasıtanla onları faydalandırır. Ve onlar hakkında sana ecir verir." buyurdular. Sonra Uneys'e geldim. Uneys:

"Ne yaptın?" diye sordu.

"Ben gerçekten müslüman oldum ve iman ettim" dedim. Uneys:

"Ben senin dinine karşı değilim; çünkü ben de müslüman oldum ve tastik ettim" dedi. Bunun üzerine hayvanlara bindik ve yöremiz Gıfar'a geldik. Onların da yarısı müslüman oldu. Kendilerine Eyma bin Rahadate'l-Gıfari imam oluyordu. Çünkü onların reisleri idi.

Yarısı da "Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiği vakit müslüman oluruz" dediler. Bir zaman sonra Resulullah (a.s.) Medine'ye geldi. Onların kalan yarısı da müslüman oldular. Eslem kabilesi de gelerek:

"Ya Resulullah. Bunlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar ne üzerine müslüman oldularsa, biz de müslüman oluruz" dediler. Ve müslümanlığı kabul ettiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Gıfar, Allah ona mağfiret buyursun. Eslem, Allah ona da selamet versin" buyurdular."

Bazı raviler Ebu Zerr'in kardeşine söylediği *"dedim ki, o halde bana baş göz ol da gidip göreyim"* sözünden sonra şunu ziyade etti (Ebu Zer demiş ki): *"Evet. (olur) Mekke'lilerden korunuver. Çünkü onlar o zata buğzederler. Kendisini suratsız karşılarlar."*

Başka bir rivayette de Ebu Zer şöyle demiş:

"Bunun üzerine her ikisi de kahinlerden bir adama gittiler. Kardeşim Üneys de ona galip gelinceye kadar kahini methetmeye devam etti. Bu sebeble onun develerini aldık ve kendi develerimize kattık."

Buhari ve Müslim'in Abdullah İbnü Abbas'dan bir başka rivayetlerinde ise şöyle denilmiştir:

Bir kerre İbn-ü Abbas bize: *"Ebu Zerr'in nasıl müslüman olduğunu size haber vereyim mi?" diye sormuştu. Ebu Cebre (r.a.) der ki:*

Biz de: "Evet haber ver" demiştik.. İbn-ü Abbas devamla:

Ebu Zerr dedi ki; "Ben Gıfar (kabilesin)den bir kimse idim. (Bir gün)

"Bize, Mekke'de bir kimse çıkmış, peygamber olduğunu iddia ediyormuş" diye bir haber geldi. Bu sebeble ben de kardeşim (Üneys)e: "Haydi (Mekke'ye) şu zatın yanına git de onunla konuş ve onun haberini bana getir." dedim."

٧٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لأَخِيهِ: اِرْكَبْ إِلَى هٰذَا الْوَادِي؛ فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هٰذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ ائْتِنِي، فَانْطَلَقَ الأَخُ حَتَّى قَدِمَهُ، وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ، فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الأَخْلاَقِ، وَكَلاَمًا مَا هُوَ بِالشِّعْرِ، فَقَالَ: مَا شَفَيْتَنِي مِمَّا أَرَدْتُ، فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ ﷺ ــ وَلاَ يَعْرِفُهُ، وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ ــ حَتَّى أَدْرَكَهُ بَعْضُ اللَّيْلِ فَرَآهُ عَلِيٌّ، فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ، فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ، فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى اَصْبَحَ، ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَظَلَّ ذٰلِكَ الْيَوْمَ، وَلاَ يَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَمْسَىٰ، فَعَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ، فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ، فَقَالَ: أَمَا نَالَ لِلرَّجُلِ أَنْ يُعْلَمَ مَنْزِلُهُ؟ فَأَقَامَهُ فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ، لاَيَسْأَلُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَادَ عَلِيٌّ مِثْلَ ذٰلِكَ، فَأَقَامَهُ مَعَهُ، ثُمَّ قَالَ: أَلاَ تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ؟ قَالَ: إِنْ أَعْطَيْتَنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا لَتُرْشِدَنِي فَعَلْتُ، فَفَعَلَ، فَأَخْبَرَهُ، قَالَ: فَإِنَّهُ حَقٌّ، وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا اَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي، فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّي أُرِيقُ الْمَاءَ، فَإِذَا مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي، فَفَعَلَ، فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ، وَدَخَلَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : «اِرْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي»، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ، فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. ثُمَّ قَامَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتَّى أَوْجَعُوهُ، وَأَتَى الْعَبَّاسُ، فَأَكَبَّ عَلَيْهِ، وَقَالَ: وَيْلَكُمْ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارٍ، وَأَنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ إِلَى الشَّامِ؟ فَأَنْقَذَهُ مِنْهُم، ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ فَضَرَبُوهُ، وَثَارُوا إِلَيْهِ، فَأَكَبَّ الْعَبَّاسُ عَلَيْهِ.

79- Buhari, İbn-ü Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: (Abdullah dedi ki): Mekke'de Peygamber (a.s.)'in biseti, Ebu Zerr'e ulaşınca kardeşine:

"Hayvanına bin, şu vadiye git ve kendisine semadan haber geldiğini söyleyen şu zat hakkında bana bilgi topla, konuştuğunu dinle, sonra bana getir" demiş. Kardeşi de yola koyulmuş ve ona gelmiş. Resulullah (a.s.)'ın söylediklerini dinlemiş sonra Ebu Zerr'e dönerek:

"Onu iyi ahlakı emrederken ve öyle bir söz söylerken gördüm ki, o söz şiir değildir" demiş. Ebu Zerr:

"İstediğim şeyler hususunda gönlüme şifa verir bir haber getirmedin" demiş. Hemen azığını almış ve içinde su bulunan bir tulumu yüklenerek Mekke'ye gelmiş. Mescid'e vararak Peygamber (a.s.)'i aramış. (Kendisini tanımıyormuş, onu sormaktan da çekinmiş. Nihayet akşam olmuş. Derken onu Ali (r.a.) görmüş ve bir yabancı olduğunu anlamış. Onu görünce peşine düşmüş ama birbirlerine hiç bir şey sormamışlar. Derken sabah olmuş. Sonra (Ebu Zerr) tulumcağızını ve azığını yanına alarak mescide(1) çekilmiş. O gün de öyle devam etmiş. Bir türlü Peygamber (a.s.)'i göremiyormuş. Nihayet akşam olmuş. O yine yattığı yere dönmüş. Derken yanına Ali uğramış ve:

"Bu adama konağını hatırlama zamanı gelmedi mi?" diyerek onu kaldırmış ve onu kendisiyle beraber götürmüş. Birbirlerine hiç bir şey sormuyorlarmış. Nihayet üçüncü gün gelince aynı şekilde hareket etmiş. Ali yine onu kaldırarak bereberinde götürmüş. Sonra ona:

"Seni bu beldeye getiren şeyin ne olduğunu bana anlatmayacak mısın?" demiş.

Ebu Zerr:

"Beni aydınlatacağına söz verirsen (dediğini) yaparım." demiş. O da söz vermiş. Bunun üzerine Ebu Zerr ona: (niçin geldiğini) söylemiş. Ali:

"Gerçekten o haktır ve Allah'ın Resulüdür. Sabah olunca beni takib et. Ben senin için korkulacak birşey görürsem su dökermiş gibi yaparım, geçip gidersem arkamdan gel ve benim girdiğim yere gir." demiş. Ebu Zerr de öyle yapmış ve Ali'yi takip ederek yola düşmüş. Nihayet Ali, Peygamber (a.s)'in yanına girince onunla birlikte Ebu Zerr de girmiş. Onun söylediklerini dinlemiş ve oracıkta müslüman olmuş. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona:

"Kavmine dön de emrim sana gelince onlara haber ver" buyurmuş.

79- el-Buhari, 7/173, 63- Kitabü menakıbil -Ensar, 23- Ebu Zerr il-Gifari (r.a.)'nin müslüman oluşu babı.

Müslim, 4/1923, 44-Kitabü fedailüs-sahabe, 28- Ebu Zerr (r.a.)'in faziletlerinden bir bab

1) Ebu Zerr (r.a.) buradaki mescid ifadesiyle Kabe'yi kastediyor. Zira Mekke'nin fethinden önce orada müslümanlara ait ayrıca bir mescidleri olmamıştır. (Çeviren)

Ebu Zerr:

"Nefsim yedi kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onların arasında bunu haykıracağım" demiş ve çıkarak mescide gelmiş. Ardından da var gücüyle:

"Ben şehadet ederim ki, Allah'dan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür" diye bağırmış.

Sonra müşrikler ayaklanmışlar ve onu, canını yakıncaya kadar dövmüşler. Derken Abbas gelerek üzerine kapanmış ve:

"Yazıklar olsun size. Bunun Gıfar kabilesinden olduğunu ve tacirlerinizin Şam'a giderken oradan geçtiğini bilmez misiniz?" diyerek Ebu Zerr'i onların elinden kurtarmış. Ertesi gün (Ebu Zerr) yine aynı şeyi tekrar yapmış. Müşrikler ayaklanarak yanına gelmiş ve kendisini dövmüşler. Yine Abbas üzerine kapanarak onu kurtarmış."

Başka bir rivayette ise şöyle denilmiştir:

"Ebu Zerr müslüman olunca, Nebi (a.s.) ona şöyle demiş: "Ey Ebu Zerr. Bu işi gizli tut ve memleketine dön. Sonra sana bizim ortaya çıktığımız haberi ulaşınca hemen gel." Ebu Zerr bunun üzerine demiş ki;

"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben onların arasında mutlaka haykıracağım" demiş ve hadisin benzerini nakletmiştir. İbn-ü Abbas: "Ebu Zerr (r.a.)'in İslama girme hadisesinin başlangıcı böyle oldu" demiştir.

٨٠ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ اَبِيهِ قَالَ: اِنْطَلَقَ أَبُو ذَرٍّ وَنَعِيمُ بْنُ عَمٍّ أَبِي ذَرٍّ وَأَنَا مَعَهُمْ نَطْلُبُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِالْجَبَلِ مُكْتَتِمٌ، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَامُحَمَّدُ أَتَيْنَاكَ نَسْمَعُ مَاتَقُولُ وَإِلَى مَاتَدْعُو، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ: «أَقُولُ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَإِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ»، فَاٰمَنَ بِهِ أَبُو ذَرٍّ وَصَاحِبُهُ وَاٰمَنْتُ بِهِ، وَكَانَ عَلِيٌّ فِي حَاجَةٍ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَهُ فِيهَا، وَأُوحِيَ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَصَلَّى عَلِيٌّ يَوْمَ الثُّلاَثَاءِ.

80- Hakim, Abdullah İbn-ü Büreyde (r.a.)'den, o da babasından rivayet edip şöyle demiştir:

80- el-Müstedrek, 9/112, Hakim: "Hadisin isnadı sahihdir" dedi, Zehebî de ona muvafakat etti..

"Ebu Zerr, Ebu Zerr'in amcasının oğlu Nuaym ve onlarla birlikte ben de Resulullah (a.s)'ı aramak için yola koyulduk. O sırada Resulullah (a.s.) dağda gizlenmekte idi. Bunun üzerine Ebu Zerr:

"Ey Muhammed, söylediklerini duymak ve neye davet ettiğini (öğrenmek) için sen(in yanın)a geldik" dedi.

Resulullah (a.s.) da:

"Ben Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim Allah'ın Resulu olduğumu söylüyorum" dedi. Ebu Zerr ve arkadaşı hemen O'na iman ettiler, ben de iman ettim."

Hz. Ali (r.a.), Resulullah (a.s.)'a hizmet ediyordu. Onu bir pazartesi günü hizmet için gönderdiğinde Resulullah (a.s.)'a vahiy geldi, salı gününde de Ali namaz kıldı."(1)

Bu olayın birinci hadiseden sonra meydana geldiğini söylemek suretiyle bu ve bundan önceki rivayetin araları cemedilir. Dolayısıyla Ebu Zerr, müslüman olduktan sonra, arkadaşları duysun da onlar da müslüman olsun diye, kendisinin, daha önce müslüman olmadığı görünümü vererek maiyyetinde bu iki kişiyi de getirmiş olduğu anlaşılır.

٨١ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي سَادِسَ سِتَّةٍ مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ غَيْرُنَا.

81- Hakim, Abdullah İbn-ü Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir. (Abdullah dedi ki):

"Andolsun ki ben, kendimin altı (kişi)nin altıncısı olduğumu gördüm. Yeryüzünde bizden başka hiçbir müslüman yoktu."

٨٢ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: كَانَتْ نَفْحَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَدْ أُخِذَ، فَسَمِعَ بِذٰلِكَ الزُّبَيْرُ وَهُوَ ابْنُ إِحْدٰى عَشْرَةَ سَنَةً فَخَرَجَ بِالسَّيْفِ مَسْلُولاً حَتّٰى وَقَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «مَا شَأْنُكَ؟»، فَقَالَ: أَرَدْتُ أَنْ أَضْرِبَ مَنْ أَخَذَكَ فَدَعَا لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَلِسَيْفِهِ، وَكَانَ أَوَّلَ سَيْفٍ سُلَّ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ.

81- el-Müstedrek, 3/313, Hakim: "(Bu hadis) isnad yönünden sahihdir. Fakat Buhari ve Müslim onu rivayet etmediler" demiş, Zehebi de bunu ikrar etmiştir.

1) Bu habere göre Ebu Zerr'in müslüman oluşunun, İslami davetin gizli yapıldığı merhalede olduğu kabul edilmektedir.

82- Hakim, Urve (r.a.)'den şöyle söylediğini rivayet etmiştir

"Muhammed (a.s), (müşrikler tarafından) kuşatılıp şeytan tarafından ilka edilmişti. Zübeyr (r.a.)'de bunu işitmişti. Kendisi o sırada onbir yaşında idi. Hemen kılıcını sıyırarak çıkardı. Peygamber (a.s.)'in karşısına gelip durdu ve:

"Ya Resulullah hal-ü şanın nicedir?" diye sordu sonra da:

"Seni muahez edenin (boynunu) vurmak istedim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) kendisi ve kılıcı için dua ettiler. Bu kılıç Allah (c.c.) yulunda sıyrılmış ilk kılıç oldu."

٨٣ــ رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ أَظْهَرَ إِسْلاَمَهُ سَبْعَةٌ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعَمَّارٌ وَأُمُّهُ وَصُهَيْبٌ وَبِلاَلٌ وَالْمِقْدَامُ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَنَعَهُ اللَّهُ بِعَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ، وَأَمَّا أَبُو بَكْرٍ فَمَنَعَهُ اللَّهُ بِقَوْمِهِ، وَأَمَّا سَائِرُهُمْ فَأَخَذَهُمُ الْمُشْرِكُونَ وَأَلْبَسُوهُمْ أَدْرَاعَ الْحَدِيدِ وَصَهَرُوهُمْ فِي الشَّمْسِ. فَمَا مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ وَقَدْ وَاتَاهُمْ عَلَى مَا أَرَادُوا إِلاَّ بِلاَلاً فَإِنَّهُ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَهَانَ عَلَى قَوْمِهِ، فَأَخَذُوهُ فَأَعْطُوهُ الْوِلْدَانِ فَجَعَلُوا يَطُوفُونَ بِهِ فِي شِعَابِ مَكَّةَ وَهُوَ يَقُولُ أَحَدٌ أَحَدٌ.

83- İbn-ü Mace, Abdullah İbn-i Mesut (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah demiş ki:

"Müslüman olduğunu açıkça ilan edenlerin ilki, Resulullah (a.s.), Ebu Bekir, Ammar, Ammar'ın annesi Sümeyye, Süheyb, Bilal ve el-Mikdam (r.a.) olmak üzere yedi kişi idi. Resulullah (a.s.)'a gelince Allah onu müşriklerin ezasından amcası Ebu Talib vasıtası ile korudu. Ebu Bekir (r.a.)'e gelince; Allah onu da kavmi ile korudu. Fakat diğerlerine gelince, müşrikler onları yakaladılar ve demir zırhlar giydirerek bunlara güneşin altında işkence ettiler. Bunlardan her biri, müşriklerin istedikleri, yani müslümanlıklarını açıkça ilan etme durumlarını terk ettiler. Ancak Bilal (r.a.) müstesna. Gerçekten o, kendi yanında Allah için nefsini hakir gördü. Ve müşriklerin isteklerini yerine getirmedi.

82- el-Müstedrek, 3/360, Zehebi 'et-Telhis' adlı eserinde, bu hadis hakkında sükut edip bir şey söylemedi. Bu hadisi, isnadında ibn-i Lehîa olduğu halde burada sadece Zübeyr'in küçük (çocukken) müslüman olduğuna dair daha önce geçen habere uygun olduğu için almış olduk.

83- İbn-ü Mace 1/53, Mukaddime, 11- Selman, Ebu Zerr ve Mikdad'ın fazileti babı. Hakim 3/384, Hakim: "Bu hadise sahih'dir" demiş ve Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

Bunun için müşrikler onu yakaladılar, onu çocukların ellerine verdiler. Onlar da Bilal'i Mekke sokaklarında dolaştırmaya başladılar. O sırada Bilal "Allah bir, Allah bir" diyordu."

٨٤ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخَذَ الْمُشْرِكُونَ عَمَّارَ بْنَ يَاسِرٍ فَلَمْ يَتْرُكُوهُ حَتَّى سَبَّ النَّبِيَّ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرَ آلِهَتَهُمْ بِخَيْرٍ ثُمَّ تَرَكُوهُ، فَلَمَّا أَتَىٰ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟» قَالَ: مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ. قَالَ: «إِنْ عَادُوا فَعُدْ».

84- Hakim, Muhammed İbn-i Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'den, o da babasından rivayetle şöyle demiştir:

"Müşrikler, Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'i yakaladı da Nebi (a.s.)'yi reddedip putlarını hayırla anıncaya kadar Ammar'ı bırakmadı, sonunda bıraktılar. Ammar Resulullah (a.s.)'a gelince Peygamber ona:

"Arkanda ne var?" dedi. Ammar:

"Şerr var, ya Resulullah. Sana şetmedip sebbedinceye ve ilahlarını hayırla anıncaya kadar beni bırakmadılar." cevabını verdi. Resulullah (a.s.):

"(O sırada) kalbini nasıl buluyordun?"(1) dedi. Ammar:

"İman ile doyumlu olarak" dedi. Resulullah (a.s.):

"Onlar bunu sana tekrar yapacak olurlarsa, sen de aynısını tekrarla" dedi.

٨٥ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سِتَّةَ نَفَرٍ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اُطْرُدْ هٰؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا، قَالَ: وَكُنْتُ: أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هُذَيْلٍ وَبِلَالٌ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أُسَمِّيهِمَا،

84- el-Müstedrek, 2/307, Hakim: Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih bir hadistir. Fakat onlar bunu rivayet etmemişlerdir." demiştir.

1) "O sırada kalbini nasıl buluyordun? sözü "yani, kalbin Allah'a ve ahiret gününe iman üzere devam ediyor muydu?" anlamındadır. İkrah halinde kalbin tasdiki olmaksızın küfür kelimesi söylendiği zaman bunda bir beis yoktur. Bunun delili Allah Tealanın şu ayeti celilesidir: "Kalbi iman ile mutmain (kararlaşmış) olduğu halde (küfür kelimesini söylemeye) cebredilenler (ve böylece sadece dilleriyle söyleyenler) müstesna.." Nahl suresi: 106.

Hanefi fukahası, bu bela, öldürmek yahud bir uzvu kesmek veyahud da şiddetli bir zindan olduğu zaman, müslüman bir kimsenin kendisini beladan kurtaracak sözü söylemesine cevaz vermiştir.

فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ. فَحَدَّثَ نَفْسَهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾.

85- Müslim, Sâd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan şöyle söylediğini rivayet etti: Sa'd der ki:

"Peygamber (a.s.)'le birlikte beraber altı kişi idik. Müşrikler, Peygamber (a.s.)'e:

"Şunları defet, bize karşı cüretkârâne davranmasınlar" dediler.(1) (Onların kastettikleri kişiler) Ben, İbn-ü Mes'ud, Hüzeyl kabilesinden bir zat, Bilal ve isimlerini söyleyemeyeceğim iki kişi idi.

Resulullah (a.s.)'ın kalbine Allah ne diledi ise o geldi. Ve içinden bir şeyler geçirdi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Allah rızasını dileyerek akşam sabah ona dua eden kimseleri kovma"(2) ayeti kerimesini inzal buyurdu."

٨٦ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ﴾، وَقَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ﴾ قَالَ: مَرَّ الْمَلأُ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ خَبَّابٌ وَصُهَيْبٌ وَبِلاَلٌ وَعَمَّارٌ فَقَالُوا: يَامُحَمَّدُ أَرَضِيتَ بِهٰؤُلاَءِ، فَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ: ﴿وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ وَفِي رِوَايَةِ الطَّبَرَانِيِّ أَنَّهُ قَالَ: فَقَالُوا: يَامُحَمَّدُ أَهٰؤُلاَءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا لَوْ طَرَدْتَ هٰؤُلاَءِ لاَتَّبَعْنَاكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ إِلَى قَوْلِهِ. ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾.

86- Ahmed bin Hanbel ve **Taberani**'nin İbn-ü Mesud (r.a.)'dan rivayetine

---

85- Müslim, 4/1878, 44-Kitabü fedailü's-sahabe, 5-Sad bin Ebi Vakkas'ın fazileti hakkında bir bab.

86- Ahmed, Müsned, 1/420, el- Mu'cem'ül-Kebir, 10/268. Heysemi Mecmauzzevaid'inde (7/1) "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etti. Ahmed'in ricali, Kirdevs hariç, sahih hadis ricalidir. Kirdevs ise sikadır." demiştir.

1) Yani: Şunları seninle, bizim yanımızdan uzaklaştır ki, bize karşı hürmetsizlik etmesinler, bizim değerimizi küçültmesinler.

2) En'am Suresi: 52

göre:

"Rableri huzurunda toplanacaklardan korkanları, sen Kur'an'la korkut ki..." ayeti ile "Rablerinin rızasını dileyerek sabah akşam ona dua eden (fakirleri, onlarla bir arada bulunmak istemeyen) müşriklerin arzusuna uyarak yanından kovma..."(1) ayeti hakkında İbn-ü Mesud:

"Peygamber (a.s.)'in yanında Habbab, Süheyb, Bilal ve Ammar (r.a.) bulunduğu sırada Kureyş'den ileri gelen bir topluluk Resulullah (a.s.)'ın huzuruna gelerek:

"Ya Muhammed! Sen şunlara mı razı oldun?" dediler ve bunun üzerine onlar hakkında: "Bu sebeble sen zulmedenlerden olursun" kavline varıncaya kadar "Rableri huzurunda, toplanacaklarından korkanları, sen Kur'anla uyar" ayetleri nazil oldu. demiştir."

Taberani'nin bir başka rivayetinde ise şöyle denilmiştir. İbn-ü Mesud (r.a.):

"Müşrikler: Ey Muhammed, Allah'ın aramızdan kendilerine iman ihsan ettiği kimseler şunlar mı?.. Eğer onları kovarsan biz elbette sana tabi oluruz" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Allah (İslam nimetine) şükredenleri daha iyi bilen değil midir?" kavline varıncaya kadar "Rablerinin rızasını dileyerek sabah akşam ona dua eden (fakir)leri... sakın kovma..." ayetlerini indirdi" demiştir.

GİZLİ VE FERDİ DAVETİN BAŞLANGICI

Resulullah (a.s.)'ın sîreti, zamanı, mekanı ve şahısları içine almaktadır. O, tamamıyla, amel eden herkesin, kendisinde bir örnek ve rehber bulabileceği kutlu bir sîret'tir. Bunun yanısıra kitab (Kur'an) ve sünnetten oluşan şer'i hükümler, insanların ihtiyaç ve sıkıntılarına cevab veren noksansız bir yoldur.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Şüphesiz davetinin başlangıcında Resulullah (a.s.)'ın karşı karşıya geldiği şartlara benzeyen bazı olaylarla yüzyüze gelen müslümanların, daveti gizli olarak sürdürmesi sünnettir. Davet ve hedefe ulaşmayı gerçekleştirmek ancak gizli davet yoluyla tamamlanabilecekse, onun hakkında sünnet hükmü devreye girmiş olur. Yoksa bütün hal ve şartlarda davetin gizlilik arzetmesi farz ya da sünnet olarak kabul edilemez. Bu konudaki hükmün dayandığı illet, davet ve davetçilerin karşı karşıya bulunduğu şartlarla ilgilidir.

Gizli davet merhalesinde Resulullah (a.s.) ve ashabını ikame ettikleri dave-

1) En'am Suresi: 51 - 53

tin, ferdî olarak nasıl yürütültüğünü ve işkencenin çok erken başladığını görmüştük. Müstekbirler tarafından, davete icabet eden müstezaflarla ilgili olarak sunulan teklif, teşvik ve gözden düşürme gayretlerinin tamamı ortadadır. Bunlar, davetçilerin dikkat etmesi gereken önemli hususlardır. Bazı insanların müslümanlığı kabul ettikten sonra, Resulullah (a.s.) tarafından onları davetçi olarak kavminin arasına geri gönderdiğini bir çok örnekte görmüş bulunuyoruz. Bunlar bazı hallerde yayılmanın, bir yerde toplanıp kalmaya tercih edileceğine işaret eden uygulamalardır. Bu da aynı şekilde davetin ve davetçinin, içinde bulunduğu şartlara göre hareket etmesini gerektiren bir örnektir. Bu nedenle her şart ve durumun kendine özgü bir ahkamı vardır. Bu ve bundan sonraki merhale ile, iç içe olduğu için naklettiğimiz haberler arasında, gizli ve ferdi davet merhalesinde meydana gelen hadise ve durumların tamamını zikretmedik. Dolayısıyla örnek kabilinden zikrettiğimiz olayların, meseleyi izah için yeterli olacağını umuyoruz.

Dr. Mustafa Sıbai bu konuda şunları kaydediyor:

"Şüphe yok ki, ıslah çağrısı, halkın çoğunluğunun inançlarına ve akıllarına garip geleceği zaman, davetcinin, davetini açığa vurmaması gerekir. Ta ki, şiddet ve kolaylıkta davetin yolunda kendini feda edecek bir kitle ona iman edinceye kadar... Dava sahibi müminler, davetin icablarını hakkıyla yerine getirsin böylece davetin devamlılığı garanti edilmiş olsun..."

DAVETİN AÇIK YAPILMASI

İslam uleması, bu merhaleye bizim vermiş olduğumuz isme benzer isimler vermişlerdir. Müphem bir ünvan olmakla beraber, bu konuda biz de onlara katılarak bu ismi vermiş olduk. Zira ikinci merhalede davet, aşikare ve toplu olarak yapılıyordu. Fakat, ferdi davet ve gizlilik yine devam ediyor, Erkam'ın evinde gizlenme olayı sürüyordu. Bu durumu açıkça beyan eden bir takım rivayetler bulunmaktadır. Önemli olan, aşikare davetle birlikte, gizlenmenin devamlılığını korumasıdır. İşte bu merhale, davetin açık, teşkilatın gizli olduğu konusuna bir delil teşkil etmektedir. Zahir olan görüşe göre bu merhale, Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.)'ın müslüman olmasına kadar devam etmiştir. Hz. Ömer (r.a.), müslüman olduğu zaman, davetin açığa çıkması kesinlik kazanmıştı. Müslümanların pek çoğu, İslama girdiğini bu dönemde açığa vurmuşlardı. Her halükarda davetin açık, teşkilatın gizliliği, davetin ve davetçilerin karşı karşıya kaldıkları ve içinde bulundukları şartlara, durumlara ve maslahata bağlı olacaktır.

Racih olan kavle göre, bi'setten üç sene sonra *"Önce en yakın akraba ve aşiretini inzar et"*(1) ve *"Şimdi sen emrolunduğun şeyi açıkça bildir ve müşriklerden yüz çevir (onların söylediklerine aldırma)"*(2) ayet-i kerimeleri nazil

1) Şuara Suresi: 214
2) Hicr Suresi: 94

oldu. O tarihden itibaren açık davet dönemi başlamış oluyordu. Bu sebeble Resulullah (a.s.) Allah (c.c.)'ın emrini yerine getirme için özel ve genel usullerle davetini sürdürüyordu.

٨٧ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ: «يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ ــ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا ــ اِشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لاَ أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. يَابَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، لاَ أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِالْمُطَّلِبِ، لاَ أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ، لاَ أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ، سَيِينِي مَا شِئْتِ مِنْ مَالِي، لاَ أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا».

87- Buhari'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiş:

"Allah (c.c.) "Önce en yakın akraba ve aşiretini ihtar et" ayet-i kerimesini indirdiği zaman, Resulullah (a.s.) kalktı. (Safa tepesinde bir hutbe irad ederek) şöyle buyurdu:

"Ey Kureyş cemaati! -yahud buna benzer bir kelime söyledi- Kendinizi Allah(ın azabın)dan koruyun. Yoksa ben sizin üzerinizdeki Allah'ın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Abd-i Menafoğulları!. Sizin üzerinizden de Allahın azabından hiç bir şeyi men edemem. Ey Abbas İbn-i Abdulmuttalib! Senden de Allah'ın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Resulullahın halası Safiyye!. Senden de ben Allahın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Muhammed'in kızı Fatıma!.Malımdan ne dilersen iste. (verebilirim. Fakat) Allah'ın azabından kurtulmak için sana hiç bir fayda veremem."

Buhari'nin(1) başka bir rivayetinde Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ey Abd-i Menafoğulları! Nefislerinizi Allahın azabından koruyun. Ey Abdulmuttaliboğulları! Siz de nefislerinizi Allahın azabından koruyun. Ey Resulullah'ın halası, Zübeyr İbn'ül-Avvamın annesi! Ey Muhammed'in kızı Fatıma! Sizler de kendinizi Allah(ın azabın)dan koruyun. Sizin için de Allah(ın azabın)dan hiç bir şeyi uzaklaştıramam. Malımdan neyi dilerseniz isteyiniz. (onu verebilirim)."

87- Buhari, 8/501, 65- Kitabü't-Tefsir, 'En yakın akraba ve aşiretini inzar et" babı.

1) Buhari, 6/551, 61- Kitabü'l-Menakib, 13- İslamda ve cahiliyetde babalarına intisab babı.

Aynı şekilde Müslim'in bir rivayetinde(1) şöyle denilmiştir: Ebu Hureyre (r.a.) demiş ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et"(2) ayeti kerimesi nazil olunca, Resulullah (a.s.) Kureyşi davet etti. Onlar da toplandılar. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), kimi genel kimi özel bir üslüb ile:

"Ey Ka'b İbn-i Lüeyoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abd-i Şemsoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abd-i Menafoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Haşimoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Fatıma! Kendini cehennemden kurtar. Çünkü benim, senin için de Allah(ın azabın)dan hiç bir şeyi defetmeye gücüm yetmez. Şu kadar var ki, sizin bir akrabalığınız var, ben bunu (akrabalık suyu ile) sulayacağım." buyurdular."(3).

Tirmizi, bunu Ebu Hureyre (r.a.)'den (şu lafızlarla) rivayet etti. Ebu Hureyre dedi ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayeti kerimesi nazil olunca Resulullah (a.s.) Kureyşi topladı. Genel ve özel bazı hitaplarda bulunarak:

"Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi cehennemden kurtarınız. Çünkü ben; size, Allah'dan ne bir zarar ne de bir fayda temin etmeye güç yetiremem. Ey Abd-i Menafoğulları cemaati! Kendinizi ateşten kurtarınız. Çünkü ben, size Allah'dan ne bir zarar, ne de bir kâr temin etmeye güç yetiremem. Ey Kusayoğulları cemaati! Kendinizi cehennem ateşinden kurtarınız. Çünkü ben size Allah'dan ne bir zarar ne de bir kâr temin edemem. Ey Abdulmuttaliboğulları cemaati, nefislerinizi ateşten koruyunuz. Çünkü ben size ne bir zarar, ne de bir fayda temin edemem. Ey Muhammed'in kızı Fatıma, kendini cehennem (ateşin)den koru. Zira ben, sana ne bir zarar, ne de bir fayda temin edemem. Ancak senin bir akrabalık hakkın var. Ve ben onu akrabalık suyu ile sulayacağım." buyurdular." (4)

٨٨ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ وَزُهَيْرِ بْنِ عَمْرٍو ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالاَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ انْطَلَقَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى رَضْمَةٍ

---

1) Müslim, 1/192, 1-Kitabül-İyman, 89- Allah Teala'nın "En yakın aşiret ve akrabanı uyar" ayet-i kerimesi hakkında bir bab.

2) Şuara Suresi: 214

3) Resulullah (a.s.) bunu sıla-i rahm hakkında buyurmuşlardır. Yani "Akrabalık hakkını eda edeceğim" demek istemiş ve akraba hakkına riayet etmemeyi hararete benzeterek onu söndürmek suretiyle hafifleteceğini ifade buyurmuştur. (Çev.)

4) Tirmizi, 5/338, 48- Kur'anı Kerim'in tefsiri bahsi, 27- Şuara suresinin tefsirinden bir bab. Tirmizi: "Bu hadis bu tarikten hasendir, sahihdir, garibdir" demiştir.

مِنْ جَبَلٍ فَعَلاَ أَعْلاَهَا حَجَرًا، ثُمَّ نَادَى: «يَابَنِي عَبْدِ مَنَافَاهُ إِنِّي نَذِيرٌ، إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ رَأَى الْعَدُوَّ، فَانْطَلَقَ يَرْبَأُ أَهْلَهُ، فَخَشِيَ أَنْ يَسْبِقُوهُ، فَجَعَلَ يَهْتِفُ: يَا صَبَاحَاهُ».

88- Müslim'in Kabîsa İbn-ü Muharik ve Züheyr ibn-i Amr (r.a.)'dan rivayetine göre; Kabîsa ile Züheyr demişler ki;

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayeti kerimesi nazil olunca Nebi (a.s.) dağdan koparak geldi bir taş yığınının en yüksek yerine çıktı. Sonra şöyle seslendi:

"Ey Abd-i Menafoğulları, Ben bir nezirim... Sizinle ben, düşmanı görüp de kendi adamları için gözcülük etmeye giden ve düşmanın kendini geçeceğinden korkarak baskın var diye bağırmaya başlayan kimse gibiyiz" buyurdular.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Davetçilerin bir çoğu ailelerine, hanımlarına, hısım, akraba ve dost gibi en yakınlarına nasihat etmekten çoğu zaman geri kalırlar. Halbuki bu, fıtrata, davet fıkhına ve davetin sünnetine aykırıdır. Gerçekte İslam davetçileri ve Allah'a çağıran davet erleri zamanlarının bir kısmını aile ve yakınlarının talim, terbiye ve eğitimlerine ayırmaları gerekmektedir. Ve bu, onların üzerlerine bir borçtur.

Şüphe yok ki, insanın akraba ve sıla-i rahmini sevmesi, onların yararlarına olan şeyleri düşünüp ve onlara zarar verecek şeyleri kendilerinden uzaklaştırması fıtratın bir gereğidir. İnsanları Allah (c.c.)'ın davasına çağıran İslam davetçilerinin birinci görevi insanları ateşten kurtarmaktır. Bu nedenle davetçilerin kendisine en yakın olanlarını ihmal ederek onlarla ilgisini kesmesi ya da azaltması, bir bakıma onun samimiyet derecesini gösterir. Madem ki onun vazifesi, insanları ateşe düşmekten kurtarmaktır, o halde akraba ve yakın çevresini davetinin birinci halkasına almak zorundadır. Onun amacı bu değil de, şayet başkanlık ise ve bu istekler onda şiddetli bir istek ise bu, davetçi için bir felakettir. Ayrıca davetçiyi aile ve akrabalarına karşı sorumluluklarını harekete geçirecek özel bir şefkat ve akrabalık duygusu yoksa aynı şeklide bu durum da onun için bir felakettir. Önemli olan her bir davetçinin, gerek davetinin başlangıcında, gerek ortasında ve gerekse de sonunda, aile ve akrabasına en fazla itinayı göstermesidir. Bunu başlangıçta yapması ise Resulullah (a.s.)'ın sünnetidir.

Dr. Mustafa Sıbaî bu hususta şöyle diyor:

88- Müslim, 1/192, Kitabü'l-İman, 89- Allah Teala'nın "En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayet-i kerimesi hakkında bir bab.

"Muhakkak ki, davetçiye düşen ilk görev, en yakın akrabalarıyla ilgi kurup ıslah davetini onlara ulaştırmaktır. Şayet onlar yüz çevirirse ve onu dinlemezlerse başka. Ancak bu durumda onların içerisinde bulundukları fesad ve dalaletten dolayı Allah'ın ve insanların huzurunda bir mazereti olur."

٨٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ صَعِدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الصَّفَا، فَجَعَلَ يُنَادِي: «يَابَنِي فِهْرٍ، يَابَنِي عَدِيٍّ» ــ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ ــ حَتَّى اجْتَمَعُوا. فَجَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَخْرُجَ أَرْسَلَ رَسُولاً، لِيَنْظُرَ مَاهُوَ؟ فَجَاءَ أَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ، فَقَالَ: «أَرَأَيْتَكُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلاً بِالْوَادِي، تُرِيدُ أَنْ تُغِيرَ عَلَيْكُمْ، أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِيَّ؟» قَالُوا: نَعَمْ، مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ إِلاَّ صِدْقًا، قَالَ: «فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ» فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبًّا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ، أَلِهٰذَا جَمَعْتَنَا؟ فَنَزَلَتْ: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ * مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ﴾.

89- Buhari'nin, İbn-ü Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre İbn-ü Abbas şöyle demiş:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et"(1) ayeti kerimesi nazil olunca, Nebi (a.s.) Safa tepesine çıktı. Sonra -Kureyş oymakları için:

"Ey Fihroğulları! Ey Adiyoğulları!" diye nida etti. Derken onlar toplandılar. Bu çağrıya gidemeyenler de bu toplantının mahiyetini öğrenmek için adam gönderdiler. Nihayet Ebu Leheb ve Kureyş de geldi. Bunun üzerine Resulullah (a.s):

"Ey Kureyş cemaati! Ben, size şu vadide düşman süvarileri var, üzerinize baskın yapacaklar desem bana inanır mıydınız?" diye sordu. Onlar:

"Evet inanırız. (Çünkü) senden sadakat ve doğruluktan başka bir şey görmedik" dediler. Peygamber (a.s.):

"Öyleyse ben sizi şiddetli bir azaba karşı uyarıyorum." buyurdular.

Bunun üzerine Ebu Leheb:

"Yazıklar olsun sana. Hergün hüsrana uğrayasın! Bizi buraya bunun için

---

89- Buhari, 8/737, Kitabü't-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri bahsi, "Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumuştur. Ona ne malı ne de kazancı hiç bir fayda vermedi." babı.

1) Şuara Suresi: 214

mi topladın?" dedi. (Sonra da kalkıp gitti) Ardından şu sure nazil oldu:

"Ebu Leheb'in elleri kurusun. Ve hem de hakikaten kurumuştur. O'na ne malı ne de kazandığı şeyler hiç bir fayda vermedi..."(1)

Hadis bazı rivayetlerde(2) *"hem de hakikaten kurumuştur"* şeklinde varid olmuştur. Keza (surenin sonuna kadar) bu tarzda okunmuştur.

Buhari'nin(3) diğer bir rivayetinde de şöyle denilmiştir:

"(Bir gün) Nebi (a.s.) sahraya çıkmıştı. Sonra Safa tepesine çıkarak "imdat baskın var imdat baskın var" diye seslendi. Bunun üzerine Kureyş hemen toplandılar. Daha sonra Resulullah (a.s.):

"Ey Kureyş cemaati! Ne dersiniz? Ben, size düşmanın ansızın sabahleyin yahud da akşemleyin baskın yapacağını haber versem, bana inanır mısınız?" diye sordu. Onlar:

"Evet inanırız" dediler. Resulullah (a.s.):

"Öyleyse ben size şiddetli bir azabın önünde (o azabın yakın olduğunu haber veren) bir nezirim" buyurdular

Buhari'nin(4) yine başka bir rivayetinde şöyle denilmiştir:

Abdullah ibn-ü Abbas demiş ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayet-i kerimesi nazil olduğu zaman, Nebi (a.s.), Kureyş kabilelerini, kabile kabile çağırmaya başladı..."

Buhari'nin(5) diğer bir rivayetinde ise şöyle denilmiştir:

"En yakın aşiretini ve onlardan en seçkin kabileni inzar et"(6) ayet-i kerimesi nazil olunca, Resulullah (a.s.) Safa tepesinin üzerine çıkarak "imdat baskın var...." diye seslendi. Müşrikler:

"Bu haykıran kimdir?" dediler. Bilenler:

"Muhammed" diye cevap verdiler. Bunun üzerine onun yanına toplandılar. Resulullah (a.s.) onlara:

"Ne dersiniz? Size şu dağın eteğinden bir takım atlıların çıkıp gelmekte olduğunu haber versem, beni tasdik eder misniz?" dedi. Müşrikler:

---

1) Mesed Suresi: 1 - 2

2) Buhari, 8/737, Kitabü't-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri bahsi, "Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumuştur. Ona ne malı ne de kazancı hiç bir fayda vermedi." babı.

3) a.g.e. Aynı bahis ve aynı bab.

4) Buhari, 6/551, Kitabü'l-Menakib, 13- İslamda ve cahiliyetde babalarına nisbet edilenler babı.

5) Buhari, 8/537, 65- Kitabüt-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri, bab: 1

6) "Ve rahatake minhüm'ülmuhlısıyn" tilaveti, mensuh ayetlerdendir.

"Biz senin hiç yalan söylediğini duymuş değiliz." dediler... İbn-ü Abbas hadisi (sonuna kadar bu şekilde) zikretti."

İbn'ül-Hacer, 'Fethu'-Bârî' adlı eserinde şöyle diyor:

"İlk önce en yakın akraba ve aşiretini uyarmakla" emrolunmasındaki (hikmetin) sırrı, onlara karşı hüccet sabit olduğu zaman bunun akrabalarından başkalarına da tesir edeceği ve aksi halde uzak kimselerin davetten yüz çevirmelerine neden olacağı ve akrabanın akrabası için beslediği şefkat ve merhamet duygusunun Peygamber (a.s.)'de belirgin olup onlara karşı davet ve irşad konusunda hakdan sapacağı düşüncesidir. Bunun için Allah (c.c.), Resulüne en yakın akraba ve aşiretini inzar etmesini emretti. Bu hadis-i şerife göre, kafire lakab takmak caizdir. Fakat bu hususta ulema ihtilaf etmiştir. Ama böyle söyleyenler de olmuştur."

٩٠ــ رَوَىٰ الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ فَاجْتَمَعَ لَهُ ثَلَاثُونَ رَجُلاً فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا قَالَ: فَقَالَ لَهُمْ: «مَنْ يَضْمَنُ عَنِّي دِينِي وَمَوَاعِيدِي وَيَكُونُ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ وَيَكُونُ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي؟» فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ يُسَمِّهِ شَرِيكٌ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ كُنْتَ بَحْرًا مَنْ يَقُومُ بِهٰذَا، قَالَ: لَاٰخَرَ فَعَرَضَ ذٰلِكَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا.

90- İmam Ahmed, Ali İbn-ü Ebu Talib (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ali (k.v.) demiş ki:

"En yakın aşiretini inzar et" ayet-i kerimesi nazil olduğunda Resulullah (a.s.) ehli beytinden olan kimseleri davet etti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.)'in yanında altı kişi toplandı, bunlar yediler içtiler, (ravi rivayetine devamla der ki:) *Sonra Resulullah (a.s.) onlara hitaben:*

"Kim benim dinime ve vaadlerime (uyacağını) garanti ederse, cennette benimle beraber olacaktır. Ve ehli beytim arasında (benden sonra) halifem olacaktır." Buyurdular. Bunun üzerine Şüreyk'in ismini zikretmediği bir zat:

"Ey Allah'ın Resulü sen vaadlerini yerine getiren, ihsanı ve atıyyesi bol bir kimsesin" dedi. (Ravi rivayetine devamla der ki:) *Sonra (bunu bir başkasına anlatarak) "Resulullah bunları ehl-i beytine teklif etti, bunun üzerine Ali (r.a.) "Ben, ya Resulullah" dedi"* demiştir.

90- Ahmed. Müsned, 1/111, Hadisin isnadı ceyyid (iyi)dir. Nübüvvetin alametleri bahsinde başka rivayetler de belirtilmişti.

Bir Açıklama

Bu hadisi şeriften ince bir edebi sezinliyoruz. Bu da, Allah'a davet eden davetçinin maiyyetinde -Bu davetçi ister şeyh olsun, isterse cemaatın emiri olsun aynıdır- kendisine vaadlerini hatırlatması veya onları yerine getirip gerçekleştirmesi için bu vaadlerini zabta geçen kimsenin bulunmamasıdır. Bu, çağımızdaki, bu görevleri yerine getiren sır katipliği de olabilir ve liderin yardımcı (halife)leri de onu denetleyebilir. Bu hadisden, davet fıkhı açısından, davete öncelikle en yakın çevreden başlanılması gerektiğini, davet ve tebliğde uygun yer ve zamanın seçilmesi gerektiğini anlıyoruz. Bu aşamadaki davetin gerçekleşebilmesi için davetçinin yakın çevresine ikramda bulunması ve kalpleri ısındırmak için yemek vermesi en iyi usullerden biridir.

AÇIK DAVETE KARŞI ÇIKAN DÜŞMANLAR

Öyle gözüküyor ki, Resulullah (a.s.)'ın Kureyş'e yöneltiği açık davet, doğrudan doğruya kabul görmedi aksine bir engelleme, tuzak kurma ve şiddetle karşılandı.

Üstad Muhammed el-Gazzali, 'Fıkhu's-Sîre' adlı eserinde Resulullah (a.s.)-'ın davetine karşı koyan muhaliflerinin sınıflarından bahsederken şöyle diyor:

"Bu düşmanlar, akılları taşlaşmış ve karşı olduklarına kaba kuvvet kullanmaktan başka çere bulamayan cahiliyyet insanlarıdır. "Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman, kafirlerin inkarlarını yüzlerinden anlarsın. Neredeyse kendilerine ayetlerimiz okuyanlara saldıracak olurlar..."(1)

Bu kişiler, servetlerine kul olmuş, şımarık zenginler ve bâtılı seven kimselerdir. Çünkü batıl, yumuşak koltuklar üzerindedir. Bunlar, Hakk'tan nefret ederler. Çünkü Hakk, zinet ve menfaatten uzaktır. "Apaçık ayetlerimiz onlara okunduğu zaman, kafirler iman edenlere: Mü'min ve kafir olan iki guruptan hangisi mevkii yönünden daha hayırlı ve çevre yönünden daha güzeldir?." derler."(2)

Bu kimseler, Rahman'ın hidayetini çirkin görüp, bunu dinden(!) çıkma sayan kişilerdir. Yahud da hidayeti süslü elbiseler gibi kabul edip de "bunu bırak, şunu al" diyenlerdendir. "Ayetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman, bizimle karşılaşmayı ummayanlar, Peygamber (a.s.)'e şöyle dediler: Bize bundan başka bir Kur'an getir. Veya bunu değiştir..."(3)

Veya bunlar, Kur'an okunduğu zaman, onun duyulmasını ve çevreye tesir

---

1) Hacc Suresi: 72
2) Meryem Suresi: 73
3) Yunus Suresi: 15

etmemesini sağlamak için aralarında gürültü yapmayı kararlaştıran beyinsizlerdir. "Kafirler birbirlerine şöyle dediler: Bu Kur'anı dinlemeyin. O, okunurken gürültü yapın, belki bu yolla galip gelirsiniz..."(1)

Şayet Mekke halkı Hz. Muhammed (a.s.)'i tasdik etme konusunda işini araştırıp risaletin doğruluğunu isbat edinceye ve -münasip bir zamanda- kendilerinin sahip oldukları inançlarla onun Allah katından getirmiş olduğu şeyleri ölçüp tartıncaya kadar tereddüt etmiş olsalardı, onların bu hareketini hiçbir akıl sahibi kınamazdı. Fakat onlar, suçlu olduğu ortaya çıkmış bir suçlunun mahkeme meydanından kaçması gibi İslamdan kaçıyor ve nefret ediyorlardı."

٩١ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ قَالَ: جَلَسْنَا إِلَى الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ يَوْمًا وَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ وَاسْتَمَعْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ: طُوبَى لِهَاتَيْنِ الْعَيْنَيْنِ اللَّتَيْنِ رَأَتَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَاللَّهِ لَوَدِدْنَا أَنَّا رَأَيْنَا مَارَأَيْتَ وَشَهِدْنَا مَا شَهِدْتَ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ: مَايَحْمِلُ الرَّجُلَ أَنْ يَتَمَنَّى مُحْضَرًا غَيَّبَهُ اللَّهُ عَنْهُ لَايَدْرِي كَيْفَ يَكُونُ فِيهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ حَضَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْوَامٌ كَبَّهُمُ اللَّهُ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ فِي جَهَنَّمَ لَمْ يُجِيبُوهُ وَلَمْ يُصَدِّقُوهُ، أَلَا يَحْمَدُاللَّهَ تَعَالَى اَحَدُكُمْ أَنْ لَاتَعْرِفُوا إِلَّا رَبَّكُمْ مُصَدِّقِينَ بِمَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّكُمْ، فَقَدْ كُفِيتُمُ الْبَلَاءَ بِغَيْرِكُمْ، وَاللَّهِ لَقَدْ بُعِثَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَشَدِّ حَالٍ بُعِثَ عَلَيْهَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فِي فَتْرَةٍ وَجَاهِلِيَّةٍ لَمْ يَرَوْا أَنَّ دِينًا أَفْضَلَ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ، فَجَاءَ بِفُرْقَانٍ فَرَّقَ بِهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ وَفَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدِ وَوَلَدِهِ، حَتَّىٰ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَرَى وَالِدَهُ أَوْ وَلَدَهُ أَوْ أَخَاهُ كَافِرًا، وَقَدْ فَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى قِفْلَ قَلْبِهِ لِلْإِيمَانِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ هَلَكَ مَنْ دَخَلَ النَّارَ، فَلَا تَقَرُّ عَيْنُهُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّ حَمِيمَهُ فِي النَّارِ، وَأَنَّهَا الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ﴾.

91-Taberani, Cübeyr İbn-ü Nüfeyr (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Biz, bir gün el-Mikdad ibn'ül-Esved (r.a.)'in yanında oturuyorduk. Yanımıza bir adam geldi. Biz onun söylediklerini dinledik. Adam (Mikdad'a):

91- Mu'cemü'l-Kebir, 20/254, Ahmed, Müsned, 6/3. Heysemi, Mecmauzzevaid, 5/17'de "Bu hadisi birden fazla isnadla Taberani rivayet etmiştir. İsnadlardan birinde Yahya ibn Salih vardır. İmamlar onun hakkında konuştukları halde Zehebi onu sika kabul etmiştir. Geri kalan raviler ise sahih hadis ravileridir." demiştir.

1) Fussilat Suresi: 26

"Resulullah (a.s.)'ı gören şu gözlere ne mutlu!. Allah'a yemin ederim ki, senin gördüğün şeyleri görmüş olmamızı ve senin şahid olduğun şeylere şahid olmamızı isterdik" dedi. Bunun üzerine Mikdad adama yönelerek şöyle cevap verdi:

"İnsanı, Allah'ın kendisinden galip eylediği şeyin kendisine hazır edilmesini temenni etmeye sevk eden şey, o şeyin kendisi hakkında nasıl (hayır mı, şer mi?) olacağını bilmemesidir. Vallahi, bir takım insanlar Resulullah (a.s.)'a yetiştiler. (O'nu gördüler). Fakat Allah, onları yüzüstü cehenneme kapatmıştır. Onlar Resulullah (a.s.)'a ne katıldılar ne de O'nu tasdik ettiler. Sizden herhangi biriniz, Nebi'nizin (Allah katından) getirdiği şeyleri tasdik ederek Rabbinizden başkasını (ilah olarak) tanımamanız ve bu sebeble sizden başkalarının başına gelen musibetten kurtulmanızdan dolayı, Allah'a hamd etmez mi? Allaha yemin ederim ki, Nebi (a.s.), nebilerden herhangi birisinin gönderildiği fetret ve cahiliyyetin(1) en şiddetli zamanında gönderilmiştr. Cahiliyye halkı, putlara ibadet etme dinini, en üstün bir din görmezlerdi. Bu sebeble o (Peygamber) hakk ile batılı ve (inançları ayrı olan) anne-baba ile evladı, kendisiyle birbirinden ayıran bir kitab ile geldi. Hatta kişi, anne-babasını yahud bir evladını veya kardeşini kafir olarak görüyordu. Halbuki, Allah ateşe girenin gerçekten helak olduğunu bildiği için onun kalbini(n kilidini) imana açtı. Dolayısıyla o kimse yakın akrabasının ateşte olduğunu ve Allah Tealanın şu ayetini bile bile sevinç içinde olamaz(dı): (Allah Teala şöyle buyurdu): "...Ey Rabbimiz bize eşlerimizden ve nesillerimizden, gözlerimizin süruru (sevinci) olacak iyi kimseler ihsan et. Ve bize takva sahiplerini imam (önder) yap"(2)

٩٢ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يُعَفِّرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالَ: فَقِيلَ: نَعَمْ، فَقَالَ: وَاللَّاتِ وَالْعُزَّىٰ لَئِنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ لَأَطَأَنَّ عَلَىٰ رَقَبَتِهِ أَوْ لَأُعَفِّرَنَّ وَجْهَهُ فِي التُّرَابِ. قَالَ: فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي زَعَمَ لِيَطَأُ عَلَىٰ رَقَبَتِهِ قَالَ: فَمَا فَجِئَهُمْ مِنْهُ إِلَّا وَهُوَ يَنْكُصُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَيَتَّقِي بِيَدَيْهِ، قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: مَالَكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخَنْدَقًا مِنْ نَارٍ وَهَوْلًا وَأَجْنِحَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ دَنَا مِنِّي لَاخْتَطَفَتْهُ الْمَلَائِكَةُ عُضْوًا عُضْوًا» قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، لَانَدْرِي فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ شَيْءٍ بَلَغَهُ: ﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ أَنْ رَآهُ

---

1) Cahiliyye: Putlara tapmak, bilgisizlik ve sapıklık gibi, İslamdan önceki arapların içerisinde bulunduğu durumdur. Fetret ise: İçerisinde peygamberlerin gönderilmesine ara verilen zamandır. Bu hadiste kastedilen fetret Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.) arasındaki geçen fetret devridir.

2) Furkan Suresi: 74

اسْتَغْنٰى * اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى * أَرَأَيْتَ الَّذِى يَنْهٰى * عَبْدًا اِذَا صَلّٰى * أَرَأَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى أَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰى * أَرَأَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى * اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى * كَلاَّ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ * نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ * فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ * سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ * كَلاَّ لاَتُطِعْهُ﴾. زَادَ عُبَيْدُاللّٰهِ فِي حَدِيثِهِ قَالَ: وَأُمِرَهُ بِمَا أُمِرَهُ بِهِ. وَزَادَ ابْنُ عَبْدِالْأَعْلٰى فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ: يَعْنِي قَوْمَهُ.

92- Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Ebu Cehl şöyle demiş:

"Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, O'nu, bunu yaparken görürsem, mutlaka boynuna basarım. Yahud mutlaka yüzünü toprağa gömerim." dedi. Az sonra Resulullah (a.s.) namaz kılarken onun yanına vardı. Boynuna basmak niyetinde idi. Fakat birden bire onu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Kendisine:

"Sana ne oldu?" denildi,

"Gerçekten onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve bir takım kanatlar var" dedi. Resululllah (a.s.) da:

"Bana yaklaşmış olsaydı, meleker onun birer birek uzuvlarını koparırlardı" buyurdular.

Ravi demiş ki; bunun üzerine Allah (c.c.) -Ebu Hüreyre (r.a.)'nin hadisinde midir, yoksa kendisine oluşan bir şey midir? bilmiyoruz-:

"Hayır! Gerçekten insan kendini zengin görünce azar. Hiç şüphe yoktur ki, dönüş Rabbinedir. Bir kulu namaz kılarken meneden kimseye ne dersin? Ya hidayet üzere ise; veya takvayı emrederse ne dersin!? Yalanladı ve dönüp gitti ise ne dersin? Bilmez mi ki Allah görüyor? Hayır, eğer vazgeçmezse mutlaka alnına yapışacağız, yalancı, günahkar alnına.. O meclisini çağırsın biz de zebanileri çağıracağız. Hayır, ona itaat etme"(1) ayet-i kerimelerini indirdi.

Ubeydullah kendi hadisinde bunu ziyade etti ve *"ona ne emretti ise etti"* dedi.

İbn-ü Abdi'l-A'la da:*"Meclisini, yani kavmini çağırsın..."* ibaresini ziyade etti.

'Fethu'l-Bârî' adlı eserinde İbn Hacer şöyle diyor:

"Ebu Cehil hakkındaki azab tehdidi şiddetli olmuştur. Bunun misli kendisi

---

92- Müslim, 4/2154, 25- Münafıkların sıfatları ve hükümleri bahsi, 6- "Gerçekten insan zenginliğini görünce azar..." ayet-i kerimesi babı.

1) Alak Suresi: 6 - 19

namazda olduğu sırada Resulullah (a.s.)'ın sırtına develerin eşlerini (ceninin ana rahmindeki zarı) atan Akabetü'bnü Ebi Muayt hakkında vaki oldu denilse de bu öyle değildir. Bunun sebebi ise, Resulullah (a.s.) namaz kılarken, her ne kadar onların her ikisi de mutlak manada ona eziyet etmede birlik olsalar da, Ebu Cehil bu hareketiyle Nebi (a.s.)'yi tehdid etmiş, ona itaat eden kimseler yanında iddiada bulunmuş ve mübarek boyunlarına basma isteğini açıkça söylemişti. Onun bu iddiasında, gerçekten onu yapması halinde, cezanın hemen verilmesini gerektiren bir aşırılık vardır. Zira develerinin eşlerinin necisliği tahakkuk etmemiştir. Hakikaten Akabetü'bnü Ebi Muayt, Resulullah (a.s.)'ın, kendisi ve fiilinde ona iştirak edenler hakkındaki bedduaları sebebiyle cezalandırıldı da hepsi de Bedir günü katledildiler."

٩٣ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ بْنَ أُمَيَّةَ مَرِضَ فَقَالَ: لَئِنْ رَفَعَنِيَ اللَّهُ مِنْ مَرَضِي هٰذا لَأَعْبُدَنَّ إِلٰهَ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ بِبَطْنِ مَكَّةَ أَبَدًا، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ عِنْدَ ذٰلِكَ: اللّٰهُمَّ لَاتَرْفَعْهُ. فَتُوُفِّيَ فِي مَرَضِهِ ذٰلِكَ.

93- Hakim (Ebu Abdullah)'ın Halid İbnü Said (r.a.)'den rivayetine göre (Halid) şöyle demiş:

"Said ibn'ül-As İbn-i Ümeyye hastalanmıştı. Bu sebeble:

"Eğer Allah bana şu hastalığımdan dolayı şifa verir (de beni ayağa kaldırır)sa, Mekke havalesinde İbnü Ebi Kebşe'nin(1) ilahına asla ibadet edilmeyecek.(2) demiş. Bunun üzerine Halid ibn Said o anda:

"Ey Allah'ım, ona şifa verip de ayağa kaldırma" karşılığında bulunmuş. Az sonra da Said ibnü'l-As bu hastalığından ötürü vefat etmiş.

٩٤ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ فِي قَوْلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ﴾ قَالَ: نَزَلَتْ فِي أَبِي طَالِبٍ، كَانَ يَنْهَى الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، وَيَتَبَاعَدُ عَمَّا جَاءَ بِهِ.

93- Müstedrek, 3/249, Hafı ez-Zehebi 'Telhis'inde bu hadis hakkında sukut edip birşey söylememiştir.

1) 'İbnü Ebi Kebşe' sözüyle' Hz. Muhammed (a.s.) kastedilmektedir. Arablar bununla Peygamber'i süt babasına nisbet ediyorlardı.

2- Müşrik'in bu şekilde nezretmesi, müşriklerin kendilerinin Hak üzere olduklarına ne derece güvendiklerine delalet ediyor. Bu ise Resulullah (a.s.)'ın cahiliyye inancını değiştirme uğrunda karşılaşmış olduğu güçlüğü anlatır.

Halid ibn Said (r.a.)'in: Babasına yapmış olduğu bu beddua, Resulullah (a.s.)'ın, ashabının bu dine karşı olan halis ve şiddetli sevgilerinin belirtileriydi.

94- Hakim, Abdullah ibn-i Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir: Abdullah: Allah (c.c.)'ın:

"Onlar, hem (insanları) Peygamberden vaz geçirmeğe çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşır (davetine icabet etmez)ler"(1) ayeti kerimesi hakkında "Bu, Ebu Talib hakkında nazil oldu. O, hem Resulullah (a.s.)'a müşriklerin eziyet etmelerine engel olur, hem de kendisi onun Allah katından getirdiği şeylerden uzaklaşır (icabet etmez)di." demiştir.

٩٥ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ــ رَحِمَهُ اللَّهُ ــ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنَّ عُمَرَ لَمُوثِقِي عَلَى الْإِسْلَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عُمَرُ، وَلَوْ أَنَّ أَحَدًا اِرْفَضَّ لِلَّذِي صَنَعْتُمْ بِعُثْمَانَ لَكَانَ مَحْقُوقًا أَنْ يَرْفَضَّ.

95- Buhari, Kays ibn-i Ebi Hazim (r.a.)'dan rivayet etmiştir: Kays, Said ibn-ü Amr'ı Kufe mescidinde:

"Vallahi ben, Ömer müslüman olmazdan önce, müslüman olduğum için (tahkir etmek ve islamdan dönmeye mecbur etmek için) Ömer'in beni sımsıkı bağladığını hatırlıyorum. Şayet sizin Osman'a yaptığınız şey sebebiyle bir kimse ayrılacak olsaydı, elbette ayrılması yerinde olurdu" derken işittim, demiştir."

٩٦ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقَدْ أُخِفْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدٌ، وَلَقَدْ أُوذِيتُ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذَى أَحَدٌ. وَلَقَدْ أَتَتْ عَلَيَّ ثَلَاثُونَ مِنْ بَيْنِ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ وَمَا لِي وَلِبِلَالٍ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلَّا شَيْءٌ يُوَارِيهِ إِبْطُ بِلَالٍ».

96- Tirmizi'nin, Enes (r.a.)'den rivayetine göre Müşarun ileyh şöyle demiş: Resulullah (a.s.):

"Benim, Allah yolundan korkutulduğum kadar, hiç kimse korkutulmadı. Ve Allah yolunda bana eziyet edildiği kadar hiç kimseye eziyet edilmedi. Üzerim-

---

94- Müstedrek, 2/315, Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir." demiş ve Zehebi de bunu sahih kabul etmiştir.

95- Buhari, 7/176, 63- Ensarın menkibeleri bahsi, 34- Said ibn Zeyd'in müslüman oluşu babı.

96- Tirmizi, 4/645, 38- Kıyametin sıfatı bahsi, 34- "Harun ibn İshak bize haber verdi" babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, garibdir." demiştir.

İbn Mace, 1/54, 1- Mukaddime, 11-Resulullah (a.s.)'ın ashabının faziletleri hakkında bir bab. Hadis şevahid'iyle hasendir. Bunu İbn Hıbban da rivayet etmiştir. el-İhsan, 8/82

1) Enam Suresi: 26

den gecesi ve gündüzüyle otuz gün geçti ki, bana ve Bilal'e, Bilal'in koltuğunun gizlediği (koltuğunun altında taşıyacağı kadar)bir şeyden başka ciğeri bulunan bir yaratığın yiyebileceği bir yiyecek yoktu" buyurmuştur.

Bu hadisin manası şudur: Resulullah (a.s.) beraberinde Bilal (r.a.) olduğu halde Mekke'den kaçmak üzere çıktığı zaman, Bilal'ın yanında yiyecek olarak koltuğunun altında ancak taşıyacağı kadar bir şeyler vardı.

٩٧ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ قَالَ: اِجْتَمَعَتْ قُرَيْشٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَوْمًا، فَقَالَ: اُنْظُرُوا أَعْلَمَكُمْ بِالسِّحْرِ وَالْكَهَانَةِ وَالشِّعْرِ، فَلْيَأْتِ هٰذَا الرَّجُلَ الَّذِي قَدْ فَرَّقَ جَمَاعَتَنَا، وَشَتَّتَ أَمْرَنَا، وَعَابَ دِينَنَا، فَلْيُكَلِّمْهُ وَلْيَنْظُرْ مَايَرُدُّ عَلَيْهِ، قَالُوا: مَا نَعْلَمُ أَحَدًا غَيْرَ عُتْبَةَ ابْنِ رَبِيعَةٍ، قَالُوا: أَنْتَ يَا أَبَا الْوَلِيدِ، فَأَتَاهُ عُتْبَةُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ خَيْرٌ أَمْ عَبْدُاللَّهِ؟ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَنْتَ خَيْرٌ أَمْ عَبْدُالْمُطَّلِبِ؟ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ: فَإِنْ كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّ هٰؤُلاَءِ خَيْرٌ مِنْكَ قَدْ عَبَدُوا الْآلِهَةَ الَّتِي عِبْتَ، وَإِنْ كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّكَ خَيْرٌ مِنْهُمْ فَتَكَلَّمْ حَتَّى نَسْمَعَ قَوْلَكَ، أَمَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا سَخْطَةً أَشْأَمَ عَلَى قَوْمِكَ مِنْكَ، فَرَّقْتَ جَمَاعَتَنَا، شَتَّتَّ أَمْرَنَا، وَعِبْتَ دِينَنَا، وَفَضَحْتَنَا فِي الْعَرَبِ حَتَّى طَارَ فِيهِمْ أَنَّ فِي قُرَيْشٍ سَاحِرًا، وَأَنَّ فِي قُرَيْشٍ كَاهِنًا، مَا يُنْتَظَرُ إِلاَّ مِثْلُ صَيْحَةِ الْحُبْلَى بِأَنْ يَقُومَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ بِالسُّيُوفِ حَتَّى نَتَفَانَى. أَيُّهَا الرَّجُلُ: إِنْ كَانَ إِنَّمَا بِكَ الْحَاجَةُ جَمَعْنَا لَكَ مِنْ أَمْوَالِنَا حَتَّى تَكُونَ أَغْنَىٰ قُرَيْشٍ رَجُلاً، وَإِنْ كَانَ إِنَّمَا بِكَ الْبَاءَةُ فَاخْتَرْ أَيَّ نِسَاءِ قُرَيْشٍ فَنُزَوِّجْكَ عَشْرًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَفَرَغْتَ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : ﴿حٰمٓ * تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ﴾ حَتَّىٰ بَلَغَ ﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ﴾ فَقَالَ عُتْبَةُ: حَسْبُكَ، مَاعِنْدَكَ غَيْرُ هٰذَا؟ قَالَ: لاَ، فَرَجَعَ إِلَى قُرَيْشٍ فَقَالُوا: مَا وَرَاءَكَ؟ فَقَالَ: مَا تَرَكْتُ شَيْئًا أَرَىٰ أَنَّكُمْ تُكَلِّمُونَهُ بِهِ إِلاَّ كَلَّمْتُهُ، قَالُوا: هَلْ أَجَابَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: وَالَّذِي نَصَبَهَا بِنِيَّةً مَا فَهِمْتُ شَيْئًا مِمَّا قَالَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ، قَالُوا: وَيْلَكَ يُكَلِّمُكَ رَجُلٌ بِالْعَرَبِيَّةِ فَلاَ تَدْرِي مَا قَالَ، قَالَ: لاَ، وَاللَّهِ مَافَهِمْتُ شَيْئًا مِمَّا قَالَ غَيْرَ ذِكْرِ الصَّاعِقَةِ.

97- Ebu Ya'la (el-Mûsılî), Cabir ibn-ü Abdullah (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir gün Kureyş (müşrikleri), Nebi (a.s.)'nin durumunu görüşmek üzere Darun Nedve'de toplandılar. (Birisi) sihri, kahinliği ve şiiri en iyi bilene bakınız. Topluluğumuzu parçalayan, düzenimizi bozan ve dinimize dil uzatan şu adama varıp onunla görüşsün. Ve vereceği cevabı dinlesin" dedi. Kureyş müşrikleri:

"Utbe ibn-i Rebia'dan başka (onunla konuşabilecek uygun bir kimse bilmiyoruz" dediler. Müşrikler:

"Sen, ya Ebe'l-Velid (git de onunla konuş) dediler"(1) Bunun üzerine Utbe, Resulullah (a.s.)'ın yanına gelerek:

"Ya Muhammed! Sen mi daha hayırlısın, yoksa (baban) Abdullah mı?" dedi. Resulullah (a.s.) cevap vermeyip sustu. Utbe bu defa:

"Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdulmuttalib mi?" dedi. Resulullah (a.s.) yine sukut etti. Bunun üzerine Utbe:

"Şayet onların senden daha hayırlı olduğunu söyleyeceksen, muhakkak ki, onlar da senin ayıpladığın ilahlara ibadet ediyorlardı. Yok eğer, senin onlardan daha hayırlı olduğunu iddia ediyorsan, konuş da (söylediğin) sözünü duyalım. Ancak Allaha yemin ederim ki, kavmine karşı senden daha fazla uğursuzluk getiren bir bela görmedik. Cemaatımızı parçaladın, düzenimizi bozdun, dinimizi ayıpladın, bizi araplar arasında rezil-rüsvay eyledin. Hatta araplar arasında Kureyş'in içinde bir sihirbaz, bir kahin çıktığı (dedi-koduları) dolaşmaya başladı. Artık birbirimizi yok edinceye kadar kılıçlarla birbirimize girmek suretiyle dişi develerin saldırışı gibi bir baskından başka yapacak birşey kalmadı.

Ey adam, eğer mala ihtiyacın varsa, seni Kureyş'in en zengini yapıncaya kadar kendi mallarımızdan sana mal verelim. Yok eğer amacın evlenmekse, Kureyş'den dilediğin kadını seç, seni on kez evlendirelim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), Utbe'ye:

"(söyleyeceklerini) Bitirdin mi?" dedi. Utbe:

"Evet, bitirdim" cevabını verdi. Ravi rivayetine devamla diyor ki: *Resulullah (a.s.):*

97- Heysemi, Mecmaü'z-Zevaid'inde (6/19) şöyle dedi: "Bu hadisi, Ebu Ya'la rivayet etmiştir. "İsnadında el-Ecleh el-Kindî vardır. Bunu Yahya ibn Main ve başkaları sika kabul ederken, Nesai ve diğerleri de zayıf saymıştır. Geri kalan ravileri sikadır. İbn'ül-Hacer 'el-Kindî hakkında et-Takrib' adlı eserde "o sadık, doğru sözlüdür" demiştir. 1/49. Bu sebeble, inşaallah, hadis hasendir. Ve ayrıca İbn İshak'ın ceyyid bir isnadla mürsel olarak rivayet ettiği hadis bunun sıhhat şartını artırmaktadır. 1/313

1) Ebu'l-Velid: Utbe bin Rebia'nın künyesidir.

"Şayet yüz çevirirlerse, de ki; sizi Ad ve Semud'un başına gelen) şiddetli azab gibi bir azab ile uyarıyorum" kavline varıncaya kadar "Hâ, Mîm. Bu Kur'an Rahman, Rahim tarafından indirilmedir..."(1) ayeti kerimelerini okudu. Bundan sonra Utbe:

"Yeter, yeter, bundan başka söyleyecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Resulullah (a.s.):

"Hayır, yok" cevabını verdi. Sonra Utbe, Kureyş'li müşriklerin yanına dönünce ona:

"Ne haber getirdin? (anlat bakalım)" dediler. Bunun üzerine Utbe:

"Sizin O'na söyleyeceğinizi düşündüğüm her şeyi ona söyledim." dedi. Müşrikler:

"Sana cevap verdi mi?" dediler. Utbe:

"Evet cevap verdi" dedi. Ve şunu ilave etti:

"Kâbe'nin sahibine yemin ederim ki, söylediklerinden hiç bir şey anlamadım. Şu kadar var ki, o şöyle dedi (ancak onu anladım): "Sizi Ad ve Semud kavminin şiddetli azabı gibi bir azab ile uyarıyorum" Kureyş müşrikleri Utbe'ye:

"Sana yazıklar olsun! Bir adam seninle arabça olarak konuşuyor sen onun ne söylediğini anlamıyorsun" dediler. Utbe:

"Vallahi söylediklerinden hiç bir şey anlayamadım. Ancak "azab" demesi hariç" dedi.

Bir Açıklama

Olgun ve mükemmel bir davetçi, yaşadığı dönem içinde İslamın ve müslümanların maslahatı için düşmanlarla karşılıklı görüşme kapısını kapatmamalıdır. Zira Resulullah (a.s.), herhangi bir kimse ile ikili görüşme kapısını hiç bir zaman kapatmıyordu. Fakat Resul-ü Ekrem hangi görüşmesi olursa olsun Hakk'ı söyler, Allah'a davet eder ve İslamın ve müslümanların maslahatını yerine getirirdi.

٩٨ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، اَنَّ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: اُنْزِلَتْ ﴿عَبَسَ وَتَوَلّٰى﴾ فِي ابْنِ اُمِّ مَكْتُومٍ الْاَعْمٰى، أَتَى رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ، فَجَعَلَ يَقُولُ: يَارَسُولَ اللّٰهِ أَرْشِدْنِي ــ وَعِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مِنْ عُظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ ــ فَجَعَلَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يُعْرِضُ عَنْهُ وَيُقْبِلُ عَلَى الْاٰخَرِينَ، وَيَقُولُ: «أَتَرَى بِمَا أَقُولُ بَأْسًا؟» فَيُقَالُ: لَا، فَفِي هٰذَا اُنْزِلَ.

---

1) Fussilat Suresi: 1 - 2

98- Tirmizi'nin Urvetü'bnü-z-Zübeyr İbn'il-Avvam (r.a.)'dan rivayetine göre Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiş:

"Kaşlarını çattı ve yüz çevirdi"(1) ayeti kerimesi âma Abdullah İbn Umm-i Mektum hakkında indirildi. O, Resulullah (a.s.)'a gelmiş ve "Ya Resulullah beni irşad et" demişti. Resulullah (a.s.)'ın yanında ise müşriklerden bir adam vardı. Bu sebeble Resulu Ekrem (a.s.) âma'dan yüz çevirip ötekine yönelmekte ve "söylediklerimde herhangi bir zarar görüyor musun?" demekte idi. O da "hayır" diyordu. İşte (ayet) bu olay hakkında indirildi."

Bir Açıklama

Bu olay davet açısından sonuna kadar ibret alınması gereken bir olaydır. Çünkü Kur'anı Kerim bu olayı tescil etmiştir. Çünkü o, Allah'a davet konusunda sürekli tekrarlanacak bir örnek teşkil ediyordu. Bu tür olaylar, yüksek derecede yapılan hatalardan biridir. Zira davetçiler, devamlı olarak, bazan davete icabet edenlerin haklarını ihmal ederler. Halbuki çoğu zaman yenilere verilen değer kadar yeni kimseler davete karşılık vermez. Önemli bir sıfat olan, insana değer verme özelliği yitirilmiş olur. İslami amelin önde gelen prensiplerinden biri kazanç elde etmeyi düşünür hale gelmektir. Bu ise asıl elde bulunan ana sermayeyi yitirme anlamına gelir. Sonra halkın önder ve liderlerine doğru erken yönelme arzuları, İslamda asıl değildir. Geçerli olan adete göre, ümmet içinde hakiki önderlik ve komutanlık teşkili için katılanlar üzerinde ısrarla durmaktır. Önemli olan ruhların mele-i a'laya bağlı kalması için vacib olan, kesintisiz olarak davetin içinde olanlara ve cemaatın saflarının sağlamlığına dikkat etmektir.

٩٩ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ وَأَبُو يَعْلَى عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: جَاءَتْ قُرَيْشٌ إِلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا: يَا أَبَا طَالِبٍ إِنَّ ابْنَ أَخِيكَ يَأْتِينَا فِي أَفْنِيَتِنَا وَفِي نَادِينَا فَيُسْمِعُنَا مَايُؤْذِينَا بِهِ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَكُفَّهُ عَنَّا فَافْعَلْ. فَقَالَ لِي: يَا عَقِيلُ الْتَمِسْ لِي ابْنَ عَمِّكَ، فَأَخْرَجْتُهُ مِنْ كَبْسٍ مِنْ أَكْبَاسِ أَبِي طَالِبٍ، فَأَقْبَلَ يَمْشِي مَعِيَ يَطْلُبُ الْفَيْءَ يَمْشِي فِيهِ فَلاَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ، حَتَّىٰ انْتَهَىٰ إِلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ أَخِي وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنْ كُنْتَ لِي لَمُطَاعًا، وَقَدْ جَاءَ قَوْمُكَ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ تَأْتِيهِمْ فِي كَعْبَتِهِمْ وَفِي نَادِيهِمْ تُسْمِعُهُمْ مَايُؤْذِيهِمْ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَكُفَّ عَنْهُمْ، فَحَلَّقَ بِبَصَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: «وَاللَّهِ

98- Tirmizi, 5/432, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi., 73- Abese suresinin tefsirinden bir bab. Tirmizi: "Hadis hasen-garibdir" dedi.

Muvatta, 1/203, 15-Kitabü'l-Kur'an, 4-Kur'an'da varid olan şeyler babı. Bunu İbn-i Hibban da sahih saymıştır. Mevarid/1769.

1) Abese Suresi: 1

مَا أَنَا بِأَقْدَرَ أَدَعَ مَابُعِثْتُ بِهِ مِنْ أَنْ يُشْعِلَ أَحَدُكُمْ مِنْ هٰذِهِ الشَّمْسِ شُعْلَةً مِنْ نَارٍ»، فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ: وَاللّٰهِ مَاكَذَبَ ابْنُ أَخِي قَطُّ اِرْجِعُوا رَاشِدِينَ.

99- Taberani ve Ebu Ya'la'nın, Akil İbn-i Ebu Talib (r.a.)'den rivayetlerine göre Akil şöyle demiş:

"Kureyş, Ebu Talib'in yanına gelerek:

"Ey Ebu Talib! Gerçekten kardeşinin oğlu avlularımızın ve meclislerimizin içerisine kadar geliyor ve bizi rahatsız edecek şeyler söylüyor. Şayet onu men edebilirsen, bunu yap" dediler. Bunun üzerine Ebu Talib bana:

"Ya Akil, amcanın oğlunu bana getir" dedi. Ben de gidip O'nu, Ebu Talib'in evlerinden birinden çıkardım. Sonra içerisinde yürümek için gölge(lik bir şey) arayarak benimle birlikte yürüyerek geldi. Fakat gölge(lik bir şey) bulamadı. Nihayet Ebu Talib'in huzuruna vardı. Ebu Talib O'na (a.s.):

"Ey kardeşimin oğlu, vallahi bana (davadan vazgeçme konusunda) itaat ettiğini görmedim. Fakat kavmin gelmiş senin Kabelerine ve meclislerine varıp kendilerine, onları rahatsız edecek şeyler işittirdiğini iddia ediyorlar. Eğer onlardan uzak durmayı kabul edersen (bunu yap)" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) gözlerini semaya dikerek:

"Vallahi (amca) dedi, ben kendisi ile gönderildiğim davayı bırakmaya sizden birinizin şu güneşten (bir parça koparıp) ateş yakmasından daha muktedir değilim.(1) Sonra Ebu Talib müşriklere:

"Vallahi, kardeşimin oğlu hiçbir zaman yalan söylememiştir, artık güle güle dönüp (gidebilirsiniz)" dedi.

١٠٠ــ رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ ، أَنَّ أَبَا جَهْلٍ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنَّا لَانُكَذِّبُكَ وَلٰكِنْ نُكَذِّبُ بِمَا جِئْتَ بِهِ، فَأَنْزَلَ اللّٰهُ: ﴿فَإِنَّهُمْ لَايُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ﴾.

100- Tirmizi'nin Ali İbn Ebi Talib (r.a.)'den rivayetine göre: Ebu Cehl,

---

99- Heysemi: Mecmaüzzevaid adlı eserinde (6/14) şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberani 'Mecmaul evsat ve kebir'inde; Ebu Ya'la ise, hadisin başından az bir kısmını ihtisar ederek müsnedinde rivayet etmiştir. Ebu Ya'la'nın ricali sahih hadis ricaline uygundur". el-Mu'cemü'l-Kebir, 17/192.

1) Resulullah (a.s.) bununla, "Sizin güneşten herhangi bir parça koparıp da onunla ateş yakmanız nasıl imkansız ise, benim de kendisiyle gönderildiğim davayı bırakmam o şekilde imkansızdır" demek istemiştir. (Allah muradını daha iyi bilir. Çev.)

Nebi (a.s.)'ye gelerek:

"Biz senin şahsını tekzib etmiyor, ancak getirdiğin dini yalanlıyoruz" dedi. Ve bunun üzerine Allah (c.c.):

"Onlar seni tekzib etmiyor, fakat zalim (kafirler)ler Allah'ın ayetlerini bile bile inkar ediyorlar."(1) ayet-i kerimelerini indirdi."

Bir Açıklama

Vahiy, vahyin kesilmesi, arkasından inzar emri, hemen ardından gizli ve ferdi davet, peşinden toplu ve aşikare davet, derken Habeşistan'a yapılan hicretler, Hz. Hamza ve Hz. Ömer İbn'ül-Hattab'ın müslüman olmaları... Bunlar bi'setten sonra meydana gelen altı yıllık olayların en önemlileridir.

Vahyin kesintiye uğraması olayı -Racih olan kavle göre- altı ay ve birkaç gün devam etmiştir. Sonra *"Ey örtüsüne bürünen Peygamber. Kalk da sana inanmayanları Allahın azabı ile) inzar et"*(2) ayet-i kerimeleri nazil oldu. Bu ayetlerin nüzulundan sonra Resulullah (a.s.) gizli ve ferdi olarak davet görevine başladı. Bu hal üç yıl devam etti. Sonra açık davetle emrolundu. Bundan sonra Nebi (a.s.) en yakın akraba ve aşiretinden başlayarak davetini açığa vurdu. Resulullah (a.s.)'ı davet, eğitim, talim ve ibadet için gizli bir mekan olarak Darü'l Erkamı merkez olarak kullanmaya başladı. Çünkü Kureyş müşriklerinin zulüm, işkence ve direnişleri giderek şiddetlenmişti. Resulullah (a.s.)'ın, Darul-Erkam'ı merkez edinmesi bi'setin beşinci yılının başında olmuştur. Beşinci senenin recep ayında ilk sahabi kafilesi Habeşistan'a hicret ediyordu. Bunlar oniki erkek ve dört kadından meydana geliyordu. Aynı yıl şevval ayında, kendilerine Kureyş'in müslüman olduğu söylentilerinin gelmesi üzerine bunlar geri dönmüştü. Ama böyle olmadığını anlayınca bir kısmı tekrar Habeşistan'a döndü, bir kısmı da gizli olarak Mekke'ye ve civarlarına girdiler. Kureyş'in zulüm ve işkenceleri daha da artmıştı. Bunun için Habeşistan'a ikinci kez hicret olayı yaşandı. Bu hicrete iştirak edenler seksenüç erkek onsekiz veya ondokuz kadından oluşuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, ikinci hicret birden fazla olmuştur. Racih olan kavle göre, Hz. Hamza ile Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olmaları Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra veya bi'setin altıncı yılından sonraya rastlamıştır. Nakledi-

---

100- Tirmizi, 5/261, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi, 7- En'am suresinden bir bab. Hadis: Sahih hadisdir. Hakim bunu şu lafızlarla rivayet etmiştir: Şüphesiz sen sıla-i rahmeder, doğru söz söylersin, biz senin şahsını takzib etmiyor, ancak getirdiğin şeyi yalanlıyoruz...". Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat ikisi de onu tahriç etmemişlerdir" dedi. Zehebi de: "Biz Naciye'den hiçbir şey rivayet etmeyiz" demiştir. İbnü Hacer ise: Naciye, Ali'den rivayetinde sikadır, demiştir. (Naciye: Hadisin senedinde yer alan Naciye ibn Ka'b'dir. Çev.)

1) Enam Suresi: 32

2) Müddesir Suresi: 1 - 2

len riveyatler, Hz. Ömer (r.a.)'in erkek olarak otuz dokuz, kadın olarak yirmi üçüncü kişiden; veya erkek olarak kırk, kadın olarak onbirinci kişiden, yahud da otuzüçüncü kişiden sonra müslüman olduğunu zikrediyor. Bu rakamlarla Habeşistan'a hicret eden sahabi sayısının araları birleştirilirse, tamamının yaklaşık olarak yüz kişi civarında olduğunu anlarız. Hz. Ömer (r.a.)'in İslamiyeti kabulü ya iki hicret arasında olmuş ve bu sebeble İslamın daveti yayılmış ya da ikinci hicret olayından sonra meydana gelmiştir. Lakin ikinci hicret olayı defaaten olmakta ve bu hicrete iştirak edenlerin sayısı zikredilen rakamlardan oluşmaktadır.

Hz. Ömer (r.a.) müslüman olmadan evvel, müslümanlar Kabe civarında namazlarını kılamazlardı. Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.) İslama girince o, Kureyşlilerle mücadeleye girişti. Hatta kendisi Kabe'de namaz kıldı ve onunla birlikte müslümanlar da kıldılar. Çünkü Müslümanlar Hz. Ömer ve Hz. Hamza (r.a.)'nın İslama girişiyle kuvvet bulmuşlardı. Artık açıkça Kur'an okuyabiliyorlardı. Halbuki bundan önce Kur'anı açıkça okumak mümkün olamıyordu. Bundan sonra İslam giderek yayıldı ve müslümanların sayıları günden güne çoğalmaya başladı.

١٠١ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْاَرْقَمِ، اَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: اَنَا ابْنُ سُبْعِ الْاِسْلَامِ، اَسْلَمَ اَبِي سَابِعَ سَبْعَةٍ، وَكَانَتْ دَارُهُ عَلَى الصَّفَا هِيَ الدَّارُ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ يَكُونُ فِيهَا فِي الْاِسْلَامِ، وَفِيهَا دَعَا النَّاسَ اِلَى الْاِسْلَامِ فَاَسْلَمَ فِيهَا قَوْمٌ كَثِيرٌ، وَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْاِثْنَيْنِ فِيهَا: «اَللّٰهُمَّ اَعِزَّ الْاِسْلَامَ بِاَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ اِلَيْكَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ اَوْ عَمْرِو بْنِ هِشَامٍ»، فَجَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنَ الْغَدِ بُكْرَةً فَاَسْلَمَ فِي دَارِ الْاَرْقَمِ وَخَرَجُوا مِنْهَا وَكَبَّرُوا وَطَافُوا بِالْبَيْتِ ظَاهِرِينَ، وَدُعِيَتْ دَارُ الْاَرْقَمِ دَارَ الْاِسْلَامِ.

101- Hakim'in, Osman İbn'ül-Erkam (r.a.)'dan rivayetine göre Osman şöyle diyormuş:

"Ben İslama giren yedi kişiden biriydim. Babam da yedi kişinin yedincisi olarak müslüman olmuştu. Evi Safa tapesinde idi. Bu, Nebi (a.s.)'nin islam döneminde içinde kaldığı evdir. Peygamber, insanları islama bu evde çağırırdı.

101- Müstedrek, 3/502, Zehebi bu hadis hakkında sukut etmiştir. Hadisin son kısmı Tirmizi'de mevcuddur. 5/617, 50- Kitabü'l-Menakıb, 18-Ömer ibn'ül-Hattab'ın menkibeleri hakkında bir bab.

Tirmizi: "Bu hadisi hasendir, sahihdir, garibdir." demiştir. Bu hadisi İbn Hibban da sahih kabul etmiştir.

Binaenaleyh orada bir çok kimse müslüman oldu. Resulullah (a.s.), pazartesi gecesi bu evde: "Allahım şu iki adamdan, Ömer ibn'ül-Hattab veya Amr İbn-i Hişam'dan sana en sevgili olanı ile islamı aziz kıl" diye dua etti. Hemen ertesi gün sabah erkenden Ömer ibn'ül Hattab gelerek Erkam'ın evinde müslüman oldu. (sonra) Hep birlikte evden çıktılar. Açıktan açığa tekbir getirerek Kabe'yi tavaf ettiler. Erkam'ın evi, darul-islam diye isimlendirilir (anılır)dı.."

Bir Açıklama

Bu hadis, Erkam'ın evinin merkez edilişinin İslamın ilk günlerine dayandığına işaret etmektedir. Çünkü Erkam, İslama giren yedi kişinin yedincisiydi. Evi de gizli ve ferdi davete mekanlık ediyordu. Buna göre bu durumda Darul Erkam'ın merkez edinilmesi çok daha öncelerine dayanması gerekir. Ömer İbn'ül-Hattab'ın bu evde müslüman olması; Darul Erkam'ın daha önceden davetin merkezi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Dr. Mustafa Sıbaî (r.a.) şöyle diyor:

"Davetçiler, davetlerine olan imanlarını artırmak, davetin metodlarını, uslüb ve adabını öğretmek için muhtelif zaman aralıklarıyla mutlaka hergün veya her hafta yardımcılarıyla bir araya gelmelidirler. Ancak kendisi ve cemaatı hususunda, onlarla alenen biraraya gelmekten korkulduğu zaman bâtılın askerlerinin sırlarını toplayıp hepsinin işini bitirmemesi veya kendilerine karşı zulüm ve işkencelerini artırmamaları için onlarla gizlice bir araya gelmesi gerekir."

Biz de Resulullah (a.s.)'ın Daru'l-Erkamı merkez olarak kabul etme düşüncesinden, içerisinde davetçilerin üstlenmesi için davet merkezlerinin bulunmasının zaruri olduğu sonucuna varıyoruz.

HABEŞİSTAN'A HİCRET

Müslümanların gördükleri eziyetler şiddetlenmiş, onlardan bir kısmını himaye edenler olmuşsa da bir kısmı korumasız kalmışdı. Korumasız kalanların ibadet hürriyetini elde edebilmeleri için bir ümit ışığı doğmuş, âdil bir hükümdarın yönettiği Habeşistan'a hicret fikri ortaya atılmıştı.

Bu sıralar Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza (r.a.) müşriktiler. Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberliğin gelmesinin yedinci yılındaki, müşriklerin ekonomik ablukasından önce, Habeşistan'a hicretin başladığı sıralarda ise yeni müslüman olmuşlardı.

Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza (r.a.)'nın müslüman olmalarıyla birlikte ortaya çıkan yeni durum, Kureyş'i yeni düşünce ve tuzaklara yöneltmişti. Müslümanlara uyguladıkları ekonomik abluka, bu tuzaklardan biriydi. Kafirler, her vesileyle müslümanlar üzerinde değişik eziyet metodları uyguluyorlardı. Resulullah (a.s.) ise hac mevsimlerinde gerek toplu, gerekse ferdi olarak karşılaştığı insanlara İslam'ı tebliğe devam ediyordu.

Habeşistan'a ilk hicret, Resulullah (a.s.)'a peygamberliğin gelişinden sonraki beşinci senede olmuştu. Bu ilk hicrette Habeşistan'a oniki erkek ve dört kadın sığınmıştı. Bunlardan bazıları necm suresinin okunması sırasında müşriklerin secde ettiği haberi üzerine Mekke'ye geri döndüler. Ancak orada durumun daha da şiddetlenmiş olduğunu görünce Habeşistan'a ikinci kez hicret edildi. İkinci hicrette gruplar halinde seksen üç erkek ve dokuz ya da on dukuz kadın Habeşistan'a gitti.

١٠٢ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ اُمِّهِ لَيْلَى قَالَتْ: كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ اَشَدِّ النَّاسِ عَلَيْنَا فِي اِسْلاَمِنَا، فَلَمَّا تَهَيَّأْنَا لِلْخُرُوجِ اِلَى اَرْضِ الْحَبَشَةِ، فَاَتَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَاَنَا عَلٰى بَعِيرِي وَاَنَا اُرِيدُ اَنْ اَتَوَجَّهَ، فَقَالَ:

أَيْنَ يَا أُمَّ عَبْدِاللَّهِ؟ فَقُلْتُ: آذَيْتُمُونَا فِي دِينِنَا فَنَذْهَبُ فِي أَرْضِ اللَّهِ حَيْثُ لاَنُؤْذَى. فَقَالَ: صَحِبَكُمُ اللَّهُ ثُمَّ ذَهَبَ، فَجَاءَ زَوْجِي عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا رَأَيْتُ مِنْ رِقَّةِ عُمَرَ، فَقَالَ: تَرْجِينَ أَنْ يُسْلِمَ، وَاللَّهِ لاَيُسْلِمُ حَتَّى يُسْلِمَ حِمَارُ الْخَطَّابِ.

102- Taberani, Abdullah bin Amir bin Rebîa (r.a.)'dan o da annesi Leyla-'dan rivayet etmiştir:

"Ömer bin el-Hattab müslüman oluşumuza en fazla öfkelenip şiddet gösterenlerin başında geliyordu. Habeşistan'a gitmek üzere hazırlandığımızda Ömer bin el-Hattab yanımıza gelmişti. Devemin üzerinde, hareket etmek üzereydim. Bana: "Ey Ümmü Abdullah nereye?" diye sordu. "Dinimiz yüzünden bize eziyet ettiniz. Eziyet görmeyeceğimiz bir yere, Habeşistan'a gidiyoruz" dedim. Ömer: "Allah yoldaşınız olsun" diyerek gitti. Kocam Amir bin Rabia yanıma geldiğinde Ömer'in gösterdiği merhameti anlattım. Bana: "Onun müslüman olacağını mı sanıyorsun? Allah'a yemin ederim ki Hattab'ın eşeği müslüman olur da o olmaz." dedi.

Bu da Habeşistan'a yapılan ilk hicrete kadar Ömer'in henüz müslüman olmadığını göstermektedir.

١٠٣ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَرْوَةَ فِي تَسْمِيَةِ الَّذِينَ خَرَجُوا إِلَى الْحَبَشَةِ الْمَرَّةَ الْأُولَى قَبْلَ خُرُوجِ جَعْفَرَ وَأَصْحَابِهِ: الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ، سَهْلُ بْنُ بَيْضَاءَ، عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَبْدُاللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ، عَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ، عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، مَعَ امْرَأَتِهِ رُقَيَّةُ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ، عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ، مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، أَبُو حُذَيْفَةَ بْنُ عُتْبَةَ، مَعَ امْرَأَتِهِ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلٍ، وَوَلَدَتْ بِالْحَبَشَةِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُذَيْفَةَ، أَبُو سَبْرَةَ بْنِ أَبِي رَهْمٍ، مَعَ امْرَأَتِهِ أُمُّ كُلْثُومٍ بِنْتُ سُهَيْلٍ، أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الْأَسَدِ، مَعَ امْرَأَتِهِ أُمُّ سَلَمَةَ.

103- Taberani, Hz. Cafer (r.a.) ve arkadaşlarından önce, Habeşistan'a ilk hicret edenlerin isimlerini Urûc'dan naklediyor:

"Zübeyr bin el-Avam, Sehl bin el-Beydâ, Amir bin Rebîa, Abdullah bin Mes'ud, Abdurrahman bin Avf, Osman bin Affân (yanında eşi olan Hz. Peygam-

---

102- el-Heysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/23): "Hadisi Taberani rivayet etmiş, İbn İshak da duyduğunu belirtmiştir. Hadis sahihdir." demiştir.

103- Heysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (6/23) şöyle der: "Bu hadisi Taberani el-Kebir'de mürsel ve leyyin olarak rivayet etmiştir." Bu hadisi, okuyucunun Habeşistan'a yapılan ilk hicrete katılanların isimlerini bilmesi için zikrettik.

berin kızı Rukiyye olduğu halde), Osman bin Maz'ûn, Mus'ab bin Umeyr, Ebu Huzayfe bin Atebe (Hanımı Sehle bint Suheyl ile birlikte. Sehle, Habeşistan'da doğum yapmış, Muhammed bin Ebu Huzeyfe'yi dünyaya getirmiştir), Ebu Sibre bin Ebi Rehm (Eşi Suheyl, kızı Ummu Kulsum ile birlikte), Ebu Seleme bin Abdulesed (Eşi Ümmü Seleme ile birlikte)".

١٠٤ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ بِالنَّجْمِ، وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ.

104- Buhari, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Necm suresi okunduğunda, Hz. Peygamber (a.s.) secde etmiş; onunla birlikte müslümanlar, müşrikler, cinler ve insler (insanlar) secdeye kapanmıştı.

Bu secde ediş haberinin ardından, Kureyşliler ve yandaşlarının müslüman olduğu şâyîası çıkmış, bu yüzden muhacirlerden bazıları yeniden Mekke'ye dönmüş, ancak şayianın doğru olmadığını anlayınca bunlardan bir kısmı tekrar hicret etmiş, bir kısmı ise Mekke'de kalıp gizlenmişti."

١٠٥ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ وَالْبَزَّارُ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: قَالَ جَعْفَرُ: يَارَسُولَ اللَّهِ ائْذَنْ لِي أَنْ آتِيَ أَرْضًا يُعْبَدُاللَّهُ فِيهَا لاَ أَخَافُ أَحَدًا، قَالَ: فَأَذِنَ لَهُ فِيهَا، فَأَتَىٰ النَّجَاشِيَّ.

105- Taberânî ve **el-Bezzar**'ın, Umeyr bin İshak (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Cafer şöyle demiştir:

"Ey Allah'ın Rasulü, içinde Allah'a ibadet edilmekten korkulmayan bir yere gitmek için senden izin istiyorum." Hz. Peygamber (a.s.) ona bu hususta izin verince, Necaşi'nin yanına gitmiştir. Umeyr dedi ki; Amr bin el-As bana şöyle dedi: "Cafer ve arkadaşlarının Habeşistan'da güvenlik içinde olduğunu görünce Cafer'i kıskanarak şöyle dedim: "Bunu ve arkadaşlarını konuk etmeyesin." Necaşi'nin makamına varıp: "Amr bin el-As'a izin var mı?" dedim. Bana izin verdi. İçeri girdikten sonra: "Bizim yurdumuzda bu adamın amcasının oğlu var.

104- Buhari, (8/614) 65- Kitabu't-Tefsir (53) Sûretu'n-Necm -4 - 'Fescüdû Lillahi Va'büdû babı.

105- Haysemi Mecma' ez-Zevaid'de (6/29) şöyle der: "Bu hadisi Taberani ve el-Bezzar rivayet etmiştir." Umeyr bin İshak'ın hakkında zararı olmayan sözler söylenmiş, İbn İshak Umeyr'in sika olduğunu belirtmiştir. Hadisin diğer ricali sahihtir. Ebu Ya'lâ da hadisin bir kısmını zikretmiştir. Bkz. Keşfu'l-Estâr (2/297).

İnsanların tek bir ilahı olduğunu sanıyor. Allah'a andolsun ki o ve ashabından bizi kurtarıp, rahatlatmazsan bundan sonra ebeddiyen ne ben ne de arkadaşlarım Kızıldeniz'i aşıp sana gelmeyiz" "O nerede şimdi." diye sordu. Dedim ki: "O benimle gelmez, ancak senin bir elçin onu buraya getirir." Yanıma bir elçi kattı. O'nu arkadaşlarıyla birlikte oturuyor bulduk. Elçi onu davet edince bizle birlikte geldi. Kapıya vardığımızda: "Amr bin el-As'a izin ver" diye seslendim. O da arkamdan "Allah'ın cemaatine izin ver." diye seslendi. Necaşi onun sesini işitti ve benden önce ona izin verdi. O içeri girdikten sonra ben de girdim. Necaşi tahtında oturuyordu. Amr bin el-As anlatıyor: *"Gittim ve önünde oturdum. Cafer'i arkamda bıraktım. Cafer'in adamlarından her iki kişi arasına kendi adamlarımdan birini yerleştirdim." Necaşi: "Konuşun" dedi. Dedim ki: "Senin yurdunda bir adam var ki, o adamın amcasının oğlu bizim yurdumuzdadır. O adam insanların yalnız bir ilahı olduğunu sanıyor. Eğer sen onun ve ashabının önünü kesmezsen, ne ben ne de arkadaşlarım bundan böyle Kızıldeniz'i aşıp yanına gelmeyiz." Cafer: "Amcamın oğlu doğu söylüyor ve ben onun dinindenim." deyince Necaşi bir çığlık attı ve "Öyle mi?" dedi. Sonunda dedim ki: "Habeşoğlu neden susuyor." Necaşi: "O, Musa'ya gelen Cebrail mi?" diye sordu.*

Necaşi: "Meryem oğlu İsa hakkında ne söylüyorsunuz?"

Cafer: "O'nun Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğunu söylüyorum."

Yerden bir şey aldı. Sonra "Bu söylediklerinizyanlış değil. Şayet buradaki hükümranlığım olmasa idi peşiniz sıra gelir size tabi olurdum" dedi. Bana şöyle dedi: "Senin, ya da ashabından herhangi birinin ebeddiyen yanıma gelmeyecek olmasına aldırmam." Sonra Cafer'e: "Sen yurdumda güvenlik içindesin. Sana kim vurursa onu öldürürüm. Sana kim kötü söz söylerse onu ağır bir şekilde cezalandırırım." Kapıdaki nöbetçisine: "Hanımımla beraber olduğum zamanlar dışında bu adam ne zaman yanıma gelmek isterse onu içeri al" dedi.

Amr bin el-As anlatıyor:

"Daha sonra dağıldık. Cafer'den daha çok karşılaşıp görüşmek istediğim kimse yoktu. Bir defasında yolda karşıma çıktı. Arkasına baktığımda kimsenin olmadığını gördüm. Daha sonra kendi arkama baktım. Yine kimseyi göremedim. O'na yaklaşarak şöyle dedim: "Biliyor musun, ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet ediyorum." Bana: "Allah sana hidayet etmiş. O halde dininde sebat göster" dedikten sonra bırakıp gitti. Daha sonra arkadaşlarının yanına gittim. Beni onunla görmüş olacaklar ki üzerime bir aba veya örtü örterek her yerimi kapadılar. Bir o taraftan, bir öteki taraftan kafamı çıkartamaya çalışıyordum. Çabalerken üzerimdeki bütün giysiler düştü. Oradan geçen bir habeşli kadının örtüsünü alarak avret mahallimi örttüm. Sonra Cafer'in yanına gittim. Bana: "Bu halin ne?" diye sordu. Ona: "Üzerimdeki her şeyi aldılar. Bir habeşli kadından örtüsünü alarak, avretimi kapattım." dedim. Cafer bu sözlerim üzerine dışarı fırladı, peşi

sıra ben de gittim. Kralın kapısına geldiğinde nöbetçiye: "Bana izin ver" dedi. Nöbetçi: "O şimdi ailesiyle beraber" diyerek izin vermedi. Daha sonra içeri girmelerine müsaade etti.

Cafer: "Amr dinimde bana tabi oldu."

Necaşi: "Sahi mi?"

Amr: "Evet, söylediği doğru."

Necaşi oradakilerden birine: "Onunla beraber git! Herhangi bir şey yaparsa, ona bir şey söyleme, fakat yaptıklarını yaz!"

Geldi ve dedi ki: "Ben söylemeye, o yazmaya başladı. Su kabı da dahil herşeyi yazdım. Necaşi: "Şayet onların malını kendi malıma katmak isteseydim yapardım." dedi."

١٠٦ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فِي تَسْمِيَةِ مَنْ هَاجَرَ إِلَى أَرْضِ الْحَبَشَةِ فَأَقَامَ بِهَا حَتَّى قَدِمَ بَعْدَ بَدْرٍ: شُرَحبِيلُ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنُ حَسَنَةَ وَهِيَ أُمُّهُ.

106- Taberani'nin İbn Şihab (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre:

"Habeşistan'a hicret edip, Bedir Savaşı sonrasına kadar orada ikamet edenler arasında Şurahbil bin Abdullah bin Hasene de bulunmaktadır. Hasene onun annesidir."

١٠٧ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَنْطَلِقَ مَعَ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى النَّجَاشِيِّ، فَبَلَغَ ذٰلِكَ قُرَيْشًا فَبَعَثُوا عَمْرَو بْنَ الْعَاصِ وَعُمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ وَجَمَعَا لِلنَّجَاشِيِّ هَدِيَّةً، وَقَدِمَا عَلَى النَّجَاشِيِّ فَأَتَيَاهُ بِالْهَدِيَّةِ فَقَبِلَهَا وَسَجَدَا لَهُ، ثُمَّ قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: إِنَّ نَاسًا مِنْ أَرْضِنَا رَغِبُوا عَنْ دِينِنَا وَهُمْ فِي أَرْضِكَ، فَقَالَ لَهُمُ النَّجَاشِيُّ: فِي أَرْضِي؟ قَالُوا: نَعَمْ، فَبَعَثَ إِلَيْنَا، فَقَالَ لَنَا جَعْفَرُ: لَايَتَكَلَّمُ مِنْكُمْ أَحَدٌ أَنَا خَطِيبُكُمُ الْيَوْمَ، فَانْتَهَيْنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ وَهُوَ جَالِسٌ فِي مَجْلِسِ وَعَمْرُو بْنُ الْعَاصِ عَنْ يَمِينِهِ وَعُمَارَةُ عَنْ يَسَارِهِ، وَالْقِسِّيسُونَ وَالرُّهْبَانُ جُلُوسٌ سَمَاطَيْنِ وَقَدْ قَالَ لَهُ عَمْرُو وَعُمَارَةُ إِنَّهُمْ لَايَسْجُدُونَ لَكَ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا بَدَرَنَا مَنْ عِنْدَهُ مِنَ الْقِسِّيسِينَ وَالرُّهْبَانِ: اُسْجُدُوا لِلْمَلِكِ.

106- Haysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/31) şöyle der: Bu hadisi Tabereni rivayet etmiş olup, ricali sahihtir."

فَقَالَ جَعْفَرُ: إِنَّا لاَنَسْجُدُ إِلاَّ لِلَّهِ، قَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ إِلَيْنَا رَسُولاً وَهُوَ الرَّسُولُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ مِنْ بَعْدِهِ إِسْمُهُ أَحْمَدُ، فَأَمَرَنَا أَنْ نَعْبُدَاللَّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَأَمَرَنَا أَنْ نُقِيمَ الصَّلاَةَ وَأَنْ نُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَأَمَرَنَا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ، فَأَعْجَبَ النَّجَاشِيَّ قَوْلُهُ، فَلَمَّا رَأَى ذٰلِكَ عَمْرُو قَالَ: أَصْلَحَ اللَّهُ الْمَلِكَ إِنَّهُمْ يُخَالِفُونَكَ فِي ابْنِ مَرْيَمَ، فَقَالَ النَّجَاشِيُّ: مَا يَقُولُ صَاحِبُكُمْ فِي ابْنِ مَرْيَمَ؟ قَالَ: يَقُولُ فِيهِ قَوْلُ اللَّهِ هُوَ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَخْرَجَهُ مِنَ الْعَذْرَاءِ الْبَتُولِ الَّتِي لَمْ يَقْرَبْهَا بَشَرٌ وَلَمْ يَفْتَرِضْهَا وَلَدٌ. فَتَنَاوَلَ النَّجَاشِيُّ عُودًا مِنَ الأَرْضِ فَرَفَعَهُ فَقَالَ: يَامَعْشَرَ الْقِسِّيسِينَ وَالرُّهْبَانِ مَايَزِيدُ هٰؤُلاَءِ عَلَى مَايَقُولُونَ فِي ابْنِ مَرْيَمَ مَايَزِنُ هٰذِهِ، مَرْحَبًا بِكُمْ وَبِمَنْ جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِهِ أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّهُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى وَلَوْلاَ مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمُلْكِ لأَتَيْتُهُ حَتَّى أُقَبِّلَ نَعْلَيْهِ، أَمْكُثُوا فِي أَرْضِي مَا شِئْتُمْ، وَأَمَرَ لَنَا بِطَعَامٍ وَكِسْوَةٍ، وَقَالَ: رُدُّوا عَلَى هٰذَيْنِ هَدِيَّتَهُمَا.

وَكَانَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ رَجُلاً قَصِيرًا وَكَانَ عُمَارَةُ رَجُلاً جَمِيلاً وَكَانَا أَقْبَلاَ إِلَى النَّجَاشِيِّ فَشَرِبُوا يَعْنِي خَمْرًا وَمَعَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ امْرَأَتُهُ، فَلَمَّا شَرِبُوا مِنَ الْخَمْرِ قَالَ عُمَارَةُ لِعَمْرٍو: مُرْ امْرَأَتَكَ فَلْتُقَبِّلْنِي. فَقَالَ لَهُ عَمْرٌو: أَلاَ تَسْتَحِي؟ فَأَخَذَ عُمَارَةُ عَمْرًا فَرَمَى بِهِ فِي الْبَحْرِ فَجَعَلَ عَمْرٌو يُنَاشِدُ عُمَارَةَ حَتَّى أَدْخَلَهُ السَّفِينَةَ، فَحَقَدَ عَمْرٌو عَلَى ذٰلِكَ، فَقَالَ عَمْرٌو لِلنَّجَاشِيِّ: إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ خَلَفَكَ عُمَارَةُ فِي أَهْلِكَ. فَدَعَا النَّجَاشِيُّ عُمَارَةَ. فَنَفَخَ فِي إِحْلِيلِهِ فَطَارَ مَعَ الْوَحْشِ.

107- Taberani, Ebu Musa (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.), Cafer bin ebi Talib ile birlikte Necaşi'nin yanına gitmemizi emretti. Bunu haber alan Kureyşliler, Amr bin el-As ve Umare bin Velid'i topladıkları hediyelerle birlikte Necaşi'ye gönderdiler. Necaşi'nin yanına vardıklarında hediyeleri takdim ettiler. Necaşi hediyeleri kabul etti. Sonra önünde secdeye kapandılar. Daha sonra Amr bin el-As şöyle dedi: "Yurdumuzda bazı

107- Haysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/30) şöyle der: Hadisi Taberani rivayet etmiş olup, ricâli sahihtir.

kimseler dinimizi terkettiler. Onlar şimdi senin topraklarındalar." Necaşi: "Benim topraklarımda mı?" dedi. Onlar, "Evet" deyince, Necaşi elçisini gönderdi. Cafer: "Sizden kimse bize cevap vermesin, ben bugün sizin sözcünüzüm." dedi. Daha sonra Necaşi'nin yanına gittik. Tahtında oturuyordu. Sağında Amr bin el-As, solunda Umare vardı. Rahip ve keşişler de gruplar halinde oturuyorlardı. Amr ve Umare, Necaşi'ye, onların (müslümanların) kendisine secde etmeyeceklerini söylemişlerdi. Yanına vardığımızda oradaki keşiş ve rahipler "Krala secde edin" diye seslendiler.

Cafer: "Biz Allah'tan başkasına secde etmeyiz." dedi. Necaşi: "Bunun sebebi nedir?" diye sordu. Cafer: "Allah bize bir peygamber gönderdi. O, İsa (a.s.)'nın kendisinden sonra geleceğini bildirdiği Ahmed adlı Resuldür. Allah'a ibadet etmemizi, O'na ortak koşmamamızı emreden odur. Namaz kılmamızı, zekat vermemizi ve iyilik yapmamızı emretti. Bizi kötülüklerden alıkoydu." Bu sözler Necaşi'nin hoşuna gitti. Amr bu durumu farkedince: "Ey Kral Allah iyiliğinizi versin. Onlar sana Meryem'in oğlu hususunda karşı çıkıyorlar" dedi.

Necaşi: "Peygamberiniz, Meryem'in oğlu hakkında ne diyor?" diye sordu.

Cafer: "Hz. İsa hakkında Allah'ın kelamına muvafık şeyler söylüyor. O'nun Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğunu bildiriyor. O'nu saf ve iffetli Betül'ün dünyaya getirdiğini, Meryem'e hiçbir insanın dokunmadığını, İsa (a.s.)'dan önce de çocuk sahibi olmadığını anlatıyor." Necaşi yerden bir çöp aldı ve onu kaldırarak: "Ey keşişler ve rahipler topluluğu! Sizin Meryem oğlu İsa hakkında söylediklerinizle, onların söyledikleri arasında bu küçük ağaç parçasının ağırlığı kadar bile fark yok." dedi ve sonra sözlerini şöyle sürdürdü: "Size ve yanından geldiğiniz kimseye selam olsun! Şehadet ederim ki O, Allah'ın Resulüdür. Doğrusu İsa (a.s.)'nın müjdelediği peygamber de odur. Şayet buradaki krallık durumum olmasaydı, onun yanına gidip çarıklarını öperdim. Topraklarımda istediğiniz kadar kalın." Daha sonra bize yiyecek ve giyecek verilmesini emretti. Sonra şöyle buyurdu: "Şu ikisinin hediyelerini de geri verin."

Amr bin el-As kısa boylu, Umare ise yakışıklı biriydi. Necaşi'nin yanına vardıklarında içki içmişlerdi. Amr bin el-As'ın yanında karısı da bulunuyordu. Bir miktar şarap içince Umare, Amr'a: "Karına emret de beni öpsün." dedi. Amr "Utanmıyor musun?" deyince Umare, Amr'ı tutup denize fırlattı. Amr, Umare'ye yalvarınca Umare onu sudan çıkarıp gemiye bindirdi. Amr bu duruma çok öfkelenmiş, Umare'ye kinlenmişti. Bu yüzden Necaşi'ye: "Senin evinden çıktığında Umare ailene göz koyar." dedi. Necaşi, Umare'yi çağırtı ve sidik borusuna körükle hava verdi. Umare delirdi ve daha sonra hayvanlarla yaşamaya başladı."

١٠٨ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ابْنَةِ اُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ:
لَمَّا نَزَلْنَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ جَاوَرْنَا بِهَا خَيْرَ جَارٍ النَّجَاشِيَّ أَمِنَّا عَلَىٰ دِينِنَا وَعَبَدْنَا اللَّهَ،

لاَنُؤْذَىٰ وَلاَ نَسْمَعُ شَيْئًا نَكْرَهُهُ، فَلَمَّا بَلَغَ ذٰلِكَ قُرَيْشًا ائْتَمَرُوا انْ يَبْعَثُوا اِلَى النَّجَاشِيِّ فِينَا رَجُلَيْنِ جَلَدَيْنِ، وَاَنْ يُهْدُوا لِلنَّجَاشِيِّ هَدَايَا مِمَّا يُسْتَطْرَفُ مِنْ مَتَاعِ مَكَّةَ، وَكَانَ اَعْجَبُ مَا يَاْتِيهِ مِنْهَا الْاُدْمُ فَجَمَعُوا لَهُ اُدْمًا كَثِيرًا، وَلَمْ يَتْرُكُوا مِنْ بَطَارِقَتِهِ بَطْرِيقًا اِلاَّ اَهْدُوا لَهُ هَدِيَّةً، ثُمَّ بَعَثُوا بِذٰلِكَ مَعَ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيِّ وَعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ بْنِ وَائِلِ السَّهْمِيِّ وَاَمَرُوهُمَا اَمْرَهُمْ، وَقَالُوا لَهُمَا: اِدْفَعُوا اِلَى كُلِّ بَطْرِيقٍ هَدِيَّتَهُ قَبْلَ اَنْ تُكَلِّمُوا النَّجَاشِيَّ فِيهِمْ، ثُمَّ قَدِّمُوا لِلنَّجَاشِيِّ هَدَايَاهُ، ثُمَّ سَلُوهُ اَنْ يُسَلِّمَهُمْ اِلَيْكُمْ قَبْلَ اَنْ يُكَلِّمَهُمْ.

قَالَتْ: فَخَرَجَا فَقَدِمَا عَلَى النَّجَاشِيِّ، وَنَحْنُ عِنْدَهُ بِخَيْرِ دَارٍ، وَعِنْدَ خَيْرِ جَارٍ، فَلَمْ يَبْقَ مِنْ بَطَارِقَتِهِ بَطْرِيقٌ اِلاَّ دَفَعَا اِلَيْهِ هَدِيَّتَهُ قَبْلَ اَنْ يُكَلِّمَا النَّجَاشِيَّ، ثُمَّ قَالاَ لِكُلِّ بَطْرِيقٍ مِنْهُمْ: اِنَّهُ قَدْ صَبَا بَلَدِ الْمَلِكِ مِنَّا غِلْمَانٌ سُفَهَاءُ، فَارَقُوا دِينَ قَوْمِهِمْ وَلَمْ يَدْخُلُوا فِي دِينِكُمْ، وَجَاؤُا بِدِينٍ مُبْتَدَعٍ لاَنَعْرِفُهُ نَحْنُ وَلاَ اَنْتُمْ، وَقَدْ بَعَثَنَا اِلَى الْمَلِكِ فِيهِمْ اَشْرَافُ قَوْمِهِمْ لِتَرُدَّهُمْ اِلَيْهِمْ، فَاِذَا كَلَّمْنَا الْمَلِكَ فِيهِمْ فَتُشِيرُوا عَلَيْهِ بِاَنْ يُسَلِّمَهُمْ اِلَيْنَا وَلاَ يُكَلِّمَهُمْ، فَاِنَّ قَوْمَهُمْ اَعْلَى بِهِمْ عَيْنًا وَاَعْلَمَ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا لَهُمَا: نَعَمْ. ثُمَّ قَرَّبَا هَدَايَاهُمْ اِلَى النَّجَاشِيِّ فَقَبِلَهَا مِنْهُمَا، ثُمَّ كَلَّمَاهُ فَقَالاَ لَهُ: اَيُّهَا الْمَلِكُ قَدْ صَبَا اِلَى بَلَدِكَ مِنَّا غِلْمَانٌ سُفَهَاءُ، فَارَقُوا دِينَ قَوْمِهِمْ وَلَمْ يَدْخُلُوا فِي دِينِكَ، وَجَاؤُا بِدِينٍ مُبْتَدَعٍ لاَنَعْرِفُهُ نَحْنُ وَلاَ اَنْتَ، وَقَدْ بَعَثَنَا اِلَيْكَ فِيهِمْ اَشْرَافُ قَوْمِهِمْ مِنْ اٰبَائِهِمْ وَاَعْمَامِهِمْ وَعَشَائِرِهِمْ لِتَرُدَّهُمْ اِلَيْهِمْ، فَهُمْ اَعْلَى بِهِمْ عَيْنًا وَاَعْلَمُ بِهِمْ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ وَعَاتَبُوهُمْ فِيهِ. قَالَتْ: وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ اَبْغَضَ اِلَى عَبْدِاللّٰهِ بْنِ اَبِي رَبِيعَةَ وَعَمْرِو بْنِ الْعَاصِ مِنْ اَنْ يَسْمَعَ النَّجَاشِيُّ كَلاَمَهُمْ، فَقَالَتْ بَطَارِقَتُهُ حَوْلَهُ: صَدَقُوا اَيُّهَا الْمَلِكُ، قَوْمُهُمْ اَعْلَى بِهِمْ عَيْنًا وَاَعْلَمُ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ، فَاَسْلِمْهُمْ اِلَيْهِمَا فَلْيَرُدَّاهُمْ اِلَى بِلاَدِهِمْ وَقَوْمِهِمْ.

فَغَضِبَ النَّجَاشِيُّ ثُمَّ قَالَ: لاَهَا اللّٰهِ اَيْمُ اللّٰهِ، اِذًا لاَاُسْلِمُهُمْ اِلَيْهِمَا، وَلاَ اَكَادُ قَوْمًا

جَاوَرُونِي وَنَزَلُوا بِلاَدِي وَاخْتَارُونِي عَلَى مَنْ سِوَايَ، حَتَّى اَدْعُوهُمْ فَاَسْاَلُهُمْ مَايَقُولُ هٰذَا فِي اَمْرِهِمْ، فَاِنْ كَانُوا كَمَا يَقُولاَنِ اَسْلَمْتُهُمْ اِلَيْهِمَا وَرَدَدْتُهُمْ اِلَى قَوْمِهِمْ، وَاِنْ كَانُوا عَلَى غَيْرِ ذٰلِكَ مَنَعْتُهُمْ مِنْهُمَا وَاَحْسَنْتُ جَوَارَهُمْ مَاجَاوَرُونِي.

قَالَ: ثُمَّ اَرْسَلَ اِلَى اَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَدَعَاهُمْ فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُ اجْتَمَعُوا، ثُمَّ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَاتَقُولُونَ لِلرَّجُلِ اِذَا جِئْتُمُوهُ، قَالُوا: نَقُولُ وَاللّٰهِ مَا عَلِمْنَا وَمَا اَمَرَنَا بِهِ نَبِيُّنَا ﷺ كَائِنٌ فِي ذٰلِكَ مَا هُوَ كَائِنٌ، فَلَمَّا جَاؤُهُ وَقَدْ دَعَا النَّجَاشِيُّ اَسَاقِفَتَهُ فَنَشَرُوا مَصَاحِفَهُمْ حَوْلَهُ، سَاَلَهُمْ فَقَالَ: مَا هٰذَا الدِّينُ الَّذِي قَدْ فَارَقْتُمْ فِيهِ قَوْمَكُمْ، وَلَمْ تَدْخُلُوا فِي دِينِي، وَلا فِي دِينِ اَحَدٍ مِنْ هٰذِهِ الْاُمَّةِ؟

قَالَتْ: فَكَانَ الَّذِي كَلَّمَهُ جَعْفَرُ بْنُ اَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: اَيُّهَا الْمَلِكُ كُنَّا قَوْمًا اَهْلَ جَاهِلِيَّةٍ، نَعْبُدُ الْاَصْنَامَ وَنَاْكُلُ الْمَيْتَةَ وَنَاْتِي الْفَوَاحِشَ وَنَقْطَعُ الْاَرْحَامَ وَنُسِيءُ الْجِوَارَ وَيَاْكُلُ الْقَوِيُّ مِنَّا الضَّعِيفَ، فَكُنَّا عَلَى ذٰلِكَ حَتَّى بَعَثَ اللّٰهُ اِلَيْنَا رَسُولاً مِنَّا نَعْرِفُ نَسَبَهُ وَصِدْقَهُ وَاَمَانَتَهُ وَعَفَافَهُ، فَدَعَانَا اِلَى اللّٰهِ لِنُوَحِّدَهُ وَنَعْبُدَهُ وَنَخْلَعَ مَا كُنَّا نَعْبُدُ نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا مِنْ دُونِهِ مِنَ الْحِجَارَةِ وَالْاَوْثَانِ، وَاَمَرَنَا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَاَدَاءِ الْاَمَانَةِ وَصِلَةِ الرَّحِمِ وَحُسْنِ الْجِوَارِ وَالْكَفِّ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالدِّمَاءِ، وَنَهَانَا عَنِ الْفَوَاحِشِ وَشَهَادَةِ الزُّورِ وَاَكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ وَقَذْفِ الْمُحْصَنَةِ، وَاَمَرَنَا اَنْ نَعْبُدَاللّٰهَ وَحْدَهُ لاَنُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَاَمَرَنَا بِالصَّلاَةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّيَامِ. قَالَ: فَعَدَّدَ عَلَيْهِ اُمُورَ الْاِسْلاَمِ، فَصَدَّقْنَاهُ وَاٰمَنَّا بِهِ وَاتَّبَعْنَاهُ عَلَى مَاجَاءَنَا بِهِ فَعَبَدْنَا اللّٰهَ وَحْدَهُ فَلَمْ نُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا، وَحَرَّمْنَا مَا حُرِّمَ عَلَيْنَا وَاَحْلَلْنَا مَا اُحِلَّ لَنَا، فَعَدَا عَلَيْنَا قَوْمُنَا فَعَذَّبُونَا وَفَتَنُونَا عَنْ دِينِنَا، لِيَرُدُّونَا اِلَى عِبَادَةِ الْاَوْثَانِ مِنْ عِبَادَةِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَاَنْ نَسْتَحِلَّ مَا كُنَّا نَسْتَحِلُّ مِنَ الْخَبَائِثِ، فَلَمَّا قَهَرُونَا وَظَلَمُونَا وَشَقُّوا عَلَيْنَا وَحَالُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ دِينِنَا، خَرَجْنَا اِلَى بَلَدِكَ وَاخْتَرْنَاكَ عَلَى مَنْ سِوَاكَ وَرَغِبْنَا فِي جِوَارِكَ وَرَجَوْنَا اَنْ لاَنُظْلَمَ عِنْدَكَ اَيُّهَا الْمَلِكُ.

قَالَتْ: فَقَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: هَلْ مَعَكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ عَنِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَتْ: فَقَالَ

لَهُ جَعْفَرُ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: فَاقْرَأْهُ: فَقَرَأَ عَلَيْهِ صَدْرًا مِنْ ﴿كهيعص﴾ قَالَتْ: فَبَكَىٰ وَاللَّهِ النَّجَاشِيُّ حَتَّى اخْضَلَ لِحْيَتَهُ وَبَكَتْ اَسَاقِفَتُهُ حَتَّى اخْضَلُوا مَصَاحِفَهُمْ حِينَ سَمِعُوا مَا تَلاَ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ النَّجَاشِيُّ: إِنَّ هٰذَا وَاللَّهِ وَالَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى لَيَخْرُجُ مِنْ مِشْكَاةٍ وَاحِدَةٍ اِنْطَلِقَا فَوَاللَّهِ لاَ اُسْلِمُهُمْ اِلَيْكُمَا اَبَدًا وَلاَ اَكَادُ.

قَالَتْ اُمُّ سَلَمَةَ: فَلَمَّا خَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: وَاللَّهِ لاُنَبِّئَنَّهُمْ غَدًا اَعِيبُهُمْ عِنْدَهُمْ ثُمَّ أَسْتَأْصِلُ بِهِ خَضْرَاءَهُمْ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُاللَّهِ بْنُ أَبِي رَبِيعَةَ وَكَانَ اَتْقَى الرَّجُلَيْنِ فِينَا: لاَ تَفْعَلْ فَإِنَّ لَهُمْ اَرْحَامًا وَإِنْ كَانُوا خَالَفُونَا، قَالَ: وَاللَّهِ لاُخْبِرَنَّهُ اَنَّهُمْ يَزْعُمُونَ اَنَّ عِيسَىٰ بْنَ مَرْيَمَ — عَلَيْهِ السَّلاَمُ — عَبْدٌ.

قَالَتْ: ثُمَّ غَدَا عَلَيْهِ الْغَدُ فَقَالَ لَهُ: اَيُّهَا الْمَلِكُ اِنَّهُمْ يَقُولُونَ فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ قَوْلاً عَظِيمًا، فَأَرْسِلْ اِلَيْهِمْ فَسْأَلْهُمْ عَمَّا يَقُولُونَ فِيهِ. قَالَتْ: فَأَرْسَلَ اِلَيْهِمْ يَسْأَلُهُمْ عَنْهُ: قَالَتْ: وَلَمْ يَنْزِلْ بِنَا مِثْلُهَا وَاجْتَمَعَ الْقَوْمُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مَاتَقُولُونَ فِي عِيسَىٰ اِذَا سَاَلَكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَقُولُ وَاللَّهِ فِيهِ مَاقَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى وَمَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّنَا كَائِنًا فِي ذٰلِكَ مَا هُوَ كَائِنٌ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالَ لَهُمْ مَاتَقُولُونَ فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ؟ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: نَقُولُ فِيهِ الَّذِي جَاءَ بِهِ نَبِيُّنَا هُوَ عَبْدُاللَّهِ وَرَسُولُهُ وَرُوحُهُ وَكَلِمَتُهُ اَلْقَاهَا اِلَى مَرْيَمَ الْعَذْرَاءَ الْبَتُولِ، قَالَ: فَضَرَبَ النَّجَاشِيُّ يَدَهُ اِلَى الاَرْضِ فَاَخَذَ عُودًا ثُمَّ قَالَ: مَا عَدَا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ مَاقُلْتَ هٰذَا الْعُودَ، فَتَنَاخَرَتْ بَطَارِقَتُهُ حَوْلَهُ حِينَ قَالَ مَا قَالَ.

فَقَالَ: وَاِنْ نَخَرْتُمْ وَاللَّهِ، اِذْهَبُوا فَاَنْتُمْ سُيُومٌ بِأَرْضِي — وَالسُّيُومُ الاٰمِنُونَ — مَنْ سَبَّكُمْ غَرِمَ، ثُمَّ مَنْ سَبَّكُمْ غَرِمَ، فَمَا اُحِبُّ اَنَّ لِي دَبْرًا ذَهَبًا وَاَنِّي اٰذَيْتُ رَجُلاً مِنْكُمْ (وَالدَّبْرُ بِلِسَانِ الْحَبَشَةِ: الْجَعْلُ)، رُدُّوا عَلَيْهِمَا هَدَايَاهُمَا فَلاَ حَاجَةَ لِي بِهَا، فَوَاللَّهِ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنِّي الرَّشْوَةَ حِينَ رَدَّ عَلَيَّ مُلْكِي فَاٰخُذَ الرَّشْوَةَ فِيهِ، وَمَا اَطَاعَ النَّاسَ فِيَّ فَأُطِيعُهُمْ فِيهِ. قَالَتْ: فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ مَقْبُوحِينَ مَرْدُودًا عَلَيْهِمَا مَا جَاءَ بِهِ وَاَقَمْنَا عِنْدَهُ

بِخَيْرِ دَارٍ مَعَ خَيْرِ جَارٍ فَوَاللَّهِ إِنَّا عَلَى ذٰلِكَ إِذْ نَزَلَ بِهِ مَنْ يُنَازِعُهُ فِي مُلْكِهِ.
قَالَتْ: فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْنَا حُزْنًا قَطُّ كَانَ أَشَدَّ مِنْ حُزْنٍ حَزَنَّاهُ عِنْدَ ذٰلِكَ تَخَوُّفًا أَنْ يَظْهَرَ ذٰلِكَ عَلَى النَّجَاشِيِّ فَيَأْتِيَ رَجُلٌ لَا يَعْرِفُ مِنْ حَقِّنَا مَا كَانَ النَّجَاشِيُّ يَعْرِفُهُ مِنْهُ.
وَقَالَتْ: وَسَارَ النَّجَاشِيُّ وَبَيْنَهُمَا عَرْضُ النِّيلِ. قَالَتْ: فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: مَنْ رَجُلٌ يَخْرُجُ حَتَّى يَحْضُرَ الْقَوْمَ ثُمَّ يَأْتِينَا بِالْخَبَرِ. قَالَتْ: فَقَالَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ: أَنَا. قُلْتُ: وَكَانَ مِنْ أَحْدَثِ الْقَوْمِ سِنًّا، قَالَتْ: فَنَفَخُوا لَهُ قِرْبَةً فَجَعَلُوهَا فِي صَدْرِهِ ثُمَّ سَبَّحَ عَلَيْهَا حَتَّى خَرَجَ إِلَى نَاحِيَةِ النِّيلِ الَّتِي بِهَا مُلْتَقَى الْقَوْمِ ثُمَّ انْطَلَقَ حَتَّى حَضَرَهُمْ، قَالَتْ: وَدَعَوْنَا اللَّهَ النَّجَاشِيَّ بِالظُّهُورِ عَلَى عَدُوِّهِ وَالتَّمْكِينِ لَهُ فِي بِلَادِهِ، وَاسْتَوْسَقَ عَلَيْهِ أَمْرُ الْحَبَشَةِ فَكُنَّا عِنْدَهُ فِي خَيْرِ مَنْزِلٍ حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ بِمَكَّةَ.

108- **İmam Ahmed.** Ümeyye bin el-Muğîre (r.a.)'nin kızı, Hz. Peygamber (a.s.)'in hanımı Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir:

"Habeşistan'a vardığımızda orada hayırlı birinin komşusu olduk. O, Necaşi'ydi. Dinimiz hususunda güvenlik içindeydik. Allah'a kulluk ediyorduk. Orada herhangi bir eziyete uğramıyor, bizi rahatsız edecek bir şey işitmiyorduk. Kureyşliler bu durumu haber alınca bizim meselemizi konuşmak üzere Necaşi'ye sert yapılı iki adamlarını yollamışlardı. Onlar Necaşi'ye Mekke'nin en değerli mallarından hediyeler getirmişlerdi. Garip olan bir şey vardı ki o da Necaşi'ye bu hediyelerinin yanında pek çok yiyecek de göndermiş olmalarıydı. Necaşi'nin rahiplerinden hediye vermedik tek bir rahip bile bırakmamışlardı. Bu hediyeleri Abdullah bin Rebia el-Mahzûmî ve Amr bin el-As bin Vail es-Sehmî ile göndermişler, gitmeden önce onlara şöyle tenbihte bulunmuşlardı: "Necaşi'yle müslümanlar hakkında konuşmadan önce Necaşi'nin rahiplerinden her birine hediyesini takdim edin. Daha sonra Necaşi'ye hediyelerini takdim edin. Bundan sonra Necaşi'den kendileriyle konuşmadan müslümanları teslim etmesini isteyin."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"O iki adam çıkıp Necaşi'nin yanına geldiler. Biz Necaşi'nin yanında hayırlı bir yurtta, hayırlı bir komşunun yanında yaşıyorduk. Necaşi'yle konuşmadan önce rahiplerinden her birine hediyelerini verdiler. Daha sonra rahiplerine, kral Necaşi'nin ülkesine gelen kişilerin, kavimlerinin dinlerini terketmiş, akılsız

---

108- İmam Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir. (1/2017, el-Haysemî ise Mecma' ez-Zevaid'de şöyle der (6/27): Hadisi İmam Ahmed rivayet etmiş olup, ricali sahihtir."

adamlar olduğunu ileri sürerek: "Onlar sizin dininize de girmediler. Ne sizin ne de bizim bilmediğimiz bir din uydurmuşlar." dediler ve sözlerini şöyle sürdürdüler: " Bizi onların kavimlerinin ileri gelenleri Kral'a gönderdi ki, onları bize iade etsin. Biz Kral'la konuştuğumuzda, ona müslümanlarla konuşmadan bize onları iade etmesini söyleyin. Kureyş'in gözü onların üzerinde ve onları ne yüzden ayıplayıp muaheze ettiklerini çok iyi biliyorlar." Rahipler onlara: "İstediğinizi yerine getireceğiz." dediler. Daha sonra hediyelerini Necaşi'ye takdim ettiler. O da kendisine sunulan hediyeleri kabul etti. Daha sonra Necaşi'ye: "Ey Kral! Ülkene bizden bazı ahmak adamlar geldi. Onlar kavimlerinin dinini terkettikleri gibi senin dinine de girmediler. Ne senin ne de bizim bilmediğimiz uydurdukları yeni bir dini savunuyorlar. Bizi sana, onların babaları, amcaları ve yakın akrabaları olan kavimlerinin ileri gelenleri gönderdi. Onları iade etmeni istiyorlar. Gözleri bu kimseler üzerindedir. Onları ne yüzden ayıpladıklarını ve muaheze ettiklerini de gayet iyi bilmektedirler."

Ümmü Seleme diyor ki:

"Abdullah bin Rebia ve Amr bin el-As, Necaşi'nin müslümanları konuşturup dinlemesinden endişe ediyorlar ve bunu istemiyorlardı. Etrafındaki rahipler: "Ey Kral! Onlara inan, kavimlerinin gözü onlar üzerinde ve ne yüzden onları muaheze ettiklerini de çok iyi biliyorlar. Onları bu iki adama teslim et ki kavimlerine iade etsinler." dediler.

Necaşi bu sözlere kızarak şöyle dedi:

"Allah'a yemin olsun ki hayır! Onları, o iki adama bu şekilde teslim etmeyeceğim. Bana sığınmak isteyen, ülkeme konuk olan, sığınılacak yer olarak başkasını değil de beni seçen bu insanları çağırıp durumları hakkında kendilerine soru sormadan onları teslim etmem. Eğer bu iki adamın dedikleri doğru ise onları kavmine iade ederim. Eğer söyledikleri doğru değilse, o iki adamı onlara yaklaştırmam. Benim yanımda kalmak istedikleri sürece onlara iyi muamelede bulunurum.

Daha sonra Necaşi, Resulullah (a.s.)'ın ashabını bir elçi göndererek yanına çağırdı. Elçiyi görünce toplandılar. Onlara: "Yanına gittiğinizde o adama ne söyleyeceksiniz?" dediklerinde; "Peygamberimiz (a.s.) bize ne öğretti ve neleri yapmamızı emrettiyse onları söyleyeceğiz. Sözlerimizden dolayı ne olacaksa olsun" dediler. Necaşi'nin yanına vardıklarında, yanında rahipleri vardı ve her biri İncil'ini açmış bekliyordu. Necaşi: "Size kavminizin dinini terkettiren bu din nasıl bir dindir ki, ne benim dinime ne de bu millete mensup herhangi birinin dinine tabi olmadınız?" diye sordu.

Ümmü Seleme: *"Sözcü Cafer bin Talib'di. Şöyle dedi:*

"Ey Kral! Biz cahiliyyet döneminde putlara tapan, ölü hayvanın etini yiyen, fuhuş yapan, akrabalarıyla ilişkisini kesen, komşuya kötü davranan bir toplu-

luktuk. İçimizdeki güçlüler zayıfları ezerdi. Allah bize bir Resul gönderene kadar bu durumda kaldık. O peygamberin nesebini, doğruluğunu, emin oluşunu ve iffetini bilmekteydik. Bizi Allah'ı bir bilmeye, taş ve putlar gibi babalarımızı tapar bulduğumuz şeyleri terketmeye davet etti. Doğru söylemeyi, emaneti yerine getirmeyi, sıla-i rahimi, komşuya iyi davranmayı, haramdan ve kan davasından kaçınmayı emretti. Fuhşu, yalancı şahitliği, yetim malı yemeyi, iffetli kadınlara iftirada bulunmayı yasakladı. Yalnız Allah'a ibadet etmemizi, O'na ortak koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekat vermemizi, oruç tutmamızı emretti."

Cafer, Necaşi'ye İslam'ın bütün emirlerini saydı. Sonra şöyle devam etti:

"O'na inandık, tasdik ettik. Allah katından getirdiği şeylere ittiba ettik. Yalnız Allah'a ibadet ettik ve O'na ortak koşmadık. Bize helal kılınanı helal bildik, bize haram kılınan şeylerden de kaçındık. Bütün bunlardan dolayı kavmimiz bize düşman oldu ve dinimiz sebebiyle bize eziyet ettiler. Bizi Allah'a ibadetten men edip yeniden, puta tapıcılığa döndürmeye çalıştılar. Daha önce işlemiş olduğumuz pislikleri yeniden işlemeye çağırdılar. Üzerimizdeki baskıları iyice yoğunlaşıp yaptıkları zulümlerle dinimize engel olmaya başladıklarında, senin ülkene geldik. Başkalarına değil, sana sığınmayı tercih ettik. Ey Kral, senin yanında zulme uğramayacağımızı umit ediyoruz." dedi.

Necaşi: "Yanında peygamberinizin, Allah katından getirmiş olduğu bir şey var mı?" diye sordu. Cafer: "Evet" dedi. Necaşi: "Onu bana oku" deyince Cafer; "Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sâd"ın başından bir bölüm okudu. Necaşi sakalları ıslanıncaya kadar ağladı. Rahipler de kendilerine okunanı dinlerken ağladılar ve önlerindeki İncil'leri ıslandı. Daha sonra Necaşi şöyle buyurdu: "Bu şüphesiz Musa'nın getirdiğiyle aynı nurdan ışığını alıyor. (Amr ve Abdullah'a hitaben) Buradan defolun! Allah'a yemin olsun ki onları size ebeddiyen teslim etmem."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Necaşi'nin yanından çıktıklarında Amr bin el-As: "Vallahi, yarın onların (karşı tarafı kızdıracak) kusurlarını söyleyeyim de köklerini kazısınlar." dedi. Amr bin el-As'dan daha merhametli olan Abdullah bin Rebia: "Sakın böyle yapma. Onların akrabaları bunu yaptığını duyarlarsa, bize düşman olurlar." dedi. Amr bin el-As: "Allah'a yemin olsun ki, Necaşi'ye onların Meryem oğlu İsa'nın kul olduğunu söylediklerini bildireceğim." dedi.

Ertesi gün Amr, Necaşi'ye: "Ey Kral, onlar, Meryem oğlu İsa hakkında yakışıksız bir söz söylüyorlar. Onlara bir elçi gönder de ne demek istediklerini öğren." dedi. Necaşi de bu konuyu öğrenmek üzere onlara bir elçisini gönderdi."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Böyle birşey başımıza gelmemişti. Herkes toplanmış, birbirlerine: "Şayet

Necaşi soracak olursa İsa (a.s.) hakkında ne diyeceksiniz?" diye soruyordu. Dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki Allah Teala ne söylüyorsa, peygamberimiz (a.s.) bize ne öğretmişse onu söyleyeceğiz. Bu sözümüzden dolayı ne olacaksa olsun."

Müslümanlar yanına geldiklerinde Necaşi: "Meryem oğlu İsa hakkında neler söylüyorsunuz?" diye sordu. Cafer bin Ebi Talib: "O'nun hakkında peygamberimiz (a.s.) ne söylüyorsa biz de onu söylüyoruz. O (İsa a.s.) Allah'ın kulu, Resulu ve Ruh'u olup, kendisini Allah'a adamış, bakire ve iffetli olan Meryem'e ilka ettiği kelimesidir."

Necaşi elini yere indirdi ve oradan bir ağaç parçası aldı ve şöyle dedi: "İsa, senin söylediğinden şu ağaç parçası kadar bile farklı değildir." dedi. Bu sözler üzerine Necaşi'nin etrafındaki rahipler söylenenleri inkar edercesine homurdandılar. Necaşi rahiplere: "Homurdansanız da bu böyledir." dedi. Sonra müslümanlara dönerek: "Gidiniz. Topraklarım içinde güvenlik içindesiniz. Bana bir dağ büyüklüğünde altın verilse bile, sizlerden birine eziyet etmek istemem." Necaşi sözlerine şöyle devam etti: "Şu iki adamın getirdikleri hediyeleri iade edin. Benim o hediyelere ihtiyacım yok. Allah, verdiği mülk dolayısıyla benden rüşvet almadı ki, ben de sizden rüşvet alayım. İnsanları Allah'a itaat ettirdiğim gibi, ben de Allah'a itaat etmeliyim."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Kureyş'in elçileri tahkir edilmiş ve getirdikleri hediyeler iade edilmiş olarak Necaşi'nin yanından çıktılar. Bizler de Necaşi'nin topraklarında güvenlik içinde yaşadık. O bizler için hayırlı bir komşu idi. Bu durum Necaşi'nin elinden yönetimi almak isteyen biri ortaya çıkıncaya kadar devam etti. Allah'a andolsun ki bu yeni durum karşısında çok büyük bir üzüntüye kapıldık. Bu adamın Necaşi'ye galip gelip Necaşi gibi haklarımızı koruyan biri olmamasından endişe ediyorduk.

Necaşi ordusuyla yürüdü. Hasmıyla arasında Nil toprakları vardı. Resulullah'ın ashabı: "Bizden kim oraya gider de haber getirir?" dediler. Zubeyr bin el-Avam: "Ben" dedi. Zubeyr, Habeşistan'a hicret edenler arasında yaşı en küçük olandı. Bir su kırbasını şişirip göğsüne bağladılar. Bununla yüzerek Nil kıyısına kadar çıktı. Necaşi ile hasmı orada karşı karşıya geliyordu. Durumu haber alıp geri döndü."

Ümmü Seleme diyor ki:

"Necaşi'nin hasmına galip gelmesi, topraklarında hükümran olmaya devam etmesi için Allah'a dua ettik. Necaşi, Habeşistan'ın idaresini elinde tutmuştu. Mekke'ye Resulullah (a.s.)'ın yanına dönünceye kadar orada huzur içinde yaşadık."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Bazı kimseler, İslami hareketi, müslüman erkeklerin ve kadınların güvenliğinin sağlanmasını düşünmesini bile, zayıflık alameti olarak görmekte, güvenlik arayışlarını bir kusur olarak kabul etmektedirler. Bu ise insanların ihtiyaçlarını hissedemeyen, Allah'ın kalplerine bu duyguyu nasip etmediği kimselerin düşünce tarzıdır. Elbette İslami davet açısından güvenlik arayışları İslam'ın ruhsat verdiği sınırlar dahilinde olacaktır. Ruhsatları yeri ve zamanında uygulamak daha hayırlıdır. İşte Ammar bin Yasir! İşkence altında küfür lafzını söylemişti. İşte Resulullah (a.s.)'ın ashabı! Güvenliklerini sağlamak için Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Sonuçta iş müslümanların başında bulunan ve onları yönlendiren, emir konumundaki yöneticilerin izin ve takdirine dayanmaktadır.

2- Resulullah (a.s.)'ın ashabı, adaletle hükmedilen, içinde İslam'ın emrettiği ibadetleri rahatça yerine getirebilecekleri, ancak İslam'ın hakim olmadığı bir küfür diyarına hicret etmişlerdi. Bu olay İslami davet ve hareket açısından önümüzde geniş ufuklar açmaktadır. Bugün dünyada müslümanların dini görevlerini rahatça yerine getirebildikleri, kendi vatandaşlarına tanıdıkları hak ve görevleri müslümanlara da tanıyabilen ülkeler bulunmaktadır. Kendi ülkelerinde ezilip, yaşama hakkına sahip olmadıkları dönemlerde böyle ülkelere gidip orada ikamet etmek müslümanlara caizdir. Eğer müslüman, o ülkelerde ailesini İslami bir terbiyeyle eğitme imkanına sahipse bunun bir mahzuru yoktur. Şafii fukahası: *"Müslüman, küfür diyarında İslamın şiarlarını ortaya koyup, yerine getirebiliyorsa, orada kalması evleviyetle caiz olur. Çünkü bu durumda onun evi küfür diyarı içinde bir İslam diyarı olmuştur"* demektedirler. Elbette mesele, olayın yarar ve zararının ölçülüp, bu dengeye göre hareket etmeye, fetva vermeye ehil kişilerin basiretli fetvalarına dayanmaktadır.

3- Habeşistan'a giden muhacirler, o topraklar dahilinde herhangi bir İslami davetle yükümlü kılınmamıştır. Bu durum, hicret etmeye zorunlu kalmış bir müslümana İslami adap bakımından bazı ruhsat kapıları açmaktadır. Böyle bir durumda kalan müslümanlar, hicret ettikleri ülkenin kanunlarını gözönüne alarak, kendilerine müsaade edilen dışında o ülkenin iç işlerine karışmayabilirler. Bu mesele oldukça geniştir. Ruhsat veya azimet arasında bir tercih yapılacaktır. Bu tercihi ise müslümanların emiri tayin eder. Müslümanları idare eden kimseler (emirler) muhacirlerin yapması gereken şeyleri tayin ederek, davaya ihanet edilmemesi, zulmedilmemesi ve ahde vefa gösterilmesi hususlarına önem verirler. Her ne kadar Resulullah (a.s.), Cafer ve ashabını Habeşistan'da davetle yükümlü kılmamışsa da, Cafer (r.a)'in orada bazı kimseleri İslam'a davet ettiği ve onların da icabet ettiğine dair bazı rivayetler bulunmaktadır.

4- Necaşi kıssasını baştan sona kadar gözden geçirdiğimizde, İslami aksiyon bakımından çok önemli bir neticeye varabiliriz. Necaşi, sonunda müslüman olmuş, ancak gayr islami kanunlarla yönetilen bir sistemin başında kalmaya

devam etmiştir. Resulullah (a.s.) da bu durumu kabul etmiş, öldüğü zaman Necaşi'nin gıyabında cenaze namazı kılmıştır. Bu durum şunu gösteriyor ki, bir nizamın küfür nizamı olması sebebiyle, o nizamın içinde yer alan her ferdi küfürle itham etmek mümkün değildir. Kafir bir nizamın başında, Necaşi gibi zahiren ve batınen müslüman olan biri de bulunabilir.

5- Habeşistan'a yapılan ilk hicretten söz açmışken, müşriklerin "necm suresi"ni dinledikleri zaman secde edişlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu vesileyle Garanik hadisesini zikredilim: Aslı olmayan bu bâtıl kıssaya göre, Resulullah (a.s.), necm suresi'ni okurken, şeytan müşriklere Resulullah (a.s.)'ın putlara övgüde bulunduğunu işittirmiştir. Bu olayın aslı yoktur.

6- Hicretin hükmü konusunda Dr. Ramazan el-Butî şöyle demiştir:

"İslam diyarından hicret etmenin hükmü vücub, cevaz ve haram oluş arasında değişir. Müslüman, namaz, oruç, hac ve ezan gibi islami şiarları yerine getirme imkanı bulamazsa hicret etmesi vacib olur. Şayet yaşadığı diyarda dini yüzünden bir takım musibet ve belalara uğrarsa, o takdirde başka bir İslam diyarına hicret etmesi kendisi için caizdir. Hicret dolayısıyla yapılması gerekli olan İslami görevler ihmale uğradığı ve kendisinden başka bu görevleri layıkı vechiyle yüklenecek biri bulunmadığı takdirde ise, o kişinin hicret etmesi haram olur."

7- Habeşistan'a hicretin yorumunu yaparken Dr. el-Butî şöyle der:

"Zaruret halinde müslümanların gayri müslimlerin himayesi altına girmesi caizdir. Himaye eden Necaşi gibi Ehl-i Kitab'tan da olsa (Necaşi o sıralar hıristiyandı. Daha sonra müslüman olmuştur). Habeşistan'dan dönüşte müslümanları himayelerine alan bazı müşrikler gibi, müşriklerden de olsa hüküm değişmez. Resulullah (a.s.)'ın amcası Ebu Talib ve Taif dönüşü Hz. Peygamber (a.s)'i Mekke'de himaye eden Mut'im bin Adiyy bu müşriklere örnek teşkil eder."

8- Merhum Dr. Mustafa Sıbai ise şöyle demektedir:

"İsam davetçilerine düşen, cemaatleri için hayati bir tehlike söz konusu olduğunda, ya da inançları bir takım fitnelerin tehdidi altında olup, itikadları tehlikeye maruz kaldığında, onlar için, batıl ehlinin düşmanlığından koruyacak bir yer hazırlamaktır. Bu durum hak yolun davetçilerinin göstermeleri gereken fedakarlıkla çelişmez. Eğer İslam davetçilerinin sayısı, batıl ehlinin tamamen ortadan kaldırabileceği kadar azsa ve bu şekilde İslami daveti ortadan kaldırabileceklerse, davetçilerin emniyet içinde olacakları bir başka yerde olmaları, davetin sürmesi ve yayılması açısından gereklidir."

9- Mustafa Sıbai der ki:

"Resulullah (a.s.)'ın, ashabına Habeşistan'a iki defa hicret etmelerini emretmesi -dinleri farklı da olsa- dindar insanlar arasındaki bağın, dinsiz ve put-

perestlerle olan ilişkiden daha kuvvetli olduğunu göstermektedir."

10- Yine Mustafa Sıbai şöyle diyor:

"Ehl-i Batıl, Ehl-i Hak önünde kolay kolay teslim olmamaktadır. Hak davayı ortadan kaldırma ve karşı koyma yolunda başvurdukalrı usuller boşa çıktıkça yeni çarelere ve yollara başvurmaktadırlar. Hak nihai galibiyetini elde edip, batıl son nefisini verene kadar, mücadele bu şekilde sürüp gidecektir."

HZ. ÖMER (R.A.) VE HZ. HAMZA (R.A)'NIN MÜSLÜMAN OLUŞLARI

١٠٩ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبِ الْقُرَظِيِّ قَالَ: كَانَ إِسْلاَمُ حَمْزَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ حَمِيَّةً وَكَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْحَرَمِ فَيَصْطَادُ فَإِذَا رَجَعَ مَرَّ بِمَجْلِسِ قُرَيْشٍ، وَكَانُوا يَجْلِسُونَ عِنْدَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ فَيَمُرُّ بِهِمْ فَيَقُولُ: رَمَيْتُ كَذَا وَكَذَا وَصَنَعْتُ كَذَا وَكَذَا ثُمَّ يَنْطَلِقُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَأَقْبَلَ مِنْ رَمْيِهِ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَقِيَتْهُ إِمْرَأَةٌ فَقَالَتْ: يَا أَبَا عُمَارَةَ مَاذَا لَقِيَ ابْنُ أَخِيكَ مِنْ أَبِي جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ؟ شَتَمَهُ وَتَنَاوَلَهُ وَفَعَلَ وَفَعَلَ، فَقَالَ: هَلْ رَآهُ أَحَدٌ؟ قَالَتْ: أَيْ وَاللَّهِ لَقَدْ رَآهُ نَاسٌ، فَأَقْبَلَ حَتَّى انْتَهَىٰ إِلَى ذٰلِكَ الْمَجْلِسِ عِنْدَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ وَأَبُو جَهْلٍ فِيهِمْ فَاتَّكَأَ عَلَى قَوْسِهِ وَقَالَ: رَمَيْتُ كَذَا وَفَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، ثُمَّ جَمَعَ يَدَيْهِ بِالْقَوْسِ فَضَرَبَ بِهَا بَيْنَ أُذُنَيْ أَبِي جَهْلٍ فَدَقَّ سِيَتَهَا، ثُمَّ قَالَ: خُذْهَا بِالْقَوْسِ وَأُخْرَىٰ بِالسَّيْفِ، أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَّهُ جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِاللَّهِ، قَالُوا: يَا أَبَا عُمَارَةَ إِنَّ سَبَّ إِلٰهَنَا، وَإِنْ كُنْتَ أَنْتَ وَأَنْتَ أَفْضَلُ مِنْهُ مَا أَقْرَرْنَاكَ وَذَاكَ، وَمَا كُنْتَ يَا أَبَا عُمَارَةَ فَاحِشًا.

109- Taberani, Muhammed bin Kaab el-Kurazî (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

109- Haysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (9/267) şöyle dedi: "Taberani, mürsel olarak rivayet etmiştir. Hadisin ricali sahihtir."

"Hamza (r.a.)'nın müslüman oluşu bir savunma duygusuyla başlamıştı. Hamza (r.a.), Harem sınırları dışına çıkıp avlanır, dönüşte Kureyş'in oturup sohbet ettikleri yere uğrardı. Kureyşliler Safa ve Merve tepesinin yanında otururlar, Hamza (r.a.) avdan dönüşte onlara uğrar ve "Şöyle ok attım, böyle yaptım" diye avda başından geçenler anlatır, sonra da evine giderdi. Bir gün avdan dönüşte, bir kadınla karşılaştı. Kadın ona: "Ey Eba Umâra! Ebu Cehl bin Hişam, kardeşinin oğluna ne yaptı biliyor musun? Ona küfredip eziyet etti. Şöyle şöyle yaptı." dedi. Hamza: "Bu durumu kimse gördü mü?" diye sordu. Kadın: "Allah'a andolsun ki onu birçok kimse gördü." deyince Hamza, Safa ve Merve yanındaki sohbet yerine koştu. Kureyşliler orada oturuyorlardı. Aralarında Ebu Cehil de vardı. Hamza (r.a.) yayına dayanmış, her zamanki gibi, "Şuna ok attım, şöyle yaptım" diye anlattı. Sonra yayı kavrayarak, Ebu Cehil'in iki kulağı arasına indirdi ve başını yardı. Bunun ardından Hamza (r.a.) şöyle dedi: "Şimdi yayımla vurdum. Bir dahaki sefere kılıçla vururum. Şehadet ederim ki O Allah'ın Resuludur. Doğrusu O, Allah katından hakkı getirmiştir." Orada bulunanlar: "Ey Eba Umâra! Doğrusu o ilahlarımıza küfretti. Bunu sen yapmış bile olsaydın ondan üstün olmana rağmen bu yaptığını tasvip etmezdik. Ey Eba Umâra! Sen kötü bir adam değildin." dediler."

١١٠ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «اَللّٰهُمَّ اَعِزَّ الْاِسْلَامَ بِاَبِي جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ، اَوْ بِعُمَرَ». قَالَ: فَاَصْبَحَ، فَغَدَا عُمَرُ عَلٰى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فَاَسْلَمَ.

110- Tirmizi'nin, Abdullah bin Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ım İslam'ı Ebu Cehl bin Hişam veya Ömer'le güçlendir." İbn Abbas der ki: "Hz. Peygamber (a.s.)'in dediği oldu. Ömer ertesi gün, Resulullah (a.s.)-'ın yanına gidip müslüman oldu."

١١١ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: اَوَّلُ مَنْ جَهَرَ بِالْاِسْلَامِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ.

111- Taberani'nin rivayet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

110- Tirmizi (5/617-618) 50- Kitab el-Menakib -18- Babun Fi Menakib Ömer bin el-Hattab (r.a.). Bu hadis, bu vecihden garibdir. Bu hadisi başka sahih rivayetler de desteklemektedir.

"Müslüman olduğunu ilk defa söyleyen Ömer bin el-Hattab'dır."

Buradaki ilk defa söylenenden maksad, Hz. Ömer (r.a.)'in müşriklere meydan okumasıdır. Yoksa Ömer (r.a.)'den önce pek çok kişi müslüman olduklarını ilan etmişlerdi.

١١٢ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: مَازِلْنَا أَعِزَّةً مُنْذُ أَسْلَمَ عُمَرُ.

112- Buhari, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer müslüman olalı, izzetimiz arttı."

١١٣ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: إِنْ كَانَ إِسْلَامُ عُمَرَ لَفَتْحًا، وَهِجْرَتُهُ لَنَصْرًا، وَإِمَارَتُهُ رَحْمَةً، وَاللّٰهِ مَا اسْتَطَعْنَا أَنْ نُصَلِّيَ حَوْلَ الْبَيْتِ ظَاهِرِينَ حَتَّى أَسْلَمَ عُمَرُ.

113- Taberani, Abdullah bin Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer'in müslüman oluşu bir fetih, hicret edişi bir zafer, müminlerin emiri oluşu bir rahmetti. Allah'a andolsun ki, Ömer müslüman oluncaya kadar Beyt-i Şerif'in civarında açıktan namaz kılamazdık."

١١٤ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ الْأَرْقَمِ عَنْ جَدِّهِ الْأَرْقَمِ، وَكَانَ بَدْرِيًّا، وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَوَىٰ فِي دَارِهِ عِنْدَ الصَّفَا حَتَّىٰ تَكَامَلُوا أَرْبَعِينَ رَجُلاً مُسْلِمِينَ وَكَانَ آخِرُهُمْ إِسْلامًا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ ــ ، فَلَمَّا كَانُوا أَرْبَعِينَ خَرَجُوا إِلَى الْمُشْرِكِينَ. قَالَ الْأَرْقَمُ: فَجِئْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لأُوَدِّعَهُ وَأَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَيْنَ تُرِيدُ؟» قُلْتُ: بَيْتَ الْمَقْدِسِ. قَالَ: «وَمَا يُخْرِجُكَ إِلَيْهِ

111- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de (9/63) der ki: "Taberani rivayet etmiş olup, isnadı hasendir."

112-Buhari (7/41) -62-Kitab Fedail es-Sahabe -6-Bab Menakib Ömer bin el-Hattab (r.a.)

113- Haysemi, Mecma' ez-Zevaid (9/62): Taberani rivayet etmiştir ve ricali sahihtir. Ancak el-Kasım dedesi ibn Mes'ud'u görmüş değildi. el-Mu'cem el-Kebir (9/178)

أَفِي تِجَارَةٍ؟» قُلْتُ: لاَ وَلٰكِنْ أُصَلِّي فِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «صَلاَةٌ هَا هُنَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلاَةٍ».

114- Hakim, Osman bin Abdullah bin el-Erkam (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Erkam, Bedir savaşına katılanlardan biriydi. Resulullah (a.s.) Safa tepesi yanındaki Erkam'ın evine gider, (orada müslüman olanlarla bir araya gelirdi). Kırk kişi oluncaya kadar orada toplanmaya devam ettiler. Ömer (r.a.) müslüman olanların kırkıncısıydı. Kırk kişi olunca müşriklere açıktan cephe aldılar. Erkam diyor ki: "Beyt el-Makdis'e gitmek istiyordum. Vedalaşmak üzere Resulullah (a.s.)'ın yanına uğradım. Resulullah (a.s.): "Nereye gidiyorsun" diye sordu. "Beyt el-Makdis'e" dedim. Hz. Peygamber (a.s.): "Gitme sebebin nedir? Ticaret için mi?" diye sordu. "Hayır, orada namaz kılmak için." dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Orada kılanan namaz bin namazdan daha hayırlıdır."

Bir Açıklama

Burada kırk rakamı üzerinde duruldu. Ancak Habeşistan'a hicret edenlerden sonra geride kalanların kırk kişiye ulaşması ihtimali vardır. Zira Habeşistan'a ikinci kez hicret edenlerin sayısı sekseni aşıyordu. Kırk rakamı konusuna şöyle bir yorum getirilebilir: Habeşistan'a hicret eden seksen kişi hepsi aynı anda hicret etmemiş olabilir: Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman oluşundan sonra, müslümanların sayısı artmış, bunlardan bir kısmı hicret ederek, muhacirlerin sayısı sekseni aşmış olabilir. Bizim tercih ettiğimiz görüş de budur. Bu şekilde Hz. Ömer (r.a.)'in kırkıncı müslüman olduğu anlaşılıyor. Bu sayı beş senelik bir davetin neticesidir. Bunda, davette acele edenlerin almaları gereken çok önemli dersler bulunmaktadır.

١١٥ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: بَيْنَمَا هُوَ فِي الدَّارِ خَائِفًا، إِذْ جَاءَهُ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ السَّهْمِيُّ أَبُو عَمْرٍو عَلَيْهِ حُلَّةُ حِبَرٍ وَقَمِيصٌ مَكْفُوفٌ بِحَرِيرٍ، وَهُوَ مِنْ بَنِي سَهْمٍ، وَهُمْ حُلَفَاؤُنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ: مَا بَالُكَ؟ قَالَ: زَعَمَ قَوْمُكَ أَنَّهُمْ سَيَقْتُلُونَنِي إِنْ أَسْلَمْتُ، قَالَ: لاَسَبِيلَ إِلَيْكَ ــ بَعْدَ أَنْ قَالَهَا أَمِنْتُ ــ فَخَرَجَ الْعَاصُ، فَلَقِيَ النَّاسَ قَدْ سَالَ بِهِمُ الْوَادِي، فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُونَ؟ قَالُوا: نُرِيدُ هٰذَا ابْنُ الْخَطَّابِ الَّذِي صَبَأَ، قَالَ: لاَسَبِيلَ إِلَيْهِ. فَكَرَّ النَّاسُ.

114- Müstedrek (3/405). Hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ancak tahriç etmemişlerdir. Zehebi de sıhhati konusunda onunla aynı fikirdedir.

115- Buhari, Zeyd bin Abdullah bin Ömer (r.a.)'den o da babasından rivayet etmiştir:

"O, evde endişe içindeyken yanına Sehmoğulları'ndan As bin Vâil es-Sehmî Ebu Amr gelmişti. Üzerinde, kıymetli bir Yemen elbisesi vardı. Gömleği ipek işlemeliydi. Sehmoğulları cahiliyye döneminde dostlarımızdı. As: "Sana ne oluyor". diye sordu. Ömer (r.a.): "Kavmin yüzünden. Müslüman olduğum için beni öldürecekler." dedi. As: "Sana kimse dokunamaz." dedi. -Seni koruyacağım dedikten sonra- As evden çıktı. Vadiden akın akın gelen insanlarla karşılaştı. Onlara: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Dininden dönen Ömer bin el-Hattab'a" dediler. As: "O'na sakın dokunmayın" deyince, halk gerisin geriye döndü."

Ravi, bir başka rivayette ise şöyle demektedir:

"Ömer müslüman olduğunda, insanlar evinin önünde toplanmış: "Ömer dininden döndü." diyorlardı. -Ben o sıralar çocuktum ve evin damındaydım- Üzerinde ibrişimden bir aba olan bir adam gelerek: "Ömer dininden döndüyse bunda ne var! Ben onun hamisiyim" dedi. Bunun üzerine halk dağıldı. "O kimdi" diye sorduğumda, As bin Vail olduğunu söylediler."

١١٦ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لاَ أَدَعُ مَجْلِسًا جَلَسْتُهُ فِي الْكُفْرِ إِلاَّ أَعْلَنْتُ فِيهِ الْإِسْلاَمَ، فَأَتَىٰ الْمَسْجِدَ وَفِيهِ بُطُونُ قُرَيْشٍ مُتَحَلِّقَةٌ فَجَعَلَ يُعْلِنُ الْإِسْلاَمَ وَيَشْهَدُ أَنْ لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَثَارَ الْمُشْرِكُونَ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ وَيَضْرِبُهُمْ. فَلَمَّا تَكَاثَرُوا عَلَيْهِ خَلَّصَهُ رَجُلٌ فَقُلْتُ لِعُمَرَ: مَنِ الرَّجُلُ الَّذِي خَلَّصَكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ؟ قَالَ: ذَاكَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ السَّهْمِيُّ.

116- Taberani'nin, Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre:

"Ömer (r.a.), Peygamber (a.s.)'in yanına gelmiş ve: "Ey Allah'ın Resulu, küfür döneminde katıldığım sohbet meclislerinin hepsine birer birer gidip, müslüman olduğumu ilan edeceğim." dedi. Sonra mescide (Harem-i Şerif'e) gitti. Kureyş'in ileri gelenleri halka halinde oturuyorlardı. Ömer (r.a.) müslüman olduğunu ilan etti ve kelime-i şehadet getirdi. Bunun üzerine müşrikler öfkelendiler ve Ömer (r.a.)'e vurmaya başladılar. Ömer (r.a.) de onlara karşılık veriyordu. Ömer (r.a.)'e vuranlar çoğalınca, bir adam gelip onu kurtardı. Ömer'e o adamın kim olduğunu sordum. "O, As bin Vail el-Sehmî'ydi" dedi."

115- Buhari (7/177) 63- Kitab Menakib el-Ansar - 35- Ömer bin el-Hattab (r.a.)'in müslüman oluşu babı.

116-el-Mecma' (9/65) Taberani rivayet etmiş olup "ricali sikadır (güvenilirdir)" demiştir

DERSLER VE ÖĞÜTLER

İnsanları tanıma, meziyetlerini bilme ve kabiliyetlerinden istifade etme konusunda Resulullah (a.s.) ile kimse boy ölçüşemezdi. Hz. Ömer (r.a.)'in kıssası buna iyi bir örnektir. Adamlarının meziyetlerini ve özelliklerini bilip, güçlerinden istifade etmeyi bilmeyen bir komutan, başarısız bir komutandır.

Dinini açıkça haykırması, müşriklere meydan okuyup -silah kullanmaksızın- onlarla mücadele etmesi dolayısıyla Hz. Ömer (r.a.)'le, İslam güç bulmuştu. Bu olaydan, İslam'a açıktan davetin, bütün gücünü ortaya koyarak sabır ve sebat göstermenin bile İslam ve müslümanlar için bir zafer olacağı neticesi çıkmaktadır.

Hz. Hamza (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olmalarıyla Mekke'de yeni bir durum ortaya çıkmıştı. Ashabın bir kısmının Habeşistan'a gidişi, müşriklerin kinini daha da arttırmıştı. Ebu Talib de Resulullah (a.s.)'ı himaye ediyordu. Bütün bunlar, Kureyş'i yeni yeni tuzaklar kurmayı düşünmeye yöneltti. Nihayet şeytan onlara, Resulullah (a.s.), ashabı ve onlara yardım edenlere karşı ekonomik ve sosyal ambargo uygulama fikrini ilham etti. Bu abluka, Resulullah (a.s.), ashabı ve Ebu Talib'e uygalandığı gibi, Haşimoğulları ve Ebu Leheb dışındaki Muttaliboğulları'nı da içine alıyordu. Bütün bu insanlar, ekonomik ve sosyal abluka karşısında Ebu Talib'e sığınmışlardı. Bu, üç sene boyunca süren büyük bir imtihandı. Bu musibette bitap düşen Ebu Talib, ardından da Hz. Hatice vefat etmişti. Onların ölümünden sonra müslümanların sıkıntıları daha da artmış, Kureyşliler, Resulullah (a.s.)'a doğrudan doğruya eziyet etmeye başlamışlardı. Bunun neticesinde Resulullah (a.s.) Taif'e gidip, oradaki insanları İslam'a davet etmeye karar verdi. Ancak Taif'de bulunan Sakif kabilelerinin tutumu Kureyş'den de daha şiddetli ve kötü olmuş, Resulullah (a.s.), Mutim bin Adiyy himayesinde yeniden Mekke'ye dönmek zorunda kalmıştı.

Bütün bu olaylar cereyan ederken, İslam'a davet ve tebliğ de devam ediyordu. Üç senelik bir gayret neticesinde Medine halkının bir bölümü müslüman olmuş ve müslümanlara Medine yolu açılmıştı. Bu zaman içinde meydana gelen İsra ve Mirac hadisesi, Medine-i Münevvere'de kurulacak İslam devleti için adeta bir başlangıç oluşturuyordu. Ve sonunda Medine'ye hicret olayı gerçekleşiyordu.

ABLUKA

Abluka, Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberliğin gelişinin yedinci senesinde başladı ve üç sene sürdü. Kuvvetli olan görüşe göre bu abluka onuncu senenin muharrem ayında sona ermişti. Kureyşliler, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'ndan evlenmeyeceklerine, alış-veriş yapmayacaklarına, sohbetlerine katılmayacaklarına, onlarla yanyana gelmeyeceklerine, evlerine girmeyeceklerine ve onlarla konuşmayacaklarına dair sözbirliği etmişlerdi. Resulullah (a.s.)'ın öldürülmek üzere kendilerine verilmesine kadar bu tutumu sürdürmeye karar vermişler ve bunu bir sayfaya yazmışlardı. Bu sayfada Haşimoğulları'yla sulhe hiçbir zaman yanaşmayacaklarına, Hz. Muhammed (a.s.)'i teslim etmedikleri takdirde onlara asla acımayacaklarına dair maddeler yer alıyordu. Bu sayfayı yazdıktan sonra Kabe'nin içine astılar. Gerek mümin olsun gerekse kafir olsun Ebu Leheb dışındaki bütün Muttaliboğulları ve Haşimoğulları bu ambargonun kapsamında olup, hepsi de Ebu Talib'e sığınmıştı. Bu olayın başlangıcı peygamberliğin yedinci senesi, muharrem ayının ilk gecesine rastlıyordu. Abluka gitgide şiddetlenmiş, erzak ve mal bulunmaz hale gelmişti. Durum öyle bir hal aldı ki müslümanlar sonunda açlıktan ağaç yaprağı ve hayvan derileri yemek zorunda kaldılar. Sığındıkları vadilerden, açlıktan kıvranan kadın ve çocuklarının sesleri duyulmaya başladı. Onlara ancak gizliden gizliye birşeyler ulaştırmak mümkün olabiliyordu. İhtiyaçlarını ancak haram aylar içinde Mekke'ye dışarıdan tacirler gelip mal getirdiği zaman temin edebiliyorlardı. Fakat Kureyşliler bunun da çaresini bulmuşlardı. Gelen mallara yüksek fiyat ödeyerek, müslümanların alış veriş yapmalarını engelliyorlardı. Sonunda Kureyşlilerden insaf sahibi bazı kimselerin duyguları uyandı da bu yazılı anlaşmayı iptal ettiler.

Kabe'nin içine astıkları sayfayı yırtmak üzere içeri girdiklerinde, kağıdı kurtların yemiş olduğunu gördüler. Kurtlar sadece *"Allah'ım senin adınla"* kelimesine dokunmamışlardı. Resulullah (a.s.) bu durumu daha önce amcasına anlatmıştı. Bu da Resulullah (a.s.)'ın mucizelerinden biriydi. Bu iki olay da Buha-

ri'de yer almaktadır. Resulullah (a.s.) bir keresinde Huneyn Gazvesi dolayısıyla Kinaneoğulları Vadisi'nde, bir keresinde de Hac dolayısıyla bu olaylara işaret etmiştir. Siyer kitapları, Kureyşlilerin uyguladığı bu abluka ve çekilen sıkıntılarla ilgili haberlerle doludur.

Buhari'nin Sahih'inde iki kere zikrettiği bu rivayetlerden birini naklediyor, bu münasebetle İbn Hacer el-Askalani'nin yaptığı yorumu sunuyoruz:

١١٧ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : مِنَ الْغَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ بِمِنًى: «نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ»، يَعْنِي بِذٰلِكَ الْمُحَصَّبَ، وَذٰلِكَ اَنَّ قُرَيْشًا وَكِنَانَةَ تَحَالَفَتْ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِالْمُطَّلِبِ ــ أَوْ بَنِي الْمَطَّلِبِ ــ اَنْ لاَيُنَاكِحُوهُمْ وَلاَ يُبَايِعُوهُمْ حَتَّىٰ يُسَلِّمُوا اِلَيْهِمُ النَّبِيَّ ﷺ . وَقَالَ سَلاَمَةُ عَنْ عُقَيْلٍ وَيَحْيَىٰ بْنِ الضَّحَّاكِ عَنِ الْاَوْزَاعِيِّ: اَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ وَقَالاَ: بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ، قَالَ اَبُو عَبْدِاللّٰهِ بَنِي الْمُطَّلِبِ اَشْبَهُ.

117- Buhari'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) Mina'da iken kurban kesme gününün üçüncüsünde şöyle buyurdu:

"Bizler yarın Kinaneoğulları yurduna ineceğiz ki, orada Kureyş ile Kinanoğulları küfr üzerine yeminleşip ahidleşmişlerdi."

Zührî dedi ki: Hz. Peygamber (a.s.), Kinâneoğulları yurdu demekle Muhassab mevkiini kastedmiştir.

Zira Kureyş ve Kinane, Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğulları (veya Muttaliboğulları)ndan kız alıp vermeme, alışveriş yapmama hususunda ittifak etmişler, ambargoyu ancak Hz. Peygamber (a.s.)'i kendilerine teslim ettikleri takdirde sona erdirmeye karar vermişlerdi.

Selame bin Ravh, Ukayl Halid ile Yahya bin Dahhak'tan, onlar da Evzaî'den olmak üzere şöyle dedi:

el-Evzaî: *"Bana İbn Şihab haber verdi"* demiştir. Selame ile Yahya: *"Haşimoğulları ve Muttaliboğulları"*, diye söylediler. Ebu Abdullah el-Buhari ise: *"Muttaliboğulları tabiri daha doğrudur"* dedi.

İbn Hacer diyor ki: İbn İshak, Musa bin Ukbe gibi gazveleri iyi bilen kişiler şöyle demektedirler:

"Kureyşliler, sahabilerin bir kısmının güvenlik içinde olacakları bir yere

---

117- Buhari (3/453). 25- Kitab el-Hac - 45- Bab Nuzul en-Nebi (a.s.) Mekke.

gittiğini, Ömer (r.a.)'in müslüman olduğunu ve İslam'ın arab kabileleri arasında hızla yayıldığını görünce Resulullah (a.s.)'ı öldürmeye karar verdiler. Bunu haber alan Ebu Talib, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'nı topladı. Resulullah (a.s.)'ı himayelerine alma ve onu öldürmek isteyenleri engellemeye karar verdiler. Bu kabilelerin kafirleri bile Ebu Talib'in çağrısına uydular. Bunu cahiliyyet dönemi adeti olan kavmiyetçilik adına yapıyorlardı. Kureyşliler bu durumu görünce bir araya gelerek Haşimoğulları ve Muttaliboğularıyla, kendilerine Resulullah (a.s.)'ı teslim edinceye kadar her türlü ilişkiyi keseceklerine ve onlardan kız almayıp, kız vermeyeceklerine dair bir akid hazırladılar. Daha sonra bir sayfaya yazdıkları bu akdi Kabe'nin içine astılar."

Bu akdi kaleme alan kişi, Mansur bin İkrime bin Amir İbn Haşim bin Abdimenaf bin Abdidar bin Kusayy idi. Daha sonra bu adamın parmakları felç olmuştur. Akdi yazanın en-Nadr bin el-Haris olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Talha bin Ebi Talha el-Abdî olduğunu söyleyenler de vardır. İbn İshak der ki:

"Haşimoğulları da Muttaliboğulları da Ebu Talib'in çağrısına uymuştu. Ebu Leheb ise Kureyşlilerle birlikte hareket ediyordu. Ablukaya alınmalarının bi'setin yedinci yılında muharrem ayında başladığı söylenir."

İbn İshak, bu durumun iki ya da üç sene kadar devam ettiğini söyler. Musa bin Akabe ise ablukanın kesin olarak üç sene sürdüğünü bildirir ve bu süre içerisinde onlara ancak gizli yollardan erzak ulaşabildiğini anlatır. Akrabalarına gizliden yiyecek gönderenleri tesbit ettiklerinde, Kureyşlilerin bu kimselere eziyet ettiği de kaydedilmektedir.

Abluka fikrini ortaya atanların ileri gelenlerinden Hişam bin Amr bin el-Haris el-Amirî -dedesi evlenmeden önce babaannesi Haşim bin Abdimenaf ile evliydi ve abluka sırasında vadiye gidip onlara yardım ediyordu- Zuheyr bin ebî Umeyye'nin yanına gitti -Zuheyr'in annesi Atike bint Abdulmuttalib'di- Ablukanın kaldırılması hakkında onunla konuştu. Zuheyr bu konuda kendisine muvafakat etti. Daha sonra beraberce el-Mut'ım bin Adiyy ve Zem'a bin el-Esved'e gittiler. Sonra bu konuda bir toplantı yaptılar. Hacer-i Esved'in yanına oturup konuştular. Abluka'nın kaldırılması gerektiğini söyleyip, görüş birliğine vardılar. Ebu Cehl: *"Bu bir gecede hallolacak bir iş"* dedi. Sonunda akdin yazılı olduğu sayfayı, Kabe'den çıkartıp yırttılar ve hükmünü iptal ettiler. İbn Hişam, akdin bulunduğu sayfanın kurtlar tarafından kemirilmiş olduğunu, yalnız *"Allah"* lafzına birşey olmadığını zikreder. İbn İshak Musa bin Ukbe ve Urve ise, kurtların yalnız *"Allah"* isminin bulunduğu yerleri yeyip, ambargoyla ilgili bölümlere dokunmadığını söylerler. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Vâkidî ise vadiden çıkışlarının bi'setin onuncu senesinde, yani hicretten üç sene önce olduğunu, Ebu Talib'in ambargonun sona ermesinden kısa bir müddet sonra vefat ettiğini söyler. İbn İshak, Ebu Talib ve Hz. Hatice (r.a.)'nin aynı sene içinde vefat ettiğini, Kureyş'in Resulullah (a.s.)'a Ebu Talib'in sağlığında

yapmaya cüret edemediği eziyetlerde bulunduğunu anlatır. Buhari de bu kıssa hakkında bir nakil sabit olmadığından Ebu Hureyre (r.a.)'nin kıssaya delalet eden hadisiyle yetinmiştir. Gazvelerle ilgili yazanların söyledikleri, bu hadisdeki *"Küfr üzerine yeminleşip, ahidleşmişlerdi."* sözünün şerhi mahiyetindedir.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Müslümanlara uygulanan ekonomik ve sosyal abluka esnasında, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları müşriklerinin Resulullah (a.s.) ile dayanışma içine girdiklerini ve onu koruduklarını görüyoruz. Bunu cahiliyyet dönemi adeti olan milliyetçilikleri nedeniyle yapıyorlardı. Bu ve benzeri olaylardan hareketle, gerektiğinde müslümanların İslam'a hizmet eder mahiyette olan küfür nizamı kanunlarından yararlanabileceklerini söyleyebiliriz. Ancak bu fetva ehli alimlerin sahih fetvalarına dayanarak yapılmalıdır.

Çağımızdaki "İnsan hakları" bazı durumlarda müslümanlar için koruyucu bir nitelik taşıyabilir. Pek çok ülkedeki din hürriyetinden de istifade etmek mümkündür. Dünyanın değişik bölgelerinde uygulanan kanunlar, müslümanlara çeşitli fırsatlar verebilir. Müslümanların bu ve benzeri fırsatlardan hassas ölçüler dahilinde yararlanması gerekir.

Dr. Ramazan el-Bûti, müslümanlara uygulanan abluka hususunda şunları söylemektedir:

"Burada bilinmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır: Resulullah (a.s.)'ı bazı akrabalarının himaye etmesi, kendisine gönderilen ilahi mesajı himaye etme anlamı taşımamaktadır. Bu himayede kendi akrabalarını yabancılara karşı koruma gayesi vardır. Akrabalıktan kaynaklanan bu tür himayeler günümüzde de sözkonusudur. Müslümanlar böylesi desteklerden de bir cihad vesilesi olarak faydalanarak, düşmanlarının oyunlarını bozma ve kafirlere galib gelme yolunda güç kazanabilirler. Bu noktaya dikkat etmek gerekmektedir."

ABLUKA'NIN CEZASI

١١٨ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقِ بْنِ الْأَجْدَعِ ــ رَحِمَهُ اللَّهُ ــ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَبْدِاللَّهِ جُلُوسًا ــ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا ــ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِالرَّحْمٰنِ، إِنَّ قَاصًّا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَقُصُّ، وَيَزْعُمُ: أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِيءُ يَانْفَاسِ الْكُفَّارِ، وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهَا كَهَيْئَةِ الزُّكَامِ، فَقَالَ عَبْدُاللَّهِ وَجَلَسَ وَهُوَ غَضْبَانُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، اِتَّقُوا اللَّهَ، مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِمَا يَعْلَمُ، وَمَنْ لَايَعْلَمُ فَلْيَقُلْ: اَللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّهُ أَعْلَمُ

لاَحَدِكُمْ اَنْ يَقُولَ لِمَا لاَيَعْلَمُ: اَللّٰهُ اَعْلَمُ، فَاِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ : ﴿قُلْ مَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ لَمَّا رَاٰى مِنَ النَّاسِ اِدْبَارًا قَالَ: «اَللّٰهُمَّ سَبْعٌ كَسَبْعِ يُوسُفَ».

118- Müslim'in rivayet ettiğine göre Mesruk bin el-Ecda (r.a.) şöyle demiştir:

"Abdullah'ın yanında oturuyorduk -o da aramızdaydı ve bize yaslanmıştı- yanına bir adam geldi ve şöyle dedi:

"Ey Eba Abdurrahman, Kinde kapılarında bir meddah kıssa anlatıyor ve iddia ediyor ki: Duhan ayeti gelip kafirlerin nefeslerini kesecek, müminler ise ondan nezle olma şeklinde etkileneceklerdir." (Bu sözleri işiten) Abdullah kızgın bir halde oturup şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah'dan korkun! Sizden kim bir şeyi bilirse, bildiğini söylesin. Bilmeyen ise: Allah bilir, desin. Sizden birinizin bilmediği konuda, "Allah bilir" demesi de bir ilimdir. Allah Teala buyuruyor ki: "De ki: Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Kendiliğimden birşey iddia eden kimselerden de değilim."(1)

Resulullah (a.s.) insanların kendisine yüz çevirdiklerini görünce: "Allah'ım, Yusuf (a.s.) zamanındaki yedi kıtlık senesi gibi başlarına yedi sene ver." demişti."

Buhari'nin rivayetine göre(2) Resulullah (a.s.), Kureyş'in baskı ve işkencelerini şiddetlendirmesi üzerine şöyle dua etmişti: *"Allah'ım! Onların başına, Yusuf'un zamanındaki gibi yedi kıtlık yılı vererek, bana yardım et!"* Daha sonra herşeyin kökünü kurutan kıtlık senesi gelmiş, hayvan leşlerini ve derilerini yemek zorunda kalmışlardı. Topraktan dumana benzer birşeyler çıkmaya başlamıştı. Ebu Süfyan, Hz. Muhammed (a.s.)'in yanına geldi ve: *"Kavmin helak oluyor. Allah'a dua et de, bu belayı onlardan savsın."* dedi. Resulululllah (a.s.) dua bu-yurdu ve: *"Daha sonra bu yaptıklarınıza tekrar döner misiniz?"* diye sordu. Sonra da *"Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı bir günü bekle; bu, can yakıcı bir azabdır."* ayetinden, *"Biz sizden azabı bir süre için kaldıracağız, yine de siz eski inkarcılığınıza döneceksiniz."* ayetine kadar okudu.(3)

Buhari'nin bir başka rivayeti ise şöyledir:

118- Müslim (4/2155). 60- Kitab Sıfat el-Munâfikîn ve Ahkâmihim -7- Bab Duhan.

1) Sad Suresi: 85

2) Buhari (8/573) 65- Ktab et-Tefsir (44) Duhan Suresi - 5- Bab.

3) Duhan Suresi: 10 - 16

"Abdullah dedi ki: Bunun böyle olmasının sebebi, Kureyş'in Hz. Peygamber (a.s.)'e asi olmasıydı. Bu yüzden Hz. Peygamber (a.s.) onlara beddua etmiş, Yusuf (a.s.)'un kavmine isabet eden kıtlık ve kuraklık seneleri gibi seneler geçirmelerini dilemişti. (Dua kabul olmuş) içinde bulundukları meşakkatten dolayı, (açlıktan) kemikleri dahi yemeye başlamışlardı. Göğe bakan bir adam, kendisiyle gök arasında duman şeklinde bir şey görürdü. Allah Teala bunun üzerine: "Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkardığı günü bekle; bu, can yakan bir azabdır" ayetini indirdi. İbn Mes'ud (r.a.) dedi ki: Resulullah (a.s.)'ın yanına gelip: "Ey Allah'n Resulü! Mudar kabilesi için Allah'dan yağmur iste! Nerdeyse helak olacaklar." denildi. Resulullah (a.s.): "Mudar için mi? Doğrusu sen çok cüretkârsın." (*) buyurdu. Daha sonra Hz. Peygamber onlar için yağmur duasında bulundu. Allah Teala da yağmur verdi. Ardından da "Siz yine de eski inkarcılığınıza döneceksiniz." ayeti nazil oldu. Refaha kavuşunca tekrar eski hallerine döndüler. Bunun uzerine Allah Teala "Onları çarptıkça çarpacağımız gün, öcümüzü şüphesiz alacağız." ayetini indirdi. İbn Mes'ud Bekir gününü kasdediyor, dedi."

Buhari'nin bir başka rivayeti ise şöyledir:

"Ona denildi ki: Onlardan azabı kaldırırsak, yeniden eski hallerine dönerler. Hz. Peygamber (a.s.) Rabbine dua etmiş, Rabbi de onlardan azabı kaldırmıştı. Ancak peşi sıra tekrar eski hallerine döndüler. Allah da Bedir günü onlardan intikam aldı." Göğün insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle." ayetinden "Öcümüzü şüphesiz alırız." ayetine kadar bu konuda nazil olmuştur."

Tirmizi'nin rivayeti ise *"Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle; bu can yakan bir azabdır." ayetine kadar ilk rivayetle aynıdır. Hadisin ravilerinden biri demiştir ki: Bu ayet "Rabbimiz bizden azabı kaldır." ayeti gibidir."*

Ahiret azabı kaldırılır mı? el-Batşctu'l-Kübra (Allah'ın şiddetle yakalayıp cezalandırması) duman olayı ve el-lizâm hadisesi daha önce vuku bulmuştur. Ravilerden biri de: *"Ay"* demişti. Bir diğeri *"Rum ve el-lizâm'dan kastedilen Bedir günüdür"*, demiştir.

Müslim de Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir. *"Beş vakıa (Hz.Peygamber (a.s.) zamanında olmuş) geçmiştir. ed-Duhan azabı, el-lizam, el-Batşatü'l-Kübra, ayın ikiye bölünmesi mucizesi, rumların farslara galip gelmesi."*

---

* *Allah'a şirk koşmakta ve isyanda devam ederken, nasıl olur da Mudar için Allah'dan yardım istememi beklersin manasınadır.*

AYIN İKİYE YARILMASI

Buhari, ayın yarılması olayının Ömer bin el-Hattab (r.a.)'ın müslüman oluşuyla, Habeşistan'a hicret arasında vukubulduğunu zikreder. İbn Hacer el-Askalânî de buna binâen ayın yarılması olayının bu dönemde cereyan ettiğini bildirir:

İbn İshak, Hz. Ömer (r.a.)'in Habeşistan'a hicretten sonra müslüman olduğunu bildirir, fakat ayın ikiye yarılmasından bahsetmez.

Müellifin bu sözü, ayın ikiye yarılması olayının o günlerde olduğunu göstermektedir. Öte yandan İbn İshak bir başka rivayetinde, *"Ömer (r.a.)'in müslüman oluşu Habeşistan'a yapılan ilk hicretin akabinde olmuştur"* demektedir. Alûsi ise tefsirinde ayın ikiye yarılması olayının hicretten beş yıl önce cereyan ettiğini kesin bir dille ifade eder.

Alûsi'nin sözüne binaen, ayın ikiye yarılması hadisesinin, Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra, müslümanların maruz kaldığı vadi ablukası esnasında olduğu söylenebilir. Bizim tercih ettiğimiz görüş de budur. Vadi ablukası, mihnetlerin en şiddetlisiydi. Genelde öyle ağır imtihanlar sırasında, inananlara güç verecek olaylar olmaktadır. Ayın ikiye yarılması mucizesi de bu olayların en büyüklerinden biridir.

١١٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ : اَنَّ اَهْلَ مَكَّةَ سَاَلُوا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ : اَنْ يُرِيَهُمْ اٰيَةً، فَاَرَاهُمْ اِنْشِقَاقَ الْقَمَرِ.

119- **Buhari,** Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

119- Buhari (6/631) 61- Kitab el-Menakib - 27- Bab: Sualu'l-Muşrikîn en Yuriyehum en-Nebi Ayeten Fe Erahum İnşikâke'l-Kamer.

Müslim (4/2159) 50- Kitabu Sıfati'l-Munâfikîn ve Ahkâmin -8- Bab: İnşikâku'l-Kamer.

"Mekkeliler Resulullah (a.s.)'ın kendilerine (risaletini ispatlayan) bir delil getirmesini istemişler, O da onlara ayın ikiye yarılmasını göstermiştir. Bir rivayette ise: Onlara ayı iki parça halinde göstermiştir.(1)"

Tirmizi, bu rivayete şunları ekler:(2) *"Bunun üzerine "(Kıyamet) saat(i) yaklaştı, ay yarıldı." ayetinden, "Süregelen bir büyüdür." (3)ayetine kadar nazil oldu."*

١٢٠ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِشِقَّيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اِشْهَدُوا» وَفِي أُخْرَىٰ: وَنَحْنُ مَعَهُ، فَقَالَ: «اِشْهَدُوا، اِشْهَدُوا».

120- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Resulullah (a.s.) zamanında ay ikiye yarıldı. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Şahid olun!" buyurdu."

Bir diğer rivayet de şöyledir: *"Resulullah (a.s.) ile Mina'da birlikteyken ay ikiye yarıldı. Bir parçası dağın arkasında, diğer parçası dağın önündeydi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) "Şahid olun" buyurdu."*

Buhari'de hadisi Mesruk'un Abdullah'dan (Mekke'de) rivayet ettiği yer alır. Tirmizi de bu hadisin aynısını rivayet etmiştir.

١٢١ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ ، مِثْلَ حَدِيثٍ قَبْلَهُ قَالَ: اِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلْقَتَيْنِ، فَسَتَرَ الْجَبَلُ فِلْقَةً، وَكَانَتْ فِلْقَةٌ فَوْقَ الْجَبَلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اَللَّهُمَّ اشْهَدْ».

121- Müslim de, Abdullah bin Ömer (r.a.) kanalıyla bir önceki hadisin aynısını rivayet etmiştir:

120- Müslim (4/2158) 50- Kitabu Sıfati'l-Münafıkîn ve Ahkâmihim 8- Bab: İnşikak el-Kamer.

121- Müslim (4/2159) 50- Kitabu Sıfati'l-Münafıkîn ve Ahkâmihim 8- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

1) Buhari (7/182) 63-Kitabu Menakibi'l-Ensar 36- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

2) Tirmizi (5/397) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -55- Bab Ve min Sureti'l-Kamer. Ebu İsa der ki: "Bu sahih hasen bir hadistir."

3) Kamer Suresi: 1 - 2

"Abdullah bin Ömer dedi ki: Resulullah (a.s.) döneminde ay ikiye bölündü. Bir parçasını dağ kapamıştı (dağın arkasında kalmış) bir parçası ise dağın üzerindeydi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Allahım şahid ol." dedi."

١٢٢ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: إِنَّ الْقَمَرَ إِنْشَقَّ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

122- Buhari, Abdullah bin Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ay, Hz. Peygamber (a.s.) zamanında ikiye yarılmıştı."

١٢٣ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: إِنْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَىٰ عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ ، صَارَ فِرْقَتَيْنِ عَلَىٰ هٰذَا الْجَبَلِ ، وَعَلَىٰ هٰذَا الْجَبَلِ ، فَقَالُوا: سَحَرَنَا مُحَمَّدٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَئِنْ كَانَ سَحَرَنَا مَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ.

123- Tirmizi, Cubeyr bin Mut'am (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Hz. Peygamber (a.s.)'in zamanında ay ikiye yarılmış, bu dağın ve bu dağın üzerinde iki parça haline gelmişti. Bunun üzerine (Kureyş kafirleri) dediler ki: "Muhammed bizi büyüledi." Bazıları da: "Bizi büyülemiş dahi olsa, insanların hepsini büyülemeye gücü yetmez" dediler."

Ruzeyn şu ilaveyi yapar:

"Binekleriyle (oradan geçen) kimseler onlara bu durumu gördüklerini haber veriyorlar, onlar (müşrikler) ise bunu yalanlıyorlardı."

'ed-Delâlil'deki Ebu Naim'in rivayetini zikretmek istiyoruz: *"Onların (müşriklerin) yanına kim geldiyse bu olayı haber verdi."* Bu rivayet 'Fethu'l-Bâri'de zikredilmektedir.

Bu hadiseyi İbn Mes'ud, Cubeyr bin Mut'am ve Huzayfe rivayet etmiştir. İbn Hacer el-Askalânî der ki: *"Onlar bu olayı bizatihi görmüşlerdir."* İbn Abbas (r.a.) ve Enes (r.a.) örneğinde olduğu gibi, yaşı küçük sahabiler, yaşı büyük sahabilerden bu olayı rivayet etmişlerdir. Bu da olayın herkesçe bilindiğini ve kü-

---

122- Buhari (6/631) 61- Kitabu'l-Menakib -2- Bab: Sualu'l-Muşrikîn en Yuriyehum en-Nebî (a.s.) Ayeten fe Erahum İnşikak el-Kamer.

Müslim (4/2159) 5-Kitabu Sıfati'l-Münafikîn Ve Ahkamihim -8- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

123- Tirmizi (5/398) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -55- Bab: Ve min Sureti'l-Kamer. Tirmizi bu hadis hakkında: "Hasendir", der.

çüklerin büyüklerden bu hadiseyi rivayet ettiğini göstermektedir.

İbn Abdilberr dedi ki: *"Bu hadisi çok sayıda sahabi rivayet etmiştir. Tabi'inin önde gelenleri de sahabilerden bu olayı nakletmişlerdir."*

Onlardan da pek çok kişi günümüze kadar bu hadisleri rivayet edegelmişlerdir.

Bu olayı ayet-i kerime de teyid etmekte, artık hadiseyi inkar edenlerin hiç bir mazereti kalmamaktadır.

'el-Fethu'r-Rabbani'nin yazarı şöyle der: *"Bu hadise, peygamberimiz (a.s.) dışında hiçbir peygambere verilmeyen tabiat mucizelerindendir."*

İbn Kesir, Tefsiri'nde der ki: *"Sahih isnadlarla varid olan, mütevatir hadislerde belirtildiği üzere, bu olay Resulullah (a.s.)'ın zamanında cereyan etmiştir"*

Ayın ikiye yarılması hadisesinin Hz. Peygamber (a.s.) zamanında vukubulduğuna dair alimlerin görüş birliği vardır. Doğrusu bu insanı şaşkına çeviren mucizelerden biridir.

İbn Kesir, Tarih'inde der ki:

"Bu olayın Resulullah (a.s.) zamanında vukubulduğuna dair müslümanlar icma etmişlerdir. Bu konuda pek çok kanaldan varid olan mütevatir hadisler, ilim ehli nazarında kesinlik ifade etmektedir."

İbn Kesir, Tefsîri'nde değişik kanallardan bu konuda varid olan pek çok hadisi de zikreder.

Hattabî der ki:

"Ayın ikiye bölünmesi diğer peygamberlerin mucizeleriyle kıyaslanamayacak kadar büyük bir mucizedir. Zira bir takım tabiatlardan kainatta bu tabiat ve sistemleri haricinde bir olay cereyan etmektedir. Böyle bir şeyin hileyle elde edileceği ise asla düşünülemez. İşte bu yüzden bu delil diğer peygamberlerin dellillerinden daha açıktır. Bazı kimseler bu hadisenin olduğunu inkar etmiş, gözle görülebilecek bir olay olmasından ötürü, "insanların hepsinin bu hadiseye şahit olması gerekirdi" demişlerdir. Onlara göre, garip olan şeyleri görme, alışılmamış şeyleri başkalarına nakletme isteği, insanların ortak davranışlarıdır. "Eğer bu hadise gerçek olmuş olsaydı, yıldızlarla uğraşan müneccim ve falcıların kitaplarında da yazılı olurdu. Çünkü böyle büyük bir olaydan habersiz kalmaları mümkün olamaz" demişlerdir. Bu kimselere verilecek cevap şudur: Bu hadise itirazcıların zikrettiği diğer hadiselere benzememektedir. Zira çok az sayıda insan gökle meşguldur. Olay gece cereyan etmiştir. Çünkü ay gündüz görünmez. Gecenin özelliği insanların çoğunun evlerde istirahata çekilmiş ya da uyuyor oluşudur. Açık havada olanlar da uyanık olsalar bile sohbet gibi bazı meşguliyetler içinde bulunabilirler. Gözlerini ayırmamacasına sürekli aya bakma-

ları ve gökyüzünden bir an bile bakışlarını kaydırmamaları mümkün değildir. Demek ki, olay olduğunda, insanların çoğu bunu fark edememişlerdir. Onu ancak olayın vukubulmasını bekleyen kimseler görebilmiştir.

Olay göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir sürede cereyan etmiş olabilir.

Allah Teala'nın yüce hikmeti, Hz. Muhammed (a.s.)'in Kur'an dışındaki mucizelerinin tevatür derecesinde tartışılmış bir şekilde bize ulaşmasını engellemiştir.

Zira daha önceki peygamberlerin gösterdikleri mucizelere kavimleri şahid olmuş, bu ise mucizeleri bizzat gördükleri halde inkar edenlerin helak olmasına yol açmıştır. Hz. Peygamber (a.s.) ise rahmet olarak gönderilmiş, gösterdiği mucize de, insanların aklî ve zihnî melekelerine hitap eder mahiyette olmuştur. Bu mucize Hz. Peygamber (a.s.)'in içinden çıktığı kavmin zeki ve akıllı insanlarına has olmuş, bütün insanları hedef almamıştı. Şayet herkesin şahit olacağı bir mucize göstermiş olsaydı, onu yalanlayanların da akibeti daha önceki ümmetler gibi olurdu. "(el-Feth'den).

Bizim görüşümüze gelince: Ayın ikiye yarılması hakkındaki hadislerin tevatür derecesinde olup olmadığı hakkındaki alimlerin farklı görüşlere sahip olması, *"(Kıyamet saati(i) yaklaştı, ay yarıldı."* ayetinin, zayıf bir görüşte olsa *"yarılacak"* şeklinde tevil edilebilme ihtimali yüzünden ayın yarılması hadisesini kabul etmeyeleri küfürle itham edemeyiz. Ancak bu görüşe sahip olan kişiler, sahih hadisleri kabul etmemelerinden ötürü fasıklıkla ya da sapıklıkla nitelenebilirler. Her halükârda bu hadisenin inkarı kalbin hastalığına bir işarettir.

İŞKENCELER DE, İSLAM'A DAVET DE SÜRÜYOR

١٢٤ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَالِكِ بْنِ كِنَانَةَ قَالَ: رَاَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِسُوقِ ذِي الْمَجَازِ يَتَخَلَّلُهَا يَقُولُ: «يَآ اَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللَّهُ تُفْلِحُوا» قَالَ: وَاَبُو جَهْلٍ يَحْثِي عَلَيْهِ التُّرَابَ وَيَقُولُ: لاَيَغُرَّنَّكُمْ هٰذَا عَنْ دِينِكُمْ، فَاِنَّمَا يُرِيدُ لِتَتْرُكُوا اٰلِهَتَكُمْ وَلِتَتْرُكُوا اللاَّتَ وَالْعُزَّىٰ، وَمَا يَلْتَفِتُ اِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قُلْنَا: اِنْعَتْ لَنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ: بَيْنَ بُرْدَيْنِ اَحْمَرَيْنِ، مَرْبُوعٌ، كَثِيرُ اللَّحْمِ، حَسَنُ الْوَجْهِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، اَبْيَضُ شَدِيدُ الْبَيَاضِ، سَابِغُ الشَّعْرِ.

124- Ahmed, Malik bin Kinancoğulları'ndan birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.)'ı Zu'l-Mecâz çarşısında gördüm. "Ey İnsanlar! Allah'tan başka ilah yoktur deyin ki kurtulasınız." diyerek dolaşıyordu. Ebu Cehil, Hz. Peygamber (a.s.)'in üzerine toprak saçıyor ve şöyle diyordu: "Bu sizi dininiz hususunda sakın aldatmasın. Doğrusu o ilahlarınızı terketmenizi, Lat'ı ve Uzza'yı bırakmanızı istiyor." Resulullah (a.s.) ona dönüp bakmadı bile."

Raviye *"Bize Resulullah (a.s.)'ın özelliklerini anlat" dedik. Dedi ki:*

"Orta boylu, dolgun vücutlu, güzel yüzlü, koyu siyah saçlı, beyaz tenli, gür ve uzun saçlıydı."

124- İmam Ahmed, Müsned, (5/376) el-Heysemî, 'Mecma'ez-Zevaid'de zikreder. (6/22). Hadisi Ahmed rivayet etmiş olup, ricali sahihdir.

١٢٥ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبَّادٍ مِنْ بَنِي الدِّيْلِ، وَكَانَ جَاهِلِيًّا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فِي سُوقِ ذِي الْمَجَازِ وَهُوَ يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ تُفْلِحُوا» وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ وَوَرَاءَهُ رَجُلٌ وَضِيءُ الْوَجْهِ اَحْوَلُ ذُو غَدِيرَتَيْنِ يَقُولُ: إِنَّهُ صَابِيءٌ كَاذِبٌ، يَتَّبِعُهُ حَيْثُ ذَهَبَ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ فَذَكَرُوا لِي نَسَبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَالُوا لِي: هٰذَا عَمُّهُ اَبُو لَهَبٍ، وَفِي رِوَايَةٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفِرُّ مِنْهُ وَهُوَ يَتْبَعُهُ، وَفِي رِوَايَةٍ وَالنَّاسُ مُنْقَصِفُونَ عَلَيْهِ، فَمَا رَأَيْتُ اَحَدًا يَقُولُ شَيْئًا وَهُوَ لاَيَسْكُتُ.

125- Ahmed, ed-Deyloğullarından Rabia bin İbad (r.a.)'dan rivayet ediyor. Rabia o sıralar henüz müslüman olmamıştı:

"Hz. Peygamber (a.s.)'i Zu'l-Mecaz çarşısında gördüm. Şöyle diyordu: "Ey insanlar! Allah'tan başka ilah yoktur deyin ki kurtulasınız." İnsanlar etrafında toplanmıştı. Arkasında ise parlak yüzlü, perçemi iki taraftan uzamış bir adam vardı. "Doğrusu o dinini terkeden bir yalancıdır." diyerek arkasından gidiyordu. Onun kim olduğunu sorduğumda, Resulullah (a.s.)'ın nesebini zikrederek şöyle dediler: "Bu, amcası Ebu Leheb'dir."

Bir rivayette ise *"Resulullah (a.s.) ondan kaçıyor, o ise Resulullah (a.s.)'ı takip ediyordu"*, denilmiştir.

Bir diğer rivayet de ise şu fazlalık vardır: *"İnsanlar (onu yakından görebilmek için) etrafında bir kalabalık oluşturmuş, itişip kalkışıyorlardı. Kim birşey söylerse susmuyor, (onu cevaplıyordu.)"*

١٢٦ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَحْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فَأَدْمَوْهُ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: «اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي، فَإِنَّهُمْ لاَيَعْلَمُونَ».

126- Buhari, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet eder:

"Resulullah (a.s.)'ın peygamberlerden birini anlattığını görür gibiyim:

125- İmam Ahmed, Müsned, (4/341)

'Mecma' ez-Zevaid' (6/22), Hadisi Ahmed, oğlu ve Taberani el-Kebir'de aynı senedlerle rivayet etmiştir. Abdullah bin Ahmed'in senetleri sikadır.

126- Buhari, (6/514) 60- Kitabu Ahadisi'l Enbiya Bab: 54.

Müslim (3/1417) 32- Kitabu'l-Cihad Ve's-Siyer -27- Bab: Gazvetu Uhud.

Kavmi ona vurmuş ve (vücudunu) kanatmıştı. Yüzünden kanı silerken şöyle diyordu: "Allah'ım kavmimi bağışla, doğrusu onlar bilmiyorlar."

١٢٧ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: قُلْتُ لأَبِي مَا هٰذِهِ الْجَمَاعَةُ قَالَ: هٰؤُلاَءِ الْقَوْمِ الَّذِينَ اجْتَمَعُوا عَلٰى صَابِيءٍ لَهُمْ، قَالَ: فَنَزَلْنَا فَإِذَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَدْعُو النَّاسَ إِلٰى تَوْحِيدِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْإِيمَانِ، وَهُمْ يَرُدُّونَ عَلَيْهِ وَيُؤْذُونَهُ حَتّٰى انْتَصَفَ النَّهَارُ وَانْصَدَعَ النَّاسُ عَنْهُ، أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ قَدْ بَدَا نَحْرُهَا تَحْمِلُ قَدَحًا وَمَنْدِيلاً فَتَنَاوَلَهُ مِنْهَا فَشَرِبَ وَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: «يَا بُنَيَّةُ خَمِّرِي عَلَيْكِ نَحْرَكِ وَلاَ تَخَافِي عَلٰى أَبِيكِ» قُلْنَا: مَنْ هٰذِهِ؟ قَالُوا: هٰذِهِ زَيْنَبُ بِنْتُهُ.

127-Taberani, el-Hâris bin el-Hâris (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Babama: "Bu kalabalık nedir?" diye sordum. "Onlar kendi dinlerini terkeden birinin başına toplanmış bir kavim" dedi.

Hâris dedi ki: "*Daha sonra oraya vardık. Resulullah (a.s.) insanları, Allah Teala'yı birlemeye davet ediyor, insanlar ise söylediklerini reddederek ona eziyet ediyorlardı. Bu durum gün ortasına kadar devam etti. Daha sonra etrafındaki kalabalık dağıldı. Bu arada Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına bir kadın geldi. Boynu açıktaydı. Elinde su kabı ve kurulama bezi vardı. Resulullah (a.s.) ondan getirdiklerini aldı. Su içti ve abdest aldı. Sonra başını kaldırarak şöyle dedi: "Ey kızım, boynunu ört. Baban için de korkma!" Bu kadın kimdir diye sorduk. Kızı Zeyneb dediler."*

١٢٨ــ رَوَىٰ أَبُو دَاوُدَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ ــ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يَعْرِضُ نَفْسَهُ عَلَى النَّاسِ فِي الْمَوْقِفِ، فَقَالَ: «أَلاَ رَجُلٌ يَحْمِلُنِي إِلٰى قَوْمِهِ؟ فَإِنَّ قُرَيْشًا مَنَعُونِي أَنْ أُبَلِّغَ كَلاَمَ رَبِّي».

128- Ebu Davud, Cabir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:

127- el-Mu'cemu'l-Kebir (3/268)

Hayşemi, Mecma'ez-Zevaid (6/21) Hadisi Taberani rivayet etmiş olup ricali sikadır

128- Ebu Davud (4/224), Kitabu's-Sunne Babun fi'l-Kur'an.

Tirmizi (5/184) 46-Kitabu Fadailu'l-Kur'an, 24- Bab Haddesena Muhammed bin İsmail. Ve Kale: Hasenun, Garibun, Sahih İbn Mace (1/73) 13- el-Mukaddime- Bab: Fi Ma Enkeret el-Cehme. İsnadı sahihtir.

"Resulullah (a.s.) insanların toplandıkları yerlerde, kendini takdim eder ve şöyle buyururdu: "İçinizden beni kavmine götürecek bir adam yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme engel oluyor."

١٢٩ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنْ مَدْرَكَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ أَبِي فَلَمَّا نَزَلْنَا مِنًى إِذَا نَحْنُ بِجَمَاعَةٍ، فَقُلْتُ لأَبِي: مَا هٰذِهِ الْجَمَاعَةُ، قَالَ: هٰذَا الصَّابِئُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لاَإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ تُفْلِحُوا».

129- Taberani, Mudrike bin el-Hâris (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Babamla birlikte haccediyorduk. Mina'ya indiğimizde bir kalabalıkla karşılaştık. Babama "Bu kalabalık nedir?" diye sorduğumda, şöyle cevap verdi: "Bu, dininden dönen bir adamdır." Baktım, Resulullah (a.s.) şöyle buyuruyordu: "Ey insanlar! Allah birdir deyin ki kurtulasınız."

Resulullah (a.s.) İslam'ı tebliğle yükümlü kılındıktan itibaren, asla İslami davete ara vermemişti. Örnekler ortada: Ne şahsına, ne ailesine, ne ashabına yapılan eziyetler, ne de müslümanlara uygulanan ekonomik ve sosyal ambargolar onu davetten alıkoymamıştı.

Birbirleriyle ilgili konular olmasına rağmen bu bölümü, "Abluka" ve "Hüzün Yılı" bölümleri arasında müstakil bir bölüm olarak zikretmemizin amacı, kimsenin o dönemlerde davete ara verildiği zannına kapılmaması içindir.

129- el-Mu'cem el-Kebir (20/343)

el-Haysemi, Mecma' ez-Zevaid (6/21) Taberani rivayet etmiş olup, ricali sikadır.

HÜZÜN VE ZORLUK YILI

Bi'setin 10. yılının muharrem ayında 'vâdi ablukası' sona ermiş, bundan altı ay sonra, yani receb ayında Ebu Talib vefat etmişti. Ebu Talib'in yaşı seksenin üzerindeydi. Vadiden çıkmasından birkaç ay sonra ölüm hastalığına yakalandı, ardından da vefat etti. Bir görüşe göre Ebu Talib'in vefatından iki ay sonra, bi'setin onuncu yılının ramazan ayında müminlerin annesi Hz. Hatice (r.a.) altmışbeş yaşındayken vefat etmişti. Resulullah (a.s.) Hz. Hatice'nin vefatında elli yaşında idi. Kureyş, Ebu Talib'in vefatından önce Resulullah (a.s.)'a eziyet etmek istemişse de, bunda muvaffak olamamıştı. Ebu Talib vefatından sonra Kureyş'liler Resulullah (a.s.)'a her türlü eziyeti vermeye başladılar. Hz. Peygamber (a.s.)'e yapılan eziyetlerle ilgili rivayetlerin çoğu bu dönemi anlatır. Öyle ki, sonunda Resulullah (a.s.) Taif'e gitmeye mecbur kalmıştır.

Dr. Ramazan el-Bûti, Resulullah (a.s.)'ın hüznünü, amcası ve eşinden ayrılmasına değil, davet kapılarının önünde kapatılmış olmasına bağlamaktadır. el-Bûti'nin bu görüşüne katılmamakla birlikte, Resulullah (a.s.)'ın amcasını ve eşini kaybedişinden ötürü duyduğu hüznü de dikkate alıyor, onu inkar etmiyoruz. Zira Resulullah (a.s.) her konuda insanların en olgunuydu. Bu noktadan haraketle, onun duyguları bakımından da insanların en olgunu olduğunu söyleyebiliriz. Onda vefa ve acıma hisleri çok kuvvetliydi. Vefa hisleriyle amcasının, vefa ve acıma hisleriyle eşinin ölümünden dolayı kederlenmesinde bir beis yoktu, aksine bu duyduğu, olgunluğun bir göstergesiydi.

Bu bölümde Resulullah (a.s.)'a yapılan eziyetlerle ilgili rivayetlere yer vereceğiz. Zira bu eziyetlerin Ebu Talib'in vefatından sonra yapılmamış olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bütün eziyetlerin o dönemde yapıldığına dair bir kayıt yoktur. Bunu da gözardı etmemek gereklidir.

١٣٠ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: مَرِضَ أَبُو طَالِبٍ فَجَاءَتْهُ قُرَيْشٌ، وَجَاءَهُ النَّبِيُّ ﷺ ــ وَعِنْدَ أَبِي طَالِبٍ مَجْلِسٌ رَجُلٍ ــ

فَقَامَ أَبُو جَهْلٍ كَيْ يَمْنَعَهُ وَشَكَوْهُ إِلَى أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، مَاتُرِيدُ مِنْ قَوْمِكَ؟ قَالَ: «أُرِيدُ مِنْهُمْ كَلِمَةً وَاحِدَةً، تَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ، وَتُؤَدِّي إِلَيْهِمُ الْعَجَمُ الْجِزْيَةَ»، قَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً؟ قَالَ: «كَلِمَةً وَاحِدَةً، قَالَ: يَاعَمِّ، يَقُولُوا: لَاإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ»، فَقَالُوا: إِلَهًا وَاحِدًا؟ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ. إِنْ هٰذَا إِلاَّ اخْتِلاَقٌ. قَالَ: فَنَزَلَتْ فِيهِمُ الْقُرْاٰنُ: ﴿صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ * بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ * كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ * وَعَجِبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ * اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ * وَانْطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَا اِلاَّ اخْتِلاَقٌ﴾.

130- Tirmizi, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet eder:

"Ebu Talib hastalandığında Kureyşliler yanına gelmişlerdi. Onların arkasından Hz. Peygamber (a.s.) de Ebu Talib'in yanına geldi. -Ebu Talib'in yanında bir kişilik oturacak yer vardı.- Ebu Cehil ayağa kalkarak, Resulullah (a.s.)'ın (oraya oturmasını) engellemek ve onu Ebu Tahib'e şikayet etmek istedi. Ebu Talib: "Ey yeğenim, kavminden ne istiyorsun?" diye sordu. Resulullah (a.s.): "Onlardan tek bir söz söylemelerini istiyorum. Bunu söyledikleri takdirde araplar onların hükmü altına girecek, acemler ise onlara cizye ödeyecektir." Ebu Talib: "Tek bir söz mü?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s.): "Evet tek bir söz. Ey amca, La ilahe illallah diyecekler." buyurdu. Kureyşliler: "Tek bir ilah mı?" Böyle bir sözü hıristiyanlıkta bile işitmedik. Doğrusu bu yalandır." dediler."

Ravi der ki: Bunun üzerine onların hakkında şu ayetler nazil oldu: *"Sâd. -Öğüt veren- şerefli Kur'an'a and olsun ki, inkar edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler. Onlardan önce nice nesilleri helak ettik de feryad ettiler; fakat artık kurtuluş zamanı değildi -iş işten geçmişti.- Onlara, kendilerinden bir uyarıcı -peygamber- gelmesine hayret ettiler de o kafirler dediler ki: "Bu, yalancı*

130- Tirmizi (5/365) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -39- Bab: Ve min Sûreti Sad. Ebu İsa: "Bu hadis hasendir" der.

Hakim (2/432). Hakim, hadisin isnadının sahih olduğunu söyler. Ancak tahric etmeyip, ikrar eder. Hadisin senedindeYahya bin Umare bulunmaktadır. İbn Hibban dışındakiler onu sika görmemişlerdir. Hadisi hasen görmesi şahidlerinden dolayı olsa gerektir.

bir sihirbazdır. Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu cidden tuhaf bir şeydir." Onlardan bir gurup fırladı. "Yürüyün, tanrılarınıza bağlı kalın. Çünkü bu, arzu edilen bir şeydir. Biz bu(nun söylediği)ni (babalarımızın bağlı olduğu) öteki dinde işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir."(1)

١٣١ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ حَزْنٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبِ الْوَفَاةُ، جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ، وَعَبْدَاللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «يَاعَمِّ، قُلْ: لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَاللَّهِ»، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُاللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ: يَا أَبَا طَالِبٍ، أَتَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ؟ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْرِضُهَا عَلَيْهِ وَيُعِيدُ لَهُ تِلْكَ الْمَقَالَةَ، حَتَّىٰ قَالَ أَبُو طَالِبٍ اٰخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِالْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ: لاَإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَمَا وَاللَّهِ، لاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ، مَالَمْ أُنْهَ عَنْكَ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا اُولِي قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾. وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : ﴿اِنَّكَ لاَتَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾.

131- Buhari ve Müslim, Müseyyeb bin Hazen (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir.:

"Ebu Talib'e ölüm yaklaşınca, Resulullah (a.s.) onun yanına gitti. Ebu Talib'in yanında Ebu Cehil ve Abdullah bin Ebu Umeyye bin el-Muğire ile karşılaştı. Resulullah (a.s.) (amcasına): "Ey Amca! La ilahe illallah kelimesini söyle ki, Allah katında sana şahid olayım." Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah bin Ebî Umeyye: "Ey Ebu Talib, Abdulmuttaliboğullarının dininden mi döneceksin?" dediler. Resulullah (a.s.) Ebu Talib'e kelime-i şehadeti telkin etmeye, söylediği sözü tekrarlamaya devam ediyordu ki Ebu Talib son söz olarak

---

131- Buhari (8/341) 65-Kitabu't-Tefsir 16. Bab.

Müslim (1/54) 1-Kitabu'l-İman (9) Bab: ed-Delil ala Sıhhati İslam Men Hadarahu el-Mevt.

Nesei, (4/90) Kitabu'l-Cenaiz Bab: en-Nehyu ani'l-İstiğfari li'l-Muşrikîn.

1) Sad Suresi: 1 - 7

Abdulmuttaliboğullarının dininden olduğunu söyledi ve La ilahe illallah demeyi reddetti. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Allah'a andolsun ki Allah Teala menetmediği takdirde senin için istiğfarda bulunacağım." Resulullah (a.s.)'ın bu sözleri üzerine Allah Teala: "Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek peygambere ve müminlere yaraşmaz..." ayetini indirdi.(1)

Allah Teala, Ebu Talib hakkında da Resulullah (a.s.)'a hitaben şu ayeti inzal buyurmuştur: *"Doğrusu sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin. Ama Allah dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir."(2)*

١٣٢ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَازَالَتْ قُرَيْشٌ قَاعَّةً حَتَّىٰ تُوُفِّيَ أَبُو طَالِبٍ».

132- Hakim'in, Aişe (r.a.) kanalıyla rivayet ettiğine göre, Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ebu Talib vefat edinceye kadar Kureyş'liler (eziyet etmekten) çekiniyorlardı."

١٣٣ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: مَا أَكْثَرَ مَا رَأَيْتَ قُرَيْشًا أَصَابَتْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيمَا كَانَتْ تُظْهِرُ مِنْ عَدَاوَتِهِ، قَالَ: حَضَرْتُهُمْ وَقَدِ اجْتَمَعَ أَشْرَافُهُمْ يَوْمًا فِي الْحِجْرِ فَذَكَرُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالُوا: مَا رَأَيْنَا مِثْلَ مَا صَبَرْنَا عَلَيْهِ مِنْ هٰذَا الرَّجُلِ قَطُّ، سَفَّهَ أَحْلَامَنَا، وَشَتَمَ آبَاءَنَا، وَعَابَ دِينَنَا وَفَرَّقَ جَمَاعَتَنَا، وَسَبَّ آلِهَتَنَا، لَقَدْ صَبَرْنَا مِنْهُ عَلَىٰ أَمْرٍ عَظِيمٍ، أَوْ كَمَا قَالُوا.

133- Ahmed, Urve bin Zubeyr kanalıyla Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

132- el-Müstedrek (2/622) el-Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih olmakla birlikte onlar tahricini yapmamışlardır." demiştir.

133- Müsnedu Ahmed (2/218)

el-Haysemî, Mecma' ez-Zevaid (6/16) Hadisi Ahmed rivayet etmiş, İbn İshak da hadisi duyduğunu belirtmiştir. Diğer ricali de sahihtir.

1) Tevbe Suresi: 113

2) Kasas Suresi: 56

"Ona dedim ki: Kureyşlilerin Rasulullah (a.s.)'a düşmanlıklarını açığa vurup, ona sataşmaları içinde, senin gördüğün en şiddetli kimse hangisidir?" Dedi ki: Kureyş'in ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanmışlar, Resulullah hakkında konuşuyorlardı. Dediler ki: "Bu adam kadar hiç kimseye sabretmedik. Bizi aptal yerine koydu, dedelerimize sövdü, dinimizi ayıpladı, cemaatimizi dağıttı, ilahlarımıza küfretti. Biz büyük bir mesele hakkında ona sabrettik". Abdullah bin Amr bin el-As anlatıyor. *"Onlar böyle konuşurlarken Resulullah (a.s.) oraya geldi. Kabe'nin köşesine kadar yürüyüp, tavaf ederken onların yanından geçti. Resulullah (a.s.) yanlarından geçerken söylediği bazı şeylerle alay edip, kaş göz işareti yaptılar. Resulullah (a.s.)'ın yüzünden (kızdığını) anladım. Sonra yanlarından uzaklaştı. Hz. Peygamber (a.s.) ikinci defa yanlarından geçerken, yine aynı hareketleri yaptılar. Yüzünden (kızdığını) anladım. Sonra tavafa devam etti. Üçüncü defa yanlarından geçerken yine aynı şekilde alay ettiklerinde Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Beni işitiyor musunuz Kureyş topluluğu, Muhammed'in nefsi, (kudret) elinde olan Allah'a andolsun ki, sizi öldürmeye geldim." Bunun üzerine söyledikleri sözler yüzünden her birinin kafasına bir kuş kondu. Hz. Peygamber (a.s.)'e en fazla eziyet edenleri bile (korkudan) yumuşamış ve Hz. Peygamber (a.s.)'e güzel sözlerle hitap etmeye başlamıştı. Şöyle diyordu: "Ey Eba'l-Kasım! Bizi bırak, güzelce yoluna git, Allah'a andolsun ki sen cahil bir adam değildin." Daha sonra Resulullah (a.s.) oradan ayrılıp uzaklaştı.*

Ertesi gün tekrar Kabe'nin kuzey köşesinde toplandılar. Ben de onların yanındaydım. Aralarında şöyle konuştular:

"O size, siz ona ne yaptınız? Onu hilelim de beğenmediğiniz bir şey yaptıysa, onu bırakalım, terkedelim."

Onlar bu şekilde konuşurlarken, Resulullah (a.s.) çıkageldi. Hepsi birden koşuşup bir anda etraflarını sardılar. Dediler ki: "Şöyle şöyle söyleyen sen misin?" -O'nun (Resulullah'ın) dinleri ve ilahları hakkındaki ayıplamalarını soruyorlardı- Resulullah (a.s.) ise şöyle diyordu. "Evet bunları söyleyen benim."

Abdullah anlatıyor: *"İçlerinden biri Resulullah (a.s.)'ın cübbesinden tutup çekiştirmeye başladı. Ebu Bekir ise ona engel olmaya çalıştı. Bir yandan ağlıyor bir yandan da şöyle diyordu: "Rabbim Allah'dır diyen birisini mi öldürüyorsunuz?" Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.)'i bıraktılar. İşte bu gördüğüm olay Kureyş'in Resulullah (a.s.)'a dokunan en şiddetli eziyetiydi."*

١٣٤ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَاللَّهِ بْنَ عَمْرٍو عَنْ أَشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: رَأَيْتُ عُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ رِدَاءَهُ فِي عُنُقِهِ، فَخَنَقَهُ خَنْقًا

شَدِيدًا، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّىٰ دَفَعَهُ عَنْهُ، ثُمَّ قَالَ: ﴿أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ﴾.

134- Buhari, Urve bin ez-Zubeyr (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Abdullah bin Amr'a müşriklerin Resulullah (a.s.)'a yapmış olduğu en büyük eziyetin ne olduğunu sordum. Dedi ki: "Ukbe bin Ebu Muayt'ın Hz. Peygamber (a.s.) namaz kılarken yanına geldiğini, cübbesini boynuna koyup, boynunu çok şiddetli bir şekilde sıktığını, Ebu Bekir'in oraya gelip Ukbe'yi Resulullah (a.s.)'dan uzaklaştırarak şöyle dediğini gördüm. "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size Rabbinizden mucizeler getirmiştir."(1)

Bir başka rivayet ise şöyledir: *"Resulullah (a.s.) Kabe'nin avlusundayken, Ukbe bin Ebi Muayt yanına geldi. Resulullah (a.s.)'ın omuzunu yakalayıp, elbisesini boynuna doladı. Sonra boynunu çok şiddetli bir şekilde sıktı. Daha sonra oraya Ebu Bekir geldi. Muayt'ın omuzlarından tutarak Resulullah (a.s.)'dan uzaklaştırdı..."*

١٣٥ــ رَوَىٰ الْبَزَّارُ وَالطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ، وَأَبُو جَهْلِ بْنُ هِشَامٍ وَشَيْبَةُ وَعُتْبَةُ ابْنَا رَبِيعَةَ وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ وَرَجُلاَنِ آخَرَانِ كَانُوا سَبْعَةً وَهُمْ فِي الْحِجْرِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فَلَمَّا سَجَدَ أَطَالَ السُّجُودَ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: أَيُّكُمْ يَأْتِي سَلاَ جَزُورِ بَنِي فُلاَنٍ فَيَأْتِينَا بِفَرْثِهَا فَنَكْفَئُهُ عَلَى مُحَمَّدٍ؟، فَانْطَلَقَ أَشْقَاهُمْ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَأَتَىٰ بِهِ فَأَلْقَاهُ عَلَى كَتِفَيْهِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدٌ.

135- el-Bezzar ve Taberani'nin 'el-Evsat'da rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir:

134- Buhari (7/22) 62- Kitabu Fezaile-ı Ashab -5- Bab: Kavlennebiyyi (a.s) "Leu Künte Metehezzan Haliha".

1) Ğafur Suresi: 28

135- el-Bezzar: Kesfu'l-Estar (3/126).

el-Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/18) şöyle demiştir: "İbn Mes'ud'un hadisi,

"Resulullah (a.s.) mesciddeydi. Ebu Cehl bin Hişam, Rabioğulları Şeybe ve Utbe, Ukbe bin Ebi Muayt, Ubeyye bin Halef ve iki kişi daha olmak üzere yedi kişi Kabe'nin kuzey tarafında idiler. Resulullah (a.s.) namaz kılıyordu. Secdede biraz uzunca kaldı. (Onu gören) Ebu Cehl: "Hanginiz falancaoğullarının devesinin işkembesini alır, içindeki pislikleri getirir de, Muhammed'in üzerine dökeriz?" dedi. İçlerinden en azılısı olan Ukbe bin Ebu Muayt fırladı ve (istenileni) getirerek, secdede olan Resulullah (a.s.)'ın omuzlarının üzerine attı."

İbn Mes'ud anlatıyor: *"Giderken, ayakta donakalmıştım. Konuşamıyordum. Derken Resulullah (a.s.)'ın kızı Fatıma olayı duydu. Koşarak gelip babasının sırtına konulan şeyi attı. Sonra Kureyşlilere dönüp sövdü. Onlar ise karşılık veremediler. Resulullah (a.s.) namazını eda ettikten sonra şöyle dedi: "Allah'ım Kureyş'i sana havale ediyorum. -Bu sözünü üç kere tekrarladı.- Allah'ım Utbe'yi, Ukbe'yi, Ebu Cehl'i ve Şeybe'yi sana havale ediyorum."*

Resulullah (a.s.) daha sonra mescidden dışarı çıktı. Ebu'l-Buhterî ile karşılaştı. Beline bir kamçı dolamıştı. Hz. Peygamber (a.s.)'i gördüğünde suratını ekşitmiş: "Sana ne oldu?" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): "Beni halime bırak" buyurdu. Ebu'l-Buhterî: "Allah biliyor ki durumu bana açıklayıncaya kadar seni bırakmayacağım. Muhakkak senin başına bir iş gelmiş."

Hz. Peygamber (a.s.) kendisini bırakmayacağını anlayınca durumu bildirerek: "Ebu Cehil'in emri üzerine, üzerime pislik atıldı." dedi. Bunun üzerine Ebu'l-Buhterî: "Haydi mescide gidelim." dedi ve Hz. Peygamber (a.s.) ile birlikte mescide girdiler. Ebu'l-Buhterî daha sonra Ebu Cehil'in yanına gitti ve: "Ey Ebu'l-Hakem! Muhammed (a.s.)'in üzerine pislik dökülmesini sen mi emrettin?" diye sordu. Ebu Cehil: "Evet" dedi. Ebu'l-Buhterî kamçısını havaya kaldırıp Ebu Cehil'in başına indirdi. Oradaki adamlar kaçışıp birbirlerine sokuldular. Ebu Cehil bir çığlık attı ve: "Muhammed aramıza düşmanlık sokup, kendisini ve ashabını kurtarmak istiyor." dedi."

Bir rivayete göre Resulullah (a.s.) secdeden başını kaldırdığında Allah'a hamdu senada bulunmuş sonra şöyle demişti: *"Allah'ım, Kureyş'in ileri gelenlerini sana havale ediyorum."*

Sahih-i Buhari'de Ebu'l Buhteri'nin kıssası adı altında özetlenmiştir. el-Bezzar ve et-Taberani el-Evsat'ta rivayet etmiştir. Hadis senesinde el-Eclah bin Abdullah el-Kindi bulunmakta olup, İbn Main ve başkaları tarafından sika kabul edilmiştir. Nesei ve bazı alimler ise onu zayıf kabul ederler. Hadisin diğer ricali ise sikadır."

el-Eclah el-Kindi hakkındaki el-Hafız "et-Takrib" adlı eserinde (1/49) "Sadûk" demektedir. Buna binaen hadisin inşaallah "hasen" olduğunu söyleyebiliriz.

Sahihi Buhari'nin bazı lafızlarında Rasulullah (a.s.)'a karşı işledikleri bu fiil yüzünden Kureyşlilerin güldükleri, gülmelerinin şiddeti yüzünden birbirlerinin üzerine eğildikleri zikredilmektedir. Allah'ın laneti üzerlerine olsun.

١٣٦ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: مَا رَأَيْتُ قُرَيْشًا أَرَادُوا قَتْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلاَّ يَوْمًا ائْتَمَرُوا بِهِ وَهُمْ جُلُوسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عِنْدَ الْمَقَامِ، فَقَامَ إِلَيْهِ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَجَعَلَ رِدَاءَهُ فِي عُنُقِهِ ثُمَّ جَذَبَهُ حَتَّىٰ وَجَبَ لِرُكْبَتَيْهِ، وَتَصَايَحَ النَّاسُ وَظَنُّوا أَنَّهُ مَقْتُولٌ، قَالَ: وَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ يَشْتَدُّ حَتَّى أَخَذَ بِضَبْعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ وَرَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ: أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ؟ ثُمَّ انْصَرَفُوا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا قَضَىٰ صَلاَتَهُ مَرَّ بِهِمْ وَهُمْ جُلُوسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَقَالَ: «يَامَعْشَرَ قُرَيْشٍ، أَنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِلاَّ بِالذَّبْحِ»، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْحَلْقِ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَهْلٍ: يَامُحَمَّدُ مَاكُنْتَ جَهُولاً. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَنْتَ مِنْهُمْ».

136- Ebu Ya'la ve Taberani, Amr bin el-As (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Kabe'nin gölgesinde oturup Resulullah (a.s.)'a nasıl eziyet edecekleri hususunda istişare yapan Kureyşlilerin, o gün Resulullah (a.s.)'ı öldürmek istediklerini görmüştüm. Resulullah (a.s.), Makam-ı İbrahim'in yanında namaz kılıyordu. Ukbe bin Muayt O'na doğru yöneldi ve cübbesini boynuna geçirerek sıkmaya başladı. Öyle ki Resulullah (a.s.) dizlerinin üzerine düştü. İnsanlar öldüğünü sanarak bağırmaya başladılar. Ebu Bekir koşarak, Ukbe bin Muayt'ı arkadan iterek Resulullah (a.s.)'ı kurtardı. Şöyle diyordu: "Rabbim Allah'tır diyen birini mi öldürüyorsunuz?" Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.)'i bırakıp gittiler. Resulullah (a.s.) ayağa kalktı. Namazını eda ettikten sonra Kabe'nin gölgesinde oturan Kureyşlilerin yanına uğradı. Onlara: "Ey Kureyş topluluğu. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki sizi kesmek için gönderildim." dedi ve eliyle boynunu işaret etti. Bunu üzerine Ebu Cehil ona: "Ey Muhammed! Sen cahil biri değildin." dedi. Resulullah (a.s.)'da ona: "Sen onlardan birisin." buyurdu."

136- el-Haysemi, Mecma' ez-Zevaid'de şöyle der (6/16): "Bu hadisi Ebu Ya'lâ ve et-Taberani rivayet etmiş olup, senedinde Alkame'den rivayetle Muhammed bin Amr bulunmaktadır. Onun hadisi ise hasen olarak kabul edilir. et-Taberani'nin diğer ricali ise sahihtir."

١٣٧ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى وَالْبَزَّارُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَقَدْ ضَرَبُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّةً حَتَّىٰ غُشِيَ عَلَيْهِ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فَجَعَلَ يُنَادِي: وَيْلَكُمْ أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ، فَقَالُوا: مَنْ هٰذَا؟ فَقَالُوا: أَبُو بَكْرٍ الْمَجْنُونُ.

137- Ebu Ya'lâ ve el-Bezzar, Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Bir keresinde Resulullah (a.s.)'a öyle bir vurdular ki, bayıldı. Ebu Bekir koşarak, bağırmaya başladı. "Yazıklar olsun size. Bir kimseyi Rabbim Allah'tır demesinden dolayı mı öldürüyorsunuz?" diyordu. "Bu kimdir?" diye sordular. Cevap verenler: "Ebu Bekir delisi" dediler."

١٣٨ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: إِنَّ الْمَلأَ مِنْ قُرَيْشٍ اجْتَمَعُوا فِي الْحِجْرِ فَتَعَاهَدُوا بِاللاَّتِ وَالْعُزَّىٰ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةِ الْأُخْرَىٰ، وَقَدْ رَأَيْنَا مُحَمَّدًا، قُمْنَا إِلَيْهِ قِيَامَ رَجُلٍ وَاحِدٍ فَلَمْ نُفَارِقْهُ حَتَّىٰ نَقْتُلَهُ.

فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ تَبْكِي حَتَّى دَخَلَتْ عَلَى أَبِيهَا، فَقَالَتْ: هٰؤُلاَءِ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِكَ فِي الْحِجْرِ قَدْ تَعَاهَدُوا أَنْ لَوْ قَدْ رَأَوْكَ قَامُوا إِلَيْكَ فَقَتَلُوكَ، فَلَيْسَ مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلاَّ وَقَدْ عَرَفَ نَصِيبَهُ مِنْ دَمِكَ.

قَالَ: «يَا بُنَيَّةُ أَدْنِي وَضُوءًا» فَتَوَضَّأَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِمُ الْمَسْجِدَ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: هُوَ هُنَا فَخَفَضُوا أَبْصَارَهُمْ، وَعُقِرُوا فِي مَجَالِسِهِمْ فَلَمْ يَرْفَعُوا إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ، وَلَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ رَجُلٌ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّىٰ قَامَ عَلَى رُؤُسِهِمْ فَأَخَذَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ فَحَصَبَهُمْ بِهَا وَقَالَ: «شَاهَتِ الْوُجُوهُ» قَالَ: فَمَا أَصَابَتْ رَجُلاً مِنْهُمْ حَصَاةٌ، إِلاَّ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ كَافِرًا.

138-Ahmed bin Hanbel, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

137- Keşfu'l-Estar (3/135).

el-Haysemi 'Mecma' ez-Zevaid'de der ki: (6/17): "Hadisi Ebu Ya'lâ ve el-Bezzar rivayet etmiştir. Hadisin ziyadesini terketmişler ve Ebu Bekir'e yönelmişlerdir. Hadisin ricali sahihtir."

"Kureyş'in ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanmışlar, Lât, Uzza ve üçüncüleri olan Menat adlı putlar üzerine yemin ederek; "Muhammed'i gördüğümüzde hep birden üzerine çullanıp, öldürene kadar onu bırakmayacağız." demişlerdi.

Fatıma (r.a.) ağlayarak babasının yanına gelmiş ve: "Kavminin o ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanıp, seni gördüklerinde hep birden üzerine hücum ederek öldüreceklerine and içtiler. Onlardan her biri senin kanından nasibini almak istiyor" dedi. Resulullah (a.s.):"Ey kızım! Bana abdest alacak su getir." buyurdu. Sonra abdest alıp mescide, onların yanına gitti. Onu gördüklerinde: "O burada." diyerek gözlerini önlerine eğip, kendi sohbetleriyle meşgulmuş gibi davrandılar ve O'na bakmadılar. Onlardan hiçbiri davranıp ayağa kalkamadı. Resulullah (a.s.) onlara doğru gitti ve tepelerine dikildi. Sonra bir avuç toprak alıp üzerlerine saçtı ve: "Çirkin yüzler." diye buyurdu. Kendisine taş parçası değenlerden herbiri daha sonra Bedir savaşında kafir olarak öldürüldü."

Bu bölümde zikrettiğimiz eziyet olaylarının mutlaka hüzün yılında cereyan etmiş olması gerekmez. Ancak o yılda cereyan etmiş olması kuvvetli bir ihtimal olduğu için bu bölümde zikrettik. Görünen o ki, bu yılda davet belli bir merhale katederek orada duraklamış, Mekke'de, davete icebet edenler ve karşı çıkanlar belli olmuş, arab kabilelerinin resmi tutumları Kureyş'in tutumuyla aynı olmakla birlikte bir bekleyiş içine girmişti. Resulullah (a.s.) bu durgun ortamı hareketlendirmek için Taif'e doğru yola çıkmaya karar vermişti. Taif yolculuğu ise yeni bir meşakkat ve imtihan olarak kendisini gösterecekti

---

138- Müsned İmam Ahmed (1/368).

el-Heysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (8/228) der ki: "Bu hadisi Ahmed iki isnadla rivayet etmiştir. Bu isnadlardan birinin ricali sahihtir."

١٣٩ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ : هَلْ أَتَىٰ عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ فَقَالَ: «لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالَيْلِ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ، فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي، فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلاَّ بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي، فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ، فَنَادَانِي، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ. قَالَ: فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ، وَسَلَّمَ عَلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: يَامُحَمَّدُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ، وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ، فَمَا شِئْتَ، إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبَيْنِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلاَبِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لاَيُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا».

139- Müslim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.)'e sordum: "Uhud savaşının olduğu günden daha meşakkatli bir gün geçirdin mi?" Buyurdu ki: "Akabe gününde kavminden çektiğim sıkıntı ve meşakkatten daha fazlasını da gördüm. O gün maruzatımı İbn Abdiyâleyl bin Abdikulal'a anlatmıştım. İstediğim şeye icabet etmedi. Hüzünlü bir şekilde oradan ayrılıp, karşı istikamette yola koyuldum. Kendime geldiğim-

---

139- Müslim (3/1420) 22- Kitabu'l-Cihad Ve's-Siyer-39 Bab: Ma lakiye'n-Nebiyyu min Eze'l-Muşrikîn ve'l-Munafikîn.

de Karnu's-Sealib'de idim. Başımı kaldırdığımda bir bulutun beni gölgelendirdiğini gördüm. Bir de baktım ki içinde Cibrîl var. Bana şöyle seslendi: "Doğrusu Allah (c.c.), kavminin sana söylediklerini ve ne cevap verdiklerini işitti." Bu yüzden Meleku'l-Cibâl'i (dağlar meleği) kavminin hakkında yapılmasını emredeceğin şeyi yerine getirmek üzere sana gönderdi."

Hz. Peygamber (a.s.) dedi ki: *"Meleku'l-Cibâl bana seslendi ve selam verdi. Sonra şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah, kavminin sana söylediklerini işitti. Ben dağlar meleğiyim. Rabbin, istediğin gibi bana emir vermen için beni sana gönderdi. Şayet istersen Mekke'nin etrafındaki dağları birbirine yapıştırırım. Resulullah (a.s.) ona şöyle dedi: "Hayır! Umarım ki, Allah onların nesillerinden yanlız Allah'a ibadet eden ve O'na ortak koşmayanları çıkarır."*

İbn Hacer el-Askalânî bu hadisi şerhederken şöyle der: *"Musa bin Akabe'nin, el-Meğâzi'de İbn Şihab'dan naklettiğine göre; Ebu Talib vefat edince, Resulullah (a.s.) Taif'e gitmiş, orada kendisini himaye edeceklerini ummuş, Hz. Peygamber (a.s.) Sakif'den üç kişiyle görüşmeye niyetlenmişti. Bunlar o kavmin ileri gelenleri olan Abduyaleyl, Habib, Mes'ud Benu Amr kardeşlerdi. Resulullah (a.s.) durumunu onlara arzetmiş kavminin kendisine yaptığı eziyetleri anlatmıştı.*

Ancak onlar Hz. Peygamber (a.s.)'e çirkin sözlerle karşılık vermişlerdi."

Aynı olaydan İbn İshak da sened zikretmeksizin uzunca söz etmektedir. İbn Sa'd ise bu olayın, nübüvvetin 10. yılında şevval ayında Ebu Talib ve Hz. Hatice (r.a.)'nin vefatından sonra meydana geldiğini zikreder.

Dr. Ramazan el-Bûtî, Taif yolculuğunu İbn Hişam'ın Siret'inden ve Tabakât İbn Sa'd'dan şöyle özetlemektedir:

"Kureyşlilerden gördüğü eziyetler neticesinde Hz. Peygamber (a.s.), Sakif kabilesinin yardımını talep etmek üzere Taif'e gitti. Allah katından kendisine gönderilen nübüvveti ve vahyi kabul etmelerini umuyordu.

Resulullah (a.s.) Taif'e vardığında Sakif'in o günkü yöneticileriyle görüşmeye niyet etmişti. Onlarla oturup konuştu. Onları Allah'a çağırdı. Gelme sebebini anlattı. Ancak onlar yardım isteğini çirkin bir şekilde reddettiler. Hz. Peygamber (a.s.) böyle kaba ve çirkin bir karşılık beklemiyordu. Yanlarından ayrılırken onlardan hiç olmazsa Taif'e geliş haberini Kureyşlilerden gizlemelerini rica etti. Ancak bunu da reddettiler. Üstelik içlerinden bazı akılsızları ve köleleri kışkırtarak Hz. Peygamber (a.s.)'e bağırıp sövmelerini sağladılar. Dahası Resulullah (a.s.)'ı taşlattılar. Hz. Peygamber (a.s.)'in ayakları, atılan taşlardan kanamaya başlamıştı. Zeyd bin Harise kendi bedenini siper ederek O'nu korumaya çalışmış, bu esnada başı birkaç yerinden yarılmıştı. Resulullah (a.s.), Utbe bin Rabia'nın bahçesine vardığında onu izleyen Sakifli ahmaklar peşini bırakmışlardı. Hz. Peygamber (a.s.) yorgunluktan ve almış olduğu yaralardan

hırpalanmış olarak, bir asmaya yaslanarak gölgesinde oturdu. Rebia'nın iki oğlu kendisine bakıyordu. Hz. Peygamber (a.s.) gölgede biraz kendine gelince başını kaldırıp şu duayı yaptı: "Allah'ım kuvvetimin zayıflığını, çıkar yol bulmamdaki yetersizliğimi, insanların önünde düştüğüm durumu sana arzediyorum. Ey Erhamu'r-Rahimin! Sen zayıf düşenlerin Rabbisin. Sen benim Rabbimsin. Beni kime bırakıyorsun? Uzakta olup kötü karşılayanlara mı? Yoksa elimi kolumu bağlayan düşmana mı? Eğer bana gazabın yoksa bunlardan yılmam. Fakat senin verdiğin afiyet benim için daha ferahlıktır. Gazabının üstüme inmesinden veya öfkene müstehak olmaktan, karanlıkları aydınlatan vechinin nuruna sığınıyorum. Dünya ve ahiret işleri o nurla düzelir. Sen rıza gösterene kadar halimi sana arzediyorum. Sen olmaksızın gücüm kuvvetim yoktur." Bu duanın senedi olmadığından metne dahil etmedik.

Daha sonra bahçe sahibi Rabîa'nın oğullarının kalplerinde bir şefkat uyandı. Addâs isimli hıristiyan bir köleleri vardı. Onu çağırıp, Hz. Peygamber (a.s.)'e bir tabak içerisinde üzüm gönderdiler. Addas üzümü Resulullah (a.s.)'ın önüne koyup, "yeyin" deyince, Hz. Peygamber (a.s.): "Bismillah" diyerek elini uzattı ve yedi. Addas hayret içerisinde şöyle dedi: "Bu sözü, bu yörenin halkı kullanmaz!" Resulullah (a.s.) ona: "Sen nerelisin? Dinin nedir?" diye sordu. Addas: "Ben, Ninovalı (Musul'a bağlı bir kasaba) bir adamım. Hıristiyanım." dedi. Resulullah (a.s.): "Salih bir kimse olan Yunus bin Metta'nın memleketinden mi?" Addas: "Yunus bin Metta hakkında ne biliyorsun?" diye sordu. Resulullah (a.s.): "O benim kardeşimdir. O peygamberdi, ben de peygamberim." Bunun üzerine Addas yere çöktü. Resulullah (a.s.)'ın başını ellerini ve ayaklarını öptü. Bu kıssanın da senedi mürsel olduğundan metne dahil etmedik."

İbn İshak der ki:

"Daha sonra Resulullah (a.s.) Taif'ten Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Geceleyin bir hurma ağacının yanında namaz kılarken, yanından Allah Teala'nın Kur'an'da zikrettiği bir grup cin geçti. Cinler, Hz. Peygamber (a.s.)'i dinlediler. Resulullah (a.s.) namazını bitirdiğinde, onlar da iman etmiş ve dinlediklerine icabet etmiş olarak kavimlerine döndüler ve onları uyardılar."

Allah Teala onların kıssasını şöyle anlatır: *"Bir zamanlar Kur'anı dinleyecek bir cin taifesini sana yöneltmiştik. Kur'an'ın okunuşunda hazır bulununca, birbirlerine: "Susun dinleyin!" dediler. Okuma bitince de kavimlerine uyarıcılar olarak döndüler. Kavimlerine şöyle dediler: "Ey kavmimiz! Gerçekten biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri tasdik eden, hakkı ve doğru yolu gösteren bir kitap dinledik.(1)*

"De ki: "bana şu vahyedildi: Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinlemiş ve şöyle demişler: Gerçekten biz benzerini hiç duymadığımız, hidayeti gös-

---

1) Ahkaf Suresi: 29 - 30

teren eşsiz bir Kur'an işittik ve ona iman ettik. Artık Rabbimiz olan Allah'a hiç-bir şeyi ortak koşmayacağız."(1)

Resulullah (a.s.) -yanında Zeyd bin Harise olduğu halde- döndü. Mekke'ye girmek istiyordu. Zeyd ona: *"Ey Allah'ın Resulü! Seni oradan çıkardıkları halde, tekrar yanlarına nasıl gideceksin?"* dedi. Hz. Peygamber (a.s.): *"Ey Zeyd, Allah görmüş olduğun duruma bile bir çıkış yolu ve kolaylık vermeye, di-nine yardım edip, peygamberini üstün kılmaya gücü yeter."* Hz. Peygamber (a.s.) daha sonra Huzaa kabilesinden Mut'ım bin Adiyy'e birini göndererek, Mekke'ye girip kendisinin himayesinde kalmak istediğini bildirdi. Mut'im bin Adiyy, Resulullah (a.s.)'ın bu isteğini kabul etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'ye döndü.

Resulullah (a.s.)'ın Mekke'de Mut'ım bin Adiyy'in himayesinde kaldığı sabittir. Bunu Buhari'nin Sahih'indeki şu hadis de kanıtlamaktadır:

١٤٠ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي أُسَارَىٰ بَدْرٍ: «لَوْ كَانَ الْمُطْعِمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا، ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هٰؤُلَاءِ النَّتْنَىٰ لَتَرَكْتُهُمْ لَهُ».

قَالَ سُفْيَانُ: وَكَانَتْ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ يَدٌ، وَكَانَ اَجْزَىٰ النَّاسِ بِالْيَدِ.

140- Buhari'nin, Cubyer bin Mut'ım (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) Bedir esirleri hakkında şöyle buyurmuştur:

"Şayet Mut'ım bin Adiyy sağ olup, bu pis adamlar hakkında benimle konuş-muş olsaydı, onun hatırı için onları serbest bırakırdım." demiştir."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Kendilerinin güvenliğini sağlayacak, adamlarını himaye edip, hürriyetlerini koruyacak kanun ve adetlerden yararlanmaları İslam davetçilerinin hakkıdır.

140- Buhari (6/312) 59- Kitabu Bed'el-Halk Bab: İza Kale Ahadukum (Amin) Ve'l-Melaiketu fi's-Sema

Karnu's-Sealib: Necd ehlinin mikat yeri. Buraya Karnu'l-Menazil de denmektedir. Bu mevki Mekke'den bir gün, bir gece uzaklıktadır. Büyük dağların uzantısı olan küçük dağlara karn denilmektedir. İyâd, bazı ravilerin "Karn" kelimesini "Karen" olarak zikrettiklerini, bunun hata olduğunu söyler. el-Kabisî ise, "Karn" olarak zikre-denlerin dağı kastettiklerini, "Karen" olarak zikredenlerin ise, ona yaklaşan yol anla-mını verdiklerini belirtir.

İbn Sa'd, Resulullah (a.s.)'ın Taif'te on gün ikamet ettiğini söyler.

1) Cinn Suresi: 1 - 2

Hz. Peygamber (a.s.)'in bu davranışı İslami davetin ve dava adamlarının yararına olan bütün işlerde bir dayanak teşkil etmektedir. Geçici anlaşma ve ittifaklar da bu kabildendir.

Hz. Peygamber (a.s.)'in Taif dönüşünde cinlerin Kur'an tilavetini dinlemeleri, siyer yazarlarının zikrettiği hususlardandır. Bu münasebetle bir sonraki bölümde cinlerin Resulullah (a.s.)'ı dinlemeleriyle ilgili varid olan rivayetlere değineceğiz.

Süfyan dedi ki: *"Onun Hz. Peygamber (a.s.)'in yanında bir eli (cömertliği) vardı."*

İbn Hacer el-Askalanî der ki:

"İbn Şahin bunun sebebini bir başka açıdan ele alarak anlatır. Zikredilen elden maksat, Hz. Peyamber (a.s.)'in Taif'ten dönüp Mut'im bin Adiyy'in himayesine girmesi vakıasıdır. İbn İshak bu kıssayı kısaca zikreder. el-Fakihi de aynı vakayı hasen ve mürsel isnadlarla rivayet eder."

Bu olayın kesinlik kazanmasıyla İslami davet hareketi, metod bakımından önemli bir esas ve ölçü daha kazanmış oluyor.

CİNLERE TEBLİĞ

Allah Teala buyuruyor ki: *"Seni alemlere rahmet olarak gönderdik."* Demek ki Hz. Peygamber (a.s.)'in peygamberliği bütün varlıklar için bir rahmettir. Bu rahmetin ilk göstergesi, Resulullah (a.s.)'ın davetine uyanlara dünya ve ahirette rahmet olunacağıdır. Kendilerine gösterilen rahmet ve Allah'ın dinini tatbik etmeleriyle, bütün varlıklara rahmet gösterir ve kendileri de rahmet görürler. Bu ise kalbe huzur, ahlaka istikamet verir. Mahlukattan mükellef (dinen yükümlü) olanlar, kendilerine yöneltilen (ilahi) kitabı anlayabilecek olanlardır. Onlar hayır ve şer ile imtihan olunurlar. Kendilerine hayır ve şer yollarını birbirinden ayırabilecek bir irade verilmiştir. Bu özellikler ise insanlar ve cinlerde bulunmaktadır.

Resulullah (a.s.)'ın sîretinin başlarında, cinlerin onun Kur'an tilavetini dinlemiş olduklarından sözedilmektedir. Öte yandan Kur'an-ı Kerim, ahkaf ve cin surelerinde bize bu vakayı anlatmaktadır. Bu bir çeşit tebliğidir. Ancak bu, doğrudan yapılan ve kastedilen bir tebliğ olup tamamlanmamıştır. Her ne kadar bu tür bir tebliğin yapıldığı zamanı tam olarak bilemezsek de, kesin olan şey, cinlerin Resulullah (a.s.)'ı dinleyip kendilerine doğrudan yapılan tebliğe muhatap olduklarıdır. Daha önce, semavi hitabı ezberleme hakkındaki bölümde bu konudan bahsetmiştik. Siyer yazarlarının, cinlerin Kur'an dinlemesi olayının Taif yolculuğundan sonra vukubulmuş olduğunu zikretmelerinden dolayı burada bazı rivayetlere yer vermek istiyoruz.

Hafız, el-Feth'de şöyle diyor:

"Nübüvvet konusunun başlarında (cinler babı) yer almıştı. İbn İshak ve İbn Sa'd bu olayın bi'setin 10. yılında zilkade ayında Hz. Peygamber (a.s.)'in Taif'den dönüşü sırasında cereyan ettiğini zikrederler."

Bunu şu hadis de teyid etmektedir:

"Cinler onu ashabına sabah namazı kıldırırken gördüler." Oysa farz na-

maz mirac gecesi farz kılınmıştır. Mirac hadisesi ise kuvvetli bir görüşe göre hicretten iki ya da üç sene önce olmuştur. Bu bakımdan cinlerle ilgili olan hadisenin mirac olayından sonra cereyan etmiş olması icab eder. Ancak burada bir problemle karşı karşıya kalıyoruz. Sahih-i Buhari'deki Bed'u-Halk (yaratılışın başlangıcı) babında ve İbn İshak'ın rivayetinde bildirilen Resulullah (a.s.)'ın Taif'den dönüşünde yanında ashabından yalnız Zeyd bin Harise'nin olduğudur. Burada ise ashabıyla beraber olduğu zikredilmektedir. Herhalde bu, rivayetin bir başka cihetidir. Bu iki rivayeti şöyle cemetmek mümkündür: Resulullah (a.s.), Taif dönüşünde yolda ashabından bazı kimselerle karşılaşmış, daha sonra anlarla yol arkadaşlığı yapmıştır.

١٤١ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَلْقَمَةَ ــ رَحِمَهُ اللَّهُ ــ قَالَ: اَنَا سَأَلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ: هَلْ شَهِدَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْجِنِّ؟ قَالَ: لاَ، وَلٰكِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَفَقَدْنَاهُ، فَالْتَمَسْنَاهُ فِي الْاَوْدِيَةِ وَالشِّعَابِ، فَقُلْنَا: اِسْتُطِيرَ، اَوْ اِغْتِيلَ، قَالَ: فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ، فَلَمَّا اَصْبَحْنَا اِذَا هُوَ جَاءَ مِنْ قِبَلِ حِرَاءٍ، قَالَ: فَقُلْنَا: يَارَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْنَاكَ، فَطَلَبْنَاكَ، فَلَمْ نَجِدْكَ، فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ، فَقَالَ: «اَتَانِي دَاعِيَ الْجِنِّ، فَذَهَبْتُ مَعَهُ، فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنَ» قَالَ: فَانْطَلَقَ بِنَا، فَأَرَانَا اٰثَارَهُمْ، وَاٰثَارَ نِيرَانِهِمْ، وَسَأَلُوهُ الزَّادَ، فَقَالَ: «لَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، يَقَعُ فِي اَيْدِيكُمْ اَوْفَرُ مَا يَكُونُ لَحْمًا، وَكُلُّ بَعْرَةٍ عَلَفٌ لِدَوَابِّكُمْ» فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «فَلاَ تَسْتَنْجُوا بِهِمَا، فَاِنَّهُمَا طَعَامُ اِخْوَانِكُمْ».

141- Müslim, Alkame (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İbn Mes'ud'a: "Resulullah (a.s.)'ı cinlerin dinlediği geceye sizden biri şahid oldu mu?" diye sordum. "Hayır, o gece Resulullah (a.s.) ile birlikteydik ama, sonradan onu kaybettik. Vadilerde onu aramaya başladık. Sanki uçup gitmişti. Ya da bir saldırıya uğramıştı. Bir kavmin geçirebileceği en kötü geceyi geçirdik. Sabah olduğunda baktık ki Hira tarafından geliyor. Dedik ki: "Ey Allah'ın Resulü! Seni kaybettik, aradık ve bulamadık. Bir kavmin geçirebileceği en kötü geceyi geçirdik." Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: Cinler tarafından bir davetçi geldi bana. Onunla birlikte gittim. Sonra onlara Kur'an okudum." Resulullah (a.s.) daha sonra bizi alıp oraya götürdü ve onlardan kalan

---

141- Müslim (1/332) 4-Kitabu's-Salat -33- Bab: el-Cehru bi'l-Kıraeti fi's-Subhi ve'l-Kıraeti ala'l-Cin.

kalıntıları ve ateşlerinin izlerini gösterdi. Cinler, Hz. Peygamber (a.s.)'den yiyecek olarak ne yemeleri gerektiğini sordular. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Üstüne Allah'ın ismi anılıp elinize geçen (Bismillah denerek kesilmiş) bütün kemikler sizindir. Bütün hayvan tersleri de bineklerinizin yemidir." Daha sonra Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bunlarla (kemiklerle) istinca yapmayınız. Zira bunlar kardeşlerinizin yiyeceklerdir."

eş-Şa'bî, bir başka rivayette *"ateşlerinin izlerini"* lafzından sonra şu ibareleri zikreder: *"Hz. Peygamber (a.s.)'den hangi yiyecekleri yemeleri gerektiğini sordular. Onlar el-Cezîre cinlerindendi."*

Bu hadisi Şa'bi mufassal olarak Abdullah'ın rivayet ettiği hadisden naklet-mektedir.

Bir rivayette ise İbn Mes'ud şöyle demektedir: *"Cin gecesi, Resulullah (a.s.) ile birlikte değildim. Onunla birlikte olmayı isterdim."*

Bu hadisi Tirmizi de(1) tahric etmiştir. Sonra rivayette geçen şekilde eş-Şa'bî'nin sözünü zikrederek; *"veya hayvan tersi"* lafzını eklemiştir.

Ebu Davud, hadisin bu bölümünü tahric etmiştir:(2) *"Dedi ki: Abdullah bin Mes'ud'a şöyle dedim: "İçinizden cin gecesi, Hz. Peygamber (a.s.)'le beraber olan var mıydı?" Şöyle cevapladı: "Bizden onun yanında kimse yoktu."*

el-Hafız, el-Feth'de şöyle der:

"İbn Murdeveyh de, el-Hakem bin Eban kanalıyla İkrime'den, o da İbn Abbas'dan şu rivayeti nakleder: el-Musul cezire'sinden onikibin kişiydiler. Hz. Peygamber (a.s.) İbn Mes'ud'a dedi ki: "Sana gelene kadar bana bak." Ve üzerine bir çizgi çekti."

Bu iki rivayeti birleştirmek, bu olayın birden fazla cereyan etmesiyle mümkündür: İlk gelenlerin geliş sebebi, hadisde zikredildiği gibi kıvılcım göndermektir. İbn Mes'ud'un kıssasındakilerin geliş sebebi ise İslam'ı öğrenmek, Kur'an'ı dinlemek, dinin hükümlerini sormaktır. Bunları, bi'setin ilk zamanlarından sözederken, Ebu Hureyre (r.a.)'nin hadisine binaen anlatmıştık. Bu ise olayın birden fazla cereyan etmiş olmasının en kuvvetli bir delilidir. Zira Ebu Hureyre, Hicret'ten sonra müslüman olmuştur. Birinci olay ise nübüvvetin gelişinin hemen akabinde meydana gelmiştir.

Böylece cinlerin birden fazla ziyaretleri sabit olmuş oluyor. Cinlerle ilgili hükümlere ait mevzular Bedu'l-Halk babında ayrıntılı olarak zikredilmişti.

---

1) Tirmizi (5/382) 48- Kitabu't-Tefsir -47- Bab: Ve min Sureti'l-Ahkaf. Ebu Isa: "Hasen ve sahih bir hadis" demiştir.

2) Ebu Davud (1/22) Kitabu's-Salati-Bab,el-Vudu' bi'n-Nebîz.

١٤٢ــ رَوَىٰ التِّرمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الْعِشَاءَ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَخَذَ بِيَدِ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ، حَتَّىٰ خَرَجَ بِهِ إِلَى بَطْحَاءِ مَكَّةَ، فَأَجْلَسَهُ، ثُمَّ خَطَّ عَلَيْهِ خَطًّا، ثُمَّ قَالَ: «لَاتَبْرَحَنَّ خَطَّكَ، فَإِنَّهُ سَيَنْتَهِي إِلَيْكَ رِجَالٌ فَلَا تُكَلِّمُهُمْ، فَإِنَّهُمْ لَايُكَلِّمُونَكَ» ثُمَّ مَضَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ حَيْثُ أَرَادَ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ فِي خَطِّي، إِذْ أَتَانِي رِجَالٌ كَأَنَّهُمُ الزُّطُّ أَشْعَارُهُمْ وَأَجْسَامُهُمْ، لَا أَرَى عَوْرَةً، وَلَا أَرَىٰ قِشْرًا، وَيَنْتَهُونَ إِلَيَّ، لَايَجَاوِزُونَ الْخَطَّ، ثُمَّ يَصْدُرُونَ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ، لٰكِنْ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ قَدْ جَاءَنِي وَأَنَا جَالِسٌ، فَقَالَ: لَقَدْ أَرَانِي مُنْذُ اللَّيْلَةَ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ فِي خَطِّي، فَتَوَسَّدَ فَخِذِي فَرَقَدَ، وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا رَقَدَ نَفَخَ، فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ وَرَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مُتَوَسِّدٌ فَخِذِي، إِذَا أَنَا بِرِجَالٍ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ بِيضٌ، اَللّٰهُ أَعْلَمُ مَا بِهِمْ مِنَ الْجَمَالِ، فَانْتَهَوْا إِلَيَّ، فَجَلَسَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رَأْسِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ، وَطَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ قَالُوا بَيْنَهُمْ: مَارَأَيْنَا عَبْدًا قَطُّ أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ هٰذَا النَّبِيُّ، إِنَّ عَيْنَيْهِ تَنَامَانِ، وَقَلْبُهُ يَقْظَانُ، اِضْرِبُوا لَهُ مَثَلًا: مِثْلَ سَيِّدٍ بَنَىٰ قَصْرًا ثُمَّ جَعَلَ مَأْدُبَةً فَدَعَا النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، فَمَنْ أَجَابَهُ أَكَلَ مِنْ طَعَامِهِ وَشَرِبَ مِنْ شَرَابِهِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبَهُ ــ أَوْ قَالَ: عَذَّبَهُ ــ ثُمَّ ارْتَفَعُوا، وَاسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عِنْدَ ذٰلِكَ، فَقَالَ: «سَمِعْتُ مَا قَالَ هٰؤُلَاءِ؟ وَهَلْ تَدْرِي مَنْ هٰؤُلَاءِ؟» قُلْتُ: اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «هُمُ الْمَلَائِكَةُ، فَتَدْرِي مَا الْمَثَلُ الَّذِي ضَرَبُوا؟» قُلْتُ: اَللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «اَلْمَثَلُ الَّذِي ضَرَبُوا: اَلرَّحْمٰنُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بَنَى الْجَنَّةَ، وَدَعَا إِلَيْهَا عِبَادَهُ، فَمَنْ أَجَابَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبَهُ وَعَذَّبَهُ».

142- Tirmizi, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

142- Tirmizi (5/145) 45-Kitabu'l-Emsal-ı Bab: Mâ Câe fî Meselillahi li İbâdihi. Dedi ki: "Bu hadis, hasen, sahih ve bu vecihden garibtir."

ed- Darimî, (1 / 7) el- Mukaddime, Bâbu Sıfati'n- Nebî (a.s.) fi'l- Kutubi Kable Meb'asihi.

"Resulullah (a.s.) yatsı namazını kıldı. Sonra Abdullah bin Mes'ud'un elini tutup gitti. Birlikte Mekke vadisine vardılar. Orada Abdullah bin Mes'ud'u oturttu ve üzerine bir çizgi çekerek şöyle buyurdu: "Sakın hattını geçme! Bazı adamlar sana gelecek, onlarla konuşma! Doğrusu onlar da seninle konuşmayacaklar." Daha sonra Resulullah (a.s.) gitmek istediği tarafa doğru gitti.

Ben, Resulullah (a.s.)'ın koymuş olduğu çizgide oturmuş (beklerken) yanıma, saçları ve bedenleri bakımından Zut kavmine benzeyen adamlar geldi. Ne (bedenleri örten) örtüleri vardı, ne da avret mahalleri görünüyordu. Yanıma kadar geliyor (Resulullah (a.s.)'ın çizmiş olduğu) çizgiyi geçmiyorlardı. Daha sonra yeni baştan Resulullah (a.s.)'a gidiyorlardı. Neredeyse gecenin bitimine kadar bu durum devam etti. Bu oturmuş (beklerken) sonunda Resulullah (a.s.) geldi ve "Gece boyu bana (olanları) gösterdi." sonra benim için çizmiş olduğu sınırı geçip yanıma geldi. Bacağımı yastık yapıp yattı. Resulullah (a.s.) yatınca horlamaya başladı. Ben oturuyor, Resulullah (a.s.) da dizimde yatıyorken, üzerinde beyaz giysiler olan, güzelliklerini ancak Allah'ın bilebileceği adamlar yanıma geldiler. Onlardan bir kısmı Resulullah (a.s.)'ın başucuna gelip oturdular. Bir kısmı ise ayak ucuna oturdular. Sonra aralarında şöyle konuştular: "Bu peygambere verilenler kadar, hiçbir kula verildiğini görmedik. Gözleri uyuyor ama, kalbi uyanık." Şöyle bir misal vermek yerinde olur: Bir efendi düşünün, bir saray yaptırmış, sonra bir ziyafet vererek insanları yeyip-içmeye davet etmiş. Onun bu davetine icabet edenler yemeğinden yemiş, içeceklerinden içmişler. Davetine icabet etmeyenleri ise cezalandırmış. -ya da azaplandırmış.-" Daha sonra kalktılar. Resulullah (a.s.) da bu sırada uyandı ve şöyle dedi: "Onların söylediklerini işittin mi? Onların kim olduğunu biliyor musun?" Dedim ki: "Allah ve Rasulü daha iyi bilir." Buyurdu ki: "Verdikleri misal şuydu: Rahman Tebareke ve Teala cenneti bina etmiş, kullarını ona çağırmıştır. Bu çağrıya icabet edenler cennete girmiş, davetine icabet etmeyenleri ise cezalandırmış ve azab etmiştir."

١٤٣ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ مَعْنِ بْنِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ مَسْعُودٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ: سَأَلْتُ مَسْرُوقًا: مَنْ آذَنَ النَّبِيَّ ﷺ بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمَعُوا الْقُرْآنَ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُوكَ ــ يَعْنِي: عَبْدَاللّٰهِ ــ أَنَّهُ آذَنَتْ بِهِمْ شَجَرَةٌ.

143- Buhari, Ma'n bin Abdurrahman bin Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un

---

143- Buhari, (7/171) 63- Kitabu Menakibi'l-Ensar -32- Bab: Zikru'l-Cinn ve Kavlullahi Teala.

Müslim, (1/333) 4- Kitabu's-Salati - 3 - Bab: el-Cehru bi'l-Kıraeti fi's-Subhi ve'l-Kıraeti ala'l-Cin.

şöyle dediğini rivayet eder:

"Babamın şöyle dediğini işittim: Mesruk'a sordum: "Cinlerin Resulullah (a.s.)'dan Kur'an istedikleri gece, Hz. Peygamber (a.s.)'e cinni kim bildirdi?" O: "Bana baban, yani Abdullah bin Mes'ud: "Cinleri bir ağacın bildirdiğini söyledi." dedi."

١٤٤ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾. قَالَ: كَانَ نَفَرٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعْبُدُونَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ، فَأَسْلَمَ النَّفَرُ مِنَ الْجِنِّ وَاسْتَمْسَكَ الْإِنْسُ بِعِبَادَتِهِمْ، فَنَزَلَتْ: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾.

144- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un *"O yalvardıkları da, onların (Allah'a) en yakın olanları da Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar!"* ayeti hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"İnsanların bazıları bir takım cinlere tapıyordu. Cinlerden bir kısmı müslüman olunca, insanlar da onlara tapmaktan vazgeçtiler. Bunun üzerine "O yalvardıkları da, onların (Allah'a) en yakın olanları da Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar."(1) ayeti nazil oldu."

el-Hâfız der ki: *"Önceden cinlere tapanlar, cinlere tapmaya devam ettiler. Cinler ise buna rıza göstermiyorlardı. Zira müslüman olmuşlardı. Rablerine yaklaşmak için vesile arayanlar işte onlardı."* et-Taberî'nin başka bir vecihle İbn Mes'ud (r.a.)'dan rivayetinde şu ilave vardır: *"İnsanlar, cinlerin müslüman olduğunu anlamadıklarından onlara tapmaya devam ediyorlardı."* Bu ayetin tefsirinde itimat edilen görüş de budur.

Dr. Ramazan el-Bûti, Resulullah (a.s.)'ın Taif'den dönüşü sırasında, cinlerin onu dinlemesi hususunda şu yorumu yapar:

"Bütün bunlardan sonra bilmemiz gereken şey, bir müslümanın cinlerin canlı varlıklar olduğuna ve Allah Teala'nın bizi kendisine ibadet etmekle yükümlü kıldığı gibi onları da ibadetle yükümlü kılmış olduğuna inanmasıdır. Duyularımız ve idrak mekanizmamız onların varlığını hissetmemize kafi gelmemektedir. Zira Allah Teala gözlerimizin sahip olduğu görme gücünü onların varlıklarını görmeye yeterli kılmamıştır. Bilindiği üzere gözlerimiz varlıklardan belirli cinsleri belirli ölçü ve şartlar dahilinde görebilir."

144- Müslim, (4/2321) 54- Kitabu't-Tefsir - 4- Bab: Kavluhu Teala.

1) İsra Suresi: 57

Bu mahlukatın varlığının Kur'an ve Sünnet'in tevatür derecesine ulaşmış yakinî haberleriyle teyid edilmiş olması ve dinen zaruri olarak bilinmesi gereğinden ötürü, müslümanlar, cinlerin inkar veya varlıklarından şüpheye düşmenin dinden ve İslam'dan çıkmaya sebep olacağına dair icma etmişlerdir. Çünkü onların varlığını inkar, dinen bilinmesi zaruri olan bir şeyin inkarı demektir. Dahası böyle bir söz, Allah Teala ve Resulünden bize ulaşan mütevatir ve sadık haberleri yalanlama anlamını taşır.

Aklı olan bir insanın, bilimin onayladığı şeyler dışındaki şeylere inanılamayacağını zannedip, görüş hissetmemesinden dolayı cinlerin varlığına inanmamakla böbürlenip, gaflet ve cehaletin en koyusuna düşmemesi gerekir.

İlim perdesi arkasına saklanan bu cehaletin sonunda, "görmemek" gibi tek bir sebebe dayanarak varlığı kesin olan pek çok şeyi inkara götüreceği açıktır. Meşhur bir ilmi kural vardır: Bir şeyi bulamamak onun var olmadığını göstermez. Yani aranılan bir şeyin bulunamaması, onun haddi zatında kayıp veya var olmadığını ortaya koymaz.

Müslümanlar arasında güvenilirlik şartlarına haiz bir çok kimse, bize cinlerle olan alakasından sözetmektedir.

Tarihimiz cinlerden öğrencisi olan alimlerin haberleri ile doludur. Hanefi fıkıh alimi Şeyh İbn Abidin bir risalesinde şeyhlerinden birinin cinlerle olan ilişkisinden ve onlara ders vermesinden bahseder. Bunlardan cinlerin varlığına delil olsun diye söz etmiyoruz. Zira cinlerin varlığına Kur'an ve sünnetin şehadeti yetmektedir. Sözlerimiz bu rivayetlerin araştırılıp bir kitapta toplanması ve gerekli tahlil ve yorumların yapılmasına yöneliktir.

SIKINTIDAN SONRA FERAHLIK

Resulullah (a.s.), Taif yolcuğundan sonra da Mekke'deki davetine devam etti. Peygamberliğin onbirinci senesinde Evs kabilesinden bir heyetle görüştü. Heyet, akrabaları olan Hazrec kabilesinin bulunduğu yer ile aralarındaki sınır teşkil eden Medine yakınlarındaki mevki hakkında Kureyş'in destek ve yardımını talep etmek üzere Mekke'ye gelmişti. Bu heyetten biri de Resulullah (a.s.)'ın davetine icabet etmişti. Peygamberliğin onbirinci senesindeki hac mevsiminde de Hazrec kabilesinden altı kişi müslümanlığı kabul etti. Müslüman olan bu kişiler Medine'ye döndüklerinde islami mesajı oraya taşıdılar. Sonunda Medine'de içinde Resulullah (a.s.)'dan bahsedilmeyen tek bir ev bile kalmadı. Peygamberliğin onikinci yılındaki hac mevsiminde Medine'den oniki kişilik bir heyet geldi. İçlerinde bir önceki sene müslüman olan altı kişiden beşi de bulunmaktaydı. Hayetin on kişisi Hazrec, iki kişisi ise Evs kabilesindendi. İşte birinci akabe biatı böyle yapıldı. Resulullah (a.s.) dini öğretmesi ve Allah'a davet etme-

si için onlarla birlikte Mus'ab bin Umeyr (r.a.)'i Medine'ye gönderdi. Sa'd bin Muaz ve Useyd bin Hudayr gibi kişilerin de müslüman olmasıyla, insanlar öbek öbek Allah'ın dinine girdiler. Bir sonraki hac mevsimi girmeden önce Mus'ab bin Umeyr Mekke'ye dönerek Resulullah (a.s.)'a olup bitenleri anlattı ve ikinci Akabe biatının hazırlığını yaptı. Peygamberliğin onüçüncü senesindeki hac mevsiminde ise ikinci Akabe biatı yapılmış, bundan sonra sıra hicrete gelmişti.

Bu üç yıl boyunca davet süregelmiş, yine bu zaman dilimi içerisinde Mirac hadisesi olmuştu.

Bu dönemde olmuş olma ihtimalini kuvvetli bulduğumuz bir hadise de Resulullah (a.s.)'ın bazı putları kırması olayıdır. Bundan sonraki bölümlerde her iki olayı da ayrıntılı olarak ele alacağız.

١٤٥ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ قَالَ: اِنْطَلَقْتُ اَنَا وَالنَّبِيُّ ﷺ حَتَّىٰ اَتَيْنَا الْكَعْبَةَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اِجْلِسْ» وَصَعِدَ عَلَىٰ مَنْكِبِي، فَذَهَبْتُ لِأَنْهَضَ بِهِ فَرَأَىٰ مِنِّي ضَعْفًا فَنَزَلَ، وَجَلَسَ لِي نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: «اِصْعَدْ عَلَىٰ مَنْكِبِي» قَالَ: فَصَعِدْتُ عَلَىٰ مَنْكِبَيْهِ، قَالَ: فَنَهَضَ بِي، فَإِنَّهُ يُخَيَّلُ إِلَيَّ اَنِّي لَوْ شِئْتُ لَنِلْتُ اُفُقَ السَّمَاءِ، حَتَّىٰ صَعِدْتُ عَلَى الْبَيْتِ وَعَلَيْهِ تِمْثَالٌ اَصْفَرَ اَوْ نُحَاسٌ، فَجَعَلْتُ اُزَاوِلُهُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ، حَتَّى اِذَا اسْتَمْسَكْتُ مِنْهُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اِقْذِفْ بِهِ» فَقَذَفْتُ بِهِ فَتَكَسَّرَ كَمَا تَتَكَسَّرُ الْقَوَارِيرُ، ثُمَّ نَزَلْتُ. فَانْطَلَقْتُ اَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَسْتَبِقُ، حَتَّىٰ تَوَارَيْنَا بِالْبُيُوتِ خَشْيَةَ اَنْ يَلْقَانَا اَحَدٌ مِنَ النَّاسِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ عَلَى الْكَعْبَةِ اَصْنَامٌ، فَذَهَبْتُ اَحْمِلُ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمْ اَسْتَطِعْ، فَحَمَلَنِي فَجَعَلْتُ اَقْطَعُهَا، وَلَوْ شِئْتُ لَنِلْتُ السَّمَاءَ.

145- İmam Ahmed, Ali bin Ebî Talib (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.) ve ben Kabe'ye kadar birlikte geldik. Daha sonra Resulullah (a.s.) bana "otur" dedi. Sonra omuzlarıma tırmandı. Onu kaldırmaya çalıştım. Benim gücümün yetmediğini görünce sırtımdan indi. Resulullah (a.s.) daha sonra oturdu ve "omuzlarımın üstüne çık" buyurdu. Omuzlarına çık-

---

145- Müsned, İmam Ahmed (1/84), el-Bezzar, Kesfu'l-Estar, (3/128), el-Haysemî, el-Mecma' ez-Zevaid'de (6/23) şöyle der: "Hadisi Ahmed oğlu, Ebu Ya'lâ ve el-Bezzâr rivayet etmiş olup, hapsinin ricali sikâdır."

tım. Sonra sırtında olduğum halde ayağa kalktı. Sanki istesem gökyüzüne ulaşacakmışım gibi bir duygu içimi kapladı. Beytullah'ın üzerine tırmandım. Orada sarı ya da bakır bir put vardı. Onu elime alıp sağa sola, öne arkaya çevirmeye çalıştım. İyice kavrayınca, Resulullah (a.s.): "Onu fırlat, at" buyurdu. Ben de onu yere fırlattım. Bardakların kırılışı gibi paramparça oldu. Daha sonra indim. Resulullah (a.s.) ve ben evlerin bulunduğu yere kadar hızlı hızlı yürüdük. Yolda birisiyle karşılaşmak istemiyorduk."

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Kabe'nin üzerinde putlar vardı. Hz. Peygamber (a.s.)'i taşımaya çalıştım, gücüm yetmedi. Bunun üzerine o beni taşıdı, ben de putları kırmaya başladım. Şayet isteseydim, göğe bile ulaşırdım."

el-Hakim, vukubulduğu sabit olan bu hadisenin hicret gecesi olduğunu rivayet eder. Zehebî, el-Hakim'in rivayetini isnad olarak nazif bulduğu halde, hadisin metninin münker olduğunu söylemiştir. Metni münker buluşunun nedeni, rivayette hadisenin hicret gecesi olduğunun zikredilmesi olsa gerektir. Yoksa rivayet gördüğümüz gibi sahihtir. Zehebî'nin sözü nedeniyle, içinde hicretten sözedilmeyen rivayeti tercih ettik. Bu olayın tam zamanını belirlemeden, hicretten önceki son üç sene içinde cereyan etmiş olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu yüzden kitabımıza böyle bir bölüm koyduk.

Allah Teala, en'am suresinde peygamberlerinden bir çoğunu zikrettikten sonra şöyle buyurmuştur: *"İşte onlar, Allah'ın hiyadet ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy."* Burada zikredilip Resulullah (a.s.)'ın örnek alması istenen peygamberler arasında, Hz. İbrahim (a.s.) de bulunmaktadır. Hz. İbrahim (a.s.) putları kırmıştı. Resulullah (a.s.) da onu örnek alarak bu hareketi yapmıştır. Bu olay uygulamada önümüze yeni ufuklar açmaktadır. Bu noktadan hareketle, Kur'an'daki peygamber kıssalarına eğilip, incelemenin zorunluluğuna dikkat çekmek isteriz. Müslümanlar, güçlerinin yettiğince peygamberlerin ahlaklarını örnek almaya çalışmalıdır. Bazı müslümanlar Mekke döneminde kötülüklere fiilen müdahele yapılmadığı kanaatindedirler. Halbuki bu olay bunun aksini göstermektedir. Ancak burada önemle vurgulamamız gereken bir husus; münkerin değişiminin çeşitli dengelere bağlı olduğudur. Bu dengelere dikkat edilmediği takdirde bir münkerin değiştirilmesi, daha büyük bir münkere yol açabilir.

İSRA VE MİRAC

1- Kur'an, İsra olayından İsra suresinde, mirac olayından ise necm suresinde bahseder. İsra suresinde İsrâ'nın hikmetini şöyle açıklar: *"O'na ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye"*(1) necm suresinde ise olay zikredildikten sonra *"Andolsun, Rabbinin ayetlerinden en büyüğünü gördü."*(2) ifadesi yer alır. İsrâ ve Mirâc'ın hikmeti Allah Teala'nın, Resulüne en büyük delillerini göstererek, onu silahlı mücadele dönemine hazırlamasıdır. Allah Teala, Firavun karşısında Musa (a.s.)'ya yükümlülük verdiğinde de ona büyük ayetlerinden bazılarını göstermişti. Zira Musa (a.s.)'nın böyle bir mücadelede daha güçlü bir imana ihtiyacı olacaktı:

"Sağ elindeki nedir ey Musa? (Musa) dedi: "O, asamdır. Ona dayanıyorum ve onunla davarıma yaprak silkeliyorum ve onda benim daha bir çok ihtiyaçlarım var. (onunla bir çok ihtiyacımı gideririm) (Allah) buyurdu: "(Yere) at onu ey Musa! (Musa) attı, bir de ne görsün o, koşan kocaman br yılan. (Allah): "Al onu, dedi, korkma biz onu yine ilk durumuna sokacağız." "Elini (sol) yanına sok, bir hastalık olmadan, ayrı bir mucize olarak bembeyaz bir durumda çıksın." "Ki sana en büyük mucizelerimizden bazılarını göstermiş olalım." "İmdi sen Firavun'a git, çünkü o azdı."(3)

Allah Teala'nın, Musa (a.s.)'ya büyük ayetlerinden bazılarını göstermesi, O'nu Firavun karşısındaki görevine hazırlamaya yönelikti. İsra ve Mirac hadiseleri de küfre, dalalete ve fıska karşı tarih boyunca verilen en büyük mücadeleye ve hicrete hazırlama amacını taşıyordu. Resulullah (a.s.)'ın görmüş olduğu ayetler pek çoktur.

Beytu'l-Makdis'e gidiş, semaya yükseliş, peygamberler, resuller, melekler,

---

1) İsra Suresi: 1
2) Necm Suresi: 18
3) Tâ - Hâ Suresi: 17 - 24

semalar, cennet ve cehennem, nimet ve azap örnekleri gibi inanca davet etmiş olduğu gayb hakikatlerini görmesi, Allah Teala'yı kalb gözüyle ya da bir diğer görüşe göre gözleriyle görmüş olması gibi...

Resulullah (a.s.) böylece insanları imana davet etmiş olduğu gayb hakikatlerini gözleriyle görmüş, gaybı görüp, ona şahitlik eden bir insan sıfatı kazanmıştı:

"Ey peygamber, biz seni şahid, müjdeci ve uyaracı olarak gönderdik."(1)

2- İsra ve Mirac aynı zamanda Resulullah (a.s.)'ın insanlık önünde peygamberliğine delalet eden mucizelerden biridir. Bu ise başına olağanüstü olaylar gelmesi ve insanlara gördüklerini haber vermesi -ki o sözü doğru olan ve doğrulanandır- sonra bu iki olayı Kur'an'ın teyid etmesi sebebiyle değildir. Zira bu ancak bir mümin için delil olabilir. İnsanlığa onun peygamberliğini ispatlayan mucize, onun bu hadiseler sırasında görmüş olduğu ve insanlığa anlattığı şeylerdir. Zira Resulullah (a.s.)'ın başına bu hadiseler gelmemiş olsaydı, asla bu bilgiler insanlığa ulaşmayacaktı.

3- Resulullah (a.s.) için ruh veya rüyada sözkonusu olan başka türden bir mirac daha vardır. Bu yüzden bazı kimseler bu iki hadiseyi birbirine karıştırmaktadır. Naslarda zikredilen İsra ve Mirac hadiseleri, Resulullah (a.s.)'ın ruhen olduğu gibi bedenen de iştirak ettiği olaylardır. Bu ise Kur'anda sözü geçen miractan önce veya sonra bir başka türden mirac daha olamayacağını göstermez. Bu, Resulullah (a.s.)'ı hazırlayıcı veya destekler mahiyette bir başka türden mirac hadisesi daha olmasına engel değildir.

4- İsra ve mirac olaylarında pek çok bilgiler, sırlar, incelikler, dersler ve ibretler vardır. Yedi kat göğün varlığının vurgulanması, ihtiva ettiklerini de gözönüne alırsak bunun bir gayb meselesi olduğunu anlarız. Beş vakit namaz mirac gecesi farz kılınmış, Resulullah (a.s.)'a bakara suresi'nin son kısımları verilmişti. Bütün yönleriyle mirac, iman, amel ve pek çok manaları içeren remizlerle doluydu. Bu manalardan biri de namazın, kalbin miracı oluşuydu.

Ebu'l-Hasen en-Nedevî şöyle der:

"İsra olayı, Resulullah (a.s.)'ın büyük ayetler görmüş olduğu, kendisine yerin ve göğün melekutunun gösterildiği kişisel planda kalan basit bir hadise değildir. Bu hadise daha farklı boyutlara sahiptir. Bu gaybî nebevî yolculuk çok derin ve ince anlamlar taşımaktadır: İsra hadisesi ve onun hakkında nazil olup, "İsra" ve "Necm" adını taşıyan iki mübarek sure gösteriyor ki; Muhammed (a.s.) iki kıblenin peygamberi, iki doğunun ve iki batının imamı, kendisinden önceki peygamberlerin varisi, kendisinden sonraki nesillerin imamıdır. Onun şahsında ve İsra olayında Beytu'l Haram ile Mescid-i Aksa, Mekke ile Kudüs, bira-

---

1) Ahzab Suresi: 45 - 46

raya gelmiştir. Bütün peygamberler arkasında namaz kılmıştır ki, bu onun peygamberliğinin bütün insanlığı kapsadığını, imamlığının sonsuzluğunu, öğretilerinin tüm insanlığı kucakladığını, zaman ve makan değişse de geçerliliğini sürdüreceğini gösterir. Bu mübarek sûre, Hz. Peygamber (a.s.)'in şahsiyetini ortaya koymakta, imamlık ve komutanlığını anlatmakta, kendisine gönderilen ve iman eden ümmetin makamını belirtmektedir. Yine bu surede çeşitli ümmet ve milletler içinde Muhammed ümmetinin yeryüzündeki rolü ve taşıdığı mesaj vurgulanmaktadır.

Mirac gecesinin sabahı Cebrail (a.s.) gelerek Resulullah (a.s.)'a nasıl namaz kılınacağını ve namaz vakitlerini öğretmişti. Resulullah (a.s.) ve ashabı iki rekat sabah namazı, iki rekat da akşam namazı kılıyorlardı."

İSRA VE MİRAC'IN ZAMANI

el-Mubarkefurî 'er-Rahîk el-Mahtûm' adlı eserinde şöyle der:

"Mirac olayının ne zaman vukubulduğu konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır:

1- İsra hadisesinin Allah Teala'nın, Resulullah (a.s.)'ı peygamberlikle lutuflandırdığı senede olduğu söylenmiştir. Taberi de bu görüşe meyletmiştir.

2- Peygamberliğin beşinci senesinde olduğu söylenmiştir. Nevevî ve Kurtubî bu görüşü tercih etmişlerdir.

3- Peygamberliğin onuncu senesinde, receb ayının yirmiyedinci gecesinde olduğu söylenmiştir. Bu görüşü Allame el-Mansur Fevrî tercih etmiştir.

4- Hicretten onaltı ay önce, yani peygamberliğin onikinci yılında, ramazan ayında olduğu söylenmiştir.

5- Hicretten bir sene iki ay önce, peygamberliğin onüçüncü yılı, muharrem ayında olduğu söylenmiştir.

6- Hicretten bir sene önce, peygamberliğin onüçüncü yılı rebiulevvel ayında cereyan ettiği söylenmiştir."

Bu görüşlerden ilk üçü, Hz. Hatice (r.a.)'nin, peygamberliğin onuncu yılı ramazan ayında vefat etmiş olması ve vefatından önce henüz beş vakit namazın farz kılınmaması nedeniyle reddedilmiştir. Zira beş vakit namazın mirac gecesi farz olduğu hususunda alimler arasında tam bir ittifak sözkonusudur. Geriye kalan üç görüşe gelince; bunların arasında bir tercih yapmamıza yardımcı olacak bir delile rastlamadık. Yalnız İsra suresi'nin akışı, mirac olayının oldukça geç bir zamanda cereyan ettiğine işaret etmektedir.

Ramazan el-Bûti der ki:

"İbn Sa'd'ın Tabakât'ında rivayet ettiğine göre mirac olayı hicretten onsekiz ay önce vukubulmuştur."

İSRA VE MİRAC'A İMAN

Şeyh Edîb el-Kiylânî, 'Cevheretu't-Tevhid' şerhinde şöyle der:

"Rivayet edildiği şekilde, Hz. Peygamber (a.s.)'in miracına kesinkes inanıyorum: Yani Hz. Peygamber (a.s.)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirildikten sonra yedi kat göğe, oradan da Sidretü'l-Münteha'ya Allah'ın müsaade ettiği yere kadar yükseldiğine yakîni bir imanla inanıyorum. Bu yükselişin, hadis, tefsir ve siyer alimlerinin rivayet ettikleri şekilde olduğuna iman ediyorum."

Yazar "İsra" kelimesini kullanmayıp yalnız "Mirac"dan söz etmiştir. Zira bu iki isimden yalnız birinin kullanılışıyla ikisinin de işaret ettiği anlamların anlaşılması yaygın bir görüştür. İsra veya Mirac denildiğinde, Resulullah (a.s.)'ın bir gece olağanüstü bir şekilde belli yerlere götürülüşü anlaşılır. Bu olayın uykuda vukubulduğunu zannedenlerin aksine, hadise Resulullah (a.s.) uyanıkken vukubulmuş, ruh ve beden birlikte bu yolculuğa katılmışıtr. İsra hadisesi, Kur'an, sünnet ve müslümanların İcmaı ile sabit olup, inkar eden küfre girer. Mirac'a gelince; meşhur hadislerle sabit olduğuna göre Hz. Peygamber (a.s.)'in Mescid-i Aksa'dan yedi kat göğe, oradan cennete, sonra el-Müsteva'ya ya da arş'a yaptığı yolculuktur. Bu hadisler haber-i vahid sınıfına girer. Bu yüzden miracı inkar eden küfre girmez, ancak fasık olur. Tahkik olunduğuna göre O arş'a varmamıştır.

MİRAC OLAYI RUHEN VE BEDENEN OLMUŞTUR

Dr. Ramazan el-Bûti diyor ki:

"İsra ve Mirac olayları ruhun ve bedenin birlikteliğiyle cereyan etmiştir. Bu konuda ilk ve son devir İslam ulemasının çoğunluğu ittifak halindedir. en-Nevevî, Müslim Şerhi'nde şöyle der:

"Selefin ve son devir fukaha, muhaddis ve kelamcıların çoğunluğunun görüş birliği ettikleri gerçek, Hz. Peygamber (a.s.)'in bedenen Mekke'den Kudüs'e götürüldüğüdür. Bu konudaki hadis ve haberler buna delalet etmektedir. Zira bu hadislerin zahiri manasına yüz çevirmek ve tevilde bulunabilmek için delil olması gerekir."

İbn Hacer el-Askalani de Buhari Şerhi'nde şöyle der:

"İsra ve Mirac hadiseleri, aynı gecede vukubulmuş, Hz. Peygamber (a.s.) uyanıkken, bedenen ve ruhen yolculuk yapmıştır. Fukaha, muhaddis ve kelam

alimlerinin çoğunluğu bu görüşte olup, sahih haberlerin zahiri manaları da buna delalet etmektedir. Aklen vukuu imkansız olan bir şey olmadığı için, tevile sapılarak bu görüşten vazgeçilemez."

Bir Açıklama

İsra ve Mirac olaylarının ruhen ve bedenen olup, bu konuda başka bir ihtimalin sözkonusu olmadığına dair delillerden biri de, Kureyş müşriklerinin olayı gözlerinde büyüterek, bu haber karşısında hayretler içerisinde kalıp, hemen onu yalanlamalarıdır. Şayet mesele rüyadan ibaret olsa ide, böyle bir rüya gördüğünü söylemesi Kureyş'lilerin şaşırmalarına, olayı gözlerinde büyütüp inkar etmelerine yol açmazdı. Çünkü rüyada görülebilecek şeyler sınırsızdır ve böyle bir rüyayı müslüman olsun, kafir olsun herhangi bir insan görebilir. Şayet İsra olayı rüyada meydana gelmiş olsaydı, müşrikler Hz. Peygamber (a.s.)'i yalancı çıkarmak amacıyla, Beytu'l-Makdis'i anlatmasını, kapılarını ve duvarlarını tarif etmesini taleb etmezlerdi.

Bu mucizenin nasıl olduğu ve aklın bunu nasıl kabul edebileceğine gelince; şunu bilmemiz gerekir ki: Kainattaki ve hayattaki diğer mucizeler nasıl olmuşsa bu da öyle olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, gerçekte bu kainat içinde yer alan her şey bir mucizedir. Akıl onları nasıl kolaylıkla kabul ediyorsa, bunu da kabul edebilir.

Dr. Ramazan el-Bûti diyor ki:

"İsra ve Mirac meseleleri hakkında 'Mi'rac İbn Abbas' adlı kitaba başvurmayınız. Zira bu kitapda bulunan hadislerin aslı ve senedi yoktur ve hepsi uydurma hadislerdir."

Bizim kanaatimize göre bu hadislerden bazıları sahihtir. Ancak ilim ehlinden olmayan biri için bu sahih hadisleri diğerlerinden ayırdedebilmek çok zordur.

Bundan sonra, Mirac ve İsra konusudaki rivayetleri ele alacağız. Zira bu vakalar gayb hadiselerinde olup imanı ve teslimiyeti zorunlu kılar. Bazı nasları daha iyi anlayıp, değerlendirebilmek için, bu nasların yorumunda alimlerin iki yol tutmuş olduklarından bahsetmek yararlı olacaktır. Bunlardan ilkine göre: İsra ve Mirac olayları birden fazla olmuştur. Yani tekrar etmiştir. Diğer görüşe göre ise: Mirac hadisesinden önce, Resulullah (a.s.)'a bir rüya gösterilerek, daha sonra bedenen ve ruhen yapacağı yolculuğa manevi olarak hazırlanması sağlanmıştır. Bu iki yorumla naslar arasında bir uyum sağlamak mümkün olmaktadır.

İsra olayı, yani Resulullah (a.s.)'ın Mekke'den Kudüs'e götürülmesi "Burak" üzerinde olmuştur. Mirac olayında, yani Kudüs'ten göğe yükselmesinde ise iki görüş bulunmaktadır: Bunlardan ilki yine "Burak" denilen binek ile bu yolculuğu yaptığıdır. İkinci görüşe göre ise, dikilen bir şey üzerinde göğe yükseldiğidir.

١٤٦ــ رَوَىٰ ابْنُ حَبَّانٍ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «رَأَيْتُ لَيْلَةَ اُسْرِيَ بِي رِجَالاً تُقْرَصُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِيضَ مِنَ النَّارِ، فَقُلْتُ: مَنْ هٰؤُلاَءِ يَا جِبْرِيلُ؟ فَقَالَ: الْخُطَبَاءُ مِنْ اُمَّتِكَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَيَنْسَوْنَ اَنْفُسَهُمْ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلاَ يَعْقِلُونَ».

146- İbn Hibban'ın rivayet ettiğine göre, Enes bin Malik (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Götürüldüğüm gece, ateşten makaslarla dudakları kesilen bazı adamlar gördüm." Ey Cibrîl! Bu kimseler kimdir?" diye sordum. Şöyle dedi: "Onlar ümmetinden vaazda bulunan bazı hatiplerdir. Onlar insanlara iyilik yapmalarını emrederler de kendi nefislerini unuturlar. Halbuki onlar kitabı okumaktadırlar. Akıl etmezler mi?"

١٤٧ــ رَوَىٰ الْاِمَامُ اَحْمَدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ اُسْرِيَ بِي وَاَصْبَحْتُ بِمَكَّةَ فَظِعْتُ بِاَمْرِي، وَعَرَفْتُ اَنَّ النَّاسَ مُكَذِّبِيَّ، فَقَعَدْتُ مُعْتَزِلاً حَزِينًا، فَمَرَّ بِهِ عَدُوُّ اللَّهِ اَبُو جَهْلٍ، فَجَاءَ حَتَّىٰ جَلَسَ اِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ كَالْمُسْتَنْزِيءِ: هَلْ كَانَ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «نَعَمْ» قَالَ: وَمَا هُوَ؟ قَالَ: «اِنَّهُ اُسْرِيَ بِيَ اللَّيْلَةَ» قَالَ: اِلَى اَيْنَ؟ قَالَ: «اِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ» قَالَ: ثُمَّ اَصْبَحْتَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَلَمْ يَرَ اَنَّهُ يُكَذِّبُهُ، مَخَافَةَ اَنْ يَجْحَدَهُ الْحَدِيثَ اِذَا دَعَا قَوْمَهُ اِلَيْهِ، قَالَ: اَرَاَيْتَ اِنْ دَعَوْتُ قَوْمَكَ اَتُحَدِّثُهُمْ مَا حَدَّثْتَنِي؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: هَيَّا مَعْشَرَ بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ حَتَّى قَالَ: فَانْتَفَضَتْ اِلَيْهِ الْمَجَالِسُ وَجَاؤُا حَتَّىٰ جَلَسُوا اِلَيْهِمَا قَالَ: حَدِّثْ قَوْمَكَ بِمَا حَدَّثْتَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «اِنِّي اُسْرِيَ بِي اللَّيْلَةَ» قَالُوا: اِلَى اَيْنَ؟ قَالَ: «اِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ» قَالُوا: ثُمَّ اَصْبَحْتَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: فَمِنْ بَيْنِ مُصَفِّقٍ وَمِنْ بَيْنِ وَاضِعٍ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مُتَعَجِّبًا لِلْكَذِبِ ــ زَعَمَ ــ قَالُوا: وَهَلْ تَسْتَطِيعُ اَنْ تَنْعَتَ لَنَا الْمَسْجِدَ؟ وَفِي الْقَوْمِ مَنْ قَدْ

146- İbn Hibban: Mevâridu'z-Zam'an (39) No: 35.
Hadisi el-Beyhakî tahric etmiş olup sahihtir.

سَافَرَ إِلَى ذٰلِكَ الْبَلَدِ وَرَأَى الْمَسْجِدَ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ : «فَذَهَبْتُ أَنْعَتُ فَمَا زِلْتُ أَنْعَتُ حَتَّى الْتَبَسَ عَلَيَّ بَعْضُ النَّعْتِ قَالَ: فَجِيءَ بِالْمَسْجِدِ وَأَنَا أَنْظُرُ حَتَّى وُضِعَ دُونَ دَارِ عِقَالٍ أَوْ عَقِيلٍ فَنَعَتُّهُ، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ، قَالَ: وَكَانَ مَعَ هٰذَا نَعْتٌ لَمْ أَحْفَظْهُ» قَالَ: فَقَالَ الْقَوْمُ: أَمَّا النَّعْتُ فَوَاللّٰهِ لَقَدْ أَصَابَ.

147- İmam Ahmed'in, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesinden sonra Mekke'ye döndüğümde olayın azameti ve dehşeti içindeydim. İnsanların beni yalanlayacaklarını biliyordum. Bu yüzden hüzün içinde bir kenara çekilip oturdum." İbn Abbas (r.a.) diyor ki: *"O sırada Allah'ın düşmanı Ebu Cehil, Resulullah (a.s.)'ın yaına uğramış, yakınına kadar gelip oturmuş ve alaycı bir şekilde ona şöyle demişti: "Bir şey mi oldu?" Resulullah (a.s.) "Evet" dedi. Ebu Cehil: "Nedir o?" deyince, Resulullah: "Bu gece götürüldüm." dedi.*

Ebu Cehil: "Nereye?"

Resulullah (a.s.): "Beytu'l-Makdis'e"

Ebu Cehil: "Sonra da aramıza döndün?"

Resulullah (a.s.): "Evet"

Ebu Cehil, Resulullah (a.s.)'ı hemen yalanlamadı. Zira (Kureyş) kavmini O'nun yanına getirdiğinde sözünden caymasından korkuyordu. Bu yüzden şöyle dedi:

"Kavmini çağıracak olursam, bana söylediklerini onlara da söyleyebilir misin?"

Resulullah (a.s.): "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Cehil: "Haydi Kaab bin Lueyyoğulları" diye seslendi. Çeşitli meclislere haber yollandı. Toplanıp, Ebu Cehil ile Resulullah (a.s.)'ın bulunduğu yere gelip, yanlarına oturdular.

Ebu Cehil: "Bana söylemiş olduğun şeyi kavmine de söyle" dedi.

Resulullah (a.s): "Bu gece götürüldüm."

Dediler ki: "Nereye?"

147- Müsned, İmam Ahmed (1/309) el-Bezzar: Keşfu'l-Estâr (1/46).

Bu hadise el-Haysemî de Mecma' ez-Zevaid'de yer vermiş (1/65) ve şöyle demiştir: "Hadisi Ahmed, el-Bezzar ve Taberani "el-Kebîr" ve "el-Evsat"da rivayet etmiş olup, Ahmed'in rivayetinin ricali sahihtir."

Resulullah (a.s.): "Beytu'l-Makdis'e"

Dediler ki: "Sonra da aramıza mı döndün?"

Resulullah (a.s.): "Evet" buyurdu.

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: *"Yalan zannettikleri bu sözlere hayretlerinden orada bulunanlardan bazıları ellerini çırptı bazıları ise ellerini başlarının üzerine koydular.*

Dediler ki: "Bize Mescid'i Aksa'nın nasıl olduğunu anlatır mısın?" Zira içlerinden bazıları o beldeye gidip Mescid'i Aksa'yı görmüştü.

Resulullah (a.s.) anlatıyor:

"Mescid'i anlatmaya başladım. Bazı yarlerini tarif ederken, kuşkuya düştüm (öyle miydi böyle mi diye) Bunun üzerine Mescid-i Aksa getirilerek Akab ya da Ukeyl'in evinin önüne konuldu. Ben de ona bakarak anlatmaya başladım."

İbn Abbas (r.a.) der ki: *"Resulullah (a.s.)'ın Mescid-i Aksa'yı tarifi ezberimde değil."*

Resulullah (a.s.)'ın konuşmasından sonra arada bulunanlar şöyle dediler: "Allah'a andolsun ki Mescidi tarifi doğrudur."

١٤٨ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ لَقِيتُ مُوسٰى، قَالَ: فَنَعَتَهُ فَإِذَا رَجُلٌ ــ حَسِبْتُهُ قَالَ: مُضْطَرِبٌ ــ رَجِلُ الرَّأْسِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ سَنُوءَةَ، قَالَ: وَلَقِيتُ عِيسَى، فَنَعَتَهُ النَّبِيُّ ﷺ، رَبْعَةٌ أَحْمَرُ كَأَنَّمَا خَرَجَ مِنْ دِيمَاسٍ ــ يَعْنِي: الْحَمَّامَ ــ وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ، وَأَنَا أَشْبَهُ وَلَدِهِ بِهِ، قَالَ: وَأُتِيتُ بِإِنَاءَيْنِ أَحَدُهُمَا لَبَنٌ، وَالْآخَرُ فِيهِ خَمْرٌ، فَقِيلَ لِي: خُذْ أَيَّهُمَا شِئْتَ، فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ، فَقِيلَ لِي: هُدِيتَ الْفِطْرَةَ ــ أَوْ أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ ــ أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ».

148- Buhari'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesi Musa'yla karşılaştım." "Ravi dedi ki: Resulullah (a.s.) onu tav-

---

148- Buhari (6/476) 60- Kitabu Ehadîsu'l-Enbiya -48- Bab: Kavlullahi Teala:Ezkür fil Kitabi Meryemü iz entebzet min ehliha.

Müslim (1/154), 1- Kitabu'l-İman-74- Bab: el-İsra bi Rasulillahi (a.s.) ile's-Semâvâti ve Fardi-s-Salâti.

Tirmizi (5/300), 40-Kitabu't-Tefsir -18- Bab: Ve min Sureti Benî İsrail.

sif etti. "Bir de gördüm ki, o, Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi karayağız, uzun boylu, balık etli, düz saçlı bir zattır." Resulullah (a.s.) dedi ki: "Ben İsa'yla da karşılaştım." Hz. Peygamber (a.s.) onu da tavsif edip şöyle dedi: "İsa; orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreliydi. Ben İbrahim'i de gördüm. Çocukları içinde ona en çok benzeyeni benim." Hz. Peygamber (a.s.) dedi ki: "Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarab bulunan iki kab getirildi ve: Bunların hangisini dilersen al, denildi. Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana: Fıtrata hidayet olundun yahud fıtrata isabet ettin. Eğer sen şarabı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi."

Müslim'deki bir rivayette ise(1) Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Kendimi Kabe'nin kuzey tarafında (Hicr'de) gördüm. Kureyşliler yolculuğumu soruyorlardı. Beytu'l-Makdis hakkında, tam hatırlayamadığım bazı şeyleri sordular. Hiç böyle bir sıkıntıyla karşı karşıya kalmış değildim. Bunun üzerine Allah Teala Mescid-i Aksa'yı benim için yükseltti. (gözümün önüne getirdi.) Ona bakıyor, bana ne sorulursa cevaplıyordum. Kendimi bir peygamber topluluğu içindeyken gördüm. Baktım Musa ayakta, namaz kılıyordu. Şenue kabilesi erkeklerine benziyordu; az saçlıydı. Meryem oğlu İsa da ayakta, namaz kılıyordu. İnsanlardan ona en fazla benzeyeni Urve bin Mes'ud es-Sakîfî idi. İbrahim (a.s.) da ayakta namaz kılıyordu. İnsanlardan ona en çok benzeyeni dostunuzdur. -Kendisini kastediyor- Sonra namaz vakti geldi ve onlara imamlık yaptım. Namazı bitirdiğimde birisi şöyle dedi: "Ey Muhammed bu cehennemin bekçisi Malik'tir. O'na selam ver." O'na döndüm. Önce o bana selam verdi."*

١٤٩ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَتَيْتُ عَلَى مُوسَى لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَحْمَرِ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ».

149- Müslim'in Enes bin Malik (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesi kızıl bir tepenin yanında Musa'yla karşılaştım. Kabrinin içinde, ayakta namaz kılıyordu."

149- Müslim (4/1845) 43- Kitabu'l-Fadâil -42- Babu min Fadâili Musa Aleyhisselam. Neseî (3/215), Kitabu Kıyami'l-leyl, Bab: Zikru Salati Nebiyyullahi Musa Aleyhisselam.

1) Müslim (1/156), 1- Kitabu'l-İman- 75- Bab: Zikru'l-Mesih bin Meryem Ve'l-Mesih ed-Deccâl.

١٥٠ــ رَوَىٰ عَبْدُاللَّهِ بْنُ اَحْمَدَ عَنْ اُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «فُرِجَ سَقْفُ بَيْتِي وَاَنَا بِمَكَّةَ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ فَفَرَجَ صَدْرِي ثُمَّ غَسَلَهُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِيءٍ حِكْمَةً وَاِيمَانًا فَاَفْرَغَهَا فِي صَدْرِي ثُمَّ اَطْبَقَهُ ثُمَّ اَخَذَ بِيَدِي فَعَرَجَ بِي اِلَى السَّمَاءِ فَلَمَّا جَاءَ السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ، قَالَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: هَلْ مَعَكَ اَحَدٌ: قَالَ: نَعَمْ، مَعِيَ مُحَمَّدٌ، قَالَ: اُرْسِلَ اِلَيْهِ، قَالَ: نَعَمْ فَافْتَحْ، فَلَمَّا عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا اِذَا رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ أَسْوِدَةٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَسْوِدَةٌ، وَاِذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ تَبَسَّمَ، وَاِذَا نَظَرَ قِبَلَ يَسَارِهِ بَكَىٰ، قَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْاِبْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: هٰذَا اٰدَمُ وَهٰذِهِ الْأَسْوِدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ نِسَمُ بَنِيهِ فَاَهْلُ الْيَمِينِ هُمْ اَهْلُ الْجَنَّةِ وَالْأَسْوِدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ اَهْلُ النَّارِ فَاِذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ، وَاِذَا نَظَرَ قِبَلَ شِمَالِهِ بَكَىٰ، قَالَ: ثُمَّ عَرَجَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى جَاءَ السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فَقَالَ لِخَازِنِهَا: اِفْتَحْ، فَقَالَ لَهُ خَازِنُهَا مِثْلَ مَا قَالَ خَازِنُ سَمَاءِ الدُّنْيَا فَفُتِحَ لَهُ».

150- Abdullah bin Ahmed'in, Ubeyy bin Kaab (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Mekke'de iken evimin tavanı açıldı ve oradan Cebrail (a.s.) indi. Daha sonra göğsümü (kalbimi) açtı ve zemzem suyuyla yıkadı. Ardından da içinde hikmet ve iman dolu olan bir altın kabı getirerek göğsüme (kalbime) boşalttı. Sonra göğsümü kapattı ve elimden tutarak beni göğe yükseltti. Dünya semasına gelince açıldı. (Dünya seması Hâzin'i) "Kim o" dedi. O: "Cebrail" dedi. Hâzin: "Yanında kimse var mı?" dedi. O "Evet beraberimde Muhammed var." dedi. Hazin: "O (peygamber olarak) gönderildi mi?" dedi. Cebrail (a.s.): "Evet aç!" Dünya seması üzerinde yükselirken sağında ve solunda karaltılar bulunan bir adam gördüm. Sağ tarafına baktığında gülümsüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu. Dedi ki: "Salih peygamber, salih oğul hoş geldin."

Resulullah (a.s.) anlatıyor: Cebrail (a.s.)'e "Bu kim?" dedim. Cebrail (a.s.)

150- el-Müsned (5/143).

Mecma' ez-Zevaid'de (1/66), el-Haysemî demiştir ki: "Hadisi babasının rivayetine bazı ilavelerle birlikte Abdullah rivayet vetmiş olup, ricali sahihtir."

"Bu Adem'dir. Sağında ve solundaki bu karaltılar da çocuklarının ruhlarıdır. Sağındaki olanlar cennet ehli, solunda olan karaltılar da cehennem ehlidir. Bu yüzden sağına baktığında güler, sol tarafına baktığında ise ağlar." dedi. Derken Cebrail (a.s.) beni ikinci semaya doğru çıkardı. İkinci gögün Hâzin'ine: "Aç." dedi. Hâzin O'na Dünya Seması Hazin'in söylediği sözlerin aynısını söyledi. Daha sonra ikinci semanın kapısı da açıldı."

١٥١ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَىٰ أَصْبَحَ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِذٰلِكَ، فَارْتَدَّ نَاسٌ مِمَّنْ كَانُوا آمَنُوا بِهِ وَصَدَّقُوهُ وَسَعَوْا بِذٰلِكَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ فَقَالُوا: هَلْ لَكَ إِلَى صَاحِبِكَ يَزْعُمُ أَنَّهُ أُسْرِيَ بِهِ اللَّيْلَةَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَقَالَ: أَوَ قَالَ ذٰلِكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: لَئِنْ كَانَ قَالَ ذٰلِكَ لَقَدْ صَدَقَ. قَالُوا: أَوَ تُصَدِّقُهُ أَنَّهُ ذَهَبَ اللَّيْلَةَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَجَاءَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنِّي لَأُصَدِّقُهُ فِيمَا هُوَ أَبْعَدُ مِنْ ذٰلِكَ أُصَدِّقُهُ بِخَبَرِ السَّمَاءِ فِي غَدْوَةٍ أَوْ رَوْحَةٍ فَلِذٰلِكَ سُمِّيَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقَ.

151- el-Hakim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.)'in bir gece Mescid-i Aksa'ya götürülmesi hadisesinden sonra insanlar bu konuyu konuşmaya başladılar. Hatta daha önce Resulullah (a.s.)'a inanmış ve peygamberliğini doğrulamış olanlardan bazıları dahi bu olaydan ötürü dinden döndüler ve Ebu Bekir'e gidip: "Arkadaşının gece Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü zannetmesinden haberin var mı?" diye sordular. Ebu Bekir: "Böyle mi söylüyor?" dedi. "Evet" dediler. Ebu Bekir: "Eğer bunu o söylüyorsa doğrudur." dedi. Dediler ki: "O'nun gece Beytu'l-Makdis'e gidip, sabah olmadan önce geri geldiğine gerçekten inanıyor musun?!" Ebu Bekir: "Doğrusu ben bunun daha ötesindeki şeylere dahi inanıp, tasdik etmekteyim. Sabah olsun, akşam olsun O'na gelen vahyi doğrularım."

İşte, Ebu Bekir'e bundan dolayı "es-Sıddîk" denilmiştir.

١٥٢ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أَقْرِئْ أُمَّتَكَ مِنِّي

151- el-Müstedrek'de (3/62), el-Hakim demiştir ki: "Bu sahih isnadlı bir hadis olmakla birlikte, Buhari ve Müslim tahric etmemiştir." ez-Zehebî de muvafakat etmiştir.

السَّلاَمَ، وَاَخْبِرْهُمْ: اَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ التُّرْبَةِ، عَذْبَةُ الْمَاءِ، وَاَنَّهَا قِيْعَانٌ، وَاَنَّ غِرَاسَهَا: سُبْحَانَ اللّٰهِ، وَالْحَمْدُلِلّٰهِ، وَلاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ، وَاللّٰهُ اَكْبَرُ».

152- Tirmizi'nin Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'dan rivayetine göre, Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesi İbrahim'le karşılaştım. Dedi ki: Ümmetine benden selam götür ve onlara haber ver ki: Cennetin toprağı iyi, suyu tatlı ve ovalar halindedir. Ona ağaç dikmek: "Subhanallahi, ve'l-Hamdulillahi, Ve la ilahe illallahi, Va'llahu Ekber'le olur."

١٥٣ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ قَالَ: لَمَّا اُسْرِيَ بِرَسُولِ اللّٰهِ ﷺ اِنْتُهِيَ بِهِ اِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى، وَهِيَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، اِلَيْهَا يَنْتَهِي مَايُعْرَجُ بِهِ مِنَ الْاَرْضِ فَيُقْبَضُ مِنْهَا، وَاِلَيْهَا يَنْتَهِي مَا يَهْبِطُ بِهِ مِنْ فَوْقِهَا فَيُقْبَضُ مِنْهَا ــ قَالَ ﴿اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى﴾ قَالَ: فَرَاشٌ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: فَاُعْطِيَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ثَلاَثًا: اُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، وَاُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغُفِرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ مِنْ اُمَّتِهِ شَيْئًا الْمُقْحِمَاتُ.

153- Müslim, Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İsra hadisesinde Resulullah (a.s.), Sidretu'l-Müntehâ'ya kadar götürüldü. Orası altıncı semadadır. Yeryüzünden yukarıya çıkacak şey oraya kadar varır ve orada kabzedilir. Yukarıdan inenler ise oraya kadar iner ve oradan kabzedilir. (Abdullah bin Mes'ûd) Dedi ki: "Sidre'yi kaplayan kaplamıştır."(1) Dedi ki: Altından bir kelebek.

Resulullah (a.s.)'a orada üç şey verilmiştir. Beş vakit namaz, bakara suresinin son kısımları, ümmetinden Allah'a şirke koşmamak dışında, cehenneme sokacak günları işleyenlere mağfiret."

152- Tirmizi, (5/510): Kitabud Davud. Bab: 59. Tirmizi , bunun hasen olduğunu söylemiştir.

153- Müslim (1/157) Kitabul İman - Sidretül Münteha konusundaki bab. (76) ve Nesai (1/222).

1) Necm Suresi: 16

Tirmizi'nin(1) rivayeti ise şöyledir:

"Resulullah (a.s.) Sidretu'l-Münteha'ya vardığında; -ki yerden yükselen ve gökten inen de oraya kadar varır- Allah Teala orada kendisinden önce hiç bir peygambere vermediği üç şey vermiştir ona: Beş vakit namaz farz kılınmış, bakara suresinin son kısımları kendisine verilmiş. Allah'a şirk koşmak dışında, ümmetinin cehenneme girmeyi mucib kılacak günahları affedilmiştir. İbn Mes'ud: "Sidre'yi kaplayan kaplamıştır." ayetini okudu ve şöyle dedi: "Sidre altıncı göktedir." Süfyan dedi ki: "Altından bir kelebek. Süfyan daha sonra eliyle işaret ederek, uyardı."

Bir başka rivayette ise Sidre için şöyle denilmektedir:*"Mahlukatın ilmi orada sona erer. Bunun ötesinde onların ilmi yoktur."*

Bu rivayette Sidretu'l-Müntehâ'nın altıncı gökte olduğu belirtilmektedir. Oysa bu, meşhur olan görüşün hilafınadır.

İbn Hacer el-Askalanî diyor ki:

"Kurtubî'nin 'el-Müfhim'de belirtiğine göre Enes (r.a.)'in hadisinin zahirine göre "Sidre" yedinci göktedir. Zira Enes (r.a.)'in rivayetinde yedinci gök zikredildikten sonra "Sonra beni Sidre'ye götürdü." ifadesi yer almaktadır. İbn Mes'ud (r.a.)'un hadisinde ise Sidre'nin altıncı gökte olduğu söylenmektedir."

Şüphesiz bu bir çelişkidir. Alimlerin çoğunluğu bu konuda Enes (r.a.)'in hadisini esas almıştır.

Enes (r.a.)'in hadisine göre *"Sidretu'l-Müntehâ"* bütün peygamberlerin ve bütün mukarreb meleklerin son bulduğu yerdir. Kaab der ki: *"Onun ötesinde Allah'dan ve O'nun bildirdiklerinden başka kimsenin bilmediği bir gayb vardır."* İsmail bin Ahmed de bu görüştedir. Bazı alimler de: Orayı, şehidlerin ruhlarının ulaştığı son nokta olarak görmüşlerdir. Kurtubi, Enes'in hadisinin merfu', İbn Mes'ud'un hadisinin mevkuf olmasından dolayı, Enes'in rivayet ettiği hadisin tercih edildiğini söyler.

١٥٤ــ رَوَىٰ الْبَزَّارُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ ــ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ: «بَيْنَا اَنَا قَاعِدٌ اِذْ جَاءَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَوَكَزَ بَيْنَ كَتِفَيَّ فَقُمْتُ اِلَى شَجَرَةٍ فِيهَا كَوَكْرَيِّ الطَّيْرِ فَقَعَدَ فِي اَحَدِهِمَا وَقَعَدْتُ فِي الْاٰخِرِ، فَسَمَتْ وَارْتَفَعَتْ حَتَّى سَدَّتْ الْخَافِقَيْنِ وَاَنَا اُقَلِّبُ طَرْفِيَّ وَلَوْ شِئْتُ اَنْ اَمَسَّ السَّمَاءَ لَمَسْتُ،

---

1) Tirmizi (5/393), 48-Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -54- Bab: Ve min Sûreti'n-Necmi. Ebu Isa der ki: "Bu hadis hasen ve sahihtir."

فَالْتَفَتُّ اِلَى جِبْرِيلَ كَاَنَّهُ حِلسُ لاَطِيءٍ فَعَرَفْتُ فَضْلَ عِمْلِهِ بِاللّٰهِ عَلَيَّ وَفُتِحَ بَابٌ مِنْ اَبْوَابِ السَّمَاءِ وَرَأَيْتُ النُّورَ الْاَعْظَمَ، وَاِذَا دُونَ الْحِجَابِ رَفْرَفَةُ الدُّرِّ وَالْيَاقُوتِ فَأُوحِيَ اِلَيَّ مَا شَاءَ اَنْ يُوحَى».

154- el-Bezzâr ve Taberani'nin, Enes bin Malik (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, **Resulullah (a.s.)** şöyle buyurmuştur:

"Ben otururken Cebrail (a.s.) geldi. İki omuzumun arasına vurdu. Kalktım, kuş yuvası gibi iki yuvanın bulunduğu bir ağaca çıktım. Cebrail (a.s.) o yuvalardan birine, ben de diğerine oturdum. O ağaç yükseldi, yükseldi, öyle ki iki ufku kapattı. Ben etrafa göz atıyordum. Şayet göğe elimle dokunmak isteseydim, dokunurdum. Cebrail'e dönüp baktım: Sanki bir eğerin atın sırtına yapışması gibi bulunduğu yere yapışmış, kıpırdamıyordu. O'nun Allah Teala'nın bilgisi konusundaki üstünlüğünü anladım. Göğün kapılarından biri açıldı. Ve en yüce nuru gördüm. Perdenin önünde inci ve yakut refrefi vardı. Allah Teala dilediği kadar şeyi bana vahyetti."

١٥٥ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ قَتَادَةَ بْنِ دَعَامَةَ: عَنْ اَنَسٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ: اَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ ﷺ حَدَّثَهُ عَنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ، قَالَ: «بَيْنَمَا اَنَا فِي الْحَطِيمِ ــ وَرُبَّمَا قَالَ: فِي الْحِجْرِ ــ مُضْطَجِعًا ــ اِذْ اَتَانِي اٰتٍ فَقَدَّ ــ قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: فَشَقَّ ــ مَا بَيْنَ هٰذِهِ اِلَى هٰذِهِ، فَقُلْتُ لِلْجَارُودِ، وَهُوَ اِلَى جَنْبِي: مَا يَعْنِي بِهِ؟ قَالَ: مِنْ ثُغْرَةِ نَحْرِهِ اِلَى شِعْرَتِهِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مِنْ قَصِّهِ اِلَى شِعْرَتِهِ، فَاسْتَخْرَجَ قَلْبِي، ثُمَّ اُتِيتُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءَةٍ اِيمَانًا، فَغُسِلَ قَلْبِي، ثُمَّ حُشِيَ، ثُمَّ اُعِيدَ، ثُمَّ اُتِيتُ بِدَابَّةٍ، دُونَ الْبَغْلِ وَفَوْقَ الْحِمَارِ اَبْيَضَ، فَقَالَ لَهُ الْجَارُودُ: هُوَ الْبُرَاقُ يَا اَبَا حَمْزَةَ؟ فَقَالَ اَنَسٌ: نَعَمْ يَضَعُ خَطْوَهُ عِنْدَ اَقْصَى طَرْفِهِ، فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ، فَانْطَلَقَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى اَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا، فَاسْتَفْتَحَ، فَقِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ اُرْسِلَ اِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَاِذَا فِيهَا اٰدَمُ، فَقَالَ: هٰذَا اَبُوكَ اٰدَمُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلاَمَ، وَقَالَ: مَرْحَبًا

154- el-Bezzar: Keşfu'l-Estâr (1/47) el-Haysemî, Mecma' ez-Zevâid'de (1/75) şöyle demiştir: "el-Bezzar ve Taberani'nin, el-Evsat'ta rivayet ettiği bu hadisin ricali sahihtir."

حَتّٰى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: بِالْإِبنِ الصَّالِحِ، وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي مُحَمَّدٌ، قِيلَ وَقَدْ خَلَصْتُ، فَإِذَا يَحْيَ مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا، فَسَلَّمْتُ، فَرَدَّا، ثُمَّ وَعِيسَى وَهُمَا ابْنَا خَالَةٍ، قَالَ: هٰذَا يَحْيَ وَعِيسَى قَالَا: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، إِذَا يُوسُفُ، قَالَ: هٰذَا يُوسُفُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا إِدْرِيسُ، قَالَ: هٰذَا إِدْرِيسُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي، حَتّٰى أَتَى السَّمَاءَ الْخَامِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: هٰذَا هَارُونُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ حَتّٰى أَتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا مُوسَىٰ، قَالَ: هٰذَا مُوسَىٰ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، فَلَمَّا تَجَاوَزْتُ بَكَىٰ، قِيلَ لَهُ: مَايُبْكِيكَ؟ قَالَ: أَبْكِي، لِأَنَّ غُلَامًا بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أَكْثَرَ مِمَّا يَدْخُلُهَا مِنْ أُمَّتِي، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ، فَقِيلَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، وَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: هٰذَا أَبُوكَ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلَامَ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْإِبنِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ رُفِعْتُ إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى فَإِذَا نَبْقُهَا مِثْلُ قِلَالِ هَجَرَ، وَإِذَا وَرَقُهَا مِثْلُ

اَذَانِ الْفِيلَةِ، قَالَ: هٰذِهِ سِدْرَةُ الْمُنْتَهٰى، فَإِذَا اَرْبَعَةُ اَنْهَارٍ: نَهْرَانِ بَاطِنَانِ، وَنَهْرَانِ ظَاهِرَانِ، فَقُلْتُ: مَا هٰذَانِ يَاجِبْرِيلُ؟ قَالَ: أَمَّا الْبَاطِنَانِ، فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ، فَالنِّيلُ وَالْفُرَاتُ، ثُمَّ رُفِعَ لِي الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ، ثُمَّ أُتِيتُ بِإِنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ وَإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ، وَإِنَاءٍ مِنْ عَسَلٍ، فَاَخَذْتُ اللَّبَنَ، فَقَالَ: هِيَ الْفِطْرَةُ الَّتِي اَنْتَ عَلَيْهَا وَاُمَّتُكَ، قَالَ: ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَيَّ الصَّلَاةُ، خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ، فَرَجَعْتُ فَمَرَرْتُ عَلَى مُوسَى، فَقَالَ: بِمَ اُمِرْتَ؟ قُلْتُ: اُمِرْتُ بِخَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ، قَالَ: إِنَّ اُمَّتَكَ لَاتَسْتَطِيعُ خَمْسِينَ صَلَاةً كُلَّ يَوْمٍ، وَإِنِّي وَاللّٰهِ قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ، وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ اَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ، فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لِاُمَّتِكَ، فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى، فَقَالَ مِثْلَهُ، فَرَجَعْتُ، فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى، فَقَالَ مِثْلَهُ، فَرَجَعْتُ فَوَضَعَ عَنِّي عَشْرًا، فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى، فَقَالَ مِثْلَهُ، فَرَجَعْتُ فَاُمِرْتُ بِعَشْرِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، فَرَجَعْتُ فَقَالَ مِثْلَهُ، فَرَجَعْتُ فَاُمِرْتُ بِخَمْسِ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، قَالَ: إِنَّ اُمَّتَكَ لَاتَسْتَطِيعُ خَمْسَ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ، وَإِنِّي قَدْ جَرَّبْتُ النَّاسَ قَبْلَكَ، وَعَالَجْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ اَشَدَّ الْمُعَالَجَةِ، فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ، فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لِاُمَّتِكَ، قَالَ: سَأَلْتُ رَبِّي حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ، وَلٰكِنْ اَرْضَى وَاُسَلِّمُ، فَلَمَّا جَاوَزْتُ، نَادَى مُنَادٍ: اَمْضَيْتُ فَرِيضَتِي، وَخَفَّفْتُ عَنْ عِبَادِي».

155- Buhari'nin, Enes ve Malik bin Sa'saa kanalıyla, Katade bin Diame (r.a.)'den rivayet etitğine göre Hz. Peygamber (a.s.) İsra gecesi hakkında şunları söylemiştir:

"Ben Hatim'de yatmış iken -Katade: Belki Resulullah (a.s.) "el-Hicr'da yatmış iken" buyurdu demiştir- bana gelen (Cebrail (a.s.)) geldi de (göğsümü uzunlamasına) yardı. -Katade: Ben Enes bin Malik'in: "Şuradan şuraya kadar yardı" dediğini işittim. Yanımda bulunan Enes'in arkadaşı Cârud'a: "Enes "şuradan şuraya kadar yardı." sözüyle neyi kastediyor? diye sordum. O, işaret olunan bu yerin, boğaz çukurundan kıl biten yere kadar, yani göğsün ön tarafı olduğunu bildirdi, demiştir. Katâde: Ben yine Enes'ten: "Göğüs başlangıcından

---

155- Buhari, (8 - 201) 62- Kitab'u Menakibu'l Ensar. 42- Miraç babı.

kıl bitimine kadar" derken işittim, demiştir.- Kalbimi çıkardı sonra bana içi iman dolu(*) altından bir taş getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine iman dolduruldu. Sonra tekrar eski duruma getirildi. Carus bin Subre, Enes bin Malik'e: "Ey Ebu Hamza! O Burak mıydı?" diye sordu. Enes de: "Evet, o adımını gözünün görebildiği en uzak noktaya kadar atabilir." (Resulullah (a.s.) şöyle devam etti:) Onun üzerine bindirildim. Cebrail de benimle yola çıktı. Nihayet dünya semasına vardı. Cebrail gök kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki : O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliştir.

Hemen gök kapısı açıldı. Ve orada Adem (a.s.)'le karşılaştım. Cebrail bana: "Bu senin baban Adem'dir, ona selam ver." dedi. Ben de ona selam verdim. Adem (a.s.) selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih oğul ve salih peygamber" dedi.

---

* *İbn Hacer Fethu'l-Bâri'de şöyle der: "İman dolu" ifadesi, Kitabu Bed'u'l-Halk'da bir başka hadisde "iman ve hikmet dolu" olarak geçmektedir. Bu iki kelime de gramer bakımından temyiz sebebiyle nasb olunmuşlardır.*

İmam Nevevi de şöyle der: Bunun anlamı tasda imanın ve hikmetin kemale ermesine vesile olacak bir şeyin bulunmasıdır. Kabın hakiki manada böyle bir şeyle dolu olma ihtimali vardır. Zira manaların cisim haline gelmesi mümkündür. Bakara suresinin kıyamet günü gölge yapacağı, ölümün ise koç suretinde geleceğine dair haberler buna delalet eder. Amellerin tartılması gibi diğer gayb haberleri de bu konuya örnek teşkil eder.

Kadı Beydâdî der ki:Bu ibareler misal verme amacına yönelik olsa gerektir. Zira bir çok konuda manalara misaller verilir. Bunun faydası manevi olan şeyleri hissedilir şekilde algılamayı sağlamaktır.

İbn Ebî Hamza der ki: Bu imândan sonra en önemli şeyin hikmet olduğunu gösterir. Bu yüzden hikmetle iman birlikte zikredilmişlerdir. Allah Teala'nın "Allah dilediğine hikmet verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır ve üstünlük verilmiştir." (Bakara: 269) buyruğu bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Hikmet hakkında söylenilen en sahih söz, bir şeyin (mananın) yerli yerine oturması ya da Allah'ın kitabını anlamaktır. İkinci tefsire göre iman olmaksızın hikmet olabileceği gibi, olmayabilir de. Birinci tefsire göre ise iman ve hikmet birbirlerinden ayrılmazlar. Zira iman hikmete delalet etmektedir.

Sonra Cebrail (benimle) ikinci semaya yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzeldir.

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Yahya ve İsa ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır. Cebrail bana: "Bu gördüğün şahıslar Yahya ile İsa'dır. Onlara selam ver" dedi. Ben de onlara selam verdim. Onlar da selamımı alıp karşılık verdiler. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dediler. Sonra Cebrail benimle üçüncü semaya yükseldi. Oranın kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzeldir.

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Yusuf'la karşılaştım. Cebrail: "Bu Yusuf'tur. Ona selam ver" dedi.(1) Ben de Yusuf'a selam verdim. O da

---

1) İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bâri'de der ki: "Oraya vardığımda Yusuf'u gördüm." ifadesine, Müslim'in Enes'den sabit olan rivayetinde şöyle bir ek bulunmaktadır: "O (Yusuf) ki O'na (dünyadaki) güzelliğin yarısı verilmiştir."

Beyhakî'de Ebu Said'in , İbn Aziz ve Taberani'de Ebu Hureyre'nin rivayet etmiş oldukları hadisde ise şu ifade vardır: "Allah'ın yaratmış olduğu en güzel insanı gördüm. Ondördündeki ay nasıl diğer yıldızlara güzellikte üstün ise, O da güzellikte insanlar içinde öyleydi." Bu hadisin zahirinden anlaşılan şey Yusuf (a.s.)'un insanların en güzeli oluşudur. Ancak Tirmizi'nin Enes'den rivayet ettiği hadiste şu ifade yer almaktadır. Allah'ın göndermiş olduğu bütün peygamberler güzel yüzlü ve güzel sesli-dir. Peygamberiniz onların en güzel yüzlüsü ve sesi en güzel olanıdır." Bu hadis dik-

selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber." dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Dördüncü semaya vardığımda, oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda İdris'le karşılaştım. Cebrail bana: "Bu İdris'tir, ona selam ver." dedi. Ben de İdris'e selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Beşince semaya vardığında oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel geliş!

Hemen gök kapısı açıldı. Oraya vardığımda Harun ile karşılaştım. Cebrail bana: "Bu Harun'dur, ona selam ver." dedi. Ben de Harun'a selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber." dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Altıncı semaya vardığında, oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

---

kate alındığında Mirac hadisindeki ifadeyi "Hz.Peygamber (a.s.) dışındaki insanlar içinde en güzeliydi" şeklinde anlamak yerinde olur. "Konuşan, kendi hitabının geneline dahil olmaz." sözü de bunu vurgulamaktadır.

İbn el-Münir ise, "Yusuf'a güzelliğin yarısı verilmiştir." ifadesini "Peygamberimiz (a.s.)'e verilen güzelliğin yarısı" olarak tefsir etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Musa ile karşılaştım. Cebrail bana: "Bu Musa'dır. Ona selam ver!" dedi. Ben de Musa'ya selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dedi. Musa'nın yanından ayrılıp gidince, Musa ağlamaya başladı. "Seni ağlatan nedir?" denildi. O da: "Çünkü benden sonra gönderilen genç bir peygamberin ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur." dedi. Sonra Cebrail benimle yedinci göğe yükseldi ve gök kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda İbrahim (a.s.)'le karşılaştım. Cebrail: "Bu, baban İbrahim'dir, ona selam ver." dedi. Ben de İbrahim'e selam verdim. O da selamıma karşılık verdi ve: "Merhaba salih oğul ve salih peygamber" dedi.

Sonra benim için Sidretu'l-Müntehâ yükseltildi. Gördüm ki, Sidre ağacının yemişleri Hecer'in (Yemen'de bir belde) testilerine benziyor. Yaprakları ise fillerin kulakları gibiydi. İkisi batında, ikisi zahirde idi. "Ey Cibril! bunlar nedir?" dedim. "Bâtinî olan iki nehir cennette olan iki nehirdir. Zahri olan nehirler ise Nil ve Fırat nehirleridir." dedi.(1) Daha sonra bana bir kab şarab, bir kap süt ve bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cebrail bana: "O senin ve ümmetinin üzerinde olduğu fıtrattır." (Senin ve ümmetinin İslami hilkatidir.) Sonra bana günde 50 (vakit) namaz farz kılındı. Geri dönüp Musa'ya uğradığımda, Musa bana: "Ne ile emrolundun diye sordu. "Günde elli vakit na-

---

1) Kurtubî der ki: "Bu nehirler cennettendir, denmesi, güzellik, tatlılık ve bereket yönünden benzeyişinden ötürüdür." denilmiştir.

mazla emrolundum." cevabını verdim. Musa: "Senin ümmetinin günde elli vakit namaza gücü yetmez. Allah'a yemin olsun ki, ben senden önce insanları denedim ve İsrailoğulları'nı ıslah etmek için çok uğraştım. Öyleyse Rabbine dön ve O'ndan ümmetine (bu farzı) hafifletmesini iste." dedi. Ben de Rabbime döndüm. Benden on vakit namaz indirdi. Ben tekrar dönüp Musa'ya geldim. Musa, daha önce söylemiş olduğu sözleri yineledi. Ben de Rabbime dönüp niyaz ettim. (Rabbim de) on namaz daha hafifletti. Ben yine Musa'ya döndüm. Musa da aynı sözleri tekrarladı. Ben yine Rabbime döndüm. Bu defa günde on vakit namaz kılmakla emrolundum. Sonra yine Musa'ya döndüm. Musa önceki sözlerini tekrarladı. Yine Rabbime dönüp niyaz ettim. Bu sefer günde beş vakit namaz kılmakla emrolondum.

Musa: "Senin ümmetin günde beş vakit namaz da kılamaz. Ben senden önce insanları denedim ve İsrailoğullarını ıslah etmek için çok uğraştım. Rabbine döne de, ümmetin için bunu daha da hafifletmesini niyaz et." dedi. Hz. Peygamber dedi ki: "Rabbime (defalarca) niyaz ettim. Nihayet istemekten utandım. Artık beş vakit namaza razı oluyor ve buna teslimiyet gösterip kabul ediyorum." Resulullah (a.s.) dedi ki: Ben Musa'nın yanından ayrılınca bir nida edici: "Farizemi irade buyurdum ve kullarımdan (fazlasını indirerek) hafiflettim." diye nida etti."

Bir başka rivayette (1): *"Ben Beyt'de uyku ile uyanıklık arasıda iken"* ifadesi yer almaktadır. Yine bu rivayette şu ifadeler yer almaktadır: *"Sonra içi zemzem suyuyla yıkandı, sonra da hikmet ve imanla doldurudu.", 'el-Beytu'l-Ma'mûr benim için yükseltildi. Cebrail'e (Onun ne olduğunu) sordum. Dedi ki: Bu içinde her gün yetmişbin meleğin namaz kıldığı el-Beytu'l-Ma'mûr'dur. Bu onların son girişi olup, oradan çıktıklarında bir daha oraya dönmezler.", "Kullarımdan fazla olanı hafiflettim. Ben bir sevaba on misliyle karşılıkta bulunurum."*

Bir başka rivayette(2) ise şu ifadeler bulunmaktadır: *"Ben Beyt'in yanında uyku ile uyanıklık arasında iken birinin şöyle dediğini işittim: İki kişi arasındaki üçüncüsü! Hemen doğruldum. Sonra alınıp götürüldüm. Bana içinde zemzem suyu olan altından bir tas getirildi. Sonra karnımın altına kadar göğsüm yarıldı!"*

Diğer bir rivayet ise(3) şöyledir: *"Bana hikmet ve iman dolu altından bir tas getirildi. Sonra göğsün başlangıcından karnın alt kısımlarına kadar yarılıp, zemzem suyuyla yıkandı."*

---

1) Buhri (6/302), 56- Kitabu Bed'ul-Halk -6- Bab: Zikru'l-Melaike.

2) Müslim (1/150), 1-Kitabu'l-İman -74- Bab: el-İsra bi Rasulillah (a.s.).

3) (1/151), 1- Kitabu'l- İman - 74 - Babu'l- İsra bi Resulillah (a.s) ile's- Semâvâti ve Fardu's-Salavat.

Neseî de (1) aynı manada daha kısa bir hadis rivayet etmiştir.

Tirmizî ise,(2)*"Zemzem suyuyla yıkadı. Sonra tekrar eski haline getirdi. Sonra içi iman ve hikmetle doldurduldu."* ifadesine kadar hadisi tahric etmiş, *"bu hadisin uzun bir kıssası vardır"*, demekle yetinerek bu kıssayı zikretmemiştir.

İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l-Bâri'de şöyle der: *"Bazı kimseler İsra gecesi Resulullah (a.s.)'ın göğsünün yarılması olayını kabul etmeyerek, bu olayın Hz. Peygamber (a.s.)'in çocukluğunda Sa'doğullarının yanındayken cereyan etmiş olduğunu ileri sürerler."* Bu hadis de inkar edilemez. Zira bu konuda pek çok rivayet vardır. Dahası Ebu Naîm'in ed-Delâil'de tahric ettiğine göre, göğsün yarılması hadisesi Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verileceği zamanda vukubulmuştur. Her iki hadise de bir hikmete dayanmaktadır. Müslim'in, Enes (r.a.)'den rivayetinde şöyle bir fazlalık bulunmaktadır: *"Sonra bir kan pıhtısı çıkartıp şöyle dedi: Bu Şeytan'ın senden alacağı nasibtir."* Elbette bu hadise Resulullah (a.s.)'ın çocukluğunda olmuştur. Böylece Hz. Peygamber (a.s.) çocukluğundan itibaren şeytandan korunmuş olarak, en güzel bir şekilde yetişmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.)'in göğsünün yarılması hadisesi, kendisine peygamberlik verileceği zamanda bir kere daha cereyan etmiştir. Bu, Resulullah (a.s.)'a Allahın bir ikramı olup, vahyi daha güçlü ve temizlikte kemale ermiş bir kalple karşılaması içindir. Göğsünün yarılması hadisesi daha sonra Mirac öncesi bir kere daha tekrarlanmıştır. Bu O'nu Rabbiyle olan münâcâtına hazırlamak içindir. Bu, Resulullah (a.s.)'ın Sünnet-i seniyyesinde olduğu gibi yıkamayı üçe tamamlamak gayesiyle yapılmış da olabilir. Mirac gecesi Hz. Peygamber (a.s.)-'in evinin tavanının yarılmış olmasının da, daha sonra göğsünün yarılıp, herhangi bir tedavi görmeksizin kapanıp iyileşeceğine işaret etme ihtimali vardır. Göğsün yarılması ve kalbin çıkarılması ile ilgili varid olan rivayetlerde zikredilen bütün bu olağanüstü işlere iman edip, teslim olmak, hadisleri gerçek anlamlarından başka taraflara çekmemek gerekir. Zira Allah Teala'nın her şeye gücü yeter. O'nun için imkansız olan hiçbir şey yoktur. Kurtubî el-Müfhim'de der ki: *"İsra gecesi göğsünün yarılması inkar edilemez. Zira bu hadisleri rivayet eden kişiler, güvenilir ve meşhur kimselerdir."*

İbn Hacer daha sonra şöyle devam eder:

"Zikredilenler dışında bu hadisden çıkartılabilecek daha birçok ilmi faydalar vardır: Göğün kapılarının ve onları beklemekle görevli Hafaza meleklerinin varlığı bu hadisden anlaşılmaktadır. Öte yandan izin isteme hususu da bu hadisle vurgulanmış, bir yere gitmek için izin isteyen kimsenin "Ben falanım." diyerek ismini belirtmesi, "Ben" demekle yetinmemesi öngörülmüştür. Zira "Ben"

---

1) Neseî (1/217), Kitabu's-Salat. Bab: Fardu's-Salat.

2) Tirmizi (5/442) 48- Kitabu't-Tefsir -83- Bab: Ve min Sureti Elem Neşrah. Ebu İsa der ki: "Bu hadis hasan ve sahihtir."

demek, sorunun karşılığı değildir. Yine bu hadisden yürüyenin öncelikle selam vermesi gerektiğini öğreniyoruz. Yürüyen oturandan üstün olsa bile durum değişmemektedir. Bu hadisden yararlandığımız bir başka husus da, ilim ve takva ehli kimselerle görüşmenin müstehab oluşu, bu kişileri hoş karşılayarak onlara övgü ve duada bulunmaktır. Fitneye düşmekten emin olan bir kişinin yüzüne karşı medhedilmesi caizdir. Öğlenleyin veya başka vakitlerde kıbleye doğru yatmanın caiz olduğu da İbrahim (a.s)'in el-Beytu'l-Ma'mûr'a meyletmesinden anlaşılmaktadır. Zira el-Beytu'l-Ma'mur her yönden kıble olması bakımından Kabe'ye benzemektedir. Ayrıca bu hadisde, namaz bahsinin başında geçtiği gibi, bir fiil işlenmeden önce hükmünün neshedilebileceğine dair cevaz vardır. Gece yolculuk yapmanın gündüze nisbetle daha efdal olduğu da hadisden anlaşılmaktadır. Zira İsra hadisesi gece olmuştur. Resulullah (a.s.) gece daha çok ibadet ederdi. Yine Resulullah (a.s.) yolculuklarının çoğunu gece yapardı. Bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Gece yolculuk yapınız. Yerde gece mesafe katedilir."

Bu hadisden istifade ettiğimiz bir husus da bir şeyi elde etmede, çok bilmekten ziyade tecrübe sahibi oluşun önemli oluşudur. Bunu Hz. Musa (a.s.)'nın Hz. Peygamber (a.s.)'e söylediği sözden anlıyoruz. Hz. Musa (a.s.) namaz hususunda daha önce kendi kavmini denemiş olduğunu ve onları ıslah etmeye çalıştığını söylemişti. Geçirilen tecrübeleri hakem yapma, güçlü olanların güçsüz olanları uyarması da bu hadisden anlaşılmaktadır. Zira bizden önceki ümmetler bedenen daha güçlü idiler. Hz. Musa (a.s.), Resulullah (a.s.)'a verilen namazdan daha azını kendi kavminin yerine getirmediğini ve onları ıslah etmeye çalışmasına rağmen başarılı olamadığını söylemektedir. İbn Ebi Hamza bu konuda şöyle der: *"Dostluk ve muhabbet makamı, rıza ve teslimiyet makamıdır. Konuşma makamı ise delil ileri sürme ve söyleme makamıdır. Hz. Peygamber (a.s.)'e namazı azaltma hususunda Hz. İbrahim (a.s.) değil de Hz. Musa (a.s.) tavsiyede bulunmuştur. Halbuki Hz. İbrahim (a.s.), Resulullah (a.s.)'ın atası olması ve makamanın yüceliği bakımından Hz. Peygamber (a.s.)'e daha yakındır. Bazıları ise bunun hikmetinin Hz. Musa (a.s.)'nın hadisde bahsedilen deneyimi olduğunu söylemişlerdir. Zira o namaz hususunda kavmini ıslah etmeye çalışmış, ancak onlar peygamberlerine karşı çıkıp, isyan etmişlerdir."*

Yine bu hadisden cennet ve cehennemin yaratılmış olduğunu anlıyoruz. Zira bu hadisin bazı kanallardan gelen riayetlerinde *"Bana cennet ve cehennem gösterildi."* ibaresi yer almaktadır. Öte yandan bu hadisde, Allah'a dua edip istekte bulunma ve şefaat talep etmeyi çokça yapmaya işaret edilmektedir. Zira Resulullah (a.s.)'ın Hz. Musa (a.s.)'yla istişaresinden sonra, Allah Teala'dan namazı azaltma isteği kabul görmüştür. Edep ve hayatının fazileti, nasihata ihtiyacı bulunan kimsenin, istişare etmesi de nasihatta bulunmak, bu hadisten istifade edilen hususlar arasındadır.

١٥٦ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: كَانَ أَبُو ذَرٍّ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: قَالَ: «فُرِجَ سَقْفُ بَيْتِي وَأَنَا بِمَكَّةَ، فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَفَرَجَ صَدْرِي، ثُمَّ غَسَلَهُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَفْرَغَهَا فِي صَدْرِي، ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي، فَعَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ، فَلَمَّا جِئْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا قَالَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ لِخَازِنِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا: اِفْتَحْ، قَالَ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، مَعِيَ مُحَمَّدٌ ﷺ، قَالَ: فَأُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَفَتَحَ، قَالَ، فَلَمَّا عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَإِذَا رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ، أَسْوِدَةٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَسْوِدَةٌ، قَالَ: فَإِذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ، وَإِذَا نَظَرَ قِبَلَ شِمَالِهِ بَكَىٰ، قَالَ: فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، وَالِابْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: يَاجِبْرِيلُ مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: هٰذَا آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهٰذِهِ الْأَسْوِدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ، فَأَهْلُ الْيَمِينِ أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَالْأَسْوِدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ، فَإِذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ، وَإِذَا نَظَرَ قِبَلَ شِمَالِهِ بَكَىٰ، قَالَ: ثُمَّ عَرَجَ بِي جِبْرِيلُ، حَتَّىٰ أَتَىٰ السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ، فَقَالَ لِخَازِنِهَا: اِفْتَحْ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ خَازِنُهَا مِثْلَ مَا قَالَ خَازِنُ السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَفَتَحَ». فَقَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمٰوَاتِ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَعِيسَىٰ وَمُوسَىٰ وَإِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

وَلَمْ يُثْبِتْ كَيْفَ مَنَازِلُهُمْ، غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ قَدْ وَجَدَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ ــ قَالَ: «فَلَمَّا مَرَّ جِبْرِيلُ وَرَسُولُ اللَّهِ بِإِدْرِيسَ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ، قَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، قَالَ: ثُمَّ مَرَّ، فَقُلْتُ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: هٰذَا إِدْرِيسُ، قَالَ: ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: هٰذَا مُوسَى، ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْأَخِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: هٰذَا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ، قَالَ: ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالِابْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هٰذَا؟ قَالَ: إِبْرَاهِيمُ».

156- Müslim, Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ebu Zerr Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini söylemiştir:

"Ben Mekke'de iken evimin tavanı açıldı ve Cebrail (a.s.) inerek göğsümü yardı. Sonra onu zemzem suyuyla yıkadı. Sonra içi hikmet ve iman dolu altından bir tas getirip, göğsümün içine boşalttı. Sonra da göğsümü kapadı. Daha sonra elimden tutarak semaya yükseldi. Dünya semasına geldiğimizde Cebrail (a.s.) dünya seması Hâzin'e: "Aç" dedi. Hâzin: "Kim bu?" deyince, Cebrail (a.s.): "Bu Cibril" buyurdu. Hâzin: "Yanında kimse var mı?" diye sordu. Cebrail (a.s.): "Evet, yanımda Muhammed (a.s.) var." dedi. Hâzin: "O(na) gönderildi mi?" dedi. Cebrail (a.s.): "Evet" deyince göğün bekçiliğini yapan melek kapıyı açtı. Resulullah (a.s.) buyurdu ki: Dünya semasını geçip yükselince, sağında ve solunda karaltılar bulunan bir adam gördüm. Sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu. "Salih peygambere, salih oğula merhaba" dedi. Cebrail (a.s.)'e "Bu kim?" diye sordum. Bu Adem (a.s.)'dir. Sağındaki ve solundaki karaltılar ise çocuklarının ruhlarıdır. Sağ taraftakiler cennetliklerdir. Sol tarafındakiler ise cehennemliklerdir. Bu yüzden sağ tarafına bakınca güler, sol tarafına bakınca ise ağlar." Resulullah (a.s.) buyurdu ki: Cebrail (a.s.) beni yükseltmeye devam etti. Nihayet ikinci semaya geldi. İkinci semanın Hâzin'ine: "Aç" dedi. İkinci semanın Hazin'i dünya semasının Hâzin'inin söylediği sözleri söyledi. Sonunda kapıyı açtı." Enes bin Malik der ki: *"Resulullah (a.s.) göklerde, Adem (a.s.), İdris (a.s.), İsa (a.s.), Musa (a.s.) ve İbrahim (a.s.) ile karşılaştığını zikretti."*

Hz. Peygamber (a.s.) peygamberlerin derecelerin açıklamamış, ancak Hz. Adem (a.s.)'le dünya semasında, Hz. İbrahim (a.s.)'le altıncı semada karşılaştığını zikretmiştir.

Enes (r.a.) der ki: *"Cebrail (a.s.) ve Resulullah (a.s.), İdris (a.s.)'in yanından geçerken, İdris (a.s.): "Salih peygamber, salih kardeş merhaba" demiş, daha sonra geçip gitmişti. Resulullah (a.s.) anlatıyor: "Bu kim?" diye, sordum. Cebrail (a.s): "Bu İdris'tir" buyurdu. Sonra Musa (a.s.)'nın yanından geçtim. "Salih peygamber, salih kardeş" dedi. "Bu kim?" diye, sordum. Cebrail (a.s.): "Bu Musa'dır" dedi. Daha sonra İsa (a.s.)'nın yanından geçtim. "Salih peygamber, salih kardeş merhaba" dedi. "Bu kim?" diye sordum. Cebrail (a.s.): "Bu Meryem oğlu İsa'dır." buyurdu. Sonra İbrahim (a s.)'in yanından geçtim. "Salih peygamber, salih oğul merhaba" dedi. "Bu kim?" diye sordum. Cebrail (a.s.): "İbrahim" dedi."*

İbn Şihab der ki: İbn Hazm'ın bildirdiğine göre, İbn Abbas ve Ebu Habbe

---

156- Müslim (1/148), 1- Kitabu'l- İman - 74 - Babu'l- İsra bi Rasulillah (a.s.) ile's- Semavati ve Fard's-Salavât.

Buhari (1/458), 8- Kitabu's- Salat -1- Bab: Keyfe Furidat es- Salavâti fi'l-İsra.

el-Ensarî diyorlar ki: Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Sonra Cebrail (a.s.) beni o kadar yükseltti ki, sonunda kalem sesleri duyduğum bir yere geldim."*

İbn Hazm ve Enes bin Malik, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet ederler: *"Allah ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Böylece geri dönerken, Musa (a.s.)'ya uğradım. Musa (a.s.): "Rabbin ümmetine neleri farz kıldı?" diye sordu. "Onlara elli vakit namazı farz kıldı." dedim. Musa (a.s.) bana: "Rabbine yeniden niyaz et. Ümmetinin buna gücü yetmez." Bunun üzerine Rabbime niyaz ettim. Rabbim de bu farizenin yarısını indirdi. Daha sonra Musa'ya dönerek (durumu) bildirdim. Musa: "Rabbine niyazda bulun. Ümmetinin buna gücü yetmez." buyurdu. Bunun üzerine (tekrar) Rabbime niyazda bulundum. Rabbim buyurdu ki: "Elli vakit yerine, beş vakit. Bundan böyle indimde söz değiştirilmez." Sonra tekrar Musa (a.s.)'ya döndüm. Musa (a.s.): "Rabbine niyazda bulun" deyince ona: "Artık Rabbimden utandım" dedi. Daha sonra Cebrail (a.s.) Sidretu'l-Müntehâ'ya gelinceye kadar beni götürdü. Onu birçok renk örtmüştü. Bu yüzden ne olduğunu bilemedim. Daha sonra cennete sokuldum. Orada inciler vardı ve toprağı misktendi."*

١٥٧ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: ﴿وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرَىٰ﴾. قَالَ: رَأَىٰ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

157- Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'nin *"Andolsun onu, Sidretu'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü."(1)* ayeti hakkında: *"Cebrail (a.s.)'i gördü."* dediğini rivayet etmiştir.

١٥٨ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنَىٰ﴾. وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ﴾.

158- Buhari ve Müslim, İbn Mes'ud (r.a.)'un *"İki yay kadar, yahut daha*

157- Müslim (1/158) 1- Kitab'ül İman - 77 - Bab: Ma'na Kavlullahi Azze ve Celle "Velekat reahü Nezzeletü'l Uhra".

1) Necm Suresi: 13

158- Buhari (6/313) 59- Kitabu Bed'u'l-Halk 7-Bab: İzâ Kâle Ahadukum "Amin" Ve'l-Melaiketu fi's-Semâ.

Müslim (1/158). 1- Kitabu'l-İman- 76- Bab: Fi Zikri Sidreti'l Münteha "İki yay kadar yahud daha yakın oldu" ayetinin anlamı: Cebrail (a.s.)'in Resulullah (a.s.)'a bu

yakın oldu."(1), "(Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı."(2) ve *"Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü."(3)* ayetleri hakkında şöyle dediğini rivayet ederler: *"Cebrail (a.s.)'i gördü. Onun altıyüz kanadı vardı. -"Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü." ayetini (okuduktan) sonra şu ilaveyi yapmıştır: "Cebrail'i gerçek suretinde gördü."* Müslim'de bu şekilde rivayet edilmiştir.

Buhari de, *"İki yay kadar yahut daha yakın oldu, (Allah'ın kuluna, vahyettiğini vahyetti."(4)* ayetleri hakkında şöyle demiştir. *"Cebrail'i altıyüz kanatlı olarak gördü."*

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir:(5) *"Gözleriyle gördüğünü kalbi yalanlamadı"* Dedi ki: *"Resulullah (a.s.), Cebrail (a.s.)'i gökle yer arasını dolduran geniş bir elbise içerisinde gördü."*

Buhari'deki rivayette(6), *"And olsun ki O, Rabb'inin en büyük ayetlerinden bir kısmını görmüştür."* ayetinin tefsirinde Abdullah İbn Mes'ud şöyle demiştir: *"Resulullah (a.s.) semânın etrafını yeşil bir kumaş (halinde Cebrail'in kanadının) kaplamış olduğunu gördü."*

---

kadar yaklaşmış olmasıdır.

İbn Hacer el Askalanî, Fethu'l-Bâri'de şöyle der: "el-Kâb" yayın kabzasıyla bükülen kısmı arasındaki bölümüdür.

el-Vâhidi der ki: Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre "kavs" kelimesinden maksad, ok atılan yaydır. Bazıları bunun kulaç anlamına geldiğini, zira bunun bir ölçü birimi olduğunu söylerler. Biz de deriz ki: (İbn Hacer) Bu görüşün tercih edilmesi gerekir. İbn Murdeveyh'in sahih bir insadla İbn Abbas (r.a.)'dan tahric ettiğine göre; el-Kâb, mikdar demektir. El-Kavsân ise iki kulaç anlamına gelir. Şayet kesteditlen, ok atılan yay olsaydı tesniyeye hacet kalmazdı. "Kâbu Rumh" (mızrağın uzaklığı) ifadesinde olduğu gibi. Bazıları da cümlede "Kalbin" sözü konusu olduğunu kastedilenin " fekane kab ku's" olduğunu söylerler. Zira "el-Kâb" kabza ile bükülen kısmı arasındaki bölümüdür. Ve her yayın iki Kab'ı vardır. Ayetteki "ev edna" lafzı "daha yakın" anlamındadır. ez-Zeccac demiştir ki: "Allah Teala, araplara alıştıkları dille hitapta bulunmuştur. Mana "sitin taktir ettiğiniz ölçüde'dir. Allah Teala her şeyi gerçek ölçülerinde bilir. Onun için bir tereddüt söz konusu değildir. Bazıları "ev" ya da (kelimesinin "bel" (Bilakis) anlamında kullanıldığını söylerler. Bu görüşe göre anlam: "Bilakis zikredilen miktardan daha da yakın" olur.

1) Necm Suresi: 9

2) Necm Suresi: 11

3) Necm Suresi: 18

4) Necm Suresi: 9 - 10

5) Tirmizi (5/396), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an. 54- Bab: Ve min sûreti'n-Necmi. Ebu İsa der ki: Bu hadis hasen ve sahihtir.

6) Buhari (6/313) 59- Kitabu Bed'u'l,Halk. 7- Bab: İzâ kâlet el-Melâiketu Amin ve'l-Melâiketu fi's Semâ.

١٥٩ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلَ النَّبِيُّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ اَنْ يَرَاهُ فِي صُورَتِهِ، قَالَ: اُدْعُ رَبَّكَ عَزَّ وَجَلَّ، فَطَلَعَ عَلَيْهِ سَوَادٌ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ. قَالَ فَجَعَلَ يَرْتَفِعُ وَيَنْتَشِرُ فَلَمَّا رَاٰهُ النَّبِيُّ ﷺ صُعِقَ فَأَتَاهُ فَنَعَشَهُ وَمَسَحَ الْبُزَاقَ عَنْ شِدْقَيْهِ.

159- İmam Ahmed ve Taberanî, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s.) Cebrail (a.s.)'den kendisini gerçek şeklinde görmek istedi. Cebrail (a.s.): "O halde (bunun için) Rabbın (c.c.)'a dua et" dedi. Bunun akabinde doğu tarafından üzerine bir karaltı çöktü. Resulullah (a.s.), (Cebrail (a.s.)'i gerçek suretinde) görünce düşüp bayıldı. Bunun üzerine yanına gelip O'nu uyandırıp, ayağa kaldırdı ve yanaklarındaki ıslaklığı sildi."

١٦٠ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ : ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، ﴿وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرَىٰ﴾، قَالَ: رَاٰهُ بِفُؤَادِهِ، مَرَّتَيْنِ، وَفِي رِوَايَةٍ قَالَ: رَاٰهُ بِقَلْبِهِ، وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرَىٰ.

160- Müslim, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"(Gözleriyle gördüğünü) yalanlamadı" ve *"Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü."(1) (ayetlerinin tefsirinde İbn Abbas:) "O'nu kalbiyle iki defa gördü. Doğrusu O, O'nu önceden bir defa daha görmüştü."* demiştir.

Tirmizi'deki bir başka rivayet ise şöyledir:(2) *"Dedi ki: Muhammed rabbini gördü." Dedim ki: "Allah Teala: "Gözler O'na erişemez, halbuki O, gözleri görür"(3) buyurmuyor mu?", Dedi ki: "O nasıl söz! "Bu Allah Teala'nın nuruyla tecelli etmiş olması halinde böyledir." Bu sözünü iki kere tekrarladı."*

159- İmam Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir (1/322).
Taberani (11/57), Heysemî der ki (8/258): "Hadisi Ahmed ve Tabereni rivayet etmiş olup, ricali sikadır."

160- Müslim (1/158), 1- Kitabu'l-İman -77 Bab: Ma'na Kavlullahi Aze ve Celle Vele kad re'ahü tezleten uhra. "Ve hel Raa'n-Nebi (a.s.) leylete'l-İsrâ.

1) Necm Suresi: 11 - 14

2) Tirmizi (/395), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an. 54- Bab Ve min Sûreti'n-Necm. Ebu İsa der ki: "Bu hadis hasendir."

3) En'am Suresi: 103

Yine Tirmizi'deki bir rivayette(1) *"Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.", "Kuluna vahyettiğini vahyetti" ve "İki yay kadar yahut daha yakın oldu"* ayetleri hakkında İbn Abbas şöyle demiştir: *"Hz. Peygamber (a.s.) O'nu gördü."*

Bir rivayete göre ise İbn Abbas (r.a.) *"Kalp gördüğünü yalanlamadı"* ayeti hakkında, *"O'nu kalbiyle gördü"*, demiştir.

١٦١ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ اَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ: «عُرِضَ عَلَيَّ الْاَنْبِيَاءُ، فَاِذَا مُوسَى ضَرْبٌ مِنَ الرِّجَالِ كَاَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُوءَةٍ، وَرَأَيتُ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ، فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا: عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ، وَرَأَيْتُ اِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبُكُمْ ــ يَعْنِي نَفْسَهُ ــ وَرَأَيْتُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا: دِحْيَةُ بْنُ خَلِيفَةَ».

161- Müslim'in Cabir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur.

"Peygamberler bana gösterildi. Musa, Şenue kabilesinin adamlarına benziyordu. Meryemoğlu İsa'yı da gördüm. Şimdiye kadar gördüğüm şahıslar içerisinde ona en çok benzeyeni Urve bin Mes'ud'dur. İbrahim (a.s.)'i gördüm. Ona en benzeyen kimse dostunuzdur -kendisini kastediyor- Cebrail (a.s.)'i gördüm. Ona en çok benzeyen kimse Dihye bin Kalife'dir."

١٦٢ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ مُجَاهِدٌ: اَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا ــ وَذَكَرُوا لَهُ الدَّجَّالَ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ، اَوْ كَ فَ رَ ــ قَالَ: لَمْ اَسْمَعْهُ وَلٰكِنَّهُ قَالَ: «اَمَّا اِبْرَاهِيمُ، فَانْظُرُوا اِلَى صَاحِبِكُمْ، وَاَمَّا مُوسَى: فَجَعْدٌ اٰدَمُ، عَلَى جَمَلٍ اَحْمَرَ مَخْطُومٍ بِخُلْبَةٍ، كَاَنِّي اَنْظُرُ اِلَيْهِ انْحَدَرَ فِي الْوَادِي.

162- **Buhari,** Abdullah bin Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

161- Müslim (1/153) 1-Kitabu'l İman -74- Babu'l-İsra Bi Rasulullah (a.s.) İle's-Semavati ve Fardu'r-Salavat. Tirmizi (5/604) 50-Kitabu'l-Menakib 212-Bab: Fi Sifati'n-Nebi (a.s.)

162- Buhari (6/388) (60) Kitabu'l-Enbiya (8) Babu Kavlullah Teala (Vettehezallahu İbrahime Halila)

1) Tirmizi, öncekinde işaret edilen yer.

"Mücahid, İbn Abbas (r.a.)'dan işittiğini söylemektedir: İbn Abbas'a Deccali zikredip: Onun iki gözünün arasında "Kafir" yahud "kefere" yazılmıştır, dediler. İbn Abbas: "Ben bunu Resulullah (a.s.)'dan duymadım. Fakat Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İbrahim'e gelince, onu görmek isterseniz (Kendisini kastederek) sahibinize bakınız. Musa ise buğday renkli etli ve toplu gövdelidir. Lifle yuvarlanmış kızıl bir deva üzerinde Ezrak vadisi içinde akıp gidiyordu. Sanki şimdi ona bakıyor gibiyim."

Bir başka rivayette ise şöyle buyurmuştur.(1)

"Resulullah (a.s.), İsra gecesinden bahsederken şöyle buyurmuştur: "Musa (a.s.) uzun boylu biriydi. Şenue kabilesinin erkeklerine benziyordu. İsa ise yuvarlak yüzlü ve balık etindeydi." (Resulullah a.s.) cehennemin bekçiliğini yapan Mâlik'i ve Deccil'i (de) zikretti."

Diğer bir rivayette ise şu ilaveyi yapmıştır.

"Meryem oğlu İsa'yı gördüm; orta boylu, dalgalı saçlı ve rengi pembe beyazdı.

Daha sonra cehennem bekçisi Malik'i gördüm. Allah'ın alametlerini gösterdiği Deccal'i gördüm. "Sen ona kavuşacağından şüphe etme."(2)

١٦٣ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلاَّ فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾. قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ، أُرِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، ﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ﴾ هِيَ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ.

163- Buhari, İbn Abbas (r.a.)'ın, *"Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'anda lanetlenmiş ağacı insanları sınamak için meydana getirdik."(3)* ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet eder:

"Bu Resulullah (a.s.)'ın Beytu'l-Makdis'e götürüldüğü gece, Allah'ın kendisine göstermiş olduğu, bir müşahededir. Kur'andaki lanetli ağaca gelince, o zakkum ağacıdır."

İbn Hacer der ki: Selef uleması o gece Resulullah (a.s.)'ın Rabbini görüp

---

163- Buhari (7/203), 63- Kitabu Menakib el-Ensar - 42- Babu'l-Mi'râc.
Tirmizi (5/302) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an - 18- Bab: Ve min Sûreti Benî İsrail.

1) Müslim (1/153), Kitabu'l-İman - 74- Babu'l-İsrâ bi Resulullah (a.s.)

2) Secde Suresi: 23

3) İsra Suresi: 60

görmediği hususunda, meşhur olan iki farklı görüşe sahiptirler.

Hz. Aişe (r.a.) ve bir grup, Resulullah (a.s.)'ın Rabbini görmediğini söylerken, İbn Abbas ve bir grup Rabbini gördüğünü söylemişlerdir.

١٦٤ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ﴾، ﴿وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ﴾ قَالَ: رَآهُ بِفُؤَادِهِ مَرَّتَيْنِ.

164- Müslim, İbn Abbas (r.a.)'ın *"Kalp, gördüğünü yalanlamadı"* ve *"Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü."* (1)ayetlerini tefsir ederken, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Onu kalbiyle iki kere gördü."

١٦٥ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ يَا أُمَّتَاهُ، هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ ﷺ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ قَفَّ شَعْرِي مِمَّا قُلْتَ، أَيْنَ أَنْتَ مِنْ ثَلَاثٍ مَنْ حَدَّثَكَهُنَّ فَقَدْ كَذَبَ: مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾، ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي غَدٍ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ كَتَمَ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ الْآيَةَ. وَلَكِنْ رَأَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ.

165- Buhari, Mesrûk (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Aişe (r.a.)'ye dedim ki: "Ey annemiz, Muhammed (a.s.) Rabbini gördü mü?" Aişe (r.a.) dedi ki: Söylediklerinden tüylerim ayağa kalktı. Üç şey söyleyen, yalan söylemiştir, hadisini duymadın mı?: Kim sana Muhammed (a.s.)'in Rabbini gördüğünü söylerse, muhakkak o yalan söylemiştir." Hz. Aişe (r.a.) daha sonra *"Gözler O'na erişemez, halbuki O, gözleri görür. O eşyayı pek iyi*

164- Müslim (1/158), 1- Kitabu'l-İman -77- Bab: Ma'na Kavlullahi Azze ve Celle" Ve Hel Raa'n-Nebiyyu (a.s.) Rabbehu leylete'l-İsra.

165- Buhari (8/606) 65- Kitabu't-Tefsir, Bab: 1

1) Necm Suresi: 11, 13

bilen, herşeyden haberdar olandır"(1) ve "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur"(2) ayetlerini okudu. (Hz. Aişe (r.a.) sözlerine şöyle devam etti) *"Kim de sana yarın olacak şeyi bildiğini söylerse, muhakkak o yalan söylemiştir." Sonra "Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez..."(3) ayetini okudu. Kim de sana O'nu (Resulullah (a.s.)'ın) bildiği bazı şeyler gizlediğini söylerse muhakkak o yalan söylemiştir. Sonra "Ey Resul! Rabbinden sana indirileni tebliğ et"(4) ayetini okudu.*

(Resulullah (a.s.), Cebrail (a.s.)'i gerçek suretinde iki kez görmüştür.)

١٦٦ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنِ الشَّعْبِيِّ ــ رَحِمَهُ اللَّهُ ــ قَالَ: لَقِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَعْبًا بِعَرَفَةَ، فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، فَكَبَّرَ، حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَعْبٌ: إِنَّ اللَّهَ قَسَّمَ رُؤْيَتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ، وَرَآهُ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ، قَالَ مَسْرُوقٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ فَقُلْتُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ تَكَلَّمْتَ بِشَيْءٍ قَفَّ لَهُ شَعْرِي، قُلْتُ: رُوَيْدًا، ثُمَّ قَرَأْتُ: ﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ﴾ فَقَالَتْ: أَيْنَ يُذْهِبُ بِكَ؟ إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ، مَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَىٰ رَبَّهُ، أَوْ كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أُمِرَ بِهِ، أَوْ يَعْلَمُ الْخَمْسَ الَّتِي قَالَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾ فَقَدْ أَعْظَمَ الْفِرْيَةَ، وَلَكِنَّهُ رَأَىٰ جِبْرِيلَ، لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلاَّ مَرَّتَيْنِ: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَمَرَّةً فِي جِيَادٍ لَهُ سِتُّمَائَةِ جَنَاحٍ، قَدْ سَدَّ الْأُفُقَ.

166- Tirmizi, eş-Şa'bî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder.

"İbn Abbas, Arafat'ta Kaab ile karşılaşmış ve ona bir şey sormuştu. Kaab öyle bir tekbir getirdi ki sesi dağlarda yankı yaptı. Bunun üzerine İbn Abbas: "Doğrusu biz Haşimoğulları'ndanız!" dedi. Kaab: "Allah Teala, Muhammed

---

166- Tirmizi (5/394), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an 54-Bab: Ve min Sureti'n-Necm. Senedi zayıftır. Ancak bu hadisin başka kanallardan ve değişik hafızlarla rivayet edilen benzerleri Buhari ve Müslim'de bulunmaktadır.

1) En'am Suresi: 103

2) Şûra Suresi: 51

3) Lokmân Suresi: 34

4) Maide Suresi: 67

(a.s.)'in Musa (a.s.) ile kendisini gördüğüne, konuştuğuna dair yemin etmiştir. Musa ile iki kere konuşmuş, Muhammed ise O'nu iki defa görmüştür."

Mesrûk der ki: *"Aişe (r.a.)'nin yanına geldim. Dedim ki: "Muhammed (a.s.), Rabbini gördü mü?" Dedi ki: "Öyle bir şey söyledin ki tüylerim ayağa kalktı." "Acele etme" dedim ve, "Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmın gördü." ayetini okudum.(1) Aişe (r.a.): "Bu ayetten nereye varmak istiyorsun? Burada kastedilen Cebrail'dir. Muhammed (a.s.)'in, Rabbini gördüğünü sana kim söyledi? Yoksa kendisine tebliğ etmesi emredilen şeylerden bir kısmını gizledi mi?! Ya da "Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru o yağdırır, rahimlerde olanı O bilir..." (2) ayetinde sözü geçen beş şeyi mi biliyor?! Ne büyük bir yalan! O ancak Cebrail (a.s.)'i görmüştür. Onu gerçek suretinde iki kez gördü. Birinde Sidretü'l-Münteha'nın yanında, diğerinde ise Ciyâd(*) mevkiinde ufku kapatan altıyüz kanadıyla görülmüştür."*

١٦٧ــ رَوَىٰ مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَمَّا كَذَّبَتْنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ، فَجَلَا اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ».

167- Müslim'in, Cabir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Cabir (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini işitmiştir:

"Kureyşliler (Beytu'l-Makdis'e gittiğimi) yalanladığında Hicr'de ayakta dururken Allah bana Beytü'l-Makdis'i gösterdi. O'na bakarak Beytu'l-Makdis'in belli başlı özelliklerini anlatmaya başladım."

Buhari'nin bir rivayetinde şu ilave vardır: *"Kureyşliler Beytu'l-Makdis'e götürülüşümü yalanladıklarında..."*

İbn Hacer el-Askalâni, Şeyh ibn Ebu Hamza'nın şöyle dediğini nakleder: *"Resulullah (a.s.)'ın semaya yükseltilmeden önce, Beytu'l Makdis'e götürülmesinin hikmetinin, Hakk'ı susturmak isteyenlere Hakk'ın ortaya konulmasını söylemektir. Şayet doğrudan doğruya Mekke'den semaya yükseltilmiş olsaydı, Resu-*

167- Müslim (1/156) 1-Kitabu'l-İman- 75 Bab: Zikru'l-Mesih bin Meryem ve'l-Mesih ed-Deccal.

Buhari (7/196), 63- Kitabu Menakibi'l-Ensar 41, Bab Hadisu'l-İsrâ.

1) Necm Suresi: 18

2) Lokman Suresi: 34

**) Ciyad: Mekke'de bir yer.*

lullah (a.s.)'ın söylediklerini yalanlayanlara soruşturma fırsatı tanınmamış olurdu. Oysa Hz. Peygamber (a.s.) Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü söyleyince, Beytu'l-Makdis'in özelliklerini ayrıntılı olarak açıklamasını istemişlerdi. Zira onlar daha önce orayı görmüşlerdi ve Resulullah (a.s.)'ın orayı daha önce görmemiş olduğunu biliyorlardı. Resulullah (a.s.) bir gecede Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü haber verince, Kureyşliler bu sözün doğruluğunu araştırıp, tahkik etmek istediler. Bu sözün doğruluğunu tasdik etmeleri, bundan sonra zikredeceklerini de tasdik etmelerini gerektirirdi. Böylece bu olay müminlerin imanını, inkarcıların ise küfrünü artırdı."

Bu açıdan değerlendirildiğinde, İsra olayı, Resulullah (a.s.)'ın nübüvvetini belgeleyen mucizelerden biri olduğu anlaşılır. Eğer, Hz. Peygamber (a.s.), Mekke'den, Kudüs'e götürülmeseydi, mirac olayı iman etmeyi gerektiren, gayb haberlerinden biri olarak kalacaktı. Oysa, mirac hadisesi olmasaydı bile Resulullah (a.s.)ın, Beytu'l-Makdis'i tarif etmesi bizatihi ortaya koymuş olduğu bir mucize olup, bu mucizeyi gösteren kişiye iman ederek teslim olmayı ve ona gelen vahyi doğrulamayı gerektirmektedir.

İSLAM'IN MEDİNE-İ MÜNEVVERE'YE GİRİŞİ VE AKABE BİATLARI

İslam, Medine-i Münevvere'ye, hicretten önceki üç sene içinde girmiştir. İslam'ın Medine'ye girişinin başlangıcı, Evs kabilesinin Mekke'ye bir heyet göndererek, amcaoğulları ve aralarında sürekli bir çekişme olan Hazrec kabilesine karşı Mekkelilerle ittifak kurmaya çalıştıkları zamana rastlar. Medinelilerden İslam'ı ilk işitenler onlardır ve içlerinden biri müslüman olmuştur. Daha sonra recep ayında Medine'den Mekke'ye umre yapmak üzere bir heyet daha gelmiş, Rasulullah (a.s.) onlarla bir araya gelerek, İslam'a davet etmişti. Bu kişiler müslüman olarak Medine'ye dönmüşler ve orada İslam'ı yaymaya başlamışlardı. Bu davet sonucunda Medine'de müslümanlar çoğalmaya başlamış, onlardan gücü yetenler hacca gelerek, Birinci Akabe Biatı'nda Resulullah (a.s.)'a biat etmişler, sonra yurtlarına dönmüşlerdi.

Resulullah (a.s.) onlarla birlikte ya da onların peşi sıra Mus'ab bin Umeyr'i Medine'ye göndermişti. Mus'ab, Medine'de İslam'ı yaymaya devam etmişti. Sonunda İslam, Medine'de güçlenmiş ve oraya hakim olmuştu. Müslüman olanlardan yaklaşık yetmiş kişi hac mevsiminde Mekke'ye gitmişler ve böylece İkinci Akabe Biatı yapılmıştı. Resulullah (a.s.), onlara içlerinden oniki kişiyi temsilci olarak seçmelerini, bu kimselerin kabileleriyle kendisi arasında aracılık görevini üstlenmesini istemişti. Bundan kısa bir süre sonra da Hz. Peygamber (a.s.) hicreti emretmişti.

Medine halkının İslam'ı kabul edip, Resulullah (a.s.)'a destek olmasıyla birlikte aynı anda iki hedefe ulaşıldı. Medine ahalisinin müslüman oluşu ve Hz. Peygamber (a.s.)'e yardımları... Bu konu, üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde durmayı gerektiriyor.

Bildiğimiz gibi Resulullah (a.s.)'ın bir dönem Mekke'deki siyasî hedefi, Rabbinin davetini tebliğ ederken kendisini himaye edip, destek olacak kişileri

bulmaktı. Hz. Peygamber (a.s.), bu kişilerin mutlaka müslüman olmaları şartını koşmamıştı. Günümüzün deyişiyle, Resulullah (a.s.) davet ve ibadet hürriyetini, bu hürriyeti himaye etme gücüne sahip bir toplum içinde aramaktaydı.

İbn Hecer el-Askalânî 'Fethu'l-Bâri'de şöyle der:

"Musa bin Ukbe, Zuhrî'den rivayetle şöyle der: Bu yıllarda (Hicretten önceki yılları kastediyor.) Hz. Peygamber (a.s.), kabilelerle temasa geçip, onların ileri gelenleriyle konuşuyordu. Resulullah (a.s.) onlardan kendisini koruyup himaye etmelerinden başka bir şey talep etmiyor ve şöyle diyordu: "Sizi herhangi bir şeyi kabule zorlamıyorum. Sizden Rabbimin risâletini tebliğ edebilmem için, bana eziyet edenlere engel olmanızı istiyorum." Ancak onlardan hiçbiri bu isteği yerine getirmeye yanaşmamıştı. Şöyle diyorlardı: "Bir adamın kavmi onu en iyi tanıyandır."

Şayet yardım etmeye gücü olan arap kabileleri Hz. Peygamber (a.s.)'in davetine icabet etselerdi, Medine halkının müslüman olup, Resulullah (a.s.)'ı desteklemesiyle birlikte, İslamî davetin aldığı mesafeyi daha daha hızlandıracaklardı. Zira başlangıçta İslamî davet, İslam'ı kabul edip, kendilerini himaye eden bazı kimseler sayesinde yaşamaya çalışan insanların biraraya getirilmesini hedeflemekteydi. Daha sonra bu insanlar, yaşadıkları topraklardan, başka bir diyara gittiler. Ensar'ın hem İslam'ı hem de Resulullah (a.s)'a yardım etmeyi kabul edişiyle bir anda iki merhale birden katedilmiş oluyordu. Buna rağmen, başlangıçta ensar'dan sadece savunma sözü almış olan Resulullah (a.s.), onlara bu biat çerçevesinde muamele ediyordu. Bu yüzden Bedir Savaşı öncesindeki askeri harekatlara, sadece muhacirler iştirak etmişti. Bedir Savaşı'nda bile ensar'la istişare edilmiş, Resulullah (a.s.)'a olan desteğin, savunmadan ibaret olduğunu zannetmelerinden endişe edilmişti. Halbuki bilindiği gibi ensar müslüman olmuş, İslam ahkamını kabul etmişti. Muhacirlerle İslamî yükümlülük açısından eşit olmalarına rağmen, Resulullah (a.s.) onlarla olan ilişkilerinde bu şartları gözönünde bulundurmuştu.

İşte buradan da anlıyoruz ki, İslam'ın en büyük siyasi zaferi, Medine halkının müslümanlara destek olmayı kabul edişleri ve bunu izleyen hicret olayıydı.

Bunu gözönünde bulundurarak, zayıf düşen müslümanların hicret edecek bir İslam diyarı bulamadıkları zaman, kendilerine geçici bir siyasi hedef tayin etmeleri gerektiğini söyleyebiliriz. Bu geçici hedef, davet ve ibadet özgürlüğünü elde etmek olabilir. Şayet herhangi bir toplum, onlara bu hürriyeti verecek olursa, müslümanlara düşen, orada İslam'ı geliştirip kökleştirerek İslam'a destek olmalarıdır.

Üstad en-Nedevî, Medine-i Münevvere'yi İslam'ı kabule hazırlayan nedenleri şöyle tahlil eder:

"Bu, Allah Teala'nın, Resûlü ve İslam için takdir etmiş olduğu bir şeydi.

Allah Teala, Yesrib şehrindeki, iki büyük arap kabilesi olan Evs ve Hazrec kabilelerini en büyük nimet olan İslam'ı takdir etmeye, İslam'a girmede yaşadıkları çağın insanlarına, özellikle de Arap Yarımadası'nda bulunanlara önderlik etmeye hazırlamıştı. Başta Kureyş olmak üzere arap kabilelerinin İslam'a karşı çıktığı bir zamanda, Evs ve Hazrec'in bu tutumu, ancak Allah Teala'nın "Allah dilediğini doğru yola eriştirir." ayetiyle izah edilebilirdi."

Elbette, Evs ve Hazrec'i bu sonuca götüren birçok etkenler vardı ve bu etkenler Allah'ın takdir, teysir ve inayetiyle oluşmuştu. Mekke ehli ve Kureyş ile Medine'deki arap kabileleri arasında kişilik bakımından bazı farklılıklar vardı. Medineliler yumuşak tabiatlı, alçak gönüllü, hakka karşı çıkmada aşırılık göstermeyen, merhametli insanlardı. Bu, onların kan ve soylarından gelen bir özellikti. Nitekim Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Yemen ehli size geldi. Onlar yumuşak kalpli ve merhametli insanlardır."* Bu iki kabilenin aslı Yemen'liydi. Ve çok eski zamanlarda dedeleri oradan Medine'ye göç etmişlerdi. Kur'an-ı Kerim Medine'lileri şöyle medheder:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler."(1)

Evs ve Hazrec kabilelerinin İslam'a girip, Resulullah (a.s.)'ı desteklemelerindeki bir başka etken de yıllar süren iç savaşlardan bıkmış olmalarıdır. Başta "Buas günü" olmak üzere bu savaşlar onları perişan etmiş, bu harplerin ateşiyle kavrulmuş ve acılarını tatmışlardı. Bu yüzden artık harplerin kesilmesini, birliğin, dirlik ve düzenliğin sağlanmasını arzu ediyorlardı. Bu arzularını şu cümlelerle dile getirmişlerdi. *"Biz kavmimizi bırakıp geldik. İçinde düşmanlık ve kötülüğün böylesine hüküm sürdüğü bir başka kavim yoktur. Dileriz Allah senin elinde onların birliğini sağlar. Eğer Allah bunu senin elinde gerçekleştirirse, senden daha aziz bir insan olmaz."*

Hz. Aişe (r.a.) der ki:

"Buas günü, Allah'ın Resulüne bir lutfu olmuştu."

Başta Kureyş olmak üzere arap kabilelerine yüzyıllardan beri peygamber gelmemiş, peygamberlerle bir yakınlıkları olmamıştı. Aradan geçen bu uzun süre nedeniyle, peygamberliğin ihtiva ettiği gerçekleri unutur olmuşlar, okuma yazma bilmemelerinin tesiriyle putperestliğe dalmışlardı. Araplar -sonraları tahrif edilmiş olsa da- kendilerine Allah katından kitap verilen ümmetlerden de uzak yaşıyorlardı. Kur'an-ı Kerim bu gerçekleri şöyle dile getirmektedir: *"O Kitap sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir*

---

1) Haşr Suresi: 9

toplumu uyarman için indirilmiştir."(1)

Evs ve Hazrec kabileleri ise yahudilerle iç içe yaşadıklarından, onların peygamberlik ve peygamberler hakkındaki sözlerine şahit oluyor, Tevrat okuyup, tefsir ederken onları dinliyorlardı. Dahası, yahudiler onları, ahir zamanda gelecek bir peygamberle korkutuyor ve *"O'nunla beraber sizi öldüreceğiz. Aynı Ad ve İrem milleti gibi."* diyorlardı.

Bu konuda Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Daha önce kafirlere karşı yardım isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince derhal inkar ettiler. İşte Allah'ın laneti böyle inkarcılaradır."(2)

İşte bu yüzden Evs ve Hazrec başta olmak üzere, Medine halkını oluşturan müşrik araplarla, dini mefhumlar ve ilahi sünnetler arasında, Mekke ve civarındaki araplar kadar derin bir uçurum yoktu. Mekke'liler dinî mefhumlara cehalet ve nefretle yaklaşırken, Medine'liler ehl-i kitaptan daha önce bu konuları işitip alıştıkları için Mekke'liler gibi davranmıyorlardı.

Zira Medine halkı aynı şehirde yaşamalarından dolayı başta yahudiler olmak üzere kitap ehli ile sıkı ilişkiler içindeydi. Aralarında komşuluk, savaş, barış ve karşılıklı anlaşmalar olmuştu. Hac mevsiminde Mekke'ye geldiklerinde Resulullah (a.s.) ile tanışıp, O'nun İslam'a davetiyle karşılaşınca gözlerinden gaflet perdesi kalktı. Sanki iman etmek için Hz. Peygamber (a.s.) ile randevulaşmış gibi rahat hissetmişlerdi kendilerini.

١٦٨ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ أَخِي بَنِي عَبْدِ الْاَشْهَلِ قَالَ لَمَّا قَدِمَ اَبُو الْجَلِيسِ اَنَسُ بْنُ رَافِعٍ مَكَّةَ وَمَعَهُ فِتْيَةٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْاَشْهَلِ فِيهِمْ اِيَاسُ ابْنُ مُعَاذٍ يَلْتَمِسُونَ الْحِلْفَ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى قَوْمِهِمْ مِنَ الْخَزْرَجِ سَمِعَ بِهِمْ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ فَاَتَاهُمْ فَجَلَسَ اِلَيْهِمْ فَقَالَ لَهُمْ: «هَلْ لَكُمْ اِلَى خَيْرٍ مِمَّا جِئْتُمْ لَهُ؟» قَالُوا: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: «اَنَا رَسُولُ اللّٰهِ بَعَثَنِي اِلَى الْعِبَادِ اَدْعُوهُمْ اِلَى اَنْ يَعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَاَنْزَلَ عَلَيَّ الْكِتَابَ» ثُمَّ ذَكَرَ الْاِسْلاَمَ وَتَلاَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنَ. فَقَالَ اِيَاسُ بْنُ مُعَاذٍ وَكَانَ غُلاَمًا حَدَثًا: اَيْ قَوْمِ هٰذَا وَاللّٰهِ خَيْرٌ مِمَّا جِئْتُمْ لَهُ. قَالَ: فَاَخَذَ اَبُو جَلِيسٍ

1) *Yâsin Suresi: 6*
2) *Bakara Suresi: 89*

بْنُ رَافِعٍ حَفْنَةً مِنَ الْبَطْحَاءِ فَضَرَبَ بِهَا فِي وَجْهِ إِيَاسِ بْنِ مُعَاذٍ وَقَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنْهُمْ، وَانْصَرَفُوا إِلَى الْمَدِينَةِ، فَكَانَتْ وَقْعَةُ بُعَاثٍ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ. قَالَ: ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ إِيَاسُ بْنُ مُعَاذٍ أَنْ هَلَكَ قَالَ مَحْمُودُ بْنُ لَبِيدٍ فَأَخْبَرَنِي مَنْ حَضَرَهُ مِنْ قَوْمِي عِنْدَ مَوْتِهِ أَنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا يَسْمَعُونَهُ يُهَلِّلُ اللّٰهَ وَيُكَبِّرُهُ وَيَحْمِدُهُ وَيُسَبِّحُهُ حَتَّىٰ مَاتَ، فَمَا كَانُوا يَشُكُّونَ أَنْ قَدْ مَاتَ مُسْلِمًا لَقَدْ كَانَ اسْتَشْعَرَ الْإِسْلَامَ فِي ذٰلِكَ الْمَجْلِسِ حِينَ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ مَا سَمِعَ.

168- Ahmed ve **Taberani**, Mahmud bin Lebîd Ahi Benî Abdilleşhel (r.a.)-'den rivayet etmiştir:

"Ebu'l-Celîs Enes bin Râfi beraberinde, Abduleşheloğullarından bir grup gençle birlikte Mekke'ye gelmiş, Hazrec kabilesine karşı, Kureyş'le bir anlaşma yaparak, destek bulmak istemişti. Bu gurubun içinde İyas bin Muaz da bulunmaktaydı. Onları işiten Resulullah (a.s.) yanlarına gelerek oturdu ve şöyle buyurdu: "Size, buraya gelme sebebinizden daha hayırlı bir şeyi haber vereyim mi?", "O nedir?" dediler. Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Ben Allah'ın Resûlüyüm. O beni, kullarını Allah'a ibadet etmeye, O'na şirk koşmamaya davet etmem için gönderdi ve bana kitap inzal buyurdu." Resulullah (a.s.) daha sonra İslam'ı zikredip, onlara Kur'an okudu. Yeni yetme gençlerden olan İyas bin Muâz şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki bu, sizin gelme sebebinizden daha hayırlıdır." Bunun üzerine Ebu Celîs Enes bin Râfi, yerden bir şey avuçlayıp onunla İyas bin Muaz'ın yüzüne vurdu. (Bunu gören) Hz. Peygamber (a.s.) onlardan ayrıldı. Onlar ise Medine'ye doğru yola koyuldular. Evs ve Hazrec kabileleri arasında "Buâs" vakası cereyan etmişti. (Ravi der ki) *Çok geçmeden İyas bin Muâz vefat etti. Mahmud bin Lebîd şöyle der: "Kavminden onun ölümü sırasında yanında bulunanlar bana onun ölünceye kadar kelime-i tevhid, "Elhamdülillah", "Subhanallah" ve "Allahuekber" kelimelerini dilinden düşürmediğini duyduklarını söylediler. Onun müslüman olarak can verdiğinden şüpheleri yoktur. İyâs, Resulullah (a.s.)'dan İslam'ı işittiği o mecliste, İslam'ı anlayıp, kabullenmişti."*

Bu hadisenin hicretten beş yıl önce cereyan etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü "Buas Vakası"(1) İbn Hişam'ın görüşüne göre o tarihde cereyan

168- Müsned İmam Ahmed (5/427) el-Haysemî de Mecma' ez-Zevâid'de bu hadisi zikreder ve hadisi İmam Ahmed ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, hadisin ricalinin sika olduğunu söyler (6/36).

1) Buâs Vakası: Evs ve Hazrec kabileleri arasında müslüman olmalarından önce cereyan etmiş olan bir savaş. Buâs; Evs kabilesine ait bir kalenin ismidir.

etmiştir.

١٦٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: كَانَ يَوْمُ بُعَاثٍ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ ، فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدِ افْتَرَقَ مَلَأُهُمْ، وَقُتِلَتْ سَرَوَاتُهُمْ، وَجُرِحُوا، فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ فِي دُخُولِهِمْ فِي الْإِسْلَامِ.

169- Buhari, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Buas günü, Allah'ın kendi Rasulü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine (yani bu savaşın sonucu üzerine) Resulullah (a.s.) Medine'ye hicret edip gelmiştir. Zira hicret sırasında Evs ve Hazreclilerin birliği bozulup dağılmış, kavimlerinin ileri gelenleri öldürülmüş ve yaralanmıştı. İşte onların bu perişanlıkları üzerine Allah, muhariblerin İslam camiasına girmeleri için bu günü Resulüne önceden hazırlamıştır."

١٧٠ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرِضُ نَفْسَهُ عَلَىٰ النَّاسِ بِالْمَوْقِفِ فَيَقُولُ: «هَلْ مِنْ رَجُلٍ يَحْمِلُنِي إِلَى قَوْمِهِ، فَإِنَّ قُرَيْشًا قَدْ مَنَعُونِي أَنْ أُبَلِّغَ كَلَامَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ»، فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ هَمْدَانٍ فَقَالَ: «مِمَّنْ أَنْتَ؟» فَقَالَ الرَّجُلُ مِنْ هَمْدَانٍ. قَالَ: «فَهَلْ عِنْدَ قَوْمِكَ مِنْ مَنَعَةٍ؟»، قَالَ: نَعَمْ، ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ خَشِيَ أَنْ يُحَقِّرَهُ قَوْمُهُ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَتِيهِمْ فَأُخْبِرَهُمْ ثُمَّ آتِيكَ مِنْ عَامٍ قَابِلٍ، قَالَ: «نَعَمْ»، فَانْطَلَقَ وَجَاءَ وَفْدُ الْأَنْصَارِ فِي رَجَبٍ.

170- İmam Ahmed, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Resulullah (a.s.) bir mecliste insanlara kendini tanıtıyordu. Şöyle buyurdu: "İçinizden beni kavmine götürecek kimse yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme engel oluyor." Bu sözü üzerine, Hemdân kabilesinden bir adam Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına geldi. Resulullah (a.s.): "Sen kimlerdensin?" buyurdu. Adam: "Hemdân'dan" dedi. Resulullah (a.s.): "Kavmin güçlü bir kavim mi?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Adam daha sonra kavminin kendisini horlamasından korkarak, tekrar Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi ve: "Ben

---

169- Buhari, (7/110) 63- Kitâbu Menâkib el-Ensâr 1- Babu Menâkibi'l-Ensar.

170- Müsned, İmam Ahmed (3/390) Haysemî bu hadisi 'Mecma'ez-Zevâid'e zikretmiş, (6/35) hadisi İmam Ahmed'in rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu beyan etmiştir.

onların yanına gidip önce haber vereyim. Sonra gelecek sene senin yanına geleyim" dedi. Resulullah (a.s.) ise: "Peki, öyle olsun" buyurdu. Adam gitti. Receb ayında ensar'dan bir heyet Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi."

İbn Hacer el-Askalânî 'Fethu'l-Bâri' adlı eserinde diyor ki:

"el-Hâkim, Ebu Naîm ve el-Beyhakî 'ed-Delâil'de İbn Abbas (r.a.) kanalıyla, Hasen'den tahrîc etmiştir:

"Ali bin Ebî Talib bana şunları anlattı: "Allah, Peygamberi (a.s.)'ne arap kabilelerine kendini tanıtıp, tebliğ yapmasını emrettiğinde, beni ve Ebu Bekir (r.a.)'i beraberinde alıp Mina'ya gitti. Hz. Peygamber (a.s.) bizi arapların oturup sohbet ettiği yerlerden birine götürdü. Ebu Bekir (r.a.) kabilelerin nesepleri (soyları) hakkında çok şeyler biliyordu. Bu yüzden, önce yaklaşıp sordu: "Hangi kavimdensiniz?" "Rabia'dan" dediler. Ebu Bekir: "Hangi Rabia'dan?" diye sordu. "Zehl" dediler. -Ravi bundan sonra hadisi uzunca zikretmekte, karşılıklı müşavereler neticesinde, arapların cevap veremediklerini beyan etmektedir.- *Ali (r.a.) dedi ki: "Daha sonra Resulullah (a.s.) bizi Evs ve Hazrec'in oturup sohbet ettiği yerlerine götürdü. Onlar davetine icabet etmelerinden, muhacirleri barındırıp yardım etmelerinden ötürü Resulullah (a.s.)'ın "ensar" ismini verdiği kimselerdi. Resulullah (a.s.) ve beraberindekiler daha yanlarından ayrılmadan iman edip, biat etmişlerdi."*

İbn İshak'ın zikrettiğine göre Birinci Akabe Biatı'na altı kişi katılmışur. İsimleri ise şöyledir: Ebu Umâme, Es'ad bin Zurâre en Neccârî, Râfi bin Malik bin el-Aclân el-Aclânî, Kutbe bin Amir bin Hadîde, Câbir Abdullah bin Reâb ve Ukbe bin Amir. -Bu üçü Sclemeoğullarındandı.- Avf bin el-Hâris bin Rifâa ise Malik bin en-Neccaroğullarındandı. Musa bin Ukbe'nin ez-Zuhrî'den, Ebu'l-Esved'in Urve'den naklettiğine göre onlar, Es'ad bin Zurâre, Râfi bin Malik, Muaz bin Afrâ, Yezîd bin Sa'lebe, Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân ve Uveym bin Sâide idi. Bazıları, onların içlerinde Ubâbde bin es-Sâmit ve Zekvân'ın da bulunduğunu söylemektedirler.

İbn İshak der ki:

"Asım bin Ömer bin Katâde'nin kavminin şeyhlerinden işitip, bana anlattığına göre; Resulullah (a.s.) onları gördüğünde: "Siz kimsiniz?" buyurdu. Onlar: "Biz Hazrec kabilesindeniz" dediler. Resulullah (a.s.): "Oturmaz mısınız? Sizinle konuşmak istiyorum" dedi. "Peki" dediler. Hz. Peygamber (a.s.) de onları Allah'a çağırdı, İslam'ı anlattı ve onlara Kur'an okudu. Hazrec kabilesinin yahudilerle aynı topraklarda yaşıyor olmaları Allah'ın bir takdiriydi. Zira yahudiler kitap ehlindendi. Evs ve Hazrec'in nüfusu, yahudilerden fazla idi. Yahudilerle aralarında bir anlaşmazlık baş gösterdiğinde, yahudiler onlara: "Yakında bir peygamber gönderilecek. Bunun zamanı yaklaştı. O zaman biz o peygamberle bir olup, sizi öldüreceğiz." derlerdi. Hz. Peygamber (a.s.) onlarla ko-

nuştuğunda, O'nun yahudilerin bahsettikleri peygamber olduğunu anladılar. Birbirlerine dönüp: "O'na iman etmede yahudiler bizden önce davranmasınlar." dediler. Sonra Resulullah (a.s.)'a iman edip, O'nu tasdik ettiler. Daha sonra da kavimlerini İslam'a davet etmek üzere yurtlarına döndüler. Kavimlerine Resulullah (a.s.)'dan bahsettiler ve oradaki tüm evlerde Hz. Peygamber (a.s.) konuşulur oldu. Hac mevsimi geldiğinde onlardan oniki kişi Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi."

١٧١ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ إِسْحٰقَ قَالَ: فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِظْهَارَ دِينِهِ وَإِعْزَازَ نَبِيِّهِ ﷺ وَإِنْجَازَ وَعْدِهِ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَوْسِمِ الَّذِي لَقِيَهُ فِيهِ النَّفَرُ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُمْ فِيمَا يَزْعُمُونَ سِتَّةٌ فِيهِمْ جَابِرُ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنِ رِئَابٍ ..

171- Taberani, İbn İshak (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah Teala dinini izhar edip üstün kılmayı, Peygamber (a.s.)'ini güçlendirip aziz kılmayı ve vaadini yerine getirmeyi murad etmişti. İşte Resulullah (a.s.) ensar'dan bazı kimselerle görüştüğü hac mevsiminde yola çıkmıştı. Sanıldığına göre onlar altı kişi idiler. İçlerinde Câbir bin Abdullah bin Reâb da bulunuyordu."

١٧٢ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ الْمَوْسِمُ حَجَّ نَفَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ بَنِي مَازِنِ بْنِ النَّجَّارِ مِنْهُمْ مُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ وَأَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ، وَمِنْ بَنِي زُرَيْقٍ رَافِعُ بْنُ مَالِكٍ وَذَكْوَانُ بْنُ عَبْدِ الْقَيْسِ، وَمِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيِّهَانِ، وَمِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ عُوَيْمُ بْنُ سَاعِدَةَ، وَأَتَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَخْبَرَهُمْ خَبَرَهُمُ الَّذِي اصْطَفَاهُ اللَّهُ بِهِ مِنْ نُبُوَّتِهِ وَكَرَامَتِهِ، وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَلَمَّا سَمِعُوا قَوْلَهُ أَنْصَتُوا وَاطْمَأَنَّتْ أَنْفُسُهُمْ إِلَى دَعْوَتِهِ وَعَرَفُوا مَا كَانُوا يَسْمَعُونَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ ذِكْرِهِمْ إِيَّاهُ بِصِفَتِهِ وَمَا يَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ، فَصَدَّقُوهُ، وَآمَنُوا بِهِ، وَكَانُوا مِنْ أَسْبَابِ الْخَيْرِ، ثُمَّ قَالُوا لَهُ قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ مِنَ الدِّمَاءِ وَنَحْنُ نُحِبُّ مَا أَرْشَدَ اللَّهُ بِهِ أَمْرَكَ، وَنَحْنُ لِلَّهِ وَلَكَ مُجْتَهِدُونَ، وَإِنَّا نُشِيرُ عَلَيْكَ بِمَا تَرَىٰ فَامْكُثْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ

171- 'Mecma' ez-Zevâid'de, Haysemî bu hadisi zikrederken, Taberani'nin rivayet etmiş olduğunu ve ricâlinin sika olduğunu belirtir. (6/42)

حَتَّىٰ نَرْجِعَ إِلَى قَوْمِنَا فَنُخْبِرَهُمْ بِشَأْنِكَ وَنَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَلَعَلَّ اللَّهَ يُصْلِحُ بَيْنَنَا وَيَجْمَعُ أَمْرَنَا فَإِنَّا الْيَوْمَ مُتَبَاعِدُونَ مُتَبَاغِضُونَ، فَإِنْ تَقْدِمَ عَلَيْنَا الْيَوْمَ وَلَمْ نَصْطَلِحْ لَمْ يَكُنْ لَنَا جَمَاعَةٌ عَلَيْكَ، وَنَحْنُ نُوَاعِدُكَ الْمَوْسِمَ مِنَ الْعَامِ الْقَابِلِ فَرَضِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الَّذِي قَالُوا، فَرَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ يَدْعُونَهُمْ سِرًّا وَأَخْبَرُوهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي بَعَثَهُ اللَّهُ بِهِ وَدَعَا عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ حَتَّى قَلَّ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلاَّ أَسْلَمَ فِيهَا نَاسٌ لأَمَحَالَةَ، ثُمَّ بَعَثُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِ ابْعَثْ إِلَيْنَا رَجُلاً مِنْ قِبَلِكَ يَدْعُو النَّاسَ بِكِتَابِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ أَدْنَى أَنْ يُتَّبَعَ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُصْعَبَ بْنَ عُمَيْرٍ أَخَا بَنِي عَبْدِ الدَّارِ، فَنَزَلَ فِي بَنِي غَنْمٍ عَلَى أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ فَجَعَلَ يَدْعُو النَّاسَ وَيَفْشُو الْإِسْلاَمَ وَيَكْثُرُ أَهْلُهُ وَهُمْ فِي ذَلِكَ مُسْتَخْفُونَ بِدُعَائِهِمْ، ثُمَّ إِنَّ أَسْعَدَ بْنَ زُرَارَةَ أَقْبَلَ هُوَ وَمُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ حَتَّى أَتَيَا بِئْرَ مَرَقٍ أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا، فَجَلَسُوا هُنَالِكَ، وَبَعَثُوا إِلَى رَهْطٍ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَأَتَوْهُمْ مُسْتَخْفِينَ، فَبَيْنَمَا مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ يُحَدِّثُهُمْ وَيَقُصُّ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ أُخْبِرَ بِهِمْ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَأَتَاهُمْ وَمَعَهُ الرُّمْحُ حَتَّى وَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ عَلاَمَ يَأْتِينَا فِي دُورِنَا بِهَذَا الْوَحِيدِ الْفَرِيدِ الطَّرِيحِ الْغَرِيبِ، يُسَفِّهُ ضُعَفَاءَنَا بِالْبَاطِلِ وَيَدْعُوهُمْ لأَرَاكُمَا بَعْدَ هَذَا بِشَيْءٍ مِنْ جِوَارِنَا فَرَجَعُوا ثُمَّ إِنَّهُمْ عَادُوا الثَّانِيَةَ بِبِئْرِ مَرَقٍ أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا، فَأُخْبِرَ بِهِمْ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الثَّانِيَةَ، فَوَاعَدَهُمْ بِوَعِيدٍ دُونَ الْوَعِيدِ الْأَوَّلِ فَلَمَّا رَأَى أَسْعَدُ مِنْهُ لِينًا قَالَ: يَا ابْنَ خَالَةِ إِسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ فَإِنْ سَمِعْتَ مِنْهُ مُنْكَرًا فَارْدُدْهُ يَا هَذَا مِنْهُ، وَإِنْ سَمِعْتَ خَيْرًا فَأَجِبِ اللَّهَ فَقَالَ: مَاذَا يَقُولُ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ: ﴿حٰمٓ * وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ * إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾، فَقَالَ سَعْدٌ وَمَا أَسْمَعُ إِلاَّ مَا أَعْرِفُ فَرَجَعَ وَقَدْ هَدَاهُ اللَّهُ تَعَالَى وَلَمْ يَظْهَرْ أَمْرُ الْإِسْلاَمِ حَتَّى رَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ، فَدَعَا بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ إِلَى الْإِسْلاَمِ وَأَظْهَرَ إِسْلاَمَهُ وَقَالَ فِيهِ: مَنْ شَكَّ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ أَوْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى فَلْيَأْتِنَا بِأَهْدَى مِنْهُ نَأْخُذْ بِهِ فَوَاللَّهِ لَقَدْ جَاءَ أَمْرٌ لَتَحَزَّنَّ فِيهِ الرِّقَابُ فَأَسْلَمَتْ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ عِنْدَ إِسْلاَمِ سَعْدٍ، وَدُعَائِهِ إِلاَّ مَنْ لاَ يُذْكَرُ فَكَانَتْ أَوَّلَ دُورٍ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ أَسْلَمَتْ بِأَسْرِهَا، ثُمَّ إِنَّ بَنِي النَّجَّارِ

أَخْرَجُوا مُصْعَبَ بْنَ عُمَيْرٍ، وَاشْتَدُّوا عَلَى أَسْعَدَ بْنِ زُرَارَةَ فَانْتَقَلَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَلَمْ يَزَلْ يَدْعُو وَيَهْدِي عَلَى يَدَيْهِ حَتَّى قَلَّ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلاَّ أَسْلَمَ فِيهَا نَاسٌ لاَمَحَالَةَ وَأَسْلَمَ أَشْرَافُهُمْ وَأَسْلَمَ عَمْرُو بْنُ الْجُمُوحِ، وَكُسِرَتْ أَصْنَامُهُمْ؛ فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ أَعَزَّ أَهْلِهَا وَصَلُحَ أَمْرُهُمْ وَرَجَعَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ يُدْعَى الْمُقْرِئَ.

172- Taberani, Urve (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Hac mevsiminde, ensar'dan bir gurup (Mekke'ye) gelmişti. İçlerinde Mâzin bin en-Neccaroğullarından Muâz bin Afrâ ve Es'ad bin Zurâre, Zuraykoğullarından Râfî Malik ve Zekvân bin Abdu'l-Kays, Abduleşheloğullarından Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân, Amr bin Avfoğulları'ndan Uveym bin Sâide bulunmaktaydı. Resulullah (a.s.) onların yanına gelerek, Allah Teala'nın kendisini nübüvvetle şereflendirerek, peygamber olarak seçtiğini haber verdi. Onlara Kur'an okudu. Onlar da Hz. Peygamber (a.s.)'in sözlerini can kulağıyla dinlediler. O'nun davetine kalpleri ısınmış, Hz. Peygamber (a.s.)'in davetinden ve sahip olduğu vasıflardan, daha önce ehli kitaptan işitmiş oldukları peygamberin o olduğunu anlamışlardı. Böylece söylediklerini tasdik edip O'na iman ettiler. (Bu davranışları ile) hayra sebep olmuşlardı. Daha sonra Resulullah (a.s.)'a şöyle dediler: "Evs ve Hazrec arasındaki kanlı mücadeleyi biliyorsun. Allah'ın emri doğrultusunda bizi irşad etmeni isteriz. Biz Allah ve senin yolunda çalışacağız. Senin görüşlerini uygulamak için tavsiyede bulunacağız. Allah adına bizleri bekle. Kavmimize dönüp, senin durumunu haber verelim ve onları Allah'a ve Resulune davet edelim. Umulur ki Allah aramızı ıslah edip, birliğimizi sağlar. Ne yazık ki bugün birbirimizden uzaklaşmış ve birbirimizden nefret eder hale gelmişiz. O gün geldiğinde sulhetmemiş olsak bile (bil ki) bizden hiçbir cemaat senin aleyhinde çalışmayacaktır. Gelecek senenin hac mevsiminde sana (yeniden) gelmeyi vaad ediyoruz."

Resulullah (a.s.) onların söylediklerini kabul etti. Onlar da kavimlerine dönerek gizlice İslam'ı davete başladılar. İnsanlara Resulullah (a.s.)'ı ve onun Allah katından getirmiş olduğu Kur'an-ı anlatıyorlardı. Sonunda Medine'de içinde müslüman olmayan ev yok denecek kadar azaldı. Daha sonra Resulullah

---

172- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevâid'de, hadisi Taberani'nin mürsel olarak rivayet ettiğini, hadisin senedinde kendisine zaaf olan İbn Luhey'a'nın bulundüğunu ve onun Hasenu'l-Hadis olduğunu, senetteki diğer ricâlin ise sika olduğunu söyler. (6/42). Bize göre meşhur hadise muvafakat ettiğinden İbn Luhey'a'nın hadisi de hasen kabul edilir. Burada da durum böyledir.

(a.s.)'a haber göndererek, adamlarından birini, Allah'ın kitabını öğretip davet etmek üzere Medine'ye göndermesini talep ettiler. Resulullah (a.s.) da Abduddâroğullarının kardeşlerinden Mus'ab bin Umeyr (r.a.)'i Medine'ye gönderdi. Mus'ab bin Umeyr Ganemoğullarından Es'ad bin Zurâre'ye konuk oldu ve insanları İslam'a davet edip, dini yaymaya başladı. Böylece müslümanların sayısı çoğaldı. O zamanlar İslam'a davet faaliyeti gizli olarak sürdürülüyordu. Sonra Es'ad bin Zurâre, Mus'ab bin Umeyr ile birlikte Bi'r Marak mevkiine ya da oraya yakın bir yere geldiler ve orada oturdular. Sonra o beldenin insanlarından bir guruba haber gönderdiler. Onlar da gizlice oraya geldiler. Mus'ab bin Umeyr onlarla konuşup, Kur'an okuduğu sırada, Sa'd bin Muâz, yapılan bu toplantıdan haberdar edildi. Bunun üzerine Sa'd mızrağını da yanına alıp yanlarına geldi ve Mus'ab'ın başına dikildi. Şöyle diyordu: "Buraya tek başına gelen bu serseri yabancının evlerimizde ne işi var? İçimizden zayıf kimseleri, batıl davasına çağırarak onları kandırıyor. İkinizi de bundan sonra buralarda görmek istemiyoruz." Bunun üzerine orada bulunanlar geldikleri yere döndüler. Sonra ikinci defa Bi'r Marak mevkiine ya da o civarda bir yere geldiler. Bu defa yine Sa'd bin Muâz bunun haberini aldı. Sa'd onları, önceki kadar ağır olmasa da yine tehdit etti. Es'ad onda yumuşama olduğunu görünce şöyle dedi: "Ey teyze oğlu! O'nun sözlerini dinle. Şayet hoşuna gitmeyecek, yanlış bir şey işitirsen reddedersin. Eğer dinlediğin şey hayırlı bir şeyse Allah'ın davetine icebet edersin." Sa'd: "Ne söylüyor, bakalım?" dedi. Bunun üzerine Mus'ab bin Umeyr şu ayetleri okudu: "Hâ - mîm. Apaçık Kitab'a andolsun ki, biz, düşünüp anlamanız için onu arapça bir Kur'an yaptık."(1) Sa'd: "Duyduğum şeyler bildiğim şeylerdir" dedi ve geri döndü. Allah O'na hidayet etmişti, ancak o kavmine dönene kadar müslüman olduğunu açıklamadı. Oraya vardığında Abdüleşheloğullarını İslam'a davet etti ve müslüman olduğunu ilan etti. Sa'd, Kur'an hakkında kavmine şu sözleri söylüyordu: "Küçük - büyük, erkek - kadın, kimin (Kur'an) hakkında şüphesi varsa, bize ondan daha doğrusunu getirsin. Bunu yapabilirse biz de ona uyarız. Allah'a andolsun ki, bu gelen şey karşısında ancak boyun eğilir." Sa'd'ın müslüman olup İslam'a çağrılmasıyla bir iki kişi dışında Abdüleşheloğulları'nın tamamı müslüman oldu. Ensar'dan tamamı müslüman olan ilk aşiret budur. Sonra Necceroğulları Mus'ab bin Umeyr'i kovmak için Es'ad bin Zurâre'ye baskı yaptılar. Bunun üzerine Mus'ab bin Umeyr, Sa'd bin Muâz'ın evine taşındı. İslam'a davet etmeye devam ediyor, birçok kimse O'nun tebliğ çalışmaları sonucunda hidayet buluyordu. Öyle ki sonunda Medine'de içinde müslüman olmayan ev yok denecek kadar azaldı. Medine'nin ileri gelenleri müslüman oluyordu. Amr bin el-Cemûn da müslüman olmuştu. Medine halkının putları kırılmış, müslümanların durumları daha iyiye giderek, şehrin efendisi olmuşlardı.

---

1) Zuhruf Suresi: 1 - 3

Mus'ab bin Umeyr görevini tamamlayarak Resulullah (a.s.)'ın yanına döndü. O'nu "el-Mukri" diye çağırıyorlardı."

İbn Hacer, 'Fethu'l-Bâri'de şöyle der:

İbn İshak'ın zikrettiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.) Mus'ab bin Umeyr'i Mekke'ye gelen oniki kişinin yanına katarak Medine'ye gönderdi. Bazıları Resulullah (a.s.)'ın Mus'ab'ı daha sonra, Medine'lilerin isteği üzerine, onlara dinlerini ve Kur'anı öğretmesi için gönderdiğini söylerler. Mus'ab, Medine'de Es'ad bin Zurâre'ye konuk olmuştu" Ebu Davud Abdurrahman bin Kaab bin Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Babam cuma ezanını işittiğinde Es'ad bin Zurare için istiğfarda bulunurdu. Bunun nedenini sordum. Şöyle dedi: "Medine'de bizi ilk toplayan O'ydu"* Dârukutnî'de, İbn Abbas'dan nakledilen şöyle bir rivayet bulunmaktadır: *"Hz. Peygamber (a.s.) Mus'ab bin Umeyr'e bir mektup göndererek, onları toplamasını istemişti. Böylece Ensar'dan bir çok kimse müslümanlığı kabul etmiş, İslamiyet Medine'de yayılmıştı. Bir sonraki sene Mekke'ye bu sebeble, yolculuk yapacaklardı. Böylece İkinci Akabe Biatı'na yetmişi aşkın müslüman katıldı. Daha önce zikredildiği gibi, orada Resulullah (a.s.)'a biat ettiler."*

١٧٣ــ رَوَىٰ الْإِمَامُ اَحْمَدُ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: مَكَثَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يَتْبَعُ النَّاسَ فِي مَنَازِلِهِمْ بِعُكَاظَ وَمِجَنَّةَ وَفِي الْمَوْسِمِ بِمِنًى يَقُولُ: «مَنْ يُؤْوِينِي، مَنْ يَنْصُرُنِي حَتَّى أُبَلِّغَ رِسَالَةَ رَبِّي وَلَهُ الْجَنَّةُ؟»، حَتَّىٰ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ ــ اَوْ مِنْ مُضَرَ كَذَا قَالَ ــ قَالَ: فَيَأْتِيهِ قَوْمُهُ فَيَقُولُونَ احْذَرْ غُلَامَ قُرَيْشٍ لَايَفْتِنُكَ. وَيَمْشِي بَيْنَ رِجَالِهِمْ، وَهُمْ يُشِيرُونَ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ حَتَّىٰ بَعَثَنَا اللّٰهُ إِلَيْهِ مِنْ يَثْرِبَ، فَاٰوَيْنَاهُ، وَصَدَّقْنَاهُ، فَيَخْرُجُ الرَّجُلُ مِنَّا فَيُؤْمِنُ بِهِ وَيُقْرِئُهُ الْقُرْاٰنَ، فَيَنْقَلِبُ إِلَى اَهْلِهِ فَيُسْلِمُونَ بِإِسْلَامِهِ، ثُمَّ ائْتَمَرُوا جَمِيعًا فَقُلْنَا حَتَّى مَتَى نَتْرُكُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يُطْرَدُ فِي جِبَالِ مَكَّةَ وَيَخَافُ، فَرَحَلَ إِلَيْهِ سَبْعُونَ رَجُلاً حَتَّىٰ قَدِمُوا عَلَيْهِ فِي الْمَوْسِمِ، فَوَاعَدْنَا شِعْبَ الْعَقَبَةِ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ مِنْ رَجُلٍ وَرَجُلَيْنِ حَتَّىٰ تَوَافَيْنَا، فَقُلْنَا: يَارَسُولَ اللّٰهِ نُبَايِعُكَ: قَالَ: «تُبَايِعُونِي عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي النَّشَاطِ وَالْكَسَلِ وَالنَّفَقَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ وَعَلَى الْاَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَنْ تَقُولُوا فِي اللّٰهِ لَاتَخَافُونَ فِي اللّٰهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ وَعَلَى اَنْ تَنْصُرُونِي فَتَمْنَعُونِي إِذَا قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ اَنْفُسَكُمْ وَاَزْوَاجَكُمْ وَاَبْنَاءَكُمْ، وَلَكُمُ الْجَنَّةُ» قَالَ: فَقُمْنَا إِلَيْهِ فَبَايَعْنَاهُ

وَاَخَذَ بِيَدِهِ اَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ وَهُوَ اَصْغَرُهُمْ فَقَالَ: رُوَيْدًا يَا اَهْلَ يَثْرِبَ فَاِنَّا لَمْ نَضْرِبْ اَكْبَادَ الْاِبِلِ اِلاَّ وَنَحْنُ نَعْلَمُ اَنَّهُ رَسُولُ اللّٰهِ وَاَنَّ اِخْرَاجَهُ الْيَوْمَ مُفَارَقَةُ الْعَرَبِ كَافَّةً، وَقَتْلُ خِيَارِكُمْ وَاَنْ تَعَضَّكُمُ السُّيُوفُ فَاِمَّا اَنْتُمْ قَوْمٌ تَصْبِرُونَ عَلٰى ذٰلِكَ وَاَجْرُكُمْ عَلَى اللّٰهِ وَاِمَّا اَنْتُمْ قَوْمٌ تَخَافُونَ مِنْ اَنْفُسِكُمْ خَبِيئَةً فَتَبَيَّنُوا ذٰلِكَ فَهُوَ عُذْرٌ لَكُمْ عِنْدَاللّٰهِ قَالُوا: اَمِطْ عَنَّا يَا اَسْعَدُ فَوَاللّٰهِ لَانَدَعُ هٰذِهِ الْبَيْعَةَ اَبَدًا وَلاَ نُسْلَبُهَا اَبَدًا، فَبَايَعْنَاهُ فَاَخَذَ عَلَيْنَا وَشَرَطَ وَيُعْطِينَا عَلٰى ذٰلِكَ الْجَنَّةَ.

173- İmam Ahmed, Câbir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'de on sene kalmış, bu süre zarfında Ukaz Panayırı'ndaki konak yerlerinde, insanların güneşten korunmak için gölgesine sığındıkları çardaklarda ve hac mevsiminde Mina'da hep insanların peşi sıra giderek onları İslam'a davet etmiş, "Kim beni himayesine alır? Kim rabbimin risaletini tebliğde bana yardım eder de cenneti kazanır?" buyurmuştur. Gelen kişiler Yemen'den ya da Mudar'dan bile gelmiş olsalar, Resulullah (a.s.) onlara aynı sözleri söylerdi. Hz. Peygamber (a.s.)'in peşi sıra kavminden bazı kimseler gelir ve: "Kureyş'in bu adamından uzak durun ki, sizi aldatmasın" derlerdi. Resulullah (a.s.) ise onların adamları arasında yürür, onlar parmaklarıyla Hz. Peygamber (a.s.)'i gösterirlerdi. Ta ki Allah bizi Medine'den O'na gönderdi. O'nu himayemize aldık ve söylediklerini tasdik ettik. Bizden gelen kimseler O'na iman ediyor ve kendisine Kur'an öğretiliyordu. Böylece (Medine'ye) ailesinin yanına dönüyor, onun müslüman olmasıyla birlikte diğer aile fertleri de müslüman oluyordu. Sonunda ensar'ın evleri içinde müslümanlığını ilan eden fertlerin bulunduğu evler, giderek çoğunluğa ulaşıyordu. Daha sonra hep birlikte umre yaptılar. "Daha ne zamana kadar Resulullah (a.s.)'ın Mekke dağlarında kovalanıp, yerinden yurdundan edilmesine ve korkulu günler geçirmesine seyirci kalacağız?" diyorlardı.

Sonunda (Medine'den) yetmiş kişi yola çıkarak hac mevsiminde Resulullah (a.s.)'ın yanına (Mekke'ye) geldiler. Akabe Vadisi'nde buluşmak üzere sözleştik. Orada birer ikişer toplanarak, hepimiz biraraya geldik. "Ey Allah'ın Resulü!

173- Müsned, İmam Ahmed (3/322, 339);

Bezzâr, Keşfu'l-Estâr (2/307);

Haysemî, 'Mecma' ez-Zevâid'de (6/46) zikreder, hadisi İmam Ahmed ve Bezzâr'ın rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in rivayetinin isnadındaki ricâlin, sahih olduğunu beyan eder.

Sana biat ediyoruz." dedik. Resulullah (a.s.): "İyi ve kötü günde sözlerimize itaat edeceğinize; emirlerime tamamıyla boyun eğeceğinize, darlıkta da varlıkta da muhtaçlara yardımda bulunacağınıza; hiçbir kınayacının kınamasından korkmaksızın, Allah yolunda, Allah için hakkı söyleyeceğinize, iyiliği emredip kötülükten alıkoyacağınıza, bana her bakımdan yardım edeceğinize; yanınıza vardığımda, kendinizi, kadınlarınızı ve çocuklarınızı esirgeyip koruduğunuz şeylerden beni de esirgeyip koruyacağınıza dair biat ederseniz, sizin için cennet vardır." buyurdu. Bunun üzerine ayağa kalkıp Resulullah (a.s.)'a biat ettik. İçlerinde yaşça en küçük olan Es'ad bin Zurâra, Resulullah (a.s.)'ın elini tutmuş, şöyle diyordu: "Ey Medine ehli! Biraz durun! O'nun Allah'ın Resulü olduğunu bildiğimiz için, yollara düşüp buraya geldik. Bugün O'nun (yurdundan) çıkarılması, arapların tamamından ayrı düşme anlamına gelmektedir. Bu yüzden seçkin şahsiyetleriniz öldürülebilir ve kılıçlar sizi biçebilir. Sizler ya bu duruma sabredip, Allah tarafından mükafatlandırılacaksınız, ya da gizliden gizliye korkan bir kavimsiniz. Şayet korkuyorsanız bunu beyan edin ki, bu Allah katında sizin için bir özür olsun." Bu sözler üzerine şöyle dediler: "Ey Es'ad, bizle uğraşma! Bu biattan ebediyen vazgeçmez ve ondan kopmayız. Biz O'na biat ettik. Bize bazı şartlar koştu. Onları yerine getirdiğimizde, cenneti verecek."

١٧٤ــ رَوَىٰ اَحْمَدُ وَالطَّبَرانِيُّ عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ الْعَقَبَةَ وَبَايَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: خَرَجْنَا فِي حُجَّاجٍ قَوْمِنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ صَلَّيْنَا وَفَقِهْنَا ومعنا الْبَرَاءُ ابْنُ مَعْرُورٍ كَبِيرُنَا وَسَيِّدُنَا، فَلَمَّا تَوَجَّهْنَا لِسَفَرِنَا وَخَرَجْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ، قَالَ الْبَرَاءُ لَنَا يَا هٰؤُلَاءِ إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ وَاللَّهِ رَأْيًا وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَدْرِي تُوَافِقُونِي عَلَيْهِ أَمْ لَا؟ قُلْنَا لَهُ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُ أَنْ لَا أَدَعَ هٰذِهِ الْبَنِيَّةَ مِنِّي بِظَهْرٍ يَعْنِي الْكَعْبَةَ، وَأَنْ أُصَلِّيَ إِلَيْهَا قَالَ: فَقُلْنَا وَاللَّهِ مَا بَلَغَنَا أَنَّ نَبِيَّنَا ﷺ يُصَلِّي إِلَّا إِلَى الشَّامِ، وَمَا نُرِيدُ أَنْ نُخَالِفَهُ فَقَالَ: إِنِّي أُصَلِّي إِلَيْهَا، فَقُلْنَا لَهُ: لٰكِنَّا لَا نَفْعَلُ، فَكُنَّا إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ صَلَّيْنَا إِلَى الشَّامِ وَصَلَّى إِلَى الْكَعْبَةِ حَتَّىٰ قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ: وَقَدْ عِبْنَا عَلَيْهِ مَا صَنَعَ، وَأَبَىٰ إِلَّا الْإِقَامَةَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي: انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَاسْأَلْهُ عَمَّا صَنَعْتُ فِي سَفَرِي هٰذَا، فَإِنَّهُ وَاللَّهِ قَدْ وَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْهُ شَيْءٌ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ خِلَافِكُمْ إِيَّايَ. قَالَ: فَخَرَجْنَا نَسْأَلُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكُنَّا لَا نَعْرِفُهُ لَمْ نَرَهُ قَبْلَ ذٰلِكَ، فَلَقِيَنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: هَلْ تَعْرِفَانِهِ؟

قُلْنَا: لاَ، فَقَالَ: هَلْ تَعْرِفَانِ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِالْمُطَّلِبِ عَمَّهُ؟ قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: كُنَّا نَعْرِفُ الْعَبَّاسَ كَانَ لاَيَزَالُ يَقْدُمُ عَلَيْنَا تَاجِرًا، قَالَ: فَإِذَا دَخَلْتُمَا الْمَسْجِدَ، فَهُوَ الرَّجُلُ الْجَالِسُ مَعَ الْعَبَّاسِ، قَالَ: فَدَخَلْنَا الْمَسْجِدَ فَإِذَا الْعَبَّاسُ جَالِسٌ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ جَالِسٌ فَسَلَّمْنَا ثُمَّ جَلَسْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْعَبَّاسِ: «هَلْ تَعْرِفُ هٰذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ يَا أَبَا الْفَضْلِ؟» قَالَ: نَعَمْ هٰذَا الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ سَيِّدُ قَوْمِهِ، وَهٰذَا كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أَنْسَى قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «الشَّاعِرَ». قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَالَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ يَانَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي خَرَجْتُ فِي سَفَرِي هٰذَا وَهَدَانِي اللَّهُ لِلإِسْلاَمِ، فَرَأَيْتُ أَنْ لاَ أَجْعَلَ هٰذِهِ الْبَنِيَّةَ مِنِّي بِظَهْرٍ؛ فَصَلَّيْتُ إِلَيْهَا وَقَدْ خَالَفَنِي أَصْحَابِي فِي ذٰلِكَ حَتَّى وَقَعَ فِي نَفْسِي مِنْ ذٰلِكَ شَيْءٌ فَمَاذَا تَرَى يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَقَدْ كُنْتَ عَلَى قِبْلَةٍ لَوْ صَبَرْتَ عَلَيْهَا»، قَالَ: فَرَجَعَ الْبَرَاءُ إِلَى قِبْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى مَعَنَا إِلَى الشَّامِ قَالَ: وَأَهْلُهُ يَزْعُمُونَ أَنَّهُ صَلَّى إِلَى الْكَعْبَةِ حَتَّى مَاتَ وَلَيْسَ ذٰلِكَ كَمَا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِهِ مِنْهُمْ، قَالَ: وَخَرَجْنَا إِلَى الْحَجِّ فَوَاعَدْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْعَقَبَةَ مِنْ أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الْحَجِّ وَكَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي وَعَدَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَنَا عَبْدُاللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ أَبُو جَابِرٍ سَيِّدٌ مِنْ سَادَاتِنَا وَكُنَّا نَكْتُمُ مَنْ مَعَنَا مِنْ قَوْمِنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمْرَنَا فَكَلَّمْنَاهُ وَقُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا جَابِرٍ إِنَّكَ سَيِّدٌ مِنْ سَادَاتِنَا وَشَرِيفٌ مِنْ أَشْرَافِنَا، وَإِنَّا نَرْغَبُ بِكَ أَنْ تَكُونَ حَطَبًا لِلنَّارِ غَدًا، ثُمَّ دَعَوْتُهُ إِلَى الإِسْلاَمِ، وَأَخْبَرْتُهُ بِمِيعَادِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ وَشَهِدَ مَعَنَا الْعَقَبَةَ وَكَانَ نَقِيبًا، قَالَ: فَنِمْنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَعَ قَوْمِنَا فِي رِحَالِنَا حَتَّى إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ خَرَجْنَا مِنْ رِحَالِنَا لِمِيعَادِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَتَسَلَّلُ مُسْتَخْفِينَ تَسَلُّلَ الْقَطَا، حَتَّى اجْتَمَعْنَا فِي الشِّعْبِ عِنْدَ بَنِي مَازِنِ بْنِ النَّجَّارِ وَأَسْمَاءُ بِنْتُ عَمْرِو بْنِ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ إِحْدَى نِسَاءِ بَنِي سَلَمَةَ وَهِيَ أُمُّ مَنِيعٍ فَاجْتَمَعْنَا بِالشِّعْبِ نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى جَاءَنَا وَمَعَهُ يَوْمَئِذٍ عَمُّهُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِالْمُطَّلِبِ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنَّهُ أَحَبَّ أَنْ يَحْضُرَ أَمْرَ ابْنِ أَخِيهِ وَيَتَوَثَّقَ، فَلَمَّا جَلَسْنَا كَانَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِالْمُطَّلِبِ أَوَّلَ مَنْ تَكَلَّمَ فَقَالَ: يَامَعْشَرَ الْخَزْرَجِ ـــ وَكَانَتِ الْعَرَبُ

مِمَّا يُسَمُّونَ هٰذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ الْخَزْرَجَ أَوْسَهَا وَخَزْرَجَهَا ـ إِنَّ مُحَمَّدًا مِنَّا حَيْثُ قَدْ عَلِمْتُمْ وَقَدْ مَنَعْنَاهُ مِنْ قَوْمِنَا مِمَّنْ هُوَ عَلَىٰ مِثْلِ رَأْيِنَا فِيهِ وَهُوَ فِي عِزٍّ مِنْ قَوْمِهِ وَمَنَعَةٍ فِي بَلَدِهِ. قَالَ: فَقُلْنَا قَدْ سَمِعْنَا مَا قُلْتَ فَتَكَلَّمْ يَارَسُولَ اللَّهِ فَخُذْ لِنَفْسِكَ وَلِرَبِّكَ مَا أَحْبَبْتَ فَتَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَلاَ وَدَعَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرَغَّبَ فِي الْإِسْلاَمِ. قَالَ: «أُبَايِعُكُمْ عَلَى أَنْ تَمْنَعُونِي مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ نِسَاءَكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ»، قَالَ: فَأَخَذَ الْبَرَاءُ ابْنُ مَعْرُورٍ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: نَعَمْ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَنَمْنَعَنَّكَ مِمَّا نَمْنَعُ مِنْهُ أُزُرَنَا فَبَايِعْنَا يَارَسُولَ اللَّهِ فَنَحْنُ وَاللَّهِ أَهْلُ الْحُرُوبِ وَأَهْلُ الْحَلَقَةِ وَرِثْنَاهَا كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ، قَالَ: فَاعْتَرَضَ الْقَوْلَ وَالْبَرَاءُ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيِّهَانِ حَلِيفُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الرِّجَالِ حِبَالاً وَإِنَّا قَاطِعُوهَا يَعْنِي الْعُهُودَ فَهَلْ عَسَيْتَ إِنْ نَحْنُ فَعَلْنَا ذٰلِكَ ثُمَّ أَظْهَرَكَ اللَّهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى قَوْمِكَ وَتَدَعَنَا، قَالَ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «بَلِ الدَّمُ الدَّمُ وَالْهَدْمُ الْهَدْمُ، أَنَا مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مِنِّي، أُحَارِبُ مَنْ حَارَبْتُمْ وَأُسَالِمُ مَنْ سَالَمْتُمْ»، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَخْرِجُوا إِلَيَّ مِنْكُمْ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا يَكُونُونَ عَلَى قَوْمِهِمْ»، فَأَخْرَجُوا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا مِنْهُمْ تِسْعَةٌ مِنَ الْخَزْرَجِ وَثَلاَثَةٌ مِنَ الْأَوْسِ.

174- İmam Ahmed ve Taberani, Akabe Biatı'nda bulunan ve Resulullah (a.s.)'a biat eden Kaab bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Kavmimizin müşrik olan hacıları ile beraber yola çıkmıştık. Bizler namazımızı kılıp, duamızı yapmıştık. Yanımızda kavmimizin ileri gelenlerinden el-Berâ bin Ma'rûr vardı. Medine'den çıkıp yola koyulduğumuzda el-Berâ bize şöyle dedi: "Beni dinleyin! Vallahi bir görüşüm var. Bilmiyorum bu görüşüme katılır mısınız, yoksa kabul etmez misiniz?" "Nedir o" dedik. "Bu evi (Kâbe'yi) arkama alıp (Şam'a) doğru namaz kılmayı uygun bulmuyorum." Biz de: "Allah'a andolsun ki Peygamberimiz (a.s.)'in Şam cihetinden başka bir cihete doğru namaz kıldığını duymadık. O'na muhalefet etmek istemeyiz." dedik. "Ben

---

174- İmam Ahmed, Müsned (3/361) Haysemi, Mecmaü'z Zevaid'de şöyle demiştir (6/35): "Bunun bir benzerini Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. Ahmed'in rivayetinde raviler İbn İshak'ın dışındakiler sahihtir.

Kabe'ye doğru namaz kılacağım" dedi. "Biz Kâbe'ye doğru namaz kılmayacağız" dedik. Namaz vakti girdiğinde biz Şam'a doğru namaz kıldık. O ise Kabe'ye doğru namaz kıldı. Böylece Mekke'ye geldik. Bu yaptığını kınamıştık, ancak o aynı şekilde yapmaya devam etti. Mekke'ye vardığımızda şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Resulullah (a.s.)'a gidip, benim yolculuk esnasında yaptığım işi sor. Doğrusu sizin, yaptığımdan farklı bir yol izlemeniz, beni şüpheye düşürdü." Bunun üzerine Resulullah (a.s.)'a bu konuyu sormak için yola çıktık. O'nu daha önceden görmediğimiz için tanımıyorduk. Mekke ehlinden bir adamla karşılaştık. Ona Resulullah (a.s.)'ın nerede olduğunu sorduk. "O'nu tanıyor musunuz?" dedi. "Hayır" dedik. "Amcası Abdulmuttalib oğlu Abbas'ı tanıyor musunuz?" dedi. "Evet" dedik.

Abbas'ı tanıyorduk. Tacir olarak, Medine'ye gelir giderdi. Adam dedi ki: "Mescide girin. Abbas'ın yanında oturan adam O'dur." Mescide girdik. Abbas ve Resulullah (a.s.) yanyana oturuyorlardı. Selam verip yanına oturduk. Hz. Peygamber (a.s.) Abbas'a: "Ey Eba'l-Fadl bu iki adamı tanıyor musun?" diye sordu. Abbas: "Evet. Bu el-Bera bin Ma'rûr. Kavminin efendisidir. Bu ise Ka'b bin Mâlik" dedi" Ravi der ki: *"Resulullah (a.s.)'ın "Şair mi?" sözünü unutamam. Abbas: "Evet" dedi. el-Berra bin Ma'rûr ise şöyle dedi: "Ey Allah'ın peygamberi! Allah beni İslam'la doğru yola eriştirdi ve ben bu yolculuğa çıktım. Ancak bu evi (Kâbe'yi) arkama almak istemedim ve ona doğru namaz kıldım. Arkadaşlarım ise bu yaptığıma karşı çıktılar. Bu yüzden (yaptığımın doğru olup olmadığına dair) şüpheye düştüm. Ey Allah'ın Resulu, bunun hakkındaki düşüncen nedir?" Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Biraz sabretseydin kıble üzere olacaktın." Resulullah (a.s.)'ın bu sözü üzerine el-Berra 'Resulullah (a.s.)'ın yöneldiği kıbleye dönerek, bizimle beraber Şam'a doğru namaz kıldı. Ailesi her ne kadar onun ölünceye kadar Kabe'ye doğru namaz kıldığını sanıyorsa da bu yanlıştır. Zira biz onun durumunu onlardan daha iyi bilmekteyiz."* Ravi anlatıyor *"Hac yapmak üzere yola çıktık. Teşrîk günlerinin ortasında Resulullah (a.s.) ile Akabe'de buluşmak üzere sözleştik. Haccı tamamlamıştık. O gece, Resulullah (a.s.) ile buluşmak üzere anlaştığımız geceydi. Yanımızda Abdullah bin Amr bin Harâm ve kavmimizin önde gelenlerinden Ebu Câbir bulunuyordu. Sonunda konuşmaya karar verip ona şöyle dedik: "Ey Ebu Câbir! Doğrusu sen kavmimizin önde gelen şahsiyetlerinden ve eşrâfındansın. Yarın senin ateşin odunu olmanı (yapacağımız işte ön ayak olmanı) isterdik."* Ravi diyor ki: *Sonra onu İslam'a davet ettim ve Resulullah (a.s.) ile buluşacağımız zamanı haber verdim. Davetim üzerine İslam'ı kabul etti ve bizimle birlikte Akabe Biatı'na katıldı. Biat sırasında kavmimizin önderliğini yaptı. O gece, kavmimizle beraber, bineklerimizin üzerinde uyuduk. Gecenin üçte biri olunca, bineklerimizi bırakıp, Resulullah (a.s.) ile buluşmak üzere yola çıktık. Güvercin gibi gizlice süzüldük.. Nihayet Akabe yanındaki vadide toplandık. Yetmiş erkektik. İçimizden iki kişinin hanımı da bizle beraber bulunuyordu. Lakabı Ummu Umâre olan Nesîbe*

bint Kaab, Benî Mâzin bin en-Neccâr kabilesindendi. Esma bint Amr bin Adiyy bin Sâbit ise Beni Seleme kabilesinden olup, lakabı Ümmü Menî' idi.

Vadide toplanıp Resulullah (a.s.)'ı beklemeye başladık. Sonunda Resulullah (a.s.) geldi. Beraberinde amcası Abbas bin Abdulmuttalib bulunuyordu. Abbas, o sırada kavminin dinindendi. Ancak kardeşinin oğlunun davasında hazır bulunmayı ve O'na destek olmayı arzu ediyordu. Oturduğumuzda, ilk konuşan Abbas bin Abdulmuttalib oldu. Şöyle diyordu: "Ey Hazrec Ehli! (Araplar ensarın yaşadığı bu mıntıkaya ister Evs olsun, isterse Hazrec olsun, Hazreç adını veriyorlardı.) Bildiğiniz gibi Muhammed bizim kabilemizdendir.

Onun hakkında bizim gibi düşünenler olarak, O'nu kavminden koruduk. O kavmi içerisinde saygın ve onurlu biridir. Yaşadığı beldede kuvvet sahibidir. Ravi anlatıyor: *"Söylediklerini işittik", dedim. "Sonra, ey Allah'ın Resulu, şimdi sen konuş. Kendin ve Rabbin için dilediğini iste bizden." dedik. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) konuşmaya başladı. Kur'an okudu. Allah (c.c.)'a (itaata) çağırdı. İslam'a teşvik etti. Şöyle buyuruyordu: "Hanımlarınızı ve oğullarınızı koruduğunuz gibi beni korumanız üzere sizinle biatleşiyorum."*

Ravi anlatıyor:*"Daha sonra el-Berâ bin Ma'rûr, Hz. Peygamber (a.s.)'in elini tuttu ve şöyle dedi: "Evet, seni hak ile gönderene andolsun ki, ailelerimizi koruduğumuz gibi seni de koruyacağız. Ey Allah'ın Resulu, bizle biatleş. Allah'a andolsun ki biz savaş ve silah ehliyiz. Bunu babalarımız ve dedelerimizden miras olarak aldık." el-Berâ, Resulullah (a.s.) ile konuşurken Abduleşheloğullarının müttefiki olan Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihan söze karışarak şöyle dedi: "O adamlarla aramızda bağlar var. (anlaşmaları kastediyor) Şimdi biz o bağları keseceğiz. Bunu yaparsak, sonra da Allah seni muvaffak ederse bizi bırakıp da kavmine dönmezsin değil mi?" Bu söz üzerine Resulullah (a.s.) gülümsedi ve şöyle buyurdu: "Kan başkadır, savaş başka. Ben sizdenim. Siz bendensiniz. Savaştıklarınızla savaşır, sulhettiklerinizle sulhederim." Daha sonra Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "İçinizden bana kavimlerini temsil edecek oniki kişi çıkarın." Bu buyruk üzerine dokuzu Hazrec, üçü Evs'den olmak üzere oniki temsilci seçildi."*

Ma'bed bin Kaab'ın kardeşinden, onun da babası Kaab bin Malik'den rivayet ettiğine göre, *"Resulullah (a.s.)'ın elini ilk sıkan el-Berâ bin Mu'rûr oldu. Daha sonra orada bulunan kimseler onu izlediler. Resulullah (a.s.)'a biat ettiğimizde, şeytan Akabe'nin başından, şimdiye kadar duyduğum en yüksek sesle bağırdı: "Ey el-Cebâcib ehli (el-Cebâcib menziller anlamındadır) yanında dinlerinden dönüp, sizinle harbetmeye karar vermiş kimseler bulunan şu zemmedilmiş adam ile sizin ne ilginiz var?"*

İbn İshâk der ki: *"Ey Muhammed ne diyor bu?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bu Ezebbu'l-Akabe'dir.(x) Bu Ezib'in oğludur.*

Dinle Ey Allah'ın düşmanı, Allah'a andolsun ki senin hakkından geleceğim." Daha sonra Resulullah (a.s.) "Süratle bineklerinize gidin" dedi. Abbas bin Ubâde bin Nadle: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, eğer istersen yarın Mina ehli'nin üzerine kılıçlarımızla yürürüz." dedi. Resulullah (a.s.) ise: "Bunu yapmakla emrolunmadım" buyurdu."

Ravi anlatıyor: *"Böylece yerimize dönüp, sabaha kadar uyuduk. Sabah olunca bir gurup Kureyşli konakladığımız yere kadar gelip şöyle dediler: "Ey Hazrecliler! Bize ulaşan haberlere göre, bu dostumuza (Hz. Peygamberi kastediyorlar) gelmişsiniz.. Onu aramızdan çıkarıp, bizle savaşmak üzere biat ediyormuşsunuz. Allah'a andolsun ki, araplar içerisinde, bizimle arasında harp çıkmasını istemediğimiz bir kavim varsa o da sizsiniz. Kavmimizin orada bulunan müşrikleri, şaşkınlıkla irkildiler. Böyle birşeyden haberdar olmadıklarına dair Allah adına yemin ettiler. Kureyşliler de onlara inandılar. Böylece toplantının bizim tarafımızdan yapıldığını bilmediler. Bu sırada bazımız bazımıza bakıyorduk. Gelenler ayağa kalktı. İçlerinde el-Hars bin Hişâm bin el-Muğîre de bulunmaktaydı. Ayağında iki yeni çarık vardı."* Ravi diyor ki: *"Orada bulunanların beni tasdikleyeceği mahiyette bir söz söyledim: "Ey Eba Câbir, sen kavmimizin önde gelen şahsiyetlerinden biri olduğun halde, bu Kureyşli gencin giydiği çarıklar gibi bir çarığa sahip olamazsın." Bu sözümü işiten el-Hars çarıklarını çıkartıp bana attı ve şöyle dedi: "Vallahi onları sen giyeceksin" Bunun üzerine Ebu Câbir: "Vallahi genci kızdırdın. Ona çarıklarını iade et." dedi."* Ravi diyor ki: *"Vallahi onları iade etmeyeceğim" dedim. "Eğer haber doğru çıkarsa yemin olsun ki onu senden çıkarıp alacağım" dedi.* Bu hadis, İbn Malik'in, kendinin de hazır bulunduğu Akabe hakkındaki hadisidir.

Taberani'deki (1) hadis ise şöyledir: *"Resulullah (a.s.)'ı aramaya çıkmıştık. Dere yatağında bir adamla karşılaştık. O'na: "Bize, Muhammed bin Abdullah bin Abdulmutalib'in yerini gösterebilir misin?" dedik. "Gördüğünüzde O'nu tanıyabilir misiniz?" diye sordu."* Ravi yine bu hadisde dedi ki: *"Resulullah (a.s.) konuştu, Kur'an okudu ve İslam'a teşvik etti. O'na iman edip, tasdik ederek icabet ettik."* Ravi yine bu hadisde dedi ki: *"Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "İçinizden oniki temsilci seçin." Onlar bu söz üzerine temsilcileri seçtiler. Neccaroğulları'nın temsilcisi Es'ad bin Zurâre idi. Selemeoğulları'nın temsilcisi ise el-Berâ bin Ma'rûr ve Abdullah bin Amr bin Harâm idi. Sâideoğulları'nın temsilcisi Sa'd bin Ubâde ve el-Munzir bin Amr idi. Zureykoğulları'nın temsilcisi Râfi bin Malik bin el-Aclân idi. el-Hâris bin Hazrec-*

---

x) Ezebbu'l- Akabe: el-Ezeb, kısa boylu, şişman, zeki ve kötü anlamındadır. Burada şeytan kastedilmektedir.

1) Taberanî, (19/88)

oğulları'nın temsilcisi Ubâde bin es-Sâmit idi. Abdüleşhaloğulları'nın temsilcisi Useyd bin Hudayr ve Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân idi. Amr bin Avfoğulları'nın temsilcisi ise Sa'd bin Hayseme idi."

١٧٥ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: اِنْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ إِلَى السَّبْعِينَ مِنَ الْأَنْصَارِ عِنْدَ الْعَقَبَةِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَقَالَ لِيَتَكَلَّمْ مُتَكَلِّمُكُمْ وَلاَ يُطِيلُ الْخُطْبَةَ فَإِنَّ عَلَيْكُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ عَيْنًا وَإِنْ يَعْلَمُوا بِكُمْ يَفْضَحُوكُمْ، فَقَالَ قَائِلُهُمْ وَهُوَ أَبُو أُمَامَةَ: سَلْ يَامُحَمَّدُ لِرَبِّكَ مَا شِئْتَ ثُمَّ سَلْ لِنَفْسِكَ وَلأَصْحَابِكَ مَا شِئْتَ، ثُمَّ أَخْبِرْنَا مَالَنَا مِنَ الثَّوَابِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَيْكُمْ إِذَا فَعَلْنَا ذٰلِكَ فَقَالَ: «أَسْأَلُكُمْ لِرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَسْأَلُكُمْ لِنَفْسِي وَلأَصْحَابِي أَنْ تُؤْوُونَا وَتَنْصُرُونَا وَتَمْنَعُونَا مِمَّا مَنَعْتُمْ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ» قَالُوا: فَمَا لَنَا إِذَا فَعَلْنَا ذٰلِكَ؟، قَالَ: «لَكُمُ الْجَنَّةُ» قَالُوا: فَلَكَ ذٰلِكَ.

175- İmam Ahmed, eş-Şa'bî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) amcası Abbas ile beraber, Akabe'nin yanında bir ağacın altında (bekleyen) ensardan yetmiş kişiye doğru hareket etti. (Yanlarına vardığında) şöyle buyurdu: "Sözcünüz konuşsun, fakat konuşmasını uzun tutmasın. Zira müşriklerin casuslarının gözleri sizin üzerinizdedir. Şayet sizin bu durumunuzu öğrenecek olurlarsa, herkese yayarlar." Sözcüleri olan Ebu Umâme şöyle dedi: "Ey Muhammed! Rabbin için bizden ne istediğini söyle. Sonra kendin ve ashabın için bizi bekleyen sevabı haber ver." Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Rabbim için sizden, yalnız O'na ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı istiyorum. Kendim ve ashabım için, sizden bizi barındırmanızı, destek olmanızı ve kendinizi koruduğunuz gibi bizi de korumanızı istiyorum." "Bunu yaptığımızda bizim için ne vardır?" dediler. Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu. "O halde senin istediklerini yerine getireceğiz" dediler."

١٧٦ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى عَنْ أَنَسِ بْنِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَنَّهُ خَطَبَ مُقَدَّمَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّا نَمْنَعُكَ مِمَّا نَمْنَعُ مِنْهُ أَنْفُسَنَا وَأَوْلاَدَنَا، فَمَا لَنَا يَارَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَكُمُ الْجَنَّةُ»، قَالُوا: رَضِينَا.

175-Müsned, İmam Ahmed (4/119, 120) Haysemî 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi İmam Ahmed'in mürsel olarak rivayet ettiğini ve ricâlinin sahih olduğunu söylemiştir. (6/48).

176- Ebu Ya'lâ'nın, Enes bin Sabit bin Kays (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in konuşmasının akabinde o konuşmuş ve şöyle demiştir:

"Kendimizi ve evlatlarımızı koruduğumuz gibi seni de koruyacağız. Bunun karşılığında bize ne verilecek?" Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu. Onlar da: "Razı olduk" dediler."

١٧٧ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى وَالْبَزَّارُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ، قَالَ: لَمَّا لَقِيَ النَّبِيُّ ﷺ النُّقَبَاءَ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ لَهُمْ: «تُؤْوُونِي وَتَمْنَعُونِي»، قَالُوا: فَمَا لَنَا؟ قَالَ: «لَكُمُ الْجَنَّةُ».

177- Ebu Ya'lâ ve **el-Bezzâr**, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s.) ensarın temsilcileriyle yaptığı görüşmede şöyle buyurdu: "Beni barındırıp, himaye edeceksiniz." "Bunu yaptığımızda, bize ne verilecek" dediler. Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu."

Bu hadisde, ensarın, temsilcilerine yöneltilen hitabın, Biat'a katılanların tamamına yapılan hitapla aynı olduğunu görüyoruz. Bu ise, genel olarak herkesten istenen şeyin, özel olarak (yetkili kimselerden) istenerek meselenin vurgulanması gereğindendir.

١٧٨ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: شَهِدَ بِي خَالَايَ الْعَقَبَةَ، قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: أَحَدُهُمَا: الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ.

178- Buhari, Câbir Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Benim Akabe'de iki dayım hazır bulundu."

İbn Uyayne:*"Câbir'in iki dayısından biri el-Bera bin Ma'rur'dur"* demiştir.

Bir başka rivayette ise Câbir: *"Ben, babam ve dayım Akabe'de hazırbulunan sahabilerdeniz"* demiştir.

176- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de zikretmiş (6/48) ve hadisi Ebu Ya'lâ'nın rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu belirtmiştir.

177- Haysemî, Mecma' ez-Zevaid'de zikrederek, hadisi Ebu Ya'lâ'nın rivayet ettiğini, Ebu Ya'la'nın rivayetindeki ricalin sahih olduğunu söylemektedir. (6/48)

178- Buhari, (7/219) 63- Kitabu Menakib el-Ensar 43- Babu Vufûdu'l-Ensar ile'n-Nebi (a.s.) ve Bey'atu'l-Akabe (1) el-Bera bin Ma'rûr, Cabir (r.a.)'in annesinin akrabalarındandır. Annesinin akrabasına burada mecâzi olarak "dayı" denmektedir.

١٧٩ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ قَالَ جَابِرُ: وَأَخْرَجَنِي خَالاَيَ وَأَنَا لاَأَسْتَطِيعُ أَنْ أَرْمِيَ بِحَجَرٍ.

179- Taberani, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Akabe gecesi Resulullah (a.s.) ile birlikteydik. Câbir dedi ki: "Beni iki dayım oraya götürmüştü. Henüz bir taşı dahi fırlatamayacak yaştaydım."

Bir Açıklama

Bu hadisde çocukların İslami faaliyetlere iştirak ettirilmelerinin caiz oluşuna dair bir işaret bulunmaktadır. Bu faaliyet hadisde geçen olayda olduğu gibi gizli bile olsa. Ancak bu, çocuğun aldığı terbiyeye, akrabalarının tedbir ve korumasına bağlıdır.

١٨٠ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ قَالَ: حَمَلَنِي خَالِي جِدُّ بْنُ قَيْسٍ فِي السَّبْعِينَ رَاكِبًا الَّذِينَ وَفَدُوا عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ قِبَلِ الْأَنْصَارِ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ، فَخَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ عَمُّهُ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِالْمُطَّلِبِ فَقَالَ: «يَا عَمُّ خُذْ عَلَىٰ أَخْوَالِكَ» فَقَالَ لَهُ السَّبْعُونَ يَا مُحَمَّدُ سَلْ لِرَبِّكَ وَلِنَفْسِكَ مَا شِئْتَ فَقَالَ: «أَمَّا الَّذِي أَسْأَلُكُمْ لِرَبِّي فَتَعْبُدُوهُ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَمَّا الَّذِي أَسْأَلُكُمْ لِنَفْسِي مِنْهُ فَتَمْنَعُونِي مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ» قَالُوا: فَمَا لَنَا إِذَا فَعَلْنَا ذَالِكَ؟ قَالَ: «الْجَنَّةُ».

180- Taberani, Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Dayım Cid bin Kays, bineklerine binip, Akabe gecesi, Resulullah (a.s.) ile buluşmaya giden ensardan yetmiş kişi arasında beni de yanında götürdü. Nihayet Resulullah (a.s.) yanında Abbas bin Abdulmuttalib olduğu halde yanımıza geldi ve şöyle dedi: "Ey amca, dayılarını üzerine al" (Onlara söz ver) Daha sonra yetmiş kişi Hz. Peygamber (a.s.)'e şöyle dedi: "Ey Muhammed, Rabbin ve kendin için istekte bulun" Resulullah (a.s.): "Rabbim için isteğim yalnız O'na ibadet etmeniz ve hiç bir şeyi O'na ortak koşmamanızdır. Kendim için olan isteğime gelince; sizden kendi nefislerinizi koruduğunuz şekilde, beni de koruma-

---

179- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi et-Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu söylemektedir. (6/49)

180- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi et-Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu söylemektedir. (6/49)

nızı istiyorum." "Bunu yaptığımız taktirde bize ne verilecek" dediler. Resulullah (a.s.): "Cennet" buyurdu."

١٨١ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فِي تَسْمِيَةِ مَنْ حَضَرَ الْعَقَبَةَ مِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ، أَوْسُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَوْسُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ أَصْرَمَ وَأَبُو أُمَامَةَ أَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ أَوْصَى بِثُلُثِ مَالِهِ وَاسْتَقْبَلَ الْكَعْبَةَ وَهُوَ بِبِلَادِهِ وَكَانَ نَقِيبًا، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ بَشِيرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ النُّعْمَانِ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَجَبَّارُ بْنُ صَخْرٍ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ الْحَارِثُ بْنُ قَيْسِ بْنِ مَالِكٍ وَقَدْ شَهِدَ بَدْرًا وَذَكْوَانُ بْنُ عَبْدِ الْقَيْسِ بْنِ خَلْدَةَ، وَرَافِعُ بْنُ مَالِكٍ وَقَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي الْجَبَلِيِّ رِفَاعَةُ بْنُ عَمْرٍو، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي سَاعِدَةَ بْنِ كَعْبِ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ نَقِيبٌ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ سَعْدُ بْنُ خَيْثَمَةَ وَهُوَ نَقِيبٌ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ سَلَمَةُ بْنُ سَلَامَةَ بْنِ وَقْشٍ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ بْنِ الْحَرْثِ ظَهِيرُ بْنُ رَافِعٍ، وَمِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ ..

181- Taberani, İbn Şihâb (r.a.)'dan rivayetle, Akabe Biatı'na ensardan katılmış olanların isimlerini şöyle sıralamaktadır:

"Neccaroğullarından: Evs bin Sâbit, Evs bin Yezîd bin Asram ve Ebu Umame Es'ad bin Zurâre; yine ensarın Selemeoğulları'ndan el-Bera bin Ma'rûr vardı. el-Bera malının üçte birini vasiyet eden ve yaşadığı beldede Kabe'ye doğru ilk namaz kılan kişiydi. el-Berâ kavminin temsilcisi idi. Yine ensar'dan, el-Haris bin el-Hazrecoğulları'ndan Beşîr bin Sa'd bin en-Nu'mân vardı. Yine ensar'dan Câbir bin Abdullah bin Amr ve Cebbar bin Sahr bulunuyordu. Yine ensardan Zureykoğulları'ndan el-Hâris bin Kays bin Mâlik ve Zekvân bin Abdilkays bin Hulde ve Râfi bin Mâlik bulunuyordu. el-Hâris ve Râfi, Bedir Savaşı'na katılanlar arasındaydı. Yine ensar'dan el-Cebelîoğulları'ndan Rifaa bin Amr vardı. Yine ensar'dan Sâide bin Kalboğulları'ndan Sa'd bin Ubâde bulunu-

---

181- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisin tamamını Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu söylemiştir. (6/50)

yordu ve (kavminin) temsilcisiydi. Yine ensar'dan Amr bin Avfoğulları'ndan Sa'd bin Heyseme vardı ve temsilciydi. Yine ensardan Abduleşheloğulları'ndan Seleme bin Selâme bin Vaks vardı. Yine ensardan Hârise bin el-Harsoğulları'ndan Zuhayr bin Râfi vardı. Yine ensardan Hâriseoğulları'ndan Ebu Bürde bin Neyyâr vardı."

١٨٢ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ سَلاَمَةِ بْنِ وَقْشٍ قَالَ: كَانَ لَنَا جَارٌ مِنْ يَهُودَ فِي بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالَ: فَخَرَجَ عَلَيْنَا يَوْمًا مِنْ بَيْتِهِ حَتَّى وَقَفَ عَلَىٰ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالَ سَلَمَةُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدَثٌ عَلَيَّ بُرْدَةٌ لِي، مُضْطَجِعٌ فِيهَا بِفِنَاءِ أَهْلِي، فَذَكَرَ الْقِيَامَةَ وَالْبَعْثَ وَالْحِسَابَ وَالْمِيزَانَ وَالْجَنَّةَ وَالنَّارَ قَالَ: فَقَالَ ذٰلِكَ فِي أَهْلِ يَثْرِبَ، وَالْقَوْمُ أَصْحَابُ أَوْثَانٍ لاَيَرَوْنَ بَعْثًا كَائِنًا عِنْدَ الْمَوْتِ، فَقَالُوا لَهُ: وَيْحَكَ أَتَرَى هٰذَا كَائِنًا يَافُلاَنُ أَنَّ النَّاسَ يُبْعَثُونَ بَعْدَ مَوْتِهِمْ إِلَى جَنَّةٍ وَنَارٍ وَيُجْزَوْنَ فِيهَا بِأَعْمَالِهِمْ؟ قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي يَحْلِفُ بِهِ، قَالُوا يَافُلاَنُ وَيْحَكَ وَمَا آيَةُ ذٰلِكَ؟ قَالَ نَبِيٌّ مَبْعُوثٌ مِنْ نَحْوِ هٰذِهِ الْبِلاَدِ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى مَكَّةَ. قَالُوا: وَمَتَى نَرَاهُ؟ قَالَ: فَنَظَرَ إِلَيَّ وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ سِنًّا فَقَالَ: إِنْ يَسْتَفِدْ هٰذَا الْغُلاَمُ عُمْرَهُ يُدْرِكْهُ، قَالَ سَلَمَةُ: فَوَاللَّهِ مَاذَهَبَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ حَتَّى بَعَثَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ حَيٌّ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، فَآمَنَّا بِهِ وَكَفَرَ بَغْيًا وَحَسَدًا، فَقُلْنَا لَهُ وَيْحَكَ يَافُلاَنُ أَلَسْتَ الَّذِي قُلْتَ لَنَا فِيهِ مَاقُلْتَ؟ قَالَ: بَلَى وَلَكِنَّهُ لَيْسَ بِهِ.

182- el-Hâkim, Seleme bin Selâme bin Vaks (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Abduleşheloğulları arasında bizim bir yahudi komşumuz vardı. Abduleşheloğulları'nın (evinin) önüne geldi." Seleme der ki: *"O sıralar ben çocuktum. Üzerimde abam vardı. Ona sarılmış bir vaziyette, ailemin avlusunda bulunuyordum. (Yahudi komşumuz) kıyamet, diriliş, hesap, mizan, cennet ve cehennemden söz etti. Bütün bunları, ölümden sonra dirilişe inanmayan, putperest Yesrib (Medine) halkı içerisinde anlatıyordu. Ona şöyle dediler: "Ey filan! Ne diyorsun? Böyle şey olur mu? İnsanlar ölümlerinden sonra, dirilip cennete ve cehenneme mi götürülecekler? Orada yaptıkları amellerin karşılığını mı görecekler?" (Yahudi) "Evet" dedi ve buna yemin edeceğini söyledi. (Medineliler) dediler ki:*

182- Hakim, hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahrîc etmediğini, buna mukabil Zehebî'nin muvafakat ettiğini söylemiştir. (3/417)

"Ey filan bu söylediklerinin işareti nedir, konuş bakalım?" (Yahudi) eliyle Mekke'yi işaret ederek: "Bu taraftaki topraklardan bir peygamber gönderilecek" dedi. (Medineliler): "O'nu ne zaman göreceğiz?" dediler. (Yahudi) bana baktı. Orada bulananlar içinde yaşça en küçük bendim. Şöyle dedi: "Hele bu çocuk ömrünü geçirsin O (Peygamber) ona yetişecek." Selcme diyor ki: *"Allah'a andolsun ki geceler ve gündüzler geçti ve nihayet Allah (c.c.), Resulullah (a.s.)'ı gönderdi. İşte aramızda bulunuyordu ve hayattaydı. Biz O'na inandık. Oysa o (Yahudi) hasedinden ve zalimliğinden inkar etti. Ona şöyle dedi: "Ey filan sen değil miydin bize o sözleri söyleyen?" (Yahudi): "Evet, ancak benim kastettiğim peygamber O değildi" dedi."*

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'YE HİCRET

GİRİŞ

1- Hicret, Mekke döneminin son imtihanı, ilk İslam neslinin nefislerini yenip arınmadaki son merhalesiydi. Resulullah (a.s.)'ın ashabı olan bu ilk nesil önce tevhid inancı ve ibadetle yükümlü kılınmışlar ve kendilerinden istenileni yerine getirmişlerdir.

İnançlarından ötürü türlü eziyetlere maruz kaldıklarında, kendilerinden sabretmeleri, karşılık vermemeleri ve Allah'ın emrine teslim olmaları istenmiş, bunu da yerine getirmişlerdir. Vatan sevgisi nefiste var olan bir duygu olduğu halde onlar hicret etmekle emrolunduklarında, yaşadıkları toprakları terkedip göç etmişlerdir.

Sonra ensarla beraber kendi halklarına ve kabilelerine karşı savaşmışlardır. Bütün bunların sonunda, nefis, arzu ve isyandan kendini soyutlamış bir nesil ortaya çıkmıştır ki, böyle bir neslin tarihte başka bir eşi yoktur.

2- İslami davet açısından değerlendirildiğinde hicret, en büyük davet ve hareket olayıdır. Zira hicretle beraber İslam davleti kurulmuş.. İslam davetini taşıyan temeller atılarak, bu temeller üzerinde İslam bütün dünyaya sunulmuştur.

İşte bu yüzden müslümanlar takvimlerini hicretle başlatırlar.

3- Müslümanlar, özellikle yaşadığımız yüzyılda, hicret hakkında yazılar yazmaya ve ondan dersler çıkarmaya yönelmişlerdir.

Bunu yaparken mutedil davrananlar bulunduğu gibi yorumlarında aşırıya kaçanlar da olmuştur. Bu yazarlardan bazıları, hicretten bazı genellemeler çıkartmıştır. Oysa bu genellemelerin bir kısmı yanlıştır ve bunların tashih edilmesi gerekir. Yine bu yazarlardan bazıları hicret düşüncesini belli bir yöne kanalize ederek, İslami Hareketi belirli kalıplar içine sokacak teoriler üretmişlerdir.

Bütün bunların izah edilmesi gerekmektedir. Bu açıklamalar peyder pey yapılacaktır. Bu girişte üç pasaj nakletmek istiyoruz. Yaptığımız bu iktibasların hicret hakkında size geniş ufuklar açacağını umuyoruz.

Üstad Muhammed Gazzâli diyor ki:

"Hicret bir memurun merkezi bir şehirden, uzak bir beldeye gitmesi ya da rızık peşinde koşan bir insanın çorak araziyi bırakıp verimli topraklara göç etmesi değildir.

Hicret, belli bir yerde güvenlik ve istikrar içinde yaşayan ve oraya kök salmış bir insanın, çıkarlarını hiçe sayarak, mallarını feda edip, canını kurtarmaya, nefsini zorlamaya yönelişidir. O yaşadığı toprakları terkederken meçhul bir geleceğe doğru yol aldığını, yolun başında veya sonunda helak olabileceğini çok iyi bilmektedir. Gideceği yerde kendisini acaba hangi sıkıntı ve üzüntüler beklemektedir?

Şayet hicret olayı, kişisel bir serüven olsaydı muhacirlere nereye yöneleceğini bilmeyen maceracılar gözüyle bakılabilirdi. Oysa muhacirler, eşlerini ve çocuklarını da yanlarına alarak yaşadıkları ülkeyi bir uçtan bir uca katetmekte, üstelik bu yükümlülüğü gönül rahatlığı ve isteyerek yerine getirmektedirler.

Doğrusu bu, dağlar kadar ağır bir yükü taşıdığı halde ezilmeyen bir imanın neticesidir. Kime iman. Elbette, göklerin ve yerin sahibi, dünyada ve ahirette hamd kendisine mahsus olan Allah'a iman... O Hakîm'dir, Habîr'dir.

Bu güçlüklere ancak müminler tahammül edebilirdi. Zayıf şahsiyetli ve korkak insanlar böylesi bir işi başaramazdı. Nitekim bunlar hakkında Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "Eğer onlara "kendinizi öldürün, yahut yurtlarınızdan çıkın" diye emretmiş olsaydık, içlerinde pek azı müstesna, bunu yapmazlardı."(1)

Halbuki Mekke'de Hz. Muhammed (a.s.)'le biraraya gelen, O'ndan hiyadet nuru alıp, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler kendilerine: "İslam'ı yüceltip geleceğini teminat altına alacağınız yere hicret edin" denildiğinde hemen yola koyulmuşlardır."

DARU'L HARB'DEN DARU'L İSLAM'A HİCRET

Dr. Ramazan el-Bûtî diyor ki:

"Hicretin dini bir yükümlülük olarak öngörülmesinden iki şer'î hüküm çıkmaktadır:

1- Dâru'l-Harb'den Dâru'l-İslam'a hicretin vacib oluşu. Kurtubi'nin, İbn

---

1) Nisa Suresi: 66

Arabî'den naklettiğine göre; Hicret Hz. Peygamber (a.s.)'in zamanında farz idi ve hicretin farz oluşu kıyamete kadar devam edecektir. Fetih'den sonra hicretin kesilmesi, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanında bulunma zorunluluğunun kalkması anlamını taşımaktadır.

Bir müslümanın Dâru'l-İslam var olduğu halde Dâru'l Harb'de yaşaması ise isyankarlıktır."

Burada Dâru'l-Harb'le, müslümanların namaz, oruç, cemaat, ezan ve diğer zâhiri hükümler gibi İslam şiarlarını yerine getirmedikleri topraklar kastedilmektedir. Allah Teala'nın: "Kendilerine yazık edenlerin canlarını aldıkları zaman onlara: "Ne yaptınız bakalım?" deyince, "Biz yeryüzünde zavallı kimselerdik" diyecekler. Melekler de: Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" cevabını verecekler. Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü dönülecek yerdir! Çaresiz kalan, yol bulamayan zavallı erkek, kadın ve çocuklar müstesnadırlar" buyruğu buna delildir.

2- Yaşadıkları diyarlar ve ülkeler farklı da olsa imkan dahilinde, müslümanların birbirlerine destek olmasının vacibliği. İmamlar ve alimler, yeryüzünün neresinde olursa olsun, zulme uğramış, esir edilmiş ya da baskılara maruz kalmış müslüman kardeşlerini kurtarmaya gücü yettiği halde bunu yapmayan müslümanların büyük bir günah işlemiş olacakları hususunda ittifak etmişlerdir."

Ebu Bekir bin el-Arabî şöyle demektedir: *"Müslümanlardan esir düşmüş ya da baskılara maruz kalarak ezilmiş insanlara arka çıkmak gerekir. Onların yardımına bilfiil koşmak vaciptir. Gözlerimiz açılıp kapandığı, yani yaşadığımız müddetçe onlara bedenen destek vermek zorundayız. Şayet sayımız elverişliyse onları kurtarmak üzere harekete geçmemiz, ya da tek bir dirhem dahi kalmaksızın bütün malımızı onları kurtarma yolunda harcamamız gerekir."*

Bir Açıklama

Burada belirtmek istediğimiz bir husus var: Daru'l-Harb'den Dâru'l-İslam'a hicret, bütün durumlarda vacip değildir. Her ne kadar Hanefî mezhebinin meşhur olan görüşüne göre Dâru'l-Bidat'dan, Dâru'Sünne'ye hicret vacibse de, bu konu oldukça geniştir ve ayrıntılarına inmek gerekmektedir.

Şayet Dâru-Küfr'de olduğu halde hür ve emin bir hayat içinde Allah'a ibadet edip O'na davet yapılabiliyorsa ve müslüman, kendisi, ailesi ve zürriyeti için fitneye maruz kalma endişesi duymuyorsa ve müminlerin şer'i emiri Dâru'l İslam'a hicret etmeyi talep etmemişse; bu takdirde bulunulan yerde kalmak daha hayırlıdır ve ecri daha çoktur. Dahası Şafiî mezhebine göre orada kalmak menduptur. Zira müslümanların oradaki varlıkları, Dâru Küfr'ün Dâru'l-İslam haline gelmesine sebeb olur.

Eğer müslüman, kendisi, ailesi veya zürriyetinin fitneye düşmesinden kor-

kuyorsa bu durumda, hicrete gücü yetmesi, gidecek bir yer bulabilmesi ve orada kendisi ve ailesi için fitne korkusu olmaması halinde hicret etmesi vacip olur.

Yaşadığımız çağda hicret meselesi son derece karışıktır. Zira bir ülkeden diğerine gidebilmek kolay değildir. Fitne ihtimali ise ülkelerin çoğunda vardır. Bu yüzden, günümüzde hicret, ehil kişilerin basiretli fetvasına dayanabilir. Bu konu aceleye getirilmeden, teanni ile yerine getirilmelidir.

İbn Hacer, Fethu'l-Bâri'de, Hz. Aişe (r.a.)'nin Sahih-i Buhari'de, hicretin nedenlerinden söz eden hadisi hakkında şöyle demektedir:

"Her mümin dinini kurtarmak için kaçıyordu..."

Hz. Aişe (r.a.) bu sözüyle, hicretin meşruiyet sebebine dikkatleri çekmektedir. Ona göre kişinin dinini fitneden emin kılması, hicretin ana nedenidir. Hüküm, onu gerekli kılan nedenlerle değerlendirilir. Buna göre nerede olursa olsun Allah'a ibadet edebilen kimse için hicret vacip değildir. Bunun sağlanamaması halinde hicret vacip olur.

Bu konuda İmam Mâverdi şöyle demiştir.

"Şayet bir müslüman, harhangi bir küfür beldesinde, dinini açıktan açığa tatbik edebiliyorsa, o halde bu müslümanın varlığıyla, orası Dâru'l-İslam olur. Bu taktirde müslümanın orada kalması, gitmesinden daha efdal olur. Zira onun varlığı nedeniyle başkaları da orada İslam'ı kabullenebilir."

el-Hattâbi ise şöyle demektedir:

"Hicret, yani Rasulullah (a.s.)'ın yanına gidiş İslam'ın başlangıcında matlub olan bir şeydi. Daha sonra Medine'ye Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına giderek, orada dinin hükümlerini öğrenmek ve Resulullah (a.s.) ile beraber harbe gitmek farz kılınmıştır. Allah Teala bu hususu bir çok ayetle vurgulamış, hicret edenlerle etmeyenler arasındaki veraset ilişkisinin kesilmesini emretmiştir. "İman edip de hicret etmeyenler ise, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasınan hiç bir şey yoktur."(1)

Mekke fethedildikten sonra bütün kabilelerden insanlar guruplar halinde İslam'a girince, hicretin vacip oluşu ortadan kalkmış oldu. Böylece hicretin hükmü "müstehap" olmuştur.

el-Bâgâvî 'Şerhu's-Sünne'de der ki:

"Fetih'den sonra hicret yoktur" hadisi ile "hicret kesilmez" hadisini cemetmek mümkündür: İlk hadiste, fetihden sonra Mekke'den Medine'ye hicret yoktur, anlamı vardır. İkinci hadiste ise müslüman olup, küfür diyarı'nda bulunan kimsenin İslam diyarına yapacağı hicret sözkonusu edilmiştir. Bu hadisleri bir

---

1) Enfal Suresi: 72

başka şekilde cemetmek de mümkündür: İlk hadisde terkedilen vatana izin olmaksızın yeniden dönmeme niyetiyle Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına yapılan hicret kastedilmiştir. İkinci hadiste ise bedevîler ve bu vasfı taşımayan diğer kimselerin hicreti söz konusudur."

İlk hadisin izahı, ikinci ihtimaldeki açıklama ile, ikinci hadisin izahı ise birinci ihtimaldaki açıklama ile yapılabilir.

el-İsmaili'nin tahric ettiği hadisde İbn Ömer, kastolunan konuyu şu ifadeyle açıklamaktadır:

"Fetih'den sonra Resulullah (a.s.)'ın yanına hicret kesilmiştir. Ancak kafirlerle savaşıldığı sürece hicret kesilmez." Yani dünyada Dâru'l-Küfr bulundukça müslüman olup da dinini muhafaza etme hususunda endişesi bulunan kimseler için, hicret vaciptir. Bu sözden, dünyada Dâru'l-Küfr'ün kalmaması halinde, teşrî sebebinin ortadan kalkmasıyla, hicretin de kesileceği anlaşılmaktadır. En doğrusunu Allah bilir.

HİCRET İÇİN MEDİNE'NİN SEÇİLMESİ

Bu giriş kısmını, Medine'nin Resulullah (a.s.)'ın hicreti için seçiliş hikmetlerini zikrederek bağlayalım. Şeyh Ebu'l Hasen en-Nedevî'nin 'es-Sîretu'n-Nebeviyye' isimli eserinde bu konuyla ilgili bölümü nakletmek istiyoruz:

"Allah Teala'nın Medine'ye hicret yurdu ve davet merkezi olarak seçişindeki hikmette, Cenabı Hakkın Medine ehline ikramı dışında, Allah (c.c.)'dan başka kimsenin bilemeyeceği pek çok sırlar gizlidir. Medine arap yarımadasındaki hiç bir şehirde olmayan doğal bir stratejik konuma sahiptir. Batısında el-Vebre kayalık bölgesi, doğusunda Vâkım kayalık bölgesi bulunmaktadır. Medine'nin sadece kuzey tarafının önü açıktır. Orayı da Ahzâb Savaşı'nda Resulullah (a.s.) hendek kazdırarak muhafaza altına almıştır. Medine'nin çevresindeki diğer mıntıkalar ise kesif hurma ağaçları ve bitkilerle kaplı olup ordunun saflar şeklinde, askeri nizamı muhafaza ederek geçebileceği yollara sahip değildir. O mıntıkalarda sadece dar yollar bulunmaktadır. Küçük askeri birlikler bile, o mıntıkada askeri düzeni bozup, düşmanın ilerlemesine mani olabilir."

İbn İshak der ki: *"Medine'nin bir tarafı açık, diğer tarafları ise, kayalar ve ağaçlarla örtülüdür. Düşmanın o cihetten nüfuz etmesi mümkün değildir."*

Herhalde, Hz. Peygamber (a.s.) hicretten önce ashabına söylediği şu sözler Medine'nin hicret yeri olarak seçimindeki ilahi hikmete işaret etmektedir: *"Doğrusu sizin hicret edeceğiniz diyarı gördüm. Orası iki kara taşlık bölge arasındaki hurmalıktır."*

Gerek Evs ve gerek Hazrec kabileleri ve gerekse de Medine ehli olsun, hepsi güçlü, onurlu ve cesur insanlardı. Özgürlüklerine düşkün, kimseye boyun

eğmeyen bir tabiatları vardı. Hiçbir kabileye veya sultana haraç vermezlerdi. Onların bu tabiatlarını Evs kabilesinin ileri gelenlerinden olan Sa'd bin Muaz'ın Resulullah (a.s.)'a söylemiş olduğu şu sözden de anlamak mümkündür: *"Biz ve o kavim Allah'a ortak koşuyor ve putlara tapıyorduk. Allah'a ibadet etmiyor, O'nu tanımıyorduk. Ancak onlar, ikram edilme ve satın alma dışında tek bir hurmaya dahi tamah edip yemezlerdi."*

İbn Haldûn der ki:

"Bu iki kabile, Medine'yi yahudilerin elinden almıştı. Güçleri ve onurları onları üstün kılmaktaydı. Komşuları olan Mudar kabileleri de onların milletinden sayılmaktaydı.

el-Akdu'l-Ferîd isimli eserde denilir ki: *"Evs ve Hazrec, Hârise bin Amir'in oğullarıdır. Onlar insanların en onurlusu ve azimlisiydiler. Hiç bir sultana haraç vermezlerdi."*

Adiyy bin en-Neccaroğulları onların dayıları olurdu. Abdulmüttalib bin Hâşim'in annesi, o kabilenin kadınlarındandı. Hâşim, Adiyy bin en-Neccâr oğullarından Amr'ın kızı Selma ile evlenmiş, o kadından Abdulmuttalib adlı bir çocuğu olmuştu. Hâşim, Abdulmuttalib'i büyütünceye kadar annesinin yanında bırakmıştı. Daha sonra amcası Muttalib oraya gidip, çocuğu Mekke'ye getirmişti. Arapların sosyal hayatında kan bağının önemli bir yeri vardı. Resulullah (a.s.)'ın Medine'de evinde konuk olduğu Ebu Eyyûb el-Ensârî de o kabiledendi.

Evs ve Hazrec kabileleri, arapların Kahtân soyundandı. Mekke ve çevresinden ilk müslüman olan muhacirler ise Adnân soyundan geliyorlardı. Resulullah (a.s.) Medine'ye hicret edip, orada ensarın desteğine mazhar olunca Adnân ve Kahtân, İslam sancağı altında birleşmiş oldu. Cahiliyet döneminde aralarında birbirlerine üstünlük taslama ve çekişme varken, İslam onları tek vucut haline getirdi. Böylece şeytan onların kalplerine ulaşamadı. Kahtâniyye ve Adnâniyye taassubuyla aralarında fitne çıkararak cahiliyet gururunu kışkırtamadı.

İşte bütün bunlardan dolayı Yesrib şehri, Resulullah (a.s.) ve ashabının hicretine ve orayı bir yerleşim merkezi edinmelerine en uygun yerdi. Böylece İslam güçlendi. Ve önünde yeni yollar açıldı. Önce arap yarımadası, sonra bütün dünya fethedildi...

١٨٣ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: مَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سِنِينَ نَبِيًّا، فَنَزَلَتْ عَلَيْهِ: ﴿أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مَخْرَجَ صِدْقٍ﴾، بِفَتْحِ الْمِيمِ، فَهَاجَرَ.

183- **el-Hâkim**, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'de onuç sene peygamber olarak kaldı. Daha sonra O'na: "Ve şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla"(1) ayeti nâzi oldu. Bunun üzerine hicret etti."

١٨٤ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ جَرِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ أَيُّ هٰؤُلَاءِ الْبِلَادِ الثَّلَاثِ نَزَلْتَ فَهِيَ دَارُ هِجْرَتِكَ: الْمَدِينَةُ أَوِ الْبَحْرَيْنِ أَوْ قِنَّسْرِينَ».

184- **el-Hâkim**'in Cerîr (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Allah (c.c.) bana şöyle vahyetti: Bu üç beldeden hangisine konuk olursan, orası senin hicret yurdundur. Medine veya Bahreyn(2) veya Kınserîn"(3)

١٨٥ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِلْمُسْلِمِينَ: «قَدْ أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ أُرِيتُ سَبْخَةً ذَاتَ نَخْلٍ بَيْنَ لَابَتَيْنِ». وَهُمَا الْحَرَّتَانِ.

185- el-Hâkim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) müslümanlara şöyle buyurdu:

"Hicret edeceğiniz diyar bana gösterildi. İki kara taşlık mıntıka arasında, üzerinde hurma ağaçları olan tuzlu bir arazi."

١٨٦ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ أَنَّ النَّبِيَّ

183- Müstedrek, (2/243) Hâkim hadisin sahih olduğunu ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediklerini söylemiş. Zehebî de O'na muvafakat etmiştir.

184- Müstedrek (3/3) Hâkim: "Buhari ve Müslim'in şartına göre bu hadis sahihdir. Ancak onlar tahric etmemişlerdir." der. Zehebî de buna muvafakat eder.

185- Müstedrek, (3/3) Hakim, hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahrîc etmediklerini söyler. Zehebî de ona muvafakat eder.

1) İsra Suresi: 80

*2) **Bahreyn**, Suudi Arabistan'ın doğusunda kalmaktadır.*

*3) **Kinserin**, Haleb'e yakın bir belde.*

ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أُهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ، فَذَهَبَ وَهْلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ، أَوْ هَجَرُ، فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ، وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هٰذِهِ: أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا، فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ، فَإِذَا هُوَ مَا أُصِيبَ بِهِ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى، فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ، فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ، وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ، وَرَأَيْتُ فِيهَا بَقَرًا وَاللَّهِ خَيْرٌ، فَإِذَا هُمُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَإِذَا مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ وَثَوَابِ الصِّدْقِ الَّذِي آتَانَا اللَّهُ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ».

186- Buhari'nin Ebu Musa el-Eşarî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ben rüyamda kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir yere hicret ederken gördüm. (Önce) o yerin Yemâme yahud Hacer olduğunu sandım. Bir de gördüm ki o yer, cahiliyette Yesrib denilen Medine imiş. Ben yine bu rüyamda, bir kılıç hareket ettirdiğimi ve bu kılıcın başının kırıldığını gördüm. Bu da Uhud harbinde müminlerden isabet alanlara işaret imiş. Sonra o kılıcı bir kere daha hareket ettirdim. Bu sefer kılıç olduğundan daha güzel bir hale döndü. Bu da fetih ve müminlerin toplanması nevinden, Allah'ın getirdiği neticeler imiş. Ben yine o rüyada bir sığır(ın boğazlandığını) görmüştüm. Allah'ın yaptığı en hayırlıdır. Bu da Uhud gününde şehid olan mümin neferleri remzediyormuş. Bir de gördüm ki, asıl hayır Uhud günü musibete uğramalarının ardından Allah'ın onlara hayır nevinden getirdiği şeylerdir. Ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere verdiği doğruluk ve sebat mükafatıdır."

Bu hadis, Buhari'deki rivayette "Resulullah (a.s.)'dan" ifadesiyle, Müslim-'de ise şüphe duyulmaksızın: "Resulullah (a.s.)'dan" ifadesiyle yer almıştır.

١٨٧ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ قَتَادَةَ: قَوْلَهُ تَعَالَى: ﴿**وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ**﴾ فَأَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مُخْرَجَ صِدْقٍ، وَأَدْخَلَهُ الْمَدِينَةَ مُدْخَلَ صِدْقٍ، قَالَ وَنَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَدْ عَلِمَ أَنَّهُ لاَ طَاقَةَ لَهُ بِهٰذَا الْأَمْرِ إِلاَّ بِسُلْطَانٍ فَسَأَلَ سُلْطَانًا نَصِيرًا لِكِتَابِ اللَّهِ وَحُدُودِ اللَّهِ وَلِفَرَائِضِ اللَّهِ وَلِإِقَامَةِ كِتَابِ اللَّهِ وَإِنَّ السُّلْطَانَ عِزَّةٌ مِنَ اللَّهِ جَعَلَهُ بَيْنَ أَظْهُرِ عِبَادِهِ، وَلَوْلاَ ذٰلِكَ لأَغَارَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَأَكَلَ شَدِيدُهُمْ ضَعِيفَهُمْ.

186- Buhari (6/627) 61- Kitabu'l-Menâkib 25- Bâb Alâmâtu'n-Nübüvveti fi'l-Islam. Müslim (4/1779) 42- Kitâbu'r-Ru'yâ 4- Bâbu Ru'ya'n-Nebî.

187- el-Hâkim, Katâde (r.a.)'nin *"De ki: "Rabbim beni (girdireceğin yere) doğruluk girdirişiyle girdir, beni (çıkaracağın yerden) doğruluk çıkarışıyla çıkar. Bana tarafından hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver."* ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah, O'nu Mekke'den Medine'ye doğruluk çıkarışıyla çıkarmış, Medine'ye doğruluk girdirişiyle girdirmiştir. Allah'ın, Peygamberi (a.s.) kendisine yardım edecek bir kuvvet olmaksızın bu işe gücünün yetmeyeceğini biliyordu. Bu yüzden Allah'ın Kitabına, Allah'ın kanunlarına, Allah'ın farzlarına destek olacak, Allah'ın Kitabının uygulanmasına yardım edecek bir kuvvet istedi.

Kuvvet sahibi kimseler, Allah'ın kulları içinde halkettiği bir lütufdur. Şayet (Allah'ın nizamını uygulamaya koyan böylesi) kuvvet sahibi kimseler olmasa, insanlar birbirlerine saldırır, kuvvetliler zayıfları ortadan kaldırırdı."

Burada şu hususu belirtmek isteriz: Katâde'nin sözü, İslam'ı hakim kılacak siyasi otoritenin bulunması zaruretine işaret etmektedir. Ancak iktidar sahibinin İslam'ı uygulayabilmesi için Kur'anı çok iyi bilmesi gerekmektedir.

MUHACİRLERİN MEDİNE'YE GELİŞİ

١٨٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ أَوَّلَ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مُصْعَبُ ابْنُ عُمَيْرٍ أَخُو بَنِي عَبْدِ الدَّارِ بْنِ قُصَيٍّ فَقُلْتُ لَهُ: مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: هُوَ مَكَانَهُ وَأَصْحَابُهُ عَلَى أَثَرِي.

188- Taberani, el-Berâ (r.a.)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muhacirlerden bize ilk gelen, Abduddâr bin Kusayyoğulları'nın kardeşi, Mus'ab bin Umeyr'di. O'na dedim ki: "Resulullah (a.s.) (hicret) etmedi mi?" şöyle dedi "o (henüz) yerinde, ashabı ise izimdeler. (peşim sıra hicret ediyorlar)".

Burada belirtmek istediğimiz bir husus var: Mus'ab bin Umeyr, Birinci Akabe Biatı'nın ardından Medine'ye gelmiş, daha sonra Resulullah (a.s.)'a raporunu sunmak üzere İkinci Akabe Biatı'na gelen sahabilerle birlikte Mekke'ye dönmüştür. Nasda, Mus'ab'ın bundan sonra tekrar Medine'ye dönüşünden bahsedilmektedir.

187- Hâkim, 3/3 ve Zehebi bu konuda susmuştur.

188- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de bu hadisi zikrederek, Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricâlinin sahih olduğunu söylemiştir. (6/60)

١٨٩ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَجَعَلاَ يُقْرِئَانِنَا الْقُرْآنَ، ثُمَّ جَاءَ عَمَّارٌ وَبِلاَلٌ وَسَعْدٌ، ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عِشْرِينَ، ثُمَّ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ ، فَمَا رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرِحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِهِ، حَتَّى رَأَيْتُ الْوَلاَئِدَ وَالصِّبْيَانَ يَقُولُونَ: هٰذَا رَسُولُ اللَّهِ قَدْ جَاءَ، فَمَا جَاءَ حَتَّى قَرَأَ: ﴿سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ فِي سُوَرٍ مِثْلِهَا.

189- Buhari, el-Berâ bin Azib (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.)'ın ashabından ilk yanımıza gelenler, Mus'ab bin Umeyr ve İbn Ümmi Mektûm idi. O ikisi bize Kur'an öğretmeye başladılar. Sonra Ammâr, Bilâl ve Sa'd geldiler. Daha sonra kırk kişiyle beraber Ömer bin Hattab geldi. Sonra Hz. Peygamber (a.s.) geldi. Medine'liler'in hiç bir şeye, O'nun gelişi kadar sevindiklerini görmemiştim. Oğlan ve kız çocukları şöyle bağrışıyorlardı: "Bu gelen Resulullah" Hz. Peygamber (a.s.) geldiğinde "Ulu Rabbinin adını tesbih ve takdis et"(1) ve benzeri sureleri okudu."

١٩٠ــ رَوَىٰ الْبَزَّارُ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: لَمَّا اجْتَمَعْنَا لِلْهِجْرَةِ اتَّعَدْتُ أَنَا وَعَيَّاشُ بْنُ أَبِي رَبِيعَةَ وَهِشَامُ بْنُ الْعَاصِ الْمَيْضَأَةَ مَيْضَأَةَ بَنِي غِفَارٍ فَوْقَ شَرَفٍ وَقُلْنَا: أَيُّكُمْ لَمْ يُصْبِحْ عِنْدَهَا فَقَدِ احْتُبِسَ فَلْيَمْضِ صَاحِبَاهُ فَحُبِسَ عَنَّا هِشَامُ بْنُ الْعَاصِ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ نَزَلْنَا فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَخَرَجَ أَبُو جَهْلِ بْنُ هِشَامٍ وَالْحَارِثُ بْنُ هِشَامٍ إِلَىٰ عَيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ وَكَانَ ابْنُ عَمِّهَا وَأَخَاهُمَا لأُمِّهِمَا حَتَّىٰ قَدِمَا عَلَيْنَا الْمَدِينَةَ، فَكَلَّمَاهُ فَقَالاَ لَهُ: إِنَّ أُمَّكَ نَذَرَتْ أَنْ لاَيَمَسَّ رَأْسَهَا مِشْطٌ حَتَّى تَرَاكَ فَرَقَّ لَهَا، فَقُلْتُ لَهُ: يَاعَيَّاشُ وَاللَّهِ إِنْ يُرِيدُكَ الْقَوْمُ إِلاَّ عَنْ دِينِكَ فَاحْذَرْهُمْ، فَوَاللَّهِ لَوْ قَدْ اٰذَىٰ أُمَّكَ الْقَمْلُ لاَمْتَشَطَتْ وَلَوْ قَدْ اشْتَدَّ عَلَيْهَا حَرُّ مَكَّةَ أَحْسَبُهُ قَالَ لامْتَشَطَتْ، قَالَ: إِنَّ لِي هُنَاَ مَالاً فَاٰخُذُهُ قَالَ قُلْتُ: وَاللَّهِ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنِّي مِنْ أَكْثَرِ قُرَيْشٍ مَالاً، فَلَكَ نِصْفُ مَالِي، وَلاَ تَذْهَبْ مَعَهُمَا، فَأَبَى إِلاَّ يَخْرُجَ مَعَهُمَا، فَقُلْتُ لَهُ لَمَّا أَبَى عَلَيَّ:

189- Buhari, (8/699) -65- Kitabu't-Tefsir -87- Sûretu Sebbih Isme Rabbike'l-A'lâ.
1) A'la Suresi: 1

أَمَّا إِذْ فَعَلْتَ مَا فَعَلْتَ فَخُذْ نَاقَةَ هٰذِهِ فَإِنَّهَا نَاقَةٌ ذَلُولٌ، فَالْزَمْ ظَهْرَهَا فَإِنْ رَابَكَ مِنَ الْقَوْمِ رَيْبٌ فَانْجُ عَلَيْهَا فَخَرَجَ مَعَهُمَا عَلَيْهَا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ قَالَ أَبُو جَهْلِ بْنُ هِشَامٍ: وَاللَّهِ لَقَدِ اسْتَبْطَأْتُ بَعِيرِي هٰذَا أَفَلاَ تَحْمِلُنِي عَلَى نَاقَتِكَ هٰذِهِ؟ قَالَ: بَلَى، فَأَنَاخَ وَأَنَاخَا لِيَتَحَوَّلَ عَلَيْهَا، فَلَمَّا اسْتَوَوْا بِالْأَرْضِ عَدَيَا عَلَيْهِ، وَأَوْثَقَاهُ، ثُمَّ أَدْخَلاَهُ مَكَّةَ وَفَتَنَاهُ فَافْتَتَنَ، قَالَ: فَكُنَّا نَقُولُ وَاللَّهِ لاَيَقْبَلُ اللَّهُ مِمَّنْ افْتَتَنَ صَرْفًا وَلاَ عَدْلاً وَلاَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ قَوْمٍ عَرَفُوا اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى الْكُفْرِ لِبَلاَءٍ أَصَابَهُ، قَالَ: وَكَانُوا يَقُولُونَ ذٰلِكَ لأَنْفُسِهِمْ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أُنْزِلَ فِيهِمْ وَفِي قَوْلِنَا لَهُمْ وَقَوْلِهِمْ لأَنْفُسِهِمْ: ﴿يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لاَتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَأَنْتُمْ لاَتَشْعُرُونَ﴾ قَالَ عُمَرُ فَكَتَبْتُهَا فِي صَحِيفَةٍ وَبَعَثْتُ بِهَا إِلَى هِشَامِ بْنِ الْعَاصِ قَالَ هِشَامٌ: فَلَمْ أَزَلْ أَقْرَؤُهَا بِذِي طُوًى أُصَعِّدُ بِهَا فِيهِ وَأُصَوِّبُ حَتَّى فَهِمْتُهَا. قَالَ: فَأُلْقِيَ فِي نَفْسِي أَنَّمَا نَزَلَتْ فِينَا وَفِيمَا كُنَّا نَقُولُ فِي أَنْفُسِنَا وَيُقَالُ فِينَا فَرَجَعْتُ فَجَلَسْتُ عَلَى بَعِيرِي فَلَحِقْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ.

190- el-Bezzâr, Ömer bin Hattab (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hicret için toplandığımızda; ben, Ayyâş bin Ebi Rebîa ve Hişâm bin el-As, Gıfâroğulları'nın abdestliğinin tümseğinde buluşmak üzere sözleşmiştik. "Kim sabahleyin orada olmazsa, onun evinden çıkmasının engellendiğini anlarız. O da daha sonra arkadaşlarına yetişsin" dedik. Hişam bin el-As (evinden çıkıp) bize katılamadı. Medine'ye geldiğimizde Amr bin Avfoğulları'na konuk olduk. Ebu Cehil bin Hişâm ve el-Haris bin el-Hişam Ayyâş'ı bulmak üzere yola çıktılar. Ayyâş, onların amcalarının oğlu oluyordu. Sonunda Medine'ye gelip bizi buldular. Ayyâş'la konuşup O'na şöyle dediler: "Annen seni görünceye kadar başına tarak vurmamaya yemin etti". Bu söz üzerine Ayyaş'ın içi burkuldu ve annesine acıdı (Halini görünce) O'na dedim ki: "Ey Ayyâş! Bu kavim sadece dinin yüzünden seni geri çağırıyor, dikkatli ol! Şayet bitler annene eziyet verecek olursa, ya da Mekke'nin sıcağı başına vurursa, mutlaka saçını tarayacak-

---

190- Bezzâr, Keşfu'l-Estar (2/302). Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/61) hadisi, Bezzâr'ın rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu söylemiştir.

tır." Ayyâş: "Mekke'de benim bir miktar malım kaldı. Gidip onu alayım" dedi. O'na dedim ki: "Vallahi sen de biliyorsun ki ben Kureyş'in en fazla mala sahip olan kişisiyim. Malımın yarısını sana veririm. Yeter ki sen onlarla beraber gitme." Ayyaş beni reddedip onlarla beraber gitmede direttince şöyle dedim: "Madem ki bunu yapacaksın hiç olmazsa bu deveyi al. Bu devenin hareketleri serîdir ve idare etmesi kolaydır. Devenin sırtından sakın inme. Onların sana bir şey yapacağından şüphelenirsen bu deveyle kaçıp kurtulursun." Ayyaş onlarla beraber yola çıktı. Biraz mesafe kaydettikten sonra Ebu Cehil bin Hişâm (Devem çok yavaş gitmeye başladı. Devenle beni de taşır mısın" dedi. Ayyâş peki diyerek onun binebilmesi için devesini çöktürdü. Deve yere çökünce ikisi birden Ayyaş'ın üzerine hücum ederek onu bağladılar. Daha sonra onu Mekke'ye getirdiler ve dininden döndürmeye çalıştılar. Ayyaş dini hususunda fitneye düşmüştü. Hz. Ömer şöyle anlatıyor: "Bizler, başlarına gelen bir musibetle Allah'ı bilip tanıdıktan sora küfre dönenlerin ve böylece fitneye dûçar olanların, Allah Teala ne tövbesini ne fidyesini, ne de küfürden çevrilmesini kabul etmez, derdik. Böyleleri de bunu kendileri için söyler ve kabullenirlerdi. Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde; Allah Teala onlar hakkında, bizim yukarıda ki sözümüz hakkında ve onların kendileri hakkında söyledikleri için: "Ey kendi nefislerine karşı ölçüyü aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesme-yin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar. Çünük o, Gafûr'dur, Rahîm'dir. Ve Rabbınıza yönelin, size azap galmeden önce O'na teslim olun. Sonra yardım edilmezsiniz. Siz farkında değilken ansızın azap gelmezden önce Rabbınızdan size indirelen sözün en güzeline uyun"(1) ayetlerini indirdi." Hz. Ömer (r.a.) anlatmaya şöyle devam eder: *"Bu ayetleri kendi ellerimle bir sayfaya yazdım ve (Mekke'de bulunan) Hişâm bin As'a gönderdim."*

"Hişâm der ki: "Bu sayfa bana geldiğinde Tuvâ vadisinde okumaya başladım. Bir yukarı bir aşağı gidip geliyor, yüksek sesle okuyor, hiç bir şey anlamıyordum. Nihayet: Ey Allah'ım bana bunun anlayışını (bunu anlamayı) lütfet dedim. Allah Teala kalbime ilham buyurdu. Bu ayet bizim hakkımızda kendi kendimize söylediklerimiz hakkında ve bizim hakkımızda söylenenlere bir cevap olarak inzal olunmuştur. Hemen deveme yöneldim, üzerine bindim ve Medine'de Resulullah (a.s.)'a iltihak ettim."

١٩١ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ــ رَحِمَهُ اللَّهُ ــ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ إِذَا قِيلَ لَهُ هَا جَرَ قَبْلَ أَبِيهِ يَغْضَبُ. قَالَ: وَقَدِمْتُ أَنَا وَعُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدْنَاهُ قَائِلاً، فَرَجَعْنَا إِلَى الْمَنْزِلِ، فَأَرْسَلَنِي عُمَرُ

1) Zümer Suresi: 53, 55

وَقَالَ: إِذْهَبْ فَانْظُرْ هَلْ اِسْتَيْقَظَ؟ فَأَتَيْتُهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَبَايَعْتُهُ، ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى عُمَرَ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّهُ اسْتَيْقَظَ، فَانْطَلَقْنَا إِلَيْهِ نُهَرْوِلُ هَرْوَلَةً حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ فَبَايَعَهُ، ثُمَّ بَايَعْتُهُ.

191- Buhari, Ebu Osman en-Nehdî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben İbn Ömer (r.a.)'den işittim: İbn Ömer için: "O babası Ömer'den önce hicret etti" denildiği zaman, bu sözden öfkelenerek şöyle demiştir:

"Ben ve babam Ömer, Resulullah (a.s.)'ın huzuruna geldik ve kendisini gündüz uykusu uyurken bulduk. Bunun üzerine tekrar konak yerimize döndük. Biraz sonra Ömer beni gönderdi de; "Git bak bakalım Resulullah uyanmış mı?" dedi. Ben Resulullah (a.s.)'a geldim ve huzuruna girdim de kendisine biat ettim. Sonra babam Ömer'in yanına gittim ve ona Resulullah'ın uyanmış olduğunu haber verdim. Daha sonra hızlı hızlı yürüyerek Resulullah (a.s.)'a gittik. Nihayet babam Ömer, Resulullah (a.s.)'ın yanına girdi ve O'na biat etti. Sonra ben Resulullah ile (bir kez daha) biatleştim."

١٩٢ــ رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أُمِّ الْعَلاَءِ الْأَنْصَارِيَّةِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: إِنَّ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُونٍ طَارَ لَهُ سَهْمُهُ فِي السُّكْنَى حِينَ أَقْرَعَتِ الْأَنْصَارُ سُكْنَ الْمُهَاجِرِينَ، قَالَتْ: فَسَكَنَ عِنْدَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ، فَاشْتَكَى، فَمَرَّضْنَاهُ، حَتَّى إِذَا تُوُفِّيَ وَجَعَلْنَاهُ فِي ثِيَابِهِ ــ وَذَكَرْتُ الْحَدِيثَ ــ قَالَتْ: فَنِمْتُ فَأُرِيتُ لِعُثْمَانَ عَيْنًا تَجْرِي، فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «ذٰلِكَ عَمَلُهُ».

192- Buhari, Ummu'l-Alâ el-Ensariyye (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ensar, muhacirleri evlere yerleştirme kurası çektikleri zaman, Osman bin Maz'ûn'un kurası bize düştü. Onun için Osman bin Maz'un bizde ikamet etti. Ancak Osman bir süre sonra hastalandı. Biz de ona hasta bakıcılık yaptık. Nihayet öldü. (yıkadıktan sonra) onu kendi elbisesi içine koyup kefenledik... Sonra ben uyudum. Rüyamda bana Osman'a ait devamlı akan bir pınar gösterdiler. Akabinde Resulullah (a.s.)'a gelerek rüyamı kendisine anlattım. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Bu onun amelidir" buyurdu "

191- Buhari, (7/255) 63- Kitâbu Menâkibi'l-Ensâr -45- Bâbu Hicreti'n-Nebî ve Ashabihi ile'l-Medîne.

192- Buhari (5/293) 52- Kitâbu'ş-Şehâdât -30- Bâb: el-Kur'atu fi'l-Müşkilat.

RESULULLAH (A.S.)'IN HİCRETİ

١٩٣ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَلِيٍّ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ: «مَنْ يُهَاجِرُ مَعِي؟» قَالَ: أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ.

193- Hâkim, Hz. Ali (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.), Cebrail (a.s.)'e "Kim benimle beraber hicret edecek?" diye sordu. O da "Ebu Bekir (r.a.)" dedi."

١٩٤ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ الآيَةَ، قَالَ: تَشَاوَرَتْ قُرَيْشٌ لَيْلَةً بِمَكَّةَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِذَا أَصْبَحَ فَأَثْبِتُوهُ بِالْوَثَاقِ، يُرِيدُونَ النَّبِيَّ ﷺ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلِ اقْتُلُوهُ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ أَخْرِجُوهُ. فَأَطْلَعَ اللَّهُ نَبِيَّهُ عَلَى ذٰلِكَ فَبَاتَ عَلِيٌّ عَلَىٰ فِرَاشِ النَّبِيِّ ﷺ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، وَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى لَحِقَ بِالْغَارِ، وَبَاتَ الْمُشْرِكُونَ يَحْرُسُونَ عَلِيًّا يَحْسَبُونَهُ النَّبِيَّ ﷺ ، فَلَمَّا أَصْبَحُوا ثَارُوا عَلَيْهِ فَلَمَّا رَأَوْا عَلِيًّا رَدَّ اللَّهُ مَكْرَهُمْ فَقَالُوا: أَيْنَ صَاحِبُكَ هٰذَا؟ قَالَ: لاَأَدْرِي. فَاقْتَصُّوا أَثَرَهُ، فَلَمَّا بَلَغُوا الْجَبَلَ خُلِّطَ عَلَيْهِمْ، فَصَعِدُوا الْجَبَلَ فَمَرُّوا بِالْغَارِ

193- El-Müstedrek (3/5). Hâkim, "metni ve senedi sahih bir hadistir. Buhari ve Müslim onu kitaplarında tahrîc etmemişlerdir", dedi. Zehebî ise "bu hadis hasen ve garibtir," demiştir.

فَرَأَوْا عَلَى بَابِهِ نَسْجَ الْعَنْكَبُوتِ فَقَالُوا: لَوْ دَخَلَ هٰهُنَا لَمْ يَكُنْ نَسْجُ الْعَنْكَبُوتِ عَلَى بَابِهِ، فَمَكَثَ فِيهِ ثَلاَثَ لَيَالٍ».

194- Ahmed bin Hanbel, İbn Abbas (r.a.)'ın Allah Teala'nın *"İnkar edenler seni bir yere kapamak için düzen kuruyorlardı."*(1) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kureyşliler geceleyin istişare ettiler. Bunlardan bazıları (Nebi (a.s.)'yi kastederek) "O'nu sabah kalkınca iple bağlayın" dediler. Bazıları "O'nu öldürün" diğer bir kısmı da "Memleketinden çıkarın, sürgün edin" dediler. Allah Teala bu durumu Resulüne bildirdi. Bunun üzerine Ali (r.a.) geceyi Nebi (a.s.)'nin yatağında geçirdi. Nebi (a.s.) yola çıkıp, mağaraya vardı. Müşrikler, Resulullah (a.s) zannettikleri Ali (r.a.)'yi bekleyerek geceyi geçirdiler. Sabah olur olmaz üzerine hücum ettiler. Nebi (a.s.)'nin yerinde, Ali (r.a.)'yi görmüş, Allah Teala hilelerini boşa çıkarmıştı. "Arkadaşın nerede?" diye sordular. Ali (r.a.): "Bilmiyorum" dedi. Sonra izini takip edip, dağa çıktıklarında kafaları karıştı. Dağa çıkıp mağaraya uğradıklarında, mağaranın kapısı önündeki örümcek ağını gördüler. Bunun üzerine, "Şayet buraya girmiş olsaydı kapının önündeki bu örümcek ağı olmazdı" dediler ve (böylece) Nebi (a.s.) orada üç gece kaldı."

١٩٥ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: شَرَى عَلِيٌّ نَفْسَهُ، وَلَبِسَ ثَوْبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ نَامَ مَكَانَهُ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَرْمُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَلْبَسَهُ بُرْدَةً، وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلُوا يَرْقُبُونَ عَلِيًّا وَيَرَوْنَهُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ لَبِسَ بُرْدَةً وَجَعَلَ عَلِيٌّ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ يَتَضَوَّرُ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ فَقَالُوا إِنَّكَ لَلَئِيمٌ إِنَّكَ لَتَتَضَوَّرُ، وَكَانَ صَاحِبُكَ لاَيَتَضَوَّرُ وَلَقَدِ اسْتَنْكَرْنَاهُ مِنْكَ.

195- Hakim, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etti:

194- Müsned, İmam Ahmed (1/348) Ahmed, "bu hadisin senedi ve metni sahihtir ancak Buhari ve Müslim rivayet etmemiştir" der. Zehebî ise bu hadis hakkında "sahih ve gariptir" demiştir.

195- El-Müstedrek (3/4) Hâkim "Bu hadisin senedi sahihtir" demiş, kendisine Zehebî muvafakat etmiştir. Buhari ve Müslim ise bunu tahrîc etmemiştir.

1) Enfâl Suresi: 30

"Ali (r.a.) kendini feda ederek, Nebi (a.s.)'nin elbisesini giydi ve O'nun yatağında uyudu. Müşrikler ise Resulullah (a.s.)'ı ele geçirmek istiyorlardı. Resulullah (a.s.) Ali (r.a.)'ye bir cübbe giydirmişti. Kureyşliler, Peygamber (a.s.)'i öldürmek istiyorlardı ve Peygamber zannetikleri, cübbe giymiş olan Ali (r.a.)'yi izlemeye başlamışlardı. İçeri girip saldırdıklarında, Ali (r.a.) bağırmaya başladı. Onun Ali (r.a.) olduğunu anladıklarında, "Sen bir alçaksın, sen bağırıyorsun oysa arkadaşın bağırmadı. Bu yaptığın şeyden hoşlanmadık." dediler."

١٩٦ــ رَوَىٰ أَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَخَرَجَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ احْتَمَلَ أَبُو بَكْرٍ مَعَهُ مَالَهُ كُلَّهُ خَمْسَةَ اٰلَافِ دِرْهَمٍ أَوْ سِتَّةَ اٰلَافِ دِرْهَمٍ وَانْطَلَقَ بِهَا مَعَهُ قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَيْنَا جَدِّي أَبُو قُحَافَةَ وَقَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ قَدْ فَجَعَكُمْ بِمَالِهِ مَعَ نَفْسِهِ، قَالَتْ: قُلْتُ كَلَّا يَا أَبَتِ قَدْ تَرَكَ لَنَا خَيْرًا كَثِيرًا، قَالَتْ: فَأَخَذْتُ أَحْجَارًا فَتَرَكْتُهَا فَوَضَعْتُهَا فِي كُوَّةٍ لِبَيْتٍ كَانَ أَبِي يَضَعُ فِيهَا مَالَهُ ثُمَّ وَضَعْتُ عَلَيْهَا ثَوْبًا ثُمَّ أَخَذْتُ بِيَدِهِ فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ ضَعْ يَدَكَ عَلَىٰ هٰذَا الْمَالِ قَالَتْ: فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ فَقَالَ: لَابَأْسَ إِنْ كَانَ تَرَكَ لَكُمْ هٰذَا لَقَدْ أَحْسَنَ، وَفِي هٰذَا لَكُمْ بَلَاغٌ، قَالَتْ: لَا وَاللَّهِ مَاتَرَكَ لَنَا شَيْئًا، وَلٰكِنْ قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أُسَكِّنَ الشَّيْخَ بِذٰلِكَ.

196- Ahmed ve Taberani, Esmâ binti Ebu Bekir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet ettiler:

"Hz. Peygamber (a.s.), beraberinde Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde hicret ettiğinde, Ebu Bekir (r.a.) beş veya altı dirhem olan malını yanına alarak, yola çıktı. Dedem Ebu Kuhafe gözleri kör olduğu halde yanımıza geldi ve dedi ki: "Vallahi ben onun malını (yanına) almasıyla size ve kendine eziyet ettiğini görüyorum." Dedim ki: "Hayır ey babacığım, o bize çok şey bıraktı." Esma (r.a.)'ya dedi ki: "Bir miktar taş aldım ve onları, babamın parasını içine koyduğu, eve ait bir kabın içine koyup, üzerine bir elbise örttüm. Sonra elini tuttum ve dedim ki: "Ey babacığım, elini şu paraların üzerine koy." Esmâ (r.a.) dedi ki: "Elini üzerine koydu ve şöyle söyledi: "Eğer bunu size bıraktıysa çok iyi etmiş. Bunda sizin için bir teselli ve ferahlık vardır." Esmâ (r.a.) dedi ki: "Vallahi bize

---

196- Müsned, İmam Ahmed (6/350). Taberanî (24/88). Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/59) "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir" der. Ona göre Ahmed'in rivayetinin ricâli sahihtir.

hiç bir şey bırakmadı. Sadece ihtiyarı teselli etmek istedim."

١٩٧ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَتْ: صَنَعْتُ سُفْرَةً لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ، حِينَ أَرَادَ أَنْ يُهَاجِرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَلَمْ نَجِدْ لِسُفْرَتِهِ وَلاَ لِسِقَائِهِ مَا نَرْبِطُهُمَا بِهِ، فَقُلْتُ لأَبِي بَكْرٍ: وَاللَّهِ مَا أَجِدُ شَيْئًا أَرْبِطُ بِهِ، إِلاَّ نِطَاقِي، قَالَ: فَشُقِّيهِ بِاثْنَيْنِ، فَارْبِطِيهِ بِوَاحِدٍ السِّقَاءَ، وَبِالآخَرِ السُّفْرَةَ، فَفَعَلْتُ، فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ: ذَاتَ النِّطَاقَيْنِ.

197- Buhari, Esmâ binti Ebu Bekir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.)'e, Medine'ye hicret etmek istediğinde, Ebu Bekir'in evinde azık yaptım. Yiyeceğini ve içeceğini bağlamaya bir şey bulamadık. Ebu Bekir (r.a.)'e; "Azığı bağlamak için kuşağımdan başka bir şey bulamıyorum" dedim. O da, "onu ikiye böl, biriyle içeceği, diğeriyle de yiyeceği bağla buyurdu." Dediğini yaptım. Bunun için, Zaten , Nitâkeyn "İki kuşak sahibi" diye isimlendirildim."

١٩٨ــ رَوَىٰ التِّرْمِذِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجُوا نَبِيَّهُمْ، لَيَهْلِكُنَّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَىٰ: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ قِتَالٌ.

198- Tirmizi, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'en çıkartıldığında, Ebu Bekir (r.a.) dedi ki: "Peygamberlerini kovdular. Helak olacaklar." Bunun üzerine Allah Teala "Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup, savaşmasına izin verilmiştir"(1) ayetini indirdi. Ebu Bekir (r.a.) "kesinlikle savaş olacağını anladım", dedi."

Nesaî'nin rivayetine göre(2), İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

197- Buhari (6/129). 56- Kitabu'l-Cihad, Bâb: Hamlu'z-Zâdi fil-Gazvi.

198- Tirmizi (5/325). 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'ân 23- Bâb: Min Sûret'l-Hacc. "Bu hadis hasen hadistir." demiştir.

1) Hacc Suresi: 29

2) Nesaî (6/2) Kitabu'l-Cihad. Bâbü Vucûbu'l-Cihad. Senedi sahihtir dedi.

"Resulullah (a.s.) Mekke'den çıkartıldığında, Ebu Bekir (r.a.) şöyle demiştir:

"Peygamberlerini kovdular -"Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz"- Muhakkak helak olacaklar." Bunun üzerine Allah Teala "Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmalarına izin verildi" ayetini indirdi. Ebu Bekir (r.a.) "savaş olacağını anladım" dedi. İbn Abbas (r.a.) da "bu ayet, savaş hakkında inen ilk ayettir" dedi."

١٩٩ــ رَوَىٰ أَبُو يَعْلَى عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ قَالَ: «أَمَا وَاللَّهِ لأَخْرُجُ مِنْكِ، وَإِنِّي لأَعْلَمُ أَنَّكِ أَحَبُّ بِلاَدِ اللَّهِ إِلَيَّ وَأَكْرَمُهُ عَلَى اللَّهِ وَلَوْلاَ أَنَّ أَهْلَكِ أَخْرَجُونِي مَا خَرَجْتُ يَابَنِي عَبْدِمَنَافٍ إِنْ كُنْتُمْ وُلاَةَ هٰذَا الأَمْرِ مِنْ بَعْدِي فَلاَ تَمْنَعُوا طَائِفًا بِبَيْتِ اللَّهِ سَاعَةَ مَا شَاءَ مِنْ لَيْلٍ وَلاَ نَهَارٍ وَلَوْلاَ أَنْ تَطْغَى قُرَيْشٌ لأَخْبَرْتُهَا مَا لَهَا عِنْدَاللَّهِ، اَللَّهُمَّ إِنَّكَ أَذَقْتَ أَوَّلَهُمْ وَبَالاً فَأَذِقْ اٰخِرَهُمْ نَوَالاً».

199- Ebu Ya'la, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'den çıkarken şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki senden ayrılıyorum. Ben biliyorum ki, Sen Allah'ın en sevgili ve Allah'ın en kıymetli beldesisin. Eğer senin ahâlin beni çıkarmasaydı, senden ayrılmazdım. Ey Abdimenafoğulları, şayet bu işin, benden sonra sorumluları iseniz, gecenin veya gündüzün, herhangi bir saatinde, Allah'ın evinde tavaf etmek isteyenlere mani olmayınız! Şayet Kureyş'i daha da azdırmayacağını bilsem, onları Allah katında neyin beklediğini haber verirdim. Allah'ım, geçmişlerine (acı) vebali tattırdın, sonrakilerine de nasiplerini tattır."

٢٠٠ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رُؤُسِنَا وَنَحْنُ فِي الْغَارِ فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ إِلَى قَدَمَيْهِ أَبْصَرَنَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَاظَنُّكَ بِاثْنَيْنِ اللَّهُ ثَالِثُهُمَا».

200- Buhari ve **Müslim**, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet ettiler:

"Mağaradayken, müşriklerin başımızın üstünde duran ayaklarına baktım

---

199- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de zikretmiş, hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu belirtmiştir. (3/283)

200- Buhari (8/325) 65- Kitabû't-Tefsir, Bâbu Sâni İsneyni İz Hüma fi'l-gâri.

ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, onlardan birisi ayaklarının altına baksa bizi görecek!" Resulullah (a.s.), "Ey Ebu Bekir, üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında ne tahmin edersin" buyurdu."

٢٠١ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ إِلاَّ وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلاَّ يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفَيِ النَّهَارِ، بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتُلِيَ الْمُسْلِمُونَ، خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الْحَبَشَةِ، حَتَّى بَلَغَ بَرْكَ الْغِمَادِ، لَقِيَهُ ابْنُ الدُّغُنَّةِ ــ وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ ــ فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجَنِي قَوْمِي، فَأُرِيدُ أَنْ أَسِيحَ فِي الْأَرْضِ وَأَعْبُدَ رَبِّي، فَقَالَ ابْنُ الدُّغُنَّةِ: فَإِنَّ مِثْلَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ لاَيَخْرُجُ وَلاَ يُخْرَجُ، إِنَّكَ تَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، فَأَنَا لَكَ جَارٌ، اِرْجِعْ فَاعْبُدْ رَبَّكَ بِبَلَدِكَ، فَرَجَعَ. وَارْتَحَلَ مَعَهُ ابْنُ الدُّغُنَّةِ، فَطَافَ ابْنُ الدُّغُنَّةِ فِي أَشْرَافِ قُرَيْشٍ، فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لاَيَخْرُجُ مِثْلُهُ وَلاَ يُخْرَجُ، أَتُخْرِجُونَ رَجُلاً يَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ، وَيَحْمِلُ الْكَلَّ، وَيَقْرِي الضَّيْفَ، وَيُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ؟ فَلَمْ تُكَذِّبْ قُرَيْشٌ بِجَوَارِ ابْنِ الدُّغُنَّةِ.

201- Buhari, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebeveynimi aklım erdiğinden beri din sahibi olarak bilirim. Resulullah (a.s.)'ın akşam ve sabah, bize uğramadığı gün geçmemiştir. Müslümanlar eziyete maruz kalınca, Ebu Bekir (r.a.) Habeşistan yönüne hicrete çıktı. Berk el-Gimâd mevkiine varıp, el-Kâra efendisi İbnudduğunne ile karşılaştığımda, İbnudduğunne: "Ey Ebu Bekir nereye gidiyorsun" dedi. Ebu Bekir (r.a.): "Kavmim beni (yurdumdan) çıkarttı. Yeryüzünde gezip, rabbime ibadet etmek istiyorum." dedi. İbnudduğunne: "Ey Ebu Bekir senin gibisi yurdundan çıkmaz ve çıartılmaz; çünkü sen, yoksulları gözetir, akrabalarını ziyaret eder, meşakkete tahammül eder, misafire ikram, borçlulara yardım edersin. Ben senin yanındayım, seni koruyanım. Geri dön Rabbine yurdunda ibadet et." dedi. Ebu Bekir (r.a.) İbnudduğunne ile beraber geri döndü. İbnudduğunne, Kureyş'in ileri gelenlerini dolaşarak onlara, "Muhakkak ki Ebu Bekir, yurdundan çıkmaz ve çı-

---

201- Buhari, (8/330). Kitabu Menakibü'l Ensar -45- Nebi (a.s.)'nin Medine'ye hicreti babı.

kartılmaz. Çünkü o yoksulları gözetir, akrabasını ziyaret eder, zorluklara katlanır, misafire ikram, borçlulara yardım eder." Kureyşliler, İbnudduğunne'nin bu sözlerine bir şey diyemediler."

Başka bir rivayete göre ise Kureyş, İbnudduğunne'nin aracılığını kabul etti ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e fırsat verdiler. İbnudduğunne'ye dediler ki: *"Ebu Bekir (r.a.)'e emret. Rabbine evinde ibadet edip, orada namaz kılsın istediğini okusun, bize onunla eziyet etmesin. Bunu açıkça yapmasın. Çünkü biz, kadınlarımızın ve çocuklarımızın kanmasından korkuyoruz." İbnudduğunne bunları Ebu Bekir'e söyledi. O da bir müddet, evinde Rabbine ibadet etmeye, namazını açıkça kılmamaya ve evinin dışında Kur'an okumamaya çalıştı. Sonra evinin avlusunda mescid bina etmek aklına geldi. O mescitde namaz kılıyor ve Kur'an okuyordu. Bunun üzerine, müşriklerin karıları ve çocukları avlunun duvarından zıplayarak, hoşlarına giden Ebu Bekir (r.a.)'e bakıyorlardı. Ebu Bekir (r.a.) çok ağlayan birisiydi. Kur'an okuduğu zaman gözlerinin yaşını tutamıyordu. Bu durum müşrik olan Kureyş'in ileri gelenlerini korkuttu. Bunun üzerine İbnudduğunne'ye elçi gönderdiler. İbnudduğunne yanlarına geldi. "Biz senin aracılığını, evinde ibadet etmesine binaen kabul ettik. O ise bu sınırı aşıp, namazını ve kıraatini açıkça yaptı. Biz kadınlarımızın ve çocuklarımızın kanmasından korkuyoruz. Onu bundan alıkoy. Rabbine ibadeti evinde yapmak isterse yapsın. Şayet bunları açıkça yapmaktan vazgeçmezse, ondan senin vekaletini geri vermesini iste. Çünkü biz sana verdiğimiz sözü bozmak istemiyoruz. Ebu Bekir'in ibadetini açıkça yapmasını da kabul edemeyiz." dediler."* Hz. Aişe (r.a.) der ki: *"İbnudduğunne Ebu Bekir (r.a.)'e geldi ve dedi ki: "Seninle ne üzerine anlaştığımı biliyorsun. Ya anlaştığımızla yetinirsin veya sorumluluğumu bana iade edersin. Çünkü ben, bir kimseye aracı olup, sonra onun anlaşmaya uymamasından dolayı yaptığım aracılığın bozulduğunu, arapların duymasını istemem." Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a.): "Senin himayeni sana iade ediyor, Allah'ın himayesine razı oluyorum." dedi.*

Nebi (a.s.) o vakit, Mekke'de idi ve müslümanlara şöyle diyordu: "Bana, hicret edeceğiniz yer gösterildi. Orası hurmalıktır. Kara taşlarla kaplı iki mıntıka arasındadır."

Bunun üzerine, hicrete çıkan kimseler, Medine yönüne doğru yola koyuldular. Habeşistan'da olanların büyük bir kısmı da Medine'ye döndüler. Ebu Bekir (r.a.) de hicrete hazırlanmaya başladı. Resulullah (a.s.), Ebu Bekir (r.a.)'e "acele etme. Bana hicret için izin verilmesini temenni ederim." dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Babam sana feda olsun, bunu istiyor musun?" dedi. Resulullah (a.s.) ise "Evet" dedi. Ebu Bekir (r.a.), Resulullah (a.s.)'a arkadaş olmak için sabredip, kendinin olan iki binek hayvanına dört ay samur ağacı yaprağından yem verdi."

İbni Şihâb, Urve'nin, o da Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini söyledi:

"Bir gün Ebu Bekir (r.a.), öğlen vakti evinde otururken, birisi ona, şu ağzı

sarılı olan Resulullah (a.s.)'dır, bu saatte bize gelmezdi" dedi. Ebu Bekir (r.a.) "Annem babam ona feda olsun, önemli bir şey olmasa bu saatte gelmezdi" dedi." Aişe (r.a.) der ki: *"Resulullah (a.s.) gelip izin istedi ve izin verilince içeri girdi. Ebu Bekir (r.a.)'e "dışarı çık" dedi. O da "Babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü onlar senin ehlindir" dedi. Resulullah (a.s.): "Bana hicret için izin verildi" buyurdu. Ebu Bekir (r.a.) "Babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü, ben de sohbetinizde ve maiyyetinizde bulunmak isterim" dedi. Resulullah (a.s.) "evet" dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Ey Allah'ın Resulü, babam sana feda olsun, şu iki bineğimden birini al" deyince, Resulullah (a.s.): "Parayla alırım" buyurdu.* Aişe (r.a.) diyor ki: *"Hemen onları hazırladık ve azıklarını çantaya koyduk. Ebu Bekir (r.a.)'in kızı Esmâ, kuşağından bir parça keserek, çantanın ağzını bağladı. Bunun için 'Zâtu'n-Nitakayn' diye isimlendirildi."* Aişe (r.a.) der ki: *"Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) Sevr dağındaki mağaraya ulaştılar ve orada üç gün kaldılar. Ebu Bekir (r.a.)'in oğlu Abdullah, onlarla beraber kalıyordu. Abdullah uyanık ve akıllı bir çocuktu. Sabah erkenden yanlarından ayrılıyor, geceyi Mekke'de geçirmiş gibi Kureyş'in yanına geliyordu. Mekke'de onları ilgilendiren her ne duyarsa onu iyice öğreniyor, karanlık çöktüğünde de bu haberi onlara getiriyordu. Amir bin Fuheyra da, koyunlarından bir kısmını, akşam üzeri onlara gönderiyordu. Amir bin Füheyra, koyunları sabahın alaca karanlığında tekrar götürünceye kadar koyunlar orada kalıyorlar ve sütlerinden Peygamber (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'e içiriyordu. O süt, kendi hayvanlarının sütü idi. İçine kızgın taş konularak ısıtılmıştı. Bu durum, orada kaldıkları üç gün boyunca devam etti. Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) (Mekke'de iken) Abd İbn Adiyyoğulları olan ed-Dîloğulları'ndan yol kılavuzluğunda maharetli olan Abdullah İbn Ureykit adlı bir kişiyi kiralamışlardı. Bu adam As İbn Vâil es-Sehmî ailesi hakkında yeminli dost olmak üzere elini kana batırarak and içmişti. Bu zat hala Kureyş kafirlerinin dinindendi. Fakat doğruluğuna itimad ederek Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekir (r.a.) develerini ona emanet etmişler ve üç gece sonra develeriyle beraber Sevr dağındaki mağarada buluşmak üzere anlaşmışlardı. Daha sonra kılavuz, onları beraberinde Amr bin Füheyra olduğu halde, sahil yolundan götürdü."*

İbn Şihab, Sürâka bin Mâlik bin Cuşum'un kardeşi olan, Abdurrahman bin Mâlik el-Müdlicî, babasının, Sürâka bin Cu'şum'un şöyle dediğini duyduğunu söylemiştir:

"Bize Kureyş kafirlerinin elçileri gelip Peygamber (a.s.)'i ve Ebu Bekir (r.a.)'i öldürene veya esir edene her ikisinin diyetinin verileceğini söylediler. Beni Mudlic kavminin meclislerinin birinde otururken, onlardan birisi gelip yanımıza dikildi ve dedi ki: "Ben sahilde biraz karaltı gördüm. Onların Muhammed ve ashabı olduğunu sanıyordum." Sürâka: "Gördüklerinin onlar olduğunu anladığım halde dedim ki: "Onlar Muhammed ve ashabı değil. Sen falanı ve fi-

lanı gördün. Onlar gözümüzün önünde (buradan) ayrıldılar." Sonra o mecliste biraz daha oturdum. Daha sonra kalkıp cariyemin yanına geldim ve ona tepenin arkasında olan atımı getirmesini ve binmem için tutmasını emrettim. Mızrağımı alıp, evin arkasından dışarı çıktım. Mızrağımın (parıltısını gizlemek için) alt tarafını yerde sürüklemiş, üst tarafını ise aşağıya doğru tutmuştum. Nihayet atımın yanına geldim, üstüne binip, dört nala onlara yaklaştım. Ancak atım tökezledi ve aşağı düştüm. Ayağa kalkıp, elimi ok sadağına uzattım ve üzerinde emir ve nehiy yazılı olan oklardan bir tane çektim. Daha sonra zarar vermemeyi gösteren, istemediğim ok çıktı. Atıma bindim ama okların dediğini tutmadım. Atıma atlayıp sürmeye başladım. Resulullah (a.s)'ın konuşmasını, duymaya başlamıştım. Resulullah (a.s.) hiç dönüp bakmıyor, Ebu Bekir (r.a.) ise dönüp dönüp bakıyordu. Birden atımın ayakları dizlerine kadar yere battı ve yere düştüm. Ayağa kalkıp atıma kızdım. Az kalsın ayaklarını çıkaramayacaktı. Atım ayağa kalktığında, ayağının izinden dumana benzer bir toz yükselmeye başladı. Bunun üzerine tekrar okla şans çektim. Yine istemediğim ok çıktı. Daha sonra onlardan aman diledim. Ayağa kalktıklarında yanlarına geldim. Resulullah ve sahabilerini taarruzumdan koruyan bu olağanüstü durumlar karşısında, Resulullah (a.s.)'ın peygamberlik davasının yakında zâhir olup, zafere ulaşacağı kanaatine sahip oldum. Ona dedim ki: "Kavmin senin başına ödül koydu." Ayrıca insanların onlar hakkında ne düşündüğünü haber verdim. Onlara yiyecek ve içecek vermeyi teklif ettim. Benden, kendilerinin durumunu gizlememden başka bir şey istemediler. Bana, akdi eman yazmalarını istedim. Amir bin Füheyra'ya, benim için akdi eman yazmayı emretti. O da, deri parçası üzerine benim için akdi eman yazdı ve Resulullah (a.s.) yoluna devam etti."

İbn Şihab, Urve bin Zubeyr'in, Resulullah (a.s.)'ın Şam'dan gelen müslüman tüccarların kafilesinde Zübeyr (r.a.)'le karşılaştığını haber verdiğini söyledi:

"Zubeyr (r.a.) Resulullah (a.s.)'a ve Ebu Bekir (r.a.)'e beyaz elbiseler giydirdi. Medine'deki müslümanlar Nebi (a.s.)'nin Mekke'den ayrıldığını duymuşlardı. Medine'liler her sabah, şehir kenarında gelip, öğlen sıcağı kendilerini geri çevirinceye kadar bekliyorlardı. Yine bir gün boyunca bekledikten sonra evlerine dönüyorlardı. Evlerine girmelerinden sonra, yahudilerden biri bir evin damına çıkmış, bir şeye bakıyordu. Birden Resulullah (a.s.)'ı ve ashabının beyazlar içinde geldiklerini gördü. Yahudi kendine hakim olamayarak, yüksek sesle: "Ey arap toplumu, şu gelen beklediğiniz atanızdır." dedi. Müslümanlar, Resulullah (a.s.)'ı karşılamaya koştular ve Medine dışındaki siyah taşlı alanın ortasında karşıladılar. Resulullah (a.s.) onlarla birlikte sağ tarafa yönelip, Beni Amr bin Avf'in bulunduğu yerde durdu. O gün, rebiü'l-evvel ayının pazartesi günü idi. Ebu Bekir (r.a.) insanlara yönelerek onlara hitab etti. Resulullah (a.s.) ise suskun bir halde oturdu. Ensardan oraya gelip, Hz. Peygamber (a.s.)'i göremeyenler, güneş Nebi (a.s.)'nin üzerine gelip, Ebu Bekir (r.a.) elbisesiyle

onu gölgelendirinceye kadar, Ebu Bekir (r.a.)'i selamladılar. Ebu Bekir (r.a.) elbisesiyle, Nebi (a.s.)'yi gölgelendirince oradakiler, böylece onu tanıdılar. Nebi (a.s.) Beni Amr bin Avf diyarında on küsür gece kaldı. Sonra takva üzerine inşa ettiği mescidini yaptı. Daha sonra bineğine binerek, yanındakilerle birlikte (bu günkü) Nebi (a.s.)'nin mescidinin yerinde devesi çökünceye kadar yürüdü. O yer Es'ad bin Zurâra'nın evinde yetim olan, Sehl ve Süheyl adındaki iki çocuğun hurmalarının kurutulması için kullandıkları harman yeriydi. Nebi (a.s.), devesi çöktüğünde, "Allah'ın dilemesiyle menzil burasıdır" dedi. Sonra o iki çocuğu çağırarak, onlarla hurmalıklarını, mescid yapmak için pazarlık etti. Onlar, "Burayı sana hibe edelim" dediler. Nebi (a.s.) orayı anlardan hibe olarak kabul etmedi ve o yeri satın alarak, mescidini bina etti. Nebi (a.s.), mescidi inşa ederken biriket taşıyor ve şöyle diyordu:

"Bu yük Hayber(in hurma) yükü değildir.
Rabbimiz, bu ondan daha hayırlı ve temizdir.
Allah'ım hayırlı ücret ahiret ücretidir.
Ya Rabb sen ensar'a ve muhacirler'e rahmet eyle."

Resulullah (a.s.) muhacirlerden ismi bize bildirilmeyen bir şairin şiirini misal olsun diye okumuştur.

İbn Şihab, bize Nebi (a.s.)'in, bu beyitlerin dışında, *"bir şiiri misal olsun diye okuduğu bize ulaşmadı" demiştir..*

FETH'UL-BARİ'DEN BAZI AÇIKLAMALAR

1- İbn Şihab'ın şöyle dediği rivayet olunur:

"Akabe gecesiyle Nebi (a.s.)'nin hicreti arası üç ay veya ona yakın bir zamandı. Dedim ki: "O üç ay, zilhicce, muharrem ve receb'dir. Ancak zilhicce'den ongün geçmişti. Medine'ye rebiü'l-evvel ayı girdikten sonra geldi. Durum ne olursa olsun, Medine'ye girdiği günden tarihi öğrenilir. Üç ay birbirine eşit veya noksan yahutta fazla olabilir. Çünkü Medine'ye girdiği gün hakkında söylenenin en azı, ayın ilk günü, en çoğu ise onikinci günü olduğudur."

2- İbn Hacr, İbnuddugunne'nin Hz. Ebu Bekir (r.a.) hakkında:

"Onun gibisi (yurdundan) çıkmaz ve çıkartılmaz" sözü münasebetiyle şöyle der: "Yani, kendinde, başkalarına da ulaşan menfaatlerin bulunduğu bir kimse, vatanından kendi isteğiyle başka bir yerde ikamet amacıyla çıkamaz. Çıkartılamaz sözü ise, başkası onu kendi iradesi olmaksızın zikredilen sebep nedeniyle çıkaramaz, manasını taşımaktadır."

Mâlikilerin bazıları, bu manadan, kendinde başkaları için menfaat bulunan kimsenin, zaruret dışında, memleketinden başka bir yere intikal etmemesi gerektiği hükmünü çıkartmışlardır.

3- İbn Hacer, Nebi (a.s.)'nin, Amir bin Fuheyrâ'ya Sürâka için akdi eman yazmasını emretmesi olayı hakkında şöyle de:

"Nebi (a.s.), Amir bin Füheyra'ya "Bana (akdi emanı) kemik üzerine veya kağıt veya kumaş parçası üzerine yazdı. Sonra onu bana uzattı. Ben de alıp, onu çantama koydum. Sonra geri döndüm." dedi."

Musa bin Ukbe'nin rivayeti de buna yakındır. Buhari ve Müslim'de ise şöyledir:

"Geri dönüp sordum. Olanlardan hiçbir şey hatırlamıyordum. Mekke'nin fethinden sonra ve Huneyn gazvesinden dönerken, benim için yazılan yazı yanımda olduğu halde, Resulullah (a.s.)'la görüşmek için yola çıktım. Onunla Cu'râne denilen yerde karşılaştım. Ona yanaşarak, elimdeki yazıyı kaldırdım ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü işte bu senin yazdırdığın yazı". O da: "Bugün vefa ve iyilik günüdür, yaklaş" dedi. Bunun üzerine müslüman oldum."

Salih bin Keysâ'nın rivayeti de buna yakındır. Hasan'ın, Sürcka'dan rivayetinde de şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'ın, Halid bin Velid'i, kavmimin üzerine göndereceği haberi bana ulaşınca yanına geldim ve "Kavmimi bağışlamanı, onlara eman vermeni arzu ediyorum. Şayet senin kavmin -yani Kureyş- müslüman olursa onlar da olacaktır. O gün gelene kadar emen ver" dedim. Söylediğimi yaptı ve Allah Teala "Ancak, sizinle kendileri arasında anlaşma olan bir millete sığınanlar müstesnadır" (1) ayetini, onlar hakkında indirdiğini söyledi."

Burada Sürcka'ya gösterilen ahde vefaya dikkat etmek gerekiyor. Sürâka'ya yazılan ahdi eman, onun isteğiyle kavmine de tesir ediyor! Ancak şunu da bilmemiz gerekir ki, onun kavmi müslümanlarla savaşmıyordu. Eğer böyle olmasaydı bu akdin onlara bir faydası dokunmazdı.

4- İbn Hacer, Resulullah (a.s.)'ın doğrudan Kubâ'ya inmesiyle ilgili şöyle demiştir:

"O (yani Kuba mescidi) Resulullah (a.s.)'ın ashabıyla açıkça cemaat namazı kıldığı ilk mescittir. O müslümanlar için yapılan ilk camiidir."

5- İbn Hacer, Resulullah (a.s.)'ın Kubâ'dan, Medine'ye hareketi münasebetiyle ve *"Sonra bineğine bindi"* sözü hakkında şöyle der:

"İbn İshak ve İbn Aiz'de varid olduğu üzere, Resulullah (a.s.) Kuba'dan, cuma günü çıktı. Beni Salîm Avf diyarına geldiğinde cuma vakti oldu. Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü bizim içimize, adedin, malın ve kuvvetin çok olduğu yere in." Ebi'l-Esved'de ise Urve'den bu hadisin benzerinin varid olduğu kaydedilmektedir ve hadisde şöyle bir ziyade vardır:

---

1) Nisa Suresi: 90

"Resulullah (a.s.)'ın devesinin dizginini tutmak için münakaşa etmeye başladılar. Yanlarına inmesini isteyenlerin isimlerini saydı. Onlar Beni Sâlim'den Utban bin Malik, Beni Beyaza'dan Ferve bin Amr, Beni Sâide'den Suad bin Ubûda, Bünzir bin Amr ve başkaları, Beni Adiyy'den Eba Salît ve başkaları... Resulullah (a.s.) onların her birisine "Bırakın o (yani devesi) emir almıştır." diyordu."

Hâkim'de ise, Enes (r.a.)'den, İshak bin Ebi Taha kanalıyla şöyle bir rivayet yer almaktadır:

"Ensar gelerek, "Ey Allah'ın Resulü, bizim yanımıza in" dediler. Resulullah (a.s.): "Deveyi bırakın, o emir almıştır" dedi. Bunun üzerine deve Ebu Eyyub (r.a.)'un kapısı önüne çöktü." "Ta ki, Medine'deki, Resulullah'ın mescidi önüne (devesi) çöktü" sözü, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den El-Bera'nin hadisinde yer almaktadır. İnsanlar, kimin yanına insin diye münakaşa ettiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle dedi: *"Ben Abdulmuttalib'in dayılarının yanına gideceğim ve onları bununla şereflendireceğim"* İbn Aiz'de, el-Velîd bin Müslim'den, Said bin Mansûr'da -ikisi de Atâf bin Halid'den naklctmiştir.- şöyle varid oldu. *"Deve önce çöktü. Sonra insanlar gelerek "el-Menzil" konak yeri burası Ey Allah'ın Resulü" dediler. Resulullah (a.s.) "Onu bırakın" dedi. Sonra deve gidip, mescitte minberin yerine çöktü. Sonra Resulullah ondan indi. Ebu Eyyub (r.a.) ona gelerek, "benim evim en yakın evdir. İzin ver yükünü taşıyayım" dedi. Resulullah (a.s.) da "olur" dedi. Bunun üzerine (Resulullah'ın) eşyasını taşıdı ve deve de onun evine çöktü. İbn Sa'd, Eba Eyyub (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın eşyasını evine taşıdığında, Resulullah (a.s.) "kişi eşyasıyla beraber olmalı" dediğini zikretti. Es'ad bin Zurâra da gelip, onun yanında olan devesini aldı ve ona "bu daha sağlam" dedi."*

İbn Sa'd ayrıca Resulullah (a.s.)'ın, Ebu Eyyub (r.a.)'un yanında ikametinin müddetinin yedi ay olduğunu ifade etmektedir.

٢٠٢ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: جَاءَ أَبُو بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ إِلَى أَبِي فِي مَنْزِلِهِ، فَاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلاً ــ فَقَالَ لِعَازِبٍ: ابْعِثِ ابْنَكَ يَحْمِلْهُ مَعِي، قَالَ: فَحَمَلْتُهُ مَعَهُ، وَخَرَجَ أَبِي يَنْتَقِدُ ثَمَنَهُ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: يَا أَبَا بَكْرٍ حَدِّثْنِي كَيْفَ صَنَعْتُمَا لَيْلَةَ سَرَيْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَسْرَيْنَا لَيْلَتَنَا وَمِنَ الْغَدِ، حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ، وَخَلاَ الطَّرِيقُ لاَيَمُرُّ فِيهِ أَحَدٌ، فَرُفِعَتْ لَنَا صَخْرَةٌ طَوِيلَةٌ لَهَا ظِلٌّ لَمْ تَأْتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، فَنَزَلْنَا عِنْدَهَا وَسَوَّيْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَكَانًا بِيَدَيَّ يَنَامُ عَلَيْهِ وَبَسَطْتُ عَلَيْهِ فَرْوَةً، وَقُلْتُ لَهُ: نَمْ يَارَسُولَ اللَّهِ، وَأَنَا أَنْفُضُ لَكَ

مَاحَوْلَكَ، فَنَامَ، وَخَرَجْتُ أَنْفُضُ مَا حَوْلَهُ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِهِ إِلَى الصَّخْرَةِ، يُرِيدُ مِنْهَا الَّذِي أَرَدْنَا، فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتَ يَاغُلَامُ؟ فَقَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَقُلْتُ: أَفِي غَنَمِكَ لَبَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَفَتَحْلُبُ لِي؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَخَذَ شَاةً، فَقُلْتُ: انْفُضِ الضَّرْعَ مِنَ التُّرَابِ وَالشَّعْرِ وَالْقَذَى ــ قَالَ: فَرَأَيْتُ الْبَرَاءَ يَضْرِبُ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى يَنْفُضُ ــ فَحَلَبَ فِي قَعْبٍ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ، قَالَ: وَمَعِي إِدَاوَةٌ حَمَلْتُهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ يَرْتَوِي مِنْهَا وَيَشْرَبُ وَيَتَوَضَّأُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَهُ فَوَافَقْتُهُ حَتَّى اسْتَيْقَظَ ــ فَصَبَبْتُ مِنَ الْمَاءِ عَلَى اللَّبَنِ حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ، فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ اشْرَبْ، فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ، ثُمَّ قَالَ: «أَلَمْ يَأْنِ لِلرَّحِيلِ؟» قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَارْتَحَلْنَا بَعْدَمَا مَالَتِ الشَّمْسُ، وَاتَّبَعَنَا سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ، فَقُلْتُ: أُتِينَا يَارَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «لَاتَحْزَنْ، إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا»، فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَارْتَطَمَتْ بِهِ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا، فَقَالَ: إِنِّي أَرَاكُمَا قَدْ دَعَوْتُمَا عَلَيَّ، فَادْعُوَا لِي، فَاللَّهُ لَكُمَا أَنْ أَرُدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ، فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَنَجَا، فَجَعَلَ لَايَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ: كَفَيْتُكُمْ مَا هُنَا، فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ قَالَ: وَوَفَى لَنَا.

202- **Buhari**, el-Berâ bin Azib (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Bekir (r.a.) babamın evindeyken yanına gelip ondan eğer satın aldı. Babama "oğlunu gönder onu taşısın" dedi." Berâ (r.a.) anlatıyor: *"Eğeri beraber taşıdık. Babam ise eğerin parasını sayarak çıkarken, "ey Ebu Bekir (r.a.) Mağarada, Resulullah ile geceyi geçirdiğinizde ne yaptığınızı bana anlat" dedi. O da, evet geceyi geçirdik. Ertesi gün öğlen sıcağı başlayınca yollar boşaldı, kimse geçemez oldu. Bize gölgesinden güneş gelmeyen uzun bir taş kaldırıldı ve o taşın gölgesine indik. Nebi (a.s.)'ye elimle uyuyacağı bir yer yaptım ve o yerin üstüne bir yaygı serdim. Uyu Ey Allah'ın Resulu, ben etrafı gözetleyeyim dedim ve Resululla (a.s.) uyudu. Etrafı gözetlemek için çıktığımda, bir çobanın koyunlarıyla birlikte gölgesinden yararlanmak için taşa doğru geldiğini gördüm. "Ey çocuk sen kimin çocuğusun?", dediğimde "Medine'den birisinin," dedi. "Koyunlarında süt var mı?" diye sordum. "Evet", dedi. "Bana süt sağar mısın?" deyince de "evet" dedi. Bir koyun yakaladı ve ona koyunun göğsünü topraktan, kıl-*

202- Buhari, (6/22) 61- Kitabu'l-Menâkib, Bâb: Alâmâtü'n-Nübüvveh fi'l-İslam. Müslim (4/2309) 53- Kitabu'z-Zühd Ve'r-Rakâik. 19- Bâb: Fi Hadis'il-Hicreh.

dan ve pislikten temizlemesini söyledim. Bera'nın koyunun göğsünü temizlerken bir elini diğerine vurduğunu gördüm. Sonra geniş bir kaba biraz süt sağdı. Bu kabı Resululllah (a.s.) içerken ve abdest alırken kullanması için yanıma almıştım. Resulullah (a.s.)'a geldiğimde onu uyandırmak istemedim ve uyanıncaya kadar bekledim. Sütün kabı üzerine, soğuması için biraz su döktüm. Resulullah (a.s.) uyanınca, ona, "iç ya Resulullah" dedim. O da kanıncaya kadar içti ve "gitme zamanı geldi mi?" diye sordu. Ben de "Evet" dedim. Güneş batıya doğru yöneldiğinde yola çıktık. Süraka bin Malik peşimize düştü. "Ey Allah'ın Resulu takip ediliyoruz" dedim. O da "Üzülme Allah Teala bizimle" dedi. Resulullah (a.s.) ona beddua etti ve atının ayakları karnına kadar gömüldü.-Süraka: "Siz bana beddua ettiniz, bana kurtulmam için dua edin ki sizi arayanlara mâni olayım." dedi. Resulullah (a.s.) ona kurtulması için dua etti. O da kurtuldu. Bunun üzerine, "burada olanlara ben yeterim," diyerek karşılaştığı herkesi geri çevirdi." Ebu Bekir (r.a.), bize verdiği sözü (böylece) tuttu dedi."

٢٠٣ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: أَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ وَهُوَ مُرْدِفٌ أَبَا بَكْرٍ، وَأَبُو بَكْرٍ شَيْخٌ يُعْرَفُ، وَنَبِيُّ اللَّهِ ﷺ شَابٌّ لاَيُعْرَفُ، فَيَلْقَىٰ الرَّجُلُ أَبَا بَكْرٍ، فَيَقُولُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَنْ هٰذَا الرَّجُلُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْكَ؟ فَيَقُولُ: هٰذَا الرَّجُلُ يَهْدِينِي السَّبِيلَ فَيَحْسِبُ الْحَاسِبُ أَنَّهُ إِنَّمَا يَعْنِي الطَّرِيقَ، وَإِنَّمَا يَعْنِي بِهِ سَبِيلَ الْخَيْرِ، فَالْتَفَتَ أَبُو بَكْرٍ، فَإِذَا هُوَ بِفَارِسٍ قَدْ لَحِقَهُمْ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! هٰذَا فَارِسٌ قَدْ لَحِقَ بِنَا، فَالْتَفَتَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «اَللَّهُمَّ اصْرَعْهُ»، فَصَرَعَتْهُ فَرَسُهُ، ثُمَّ قَامَتْ تَحْمْحِمُ، فَقَالَ: يَانَبِيَّ اللَّهِ، مُرْنِي بِمَا شِئْتَ، قَالَ: «قِفْ مَكَانَكَ، لاَتَتْرُكَنَّ اَحَدًا يَلْحَقُ بِنَا»، فَكَانَ أَوَّلَ النَّهَارِ جَاهِدًا عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ اٰخِرَ النَّهَارِ مَسْلَحَةً لَهُ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَانِبَ الْحَرَّةِ، ثُمَّ بَعَثَ إِلَى الْأَنْصَارِ، فَجَاؤُوا إِلَىٰ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ، فَسَلَّمُوا عَلَيْهِمَا، وَقَالُوا: اِرْكَبَا اٰمِنَيْنِ مُطَاعَيْنِ، فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، وَحَفُّوا دُونَهُمَا بِالسِّلاَحِ، فَقِيلَ فِي الْمَدِينَةِ: جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ، جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ، فَأَشْرَفُوا يَنْظُرُونَ، وَيَقُولُونَ: جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ فَأَقْبَلَ يَسِيرُ حَتَّىٰ نَزَلَ جَانِبَ دَارِ أَبِي أَيُّوبَ فَإِنَّهُ لَيُحَدِّثُ أَهْلَهُ، إِذْ سَمِعَ بِهِ عَبْدُاللَّهِ بْنُ سَلاَمٍ ــ وَهُوَ فِي نَخْلٍ لأَهْلِهِ يَخْتَرِفُ لَهُمْ ــ فَعَجِلَ أَنْ يَضَعَ الَّذِي يَخْتَرِفُ لَهُمْ فِيهَا، فَجَاءَ وَهِيَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَىٰ اَهْلِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ : «أَيُّ بُيُوتِ أَهْلِنَا أَقْرَبُ؟» فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: أَنَا يَانَبِيَّ اللَّهِ، هٰذِهِ دَارِي، وَهٰذَا بَابِي، قَالَ: «فَانْطَلِقْ فَهَيِّئْ لَنَا مَقِيلاً»، قَالَ: قُومَا عَلَىٰ بَرَكَةِ اللَّهِ، فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، جَاءَ عَبْدُاللَّهِ بْنُ سَلاَمٍ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَّكَ جِئْتَ بِالْحَقِّ، وَقَدْ عَلِمَتْ يَهُودُ أَنِّي سَيِّدُهُمْ وَابْنُ سَيِّدِهِمْ، وَأَعْلَمُهُمْ وَابْنُ أَعْلَمِهِمْ، فَادْعُهُمْ، فَاسْأَلْهُمْ عَنِّي قَبْلَ أَنْ يَعْلَمُوا أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ، فَإِنَّهُمْ إِنْ يَعْلَمُوا أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ قَالُوا فِيَّ مَالَيْسَ فِيَّ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلُوا فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالَ: «يَامَعْشَرَ الْيَهُودِ، وَيْلَكُمْ، اِتَّقُوا اللَّهَ، فَوَاللَّهِ الَّذِي لاَإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ إِنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا، وَأَنِّي جِئْتُكُمْ بِحَقٍّ، فَأَسْلِمُوا»، قَالُوا: مَا نَعْلَمُهُ ــ قَالَهَا ثَلاَثَ مِرَارٍ ــ قَالَ: «فَأَيُّ رَجُلٍ فِيكُمْ ابْنُ سَلاَمٍ؟» قَالُوا: ذَاكَ سَيِّدُنَا وَابْنُ سَيِّدِنَا، وَأَعْلَمُنَا وَابْنُ أَعْلَمِنَا، قَالَ: «أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ؟» قَالُوا: حَاشَىٰ لِلَّهِ، مَاكَانَ لِيُسْلِمَ ــ قَالَهَا ثَلاَثَ مِرَارٍ، وَرَدُّوا عَلَيْهِ ــ فَقَالَ: «يَا ابْنَ سَلاَمٍ، اُخْرُجْ عَلَيْهِمْ» فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: يَامَعْشَرَ الْيَهُودِ! اِتَّقُوا اللَّهَ، فَوَاللَّهِ الَّذِي لاَإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ، إِنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّهُ جَاءَ بِحَقٍّ، قَالُوا: كَذَبْتَ، فَأَخْرَجَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

203- Buhari, Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Genç ve (şeklen) tanınmayan Allah'ın Peygamberi, beraberinde yaşlı ve tanınan Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde Medine'ye geldi. Yolda Ebu Bekir (r.a.)'le karşılaşanlar, "Bu yanındaki kim, ya Ebu Bekir?" diyorlardı Ebu Bekir (r.a.) ise "Bu adam bana doğru yolu gösteren kimsedir" diyordu. İnsanlar ise onu maddi anlamda bir yol gösterici, yani kılavuz zannediyorlardı. Halbuki Ebu Bekir (r.a.) onun hayır yolunu gösterdiğini kastediyordu. Ebu Bekir (r.a.) geriye baktığında bir atlının kendilerine yaklaştığını gördü. Ebu Bekr (r.a.) "ey Allah'ın Resulu, şu atlı bize ulaştı", dedi. Resulullah (a.s.) ona döndü, "Ey Allah'ım onu yere yık" dedi ve atı onu aşağı attı ve alçak sesle br şeyler homurdanarak ayağa kalktı. "Bana istediğini emret ey Allah'ın Resulü" dedi. Resulullah (a.s.)'da "yerinde dur, bizim peşimizden gelmek isteyenleri bırakma" dedi. Ravi der ki: *"(Süreka, ne gariptir ki) Resulullah (a.s.)'ın günün başında faaliyet gösteren, O'nun canına kasteden biriyken, aynı günün akşamı O'nu müdafaa eden bir silah mesabesinde olmuştur."*

203- Buhari, (7/249). 63- Kitabu Menâkibi'l-Ensar. 45- Bâb: Hicretun Nebî (a.s.).

"Nihayet Resulullah (a.s.) Harre tarafında konakladı. Oradaki ikametinden sonra Ensar'a (yani dayıları olan Neccaroğulları'na) haber gönderdi. Onlar da silahlanarak Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'in yanına geldiler. Hz. Peygamber (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'i selamladıktan sonra şöyle dediler: "Düşmanlarınızdan emin, dostlarınız tarafından itaat edilmiş iki kimse olarak develerinize bininiz." Bunun üzerine Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) bineklerine binerek harekete geçtiler. Bu silahlı kuvvetler de onların etraflarında bir koruma çemberi oluşturdular. Bu sırada Medine'de: "Resulullah geldi! Resulullah geldi!" Nidaları duyuldu. Bunun üzerine herkes yükseklere çıkıp O'nun yolunu gözlemeye, "Allah'ın peygamberi geldi" diyerek sevinç gösterileri yapmaya başladılar: Bu sevinç içinde ilerleyen Hz. Peygamber (a.s.) ailesiyle konuşuyordu. Kendi ehline ait hurmalıkta hasat yapan Abdullah bin Selam da, Resulullah (a.s.)'ın geldiğini duyunca, acele ederek, topladığıyla birlikte, Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi. Resulullah (a.s.)'ı dinledikten sonra evine döndü. Nebi (a.s.) "hısımlarımız evlerinden kimin evi daha yakındır?" diye sorduğunde, Ebu Eyyub (r.a.) "Benim evim ey Allah'ın Rasulü, işte bu evim, bu da onun kapısı" dedi. Resulullah (a.s.) "git ve bize uyuyacağımız bir yer hazırla" dedi. Ebu Eyyûb (r.a.) ise: "Allah'ın bereketiyle kalkın" buyurdu. Resulullah (a.s.) oraya geldiğinde, Abdullah bin Selam da geldi ve şöyle dedi: "Şehadet ederim ki, sen Allah'ın peygamberisin ve sen Hak ile geldin. Yahudiler kesinlikle biliyorlar ki ben onların, efendisiyim ve efendilerinin oğluyum ve ben onların en çok bileniyim, en çok bileninin oğluyum. Ey Allah'ın Resulü, onları çağırıp, benim müslüman olduğumu öğrenmelerinden önce, beni onlardan sor. Çünkü benim müslüman olduğumu öğrendiklerinden sonra sorarsan, hakkımda gerçek olmayan şeyler söylerler." Resulullah (a.s.) elçi gönderip onları çağırttı. Geldiklerinde, "Ey yahudi toplumu, size veyl olsun! Allah'tan korkun! Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, siz benim Allah'ın Resulu olduğumu biliyorsunuz. Ben size hakkı getirdim. Müslüman olunuz" dedi ve bunu üç defa tekrar etti. Yahudiler ise "Biz bilmiyoruz" dediler. Resulullah (a.s.) "Abdulah bin Selam'ı nasıl bilirsiniz" diye sorduğunda, "O bizim efendimizdir ve efendimizin oğludur. Bizim en çok bilenimizdir ve en çok bilenimizin oğludur" diye cevap verdiler. Resulullah (a.s.) "Şayet müslüman olursa ne dersiniz" dedi. Onlar "Allah korusun o müslüman olmamalıdır dediler. Resulullah (a.s.) bunu üç defa tekrar etti. Onlar da aynı şekilde cevap verdiler. Peygamber (a.s.): "Ey İbn Selam dışarı çık" deyince, çıkıp: "Ey yahudi toplumu, Allah'tan korkun. Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, siz onun Allah'ın elçisi olduğunu ve size hakkı getirdiğini biliyorsunuz." Yahudiler, "yalan söylüyorsun" dediler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) onları dışarı çıkarttı."

٢٠٤ــ رَوَى الْبَزَّارُ عَنْ قَيْسِ بْنِ النُّعْمَانِ قَالَ: لَمَّا انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ يَسْتَخْفِيَانِ نَزَلاَ بِأَبِي مَعْبَدٍ فَقَالَ: وَاللَّهِ مَالَنَا شَاةٌ وَإِنَّ شَاءَنَا لَحَوَامِلُ فَمَا بَقِيَ لَنَا

لَبَنٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ــ أَحْسَبُهُ ــ «فَمَا تِلْكَ الشَّاةُ؟» فَأُتِيَ بِهَا، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَرَكَةِ عَلَيْهَا ثُمَّ حَلَبَ عُسًّا، فَسَقَاهُ ثُمَّ شَرِبُوا، فَقَالَ: أَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ قُرَيْشٌ أَنَّكَ صَابِيءٌ، قَالَ: «إِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ» قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مَاجِئْتَ بِهِ حَقٌّ، ثُمَّ قَالَ: أَتَّبِعُكَ، قَالَ: «لاَ حَتَّى تَسْمَعَ أَنَّا قَدْ ظَهَرْنَا» فَاتَّبَعَهُ بَعْدُ.

204- Bezzâr, Kays bin Numan (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) gizli olarak yola çıktıklarında, Ebu Ma'bed'e misafir oldular. Ebu Ma'bed, "Sağılır koyunum yoktur. Koyunlarımın hepsi hamile olduğu için bizim sütümüz kalmadı" dedi. Resulullah (a.s.) ise "o koyun nerede", buyurdu. O koyunu getirdiler ve Resulullah (a.s.) ona bereket duası yaptı ve (o koyun) büyük bir kap süt verdi. Resulullah (a.s.) o (sütten) içti ve sonra da onlar içtiler. Resulullah (a.s.), "Sen Kureyş'in Sâbii olduğunu iddia ettiği kişi misin?" deyince, "Öyle diyorlar" diye cevap verdi ve dedi ki: "Şehadet ederim ki senin getirdiğin şey haktır, doğrudur." Sonra "Sana tabi olayım mı?" diye sorunca, "Hayır başardığımızı duyuncaya kadar bekle" dedi. Daha sonra Peygamber (a.s.)'e tabi oldu."

٢٠٥ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْغَارِ مُهَاجِرًا وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعَامِرُ بْنُ فُهَيْرَةَ مُرْدِفُهُ أَبُو بَكْرٍ وَخَلْفَهُ عَبْدُاللَّهِ بْنُ أُرَيْقِطٍ اللَّيْثِيُّ، فَسَلَكَ بِهِمَا أَسْفَلَ مِنْ مَكَّةَ ثُمَّ مَضَى بِهِمَا حَتَّى هَبَطَ بِهِمَا عَلَى السَّاحِلِ أَسْفَلَ مِنْ عَسَفَانَ، ثُمَّ اسْتَجَارَ بِهِمَا عَلَى أَسْفَلَ أُمْجٍ، ثُمَّ عَارَضَ الطَّرِيقَ بَعْدَ أَنْ أَجَازَ بِهِمَا مَدْلَجَةَ لَقْفٍ ثُمَّ اسْتَبْطَنَ بِهِمَا مِدْلَجَةَ صِحَاحٍ، ثُمَّ سَلَكَ بِهِمَا مَذْحِجَ، ثُمَّ بَطْنَ مَذْحِجَ مِنْ ذِي الْغُصْنِ ثُمَّ بِبَطْنِ ذِي كَشْدٍ، ثُمَّ أَخَذَ الْجَبَاجِبَ ثُمَّ سَلَكَ ذِي سَلَمٍ مِنْ بَطْنِ أَعْلَى مَدْلَجَةٍ، ثُمَّ أَخَذَ الْقَاحَةَ ثُمَّ هَبَطَ الْعَرْجَ، ثُمَّ سَلَكَ ثَنِيَّةَ الْغَائِرِ عَنْ يَمِينِ رَكُوبَةٍ ثُمَّ هَبَطَ رِيمٍ، فَقَدِمَ قُبَاءَ عَلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ.

205- el-Hâkim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

204- Bezzâr, Keşfü'l-Estâr (2/301). Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid' (6/58).

205- El Hakim, (3/8) ve dedi ki "Bu hadis Müslim'in şartına göre sahihtir fakat Buhari ve Müslim bu hadisi rivayet etmediler. Zehebi de bunu kabul etmiştir."

"Resulullah (a.s.) hicret esnasında, yanında Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde mağaradan çıkmıştı. Ebu Bekir (r.a.)'in arkasında Amir bin Fuheyra, onun arkasında ise Abdullah bin Ureykıt el-Leysî bulunuyordu. Abdullah bin Ureykıt, Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'in önüne düşerek Mekke'nin aşağılarına doğru hareket etti. Daha sonra onlarla birlikte Asfân'ın eteklerinden sahile doğru indi. Sonra Emc mıntıkasının aşağı tarafından yoluna devam etti. Kudeyd'i geçtikten sonra, yolun ters istikametine geçti. Daha sonra Hicaz yolunu tuttu. Daha sonra hep beraber Seniyyetu'l-Murârı geçtiler. Sonra da el-Hafyâ yolunu tuttular. Ardından Medlecetu lakf'ı geçtiler. Daha sonra Medlecetu Sıhâh'a girdiler. Abdullah daha sonra onlarla birlikte Mezhic yolunu tuttu. Sonra Zi'l-Gusn tarafından Batnu Mezhic'e oradan da Batnu Zi Kişd'e geçtiler. Daha sora el-Cebâhib yolunu tuttular. Sonra Batnu A'lâ Medlece yoluyla Zi Silm istikametine doğru yol aldılar. el-Kâhâ'yı geçip el-Arc'a indiler. Daha sonra Rakûbe'nin sağ cihetini izleyerek Seniyettu'l-Gâir istikametine doğru gittiler. Sonra Batnu Reym'e indiler. Sonunda Beni Amr bin Avf'ın yaşadığı Kuba mevkiine geldiler."

Bir Açıklama

Bu hadisden istifade edeceğimiz hususlardan biri de Abdullah bin Ureykid'in kılavuzluğudur. Abdullah bin Ureykid, Kinâne kabilesinin, Beni Leys kolundan idi ve onu Hz. Ebu Bekir (r.a.) yolculuklarında kılavuz olması için tutmuştu. Bu olayda, herhangi bir iş için müslüman bulunmadığında, güvenilir bir kafirden yararlanmanın caiz olduğuna açık bir delil vardır.

O kılavuz onları öyle bir yoldan götürdü ki, o yalda güvenlik için gereken her şeyi nazarı dikkate almıştı. Resulullah (a.s.) da ona bu konuda teslim olmuştu. Bunda da güvenlik için ihtiyatlı olmanın, sünneti nebeviyeden olduğuna dair açık bir delil vardır.

٢٠٦ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: ذَكَرَ رِجَالٌ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ فَكَأَنَّهُمْ فَضَّلُوا عُمَرَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: فَبَلَغَ ذٰلِكَ عُمَرَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ فَقَالَ: وَاللَّهِ لَلَيْلَةٌ مِنْ أَبِي بَكْرٍ خَيْرٌ مِنْ آلِ عُمَرَ وَلَيَوْمٌ مِنْ أَبِي بَكْرٍ خَيْرٌ مِنْ آلِ عُمَرَ، لَقَدْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِيَنْطَلِقَ إِلَى الْغَارِ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ فَجَعَلَ يَمْشِي سَاعَةً بَيْنَ يَدَيْهِ وَسَاعَةً خَلْفَهُ حَتَّى فَطِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَالَكَ تَمْشِي سَاعَةً بَيْنَ يَدَيَّ وَسَاعَةً خَلْفِي» فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَذْكُرُ الطَّلَبَ فَأَمْشِي خَلْفَكَ ثُمَّ أَذْكُرُ الرَّصْدَ فَأَمْشِي بَيْنَ يَدَيْكَ، فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ لَوْ كَانَ شَيْءٌ أَحْبَبْتَ أَنْ يَكُونَ بِكَ دُونِي» قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي بَعَثَكَ

بِالْحَقِّ مَا كَانَتْ لِتَكُونَ مِنْ مُلِمَّةٍ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ بِي دُونَكَ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى الْغَارِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَكَانَكَ يَارَسُولَ اللَّهِ حَتَّى أَسْتَبْرِيَ لَكَ الْغَارَ، فَدَخَلَ وَاسْتَبْرَأَهُ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي أَعْلاَهُ ذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يَسْتَبْرِيْ الْجِحَرَةَ فَقَالَ: مَكَانَكَ يَارَسُولَ اللَّهِ حَتَّى أَسْتَبْرِيَ الْجِحَرَةَ، فَدَخَلَ وَاسْتَبْرَأَ ثُمَّ قَالَ: اِنْزِلْ يَارَسُولَ اللَّهِ، فَنَزَلَ فَقَالَ عُمَرُ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيْلَكَ اللَّيْلَةَ خَيْرٌ مِنْ اٰلِ عُمَرَ.

206- Hâkim, Muhammed bin Sîrîn(r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Ömer (r.a.) zamanında bazı kimseler Ömer (r.a.)'i, Ebu Bekir (r.a.)'den daha üstün tuttular. Muhammed bin Sîrîn dedi ki: "Bu durum Ömer (r.a.)'e ulaşınca şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir (r.a.)'in hayatından bir gece, Ömer'in ve ehlinin tümünden daha hayırlıdır. Ebu Bekir (r.a.)'in bir günü yine Ömer ve ehlinden daha hayırlıdır. Resulullah (a.s.) mağaraya doğru, Ebu Bekir (r.a.)'le çıktığında, Ebu Bekir (r.a.) bir müddet Resulullah'ın önünde, bir müddet de arkasından yürümeye başladı. Bu durumu sezen Peygamber (a.s.) ise, "Sana ne oluyor, bir müddet önümden, bir müddet arkamdan yürüyorsun" dedi. O da "Ey Allah'ın Resulü, seni yakalama arzularını hatırlayınca arkandan yürüyor, ileride pusuya yatırılacağını hatırlayınca ise önünden yürüyorum" dedi. Resulullah (a.s.) "Ey Ebu Bekir, herhangi bir şey olduğu zaman sade sana olmasını mı arzu ediyorsun?" dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Evet, seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer bir musibet gelecek olursa, onun bana gelmesini isterim" diye cevap verdi. Mağaraya vardıklarında, Ebu Bekir (r.a.) "Yerinden kımıldama ey Allah'ın Resulü, ta ki yerleri senin için temizleyeyim" dedi. Sonra içeri girip mağarayı temizledi. Ebu Bekir (r.a.) mağaradaki delikleri temizlemeyi unuttuğunu zikrederek, Resulullah (a.s.)'a "Yerinde dur, Allah'ın Resulu ta ki delikleri temizleyeyim" dedi. Mağaraya girip delikleri temizledikten sonra, "Buyur ey Allah'ın Resulü" dedi. Ömer (r.a.); "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, o gece, Ömer'in ehlinden daha hayırlıdır" buyurdu."*

٢٠٧ــ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ الزُّبَيْرَ يَذْكُرُ أَنَّهُ لَقِيَ الرَّكْبَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا تُجَّارًا بِالشَّامِ قَافِلِينَ مِنْ مَكَّةَ عَارَضُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ بِثِيَابِ بِيضٍ حِينَ سَمِعُوا بِخُرُوجِهِمْ فَلَمَّا سَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ بِمَخْرَجِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ كَانُوا يَغْدُونَ كُلَّ غَدَاةٍ إِلَى الْحَرَّةِ فَيَنْتَظِرُونَهُ حَتَّى

206- El-Müstedrek, (3/6) Hâkim, "Bu hadis Buharî ve Müslim'in şartı üzere sahihtir. Ancak onlar bu hadisi kitaplarında zikretmemişlerdir." demiştir.

يُؤْذِيَهُمْ حَرُّ الظَّهِيرَةِ فَانْقَلَبُوا يَوْمًا بَعْدَمَا أَطَالُوا انْتِظَارَهُ فَلَمَّا أَوَوْا إِلَى بُيُوتِهِمْ أَوْفَى رَجُلٌ مِنْ يَهُودَ أُطُمًا مِنْ اٰطَامِهِمْ لِيَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ مُبَيِّضِينَ يَزُولُ بِهِمُ السَّرَابَ فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ أَنْ قَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَامَعْشَرَ الْعَرَبِ هٰذَا صَاحِبُكُمُ الَّذِي تَنْتَظِرُونَ فَثَارَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى السِّلَاحِ فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ بِظَهْرِ الْحَرَّةِ.

207- Hâkim, Urve bin Zubeyr (r.a.)'den Resulullah (a.s.)'la Şam'dan gelen beyaz giyinmiş müslüman tüccarlarla yolda karşılaşmalarını anlatırken:

"O'nu dinlediğini söylediğini rivayet etti. Medine'deki müslümanlar ise Nebi (a.s.)'nin Mekke'den ayrıldığını işittiklerinde her gün erkenden Medine kenarına gelip güneş kendilerini rahatsız edinceye kadar O'nu bekliyorlardı. Yine birgün uzunca bir müddet bekledikten sonra evlerine döndüklerinde yahudilerden birisi bir evin damına çıkarak Resulullah (a.s.)'ı gözlemeye başladı. Yahudi, Resulullah (a.s.)'ı ve ashabının beyazlar içinde geldiklerini görünce, kendini tutamayıp, gücünün yettiği kadar bağırdı: "Ey arap toplumu, işte şu gelen beklediğiniz dostunuzdur." Bunun üzerine müslümanlar koşarak Resulullah (a.s.)'ı karşıladılar."

٢٠٨ــ رَوَى الطَّبَرَانِيُّ عَنِ ابْنِ إِسْحٰقَ قَالَ: نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقُبَاءَ عَلَى كُلْثُومِ بْنِ هَرِمٍ أَخِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَيُقَالُ: بَلْ نَزَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ خَيْثَمَةَ فَأَقَامَ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَالثُّلَاثَاءِ وَالْأَرْبِعَاءِ وَالْخَمِيسِ وَأَسَّسَ مَسْجِدَهُمْ وَخَرَجَ مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، فَأَدْرَكَتْهُ الْجُمُعَةُ فِي بَنِي سَالِمِ بْنِ عَوْفٍ فَصَلَّى الْجُمُعَةَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بِبَطْنِ الْوَادِي قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: ثُمَّ نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي أَيُّوبَ، وَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِبِنَاءِ مَسْجِدِهِ فِي تِلْكَ السَّنَةِ.

208- Taberanî, İbn İshak (r.a.)'tan, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Kuba'da, Beni Amr bin Avf'in kardeşi olan Kulsüm bin Harem'in yanına gitti. Yine denilir ki: Nebi (a.s.), Sa'd bin Hayseme'nin yanına

---

207- El-Müstedrek (3/11) Hâkim "Bu hadis Buharî ve Müslim'in şartı üzere sahihtir" der.

208- El-Mu'cem'ul Kebîr (6/30) ve Mecma' ez-Zevâid (6/62) Haysemî "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir. Ravileri de güvenilirdir." demiştir.

geldi ve Amr bin Avf diyarında, pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günlerini geçirip, mescidlerini inşa ettikten sonra, Beni Amr bin Avf diyarından ayrıldı. Beni Salim bin Avf diyarına geldiğinde cuma vakti erişti. Cuma namazını oradaki vadinin içinde bulunan camide kıldı. Resulullah (a.s.) daha sonra Ebu Eyyub (r.a.)'un yanına gitti ve o yıl camisinin inşasını emretti."

٢٠٩ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنِ الشَّمُوسِ بِنْتِ النُّعْمَانِ قَالَتْ نَظَرْتُ إِلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ قَدِمَ وَنَزَلَ وَأَسَّسَ هٰذَا الْمَسْجِدَ مَسْجِدَ قُبَاءَ فَرَأَيْتُهُ يَأْخُذُ الْحَجَرَ أَوِ الصَّخْرَةَ حَتَّىٰ يَهْصُرَهُ الْحَجَرُ، وَأَنْظُرُ إِلَىٰ بَيَاضِ التُّرَابِ عَلَىٰ بَطْنِهِ أَوْ سُرَّتِهِ فَيَأْتِي الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِهِ وَيَقُولُ بِأَبِي وَأُمِّي يَارَسُولَ اللَّهِ أَعْطِنِي أَكْفِكَ فَيَقُولُ: «لاَ، خُذْ مِثْلَهُ» حَتَّى أَسَّسَهُ. وَيَقُولُ: «إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ هُوَ يَؤُمُّ الْكَعْبَةَ» قَالَ فَكَانَ يُقَالُ إِنَّهُ أَقْوَمُ مَسْجِدٍ قِبْلَةً.

209- Taberani, Şumûs binti Numan (r.a.)'dan, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde, bu mescidi inşa ederken O'na baktım ve O'nun küçük veya büyük taşları taşırken, taşların kendisini hırpaladığını gördüm. Toprağın beyazlığı, (tozu) O'nun karnı ve göbeği üzerine bulaşmıştı. Ashabından birisi gelip, "Annem babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulu, ver ben taşıyayım" dediğinde, "Hayır aynı şekilde başkasını al" diyordu. Tâ ki mescidin inşası sona erdi. Resulullah (a.s.) şöyle diyordu: "Şüphesiz Cebrail (a.s.) Kâbe'nin imamıdır. Mescidler içinde kıble olmaya en layık olanı Kâbe'dir" denilmiştir."

٢١٠ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ لِاثْنَتَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً خَلَتْ مِنْ رَبِيعٍ الْأَوَّلِ فَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ.

210- Taberani, Asım bin Adiy (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye, rabi'ul-evvel ayından oniki gün geçtikten sonraki pazartesi günü geldi ve orada on sene kaldı."

209- El-Mu'cemü'l-Kebîr (24/318) Mecmâ-uz-Zevaid'de (4/11) Haysemî: "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirdir." demiştir.

210- Haysemî, Mecmauz'z-evaid'de (6/63) "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir, ravileri güvenilirdir" demiştir.

٢١١ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ اَنَسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالٰى عَنْهُ ــ قَالَ: شَهِدْتُ يَوْمَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَلَمْ أَرَ يَوْمًا أَحْسَنَ وَلاَ أَضْوَءَ مِنْهُ.

211- Hâkim, Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Nebi (a.s.)'nin Medine'ye geldiği günü yaşadım ve gördüm. O günden daha güzel ve daha aydınlık bir gün görmemiştim."

٢١٢ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ اَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: وَمَضَىٰ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّىٰ قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَخَرَجَ النَّاسُ حَتَّى دَخَلْنَا فِي الطَّرِيقِ وَصَاحَ النِّسَاءُ وَالْخُدَّامُ وَالْغِلْمَانُ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ، اَللَّهُ اَكْبَرُ، جَاءَ مُحَمَّدٌ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ، فَلَمَّا أَصْبَحَ انْطَلَقَ فَنَزَلَ حَيْثُ أُمِرَ.

212- Hâkim, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye varıncaya kadar yola devam etti. İnsanlar (onu karşılamak için) sokağa çıktılar ve tekrar yola koyulduk. Kadınlar, hizmetçiler ve çocuklar; "Allahu ekber, peygamber geldi. Muhammed geldi" diye bağırdılar. Geceyi geçirdikten sonra, kendisine tahsis olunan yere gitti."

Bu hadis, İslam gençliğinin çeşitli münasebetler sebebiyle slogan atmalarının caiz olduğuna delil teşkil eder.

٢١٣ــ رَوَىٰ أَبُو دَاوُدَ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ لَعِبَتِ الْحَبَشَةُ لِقُدُومِهِ، فَرَحًا بِذٰلِكَ، لَعِبُوا بِحِرَابِهِمْ.

213- Ebu Davud, Enes bin Mâlik (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde Habeşliler, sevgi gösterisi olarak mızraklarıyla oyun oynadılar."

211- El-Müstedrek (3/12), Hakim, "Bu hadis Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Zehebi ona muvafakat etmiştir. Ancak Buhari ve Müslim onu kitaplarında zikretmemişlerdir" demiştir.

212- Hâkim (3/12) dedi ki: "Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartı üzere sahihtir ancak rivayet etmemişlerdir. Zehebi de buna muvafakat etmiştir.

213- Ebu Davud (4/281), Kitab'ul-Edeb, Babun fin-Nehyi an'il-gina. Senedi sahihtir.

٢١٤ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ لَمَّا خَرَجَ صُهَيْبٌ مُهَاجِرًا تَبِعَهُ أَهْلُ مَكَّةَ فَنَثَلَ كِنَانَتَهُ فَأَخْرَجَ مِنْهَا أَرْبَعِينَ سَهْمًا فَقَالَ: لاَتَصِلُونَ إِلَيَّ حَتَّى أَصْنَعَ فِي كُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ سَهْمًا ثُمَّ أَصِيرُ بَعْدُ إِلَى السَّيْفِ فَتَعْلَمُونَ أَتِي رَجُلٌ وَقَدْ خَلَفْتُ بِمَكَّةَ قَيْنَتَيْنِ فَهُمَا لَكُمْ. قَالَ: (وَحَدَّثَنَا) حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ نَحْوَهُ وَنَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾ الآيَةَ فَلَمَّا رَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَبَا يَحْيَىٰ رَبِحَ الْبَيْعُ» قَالَ: وَتَلاَ عَلَيْهِ الآيَةَ.

214- Hâkim, İkrime (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Süheyb (r.a.) hicret için yola çıktığında Mekke'liler onun peşine düşüp takip ettiler. Bunun üzerine çantasından kırk tane ok çıkararak şöyle dedi: "Sizden herbirinize bir ok saplamadan bana yanaşamazsınız. Sonra kılıcımı alırım ve benim erkek olduğumu, Mekke'de iki tane cariye bıraktığımı öğrenirsiniz. Onlar sizindir." Ravi dedi ki: *"Bize Hammâd bin Seleme, Enes bin Malik'ten benzerini haber verdi. Bunun üzerine, Nebi (a.s.)'e "İnsanlardan bir kısmı Allah'ın rızasını kazanmak için, canlarını feda ederler" ayeti geldi. Peygamber (a.s), onu gördüğünde, "Ey Yahya'nın babası alış verişin kazanç getirdi" dedi ve bu ayeti okudu."*

٢١٥ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ سَبْخَةً بَيْنَ ظَهْرَانِي حَرَّةٍ فَإِمَّا أَنْ تَكُونَ هَجَرًا أَوْ تَكُونَ يَثْرِبَ» قَالَ: وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَخَرَجَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ وَكُنْتُ قَدْ هَمَمْتُ بِالْخُرُوجِ مَعَهُ فَصَدَّنِي فِتْيَانٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَجَعَلْتُ لَيْلَتِي تِلْكَ أَقُومُ وَلاَ أَقْعُدُ فَقَالُوا: قَدْ شَغَلَهُ اللَّهُ عَنْكُمْ بِبَطْنِهِ وَلَمْ أَكُنْ شَاكِيًا فَقَامُوا فَلَحِقَنِي مِنْهُمْ نَاسٌ بَعْدَ مَاسِرْتُ بَرِيدًا لِيَرُدُّونِي فَقُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَكُمْ أَنْ أُعْطِيَكُمْ أَوَاقِيَ مِنْ ذَهَبٍ وَتُخَلُّونَ سَبِيلِي وَتَفُونَ لِي فَتَبِعْتُهُمْ إِلَى مَكَّةَ فَقُلْتُ لَهُمْ: اِحْفِرُوا تَحْتَ أُسْكُفَّةِ الْبَابِ فَإِنَّ تَحْتَهَا الأَوَاقَ وَاذْهَبُوا إِلَى فُلاَنَةَ

214- El-Müstedrek (3/398), Hâkim: "Bu hadis Müslim'in şartı üzere sahihtir. Buhari ve Müslim tahric etmemiştir. Zehebi de buna muvafakat etmiştir." der.

فَخُذُوا الْحُلَّتَيْنِ وَخَرَجْتُ حَتَّىٰ قَدِمْتُ عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَتَحَوَّلَ مِنْهَا يَعْنِي قُبَاءَ فَلَمَّا رَآنِي قَالَ: «يَا أَبَا يَحْيَىٰ رَبِحَ الْبَيْعُ» ثَلاثًا فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ مَا سَبَقَنِي إِلَيْكَ أَحَدٌ وَمَا أَخْبَرَكَ إِلاَّ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ.

215- Hâkim, Said bin Müseyyeb (r.a.)'den, o da Süheyb'den, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bana, hicret edeceğiniz yer siyah taşlık arazinin ortasındaki yer olarak gösterildi. Orası ya Hacer'dir veyahut da Yesrib (Medine)'dir. Resulullah (a.s.) Ebu Bekir (r.a.)'le beraber hicret için yola çıktığında, onunla beraber çıkmaya yeltendim. Fakat Kureyşli çocuklar beni alıkoydular ve o geceyi oturmadan geçirdim. Dediler ki: "Allah onu karnıyla meşgul etti." Ben de şikayetçi değildim. Daha sonra, ben bir müddet gittikten sonra, onlardan bir kısmı, beni geri çevirmek için peşime düştüler. Onlara "Size biraz altın versem beni serbest bırakır mısınız?" diye sordum. Sonra onlarla Mekke'ye gelerek, kapının eşiklerinin altını kazın, onların altında altın var, falancaya da gidin, iki tane zinet eşyası var onları da alın" dedim. Daha sonra yola çıkıp, Resulullah (a.s.) Kuba'dan ayrılmadan yanına vardım. Beni gördüğünde üç defa "Ey Yahya'nın babası kârlı bir alışveriş yaptın" dedi. Ben de "Ey Allah'ın Resulü benden önce kimse gelmedi ve sana bu (durumu) Cebrail'den başka kimse haber vermedi" dedim."

٢١٦ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ صُهَيْبٍ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِالْهِجْرَةِ وَهُوَ يَأْكُلُ تَمْرًا فَأَقْبَلْتُ آكُلُ مِنَ التَّمْرِ وَبِعَيْنِي رَمَدٌ فَقَالَ: «أَتَأْكُلُ التَّمْرَ وَبِكَ رَمَدٌ» فَقُلْتُ: إِنَّمَا آكُلُ عَلَىٰ شِقِّي الصَّحِيحِ لَيْسَ بِهِ رَمَدٌ قَالَ: فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ.

216- Hâkim, Süheyl (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet eder:

"Hicret sırasında Resulullah (a.s.) hurma yiyorken yanına gelip, onunla hurma yemeye başladım. Bana "gözün şiş olduğu halde hurma mı yiyorsun?" dedi. Ben de, "Sağlam tarafımla yiyorum" dedim ve Resulullah (a.s.) bunun üzerine güldü."

215- El-Müstedrek (3/400), Hakim: "Bu hadis sahihtir. Buhari ve Müslim tahric etmemiştir." demiştir.

216- El-Müstedrek; 13/399).

٢١٧ــ رَوَىٰ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِاللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ، قَالَتْ: فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتِمٌّ، فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ، فَنَزَلْتُ بِقُبَاءَ، فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءَ، ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَوَضَعَهُ فِي حِجْرِهِ، ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا، ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، ثُمَّ حَنَّكَهُ بِالتَّمْرَةِ، ثُمَّ دَعَا لَهُ، وَبَرَّكَ عَلَيْهِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ.

217- Buharî ve Müslim, Esma binti Ebu Bekir (r.a.)'den, Mekke'de Abdullah bin Zubeyr'e hamile kaldığını ve şöyle dediğini rivayet etti:

"Mekke'den çıktığımda, hamileliğin son günleriydi. Medine'ye geldiğimde, Kuba'ya varıp orada doğum yaptım. Sonra Resulullah (a.s.)'a geldim. Onu (bebeği) alarak odasına koydu ve kendisine hurma getirilmesini istedi. Hurmayı çiğneyip, ağzına verdi. İşte bu onun karnına ilk giden şeydi. Sonra da ona hurmadan verdi ve ona dua edip, bereket diledi. O, İslam'da ilk doğan çocuk idi."

Başka bir rivayet göre ise, *"O'nun doğumuna çok sevindiler. Çünkü onlar (Müslümanlar)'a, yahudiler size sihir yaptı, sizin çocuğunuz olmaz denilmişti."*

٢١٨ــ رَوَىٰ مَالِكٌ عَنْ عَائِشَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ــ قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ وُعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، قَالَتْ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ، كَيْفَ تَجِدُكَ؟ وَيَا بِلَالُ، كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَتْ: فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَّىٰ يَقُولُ:

كُلُّ امْرِىءٍ مُصَبَّحٌ فِي أَهْلِهِ ... وَالْمَوْتُ أَدْنَىٰ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أُقْلِعَ عَنْهُ، يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ فَيَقُولُ:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتَنَّ لَيْلَةً ... بِوَادٍ، وَحَوْلِي إِذْخِرٌ وَجَلِيلُ؟

وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مَجَنَّةٍ ... وَهَلْ يَبْدُوَنْ لِي شَامَةٌ وَطَفِيلُ؟

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ

217- Buhari; (7/348) 63- Kitabu Menakibu'l-Ensâr. 45- Babu Hicreti'n-Nebi ve Ashabihi ile'l-Medine.

كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، وَصَحِّحْهَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِهَا وَمُدِّهَا، وَانْقُلْ حُمَّاهَا فَاجْعَلْهَا بِالْجُحْفَةِ».

218- Malik, Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.), Medine'ye geldiğinde, Ebu Bekir ve Bilal (r.a.) sıtma hastalığına tutuldular." Aişe (r.a.) dedi ki: *"Yanlarına girdim ve dedim ki: "Ey babacığım nasılsın? Ey Bilal nasılsın?" Ebu Bekir (r.a.) sıtmaya tutulduğunda şöyle derdi:*

"Her insan ailesinin yanında sabahlar
Ölüm ise, ayakkabısının bağından daha yakındır."

Bilal (r.a.) da hummaya tutulduğundan, sancıdan sesini (güçlükle) yükselterek şöyle derdi:

"Mekke vadisinde etrafımı ızhar ve celîl otları sararak
Bir gece olsun, geceler miyim?
Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım?
Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağlarını bir kez daha görür müyüm?"

Hz. Aişe (r.a.): *"Resulullah (a.s.)'a gelip, bu durumu haber verdiğimde dedi ki: "Allah'ım, bize Medine'yi, Mekke'yi sevdiğimiz gibi veya ondan daha çok sevdir, Onu bize sıhhatli kıl. Bize ölçülerini bereketli kıl. Ondaki sıtma hastalığını al ve onu Cuhfe'ye naklet."*

Başka bir rivayet de buna benzemektedir: *"Bilal'in iki beytinden sonra ise şunu ilave etti. "Allah'ım, Şeybe bin Rabia'ya, Utbe bin Rabia'ya ve Ümeyye bin Halef'e bizi yurdumuzdan, sıtma yurduna çıkarttıkları gibi sen de onlara lanet et."* Daha sonra Aişe (r.a.) Resulullah (a.s.)'ın :*"Allah'ım bize Medine'yi sevdir"* buyurduğunu söyledi.

Hz. Aişe (r.a.) duanın geri kalanını zikredip şöyle dedi:

"Medine'ye, sıtma hastalığının en yaygın olduğu yere geldik. Pis sular ise, sel gibi akıyordu."

Muvattâ, bu hadisin peşinden, Yahya bin Said'den, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini zikretti. *"Amir bin Füheyra şöyle diyordu:*

"Ölümü tatmadan önce gördüm.
Korkağın ölümü ise yukarısından gelir."

218- El-Muvatta (2/890) 45- Kitabu'l-Camii (El-Medine) 4-Bâbu Ma Câe fi Vebâi'l-Medine. Buhari (4/99) 290- Kitabu Fadâili'l-Medîne Babu 12. Müslim (2/1003) 15- Kitabu'l-Hacc. 86- Bubu't-Tergîbi fi Sukna'l-Medine.

٢١٩ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ــ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانُوا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، لأَنَّهُمْ هَجَرُوا الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ مِنَ الأَنْصَارِ مُهَاجِرُونَ، لأَنَّ الْمَدِينَةَ كَانَتْ دَارَ شِرْكٍ، فَجَاؤُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ.

219- Nesaî, Abdullah bin Abbas (r.a.)'tan, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.), Ebu Bekir (r.a.) ve Ömer (r.a.) hicret edenlerdendi. Çünkü onlar müşriklerden ayrılmışlardı. Ensardan da muhacir olanlar vardı. Çünkü Medine şirk diyarıydı. Onlar Akabe gecesi Resulullah (a.s.)'a gelmişlerdi."

٢٢٠ــ رَوَىٰ الْبَزَّارُ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: خَيَّرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الْهِجْرَةِ وَالنُّصْرَةِ فَاخْتَرْتُ الْهِجْرَةَ.

220- Bezzar, Huzeyfe (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) beni, hicret etmek veya hicret edenlere yardım etme arasında serbest bıraktı. Ben ise, hicret etmeyi tercih ettim."

Huzayfe bin Yemân, Abs kabilesindendi. Babasıyla birlikte, Hicreti Nebevi'den önce Medine'ye gelmişti.

٢٢١ــ رَوَىٰ الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَتَعْلَمُ أَوَّلَ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِن أُمَّتِي؟» قَالَ: اَللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَالَ: «اَلْمُهَاجِرُونَ يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ وَيَسْتَفْتِحُونَ فَيَقُولُ لَهُمُ الْخَزَنَةُ: أَوَ قَدْ حُوسِبْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: بِأَيِّ شَيْءٍ نُحَاسَبُ وَإِنَّمَا كَانَتْ أَسْيَافُنَا عَلَىٰ عَوَاتِقِنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى مِتْنَا عَلَىٰ ذٰلِكَ، قَالَ: فَيُفْتَحُ لَهُمْ فَيَقِيلُونَ فِيهِ أَرْبَعِينَ عَامًا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَهَا النَّاسُ».

219- Nesaî (7/144) Kitabu'l-Bey'ah, Babu Tefsîri'l-Hicre.

220- Bezzâr, Kesfu'l-Estar (3/265) Haysemi, Mecma'ez-Zevaid (9/65) Haysemi: "Bu hadisi Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri, sahihtir. Bunlardan Ali bin Zeyd ise hasendir" demiştir.

221- Hâkim, İbn Ömer (r.a.)'den, Resulullah (a.s.)'ın kendisine şöyle dediğini rivayet eder:

"Ümmetimden hangi zümrenin en önce cennete gireceğini biliyor musun?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir", dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle dedi: "Muhacirler cennetin kapısının önüne gelir, kapıların açılmasını isterler. Kapılardan sorumlu melekler kendilerine, "hesap verdiniz mi?" diye sorarlar. Onlar da: "Ne ile hesap verelim? Kılıçlarımız Allah yolunda ölünceye kadar omuzumuzdaydı" derler. Bunun üzerine kapılar açılır. İnsanlar cennete girmeden önce, orada kırk yıl uyurlar."

Bir Açıklama

Hicret, peygamberimizin hayatında, Mekke fethedilene kadar devam etmiştir. Mekke fethedilince *"Bugünden sonra hicret yoktur. Ancak cihat ve niyyet vardır"* buyurulmuştur. Hicret, ancak sebepleri bulunduğu müddetçe meşru sayılmıştır. Bunlar, küfür diyarında fitneden ve bidattan korkmak, İslam diyarında, cihat için, İslam ve müslümanların kuvvetlenmesi için orada toplanmanın vacip olduğunu göstermektedir. Bu manalar hakkında iyice düşünen kimse, bundan sonra zikredilecek metinlerin nasıl gerçek anlamlarına göre yorumlandığını anlayacaktır.

٢٢٢ــ رَوَىٰ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ قُدُومُنَا عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسٍ مِنَ الْهِجْرَةِ خَرَجْنَا مُتَوَاصِلِينَ مَعَ قُرَيْشٍ عَامَ الْأَحْزَابِ وَأَنَا مَعَ أَخِي الْفَضْلِ وَمَعَنَا غُلَامُنَا أَبُو رَافِعٍ حَتَّىٰ انْتَهَيْنَا إِلَى الْعَرْجِ ثُمَّ أَخَذْنَا فِي طَرِيقٍ حَتَّىٰ خَرَجْنَا عَلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَدَخَلْنَا الْمَدِينَةَ فَوَجَدْنَاهُ ﷺ فِي الْخَنْدَقِ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ ابْنُ ثَمَانِ سِنِينَ وَأَخِي فِي ثَلَاثَ عَشْرَةَ.

222- Taberani, Evsat'ta, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Mekke'den Resulullah (a.s.)'ın yanına gitmek için çıkışımız, hicretin beşinci yılında idi. Ahzab yılında, Kureyş'le beraber, ben, kardeşim Fâdıl ve kölemiz Ebu Rafiî, el-Aire mevkiine varıncaya kadar yola devam ettik. Daha sonra, Amr bin Avf diyarına ulaşıp, sonradan Medine'ye vardık. Medine'ye girdiğimizde Resulullah (a.s)'ı Hendek'te bulduk. (Hendek savaşında). O gün ben sekiz, kardeşim ise onuç yaşındaydı."

221- El Müstedrek, (2/70) ve dedi ki "bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Fakat onlar bu hadisi rivayet etmediler. Zehebi de bu konuya muvafakat etti.

222- Haysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (6/64) dedi ki: "Bunu Taberani, Evsat'da rivayet etti. Abdullah bin Muhammed bin Ammaretil Ensari o da Süleyman bin Davud bin El Husayanku bu ikisini de zayıf saymadı diğer raviler ise güvenilirdir.

٢٢٣ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ ــ عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ: جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِأَبِي أُمَيَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ فَقُلْتُ: يَارَسُولَ اللَّهِ بَايِعْ أَبِي عَلَى الْهِجْرَةِ فَقَالَ: «أُبَايِعُهُ عَلَى الْجِهَادِ وَقَدِ انْقَطَعَتِ الْهِجْرَةُ».

223- **Nesaî,** Ya'lâ bin Ümeyye (r.a.)'den, babası Ümeyye ile Resulullah (a.s.)'a gelip şöyle dediğini rivayet etti:

"Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, babam'a hicret üzere biat ettir." Resulullah (a.s.) "Onu cihat etmek üzere biat ettiririm. Hicret artık sona ermiştir." buyurdu.

٢٢٤ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ عَنْ عُمَرَ، قَالَ: لَاهِجْرَةَ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

224- **Nesaî,** Hz. Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Peygamberin vefatından sonra hicret etmek yoktur"

٢٢٥ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ عَنْ اِبْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ: قَالَ رَجُلٌ: يَارَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْهِجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْ تَهْجُرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ» وَقَالَ: «اَلْهِجْرَةُ هِجْرَتَانِ هِجْرَةُ الْحَاضِرِ وَهِجْرَةُ الْبَادِي فَأَمَّا الْبَادِي فَيُجِيبُ إِذَا دُعِيَ وَيُطِيعُ إِذَا أُمِرَ وَأَمَّا الْحَاضِرُ فَهُوَ أَعْظَمُهُمَا بَلِيَّةً وَأَعْظَمُهُمَا أَجْرًا».

225- Nesaî, Amr bin As (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Birisi "Ey Allah'ın Resulü, hangi hicret daha efdaldir?" diye sorduğunda, "Rabbimin sevmediğini terk etmendir" buyurdu ve şöyle devam etti: "Hicret iki kısımdır. Birincisi, bedevilerin hicreti, ikincisi ise şehirlinin hicretidir. Bedevi, çağrıldığında gelir, emrolunduğunda itaat eder. Şehirlinin ise musibeti de ecri de daha büyüktür."

Sebebleri bulunduğunda, hicretin kesilmeyeceğine dair hadislerin bazıları ise şunlardır:

٢٢٦ــ رَوَىٰ النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ السَّعْدِيِّ: قُلْتُ يَارَسُولَ اللَّهِ يَزْعُمُونَ أَنَّ الْهِجْرَةَ قَدِ انْقَطَعَتْ، قَالَ: «لَاتَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ مَا قُوتِلَ الْكُفَّارُ».

223- Nesaî (7/141) Kitabu'l-Bey'ah.

224- Nesaî (7/146) Kitabu'l-Beyah. Babu Zikri'l-İhtilaf fi'n-Kıtâi'l-Hicre.

225- Nesaî (7/144) Kitabu'l-Bey'ah. Babu fi Hicrati'l-Bâdi.

226- Nesaî, Abdullah bin es-Sâid (r.a.)'den, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resulü, hicretin kesildiğini iddia ediyorlar." Resulullah (a.s.) ise şöyle cevap verdi. "Kafirlerle savaşıldığı sürece hicret sona ermez."

٢٢٧ــ رَوَىٰ أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاوِيَةَ ــ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ــ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَتَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ حَتَّىٰ تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلاَ تَنْقَطِعُ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا».

227- Ebu Davud, Muaviye (r.a.)'den, o da Resulullah (a.s.)'dan şöyle dediğini rivayet eder:

"Tevbe kapısı kapanıncaya kadar, hicret sona ermez. Güneş batıdan doğmayınca da, tevbe kapısı kapanmaz."

İbn Hacer de şöyle der:

"İsmaili'nin, İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: "Mekke'nin fethinden sonra, Resulullah (a.s.)'ın yanına hicret etmek sona erdi. Hicret kafirlerle savaşıldığı müddetçe sona ermez" Yani dünyada küfür diyarı bulunduğu müddetçe, orada müslüman olup, dininin zâyi olmasından korkan kimse için, oradan hicret etmek vaciptir. Bunun anlamı, yeryüzünde küfür diyarı kalmaması halinde hicret, kendisini gerekli kılan sebeplerin ortadan kalkmasıyla sona erer. Allah dahi iyi bilendir."

٢٢٨ــ وَأَخْرَجَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ عَنْ عَبْدِاللَّهِ السَّعْدِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لاَتَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ مَادَامَ الْعَدُوُّ يُقَاتَلُ»، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ، وَعَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ وَعَبْدُاللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْهِجْرَةَ خِصْلَتَانِ: إِحْدَاهُمَا أَنْ تَهْجُرَ السَّيِّئَاتِ، وَالْأُخْرَىٰ أَنْ تُهَاجِرَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ. وَلاَ تَنْقَطِعُ الْهِجْرَةُ مَا تُقُبِّلَتِ التَّوْبَةُ، وَلاَ تَزَالُ التَّوْبَةُ مَقْبُولَةً حَتَّىٰ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنَ الْمَغْرِبِ فَإِذَا طَلَعَتْ طُبِعَ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ بِمَا فِيهِ، وَكُفِيَ النَّاسُ الْعَمَلَ».

228- İmam Ahmed, Müsned'inde, Abdullah es-Sâdî (r.a.)'den, Nebi

---

226- Nesaî (7/146) Kitabu'l-Bey'ah. Babun fi Zikri'l-İhtilaf fi İnkıtâi'l-Hicrah.
227- Ebu Davud (3/3) Kitabûl-Cihâd. Babu ma Câe fil-hicreti ve Sukna'l-Bedv.
228- Müsned, İmam Ahmed (1/192) İsnadı sahihtir.

(a.s.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Düşman savaştığı müddetçe hicret sona ermez."

Muaviye, Abdurrahman bin Avf ve Abdullah bin Amr bin As (r.a.), Nebi (a.s.)'nin şöyle dediğini söylediler:

"Hicret iki kısımdır. Birisi, kötülükleri terketmen, diğeri ise, Allah ve Rasulüne hicret etmendir. Tevbe kabul edildiği sürece, hicret sona ermez. Güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kabul olmaya devam eder. Güneş batıdan doğunca, bütün kalpler içinde bulunanlarla beraber mühürlenir. İnsanlar da ibadeti bırakırlar."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hicret hadisesini inceleyen kişi, hicretin planlanmasında ve hicretin başından sonuna kadar geçen olaylarda sebebe sarılmadaki inceliği görecek ve planın vahyin de yardımıyla, Resulullah (a.s.)'ın hayatındaki varlığını anlayacaktır. Planlı hareket, Hz. Peygamber (a.s.)'in sünneti ve müslümanın ilahi sorumluluklarının bir parçasıdır. Gelişigüzel hareket edip ve işleri planlı ve sağlam yapmayanlar, sünneti nebeviden ders çıkarmayanlardır. Bu şekilde hareket eden müslümanlar, hem kendilerine hem de diğer müslümanlara zarar vermektedirler.

Dr. Muhammed Ebu Fâris, "Hicret" adlı eserinde şöyle diyor:

"Hicret, İslam daveti tarihinin en önemli hadisesidir. Çünkü hicretle beraber İslam ümmetinin siyasi gücü oluşmuş, bu güç sayesinde İslam'ı yaymak ve İslami değerleri müdafa etmek mümkün olmuştur.

Öneminden dolayı bi'set, Bedir vak'ası ve benzeri diğer önemli hadiseler İslam tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmemiş, İslam takvimi Hicret'le başlatılmıştır.

Müslümanlar, ümmetin hürriyetini ve diğer ümmetler içindeki mümtaz yerini korumak için başka takvimleri almamışlardır.

Hicret'in bizlere öğrettiği bir başka husus da, İslam'a davete çalışan kimselerin, rahat çalışmaları için, uygun ortamları arayıp bulmaları gerekidir.

Hicret hadisesinde, olayların kaynağının, insanların, maddi ihtiyaçları, cinsel ve midesel dürtüleridir diyenlere açık bir reddiye vardır. Bu hicreti yapanlar, maddi hiçbir kazanç sağlamaksızın, mallarını ve yurtlarını dinleri için terk etmişlerdir.

Hicrette planlama unsurunun, müslümanın hayatındaki önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Hedef ve hedefe götürecek vesileler belirlenmiş, karşılaşılacak güçlükler nazarı dikkate alınmış, takip edilecek yol ve mekan seçilmiş, yolda gereken ihtiyaçlar temin edilmiş, haberci ve yol kılavuzu belirlenmiş ve bunların

tamamı tam bir gizlilik içinde yapılmış ve dikkatle güvence altına alınmıştı. İşte bunların hepsi, eşi görülmemiş bir tanzim ve planlamayı bize haber vermektedir."

Müslüman, Allah'a dua, ona yönelme ve ondan yardım dileme cihetinde asla gaflete düşmemelidir. Bununla birlikte sebeplere de sarılmayı ihmal etmemelidir. Duanın müslümanın hayatında çok önemli bir yeri vardır. Bunu Resulullah (a.s.)'ın hicretinde ve bütün davranışlarında görmekteyiz. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Resulullah (a.s.)'a yaptığı muameleden, sadık bir sevgiye sahip olduğunu, O'nun için her türlü fedakarlığı yaptığını görüyoruz. Mağaradayken ve mağaradan çıkarken gösterdiği davranışları, yolda yürürken Resulullah (a.s.)'ın bazen önünden, bazen arkasından, bazen de yanından yürümesi bu sevginin derecesini ortaya koymaktadır.

Resulullah (a.s.)'ın seferi sırasında yolda karşılaştığı kimseleri İslam'a çağırdığını da görüyoruz. Bir kafile ile bareber seferde iken müslüman olan Büreyde bin Suheyla bu şekilde müslüman olmuştur. Bu, davetçilerin İslam'a davetten hiçbir ortamda kopmamasını ve önüne gelen fırsatları değerlendirmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir.

MEKKE DEVRİNE AİT BAZI DÜŞÜNCELER

Bundan önceki bölümlerde, Mekke devri konusunda bazı fikirler edinmiştik. Bu devir hakkında daha tafsilatlı bir bilgi edinmek için, çok çaba harcamak gerekmektedir. Buna da her insan güç yetiremez. Mekke devrini tam anlamıyla kavrayabilmek için Hz. Peygamber (a.s.)'in Medine'ye yerleşmeden önce Mekke'de inen Kur'an ayetlerinin tamamını incelemek gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'in bu kısmı, Kur'an'ın yaklaşık yarısı kadardır. Kur'an'ın indiği zamanda orada bulunan sahebiler, ayetlerin iniş yerleri, sırası ve sebepleri hakkında ilim sahibi idiler.

Şayet bu ilim tamamiyle bize ulaşsaydı, onun vasıtasıyla Hz. Peygamber (a.s.) ve ashabının ilim ve eğitimde izledikleri yolu öğenebilirdik. Yine bu bilgiler sayesinde İslamî şahsiyetleri ve İslam ümmetinin oluşumunda izlenen tedriciliği (basamak basamak ilerleyişini) tesbit etmek mümkün olurdu. Ayrıca, Resulullah (a.s.)'ın sîretini tafsilatlı olarak öğrenme imkanına sahip olurduk. Ancak bu ilim, tafsilatlı olarak bize ulaşmamıştır. Bize ulaşanlar da, dar bir çerçeve içerisinde nakledilen bilgilerdir. Bunun sebebi, birinci nesil -yani sahebe- ve daha sonraki nesillerin Kur'an-ı Kerim'in tertibinin Allah'tan, yani tevkifî olması dolayısıyla nüzul sebeplerini araştırma ihtiyacı duymamış olmalarıdır. 'el-Esas fit-Tefsir' adlı kitabımızda, bu tertipdeki hikmeti ve mucizeyi anlatmıştık.

Tarihi Nüzûl'un (Kur'an ayetlerinin nüzûlü) inceliklerinin daha sonraki nesillere ulaşmamasının sonucu olarak alimler, surelerin nüzülünün tertibini tahdit

etmede ictihad etme durumunda kalmışlardır. Bu çalışmalar ve ictihadları yüzeysel kalmıştır. Bu yüzden, kim Kur'an'dan siretle ilgili olayları çıkarmak için kendini zorlarsa zorlasın, işinin sonucu, yüzeysellik ve içtihat olacaktır. Bunu, Mekke ve Medine devrini, teşri' yönünden birbirinden ayırmanın mümkün olmadığına dair ilk nokta ve dikkat edilmesi gereken husus olarak kaydediyoruz. Buradan hareketle diyoruz ki, İslam'la amel etmede, veya Resulullah (a.s.)'a uymada kendilerini Mekke devrine ait teşriatla mükellef kabul edenler, İslam'ı bilmeyen cahil kimselerdir.

İslam Şeriatı tamamlanmıştır ve ümmet O'nun tamamından sorumludur. İslam ümmeti, kitap ve sünnetin tamamı, İslam Şeriatı'nın, Mekke ve Medine devrinen sonra aldığı son şekliyle mükelleftir.

Hac, oruç, hudûd, kasak, cihad ve başka ibadetler, Mekke döneminde farz kılınmamıştı. Kendini bazı meselelerde, Mekke devrinden sorumlu tutanlar, bu düşüncelerinin kendilerini küfre kadar götüreceğini bilmelidirler. Bu açıklamadan sonra şöyle deriz:

Biz, neshedilmeyen ve Resulullah (a.s.)'a has olmayan bütün meselelerde Allah'ın Rasulüne tabi olmak mecburiyetindeyiz. Bu sebeple, Mekke devrinde neshedilmeyen ve Resulullah (a.s.)'a has olan hususlar bizden istenilen şeylerdir. Bunlarla mükellef olduğumuz gayet açıktır.

Mekke'de nazil olan Kur'an ayetleri manalarının özünü esas almış, Medine'de inen ayetler ise onları tamamlamıştır. İnsan terbiyesinde ilk hareket noktası olarak bu manalara eğilmek yerinde olacaktır. Kur'an ve Sünneti tafsilatlı olarak öğrenmek, eğitimin esasıdır. Mekke'de inen ayetler öncelikle imanî esaslar üzerinde durmuş, şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Bu konuda birçok surenin indiğini görüyoruz. Yine Mekke'de inen ayetler, gayba imanı, infak etmeyi, köle azat etmeyi, genel olarak insanlara iyilik etmeyi ve özel olarak da yetimlere ve zayıf insanlara iyilik etmeyi öngörmüştür. Bu konuda birçok sure nazil olmuştur. Bu ayetler, güzel ahlakı, hakkı tavsiyeyi, sabır ve alçak gönüllü olmaya teşvik etmiş, dolandırıcılığı, kötülüğe kötülükle karşılık vermemeyi, gece namazı, israftan kaçınma, nefis terbiyesiyle ilgili güzel amelleri vurgulamıştır. Yine bu ayetler kalbi Allah'ın delillerini tefekküre ve gönül vermeye, zürriyetin salâhına çağırmış, zinayı ve hırsızlığı terketmeye, ana-babaya ziyaretiyle Allah'a yönelmeye, Allah'a ihlasla ibadet etmeye, müşrikleri ve kafirler Allah'a ortak koşmamaya davet etmiş ve bu hususları özellikle vurgulamıştır.

Mekke'de inen ayetler; kafirlere karşı imanî deliller ileri sürmüş, küfrü, küfür ahlakını, sebeplerini, şüphelerini ve küfür ehlinin sözlerini ortaya koyup, çürütmüştür.

Şükredilmesi için, nimetlerin varlığı vurgulanmıştır.

İnsanların hayatlarında uymaları gereken en güzel örneklerin Allah'ın pey-

;amberlerinde olduğuna dikkat çekilmiştir.

Kaçınılması vacip olan iki ahlak unsurundan, haset ve kibirin açıklanmasına izen gösterilmiş ve bu iki hasletin şeytanın ahlakı olduğu vurgulamıştır.

Vahye tabi olmayı, Şeytana ve dalalet önderlerine uyulmamayı öngörmüştür.

Mekke ayetleri, özellikle bu manaların üzerinde durmuştur. Ancak bu du-ım, Mekke devri ayetlerine has bir özellik olmayıp, Kur'an'ın tamamına ait bir zelliktir.

Bundan dolayı, Mekke devriyle Medine devrini birbirinden ayırmak için ir gerekçe bulamıyoruz. Biz bugün, Mekke devri de dahil olmak üzere İslam'ın amamıyla mükellefiz.

Mekke devri gizliliğin hakim olduğu bir dönemdir. Müslümanlar da bugün yni yola, o günün şartları bulunduğunda başvurabilirler. Bu, sadece o merhale-e gizli davete başvurulacağı ve bir başka ortamda artık gizli davetin sözkonusu lamayacağını göstermektedir. Mekke dönemini bu şekilde anlayanlar, İslam'ın akikatlarını anlayamayanlardır. Çünkü fetva; zamana, mekana ve şahsa göre eğişir. Herhangi bir merhalede ortaya çıkan şartların, başka bir merhalede ynen takrarı çok enderdir. İslam Şeriatı ise, her şarta ve her duruma kitap ve ünnetten çıkartılacak en münasip hükmü vererek, insanların ihtiyaçlarını karşı-amak için gelmiştir.

Burada takdim ettiklerimiz açıklığa kavuştuktan sonra, Kur'an-ı öğrenip, Mekke devrini anlamak isteyen kimseye, Mekkî diye vasıflandırılan ayetleri in-:eleyip düşünmesini tavsiye ederiz. Çünkü bu, kendisine, anlayışta, yaşantıda 'e davette yeni ufuklar açacağı gibi, bu merhalenin tarihsel, psikolojik, ameli 'e teklifi yönünü anlamada ona yardım edecektir.

Bu da, teklifteki tederrücün keyfiyetini ve bu tedrici uygulamanın evveliya-nı ve esaslarını idrak etmesini sağlayacaktır. Zamana paralel olarak (ümmetin) apısındaki gelişimin keyfiyeti de böyle kavranacaktır. Sayıca az olan bir toplu-ığun, kendilerinden kat kat fazla olan bir toplumu (manaviyatlarıyla) nasıl eri-:bildiklerini, erittiklerinin de, diğer milletleri ve ümmetleri nasıl eritebildikleri-anlayacaktır. Yine insanlardan kimin devlet kurup, yaşatmaya ve onun va-tasıyla genişlemeye ve yayılmaya layık ve ehil olduğunu anlayacaktır.

Bu görüşe biz, Mekkî Kur'an'ın dikkatli ve titiz bir incelemesinden sonra hip olduk. Bu ayrı bir şey, Mekke devrini mükellefiyetin tek kaynağı saymak e başka bir şeydir. Bizim sakındırdığımız ve dikkat çekmek istediğimiz husus ı budur.

HADİS ISTILAHLARI SÖZLÜĞÜ

HADİS ISTILAHLARI SÖZLÜĞÜ (*)

A

ADAB İLMİ: Yeme, içme, giyme, oturup kalkma, yolculuk vb. konularla ilgili hadisler.

ADABU'L-MUHADDİS: Muhaddisin, hadis hocasının, bilhassa hadis öğretimi esnasında uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ABADU'Ş-ŞEYH: Hadis rivayet eden kimsenin, hadis hocasının günlük hayatında ve bilhassa rivayet esnasında uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ADABU TALİBİ'L HADİS: Hadis öğrenme durumunda olan kimsenin uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ADALET: Kişiyi, Allah ve Resulü (a.s.)'nün emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaya, halk nazarında kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden uzak durmaya sevkeden meleke, hal. Hadis ravisinde bulunması gereken bu vasfın içinde müslüman olmak, akıl ve buluğ şartları da mütâlaa edilir.

ADALET BATINA: Hâkim nezdinde ve insanların yanında sabit olsun veya olmasın, bilinsin veya bilinmesin, kişinin, Allah'ın ve Resulü'nün emirlerini yerine getirmesi, yasaklarından ve kendi kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden kaçınmayı itiyat edinmesi.

A'DELU'N-NAS: Ta'dilin 1. mertebesinde bulunan bir râvi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin riveyet ettiği hadisle ihticac edilir.

** Bu sözlüğün hazırlanmasında; Doç.Dr.Abdullah Aydınlı'nın 'Hadis Istılahları Sözlüğü', Prof.Dr.Vehbe Zuhayli'nin 'İslam Fıkhı Ansiklopedisi' ve Ziya Eryılmaz'ın araştırmalarından istifade edilmiştir.*

ADEMU'S-SIHHAT: Hadisin sahih olmaması. Bu tabir, hadislerin kullanışında ne za'if ne de mevzû olmasını gerektirmez. Hakkında bu hükmün sözkonusu olduğu hadis hasen de olabilir.

ADİL: Adâlet vasfını taşıyan kimse.

ADL: 1. Adâlet vasfını taşıyan, mutedil bir İslam toplumunda hadis nakli konusunda itimada şâyân olan kimse. 2. Ta'dîlin üçüncü mertebesinde bulunan bir râvi hakkında kullanılabilen bir siga. Böyle bir râvinin rivayet ettiği hadis ihticâc için alınabilir.

ADL: Seneddeki ravilerden peşpeşe iki veya daha fazlasını atlayarak hadis rivayet etme.

AFET: Hadisin za'îflik veya mevzû'luk illeti, sebebi.

AFETUHU FULAN: 1. Hadisin mevzû'luğu, münkerliği gibi bir za'iflik sebebini belirtmekte kullanılan bir tabir; 2. Cerhin ikinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sigâ. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis hem ihticâc için hem de itibar için alınmaz.

AHAD: Ahâd, lugatta "bir" manasına gelen bir şeyin sayısına delalet eden ahad veya vâhidin çoğuludur. Istılahta ise, mutevatir olmayan haberlere verilmiş bir isim olarak kullanılar. Mesela haberu'l-vâhid (bir kişinin haberi) denir ve bir kişi tarafından rivayet edilen haber kesdedilir. Haber-i âhâd da birer kişi tarafından rivayet edilmiş haberdir.

AHAD'IN HABERİ: Mütevatir derecesine ulaşmayan haber.

AHBERENA: Semâ, kırâ'at, icâzet, munâvele, makrûne bi'l-İcâze ve mukâtebe yoluyla (ve birden fazla şahısla birlikte) alınan bir hadisi başkasına rivayet (edâ) ederken kullanılabilen bir edâ sîgâsı. Ancak, özellikle semâ ve kırâ'atın dışındaki alış şekillerinde alınış şeklini belirten; icâzeten, munâveleten gibi bir ilave ile kullanılması uygun görülmüştür. Istılah sonraları bilhassa kırâ'at yoluyla alınan hadisin rivayetinde kullanılmaya başlandı. Bu durumda; "Hadis, biz dinlerken, rivayet eden hocanın huzurunda okundu, o da onu tasdik etti." manasına gelir ki Müslim'in ve Meşânima'nın kullanışı böyledir.

AHİRU'S-SENET: Senedin sahâbi tarafı. Yerine göre müellif tarafının da kastedildiği görülür.

AHKAM HADİSLERİ: Haram, helal, mekrûh gibi şer'î bir hüküm ihtiva eden hadisler.

AHZ: Hadisi öğrenip almak, tebellüğ etmek demektir.

AKL: Temyiz kabiliyetine sahip olma. Râvîde bulunması gereken şartlardan biri olan adâlet vasfı içinde mütâlaa edilir.

ÀLA ŞARTI'S-SİTTE: Kütübü Sitte'nin hepsinde, rivayet etmiş olduğu

hadis bulunan râvî hakkında kullanılan bir tabir.

ÀLEM: Bir râvîyi diğerlerinden ayırmaya yarayan ismi, künyesi, lakabı.

ÀLİ: Hadıs ıstılahında âlî, bir çeşit isnadın sıfatı olur ve rivayetin, gerek Hz. Peygamber (a.s.)'e ve gerekse meşhur hadis imamlarından birine veya sahih kitaplardan birinin rivayetine, râvi sayısının azlığı dolayısıyla yakın olması halinde isnâdın kazandığı yüksek değeri ifade eder. Bu, bir bakıma haberin kaynağına en kısa yoldan ulaşmak manasına gelir. Bu kısalık, tabiatıyla isnadı da râvi adedinin azlığı ile mümkün olur.

ÀMM: Kendisiyle bütün mahlukatın kasdedildiği, hükmü herkese şamil olan haber.

AN: Hadisin hocadan bizzat işitilip işitilmediğini yahud muteber bir yolla alınıp alınmadığını kesin olarak göstermeyen bir edâ sigâsı. Ancak bu sîgayı kullanan râvi mudellis değil âdil ve hocasıyla muasır ise hadisi hocasından duymuş olduğu kabul edilir. Bununla beraber bu sîga aksériya icâze ve vicâde yoluyla alınan hadislerin edâsında kullanılar. Mutcahhirûndan bazıları bu sîgayı, şeyhin şeyhinin rivayetinde vâki olan icâzed kullanılar. Bu sîganın, rivayet eden için değil de, müşâhade edilsin veya edilmesin, bir olayı, kıssayı nakletmekte kullanıldığı da variddir. Bu durumda "An Fulân", "An Kıssati Fulân" demek olur.

AN'ANE: Bir hadisi rivayet ederken "an an" kelimesini kullanmak yani, "anfülanın an fülanin" diyerek rivayet etmek. Bu tarz, ravinin şeyhini bizzat dinlemiş olma ihtimalini azalttığı için an'aneli (muanan) hadis zayıftır.

ANSÀR: Resulullah (a.s.) ile muhacirleri kardeşçe karşılayıp bağırlarına basan Medine'li müslümanlar.

ARZ: Lugütta, bir şeyi bir kimseye göstermek, ibraz ve izhar etmek manasına gelen arz kelimesi, hadis ıstılahı olarak, ravinin, elinde bulunan hadisleri şeyhine okuması (arzetmesi) manasında kullanılmıştır. Bu bakımdan, hadisçilerin çoğuna göre arz, "şeyhe okumak" şeklinde ifade edebileceğimiz 'el-kıra'atu ala'ş-şeyh' tabirinin tam karşılığıdır.

ASAHHU'L-ESÀNİD: İsnadların en doğrusu, en kuvvetlisi ve çok tercih edileni manasına gelen bu tabir, hadislerin, kabul şartlarını hâiz isnadlar arasında yaptıkları tercihe delâlet etmek üzere kullanılmıştır. Bir hadis hakkında "bu hadis sahihtir" denildiği zaman, bu sözden şâz ve illetten uzak, âdil ve zâbıt olan ravilerden oluşmuş mutassıl bir isnadla rivayet edilmiş hadis anlaşılır. Bununla beraber, sika olan ravilerin de hata yapması veya bazı şeyler unutması ihtimali dolayısıyla bu sıhhat kesin değildir. Keza bir hadis hakkında "gayri sahih veya zayıftır" denilirse, sahih olan hadiste aranan adalet, zabt, şâz ve illetten uzak olmak şartlarıyle, itisalde kusur ve noksanlık bulunan hadisler anlaşılır.

Ancak bu zayıflık, yalan söyleyenlerin bazan doğruyu söyleyebilecekleri ve çok hata yapanların da bazen hatadan sâlim olarak hadis nakledebilecekleri ihtimaline binâen, zayıf denilen hadislerin yalan olması kesin değildir.

ASAHHU'L KÜTÜB: İhtiva ettikleri hadisler bakımından "kitapların en sahihi" manasında kullanılan bu tabirle Buhari'nin 'el-Câmi'us-Sahih'i kasdedilmiştir.

ASHABIN ADÀLETİ: Resulullah (a.s.)'ın ashâbının hepsinin hadis rivayeti hususunda adelet vasfını taşıdıklarının, naklî ve aklî deliller sebebiyle bir önyargı olarak kabul edilip cerh ve ta'dil faaliyetine tabi tutulmamaları.

ASHÀBU'L-BİD'A: Sünnete muhalif görüş ve inanç sahibi olan, sünnete muhalif amel işleyenler.

ASHÀBU'L-HADİS: 1. Bütün ihtimamlarını hadis tahsil ve nakline, bilhassa hukukî meselelerde, bir haber buldukları sürece celî ve hafî kıyasa müracaat etmeyerek ahkâmı naslara dayandırmaya verdiklerinden dolayı Hicâz ehline, İmam Malik, İmam Şafi'î, İmam Ahmed ibn Hanbel gibilerinin takipçilerine verilen ad.; 2. Hadislere göre amel etmeye gayret eden kimseler; 3. Hadis öğrenim ve öğretimiyle uğraşan kimseler.

ASHÀBU'S SÜNENİ'L-ERBA'A: Sünen Erba'a müellifleri olan Ebu Davûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce.

ASHÀBU'Ş-ŞURA: Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifeyi seçmek üzere tayin ettiği altı kişi şu zevâddır: Hz. Osman bin Affân, Hz. Ali bin Ebî Talib, Hz. Talha bin Ubeydullah, Hz. ez-Zubeyr ibn'l-Avvâm, Hz Abdurrahman bin Avf, Hz. Sa'd bin Ebî Vakkâs (Allah onlardan razı olsun).

ASL: 1. Hadis rivayet eden kimsenin, şeyhinin kendisine has olan hadis nüshası, hadis kitabı; 2. Hadis rivayet eden kimse, hoca, şeyh; 3. Sahih ve yaygın olan, müslümanlar tarafından kabule şâyân görülen hadis kitabı: Usûl Hamse, Usûl Sitte gibi; 4. Hadis kitabında herhangi bir bölümün istinâd ettiği, ona delil ve dayanak olan müsned hadis; 5. Sened; 6. Mâna ile rivayet edilmek vb. şekillerle genişletilmiş bir hadisin ilk nüvesi, ilk şekli, böyle bir hadisin ana muhtevası.

AŞERE-İ MÜBEŞŞERE: Hz. Peygamber (a.s.) tarafından cennetle müjdelenen on sahibiye verilen isim. Ahmed İbn Hanbel, Müsned'inde Abdurrahman İbn Avf tarikıyle Hz. Peygamber (a.s.)'den naklettiği bir hadiste, bu on sahabiyi şöyle sıralamıştır: Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zubeyr, Hz. Abdurrahman İbn Avf, Hz. Sa'd İbn Ebî Vakkas, Hz. Ebu Ubeyde İbnul'l-Cerrâh, Hz. Saîd İbn Zeyd İbn Amr.

ATRÀF (KİTAPLARI): Hadisin baş tarafından veya tamamına delalet eden, tamamını hatırlatan bir kısmını, "taraf"ını vermekle yetinerek müteakiben

ya hadisin bütün senedlerini veya muayyen bazı kitaplara bağlı kalarak onlarda geçtiği yerleri, senedlerine de kısaca işaret etmek suretiyle veren kitaplar. Bu kitaplar daha çok sahabe musnedine göre tertib edilmişlerdir.

AZİZ: Aziz, lugatta "bir adam aziz ve şerif olmak ve bir kimsenin zelil iken kuvvetli ve kudretli olması" manasınadır. Hadis ıstılahında ise; Aziz, bir hadisin garib iken bir başka yönden rivayet edilmek suretiyle kuvvet kazanması ve aziz olmasıdır.

B

BÀB: 1. Bir eserde, ana bölümden sonra gelen alt bölüm. 2. Herhangi bir konudaki hadisler.

BÀTIL: Mevzû manasına kullanılar.

BEDEL: Bir ravinin, mutemed bir kitabda yer alan bir hadisin rivayetinde, farklı bir senedle bu kitab müellifinin şeyhinin şeyhinde müellifle birleşmesi. Bunda, sözkonusu ravinin senedindeki raviler, müellife uğrayan seneddekilerden az olursa bu durumda bedel, 'bedel âlî"; fazla olursa "bedel nâzil" ismini alır. Mutlak olarak bedel denince bedel âlî kasdedilcr. Bedel âlî ekseriye uluvv nisbî'den sayılır.

Örnek:

Irâkî - Râvî - Râvî -Râvî - Buharî - Kuteybe - Malik -(1)

Irâkî - Râvî - Râvî - Serrâc - Ka'nebî - Malik -(2)

Irâkî - Râvî - Râvî - Râvî - Râvî - Serrac - Ka'nebî - Malik -(3)

Bu misallerde, Buhari'nin Sahih'inde bulunduğu farzedilen bir hadisin Irâkî'ye üç yoldan ulaşması tasavvur edilmiştir. Birincisinde Irâkî, Buhari'nin senedine ulaşmaktadır. Dolayısıyla bu sened, hadisin içinde Buhari ve şeyhlerinin bulunmadığı diğer bir senedine nisbetle, bu ikinci senedin ravileri daha az da olsa, âlî sayılır (Uluvv Nisbî). İkincisinde Irâkî, Buhari ve şeyhinin şeyhinde (Malik'de) birleşmektedir. Yani burada Buhari'nin şeyhi Kuteybe'den "bedel" olarak Ka'nebî bulunmaktadır. Ravi adedi birincisinden az olduğu için bu bedel, 'bedel âlî" ismini alır. Ancak bu uluvv, mutlaktır. Üçüncüsünde ravi adedi birincisine oranla fazla olduğu için "bedel nâzil" söz konusudur.

BİD'AT: Istılahta, dinin ikmalinden sonra ihdas olunan ve dine izafe edilen şeye denilmiştir. İbnu's-Sekît'in tarifine göre bu muhdes (ihdas olunan şey) bid'attır. Ömer İbnu'l-Hattab, ramazan aylarında kılınan teravih namazı hakkında ni'meti'l-Bid'atu hâzihi (bu ne güzel bid'attır) demiştir. Buna göre bid'atı iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi; hidayete götüren bid'at, ikincisi ise; dalâlete götüren bid'attır. İlki, Allah'ın ve Resûlünün emir ve teşvik ettikleri şeylerdir ki,

övülmeğe layıktır, nitekim Hz. Ömer teravih namazı hakkında "bu ne güzel bir bid'at" demiştir. Diğeri ise, Allah'ın ve Resulunun emir ve teşvik ettikleri şeylerin hilâfına olan işlerdir; bu da kötülenmeğe ve inkar edilmeğe layıktır

BİD'AT KÜBRA: Hz. Ali'yi sevmede haddi aşma, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i kınamak ve tahkir etmek, bunun propagandasını yapmak.

BİD'ATU'R-RÀVİ: Hadis ilminde bid'atu'r-ravi, yani hadis rivayet eden kimsenin bid'ata nisbet edilmesi ve onun bid'at ehlinden sayılması, ta'n sebeplerinden biridir.

Bİ'SET: Hz. Muhammed (a.s.)'in fiilen vahiy olarak nübüvvet görevine başlamasının başlangıcı.

C

CÀMİ: (c. Cevâmi): 1. Konularına, ilk kelimelerinin harf sırasına konulmasına göre çeşitli tasnif düzenlerinde her konudan hadisler ihtiva eden hadis kitabı. 2. Fıkhî bir hüküm taşımayan, belli fıkıh konularından birine girmeyen hadislerin bir araya getirilip tasnif edilmesiyle meydana gelen hadis kitabı. 3. Bir hadis kitabında herhangi bir ana veya tâli bölüme (Kitab veya Bab'a) konulmayan değişik ve dağınık konulardaki hadislerin yer aldığı, toplandığı kısım.

CÀMİ'US-SAHİH: Câmi ismini alan hadis eserleri arasında sahih vasfını bihakkın kazanmış iki büyük kitap vardır ki, bunlara 'el-Câmi'us-Sahih' denilmiştir. Bunlardan biri el-Buhari'nin diğeri de Müslim'in Sahih'leridir.

CÀRİH: Herhangi bir raviyi, adalet ve zabt sıfatlarını tam taşımadığını söyleyerek tenkid eden.

CEM: 1. İlk bakışta aralarında çelişki varmış gibi görülen hadislerin arasını, birini veya ikisini te'vil etmek suretiyle vb. şekillerde te'lif etmek, uzlaştırmak. 2. Her konudan hadisleri, çeşitli tertiblerde bir araya getirerek eser meydana getirmek. 3. Muayyen kitaplardaki veya bütün kitaplardaki hadisleri ele alarak, eski veya yeni düzende yeni bir eserde toplamak.

Örnek: 1. "(Mekke'nin) fethinden sonra hicret etmek yoktur. Fakat cihad ve niyyet vardır. Savaşa çıkmanız istendiğinde ise savaşa çıkınız" (Müslim, İmâret, Nesâi, Bey'at.)

"Kafirlerle savaşıldığı müddetçe hicret sona ermeyecektir." (Nesâi, Bey'at)

"Tevbe sona ermedikçe hicret de sona ermeyecektir. Güneş batış yerinden doğmadıkça da tevbe sona ermeyecektir." (Ebu Davud, Cihad).

Aralarında zahiren bir tezad görülen bu ve benzeri hadislerin arası; Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona erdiği, aksine ifadeler taşıyan hadislerin bir kısmının fetih öncesi Mekke kafirleri ile ilgili olduğu, diğerlerinin ise kötülük-

lerden hicret (bunları terketme) manasına geldiği şekilde yorumlanıp cem edilmiştir. Nitekim Resulullah (a.s.) "Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden hicret eden (bunları terkeden)dir." buyurur. (Buhari, İmân).

CEMÀAT: Kütüb-i Sitte müellifleri olan Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce kasdedilir. Mecduddîn İbn Teymiyye'nin 'Munteka'l-Ahbâr' isimli kitabında ve bazı alimlerin özel kullanışında adı geçen zatlara ilaveten, Ahmed ibn Hanbel de kasdedilir.

CERH: Ravinin, adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşımadığının tesbit edilip ortaya konulması. Bunun sonucunda, duruma göre ravinin rivayet ettiği hadis değer kazanır, kabul veya reddedilir.

CERH ve TA'DİL İLMİ: Hususi lafız ve kaidelerle, ravilerin cerh ve ta'dil yönünden durumlarını araştırmayı konu edinen hadis bilgi yolu.

CEVVAL: Yeryüzünde çok dolaşan, hadis toplamak için çok gezenlere kinaye yollu verilen isim.

CEYYİD: Lugatta iyi ve güzel manasında kullanılan ceyyid tabiri, hadis ıstılahlarında, sahih'e yakın bir manada zikredilmiştir. "Ceyyid", sahihin altında, hasen lizâtihi'nin de üstünde olan bir dereceyi gösterir.

CUMHUR: Lugatta diğer manaları yanında her şeyin ekserisini ifade eder. Istılah olarak bir meselede aynı görüşü paylaşan ulemanın çoğunluğunu ifade eder.

CÜZ: 1. Bir kişinin rivayet ettiği hadisleri veya bu konudaki hadisleri ihtiva eden hadis mecmuası. 2. Bir hadis usûlü konusunda yazılan kitap; 3. Tek bir hadisin senedlerini toplayan, inceleyen kitap.

D

DELÀ'İL: Resulullah (a.s.)'ın peygamberliğini gösteren halleri, mucizeleri.

DİRÀYET: Temkîn ve tecrübeye dayalı zeka, Dirâyetu'l-Hadis İlmi: Rivayetin hakikatını, şartlarını, çeşitlerini, ahkamını, ravinin halini, şartlarını merviyatının çeşitlerini ve bunlarla müteallik diğer şeyleri bildiren, bunlarla meşgul olan ilme denir.

DARB-I MESEL: Örnek vermek. Herhangi bir konunun anlaşılması için önceden veya o anda verilen örneklerdir.

E

EDÀ SİGALARI: Alınan (tahammul edilen) bir hadisi başkasına rivayet

ederken, alınış şekline (tahammul yoluna) uygun olarak kullanılan kalıp ifadeler.

EHLU'L-HADİS: 1. Bütün ihtimamlarını hadis tahsil ve nakline, bir haber (hadis bulduklan sürece kıyasa müracaat etmeyerek ahkamı naslara dayandırmaya verenler. 2. Hadisle uğraşan bu ilimde maharet kazanmış olanlar.

EMALİ KİTAPLARI: Miras, öşür, zekat gibi malların ve gelirlerin durumundan bahseden kitaplardır. Böyle kitaplarda daha ziyade malların konumlarıyla ilgili hadisler cem edilmiştir.

EMANET: İtimat ifade eden bir sıfattır. Hadis ravilerinde aranan en önemli özelliklerden birisidir. Emanet ehli olan bir ravi hadis almada güvenilir birisidir.

ERBA'A: Ebu Davud, Nesâî, Tirmizi ve İbn Mâce'nin Sünen'leri.

ESBAB-I NÜZÜL: Ayetlerin inmesine sebeb olan olay ve hadiselerdir. Bunlar ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olan faktörlerin önemlilerindendir.

ESER: Eser kelimesi haberin eşanlamlısıdır. Ancak Horasan fakihleri bu kelimeyi sahabeden mevkuf olarak gelen haberler için kullanmış, merfü'a da haber demişlerdir. Yani onlara göre Hz. Peygamber (a.s.)'in sözlerine haber, sahabenin sözlerine (mevkuf) de eser denir. İbn Hacer, hem mevkuf'a ve hem de maktu'a eser denildiğine işaret eder. En-Nevevî'ye göre ise, haber, ister merfû, ister mevkuf ve ister maktu olsun, muhaddislerin nazarında hepsi de eserdir.

ETBAU'T-TÀBİİN: Resulullah (a.s.)'ın ashabını görmüş müslümanlara denir. Hz. Peygamber (a.s.)'in "Hayru'n-Nas" diye tevsif ettiği tabakaların sonuncusudur.

EVÀ'İL KİTAPLARI: Muteaddit hadis kitaplarının ilk hadislerini bir araya toplayarak meydana getirilen kitaplar. Bu çeşit kitaplar, içlerindeki hadislerin kendilerinden çıkarılmış olduğu kitapların rivayet hakkına sahip olan hoca veya hocalardan sem'a edilerek, sözkonusu kaynak kitapların ilk hadislerinin rivayet hakkı elde edilmiş olurdu. Geri kalanların da rivayeti için icâzet alınınca bu kitapların rivayet hakkına kısmen semâ (baş tarafları), kısmen de icâzet yoluyla sahip olunur ve bu şekilde rivayet edilirlerdi.

F

FAİDE: Bir hadisden çıkarılan hükümler, istifade edilen çeşitli hususlardan herbiri bu başlık altında verilir. Bazı durumlarda izah edilen herhangi bir mevzuun muhtelif meseleleri de "fâide" başlığı altında sunulmaktadır.

FÀSIK: 1. Söz ve işlerinde küfür derecesini bulmamak şartıyla dinin emirlerine uymayıp yasaklarından da sakınmadığı sabit olan müslüman. 2. Büyük

günah işleyen veya küçük günah işlemekte ısrar eden müslüman.

FERD: 1. Senedin bir veya birkaç tabakasında ravi adedi bire düşen hadis; 2. Aslında çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmakla beraber herhangi bir hocadan yalnız bir ravinin rivayet etmiş olduğu veya yalnız bir bölge ahalisinin rivayet etmiş olduğu hadis. 3. Ravisinin herhangi bir durumda tekbaşınalık göstermiş olduğu hadis.

FEVÀİD: Bir kimsenin, tahammül ettiği bazı hadisleri veya bazı hadis notlarını, bilgilerini ihtiva eden kitab.

FIKHU'L-HADİS: Hadisin, kendisinden istinbat edilebilecek ahkam ve âdâbtan ihtiva ettiği şey(ler), hadisten anlaşılabilecek mâna(lar).

FISK: Fısk, emr-i ilahiyi terk ile isyan edip hak yoldan çıkmak yahut zina ve fücûr eylemek manasınadır.

FUKAHÀ SEB'A: 1. Tabi'ûnun büyükleri arasında fıkıh bilgileriyle en muşhur olan yedi alim. Hicaz alimlerine göre bunlar şu zevatdır: Sa'id ibnu'l-Museyyeb, el-Kasım ibn Muhammed ibn Ebi Bekri's-Sıddîk, Urve ibnu'z- Zubeyr, Hârice ibn Zeyd ibn Sâbit, Ebu Seleme ibn Abdurrahman ibn Avf, Ubeydullah ibn (Abdullah ibn) Utbe ibn Mes'ûd, Ebu Eyyûb Süleyman ibn Yesâr el-Hilâlî, 2. Sahebeden "Yedi Fakih" söz konusu olduğunda ise şu zevat anlaşılır: Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah ibn Mes'ud, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Abbas, Zeyd ibn Sabit, Hz. Aişe. Mutlak olarak Fukahâ Seb'a denince tabiûnunkiler kasdediler.

FUNUNU'L-HADİS: Metin ve senedle ilgili muhtelif hadis bilgi kolları.

G

GAFLET: Hadis rivayetinde yapılan dikkatsizlik ve dalgınlık.

GALAT: Hadis rivayetinde hata yapma.

GARİB: Hadıs ıstılahında, metin veya isnad yönünden tek kalmış yahut benzeri, başka raviler tarafından rivayet edilmemiş hadise denilir.

GARİBU'L-HADİS: Hadis metninde geçen ve az kullanılması dolayısıyla anlaşılması güç olan kapalı kelimelere verilmiş bir isimdir.

GAYRU SİKA: Ravilerinin cerhinde kullanılan tabirlerden biri olup, adalet ve zabt şartlarını taşımayan kimseler hakkında söylenmiştir.

H

HABER: Hadis ilminde "hadis" kelimesinin eşanlamlısı olarak kullanılmış

ve haber denildiği zaman Hz. Peygamber (a.s.)'in hadisleri anlaşılmıştır. Bununla beraber, haberle hadis arasında ayırım yapanlar da olmuştur. Bunlara göre hadis, yalnız Hz. Peygamber (a.s.)'den nakledilen sözler için kullanılır. Haber ise, Hz. Peygamber' (a.s.)'in dışındaki kimselerden nakledilen sözlerdir.

HABERU'L-ÀHÀD: 1. Her tabakada birden fazla kişi tarafından rivayet edilmiş olsa da mütevatir derecesine ulaşmayan haber, hadis. 2. Bir kişinin naklettiği olduğu haber.

HADİS: 1. Resulullah (a.s.)'a nisbet edilen her türlü söz, fiil, takrîr ve hal (ler). (Hadiscilere göre). 2. Resulullah (a.s.)'a nisbet edilen söz, fiil ve takrîrler (Fakihlere göre); 3. Resulullah (a.s.)'a ashabına va tabi'ûna nisbet edilen söz, fiil ve takrirler (Merfû mevkûf ve maktû karşılığı); 4. Resulullah (a.s.)'ın söz(leri) (Umumun ve usulcülerin kullanışı). 5. Bir senedin sonuna, bu senedin metnin önceki veya sonraki senedin metninin aynı olduğunu; baş tarafı verilmiş bir metnin sonuna bunun devamının olduğunu, metnin henüz bitmediğini belirtmek için konan kelime.

HADİS İLMİ: 1. Kabul ve red yönlerinden sened ve metni inceleyen ilim dalı (Mutakaddimûn bu manaya kullanmıştır. Mutlak olarak zikredildiğinde de ekseriya bu manaya kullanılır.) 2. Resulullah (a.s.)'ın söz, fiil ve takrirleriyle ahvalini bildiren ilim (Rivayetu'l-Hadis ilmi manasına); 3. Bazan ıstılahta, daha şumûllü olarak, hem 'Dirâyetu'l-Hadis' ilmi, hem 'Rivayetu'l-Hadis' ilmi kasdedilir.

HADİS-İ KUDSİ: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz olarak Rabbine izafe veya Rabbından rivayet ettiği hadisler hadis-i kudsi (hadis-i ilahi veya rabbani) denilmiştir. Bu çeşit hadislere kudsiyyetin izafe edilmesi, tariften de anlaşıldığı gibi onların, her türlü noksanlıktan münezzeh olan Allah Teala'dan sadır olması yönündendir; yani bunların menşei, Allah Teala'dır, onları ilk söyleyen O'dur. Allah Teala'dan sadır olan ve kudsi denen bu sözler için hadis lafzının kullanılması ise bunların Hz. Peygamber (a.s.) tarafından Rabbından nakl ve hikaye edilmesi sebebiyledir.

HADİS RİCÀLİ: Hadisle meşgul olmuş zevat, raviler, hadis alimleri.

HADİS TARİHİ: Hadisin nasıl ve hangi şartlarda sonraki zamanlara ulaştığını, geçirdiği merhaleleri konu edinen hadis bilgi kolu.

HADİS TENKİDİ: Hadisin saned ve metin bakımından incelenerek sıhhatının ortaya konulmasıdır. Yani manen ve raviler açısından hadisin irdelenmesidir.

HADİS USULU: Kabul ve red yönünden (yani hangilerinin kabul edilip hangilerinin red edilmesi gerektiği bakımından) sened ve metni (hadisi) inceleyen ilim dalı.

HÂFIZ: 1. Metin ve senedleriyle yüzbin hadisi bilip ezberlemiş olan, bunların ravilerini, hayat hikayelerini ve cerh ve ta'dil yönleri ile bilen hadis alimi; 2. Her tabakadan bildikleri bilmediklerinden daha fazla olacak şekilde tabaka tabaka şeyhlerini, şeyhlerinin şeyhlerini bilecek kadar hadis ilminde geniş bilgiye sahip olan hadis alimi; 3. Hadislerin sahih olarak sonraki nesillere intikalinde büyük emeği geçen alim.

HÂKİM: İlmi, bütün hadislari metin ve senedleriyle, ravilerini de cerh, ta'dil ve hayat hikayeleri bakımından ihata eden hadis alimi.

HÂLİK: Zehebî ve Sehâvî'ye göre cerhin üçüncü, Râkî'ye göre ikinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis hiçbir suretle alınmaz.

HALKA: Hadisin senedinde yer alan ravilere denilir. Ayrıca, hadis, tefsir, fıkıh öğrenimi için toplanarak yapılan müzakelere de halka denilmektedir.

HAMSE: İmam Ahmed ve dört Sünen sahibine verilen isim.

HASÂ'İS: Yalnız Resulullah (a.s.)'a bahşedilen hususi haller, mucizeler ve ayrıcalıklar.

HASEN: 1. Senedinde yalan söylemekle ittiham edilmiş hiçbir kimse bulunmamakla beraber şazz da olmayan ve benzeri, diğer tariklerden rivayet edilmiş olan hadis (Tirmizi'nin tarifi); 2. Zabt sıfatı tam olmayan, bununla beraber tek başına rivayet ettiği hadisi münker sayılmayan, adalet sahibi ravinin rivayet ettiği, şazzlık ve illetten ârî hadis; 3. Yaygın olmayan, herkesçe bilinmeyen garib hadis (Sınırlı olarak ilk devirlerde). 4. Münker hadis (Nâdiren). İlk manasıyla hasen hadis makbul olup huccet olarak kullanılır.

HASEN GARİB: Bir ravinin tek başına riveyet ettiği veya rivayetinde teferrüd ettiği hasen hadis.

HASEN SAHİH: Bu tabirle neyin ifade edilmek istendiği veya onun hangi çeşit hadislere delalet ettiği, onu bizzat kullananlar tarafından açıklanmadığı için, hadisçiler arasında çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

HASEN SAHİH GARİB: Tirmizî'nin bir hadisi tavsif etmek maksadıyla kullandığı birleşik tabirlerden biri.

HASENLİ-GAYRİH: İbnu's-Salâh'ın tarifin göre, isnadı gizli olan, yani ravilerinin ehliyetleri tam olarak tesbit edilmemiş bulunan, bununla beraber riveyet ettikleri hadiste fazla hata yapmayan ve yalan söz söylemiş olmakla suçlanmayan kimselerin rivayet ettikleri hadistir ki, birkaç yönden rivayet edilmesi halinde şâz ve münker olmaktan çıkar ve hasenli gayrih adını alır.

HASEN Lİ-ZÂTİH: İbnu's Salâh'a göre hasen lizâzatih, ravisi sıdk (doğruluk) ve emanet (güven) yönünden meşhur olan, fakat hıfz ve itkân yönünden

kusurları sebebiyle sahih hadis ricalinin derecesine ulaşamayan, bununla beraber rivayet ettiği hadisle infirad eden ve bu sebepten hadisi münker olan kimselerden üstün derecede bulunan, hadisi de şâz, münker ve muallel olmayan kimsenin rivayetidir.

HASENU'L-İSNÂD: Hadis imamlarının sık kullandıkları tabirlerden biri olan hasenu'l-isnâd, hadisin isnad yönünden hasen olduğuna delâlet eden bir ıstılahtır ve bir çok defa "hâzâ hadîsun hasenu'l-isnâd" (bu, hasen bir hadistir) ibaresi içinde zikredilir.

HAZF: Hadisdeki bazı kelimelerin delalet etmesinden dolayı bazılarının zikredilmeyişidir.

HİLM: Bir sıfattır. Yumuşak huyluluk ifade eder. Aynı zamanda Cenabı Hakk'ın bir sıfatıdır.

İ

İCÂZET: Usûlüne uygun olarak, şeyhin, rivayet hakkına sahip olduğu bütün veya bir kısım hadislerini, hadis kitaplarını riveyet etmesi için birine sözlü veya yazılı olarak izin vermesi. Tahammül yollarından biri.

İCTİHAD: Hadis ve ayetlerden hüküm çıkarma ameliyesidir. Kelime olarak ise gayret etme, üstün güç harcama demektir.

İDRÂC: Hadis ıstılahında idrâc, ravinin rivayet ettiği hadisin isnad veya metnine hadisin aslından olmayan bazı sözler sokmasıdır. Hadisi bu ilave ile alan şahıs ise, çok defa onun farkına varamaz ve hadisin aslından olduğu zannıyla o da başkasına nakleder.

İHTİSAR: 1. Hadisin anlatmak istediğini, manayı tam aktaracak şekilde kısaca ifade etmek; 2. Çeşitli mülahazalarla manayı bozmadan hadisin bir kısmını hazfederek diğer kısmını riveyet etmek, hadisi kısaltmak.

İLLET: Hadis ıstılahında illet, zahirde sahih görünen hadisi za'fa uğratan (kâdih) anlaşılması güç, gizli bir kusur veya sebepten ibarettir. İllet, çok defa bir hadisin isnadında, bazan da metninde vuku bulur. İsnada vuku bulduğu zaman hem isnadı hem metni zayıflatır, bazen de metne tesir etmeksizin yalnız isnadı za'fa uğrattığı görülür.

İHTİLÂT: Yaşlanınca ravinin hafızasına ârız olan zaaf. İhtilât her vakit yaş sebebiyle olmaz. Hep kitabından rivayet alınan birisinin herhangi bir sebeple kitabını kaybetmesi veya âmâlık gelmesi gibi bir sebeple hıfzından rivayete başlaması sonucu da ortaya çıkabilir. İhtilât ârız olan kimseye muhtelit denir.

İNFİRÂD: Ravinin rivayet ettiği hadisde tek kalması demektir.

İNKITÀ: İsnad zincirinden bir veya birkaç ravi halkasının düşmesiyle isnadda meydana gelen kopukluktur.

İNTİKÀ: Muhtelif hadis kitaplarından, ihtiyaç duyulan hadisleri derleyerek hadis kitabı yazma usulü.

İ'AB: 1. Hadisi, yanlış okumaları önlemek gayesiyle, nahiv kaidelerine göre harekelemek. 2. Hadisin gramer (nahiv) tahlilini yapmak.

İRSAL: Lügatta göndermek manasında kullanılan irsâl kelimesi hadis ıstılahında, Hz. Peygamber (a.s.) devrine yakın olmak bakımından yaşça büyük olan bir tâbi'nin "Hz. Peygamber şöyle dedi" veya "şöyle yaptı" diyerek bizzat kendisinin işetmediği veya görmediğ söz veya fiili, doğrudan doğruya Hz. Peygamber (a.s.)'den rivayet etmesidir.

İSNÀD: Hadis ıstılahında sözün asıl sahibine aracılar vasıtasıyla yükseltilmesidir ve bu tarif kelimenin dağın zirvesine yükselmek veya yükseltmek manasından alındığına delalet eder. İsnad, başka milletlerde başka milletlerde bulunmayan ve yalnız müslümanlara has olan bir sistemdir.

İTKÀN: Ravinin fazla zabt sahibi, titiz olması.

İTMİ'NAN: Mutmain olmak. Bu sıfat ravilerin önde gelmesi gereken özelliklerindendir. Hadisi alırken ve naklederken tüm taraflar hem senedden ve hem de metinden emin olmalıdır.

K

KÀDİHA: Ravinin güvenirliğini zedeleyen özelliklere denir. Bu şekildeki bir ravinin naklettiği hadis başka sahih yollardan gelen hadislerle teyid edilmemiş ise o rivayetle amel edilmez.

KAVİ: 1. Sahih ve hasenden daha umumi olarak makbul hadis. 2. Söylendikten sonra peşine bir ayet okunmuş olan hadis.

KAVL: 1. Kur'an dışında Resulullah (a.s.)'dan sadır olan söz. 2. Bir alimin bir konudaki görüşü, yorumu.

KEZZAB: Hadis rivayetinde yalancılığı meslek haline getirenler için kullanılan ve cerh lafızları arasında en aşağı mertebeye delalet eden tabirlerden biridir. Mübalağa sigasıyla bir işin failini gösteren bu kelime, çok yalancı manasına gelir.

KISSA: Bir hadisin söylenmesine, yapılmasına sebeb, vesile olan hadise, durum.

KÜTÜB ERBA'A: Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin 'Sünen' isimli eserlerine verilen adı.

KÜTÜB HAMSE: Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâî ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri.

KÜTÜB SEB'A: Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâî, Tirmizi, İbn Mâce ve Darimî'nin 'Sünen'leri. Bu grubta Darimi'nin Sünen'i yerine İmam Malik'in 'Muvatta'ını kabul eden alimler de vardır.

KÜTÜB SELÂSE: 1. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile İmam Malik'in 'Muvatta'ı; 2. Ebu Davud, Nesâî ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri.

KÜTÜB SİTTE: 1. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâî, Tirmizi ve İbn Mâce'nin 'Sünen'leri. 2. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri, Ebu Davud, Nesâi ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri, İmam Malik'in 'Muvatta'ı. 3. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâî, Tirmizi ve Darımi'nin 'Sünen'leri.

M

MAHFUZ: Şâz olan hadisin Mukabili olarak tercih edilen hadise mahfûz adı verilmiştir. Şâz, sika ravinin zabt yönünden olsun, rivayetin çokluğu ve buna benzer tercihi gerektiren sair yönlerden olsun, kendisinden daha üstün ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve rivayetiyle tek kaldığı hadistir.

MAKBUL: 1. Sened ve metni bakımından kabule şâyan olan ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadis (Sahih ve hasen murâdifi). 2. İşin aslında doğru (sabit) olma ihtimali olmama ihtimalinden daha kuvvetli olduğuna dair bir delil sunulan hadis (Sahih ve hasen murâdifi); 3. Adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşıyan ravi (Sika ve Sadûk ıstılahlarından daha umumi bir manada); 4. Tadilin altıncı mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır; 5. Senedi zayıf da olsa kendisiyle amel edilmiş olan ve alimlerin kabul ettikleri hadis.

MAKLUB: 1. Bir veya birkaç ravisi aynı tabakadan başkalarıyla değiştirilmiş olan hadis; 2. Sened ve metnindeki kelime veya cümlelerle takdim te'hirler yapılmış olan hadis; 3. Metninin isnadı alınıp diğer bir metnin başına konmuş olan hadis.

MAKTU: Tâbi'ûndan mevkûf olarak rivayet edilen söz ve fiillere denir.

MA'RUF: Münker veya şâz merdûd olan hadisin mukabili olarak tercih edilen hadise ma'rûf denir.

MECHUL: 1. Hadis öğrenimiyle (ilim talebiyle) şöhret kazanmamış veya alimler tarafından ilim talebesi olarak tanınmamış ve hadisi sadece tek ravi yoluyla gelen kimse; 2. Sehâvi'ye göre cerhin altıncı mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadisi itibar

için alınır; 3. Mechûl bir ravinin rivayet etmiş olduğu hadis (Zayıf sayılır); 4. Ravileri tek tek tanınsa da alimlerin bir bütün olarak bilmedikleri, tanımadıkları sened; 5. Ebu Hâtim bunu 'mechûlu'l-hâl' manasına kullanır.

MECHULU'L-ADÀLE: Hali mechûl olan, daha doğrusu âdil kimseler tarafından tezkiye ve tâdil edilmedikleri için adalet yönünden durumları bilinmeyen kimselere mechûlu'l-adâle (adaleti mechûl) adı verilmiştir.

MEĞÀZİ: Resulullah (a.s.)'ın savaşlarına ait hadisler, bu hadisleri ihtiva eden kitaplar.

MEKKİ: 1. İlk olarak Mekke'de yayılmış olan hadis. 2. Hicretten önce vârid olan hadis.

MENSUH: Hükmü, zaman bakımından sonraki şer'i bir delille kaldırılmış olan hadis.

MERCUH: Muhalefet halinde, iki hadisten tercihe şâyan görülmeyeni.

MERDUD: Reddedilmesi gereken hadislere delalet etmek üzere, makbûlün mukabili olarak genel manada kullanılan bir tabirdir.

MERFU: Özellikle Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad edilen söz, fiil ve takrirlerden, ister munkatı isnadla rivayet edilmiş olsun, ister muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun, bütün hadislere merfû denir. Bunlar, söz, fiil ve takrirler, ya açık bir ifade ile Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad edilirler, yahut ta bunlar Hz. Peygamber (a.s.)'e açık bir şekilde isnad edilmese bile, onların Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirleri olduklarına hükmolunur.

MERFU MÜRSEL: Merfû hükmünde olan bir sözün, tâbi'inden sonraki ravisi zikredilmez ve tâbi'inin hadisi ref ettiği, yahut rivayet ettiği, yahut isnad ettiği yuhatta sözü sahibine ulaştırdığı belirtilirse, bu söz merfû müsrel olur. Çünkü tâbi'inden sonra isnadtan düşen râvi, sahabidir.

MERVİ: Rivayet edilen, nakledilen şey (metin).

MEŞAYİH KİTAPLARI: Hadis rivayet eden hocaların sened ve metinleriyle hadisleri derledikleri kitaplar.

MEŞHUR: 1. Her tabakada en az üç kişinin rivayet etmiş olduğu veya en az üç farklı senedle riveyet edilmiş olan hadis; 2. İlk devirlerde bir iki kişi tarafından rivayet edilmiş olduğu halde sonradan kabul görerek daha fazla kimse tarafından rivayet edilmiş olan hadis; 3. Ravilerinin adedine, senedinin olup olmadığına bakmaksızın halk arasında yayılmış olan hadis; 4. Başka bir grup, cemaat arasında fazla bilinmemekle berabar bilhassa herhangi bir grub arasında yayılmış olan hadis. Meşhur hadis, sened ve metnin durumuna göre sahih, hasen ve zayıf olabilir.

METİN: 1. Senedin bitiminde başlayan sözlü kısım; 2. Mânânın kendilerinden meydana geldiği lafızlar.

METRUK: İbn Hacer'in tarifine göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in hadislerinde kizb (yalancılık) ile itham olunan, yahut hadiste yalanı görülmese bile, sair konuşmalarında kezzâb (yalancı) olarak bilinen kimselerin, malum kaidelere aykırı olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde tek kaldıkları hadisler.

METREKU'L-HADİS: Hadisi terkedilen ravi.

MEVKUF: Sahabeden, isnadı ister muttasıl olsun, ister munkatı olsun, söz, fiil veya takrir olarak rivayet edilen haberlere mevkûf denilmiştir.

MEVSUL: Bir isnadı teşkil eden ravilerden her birinin, kendi üstündeki raviye, yani şeyhiyle bizzat görüşerek hadisi bizzat ondan işitmiş veya almış olması durumudur ki, muttasıl olan böyle bir isnada mevsul denir.

MEVZU: 1. Buyurmadığı, yapmadığı ve takrir etmediği halde Resulullah (a.s.)'a yalandan nisbet edilen hadis; 2. Resulullah (a.s.)'a nisbeti fiilhakika doğru olsa da kizble cerhedilmiş olan bir ravinin rivayet ettiği hadis.

MUALLAK: İsnadının başından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hazf ve en son hazfedilen ravinin şeyhine nisbet edilmiş hadislere muallak denilir.

MUALLEL: Görünüşü itibariyle sahih olan, fakat aslında gizli ve kâdih (sıhhatini kemiren) bir illeti bulunan hadislere muallel denilmiştir.

MU'AN'AN: Ravinin hadisi tahdis, ihbar ve sema yollarından hangisiyle aldığını belirtmeksizin (yani haddesenâ, ahberanâ ve semi'tu gibi tabirler kullanmayıp) yalnaz 'an lafzıyla ('an fulânın 'an fulânın'an fulânın diyerek) rivayet ettiği hadislere mu'an'an denilmiştir

MUBHEM: İsim, künye ve lakabı belirtilmeksizin sadece "fulân", "recûl", "imre'etun", "şeyh" ... diye zikredilen şahıs, ravi; metin veya senedinde böyle bir şahıs bulunan hadis.

MUCEM: 1. İçinde; hadislerin ilk (sahabi) ravileri veya son ravileri (müellifin hocaları) yahut ravilerin memleketleri harf sırasına konularak, her ravinin ismi altında rivayet etmiş olduğu tüm hadislerin veya hadislerinden örneklerin toplanmış olduğu kitap. 2. İçinde bir şahsın hocalarının, öğrenim arkadaşlarının veya talebelerinin belli bir tertibte (harf sırasında) zikredilmiş olduğu kitap. 3. Muhtevası harf sırasına göre düzenlenmiş kitap; 4. Benzerleriyle aralarında sadece nokta farkı olan harflerden noktalı olan harf.

MUDELLES: Bir ravinin, görüştüğü şeyhten işitmeden, (yahutta muasırı olmakla beraber görüşmediği şeyhten işitmiş gibi) rivayet ettiği hadislere mudelles adı verilmiştir.

MUDELLİS: Rivayetinde tedlis yapan, yani kendisine hadisi nakleden asıl şeyhini atlayarak, onu görüştüğü, fakat işitmediği ikinci şeyhe isnadla ondan işittiği vehmini uyandıran kimselere mudellis denilmiştir.

MUDREC: Hadis ıstılahında, ravisi tarafından isnad veya metnine aslından olmayan bazı sözler sokulmuş hadis demektir.

MUHACİR: Mekke'den, Habeşistan'a veya Medine'ye hicret etmek zorunda kalmış olan ilk müslümanlar, sahabiler. Mutlak olarak zikredildiğinde Medine'ye hicret edenler anlaşılır.

MUHADDİS: 1. Rivayet ve dirayet bakımlarından ravi ve mervinin hallerin bilen, hadisi senedi ile rivayet eden kimse; 2. Hadis ilminde üstad-ı kâmil mertebesini bulan kimse; 3. Hadis ve hadis rivayeti ile meşgul olan kimse.

MUHKEM: 1. Kendisine zıt muhtevada bir hadis bulunmayan veya böyle kabul edilmeyen hadis.

MUHTELEFUN FİN: Hakkında verilen hükümlerin farklı olması sebebiyle ihtilaf edilen (rivayet vs.).

MUKSİRUN: 1. Binden fazla hadis rivayet etmiş olan sahabe; 2. Çok hadis rivayet eden kimseler.

MUNFASIL: Senedinden iki veya daha fazla ravi düşürülmüş, atlanmış olan hadis.

MUNFERİD: Kendisinden sadece bir ravinin rivayette bulunmuş olduğu kimse.

MUNKATI: Munkatı tabiri, lugat yönünden, genellikle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılmıştır.

MURSEL: 1. Tâbi'ûndan birinin ravinin sahabiyi atlayarak, doğrudan doğruya Resulullah (a.s.)'dan veya hakikkatte kendisinden hadisi duymamış olduğu ravi sahabiyi zikrederek Resulullah (a.s.)'dan rivayet ettiği hadis; 2. Senedinden ravi atlanmış, zikredilmemiş olan hadis. (Daha çok fakihler, fıkıh usulcüleri ve mutekaddimun hadisciler bu manada kullanılar.).

MUSANNAF: 1. Ahkâm ve bunlarla alakalı hadisleri fıkıh bablarına, fıkıh konularının taksimine göre ihtiva eden kitap. Sünen'lerden farklı olarak bunlarda, Câmi'lerin ihtiva ettiği bazı konular fazladan yer alır; 2. Hadisleri konularına göre tertib ederek yazılan kitap. 3. Hadisleri herhangi bir tertibe koyarak yazılan kitap.

MUSTALAHU'L-HADİS: Hadiste, ıstılah olarak konulmuş lafızları şamil olan eserlere 'mustalahu'l-hadis' adı verilmiştir.

MÜSTEDREK: Bir hadis müellifinin kendi şartlarına uydukları halde ki-

tabına almamış olduğu hadisleri sonradan başka bir müelliflin bir araya getirmek suretiyle tasnif ettiği kitap.

MÜŞKİL: 1. Anlaşılması ve izahı güç durum, kapalı ifade, böyle bir durum ve ifade taşıyan hadis; 2. Nokta, hareke ve i'rab yönünden güçlük arzeden veya iltibasa meydan verebilecek olan kelime.

MUTE'AHHURUN: 1. Hicrî 300 yılından sonra gelen hadis alimleri; 2. Hatib Bağdâdî'nin (392-463 h.) muassırları ile sonraki hadis alimleri.

MUTEŞABİH: 1. Birden fazla manaya gelebilen, zahiri manasıyla anlaşılması da, insan aklı açısından güçlük arzeden izah ve yoruma muhtac hadis; 2. Oğul isim veya nisbeleri aynı fakat delalet ettikleri şahıslar farklı, babalarınkiler ise yazılışları aynı okunuşları farklı veya yazılış ve okunuşları birbirine yakın yahut (bunların tersi olarak) oğul isim ve nisbelerinin yazılışları aynı, okunuşları farklı veya yazılış ve okunuşları birbirine yakın, babalarınkiler ise yazılış ve okunuşları aynı fakat delalet ettikleri şahıslar farklı olan isim ve nisbe terkibleri (Mu'telif ve Muhtelif ile Muttefik ve Mufterik'den meydana gelen şekil).

MUTEVÂTİR: Yalan üzerine birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olmayacak kadar çok kimsenin, senedinin başından sonuna kadar birbirlerinden rivayet ettikleri hadis.

MUTKIN: 1. Hadis tahammul ve edasında ciddi davranan, işini sağlam tutan, güvenilir ravi; 2. Irâkî'ye göre ta'dilin 2. Sehâvî'ye göre dördüncü mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis ihticâc için alınır.

MUTTASIL: İster merfû olsun, ister mevkûf veya maktû olsun, isnadı kesiksiz olan hadislere muttasıl denilmiştir.

MUVAATTA: Muvattâ, meşhur imamlardan Mâlik İbn Enes Hz. Peygamber (a.s.)'in hadisleri ile, sahabe sözlerini ve tâbi'ûn fetvalarını biraraya getirmek suretiyle telif ve tasnif ettiği kitabın adıdır.

MU'ZAL: İsnadında birbirini takib eden iki ve daha fazla ravisi düşmüş hadislere mu'zal denilmiştir. Bu tarife göre mu'zal, munkatı hadislerin bir çeşididir.

MUZTARİB: Bazan bir, bazan da iki veya daha fazla raviden muhtelif şekillerde rivayet edilen, fakat ne ravilerden birinin hafıza yönünden üstünlüğü, ne kendisinden rivayet ettiği şeyhine yakınlık derecesi ve ne de sair tercih sebeplerinden birinin bulunmaması dolayısıyla rivayetleri arasında tercih yapılmayan hadise muztarib denir.

MÜNKER: Zayıf olan bir ravinin, güvenilir ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetiyle tek kaldığı hadis.

MÜNKERÜ'L-HADİS: Hadisi kabul edilmeyen, rıza gösterilmeyen kimse.

MÜRSEL: Hz. Peygamber (a.s.)'e yakın bir devirde yaşamış olmaları sebebiyle, sahabenin çoğunu gören ve onlarla sohbette bulunan tâbi'îlerin, işittikleri sahabileri atlayıp doğrudan doğruya Hz. Peygamber (a.s.)'e isnadla "kâle Resulullah (a.s.)" diyerek rivayet ettikleri hadisler.

MÜSELSEL: Birbirini takib etmek manasına gelen teselsül'den ism-i mef'ûl olan müselsel, ıstılahta, isnadındaki bütün ricalin, bazan ravilerin bazan da rivayetin belirli bir hal ve sıfatını takip ettikleri hadislere verilmiş isim.

MÜSNED: Genellik itibariyle isnad, ilk ravisinden sonuna kadar muttasıl ve aynı zamanda merfû olan hadislere müsned denilmiştir. Konuları ne olursa olsun, ravilerinin isimleri altında toplanan hadisleri içeren eserler.

MÜSNİD: Lugat yönünden hadisi kaynağına isnad eden kimse manasına gelmekle beraber, ıstılahta, hadisleri müsned adı verilen kitaplarda toplayanlara denilmiştir. Buna göre mesela Ebu Davud et-Tayâlisi, Ahmed İbn Hanbel ve bunlar gibi müsned sahibi olan imamlar birer musnid'tirler.

MUSTAHREC: Lugat yönünden çıkarmak manasındaki "istihrâc"tan ism-i mefûl olan mustahrec, ıstılahta, bir hadis kitabının hadislerini, o kitabın isnadları ile değil de başka isnadlarla toplayan kitaplar.

MÜŞKİL-ÜL HADİS: Hadisde anlaşılması zor olan noktalar. Bu isimde yazılan kitaplar hadislerdeki zor anlamların izahını yaparlar.

MÜTÀBE'AT: Mütâbe'at, şeyhinden rivayetle tek kalmış bir raviye, bir başka ravinin tabi olarak, o şeyhten veya şeyhin şeyhinden aynı hadisi rivayet etmesi demektir.

MÜTEŞÂBİH: Mu'telif muttefik isimlerle birlikte iki neviden mürekkeb olan müteşâbih, iki ayrı şahsın isim veya neseblerinin lafız ve hat yönünden müttefik, fakat baba isimlerinin mu'telif ve muhtelif, yani hat yönünden aynı, lafız veya okunuş yönünden ayrı olmasıdır.

MÜTEVÀTİR: Mütevâtir, yalan üzerinde ittifak etmeleri aklen mümkün olmayan bir kalabalığın, yine kendisi gibi bir kalabalıktan rivayet ettiği haberdir.

N

NAS: Genel olarak ayet ve hadise denir. Aynı zamanda konusunda hükmü olana da özel olarak bu konuda nas bu ayet veya bu hadisdir de denir.

NÀSİH: Hadis ilminin önemli konularından biri olan nâsh, birbirine zıt

manalarda varid olan iki hadisin cem ve telifi mümkün olmadığı zaman, aralarında bulunduğuna hükmedilen bir ibtal keyfiyetinden, yani biri ile getirilen hüküm, diğeri ile getirilen hükme tatbikat yönünden son vermesinden ibarettir.

NÂZİL: Nâzil, hadis rivayetinde en son ravi ile Hz. Peygamber (a.s.) veya hadis imamlarından biri arasındaki ravi sayısının azlık veya çokluğuna, yahut meşhur hadis kitaplarından birinin rivayetine, ravinin erken veya geç vefat etmesine, yahutta hadis semâ'ının erken veya geç vukubulmasına göre, isnadın uzunluk veya kısalık yönünden kazandığı iki vasıftan biridir. Diğer ikinci vasıf, isnadın'âli olmasıdır.

NEBİ: Kelime olarak haberci. Istılahda ise Allah'dan vahiy alarak insanlığa Allah'ın hükümlerini haber verendir.

NESEB: Bir insanın baba, dede yoluyla yukarıya doğru dayandığı soyudur. Aynı şekilde anne ve daha yukarıya doğru dayanan soya da nesab denir.

NESEB KİTAPLARI: Bir kavmin, bir kabilenin veya bir şahsın soyunu, atalarını konu edinen, onların seceresini veren kitaplar.

NESH: Hadis ilminin önemli konularından biri olan nesh, birbirine zıt manalarında varid olan iki hadisin cem ve telifi mümkün olmadığı zaman, aralarında bulunduğuna hükmedilen bir iptal keyfiyetinden, yani biri ile getirilen hükmün, diğeri hükme tatbikat yönünden son vermesinden ibarettir.

NÜZUL: 'Uluvv'un karşıtı olan nüzûl, bir hadisi rivayet eden en son raviyi o hadisin kaynağına en çok ravi sayısı ile ulaştıran isnadın keyfiyetidir. Nâzil denilen bu çeşit isnadlar, bazı hallerde tercih edilmiş olsalar bile, Hz. Peygamber (a.s.)'e yakınlığı gösteren sahih âlî isnadların aşağısında kabul edilmişlerdir.

R

RÂCİH: Müteârız iki hadisten kabul sebepleri galebe çaldığı için kabul edilen hadise denir. Terkedilene de mecruh denir.

RÂVİ: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz ve fiillerini rivayet eden kimse demektir. Rivayette hadisin sıhhati, her şeyden önce, onu nakleden kimsenin güvenilir olmalarına bağlı bulunması dolayısıyla, hangi tabakadan olursa olsun, hadis rivayeti ile meşgul olan her ravinin hadisi kabul edilen kimselerden olması gerekir. Ravinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması ise, belirli bazı sıfatları kendisinde cemetmesi ile mümkündür. Bu sıfatlardan herhangi birinin noksan olması halinde ravi, güvenilir olmak vasfını kaybeder; hadis rivayet etse ve hatta rivayet ettiği hadisler aslında sahih olsalar bile, bunlar kendisinden alınmaz; o hadisleri rivayet eden başka güvenilir raviler aranır.

Raviyi güvenilir kılan sıfatlar şöyle sıralanır:

1. Adalet: Ravinin adil olmasını gerektiren bir sıfattır. Bu sıfatın bir ravide teşekkülü bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar:

a. Ravinin müslüman olması. Müslüman olmayan raviden hadis alınmaz.

b. Ravinin, kendisini fıska götürecek her türlü söz ve fiilden uzak olması. Fısk, büyük olsun küçük olsun, günah sayılan fiil ve davranışlardır. İnsan, imanından fedakarlık yapmadıkça ve takvasının heba olup gitmesine göz yummadıkça "fısk" denilen kötü davranışlarda bulunmaz; fakat ne zaman ki kendisinde bu türlü davranışlar görünmeğe başlar, işte o zaman, insanın takvasını yitirdiği, imanının zedelendiği anlaşılır. Böyle bir insan, adalet vasfını da yitirmiş olacağından, hadis rivayet edemez, rivayet etse bile kendisinden hadis alınmaz.

c. Ravinin mürüvvet sahibi olması. Mürüvvet, dinin ve dolayısı ile toplumun, bir insanın muhafaza etmesini zaruri gördüğü hususi hal ve edeplerdir. Toplumun örf ve adetlerine aykırı hareket etmeyi adet haline getirmiş olan bir kimse mürüvvetini yitirmiş sayılır. Mürüvvetin ihlali, ya kişinin aklî dengesinin bozukluğuna, ya da dininin noksanlığına delalet ettiğinden, böyle kimselerden hadis rivayet edilmez.

2. Zabt: Hadis ravisinin güvenilirliğini sağlayan ve adaletten sonra ravide bulunması gerekli sayılan bir sıfattır. Bu sıfat, umumiyetle iki şekilde mütalâa edilir ve ravinin hıfzından rivayet etmesi halinde rivayet ettiği hadisi isnadı ile birlikte hiç kusursuz ezberlemiş, kitabından rivayet etmesi halinde, kitabını dikkatli bir şekilde yazmış ve kontrol etmiş olması şart koşulur. Hıfzından rivayet eden ravi, hadisini iyi ezberlememiş, yahut kitabından rivayet ettiği takdirde dikkatli yazmamış ve kontrolden geçirmemiş ise, hataya düşerken, hadisin metin ve isnadında takdim ve tehir, yahutta tahrif yapmaktan kendisini kurtaramaz. Rivayetinde bu çeşit hataları görülen ravilerin rivayeti kabul edilmez. Bunların, rivayet ettileri hadislerle helalı haram, haramı da helal göstermelerinden korkulur.

3. Akıl ve Büluğ: Hadisin ravisinin akıl sahibi olması ve ne rivayet ettiğini bilmesi lazımdır. Rivayet için asgari yaş haddi üzerinde genel bir ittifak bulunmamakla beraber, çocuk ravinin temyiz devrine girmiş olması gerekir.

RESUL: Allah (c.c.) tarafından vahiy ve kitapla görevlendirilen peygamber.

RİCÂL: Hadis ravileri, hadisle meşgul olan kimseler.

RİVAYET: Hadis ıstılahında rivayet, sünnetin ve benzeri haberlerin nakli ile, bunları haber verenlere isnadından ibarettir. Bu tarif bize, rivayetin üç temel unsuru bulunduğunu gösterir. Bu haberi kendisine nakledene isnad ile rivayet eden şahıs, haberi kendisine rivayet edenden alan diğer şahıs. Rivayetin gayesi, her şeyden önce, Hz. Peygamber (a.s.)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umumi manası ile üçlü unsur sistemi, bu duyurma işinin

en emin yolu olarak ortaya çıkar. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.)'den haberi alan sahabi, bunu Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad ile tâbi'iye rivayet ettiği gibi, aynı haberi sahabiden alan tâbi'iye rivayet etmiş; böylece haberin, Hz. Peygamber (a.s.)'den asırlarca sonra yaşamış olan bir kimseye ulaştırılması mümkün olmuştur.

RÜSUH SAHİBİ: Sahih manasına kullanılır. Hasen hadislere de şamildir. "Sabit olmadı" sözü ile "Sahih olmadı" hükmü kasdedilir ve yerine göre mevzu, zayıf ve hasen hadisler için kullanılır.

S

SADIK: Ravide aranan en büyük özelliktir. Doğruluk ifade eder. Sadık olan ravi güvenilirdir. Rivayet ettiği hadisiyle amel edilir.

SAHÂBİ: Hz. Peygamber (a.s.) devrini yaşamış, müslüman olarak Hz. Peygamber (a.s.)'i görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine müslüman olarak ölmüş olan kimselere sahabi denir. Gerek hadis rivayetinde ve gerekse inanç ve amel olarak İslam dininin sonraki nesillere öğretilmesinde ilk kaynak olmaları bakımından sahabenin önemi pek büyüktür. Bu sebeplerdir ki İslam dini tarihinde her bir sahabi üzerinde titizlikle durulmuş, her birinin tercemesi veya hayat hikayesi yazılarak ciltler dolusu sahabe tarihleri vücuda getirilmiştir. İbn Sa'd-'ın et-Tabakâtu'l- Kübra'sı, İbn Abdi'l- Berr en-Nemerî'nin el-İsti'ab fi Ma'rifeti's-Sahabe'si, İbn Hacer el-Askalâni'nin el İsâbe fi Temyizi's Sahabe'si, bugün matbu olarak elimizde bulunan ve sahabelerin hayatlarına ayrılmış en meşhur eserlerdir.

SAHİH: Makbul hadis çeşidlerinin başında yer alan sahih, adalet ve zabt şartlarını haiz ravilerin muttasıl isnadla rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadislere verilmiş olan isimdir. Sahih ile ilgili olarak verdiğimiz bu tarif, ameli gerektiren sahih bir hadisin, metin ve isnadında başlıca beş şartı birleştirmesi gerektiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile, bir hadisin sahih olabilmesi için beş şartın o hadiste biraraya gelmesi lazımdır. Bu şartlardan herhangi birisi bulunmazsa hadis sahih olma vasfını kaybeder.

SAHİHAN: "İki Sahih" manasına gelen bu tabir, Kur'anı Kerim'den sonra İslam dininin en güvenilir iki kitabı olan el-Buhari ve Müslim'in el-Câmi'us-Sahih'leri için kullanılan bir isimdir. Bir hadisin her iki kitapta da yer aldığını ifade etmek maksatıyla el-Hadisi fi's-Sahihan veya Sahihayn ile, daima el-Buhari'nin Sahih'i ile Müslim'in Sahih'i kasdedilmiştir.

SAHİH GARİB: Tirmizi tarafından, bir hadisin tavsifinde kullanılan fakat hangi çeşit hadisler için kullanıldığı açıklanmayan tabirlerden biri de Sahih Garib'tir. Tirmizi'nin Cami'i incelenecek olursa, onun bazı hadisler hakkında,

sadece hasendir veya sahihtir, yahutta gariptir dediği halde, bazı hadisleri de hasen-sahih, yahut sahih-garib yahut hasen-garib yahutta hasen-sahih-garib gibi tabirlerle değerlendirdiği görülür. Tirmizi, Cami'inin sonunda yalnız hasen'in tarifini vermiş, fakat kullandığı diğer tabirler hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bu sebeple, onun tarafından kullanılan bir birleşik tabirleri daha sonraki hadisçiler açıklamaya çalışmışlardır. Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre, bir hadis, isnadı garib olmakla beraber eğer sahih olduğuna hükmedilirse, bu hadis hakkında hâşâ hadusun sahihun garibun demek doğru olur.

SAHİH GARİB HASEN: Bir hadisin değerlendirilmesinde, bilhassa Tirmizi tarafından kullanılan birleşik tabirlerden birisi de sahih garib hasen'dir. İsnadı sahih garib olan bir hadis yukarıdaki raviden, biri sahih iki tarikle rivayet edilecek olursa hasen olur, bu takdirde, hadisin isnadı aslında garib olsa bile metni, tariklerinin çokluğu dolayısıyla hasen sayıldığından onun hakkında sahih - garib - hasendir, denir. Eğer bu hadisin her iki tariki de sahih olsaydı, ona sadece sahih demek gerekirdi; oysa iki tarikten birisi sahih olduğu halde, diğerinin sıhhati bilinmezse, bu hadis hadisen olur. Çünkü Tirmizi'nin ıstılahında hasen, iki yönden rivayet edilen, ravileri kizb ile müttehem ve metni sahih hadislere muhalif şâz olmayan hadistir.

SAKİM: Zayıf hadis manasına kullanılır.

SEBT: Kalbi, lisanı, yazısı sabit olan, hüccet olan yani sika raviye denir.

SELEF: Lügatte eskiden olan önceden giden yerine seçilen manalar taşıyan bu kelime Ashab, Tâbiin ve Etbâuttâbiin büyüklerine alem olmuştur. Bu tabakalara mensup olanlara Selef-i Salihîn de denmektedir.

SEMA: Hadis tahammül yollarından biri olup haberin lafızlarını ravinin kendi şeyhinin ağzından işitmesidir ki cemâhir-i ulemâya gör turuk-ı tahammülün yani öğretmek üzere belleyip öğrenme yolunun en üstünüdür.

SENED: Lügatta itimat etme, dayanmak manasında olan sened kelimesi, itimad olunan (mutemed), dayanılan ve güvenilen manasına da gelir. Hadis ıstılahında ise senedin manası, onun lugat manasından farklı değildir. Her hadis metninin başında, o metni birbirine nakleden ravi isimlerinden müteşekkil bir zincir vardır, bu isim zinciri, en son raviden başlayarak Hz. Peygamber (a.s.)'e kadar ulaşır ve her ravi, zincirin bir halkasını teşkil eder.

SEYYİ'ÜL-HIFZ: Seyyi'ül-hıfz, hafıza yönünden zayıf olan ravileri cerhetmek için kullanılan ve cerhin en hafifine delalet eden tabirlerden biridir. Bu tabir, ravinin hafıza yönünden zayıflığına delalet etse bile, onun adaletini nefyetmez. Bu sebeble seyyi'ül-hıfz olan bir ravinin hadisleri itibar için yazılabilir.

SIHHAT: 1. Hadisin sahih olması; 2. Bir ibarenin aslına uygun ve doğru olması.

SİKA: 1. Adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşıyan ravi; 2. Zabtı tam olmasa da adil olan ravi; 3. Zehebî ve Irâkî'ye göre ta'dilin 2. İbn Hacer'e göre 3. Sehavi'ye göre 4. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis ihticac için alınır.

SİRET: Genel olarak hayat tarihçesi demektir. Özel olarak ise Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatını kapsar. Bu konuda yazılan kitaplara da Siret kitapları denir.

SULUK: Kelime olarak gidişat ve uslup demektir. Istılahi ise hadis toplamada, yazmada ve rivayette her bir ravinin takip ettiği yol, metod demektir.

SÜNEN: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan Sünnet'in çoğulu sünen, hadis tarihinde, umumiyetle, bir çeşit hadis kitabına verilmiş bir isimdir. Bu kitaplar, fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini muhtevidir ve hadislerin hepsini Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan merfû haberler teşkil eder. Bu sebeple Sünen'lerde sahabe ve tâbi'in sözlerine, yani mevkûf denilen haberlere rastlanmaz. Merfû hadisler, ibadet, muamelât ve ukubatla ilgili haberler olup insanların Allah (c.c.)'a karşı olan hak ve vecibelerini bildirirler.

SÜNENÜ'L-ERBAA: Kütüb-ü Sitte'nin Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri dışında kalan dört kitabına verilen isimdir. Sünenu Ebu Davud, Sünenu't-Tirmizi, Sünenu İbni Mâce, Sünenu'n-Nesâi.

SÜNNET: Sünnet, lugatta iyi olsun kötü olsun, (yani ister övülmeye ister kötülümeye layık olsun), tarîk (yol) manasına gelir.

Hadisçilere göre ise sünnet, Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir. Keza, onun ahlâkî sıfatları, sîreti, mağazisi ve kendisine vahiy gelmeden önce ibadet için çekildiği Hirâ mağarasındaki yaşayışı da sünnetten sayılır. Bu manası ile sünnet hadisin müradifidir.

Ş

ŞÂHİD: Ferd olduğu sanılan bir hadisin, câmi, müsned, sünen ve cüz gibi çeşitli hadis kitaplarında yapılan araştırma sonunda mana yönünden bir benzerine rastlanırsa, bu benzer hadise şâhid denir; çünkü araştırma neticesinde bulunan benzer hadis ferd olarak anılan hadisi şehadet yolu ile takviye etmiş, onun şâhidi olmuş demektir.

ŞÂZ: Bir şeyle cemaatten ayrılıp tek kalan, istisna teşkil eden kimse veya şey manasına gelen şâz kelimesi, hadis ıstılahında, güvenilir bir ravinin, cemaatın rivayetine muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayeti ile kaldığı hadis için kullanılmış bir tabirdir. Öyle ki, ravinin rivayeti ile cemaatın rivayeti arasında bir tercih yapmak gerektiği zaman, ravinin rivayeti terkedilir ve daha çok isnad-

la gelen cemaatın rivayeti tercih edilir. Bu sebeplcdir ki şâz hadis, zayıf hadisler arasında yer alır.

ŞEMÀ'İL: Resulullah (a.s.)'ın ahlakı, bedeni yapısı, karakteri, yaşayış ve giyiniş tarzları, hususi hayatı vs. gibi yüksek şahsiyeti.

ŞEVAHİD: Şahidiler, deliller demektir. Herhangi bir hadisin sıhhatı ve zayıflığına delalet eden noktalara dendiği gibi, her bir konuda zikredilen delillere de genel olarak bu isim verilebilmektedir.

ŞEYHAYN: Bu tabir hadisçilerin nezdinde daha ziyade Buhari, Müslim için kullanılmakta ise de İslami eserlerde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (r.a.) için de sıkça kullanılmaktadır. Tabirin kullanıldığı makâmdan hangileri kastedildiği kolayca anlaşılır.

T

TABAKA: 1. Birbirine yaş ve öğrenimde (isnadda) veya sadece öğrenimde yakın olan kimseler (sınıfı, grubu, katmanı); 2. Bir hadis meclisinde bulunan şeyhte dinleyicilerin isimlerinin ve semâ yer ve tarihinin kaydı, yazılması. Buna Tabakatu's-Semâ, Kitâbetut-Tesnî de denir.

TABAKÀT: Tabakât kelimesi, lugatta birbirine benzeyen kimseler manasına gelen tabaka'nın çoğulu olup, ıstılahta, birbirine yakın yaşlarda bulunan şeyhlerden, yine birbirine yakın kimselerin hadis rivayet etmek, yahut hadis rivayet etmeseler bile o şeyhlerin devrine yetişmek suretiyle meydana getirdikleri gruplardır. Bazen iki kimse, bir hususta birbirine benzemek suretiyle aynı tabakadan sayıldıkları halde, benzemedikleri diğer bir husus sebebiyle ayrı tabakalardan sayılırlar.

TÀBİ'İ: Hz. Peygamber (a.s.)'in ashabından herhangi birine mülâki olan ve onunla sohbeti bulunan kimseye tâbi'i (çoğulu: tâbi'un) denir.

TA'DİL: Bir kimsenin adaletinin açıklanması manasına gelen ta'dil, cerh ile birlikte hadis ilminin en önemli konularından birini teşkil eder.

TAĞYİR: Hadisin tertibinde rivayet esnasında ravilerden herhangi biri tarafından unutarak veya kasden yapılan değişiklik. Genelde yapılan her değişikliğe de denir.

TAHAMMÜL (etmek): Hadisi şeyhten öğrenip almak, tebellüğ etmek demektir.

TAHRİC: Harece fiilinden türetilmiş tef'il babından mastar olup ihrac manasında çıkarmak demektir. Bu kökten gelen ve hadis ıstılahında sık sık rastlanan başka tabirler de vardır. Hüküm çıkarmak (istinbat) manasında istihrac, bir kimsenin, meşhur bir hadis kitabının hadislerini sırasıyla ele alarak kendine ula-

şan isnadla vermek suretiyle meydana getirdiği kitaba delalet etmek üzere mustahrec, hadisin geldiği yere, yani ravisine delalet etmek üzere kullanılan mahreç, bir hadisi isnadı ile birlikte bir kitapta irad etmek manasına gelir. İhrac bunlardandır.

TAHRİF: 1. Hadiste nokta, hareke, harf hatası yapma (Mutekaddimûna göre); 2. Hadiste hareke ve harf hatası yapma (Mutcahhirûna göre).

TAKYİD: Kayıtlamak. Lafız olarak veya manen umum ifade eden bir hadisin başka bir hadisle kayıtlanmasıdır. Aynı şey ayetlerde de vardır.

TA'LİK: Lugatta bir şeyi asmak, destek ve dayanaktan mahrum bırakmak manasına gelen ta'lik, hadis ıstılahında, musannıfın, kitabında naklettiği bir hadisin isnadından ya kendi şeyhini, yahut kendi şeyhi ile birlikte sırasıyla bir kaç şeyhi ve hatta bütün isnadı hazfederek "kale fulan" ve "kale Resuluullah (a.s.)" ibaresiyle, hadisi, zikrettiği ilk kaynağa isnat etmesidir.

TARİK: Hadis metnini sonrakilere ulaştıran ravilerin isimlerinin tarihi sıra ile zikredildiği kısım, metne ulaştıran yol. Senedle tarîkin birbirinin yerinde kullanılması çok yaygındır. Ancak her ikisi bir yerde kullanıldığında biri, ana senedin tâli bir kolunu, dağılışını veya ana senedin bir raviden sonraki dağılışını, kollara ayrılışını ifade eder.

TASHİF: Hadislerin metin ve isnadlarında geçen bazı kelime ve isimlerin bazı harflerine yanlış bir zan veya vehme istinaden nokta koymak, yahut noktalı bir harf ise noktasını düşürmek suretiyle yapılan hatalara tashif denir. Bu tarif, İbn Hacer'in tashifi iki kısımda mütalaa etmesi gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Zira ona göre, sadece noktaya istinaden yapılan değişikliklere tashif, fakat yazı şeklinin bozulmasına yol açan değişikliklere de tahrif denir. Halbuki İbnu's-Salah, yapılan hata ister yalnız nokta değişikliğinden, ister yazı değişikliğinden ibaret olsun, her ikisini de tashif adı altında zikretmiştir.

TASNİF: 1. Hadisleri belli bir tertibe göre sınıflandırarak eser meydana getirme; 2. Hadisin konularına göre sınıflandırarak eser meydana getirme.

TEÂRUZ: İki hadisin birbirine zıd olan hüküm ifade etmesidir.

TEBDİL: Hadisdeki kelimelerin yerlerinin önce veya sonra olarak yer değiştirmesidir. Bu durum da tağyirin başka bir çeşididir. Bu da yine ravinin unutmasıyla veya kasden yapmasıyla olur. Tebdilde genellikle hadisin manası değişmiş olur.

TEBE'UT-TÂBİ'İN: Etbâ'ut-Tâbi'in manasınadır.

TEDLİS: Dedli, lugatta karanlık, zulmet manasına gelen deles'ten türetilmiş olup, bir şeyin ayıbını ve kusurunu gizlemek, açık ve belli olması gerekirken onu karanlık içinde bırakıp belirsiz hale sokmak demektir. Hadis ıstılahında ravinin, şeyhinden işittiği ve işitmediği hadisleri birbirinden ayırt etmeksizin ri-

vayet etmesidir ki, işitmediği hadisleri de işitmiş olduğu vehmini uyandırdığı için, ayıbını ve kusurunu gizlemiş olur.

TERCİH: Mana yönünden birbirine zıd olan iki hadisten hangisi ile amel edileceği hususu, hadis ilminin önemli konularından birini teşkil eder.

TEŞVİŞ: Şüphelenmek. Ravi hadisi dinlerken bazı eşanlamlı kelimelerden hangisini duyduğunu veya tamamen öyle mi yoksa böyle miydi diye tereddüde düşmesidir. Naklederken de her iki durumu da nakleder.

TEVÂTÜR: Lugatta tevatür, birbirini takip etmek, kesilmeksizin birbiri arkasından gelmek manasında tefa'ul babında masdardır. Ancak bu aralıklar belirli değildir. Hadis ıstılahında tevâtür ise, bir haberin, yine belirsiz aralıklarla birbiri arkasından gelen haberciler tarafından verilmesi veya nakledilmesidir.

U

ULUVV: Lugatta yükseklik, yücelik manasına gelen uluvv, ıstılahta, hadis isnadları için bir sıfat olarak kullanılmış ve rivayette Hz. Peygamber (a.s.)'e yakınlık (kurb) kasdedilmiştir.

USULU'L-HADİS: (Bkz. Mustalahu'l-Hadis).

USUL SİTTE: Kütübü Sitte manasınadır.

V

VAZ: Lugatta iftira etmek, uydurmak manalarına gelen vaz, hadis ıstılahında, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından söylenmemiş, onun ağzından çıkmamış bir sözü hadise benzeterek ona isnad ve hadismiş gibi ondan rivayet etmektir.

VECH (VECİH): Hadisi rivayet eden zincire tarîk dendiği gibi vech de denmektedir. Bu tabir daha ziyade aynı hadisi rivayet eden farklı tarîkler için kullanılmaktadır.

VEFAYAT: Sahabe, Tabiin ve diğer ravilerin doğum ve ölümlerini içeren kitaplardır. Hadis senedlerinin iyi bilinmesinde çok önemli rol oynarlar.

VEHM: Ravinin hadisi hep zanla, bazan şöyle, bazan böyle tereddütlü rivayet etmesi. Bu durum ravinin, zabt yönünden cerhine sebeb olur.

ravide bulunması gereken iki önemli sıfattan birini teşkil eder. Bu iki sıfat bir ravide birleştiği zaman, o ravi *sika* (güvenilir) olma vasfını kazanır. İkinci sıfat adalet'tir.

ZA'İF (ZAYIF): Sahih ve hasen adı verilen hadis çeşitlerinden sonra üçüncü bir hadis çeşidini teşkil eden zayıf, sahih ve hasenin şartlarını kendisinde cemetmeyen hadisin adıdır.

ZA'İFU'L-HADİS: Ravilerin cerhinde kullanılan tabirlerden birisi olan za'ifu'l-hadis, hadisleri zayıf olan, ancak tamamıyla reddedilmeyen ve itibar için yazılmasında bir mahzur görülmeyen kimselere delalet eder. Aynı derecede olan raviler hakkında fulan za'ifdir, münkeru'l-hadisdir gibi tabirler de kullanılmıştır.

ZEV'AİD: Fazlalık manasına gelen Za'id'in çoğuludur. Zev'aid kitapları ile kasdedilen mana ise, musannafın, diğer musannaflara göre ihtiva ettiği fazla hadislerin tesbit edilip bir kitapta toplanmasından ibarettir.

ZİYÀDE: Hadis ilminde bilinmesine önem verilen konulardan biri ziyade olup, bununla, güvenilir (sika) olan ravinin, hadisinin rivayeti esnasında yaptığı fazlalık kasdedilir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 9
Said Havva 13
Takdim 15
Takdim ve İçindekiler 21
Kitabın Tanıtımı 23
Çağdaş Kütüphanelerin Durumu 29
Bu Eserin Telif Metodu 37
Kitabın Bölümleri 43
Bu Eserin Kaynakları ve Musannıflarının Tarifi 45
İmam Buhari ve Sahih'i 47
1- İmam Buhari ve Sahih'i 47
Camius Sahih 48
Buhari'yi Sahih'in telifine sevkeden amil 49
Buhari'nin Sahih'i cemederken izlediğ metod 49
Buhari'nin hadis tenkidindeki mahareti 50
Hadisleri sahih sayma hususunda Buhari'nin şartları 50
2- İmam Müslim ve Sahih'i 53
İmam Müslim'in Sahih'i 54
İmam Müslim'in Hakk'ı arama hususundaki müsamahası 55
Müslim'in Sahih'deki metodu 55
Sahih-i Müslim'in özellikleri 56
3- İmam Ebu Davut ve Sünen'i 58
4- İmam Tirmizi ve Sünen'i 61
5- İmam Nesai ve Sünen'i 63
6- İbn Mace ve Sünen'i 65
7- Darimi ve Sünen'i 68
Darimi'nin şeyhleri 69

İmamların Darimi hakkındaki övgüleri 70
Darimi'nin Süneni'nin muhaddisler nazarındaki mertebesi 71
8- İmam Malik ve Muvatta'ı 73
9- İmam Ahmed ve Müsned'i 76
10, 11, 12- Taberani ve üç Mucem'i 80
13- İbni Hişam ve Sahih'i 82
14- İbni Huzeyme ve Sahih'i 84
İbni Huzeyme'nin hadis toplamak için yaptığı seyahatler 85
İbn Huzeyme'nin edebi cesareti 86
15- Ebu Yala el Musuli ve Müsned'i 87
16- Ebu Bekir el Bezzar ve Müsned'i 88
17- El Hakim ve Müstedrek'i 89
18- Rezin, İbn'ül Esir ve İbn'üd-Deyba eş-Şeybani ve Usul-ü Sitte'si 92
19- Nureddin el Haysemi ve Mecmaüzzevaid'i 97
20- Muhammed İbn Muhammed İbn Süleyman el-Mağribi ve Cem'ul Fevaid'i 100

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş 105
Siret Etrafındaki Yanlış Anlayışların Tashihi 109
İnsanlığın dine olan ihtiyacı 110
Hz. Muhammed (a.s.) en mükemmel peygamberdir 112
Rehber ve örnek olacak kimsenin siretinde bulunması gereken özellikler 115
a. Tarihsellik şartı 116
Nebevi siretin birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir 119
Nebevi siretin ikinci kaynağı hadis kitaplarıdır 119
Nebevi siretin üçüncü kaynağı megazi kitaplarıdır 120
Nebevi siretin dördüncü kaynağı İslam tarihi kitaplarıdır 120
Nebevi siretin beşinci kaynağı, Nebi (a.s.)'nin mucizeleri konusunda telif edilen Delail kitaplarıdır 120
Nebevi siretin altıncı kaynağı şemail kitaplarıdır 120
b. Mutlak mükemmellik şartı 123
c. Kapsayıcılık şartı 126
Muhamedî Siret'in gerçekliği 131
Muhammedî Siret'in evrenselliği 133
Muhammedî Siret'in Hakk oluşu ve insanlık üzerindeki nimetleri 135

BİRİNCİ KISIM

Nebi (a.s.)'nin Başlangıcından Nübüvvetine Kadar Olan Devresi 143
Nesebin Üstünlüğü ve Neslin Fazileti 147
Nebi (a.s.)'nin nesebi 147
Nebi (a.s.)'nin insanların en hayırlıları içerisinden seçilmesi 147
Allah Teala'nın, Nebi (a.s.)'yi ve ashabını tezkiye etmesi 150
Nebi (a.s.)'nin ninesi Hacer (r.a.) 151
Hz. İbrahim (a.s.)'in doğruluğu 152
Hz. İsmail (a.s.) ve Kabe 154
Arap kabileleri 160
Nebi (a.s.) Hakkında Geçmiş Kitaplarda Zikredilen Müjdeler 165
Ehli kitap bilginlerinin Nebi (a.s.) hakkında bir takım alemetleri bilmeleri 168
Bahira kıssası Nebi (a.s.)'nin onun tarafından müjdelendiğine şehadet etmektedir 170
Evliya'nın keşfi konusu 172
Nebi (a.s.)'nin Doğumu 175
Nebi (a.s.) yetim olarak doğmuştur 177
Nebi (a.s.)'nin İsimleri 179
Nebi (a.s.)'nin Süt Anneye Verilmesi ve Badiye'de Yetiştirilmesi 183
Nebi (a.s.)'nin Göğsünün Yarılması Olayının Tekrarı 189
Nebi (a.s.)'nin Koyun Gütmesi 195
Nebi (a.s.)'nin Bi'setten Önce Dahi Şanına Leke Getirecek Şeylerden Masum Oluşu 197
Kabe'nin bina edilmesi ve Peygamber (a.s.)'in avret mahalinin açılmasından masum olması 197
Nebi (a.s.)'nin cahiliye işlerinden korunması 198
Nebi (a.s.)'nin Hılfu'l-Fudul (Faziletler Anlaşması)'a Katılması 201
Nebi (a.s.)'nin Hz.Hatice (r.a.)'nin Yanında Ücretle Çalışması ve Daha Sonra Onunla Evlenmesi 203
Nebi (a.s.)'nin Üstün Zekası ve Bi'setten Önce Emin Lakabıyla Anılması 207
Nebi (a.s.)'nin bereketli ve insanların O'na karşı sevgi ve güveni 209
Nebi (a.s.)'nin Bi'setinin Takdimi Yeni ve Doğru bir Din Arayışları 211
Arapların inançlarındaki sapıklık ve bozukluklar 215
Arapların içinde bulundukları kötü haller ve yeni bir dine olan ihtiyaçları 218
Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.) arasındaki fetret devri 219

Nebi (a.s.)'nin nübüvvetine delalet eden harikulade olaylar 220

İKİNCİ KISIM

Nebi (a.s.)'nin Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönem 223
Nebi (a.s.)'nin Bi'setten Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönem. 225
Nebi (a.s.)'nin Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönemin Özellikleri 231
Vahyin Başlangıcı, Kesilmesi ve Yeniden Başlaması 235
Halvetin Sırrı 239
Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamberlikten önceki hayatı 239
Vahyin ilk dönemleri 240
Vahyin geliş şekilleri 248
Vahyin kısımları 255
Nübüvvetten sonra gökyüzünün haberinin engellenmesi 257
Kur'an, Resulullah (a.s.)'ın Ebedi Mucizesi 261
Kur'an ne zaman ve nasıl nazil oldu? 263
Gizli Davet 263
Gizli ve ferdi davetin başlangıcı 297
Davetin açık yapılması 298
Açık davete karşı çıkan düşmanlar 305
Habeşistan'a Hicret 319
Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza (r.a.)'nın Müslüman Oluşları 337
Abluka 343
Abluka'nın cezası 346
Ayın İkiye Yarılması 349
İşkenceler de, İslama Davet de Sürüyor 355
Hüzün ve Zorluk Yılı 359
Taif Yolculuğu 369
Cinlere Tebliğ 375
Sıkıntıdan sonra ferahlık 381
Bazı Putların Kırılışı 383
İsra ve Miraç 385
İsra ve Miraç'ın zamanı 387
İsra ve Miraç'a iman 388
Miraç olayı ruhen ve bedenen olmuştur 388
İslam'ın Medine-i Münevvere'ye Girişi ve Akabe Biatları 419

Medine-i Münevvere'ye Hicret 445
Daru'l Harb'den Dar'ul İslam'a Hicret 446
Hicret için Medine'nin seçilmesi 449
Muhacirlerin Medine'ye gelişi 453
Resulullah (a.s.)'ın Hicreti 459
Feth'ul Bari'den bazı açıklamalar 468
Mekke devrine ait bazı düşünceler 490
Hadis Istılahları Sözlüğü 493
İçindekiler 523